
5 E
14

CATECHISMUS ROMANUS

EX DECRETO

SACROSANCTI

CONCILII TRIDENTINI

Jussu S. Pii V. Pontificis Maximi editus.

In capita, et sectiones distinctus, variisque SS. Patrum Sententiis, et utriusque tum novi, tum veteris Testamenti auctoritatibus munitus, et omni cura emendatus.

Cui etiam duo Indices adiecti, Alter earum rerum, quae ad Evangelia Dominicalia, et aliquot Festorum accommodari possunt,

Alter earum, quae in toto opere continentur.

ROMÆ MDCCXCVI.

Typis Sacrae Congregationis de Propaganda Fide.

SUPERIORUM FACULTATE.

7

CLERICO
LECTORI.

Um caetera omnia graviter , et sapienter a Concilii Tridentini Patribus pertractata sunt , tum certe illud sapientissime institutum , ut per homines non in Theologicis modo disputationibus , sed in humanioribus etiam litteris plus quam mediocriter versatos , compendiaria quadam methodo ea traderentur , quae Clericos Divino Cultui addictos , et animarum saluti procurandae destinatos et scire , et facere maxime decet . Eia igitur quisquis huic tantae rei te , tuamque operam devovisti : habes hic brevi comprehensa volumine quaecunque ab innumeris pene scriptoribus tum graecis , tum latinis prolixe non minus , quam erudite allata sunt ad clericorum institutionem pertinentia ; adeo strictim , adeo eleganter , ut neque quicquam desideres , quod

addere necesse sit, et omnia abunde suppetant, quae excolere ingenium valent, si qua praeterea humanitate delecteris. Assidua porro lectione opus est; idque tibi persuadeas velim, tuo te muneri satis tum demum facturum, cum, quae hoc libro continentur, optime perspecta habueris, et ea, qua par est, sedulitate praestiteris. Vale.

Argumentorum Principalium,

INDEX

INDEX CAPITUM
ET SECTIONUM
Totius Operis.

PARTE PRIMA.

PARS SECUNDA

PARS TERTIA.

PARS QUARTA.

INDEX EVANGELIORUM DOMINICALIUM.

In gratiam piorum Divini Verbi declamatorum facili ordine digestus, quo demonstratur, quodnam huius Catechismi argumentum ad quam partem cuiuslibet Evangelii referri, et accommodari possit, ex quo conciones ornare, et amplificare valebunt, non solum illi, verum etiam omnes, quibus ad sedandos hominum affectus, componendam vitam, animasque Christo venandas, plebem hortari, et pascere famelicas oves datum est: quales sunt Parochi, quique animarum curam ex professo adepti sunt. Porro nullum fere erit Evangelium alicuius solemnitatis, cui uberrimam dicendi copiam non suppeditet, vel more oratorio fuse, et copiose, vel Scholastico breviter, profunde, et acute, itaut sufficienter unicuique animum explere liceat.

Dominica Prima Adventus.

ERunt *signa in Sole, et Luna, &c. Lucae* 21. Hoc Evangelium ad argumentum de iudicio generali traducendum est. Quare hic recurrat Parochus ad articulum Symboli, *Inde venturus est iudicare vivos, et*

mortuos. pag. 76. et seq. prout faciendum praecipitur pag. 9. vel secundum aliarum Ecclesiarum ritum.

Ecce rex tuus venit tibi, &c. Matt. 21. Hic opportune tractabit parochus ea, quae de incarnatione, et causis adventus Christi Domini nostri habentur art. 2. & 3. Symboli Apostolici, p. 29. 30. 40. et seq.

Invenietis asinam alligatam, et pullum cum ea, solvite, &c. D. Athanasius in sermone de verbis huius Evangelii ostendit, ex hoc loco Apostolis, et eorum successoribus factam esse potestatem solvendi eos, qui instar asinorum peccatorum pondere pressi, ad eos confugerent. Quare hic populo exponet parochus, quae habentur de confessione pag. 272. et seq. et absolutione, pag. 282. et de potestate remittendi peccata in Ecclesia pag. 108. et seq.

Dominica Secunda.

Cum audisset Ioannes in vinculis, &c. Tu es qui venturus es, &c. Matth. 12. Ista Ioannis interrogatio tam sedula ostendit quanto cum studio curare debeamus, ut de rebus fidei et nos, et ii, qui nobis subsunt rite, et a Catholicis doctoribus instruamur. Vide, quae huic argumento inserviunt, initio Catechismi usque ad primum Symboli articulum, pag. 2. et seq.

In vinculis. Fides usque ad vincula, imo ad necem usque cum opus est, et a iudice urgemur, profitenda est, nec est satis eam pectore inclusam habere, quantumvis rectam, et sinceram, ut ostenditur, pag. 15. et 16. vel *Erunt signa in Sole, et Luna, &c.* ut Dominica praeced.

Dominica Tertia.

Confessus est, et non negavit. Ioan. 1. Ex hoc loco simpliciter verum fateri docemur, nec intermiscere Iusiurandum, ut nobis fides adhibeatur. Vide quando et sub quibus poenis iurare prohibitum, pag. 382. et seq.

Quid ergo baptizas, si tu non es Christus? &c. Agendum hic de ministris baptismi, de quo pag. 165. 166. et 167. Et quomodo sese habeant in dispensatione Sacramentorum Christus Dominus, et minister, quantum ad effectum sacramenti, p. 147. 148.

Cuius ego non sum dignus, &c.

Hic monere parochus populum sibi creditum debet, ut sese pro festis natalitiis ad sacram synaxim praeparet, et agere de condigna tanti hospitis (cuius corrigiam calceamenti solvere indignum se Ioannes Baptista censet) susceptione. Vide de praeparatione ad Eucharistiam, pag. 238. et 239. vel, *Cum audisset Ioannes in vinculis*, ut in Domin. praeced.

Dominica Quarta.

Anno quintodecimo Imperii Tiberii Caesaris, &c. Luc. 3. Cur hic de principio mundi fiat mentio, eadem ratio afferri potest, quae affertur, pag. 47. 48. de eodem Pontio Pilato.

Factum est verbum Domini super Ioannem, &c. Quoniam Ioannes, non nisi a Deo legitime vocatus officium verbi Dei praedicandi exercuit, ideo hic de legitima vocatione ministrorum Ecclesiae Parochus disseret ex p. 310. 321. et seq. legitimosque eos ministros non esse dicet, qui missi non sunt, ut traditur pagin. 3. et 4.

In deserto. Hic de probitate, et morum integritate ministrorum verbi (qui sunt sacerdotes) agatur ex pagin. 327. et de castitate, quae eis quando fiunt subdiaconi, inducitur, ut habetur, pag. 319.

Praedicans baptismum poenitentiae. Quomodo adulti, qui baptismum suscipere debent, affecti esse debeant, et praeteritae eos vitae poenitere, traditur, pag. 173. quomodo hic baptismus Ioannis repeti debuit, pag. 148.

Parate viam Domini, rectas facite semitas Dei nostri. Hic de praeparatione ad Eucharistiam, de qua in superiori Dominica, et de necessaria mandatorum Dei observantia, de qua p.358. 359. vel, *Et confessus est, et non negavit*, ut in Domin. praeced.

In die Nativitatis Domini.

Peperit primogenitum filium suum, &c. Lucae 2. Explicetur articulus Symboli, *Natus ex Maria Virgine.* Quia est huius loci maxime proprius, pag. 43.

Eadem die ad Missam maiorem.

In principio erat Verbum, et Verbum erat, &c. Ioan. 5. Quoniam hic locus, dum agitur de aeterna Christi Domini generatione addu-

citur; hinc parochus petet huius loci expositionem a pag. 34.

Et Verbum caro factum est. Hic exponatur mysterium Incarnationis, prout habetur, p. 38. et 39.

Gloriam quasi unigeniti a Patre. Quomodo hic unigenitus sit etiam frater noster, vide pag. 505.

Domin. infra oct. Nativitatis.

Tuam ipsius animam pertransibit gladius, &c. Luc. 2. Ex hac Simeonis praedictione ansam sumere poterit Parochus explicandi, cur Deus fideles iam baptizatos, quos filios habet carissimos, non eximat ab incommodis vitae huius; qua de re agitur, pag. 179. 180. Et quo confugiendum tunc sit, de quo pag. 480. et seq.

Non recedebat a templo, ieiuniis et orationibus, &c. De privata, et publica oratione habes, pag. 493. Quomodo ad orationem ieiunium, et eleemosyna iungenda sint, pag. 495. 496. Et quomodo ista tria conducant ad satisfactionem peccatorum, pag. 295. et seq.

In Circumcisione Domini.

Et postquam consummati sunt dies octo, ut circumcideretur puer, &c. Luc. 2. Quoniam circumcisioni successit baptismus, hic in genere dici poterit de vi, et efficientia sacramentorum novae legis, supra antiquae legis sacramenta, ut habetur pag. 144. 261.

Vocatum est nomen eius Iesus &c. Quam convenienter hoc nomen inditum fuerit Christo Domino, et quare, vide pag. 31. 32.

Observandum hic etiam est pueris nunc in baptismo, ut olim in circumcisione nomen esse imponendum, cuius rei quaenam sit ratio, et quale nomen puero imponi debeat, habes p. 190. 191. Denique cum impositio nominis sit una ex caeremoniis in baptismo usitatis, hic de baptismi caeremoniis, et ritibus apta concio haberi poterit, ex pag. 185. et seq.

In die Epiphaniae.

Vidimus stellam eius in Oriente, &c. Matt. 2. Quoniam non inepte per hanc stellam philosophica de Deo scientia potest intelligi: sicut per responsum sacerdotum fidei lumen, non male hic adaptari poterunt, quae de differentia sapientiae Christianae a philosophica notitia habentur, pagin. 15. 16.

Et procidentes adoraverunt eum, &c. Matth. 2. Hic de adoratione Dei, quae *Latria* dicitur, et simul de veneratione Sanctorum, quae *Dulia* nominatur. Vide in expositione Decalogi, pag. 357. usque ad secundum praeceptum. Hic agi etiam potest de Eucharistiae veneratione, et adoratione. Nam si eumdem Christum, quem Magi adoraverunt praesentem, in Eucharistia agnoscimus, et confitemur: ut disertis verbis probatur pag. 221. si pii esse volumus, cur non aeque ac Magi eum adorabimus? vide pag. 207.

Dominica infra oct. Epiph.

Secundum consuetudinem diei festi, &c. Luc. 2. De observatione dierum festorum, lege pag. 391. et seq.

Et erat subditus illis, &c. De officio liberorum erga parentes, vide pagin. 405. et seq.

Dominica secunda post Epiph.

Nuptiae factae sunt in Cana Galileae, &c. Ioan. 2. De sacramento matrimonii, vid. pag. 333. et seq.

Hoc fecit Iesus initium signorum suorum. Haec conversio aquae in vinum, valet plurimum ad confirmandos rudiores in fide transubstantiationis, quae fit in augustissimo altaris sacramento: de qua vide pag. 228. et seq.

Dominica tertia post Epiph.

Ecce leprosus veniens adorabat eum. Matth. 8. Per lepram haeresim significari docent patres. Qui vero sint censendi haeretici, et qui a castris Ecclesiae, ut olim leprosi, eiiciendi, habetur p. 94. et 95.

Vade ostende te Sacerdoti. De honore sacerdotibus Domini, et Ecclesiae praefectis exhibendo vide pag. 407.

Vade ostende te Sacerd. &c. Longe excellentiorem virtutem nostris Sacerdotibus, tributum docet Chrysostomus, lib. 3. de Sacerdot. quam Mosaicis: quod illi oblatos sibi leprosos non mundarent, sed mundatos tantum esse declararent: nostri vero, hominem peccati lepra maculatum, dum absolutionis beneficium rite ei praeparato impendunt, vere emundant, et perfectae sanitati restituunt. Hic de potestate clavium Sacerdotibus concessa, ut habetur p. 260. 261.

Dominica Quarta.

Ascendente Iesu in naviculam, *Matth.* 8. Inter multa, quae Ecclesiam repraesentant est navicula illa, seu arca Noè, de qua pag. 95. Hic ergo de Ecclesia Catholica, et notis, quibus internoscitur, parochus agere poterit: prout habetur pag. 96. et seq.

Domine salva nos, perimus. Quoniam nullum est tempus, in quo sita hominum vita, quam in propinquo animae exitu, periclitetur: ideo parochus ex hoc loco hortari poterit suos subditos, ut, cum mortis dies instabit, ad Deum maxime recurrant, et extremae unctionis Sacramentum accipiant, de quo pag. 299. et seq.

Qualis est hic, quia venti, et mare obediunt ei? Quomodo creaturae omnes eum, quem a Deo ab initio acceperunt, cursum teneant, homine dempto, vide pag. 517. 518.

Dominica Quinta.

Inimicus homo superseminavit zizania. Matth. 13. In Ecclesia duo sunt hominum genera, bonorum, qui tritici nomine designantur, improborum, qui designantur nomine zizaniorum, vide pagin. 95. Vel per zizania intelliguntur odia atque rixae, quas Pater dissensionis Diabolus seminare conatur in agro filiorum pacis, cuius morbi remedium habes, pag. 517.

Inimicus homo hoc fecit. De odio daemonum in nos, et ad tentandum audacia, et perversitate, vide pag. 564. et ut omnis mali culpae auctor, mali vero poenae sit exactor, vide pag. 565.

Dominica sexta post Epiph.

Simile est regnum coelorum grano sinapis: Quoniam iuxta Doctores per granum sinapis fides intelligitur: hic tractanda sunt, quae de eius necessitate habentur pag. 10. et quomodo scrutanda non sint ea, quae fide credenda proponuntur, pag. 14. 15. et eius excellentia, et quantum differat Christiana de Deo sapientia a philosophica divinarum rerum notitia, p. 16. 17.

Cum autem creverit. Fidem augeri posse traditur, pag. 492.

Iterum simile est regnum Coelorum fermento, quod acceptum mulier. Hanc mulierem Ecclesiam interpretantur, quae in doctrina fidei

aut morum (per fermentum designata) errare non posse traditur, pagin. 101. 102.

Donec fermentatum est totum. Hic de communione Sanctorum, et meritorum participatione explicari possunt, quae sunt, p. 104. 105.

Dominica in Septuagesima.

Simile est regnum Coelorum homini Patrifamilias. Matt.20. Hic paterfamilias est Deus, qui cur pater dicatur, habes, p. 19. et 498.

Receperunt ipsi singulos denarios. Denarii nomine coelestis beatitudo designatur, quam hic Paterfamilias alacriter, et sincere in vinea sua, idest, in cultura mandatorum divinorum laborantibus praestat. De hoc vitae aeternae denario lege, quae diffuse traduntur, pag. 126. et seq. et 352. et 520. Huius vero beatitudinis consequendae certam viam, ac rationem habes pag. 135. et 521. et seq. *Item* exhortatio ad colendam hanc vineam mandatorum illustris habetur, pag. 350.

Singulos denarios &c. In coelo tamen varietas est mercedis, et gloriae pro ratione laboris, et affectus, qua quis operatur, p. 122. 133.

Dominica in Sexagesima.

Exiit qui seminat seminare semen suum, &c. Luc. 8. Semen hoc in terram sparsum, est verbum Dei, exponente Domino, de quo vide pag. 545. et quomodo sit audiendum, p. 2.

Venit Diabolus, &c. De Daemonis conatu, et impugnatione habes pagin. 564. et seq.

Et a sollicitudinibus, & divitiis, &c. Quantum divitiae, et effraenes rerum temporalium cupiditates impediant huius divini seminis fructum, habes p. 470. ubi haec ipsa verba habentur.

Dominica in Quinquagesima.

Tradetur enim gentibus, et illudetur, &c. Luc. 18. Ut Christi milites eius crucem, tanquam vexillum sui ducis contuentes ad arma poenitentiae sumenda extimulentur: ideo hoc evangelium ineunte quadragesima legitur, quod passionis dominicae summam complectitur: quo loco non importune parochus exponet, quae de passione Domini fuse traduntur pag. 46. et seq. Vel si in aliud tempus commodius differre malit hoc argumentum, hodie alteram

evangelii partem pertractabit, ut sequitur.

Caecus quidam sedebat secus viam. Hic caecus genus humanum denotat, de cuius post peccatum statu misero, vide pag. 526.

Iesu fili David miserere mei. Hic quomodo Deum aliter oremus ac sanctos ex hac formula demonstrabis, ut habes p. 487. 488. Porro si angustiis, aut tribulationibus premimur, aut re aliqua indigemus ad Dominum cum hoc caeco nobis recurrendum est, precibusque sollicitandus Deus, ut nobis adsit. Vide de necessitate, et utilitate orationis, pag. 472. 473.

Quid tibi vis faciam. Hic causas, ob quas clementissimus Deus vult a nobis rogari, etiam si sciat quibus rebus indigeamus ex pag. 477. proferes.

Feria quarta Cinerum.

Cum ieiunatis, &c. Matth. 6. Cum quadragesimae Ieiunium eo nomine sit institutum, ut totius anni peccata hac, quasi solemni mulcta redimeremus, hodie Parochus excitare fidelem populum debebit ad poenitentiam amplectendum, de cuius necessitate scribitur pag. 270. 271. et docere quibus gradibus ad poenitentiam licet ascendere, pag. 255. 256. Et quibus operum generibus pro peccatis satisfacere possimus, pag. 294. et seq.

Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra. Vide adversus eos, qui opes congerere undequaque student, pag. 434. et seq.

Thesaurizate vobis thesauros in coelo. Quoniam Parochi frequenter fidelem populum ad eleemosynas pauperibus erogandas excitare debent: hic hoc studiose praestabunt ex his, quae habentur pag. 442. et seq.

Dominica prima Quadrag.

Ut tentaretur a Diabolo, &c. Matth. 4. Cum sit tentatio vita hominis super terram, ut dicit Iob. 7. hic de tentatione agendum, de generibus tentationum, ad quid permittantur homines tentari, quibus armis tentationibus resistendum, et caetera huiusmodi, quae habentur p. 565. et seq.

Non in solo pane vivit homo. De pane spirituali, de quo hic agit Christus Dominus vide pag. 546.

Angelis suis Deus mandavit, &c. De Angelorum custodia erga homines, pag. 498.

Dominum Deum tuum adorabis. De adoratione Dei, quae fide, spe, et charitate perficitur vide pag. 359. et seq.

Dominica secunda Quadrag.

Assumpsit Iesus Petrum, et Iacobum, et Ioannem, et duxit eos, &c. Matth. 17. Hic afferri possunt ea, quae de loco, et tempore, quo homines ad divina contemplanda aptiores sunt, habentur pag. 355.

Bonum est nos hic esse. Hic tractari possunt, quae de summa eorum dignitate, qui Deo obediunt, habentur p. 530. Vel de intimis hominum sanctorum gaudiis pag. 742. Poterunt etiam Parochi de duodecimo articulo hic habere sermonem, de quo pag. 127.

Hic est filius meus dilectus, &c. Hic de aeterna filii generatione latissimus sese offert dicendi campus, de qua pagin. 34. 35. Vel secundum aliarum Ecclesiarum ritum.

Miserere mei filii David, Matth. 15. Hic typum habes perfectae orationis, quantum spectat ad duas conditiones, quae in oratione maxime desiderantur; fidem videlicet, et perseverantiam, de quibus pag. 492. et seq.

Filia mea male torquetur a Daemonio &c. Huius mulieris exemplo, Parentes monentur diligentem liberorum curam gerere: de qua pag. 411.

Dimitte eam, quia clamat post nos, &c. Si Apostoli in hac vita degentes adhuc pro se solliciti pro Chananaea interpellant, et exaudiuntur, in coelo mutire num audebunt? Inquit D. Hier. contra Vigilantium. Hic de intercessione Sanctorum, prout habetur pagin. 359. et 362.

Dominica tertia.

Erat Iesus eiiciens Daemonium, et illud erat mutum, &c. Luc. 11. Daemonis proprium est eum, quem possidet, reddere mutum, id est a confessione peccati revocare. Sed tamen non est alia ratio eiiciendi Daemonis, quam ut linguam solvas ad detegendum coram Sacerdote peccatum. Vide quae de Confessione habentur p. 274. et seq.

Omne regnum in seipsum divisum desolabitur. Ecclesia est Christi regnum, ut habetur pag. 520. Id autem ut in seipsum non sit divisum unum esse necesse est, unde hic de unitate Ecclesiae agendum est ex pag. 96. 97. et seq.

Revertar in domum meam.

De relabentium in peccata gravitate, p. 272. et 273. Et quid post confessionem agendum p. 297.

Tunc assumit alios septem spiritus nequiores se. Hic locus pag. 774. inducitur ad probandum non unum tantum daemonem, sed plures etiam interdum hominem tentare: patet autem ex hoc loco Daemonem acrius eos tentare, qui ab eo defecerunt, ut est pag. 552.

Beatus venter, qui te portavit. Glorificatione Beatae Mariae Virg. hoc Evangelium concluditur, de qua habes pag. 40. et 42.

Dominica quarta.

Unde ememus panes, ut manducent hi, &c. Ioan. 6. Hic apte explicari poterit illa petitio Dominicae orationis *Panem nostrum quotidianum da nobis*. p. 537. et seq.

Notandum praeterea, quod panis iste vim etiam habebat sedandi sitim, ut tenent Doctores. Ita et panis Eucharistiae laicis pro calice est. Lege de communione sub una specie, pag. 244.

Hoc autem dicebant tentans Deum. Quomodo Deus hominem tentet, vide pag. 566.

Distribuit discumbentibus. Christus non distribuit, sed dedit Apostolis, et illi distribuerunt turbae. Matth. 14. 19. sic a mundi initio per Patriarchas, et Prophetas, et postea per Apostolos, eorumque successores Deus Verbum Dei, et sacramenta subministrat, ut habetur pag. 220. et 230. Christus tamen est, qui haec omnia praecipue efficit, pag. 147. et 148.

Hic est vere propheta. De gratiarum actione, p. 479.

Dominica Passionis.

Quis ex vobis arguet me de peccato? Ioan. 8. Innocentia Christi in hodierno Evangelio convenienter profertur in medium, ut in promptu sit nobis causa Dominicae passionis, quam hodie repraesentare incipit Ecclesia, nimirum non propter illius delicta, sed nostra. De causis passionis Christi habes, p. 51. 52. 53.

Si veritatem dico vobis. Hic a mendacio cavere docemur, de quo multa, pag. 455. et seq.

Qui ex Deo est, verba Dei audit, &c. De verbo Dei audiendo p. 29. et 153.

Nonne bene dicimus nos quia Samaritanus, &c. Ex hoc loco Parochus ansam poterit arripere ad excitandos suos fideles, ad iniurias condonandas, qua de re multa habentur p. 419. 420. et 421. et 485. et seq.

Sed honorifico Patrem, et vos inhonorastis me. Christus saepe, et a multis graviter inhonoratur: sed ab iis maxime, qui eius verbum vel male interpretando, vel ad vana convertendo polluunt, de quo p. 368.

Tulerunt ergo lapides, ut iacerent in eum. Ex hoc loco perspici potest et tempus, et genus mortis a Christo delectum fuisse, qua de re pag. 49. 50.

Dominica *in Ramis Palmarum*.

Evangelium ut in prima Dominica Adventus, de quo ibidem. Caeterum quoniam ad Eucharistiam percipiendam ex praecepto Ecclesiae eo tempore omnes discretione praediti obligantur, ideo ex his Evangelii verbis, *Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus*, ad eius sumptionem fideles hortari poterit Parochus ex his, quae habentur pag. 207. et 208. et alibi passim: et quoniam parentes, ut plurimum, negligentissimi sunt ad liberos suos ad Eucharistiae perceptionem repraesentandos: ideo eis maxime Parochus inculcabit, quae de aetate, qua pueri ad eam percipiendam tenentur, habentur p. 243.

In die sancto Parasceves.

Hoc die quoniam solemnis de mysterio passionis Domini nostri Iesu Christi concio haberi solet: ideo praeter ea, quae in expositione artic. 4. Symboli habentur, pag. 46. et seq. haec insuper hoc die tractari posse videntur de singulari amore, quo Deus genus humanum prosecutus est, cum illud morte unigeniti filii sui redimere voluerit, de quo pag. 502. De primi parentis lapsu, et miseriis quae illum consecutae sunt, de quibus p. 28. et 517. et seq. Quomodo ex passione Christi omnis remissio peccatorum emanarit, de quo pag. 140. et 155. et proinde omnia sacramenta ex hac Christi passione virtutum acceperint, ut est pag. 112. De sacrificio Christi tam cruento, quam incruento ex pag. 247. De satisfactione, et merito Christi, de quo pag. 249. Denique quomodo nulli unquam patuit, sed nec patere quidem potest aditus ad regnum coelorum sine hac de redemptionis humaper Christum fide, ut est pag. 29. idque esse summam, et cardinem totius Christianae religionis, scire Iesum Christum, et hunc crucifixum, ut habes p. 5.

Dominica Paschae.

Surrexit non est hic &c., Marc. ultimo. De resurrectione Do-

mini exponetur artic. Symb. Apostolici. *Tertia die resurrexit a mortuis*, pag. 58. et seq.

Feria secunda post Pascha.

Duo ex discipulis Iesu ibant ipsa die in castellum, &c. Luc. 29. Quoniam fieri vix potuit, ut Parochus omnia, quae ad resurrectionem Christi pertinent, pridie explicuerit, ideo hoc die poterit ea, quae praetermisit ex eo loco repetere.

Oportuit pati Christum, et ita intrare in gloriam suam. Hic locus est proprius causas exponendi, ob quas necesse fuit Christum resurgere, quae habentur pag. 65. et exemplo Christi, fideles hortandi, ut omni studio incumbant, ut coelesti regno potiantur, quod habetur pag. 524. et de commodis tribulationis, pag.

Et factum est, dum recumberet cum eis, accepit panem. Hic locus proprius est ad probandum utramque Eucharistiae speciem laicis necessario non exhibendam, de quo multa, pag. 244.

Feria tertia post Pascha.

Ego sum pastor bonus, &c. Ioan. 10. Pastorum nomine comprehenduntur non tantum Episcopi, et animarum rectores, sed etiam Reges, Magistratus, parentes, et magistri. Quid vero Pastores eiusmodi ovibus debeant, et quid vicissim oves pastoribus, habes pag. 407. et seq.

Mercenarius autem, et qui non est Pastor. Quis sit iste mercenarius, et non pastor, vide pag. 310.

Et fiet unum ovile, et unus Pastor. Hic de unitate Ecclesiae, de qua pag. 99. et 100. et 101. Unoque universali Ecclesiae pastore D. Petro, et D. Petri successore Romano Pontifice, de quo p. ibid. 324. et 325.

Dominica tertia post Pascha.

Modicum, et non videbitis me, &c. Ioan. 16. Efficax consolationis genus dum temporarius moeror pro Christo susceptus aeternis gaudiis compensatur. Vide, quae de vita aeterna habentur p. 128. et seq.

Vos vero contristabimini, mundus autem gaudebit. Quare perversi minus, pii vero acrius a daemonibus infestentur: et proinde illi gaudeant, isti vero tristentur, vide pag. 565.

Tristitia vestra vertetur in gaudium, &c. Spe futurorum bonorum quomodo alacri, et constanti animo adversa omnia tolerare debeamus, vide pag. 126. et cur Deus sinat affligi bonos, p. 569.

Dominica quarta.

Si non abiero paraclitus non veniet, &c. Ioan. 6. De Spiritu sancto, deque admirandis eius effectibus, et donis, habes pag. 84. et seq.

Arguet mundum de peccato, &c. Spiritus sancti proprium munus est, corda ad compunctionem movere, et peccantem intrinsecus arguere. Quae autem contritio vera sit, quasque res eam habere debeat, pag. 264. Huc etiam referri possunt ea, quae de peccatis, quae remitti non possunt, habentur, pag. 262.

Dominica quinta.

Si quid petieritis patrem in nomine meo, &c. Ioan. 16. De oratione, et eius adiunctis hic proprius est dicendi locus, de qua pag. 472. et seq.

Usque modo non petistis quicquam, &c. Hic etiam locus adducitur ad probandum, in nomine Christi orandum esse.

In festo Ascens. Domini.

Assumptus est in coelum, et sedet a dextris Dei, &c. Marc. 16. Hoc in loco art. Symb. Apostolici, qui de Ascensione est, explicabitur, ut habetur pag. 69. et seq.

Dominica post Ascensionem.

Cum venerit Paraclitus, qui à Patre procedit. Ioan. 15. Hic de processione Spiritus sancti a Patre, et filio, ex pag. 88.

Ut omnis, qui vos interficit, &c. Ioan. 15. Hic praeceptum Decalogi, *Non occides*, exponi poterit, de quo pag. 413. et seq.

Arbitretur se obsequium, &c. De omnibus adversis, et calamitatibus huius vitae idem iudicandum est, quod de his, quae Christi causa patimur, nempe, eas esse magnum Dei in nos benevolentiae signum, ut habetur pag. 292.

In festo Pentecostes.

Si quis diligit me, sermonem meum servabit, &c. Ioan. 14. Spiritus sanctus ideo credentibus datur, ut sermonem Dei, qui Decalogo comprehenditur servare possint, ad quam rem, ut promptiores sint, afferat Parochus, quae habentur initio explicationis Decalogi, pag. 347. et seq. Vel quoniam hic locus adducitur ad probandum Dei mandata non esse impossibilia, ideo de hac re aget, ex pag. 351.

Vel hodie exponet, quae traduntur de Confirmationis Sacramento, pag. 192. et seq. Quandoquidem tali die Apostolos a Spiritu sancto confirmatos fuisse docent Patres.

Feria secunda post Pentec.

Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret. Ioan. 3. Hic locus proprius est ad ea populo exponenda, quae de eximia charitate coelestis Patris in genus humanum, in creatione, et gubernatione demonstrata sunt: sed multo magis in redemptione habentur p. 497. et seq.

Ut omnis, qui credit in eum, non pereat. Hic quomodo fides in Christum omnibus hominibus ab omni aevo necessaria fuerit, docendum est, ex p. 28. et seq.

Qui credit in eum non iudicatur. De verbo credere habes pag. 13. quae hic accommodare poteris: ex qua etiam dicendi forma, Filium Dei vere Deum esse demonstrabis, ex pag. 34. et 45.

Quia non credit in nomine unigeniti filii. Quomodo Dei filius sit unigenitus, poteris declarare ex his, quae habentur pag. 34. et 35. et contra, qua ratione hic unigenitus fratres habeat. Vide pag. 505.

Feria tertia post Pentecosten.

Qui non intrat per ostium in ovile Ovium, &c. Ioan. 10. Hic locus proprius est ad ea explicanda, quae de legitima ordinatione ministrorum Ecclesiae habentur, p. 310. et seq. et de legitimo ministro sacramenti Ordinis, p. 325.

Et oves vocem eius audiunt. De obedientia, et honore, qui debetur Episcopis, et sacerdotibus, agitur pagin. 407.

Alienum autem non sequuntur. Haereticorum Ministros non esse sequendos. Vide pag. 3. qui autem eos sequuntur non oves, sed haedi sunt, pag.

In festo SS. Trinitatis.

Data est mihi potestas in coelo, et in terra. Matth. 28. Hic explicanda sunt, quae de regno Christi in pios, et ratione, qua regnat in suis fidelibus, habentur pag. 519. et seq. de regno etiam gloriae eiusdem, pag. 520. item de potestate ipsius in sacramentis tam instituendis, quam conferendis, pag. 147. et de potestate item clavium eiusdem, qua remittuntur peccata, pag. 110.

Baptizantes eos. Hic locus adducitur ad probandum, quo tempore baptismus obligare coeperit, pag. 164. et ideo de necessitate eiusdem, et praesertim in infantibus ea proferri possunt, quae habentur, pagin. 170. et deinceps.

In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Hic de ma-

teria, et forma, quae sunt pag. 156. et seq. accurate agendum est. Hic etiam de Sanctissime, et gloriosissimae Trinitatis mysterio poterunt agere Parochi, de quo pag. 20. docebunt autem praesertim vulgus imperitum, Sanctissimam Trinitatem pingi, et formari non posse, atque adeo, si quando pingatur, illam picturam proprietates quasdam illius exprimere, ut habetur pag. 365.

Docentes eos servare quaecunque mandavi. Hic de necessitate, et possibilitate servandae legis divinae proferentur, quae habentur pag. 356.

In eadem Dominica.

Estote Misericordes, sicut et Pater vester coelestis, &c. Luc. 6. de hoc Evangelio in Dominica 4. iuxta aliarum Ecclesiarum morem.

Date, et dabitur vobis. Hic de communicandis cum proximis huius vitae subsidiis produci possunt, quae habentur pag. 544. et 545. vel de eleemosynis, pagin. 295.

Hypocrita, eiice primum trabem. De hypocritis, quorum orationes Dominus reiicit, habes pag. 494. Item secundum aliquos.

Nisi quis renatus fuerit, &c. Ioan. 3. Hic de necessitate baptismi, qui in nomine Sanctissimae Trinitatis confertur, de eius effectibus, et in universum quicquid de eo habetur, pag. 154. et seq. explicabit.

In festo Corporis Christi.

Caro mea vere est Cibus, &c. Ioan. 6. De Eucharistiae sacramento, pag. 206. et seq.

Dominica secunda post Pentecosten, quae est infra Oct. Corporis Christi.

Homo quidam fecit coenam magnam, &c. Luc. 14. Coenae nomine, quae sub finem diei sumitur, coelestis gloria nobis significatur, quam hic paterfamilias in ipsa vitae clausula beatis donabit: in hoc argumentum vide quae ponuntur pag. 127. Vel coenae nomine cum Paulo 1. Cor. 11. intelligitur Sacrosanctum Christi corpus in Sacramento altaris: de quo vide, ut sup. pag. 206.

Et coeperunt omnes simul excusare. Quoniam omnes hae excusationes ex mala concupiscentia proveniunt: ideo hic adversus concupiscentias pravas agendum erit, ex p. 463. et seq. Simulque miseria nostra ob oculos ponenda, qui ea respuimus, quae salutaria nobis sunt, rebus autem perniciosis nos addicimus, ut hi fecerunt. Vide p. 482.

Villam emi. Vide in superbos, et ambitiosos, qui per hunc designantur, quae habentur pa. 470.

Iuga bovum emi quinque. Vide in avaros, p. 439. 440.

Uxorem duxi. Hic detestanda libido, et commendanda continentia, et castitas,quae aditum nobis ad coelorum regnum facilem praebet. Vide pag. 428. vel secundum alios.

Homo quidam erat dives, qui induebatur, &c. Luc. 16. De vanitate in vestibus fugienda. Vide quae habentur pag. 431. Et quomodo necessariis tantum rebus ad vestitum pertinentibus contenti esse dèbeamus, p. 542.

Sepultus est in Inferno. Ecce, quam poenam incurrant improbi, qui morte praeoccupati, sceleribus pleni decedunt, de qua vide p. 81. 82.

Ut portaretur ab Angelis. Inter Angelorum officia hoc non postremum est. Vide pag. 498.

In sinum Abrahae. De receptaculis animarum post mortem, habes p. 58. 59. et 61.

Domin. tertia post Pentec.

Gaudium erit in coelo super uno peccatore poenitentiam agente &c. Luc. 15. Inter caetera, quae ad poenitentiam agendam peccatorem exstimulare debent, est ista coelitum laetitia, qua perfruuntur ob peccatoris conversionem. Plura habes in hanc sententiam, pag. 261. et seq. 252. et seq. vel *Homo quidam fecit*. Ut in Dominica praecedenti.

Domin. quarta post Pentec.

Cum turba irrueret in Iesum, ut audirent verbum, &c. Luc. 5. Vide exhortationem ad audiendum diligenter verbum Dei, pag. 1. et 2. Et quomodo pro captu cuiusque tradenda sit doctrina Evangelii, pag. 6. Idque praesertim diebus festis audiendum p. 396. et 397.

Ascendens in unum navem, quae erat Simeonis, &c. Petri navem non alterius ex Apostolis ingressus est Christus: ut hoc suo facto insinuaret Petrum cum successoribus caput esse, et principem pastorum Ecclesiae: de hac re vide p. 97. et seq.

Exi a me Domine. Qui ad sacram synaxim accedunt, hoc Petri exemplo, et Centurionis, Matth. 8. agnoscant esse se tanti hospitis praesentia indignissimos. Vide quae de praeparatione Eucharistiae traduntur, p. 239. et seq. vel secundum aliarum Ecclesiarum ritum: *Estote misericordes, sicut et Pater, &c. Luc.* 6. Ut Christus no-

bis condonet, prius condonare ipsi debemus iis, a quibus laesi fuerimus. Vide explicationem illius petitionis. *Dimitte nobis debita nostra, &c.* pag. 549. et seq. Vide item de hoc Evang. in Conc. Trid.

Domin. quinta post Pentec.

Audistis quia dictum est antiquis, Non occides, &c. Matth. 5. Huius loci erit decalogi praeceptum exponere, prout habetur p. 420. 421.

Ego autem dico vobis: omnis, qui irascitur. Haec verba exponuntur p. 417.

Audistis quia dictum est antiquis, Non Moechaberis, &c. Hic similiter exponatur hoc praeceptum, de quo habetur p. 425. vel *Cum turbae irruerent in Iesum*, ut sup.

Dominica sexta.

Misereor super turbam, quia ecce iam triduo sustinent me. Mar. 8. Praeter ea, quae notata sunt in Dominica iv. XL. poterit Parochus ea huc proferre, quae de paterna Dei de hominibus cura habentur, pag. 501. et seq.

Si dimisero eos ieiunos deficient in via. Hic de imbecillitate hominum, qui nullum opus Deo gratum sine adiumento Dei possunt instituere, agendum est, ut habetur, pag. 517. vel, Audistis quia dictum est antiquis, *Non occides*, ut supra.

Domin. septima post Pentec.

Attendite a falsis prophetis, &c. Matth. 7. Hic cavendum praecipitur ab haereticis. Quis vero censendus sit haereticus, habes p. 94. Quomodo autem, hi, cum in Ecclesia non sint, ab ea puniri possint, habes p. 96. 102. Quibus autem artibus hi falsi prophetae utantur ad impia sua dogmata diffundenda, habes p. 3. 4. 5.

In ignem mittetur, &c. De hoc igne infernali, p. 81.

Sed qui facit voluntatem Patris mei, &c. Haec sententia est veluti methodus brevissima docens, qua ratione ad regnum coelorum pervenire possimus. Quare quicunque cupimus illud adipisci hanc sententiam prae oculis habere debemus, vide p. 521. 522. Et deinceps, ubi haec tertia petitio *Fiat voluntas tua, sicut in coelo, et in terra.* Explicatur. Vel *Misereor super turbam*, ut in precedenti Dominica.

Domin. octava post Pentec.

Redde rationem villicationis tuae. Luc. 16. De ratione reddenda, cum unusquisque migrat è vita, vide p. 76. et 77.

Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Ideo divites a Deo bonis cumulantur, ut pauperibus ea erogent, pag. 544. Hic ad eleemosynas suos poterit exhortari Parochus, prout est p. 442. Hic etiam locus, pro intercessione Sanctorum facit, de quo pag. 361. 362. Vel *Attendite a falsis prophetis*, ut in praecedenti Dominica, sicque deinceps omnia Evangelia, quae consequenter in reliquis Dominicis, proponuntur, in quibusdam Ecclesiis in praecedenti Dominica legi consueverunt, quod notare supersedebimus.

Dominica nona post Pentec.

Flevit super illam. Luc. 19. Flet Christus, ut nos flere doceat, quomodo vero in poenitudine erratorum sint adhibendae lachrymae, et quam diligenter procurandae, habes pag. 268. Ubi de contritione agitur.

Quia si cognovisses, et tu. Summa est status nostri miseria, nostram miseriam non agnoscere, vide p. 538.

Quia venient dies in te, et circumdabunt te, &c. Ierusalem in exemplum ponitur eius hominis, qui multis a Deo beneficiis ornatus, male eis in sui perniciem abutitur, vide pag. 554.

Dominica decima.

Haec apud se orabat. Luc. 18. Quibus virtutibus oratio debeat esse comitata, ut Deo placeat, et ab eo exaudiatur. Vide p. 493. et seq.

Deus propitius esto mihi peccatori. Hoc veri poenitentis exemplum inter alia proponitur. pag. 560. Quare cum istius tum aliorum exemplo, qui habentur ibid. et 265. Ad veram poenitentiam Parochi fideles excitabunt. Est praeterea exemplum eorum, qui cum peccatores sint, Deum orant, et exaudiuntur, pag. 481. Denique quanta humilitate ad Deum precaturi accedere debeamus, hic demonstratur pag. 488.

Qui se exaltat, humiliabitur. Christi humilitatis exemplum maximum pondus habet ad nostram superbiam deprimendam, p. 56.

Dominica undecima.

Et deprecabantur eum, ut illi imponat manum. Marc. 7. Istorum exemplo, qui Christum pro muto, et surdo, ad eum adducto, ut sanaretur, interpellant, monemur pro aliis orare. Quomodo vero id faciendum, et pro quibus orandum, habes, pag. 484.

Misit digitos in auriculas eius. Christi exemplo pueris in

baptismo aures, oculi, pectus, humeri signo crucis recte insigniuntur. Vide de his, et aliis baptismi caeremoniis, et earum significatione, pag. 185. et seq.

Suspiciens in Coelum ingemuit, &c. Cum Deus sit ubique, cur potius in coelum, quam alio oculos convertamus? et cur in coelis esse dicatur. pag. 508. Praeterea quoniam sacrae literae nos surdos, et caecos, et omnibus membris captos saepe appellant, ut habetur p. 548. Hic de malis, quae peccatum invehit, ut ibidem habetur, disserere Parochus commode poterit.

Dominica duodecima.

Diliges Dominum Deum tuum et toto corde tuo, &c. Luc. 10. In hanc sententiam populo proponantur, quae habentur initio explicationis Decalogi pag. 367. Usque a secundum praeceptum, vel quia hoc Evangelium concurrit cum Dominica decima septima: posteriorem huius Evangelii partem priori praetermissa exponet.

Homo quidam descendebat ab Hierusalem in Hierico, &c. Hominis huius ita miserabiliter a latronibus vulnerati nomine Doctores intelligunt humanam naturam post Adae lapsum, quae quot, qualia, et quanta vulnera acceperit, habes pag. 31. et seq. et alibi frequenter alias.

Samaritanus autem infundens oleum, &c. Hic de sacramentis agat Parochus, quae a nostro Samaritano, idest a Christo instituta sunt, tanquam remedia contra vulnera humanae naturae per Adae lapsum inflicta, ut habetur p. 143.

Curam illius habe. Nota genus humanum, et Ecclesiam uni homini a Christo commissam, qua de re, vide pag. 97. et seq.

Quis homo tibi videtur fuisse proximus. Ex hoc loco quis sit proximus explicatur, p. 448.

Dominica decimatertia.

Iesu praeceptor, miserere nostri, Luc. 17. De nomine Iesu, vide pag. 31.

Ite ostendite vos sacerdotibus, &c. Vide quae in hanc sententiam dicta sunt Dominica secunda post Epiphaniam, vide praeterea pag. 275.276. Ubi nominatim hic locus adducitur. Quomodo item beneficio contritionis peccata remittantur ex hoc loco probatur p. 272. Quae tamen confessionem requirit, ut habetur pag. 273.

Dominica decimaquarta.

Ne solliciti sitis animae vestrae,

&c. Matth. 6. Quantum immoderata sollicitudo congerendarum opum, caeteraeque cupiditates animae saluti obsint, vide pag. 464. et seq. Et huius morbi remedium habes pag. 469.

Scit Pater vester, quod omnibus his indigetis, &c. Etiamsi Deus sciat desideria nostra, et indigentiam, cur ei preces porrigamus, pag. 477.

Primum quaerite regnum Dei, &c. De iis, quae petenda sunt, et quo ordine, habetur pag. 482. 510. Porro hic commode secunda petitio Dominicae orationis tota explicabitur, ut habetur pag. 515.

Et haec omnia adiicientur vobis, &c. Quatenus temporalia petenda, p. 537.

Dominica Decimaquinta.

Et resedit qui erat mortuus. Luc. 7. Si hic mortuus, et quidam alii sint revocati ad vitam, quomodo intelligendum, quod Christus primus omnium resurrexerit, vide p. 63. Hic tractari poterit artic. Symboil Apostolici penult. de carnis sesurrectione. p. 114. et seqq.

Dominica decimasexta.

Si licet Sabbato curare, &c. Luc. 14. De sanctificatione dierum festorum, et a quibus tunc abstinendum, quidve agendum sit habes pag. 387. et seq.

Cum invitatus fueris ad nuptias, &c. Hic locus est cohortandi Christianos omnes, ne alii aliis se praeferant, ut est p. 506. Neve ambitiosi sint, bonorumque cupidiores, ut est pag. ibid.

Dominica decimaseptima.

Diliges Dominum Deum tuum. &c. Matt. 22. Vide Evangelium Dominicae 12. ut supra.

Quid vobis videtur de Christo? &c. Christus quomodo sit Davidis filius, vide pag. 31.

Quomodo item non sit filius Davidis ratione divinitatis habes, p. 34. 35.

Dominica decimaoctava.

Videns autem Iesus fidem eorum, &c. Matth. 9. Ecce quantum fide aliena moveatur Deus ad aliquod donum alteri non modo non petenti, sed ne cogitanti quidem impertiendum. Hinc fit, ut in baptismo infantes regenerationis fiant participes, non quia mentis suae assensione credant, sed quia susceptorum, vel parentum, (si fideles fuerint) sin minus Ecclesiae Catholicae (ut ait Augustinus) fide muniantur. pag. 171. et de patrinis p. 168.

Remittuntur tibi peccata tua,

&c. Christum ut hominem primum omnium potestatem remittendorum peccatorum habuisse ex hoc loco probatur, pag. 112. Porro dum sacerdos iurisdictionem habens, vel ordinariam, vel delegatam, rite poenitenti peccata remittit, non minus absolvitur, quam hic paraleticus quantum est ex parte sacramenti. De forma absolutionis habes pag. 257.

Hic blasphemat, &c. De blasphemia habetur pag. 384: Et iuramento, pag. 375. et seq.

Dominica decimanona.

Qui nuptias fecit filio suo, Matt. 22. Quibus de causis vir, et mulier coniungi debeant, vide p. 339. Et quae sponsae magis sint quaerendae. pag. 336. Et quod Deum orandi causa certis temporibus a matrimonii officio abstinere debent, pag. 346. Item de tribus matrimonii 341.

Contumeliis affectos occiderunt, &c. De contumelia, detractione, murmuratione, caeterisque vitiis, quibus proximus laeditur, vide p.451. et seq.

Non habens vestem nuptialem. Vestem hanc nuptialem vestis candida, vel sudariolum, quod baptizatis datur, designat, de quo pag. 189.

Mittite in tenebras exteriores, &c. De sententia, et poena damnatorum pag. 80. et seq.

Dominica vigesima.

Erat quidam Regulus, cuius filius infirmabatur. Io. 4. Unde tot miseriae, et adversitates, et quae, quotque illae sint. p. 539. Quo in malis, et rebus adversis confugiendum. p. 577. et seq. Hic exponi poterit ultima petitio Dominicae orationis. *Sed libera nos a malo*, p. 574. et sequ.

Dominica vigesimaprima.

Redde quod debes, &c. Matt 18. Restisutio poenitenti est necessaria, antequam absolvatur, quia non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum, ut inquit August. Vide de restitutione p. 436. Item de furto, rapina, usuris, et aliis illicitis rerum usurpationibus, pag. 437. et seq.

Si non remiseritis, &c. Hic exponatur petitio illa orationis Dominicae, *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus, &c.* pag. 549. et seq.

Dominica vigesimasecunda.

Magister scimus, quia verax es, &c. Genus assentatio nis pessimum, quae ad pro ximi calamitatem, et per

niciem adhibetur. De adulatione habes p. 452.

Quia verax es, &c. De mendacio, vide p. 449. et seq. Ubi notatur hoc ipsum testimonium ex hoc Evangelio decerptum.

Reddite quae sunt Caesaris Caesari, &c. Vide, quae debentur principibus, et superioribus in potestate constitutis, p. 408.

Dominica vigesima tertia post Pentecosten.

Ecce princeps unus accessit, et adorabat eum dicens, &c. Matth. 9. Hic de differentia, qua infideles, et Christiani a morbis liberari cupiunt, de qua 576. et quomodo in morbis ad Deum, non ad praestigiatorum incantationes sit recurrendum, ib. et pag. 577.

Filia mea modo defuncta est. Hic de morte, et novissimis, de quibus saepe ad populum agendum ésse praecipitur, pag. 299.

Si tetigero tantum fimbriam vestimenti. Hic de reliquiis sanctorum, et cultu, et veneratione earum aget Parochus ex p. 362. et seq.

Et cum venisset Iesus in domum principis, &c. Hic de ratione iuvandi mortuos per sacrificium Missae, et orationem, de qua pag. 250. et 485. Vel in quibusdam Ecclesiis legitur Evangelium Dominicae iv. Quadragesimae, de quo ibid. Si plures sint Domiuicae inter Pentecosten, et adventum, servetur, quod de his in Breviarii rubricis habetur.

Dominica vigesimaquarta post Pentecosten.

Cum videritis abominationem desolationis stantem in loco sancto, &c. Matth. 24. Hic de signis praecedentibus diem iudicii agendum est, de quibus pag. 80.

Orate autem, ne fiat fuga vestra, &c. Hic locus ad probandum, temporalia a Deo peti posse inducitur, pag. 537. Unde de hoc argumento Parochi etiam agere poterunt: de quo tum ibidem, tum pag. 477. agitur.

Sed propter electos breviabuntur dies illi, &c. Hic de daemonum potestate poterit agi, qui quantum possunt, et quandiu volunt, homines tentare non possunt, ut habetur p. 566.

CATECHISMI ROMANI

PRAEFATIO.

Agens de Pastorum in Ecclesia necessitate, Auctoritate, Officio, & praecipuis Doctrinae Christianae Capitibus.

SECTIO 1. *Homo non potest suis relictus viribus, veram sapientiam; & obtinendae beatitudinis certas rationes consequi.*

EA est humanae mentis, & intelligentiae ratio; ut, quum alia multa, quae ad divinarum rerum cognitionem pertinent, ipsa per se, magno adhibito labore, & diligentia investigaverit, ac cognoverit: maximam tamen illorum partem, quibus aeterna salus comparatur, cuius rei in primis causa homo conditus, atque ad imaginem, et similitudinem Dei creatus est, naturae lumine illustrata cognoscere, aut cernere nunquam potuerit. 1 *Invisibilia quidem Dei* (ut docet Apostolus) *a creatura Mundi per ea, quae facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque eius virtus, et divinitas.* 2 Verum mysterium illud, quod absconditum est a saeculis, et a generationibus, ita humanam intelligentiam superat, ut nisi manifestum fuisset sanctis, quibus voluit Deus fidei munere notas facere divitias gloriae sacramenti huius in gentibus, quod est Christus, nullo studio homini ad eam sapientiam aspirare licuisset.

Theologi in 1. sent. dist. 26. id ostendunt.

Consulatur sexta Sectio primi artic. Symboli, et 3. Sect. 12. cap. de Oratione Dominicali.

Psal. 128. lucerna pedibus meis etc.

Baruc. 3. 31. non est qui possit etc.

2. Timot. 3. 16. omnis scriptura.

1 Rom. 1. 20.

2 Colos. 1. 26. Dei gratia, fideique munere homo veram sapientiam consequitur. Tho. 2. 2. qu. 174. art. 6. in corpore.

2. *Unde tam praeclarum fidei munus concipiatur.*

Quum autem 3 fides ex auditu concipiatur, perspicuum est, quam necessaria semper fuerit ad aeternam salutem consequendam doctoris legitimi fidelis

3 Rom. 10. 17. Dam. lib. 4. c. 11.

1 Rom.10.14.15.

opera, ac ministerium: siquidem dictum est: 1 *Quomodo audient sine praedicante? quomodo vero praedicabunt, nisi mittantur?* Et quidem ab ipsius Mundi origine, clementissimus, ac benignissimus Deus, suis nunquam defuit; sed 2 multifarie, multisque modis loquutus est Patribus in Prophetis, eisque pro temporum conditione ad caelestem beatitudinem, certum, ac directum iter monstravit.

2 Hebr. 1. 2. Deus, ministerio docentium fidem animis hominum instillat. Th. 2. 2. qu. 6. art. 1. Hoc lucuienter docet B. Aug. in libris de Doctr. Christ.

3. *Christus in hunc Mundum venit ad docendam fidem. quam postea Apostoli, et successores eorum propagarunt.*

3 Isa. 49. 6.
4 Psal. 9. 6. Ioel. 7. 23.
5 Hebr. 28.
6 2. Pet. 1. 17.

Sed, quoniam praedixerat daturum se doctorem iustitiae 3 in lucem gentium, ut esset 4 salus eius usque ad extremum terrae, 5 novissime loquutus est nobis in Filio, quem etiam, voce e caelo delapsa a magnifica gloria iussit, 6 ut omnes audirent, eiusque praeceptis obtemperarent. Deinde vero Filius alios 7 dedit Apostolos, alios Prophetas, alios Pastores, et Doctores, qui verbum vitae annuntiarent, 8 ne circumferremur, tamquam parvuli fluctuantes omni vento doctrinae; sed firmo fidei fundamento adhaerentes, 9 coaedificaremur in habitaculum Dei in Spiritu Sancto.

7 Ad Ephes. 4. 11. Apostoli, et Discip. quorum legitimi successores sunt Ecclesiarum Pastores. Videatur principium sess. 5. Conc. Trident.
8 Eph. 4. 14.
9 Eph. 2. 22.

4. *Quomodo verba Pastorum Ecclesia sint recipienda.*

10 1. Thes. 1. 13.

Ac ne quis 10 verbum auditus Dei ab Ecclesiae ministris, tamquam verbum hominum, sed (sicut vere est) verbum Christi acciperet; ille ipse Salvator noster tantam auctoritatem eorum magisterio tribuendam esse statuit, ut diceret: 11 *Qui vos audit, me audit; et, qui vos spernit, me spernit*: quod quidem non de iis tantum quibuscum sermo habebatur, intelligi voluit: verum de omnibus etiam, qui legitima successione docendi munus obirent, 12 quibus se omnibus diebus usque ad consummationem saeculi affuturum esse pollicitus est.

11 Luc. 16. 16. Quanta sit auctoritas evangelizantium Conc. Trid. sess. 23. c. in decreto de Sacramento Ordinis.
12 Matth. 28. 20.

5. *Veritate iam manifestata, hodie etiam necessarium est, Pastores verbum Dei praedicare.*

Verbi Dei perpetua esse debet in Ecclesia praedicatio.

At vero, quum haec divini verbi praedicatio nunquam intermitti in Ecclesia debeat, tum certe hoc

tempore maiori studio, et pietate elaborandum est, ut sana, et incorrupta doctrina, tanquam pabulo vitae, fideles nutriantur, et confirmentur. 1 Exierunt enim falsi Prophetae in mundum, de quibus dixit Dominus: 2 *Non mittebam Prophetas; et ipsi currebant: non loquebar ad eos; et ipsi prophetabant;* ut 3 variis doctrinis, et peregrinis Christianorum animos depravarent. Qua in re illorum impietas, omnibus Satanae artibus instructa, tam longe progressa est, ut nullis fere certis finibus contineri posse videatur. Ac, nisi Salvatoris nostri praeclara illa promissione niteremur, qui se adeo stabile Ecclesiae suae fundamentum posuisse affirmavit, 4 ut portae Inferi adversus eam praevalere nunquam possint; maxime verendum esset, ne hoc tempore tot undique hostibus obsessa, tot machinis tentata, et oppugnata concideret. Nam, ut omittamus nobilissimas provincias, quae olim veram, et Catholicam religionem, quam a maioribus acceperant, pie, et sancte retinebant, nunc autem derelinquentes viam rectam, erraverunt, atque in eo se maxime pietatem colere palam profitentur, quod a patrum suorum doctrina quam longissime recesserunt: nulla tam remota regio, aut tam munitus locus; nullus Christianae Reipublicae angulus inveniri potest, quo haec pestis occulte irrepere non tentarit.

1 1. Ioan. 4. 1. Infra de Sacramento Ordinis sect. 3. et 4.
2 Hier. 23, 21.
3 Heb. 13. 9.
4 Matth. 16. 18.

Haeresis quam late serpserit.

6. *Catechismis potissimum haeretici Christianorum animos depravare studuerunt.*

Qui enim fidelium mentes corrumpere sibi proposuerunt, quum fieri nullo modo posse intelligerent, si cum omnibus coram colloquerentur, et in eorum aures venenatas voces infunderent, idem alia ratione aggressi, multo facilius, ac latius impietatis errores disseminarunt. Nam praeter illa ingentia volumina, quibus Catholicam fidem evertere conati sunt (a quibus tamen cavere, quum apertam haeresim continerent, non magni fortasse laboris, ac diligentiae fuit) infinitos etiam libellos conscripserunt, qui quum pietatis speciem psaeseferrent, incredibile est, quam facile incautos simplicium animos deceperint.

Quo astu haeretici sint usi ad impia sua dogmata infundenda.

Catechismorum apud haereticos pernicies.

7. *Pestilentibus Pseudoprophetarum vocibus, et scriptis occurrendum Sancta Synodus recte statuit.*

Trident. Synod. sess. ult. sub finem. Duplex antidotum pestis grassantis. Primum.

Quamobrem Patres Oecumenicae Tridentinae Synodi, quum tanto, et tam pernicioso huic malo salutarem aliquam medicinam adhibere maxime cuperent, non satis esse putarunt, graviora Catholicae doctrinae capita contra nostri temporis haereses decernere: sed illud praeterea sibi faciendum censuerunt, ut certam aliquam formulam, et rationem Christiani populi ab ipsis fidei rudimentis instituendi traderent, quam in omnibus Ecclesiis illi sequerentur, quibus legitimi Pastoris, et Doctoris munus obeundum esset.

Secundum.

8. *Necesse fuit etiam Oecumenici Concilii studio, Summique Pontificis auctoritate, post tot Doctrinae Christianae conscriptas institutiones, novum Catechismum Pastoribus proponere.*

Editionis huius Catechismi ratio, vide secundam sectionem primi capitis de Symbol. Apost.

Multi quidem adhuc in hoc scriptionis genere cum magna pietatis, et doctrinae laude versati sunt: sed tamen Patribus visum est maxime referre, si liber Sanctae Synodi auctoritate ederetur, ex quo Parochi, vel omnes alii, quibus docendi munus impositum est, certa praecepta petere, atque depromere ad fidelium aedificationem possent: ut, quemadmodum 1 unus est Dominus, una fides, ita etiam una sit tradendae fidei, ad omniaque pietatis officia populum Christianum erudiendi communis regula, atque praescriptio.

1 Ephes. 4. 5.

9. *Non sunt exacte nniversa nostrae religionis dogmata hìc discussa.*

Comparatio huius Catechismi cum aliis Catholicorum Catechismis. Pastoribus praecipue servit hic instructio, et per eorum ministerium omnibus Christianis.

Ergo, quum multa sint, quae ad Christianae religionis professionem pertinere videantur, nemo existimet, illud Sanctae Synodo propositum fuisse, ut omnia Christianae fidei dogmata, uno libro comprehensa subtiliter explicarentur (quod ab iis fieri solet, qui se profitentur universae religionis institutionem, et doctrinam tradere; id enim et infiniti operis fuisset, et instituto minus convenire perspicuum est) sed, quoniam Parochos, Sacerdotesque, animarum curatores earum rerum cognitione in-

struendos suscepit, quae pastoralis muneris maxime propriae sunt, et ad fidelium captum accommodatae, ea tantum in medium afferri voluit, quae hac in re pium Pastorum studium, si in difficilioribus divinarum rerum disputationibus non ita versati fuerint, adiuvare possent. Quae quum ita sint, antequam ad ea singillatim tractanda accedamus, quibus huius doctrinae summa continetur; institutae rei ordo postulat, ut pauca quaedam exponantur, quae Pastores considerare, sibique ante oculos proponere in primis debent.

Multa, quae ad Pastoris officium pertinent, tractantur fere posteriori parte cuiusque sessionis Conc. Trid. ubi agitur de Reformatione.

10. *Quum pastores animarum hic instituendi suscipiantur; quid illis potissimum, ut rite suo fungantur munere, sit considerandum.*

Igitur, ut sciant, quonam, veluti ad finem, omnia eorum consilia, labores, & studia referenda sint, quove pacto id, quod volunt, facilius consequi, et efficere possint: illud primum videtur esse, ut semper meminerint, omnem Christiani hominis scientiam hoc capite comprehendi: vel potius, quemadmodum Salvator noster ait: 1 *Haec est vita aeterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti, Iesum Christum.* Quamobrem in eo praecipue Ecclesiastici Doctoris opera versabitur, ut fideles scire ex animo cupiant 2 Iesum Christum, et hunc crucifixum: sibique certo persuadeant, atque intima cordis pietate, et religione credant, 3 aliud nomen non esse datum hominibus sub caelo, in quo oporteat nos salvos fieri: 4 siquidem ipse propitiatio est pro peccatis nostris. At vero, 5 quia in hoc scimus, quoniam cognovimus eum, si mandata eius observemus; proximum est, et cum eo, quod diximus, maxime coniunctum, ut simul etiam ostendat, vitam a fidelibus non in otio, et desidia degendam esse; verum oportere, ut, 6 quemadmodum ipse ambulavit, ita et nos ambulemus, 7 sectemurque omni studio iustitiam, pietatem, fidem, charitatem, mansuetudinem: dedit enim 8 semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, et mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum ope-

Pastores omnem suam doctrinam eo debent primum referre, ut omnes intelligant, quantum beneficium Deus generi humano per Christum praestiterit, quod est primum.

1 Ioan. 17. 3.

2 1. Cor. 2. 2.

3 Act. 4. 12.

4 1. Ioan. 2. 2.

5 1. Ioan. 2. 3.

Secundum, quod Pastores docendo debent respicere, sunt mandata Christi, ad quae subditi sunt excitandi.

6 1. Ioan. 2. 6.

7 2. Tim. 2. 22.

Opera esse fidei adiungenda, nec quemquam in hac sola sibi debere blandiri clare ostenditur cap. 11. sess. 6. Conc. Trid., et cap. 10 eiusd.

8 Ad Tit. 2. 14.

Paulus praecipit Pastoribus, ut fideles excitent ad pietatis, et charitatis opera, quod est tertium.

1 Matth. 22. 40.
2 1. Tim. 1. 5.
3 Rom. 13. 11.

Solida felicitas hominis est Deo integre per amorem adhaerere.

4 Ps. 72. 25.
5 1. Cor. 13.

Omnis doctrina Catholico doctori ad charitatem dirigenda est.

Declaratur, quomodo plenitudo legis sit dilectio.

Virtus nulla perfecta sine charitate.

rum, quae Apostolus Pastoribus praecepit, ut loquantur, et exhortentur. Quum autem Dominus, ac Salvator noster non solum dixerit, sed etiam exemplo suo demonstrarit, 1 Legem, et Prophetas ex dilectione pendere; Apostolus deinde confirmarit, 2 charitatem esse finem praecepti, ac 3 legis plenitudinem: dubitare nemo potest, hoc, tanquam praecipuum munus, omni diligentia curandum esse, ut fidelis populus ad immensam Dei erga nos bonitatem amandam excitetur, ac divino quodam ardore incensus, ad summum illud, et perfectissimum bonum rapiatur, cui adhaerere, solidam, et veram felicitatem esse is plane sentiet, qui illud Prophetae dicere poterit; 4 *Quid enim mihi est in caelo, et a te quid volui super terram?* Haec nimirum est via illa excellentior, quam idem 5 Apostolus demonstravit, quum omnem doctrinae, et institutionis suae rationem ad charitatem, quae nunquam excidit, dirigeret. Sive enim credendum, sive sperandum, sive agendum aliquid proponatur; ita in eo semper charitas Domini nostri commendari debet, ut quivis perspiciat, omnia perfectae Christianae virtutis opera, non aliunde, quam a dilectione ortum habere, neque ad alium finem, quam ad dilectionem referenda esse.

11. *Non satis est Pastores ad duos illos fines inter docendum respicere: sed se ad captum cuiusque debent accommodare.*

Pastori auditorum circumstantiae considerandae, et inter docendum ad captum cuiusque respiciendum.

6 1. Cor. 9. 19. 22.
7 1. Cor. 4. 21.
8 Matth. 25. 23.

Quum autem in omni re tradenda plurimum intersit, utrum hoc, an illo modo aliquid doceas: tum vero hoc in Christiani populi institutione maximi momenti existimandum est. Observanda est enim audientium aetas, ingenium, mores, conditio; ut, qui docendi munus exercet, omnia, omnibus 6 efficiatur, ut et omnes Christo lucrifaciat, et 7 seipsum fidelem ministrum, et dispensatorem probare possit, ac 8, veluti servus bonus, et fidelis, dignus sit, qui super multa constituatur a Domino. Neque vero unius tantum generis homines fidei suae commissos esse arbitretur, ut praescripta quadam, et certa

docendi formula erudire, atque ad veram pietatem
instituere aeque omnes fideles possit; sed, 1 quum 1 1. Pet. 2. 2.
alii, veluti modo geniti, infantes sint, alii in Christo
adolescere incipiant, nonnulli vero quodammodo
confirmata sint aetate; necesse est diligenter consi-
derare, quibus lacte 2, quibus solidiore cibo opus sit, 2 1. Cor. 3. 2.
ac singulis ea doctrinae alimenta praebere, quae spi- Heb. 5. 12.
ritum augeant, 3 donec occurramus omnes in uni- 3 Eph. 4. 13.
tatem fidei, et agnitionis filii Dei, in virum perfe- Paulus veri Pastoris exemplar.
ctum, in mensuram aetatis plenitudinis Christi.
Id vero Apostolus in seipso omnibus observandum
indicavit, quum 4 dixit, se Graecis, et barbaris. 4 Rom. 1. 14.
sapientibus, et insipientibus debitorem esse: ut vide-
licet intelligerent, qui ad hoc ministerium vocati
sunt, ita in tradendis fidei mysteriis, ac vitae prae-
ceptis doctrinam ad audientium sensum, atque intel-
ligentiam accommodari oportere; ut, quum eorum
animos, qui exercitatos sensus habent, spiritali cibo
expleverint, ne interim parvulos fame perire pa-
tiantur, ut, 5 qui panem petant, et non sit, qui 5 Thr. 4. 4.
frangat eis. Neque vero cuiusquam studium in do- Non esse hoc exercitium ob rerum levitatem contemnendum.
cendo retardari debet, propterea quod interdum ne-
cesse sit auditorem earum rerum praeceptis instrui,
quae leviores, et humiliores videntur, nec sine mo- Ab exemplo Christi.
lestia ab iis potissimum tractari solent, quorum ani-
mus in sublimium rerum contemplatione versatur,
ac conquiescit. Nam, si ipsa aeterni Patris sapientia
in terras descendit, ut in carnis nostrae humilitate
caelestis vitae praecepta nobis traderet; quem non
compellat charitas Christi, 6 ut parvulus fiat in me- 6 1. Thess. 2. 7.
dio fratrum suorum, et tanquam nutrix fovens filios
suos, ita cupide proximorum salutem desideret,
ut, quod de seipso Apostolus testatur, 7 eis velit 7 Ibid. 2. 8.
non solum Evangelium Dei, sed etiam animam tra-
dere?

12. *Quum Deus visibilem sui praesentiam nobis subduxerit, Pastores eius verbum haurient ex scriptura, et traditionibus.*

Omnis autem doctrinae ratio, quae fidelibus tra- Doctrina fidei Catholicae scriptura, et traditionibus continetur.
denda sit, verbo Dei continetur, quod in scriptu-

ram, traditionesque distributum est. Itaque in harum rerum meditatione Pastores dies, noctesque versabuntur, memores illius D. Pauli admonitionis, quam ad Timotheum scriptam omnes, quicunque animarum curae praepositi sunt, ad se pertinere existimabunt. Est autem haec admonitio in hunc modum. 1 *Attende lectioni, exhortationi, et doctrinae. Est enim* 2 *omnis scriptura divinitus inspirata, utilis ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus*. Sed quoniam, quae divinitus tradita fuerunt, multa sunt, et varia, ut nec ita facile aut animo comprehendi, aut etiam mente comprehensa, memoria teneri possint, ut, quum se obtulerit docendi occasio, eorum parata sit, et prompta explicatio; sapientissime maiores nostri totam hanc vim, et rationem salutaris doctrinae in quatuor haec capita redactam distribuerunt, Apostolorum Symbolum, Sacramenta, Decalogum, Dominicam Orationem. Nam omnia, quae Christianae fidei disciplina tenenda sunt, sive ad Dei cognitionem, sive ad Mundi creationem, et gubernationem, sive ad humani generis redemptionem spectent, sive ad bonorum praemia, et malorum poenas pertineant, Symboli doctrina continentur. Quae autem signa sunt, et tanquam instrumenta ad divinam gratiam consequendam, haec septem Sacramentorum doctrina complectitur. Iam vero, quae ad leges referuntur, 3 quorum finis est Charitas, Decalogo descripta sunt. Quidquid denique ab hominibus optari, sperari, ac salutariter peti possit, id Dominica precatione comprehenditur. Quare sequitur, ut explanatis quatuor his, quasi communibus Sacrae Scripturae locis, nihil fere ad eorum intelligentiam, quae Christiano homini discenda sunt, desiderari possit.

1 Tim. 4. 13.

2 1 Tim. 3. 16. 17.

De verbo Dei scripto, et non scripto extat peculiare decretum ses. 4. Conc. Trident.

Traditionum Ecclesiae varietas.

Traditiones in quatuor capita distributae.

Primum.

Secundum.

Tertium.

3 1. Tim. 1. 5.

Quartum.

Traditionum quatuor capita sunt veluti communes scripturae loci, ad quorum aliquod omnis labor docentis respicere debet. Vide Indicem novum, quem huic operi adiunximus.

13. *Qua methodo Parochi explicationem Evangelii cum Catechismi explicatione coniungent.*

Itaque visum est monere Parochos, ut, quoties usuvenerit, ut illi aliquem interpretentur Evangelii, vel quemvis alium Divinae Scripturae locum; intelli-

gant eius loci, quicunque is fuerit, sententiam cadere sub unum aliquod quatuor illorum capitum, quae diximus, quo, tanquam ad eius doctrinae fontem, quod explicandum sit, confugient. Exempli causa, si explanandum sit illud Evangelium primae Dominicae Adventus; 1 *Erunt signa in Sole, et Luna etc.* quae ad eam rationem pertinent, tradita sunt illo Symboli Articulo: *Venturus est iudicare vivos, & mortuos*: quibus inde assumptis, Pastor una, eademque opera fidelem populum et Symbolum, et Evangelium docebit. Quare in omni docendi, et interpretandi munere hanc consuetudinem tenebit, dirigendi omnia ad prima illa quatuor genera, ad quae referri universam Divinae Scripturae vim, atque doctrinam diximus. Docendi autem ordinem eum adhibebit, qui et personis, et tempori accommodatus videbitur: nos Patrum auctoritatem sequuti, qui in initiandis Christo Domino, & in eius disciplina instituendis hominibus, a fidei doctrina initium fecerunt, operae pretium duximus, quae ad fidem pertinent, prius explicare.

1 Luc. 21. 25.

Pastores Ecclesiarum debere suas conciones iuxta huius Catechismi doctrinam instituere satagant cap. 7. Decreti de Reformatione sess. 24. Conc. Trident.

CATECHISMI
ROMANI
PARS PRIMA
DE FIDE ET SYMBOLO FIDEI.

CAPUT I.

1. *Quid sit Fides hoc loco, et quae eius ad salutem necessitas.*

A fidei doctrina incipiendum. De Fide, et Symbolo fidei pars prima.

SED quoniam in divinis literis multiplex est Fidei significatio; nos hic de ea loquimur, cuius vi omnino assentimur iis, quae tradita sunt divinitus. Hanc autem ad salutem consequendam esse necessariam, nemo iure dubitabit, praesertim quum scriptum sit; 1 *Sine Fide impossibile est placere Deo*. Quum enim finis, qui ad beatitudinem homini propositus est, altior sit, quam ut humanae mentis acie perspici possit, necesse ei erat ipsius a Deo cognitionem accipere. Haec vero cognitio nihil aliud est, nisi Fides. cuius virtus efficit, ut id ratum habeamus, quod a Deo traditum esse sanctissimae matris Ecclesiae auctoritas comprobarit. Nulla enim fidelibus potest accidere dubitatio in iis, quorum Deus auctor est, 2 qui est ipsa veritas. Ex quo intelligimus, quantum inter hanc fidem, quam Deo habemus, intersit, et illam, quam humanae Historiae scriptoribus adhibemus. Fides autem quanquam late pateat, et magnitudine, ac dignitate differat (est enim sic in sacris litteris; 3 *Modicae fidei, quare dubitasti?* Et 4 *Magna est fides tua*: Et 5 *Adauge nobis fidem*: item 6 *Fides sine operibus mortua est*: Et 7 *Fides, quae per charitatem operatur*) tamen est idem genere, et diversis fidei gradibus

1 Heb. 11. 6.

Quam sit fides ad iustificationem, et salutem consequendam necessaria, repetatur ex sess. 5. Conc. Trid. decr. de Iustificatione, praesertim c. 6. 7. et 8.

2 Io. 14. 6.

Fides catholica, etsi una sit, tamen ex personarum qualitate diversos habet gradus.

3 Matth. 14. 31.

4 Matth. 15. 28.

5 Luc. 17. 5.

6 Iacob. 2. 17. 20.

7 Ad Gal. 5. 6.

eadem definitionis vis, et ratio convenit. Quam vero fructuosa sit, et quantam ex ea utilitatem capiamus, in Articulorum explicatione dicetur.

2. *Quando, & qua de causa haec duodecim fidei capita ab Apostolis sint tradita.*

Quae igitur primum Christiani homines tenere debent, illa sunt, quae fidei duces, doctoresque sancti Apostoli, divino spiritu afflati, Duodecim Symboli Articulis distinxerunt. Nam, quum mandatum a Domino accepissent, 1 ut pro ipso legatione fungentes, in universum Mundum proficiscerentur 2, atque omni creaturae Evangelium praedicarent; Christianae fidei formulam componendam censuerunt, ut scilicet 3 id ipsum omnes sentirent, ac dicerent; neque ulla essent inter eos schismata, quos ad fidei unitatem vocassent, sed essent perfecti in eodem sensu, et in eadem * sententia.

1 Matth. 28, 10.

2 Matth. 16. 16.

3 1. Cor. 1. 10.

* Quamvis vulgata editio habeat scientia, Graeca tamen, et Syriaca, et manuscripta exemplaria habent, sententia.

3. *Symbolum unde sit dictum.*

Hanc autem Christianae fidei, et spei professionem a se compositam, Apostoli Symbolum appellarunt: sive quia ex variis sententiis, quas singuli in commune contulerunt, conflata est; sive quia ea veluti nota, et tessera quadam uterentur, qua desertores, et 4 subintroductos falsos fratres, qui Evangelium adulterabant, ab iis qui vere Christi militiae Sacramento se obligarent, facile possent internoscere.

4 Gal. 2. 4.

4. *Quae Symboli huius sit necessitas, et quot in partes dividatur.*

Credo in Deum. Quum multa in Christiana religione fidelibus proponantur, quorum singillatim, vel universe certam, et firmam fidem habere oportet; tum vero illud primo, ac necessario omnibus credendum est, quod (veluti veritatis fundamentum, ac summa) de Divinae essentiae unitate, et trium personarum distinctione, earumque actionibus, quae praecipua quadam ratione illis attribuuntur, Deus ipse nos docuit. Huius mysterii doctrinam breviter in Symbolo Apostolorum comprehensam esse Parochus docebit. Nam, ut maiores nostri, qui in hoc argumento pie, et accurate versati sunt, observaverunt;

Christiano praecipue credendum est, quod Deus sit Trinus, et Unus.

Symboli Apostolorum tres partes, tribus personis divinis sunt accomodatae.

Prima.

in tres potissimum partes ita distributum videtur, ut in una Divinae naturae prima persona, et mirum creationis opus describatur; in altera, secunda persona, et humanae redemptionis mysterium; in tertia, tertia item persona caput, et fons sanctitatis nostrae variis, et aptissimis sententiis concludatur. Eas autem sententias, similitudine quadam a Patribus nostris frequenter usurpata, Articulos appellamus. Ut enim corporis membra Articulis distinguuntur; ita etiam in hac fidei confessione, quidquid distincte, et separatim ab alio nobis credendum est, recte, et apposite Articulum dicimus.

Secunda.

Tertia.

Singulae Symboli sententiae, quae sunt veluti fidei Apostolicae decreta, cur Articuli vocati?

Quid Articulus.

DE PRIMO ARTICULO

CAPUT II.

Credo in Deum Patrem Omnipotentem Creatorem caeli et terrae.

1. *Explicatur breviter primus Articulus.*

HIS verbis ea sententia subiecta est; certo, ac firmiter credo, et sine ulla dubitatione profiteor Deum Patrem, primam scilicet Trinitatis personam, qui 1 sua omnipotenti virtute caelum ipsum, et terram, et omnia, quae caeli, et terrae ambitu continentur, ex nihilo condidit, et condita tuetur, ac regit; neque eum solum corde credo, et ore confiteor; verum summo studio, ac pietate ad illum, veluti summum, et perfectissimum bonum, contendo. Haec igitur sit brevis quaedam primi huius Articuli comprehensio. Sed, quoniam magna mysteria in singulis fere verbis latent, ea nunc diligentius Parocho perpendenda sunt: ut, quantum Dominus permiserit, ad eius maiestatis gloriam contemplandam cum timore, et tremore fidelis populus accedat.

Primi Articuli brevis expositio, quae postea minutatim examinatur.

1 Gen. 1. 2. et seq. Esther 13. Psal. 32. 6. et 35. 5. Act. 14. 15, et 17. 24.

Singula Symboli verba diligenter exponenda.

2. *Credendi verbum quid significet.*

Igitur *Credendi* vox hoc loco *putare*, *existimare*, *opinari*, non significat; sed, ut docent sacrae literae, certissimae assensionis vim habet, qua mens Deo, sua mysteria aperienti, firme, constanterque assentitur. Quamobrem is credit, (quod ad huius loci explicationem attinet) cui aliquid sine ulla haesitatione certum, et persuasum est. Neque vero existimare quisquam debet, fidei notitiam minus certam esse, quod ea non cernantur, quae nobis credenda fides proponit: etenim divinum lumen, quo ea percipimus, tametsi rebus perspicuitatem non afferat, nos tamen de his dubitare non sinit. Deus enim 2, qui dixit de tenebris lucem splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris, 3 ut non sit nobis opertum Evangelium, sicut iis, qui pereunt.

Verbi huius Credo, in materia fidei Evangelicae acceptio, et professio. Conferantur haec cum sect. 1. superioris capitis. Fidei notitiam, propter infallibilem, quae a Deo mentibus infunditur, veritatem, esse certam.

2 2. Cor. 4. 6.

3 Ibid. 5.

3. *Quae in Symbolo proponuntur, non curiose scrutanda, sed simpliciter asserenda sunt.*

Iam vero ex iis, quae dicta sunt, consequitur, eum, qui caelesti hac fidei cognitione praeditus est, inquirendi curiositate liberum esse. Deus enim quum iussit nos credere; non divina iudicia scrutanda, eorumque rationem, et causam perquirendam nobis proposuit: sed immutabilem fidem praecepit, quae efficit, ut animus in aeternae veritatis notitia conquiescat. Ac profecto quum Apostolus testetur; *Deus* 1 *verax est*, 2 *omnis autem homo mendax*: si arrogantis, et impudentis hominis est, gravi, ac sapienti viro, aliquid affirmanti, fidem non habere, sed praeterea urgere, ut, quod dixerit, rationibus, aut testibus probetur: cuius temeritatis, atque adeo stultitiae fuerit, Dei voces audientem, caelestis, ac salutaris doctrinae rationes requirere? Fides itaque, seclusa omni non solum ambiguitate, sed etiam demonstrandi studio, tenenda est.

Curiosus veritatis indagator est modicae fidei.

1 Rom. 3. 4.
2 Psal. 115.

A minori ad maius. Fides non fert ambiguitatem, nec demonstrationem requirit.

4. *Non sufficit ad salutem credere, sed etiam fidem profiteri necessarium est.*

Verum illud praeterea doceat Parochus, eum, qui dicit *Credo*, praeterquam quod intimum mentis suae assensum declarat (qui interior fidei actus est) debere id, quod animo inclusum habet, aperta fidei professione praeseferre, summaque alacritate palam fateri, ac praedicare. Oportet enim fideles eum spiritum habere, quo fretus Propheta dixit: 3 *Credidi, propter quod loquutus sum*: imitari Apostolos, qui ad principes populi responderunt: 4 *Non possumus, quae vidimus, et audivimus, non loqui*: Divi Pauli praeclara illa voce excitati: 5 *Non erubesco Evangelium: virtus enim Dei est in salutem omni credenti.* Item quo maxime huius sententiae veritas confirmatur: 6 *Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem.*

Fidei actus interior, et exterior.

Actus fidei interior voce declarandus.

3 Psal. 115, 10.
4 Act. 4. 20.
5 Rom. 1. 16.
6 Rom. 10. 15.

5. *Fidei Christianae excellentia.*

In Deum. Hinc iam Christianae sapientiae dignitatem, et praestantiam, ex eaque, quantum divinae bonitati debeamus, cognoscere licet, quibus datum

Christianae sapientiae, quae fide, spe, et charitate perficitur, dignitas.

est, statim ad rei praestantissimae, maximeque expetendae cognitionem, quasi fidei gradibus ascendere.

6. Quantum differat Christiana de Deo sapientia a Philosophica rerum divinarum notitia.

In hoc enim multum in se differunt Christiana Philosophia, et huius saeculi sapientia; quod haec quidem naturalis tantum luminis ductu ab effectibus, et ab iis, quae sensibus percipiuntur, paulatim progressa, non nisi post longos labores, vix tandem 1 invisibilia Dei contemplatur, primamque omnium rerum causam, et auctorem agnoscit, atque intelligit. Contra vero illa humanae mentis aciem ita exacuit, ut in caelum nullo labore penetrare possit, atque divino splendore collustrata, primum quidem aeternum ipsum luminis fontem; deinde, quae infra ipsum posita sunt, intueri: 2 ut nos vocatos esse de tenebris in admirabile lumen, quod est apud Apostolorum Principem, cum summa animi iucunditate experiamur, 3 et credentes exultemus laetitia inenarrabili. Recte igitur fideles primo se in Deum credere profitentur, cuius maiestatem, ex 4 Hieremiae sententia, incomprehensibilem esse dicimus: 5 *Lucem enim*, ut ait Apostolus, *inhabitat inaccessibilem, quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest*: quum enim ad Moysem loqueretur; 6 *Non videbit me*, inquit, *homo, et vivet*. Nam, ut mens nostra ad Deum, quo nihil est sublimius, perveniat, necesse est eam omnino a sensibus abstractam esse: cuius rei facultatem in hac vita naturaliter non habemus. Sed, quamvis haec ita sint, 7 non reliquit tamen Deus, ut inquit Apostolus, semetipsum sine testimonio, benefaciens, de caelo dans pluvias, et tempora fructifera, implens cibo, et laetitia corda hominum. Quae causa fuit Philosophis nihil abiectum de Deo sentiendi, et, quidquid corporeum, quidquid concretum, et admixtum est, ab eo longissime removendi: cui etiam bonorum omnium perfectam vim, et copiam tribuerunt, ut ab eo, tanquam a perpetuo quodam, et inexhausto fonte bonitatis, ac benignitatis, omnia ad omnes creatas res,

Profuerit haec conferre cum iis, quae de caelesti, et perfectiori Dei cognitione sect. 6. artic. 12. explicantur.

1 Rom. 1. 20.

Obscuram quandam Dei cognitionem philosophia vix praestat.

Christiana sapientia ad certam Dei notitiam adducit.

Fidei summa Symbolo comprehensa.

2 1. Pet. 2. 9.

3 1. Pet. 1. 8.

4 Ier. 32. 19.

5 1. Tim. 6. 16.

6 Exod. 33. 20.

7 Act. 14. 16.

Deus suam excellentiam, et bonitatem Ethnicis, quo se magis a terrenis sensibus abducerent, per ea, quae facta sunt, ostentavit.

Certius, et clarius sc Deus hominibus cognoscendum praebuit suo verbo.

atque naturas perfecta bona dimanent: quem sapientem, veritatis auctorem, et amantem, iustum, beneficentissimum, et aliis nominibus appellaverunt, quibus summa, et absoluta perfectio continetur: cuius immensam, et infinitam virtutem, omnem complentem locum, et per omnia pertinentem esse dixerunt. Hoc ex divinis literis longe melius constat,

1 Io. 4. 24.
Matth. 5. 48.
2 Matth. 5. 48.
3 Heb. 4. 13.
4 Rom. 11. 33.
5 Rom. 3. 4.
6 Ioan. 14. 6.
7 Psal. 47. 11.
8 Psal. 144. 16.
9 Psal. 138. 7.

Ad Philosophicam de Deo notitiam cur necessaria fuerit fidei doctrina?

10 Hier. 23. 24.

et illustrius; ut illo loco; 1 *Spiritus est Deus*; item 2 *Estote vos perfecti, sicut et Pater vester caelestis perfectus est*: tum; 3 *Omnia nuda, et aperta sunt oculis eius*: et illud; 4 *O altitudo divitiarum sapientiae, et scientiae Dei*: deinde; 5 *Deus verax est*: et; 6 *Ego sum via, et veritas, et vita*: praeterea; 7 *Iustitia plena est dextera tua*: denique; 8 *Aperis tu manum tuam, et imples omne animal benedictione*: postremo; 9 *Quo ibo a spiritu tuo, et quo a facie tua fugiam?* Et; *Si ascendero in caelum, tu illic es: si descendero in infernum, ades: si sumpsero pennas meas diluculo, et habitavero in extremis maris etc.* Et; 10 *Nunquid non caelum, et terram ego impleo, dicit Dominus?* Magna, et praeclara haec sunt, quae de Dei natura sacrorum librorum auctoritati consentanea, et consequentia ex rerum effectarum investigatione Philosophi cognoverunt: quanquam in eo etiam caelestis doctrinae necessitatem cognoscimus, si animadvertamus, fidem non solum hoc praestare, quemadmodum supra dictum est; ut, quae viri tantum sapientes longo studio consequuti sunt, ea rudibus quoque, et imperitis hominibus statim pateant, atque in promptu sint: verum, ut rerum notitia, quae fidei disciplina comparatur, multo certior, atque ab omni errore purior in mentibus nostris insideat, quam si eas ipsas res, humanae scientiae rationibus comprehensas, animus intelligeret. Sed quanto praestantior Divini Numinis cognitio censenda est, ad quam non communiter omnibus naturae contemplatio, sed proprie credentibus fidei lumen aditum patefecit? Haec autem Symboli Articulis continetur, qui nobis Divinae essentiae unitatem, et Trium personarum distinctionem, tum

vero ipsum Deum esse ultimum hominis finem aperiunt, a quo caelestis, aeternaeque beatitudinis possessio expectanda sit: siquidem a Divo Paulo didicimus, 1 Deum inquirentibus se remuneratorem esse. Haec quanta sint, et an eius generis sint bona, ad quae humana cognitio aspirare potuerit, multo ante eundem 2 Apostolum Isaias Propheta his verbis ostendit; 3 *A saeculo non audierunt, neque auribus perceperunt: oculus non vidit, Deus, absque te, quae praeparasti expectantibus te.*

1 Heb. 11. 6.
2 1. Cor. 2. 5. 9.
3 Isa. 64. 4.

7. *Unum Deum esse, non plures Deos confitendum est.*

Sed ex his, quae diximus, unum etiam Deum esse, non plures Deos confitendum est. Nam, quum Deo summam bonitatem, et perfectionem tribuamus; fieri non potest, ut id, quod summum deest, eo ipso imperfectus est: quare nec Dei natura illi convenit. Hoc autem multis sacrarum literarum locis comprobatur, scriptum est enim; 4 *Audi Israel, Dominus Deus noster, Deus unus est.* Praeterea est Domini jussum; 5 *Non habebis Deos alienos coram me.* Deinde per Prophetam sæpè admonet; 6 *Ego primus, & ego novissimus; & absque me non est Deus.* Apostolus etiam palam testatur; 7 *Unus Dominus, una Fides, unum Baptisma.*

4 Deut. 6. 4.
5 Exod. 20. 3.
6 Isa. 44. 6. & 48. 2. Apoc. 1. 18. & 22. 13.
7 Ephes. 4. 5.

8. *Creatis naturis Dei nomen interdum tribuitur, sed impropriè.*

Neque verò nos moveat, quòd interdum sacrae literae Dei nomen creatis etiam naturis imponunt. Nam, quòd 8 Prophetas, et judices Deos appellarunt, non gentium more factum est, quae sibi plures Deos stultè, et impiè finxerunt, sed quadam loquendi consuetudine significare voluerunt excellentem aliquam virtutem, vel functionem, quae Dei munere illis concessa sit. Deum igitur natura, substantia, essentia unum, quemadmodum ad confirmandam veritatem in 9 Symbolo Nicaeni Concilii dictum est, Christiana fides credit, et profitetur; sed altius etiam ascendens, ita unum intelligit, 10 ut unitatem in Trinitate, et Trinitatem

8 Exo. 7. 1. & 22. 28. Psal. 81. 6. Prophetæ & judices interdum Dii vocati propter excellentem quandam virtutem, quæ in illis elucebat. Vi. de sect. 6. ult. art.
9 Symbolum Nic. apud Ruf. lib. 1. cap. 7.
10 Athan. in Sym.

in unitate veneretur: de quo nobis mysterio nunc dicere incipiendum est.

9. *Deus generali ratione omnium hominum, peculiari autem Christianorum* Pater *dicitur*.

Sequitur enim in Symbolo, *Patrem*. Sed quoniam *Patris* vox non una ratione Deo tribuitur, illud priùs declarandum erit, quae sit magis propria hujus loci significatio: Deum nonnulli etiam, quorum tenebris fides lucem non attulit, aeternam substantiam esse intellexerunt, à qua res ortae essent, et cujus providentia omnia gubernarentur, suumque ordinem, et statum conservarent. Ex humanis igitur rebus ducta similitudine, quemadmodum eum, à quo familia propagata est, cujusque consilio, et imperio regitur, *Patrem* vocabant: ita hac ratione factum est, ut Deum, quem omnium rerum opificem, et rectorem agnoscebant, *Patrem* appellari voluerint. Eodem nomine sacrae etiam literae usae sunt, quum de Deo loquentes, universorum creationem, potestatem, admirabilemque providentiam ei tribuendam indicarent. Legimus enim; 1 *Nunquid non ipse est Pater tuus, qui possedit te, & fecit, & creavit te?* Et alibi; 2 *Nunquid non Pater unus omnîum nostrum? Nunquid non Deus unus creavit nos?* At vero multo frequentius, et peculiari quodam nomine, praesertim in Novi Testamenti libris, Deus *Pater Christianorum* dicitur, qui 3 non acceperunt spiritum servitutis in timore, sed acceperunt spiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamant, *Abba Pater*: 4 eam enim charitatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur, et simus: 5 quod si filii, et haeredes, haeredes quidem Dei, cohaeredes autem Christi, qui est primogenitus in multis fratribus: 6 nec confunditur vocare nos fratres. Sive igitur communem creationis. et providentiae, sive praecipuam spiritualis adoptionis causam spectes, merito fideles Deum *Patrem* se credere profitentur.

Deus primaria, & generali ratione dicitur hominum pater, quia eos ut res caeteras produxit, & singulari providentia gubernat.

Hac de re plura initio c. 9. de Oratione Dominica.

1 Deut. 32. 6.

2 Malac. 2. 10.

Deus secundò peculiarius dicitur Pater fidelium propter adoptionem.

3 Rom. 8. 15.

Quae obiter hic attinguntur, latius sect. 6. de precatione Dominica explicabuntur.

4 1. Io. 3. 1.

5 Ro. 8. 17.

6 Heb. 2. 11.

10. *Ex hac voce* Patris, *quae colligenda mysteria; & de distinctione personarum in Divinis*.

Pia meditatio circa nomen *Pater*, in divinis, & de personarum proprietatibus.

1 Tim. 6. 16.

Verum praeter eas notiones, quas explicavimus, *Patris* nomine audito, ad altiora mysteria mentem erigendam esse Parochus docebit. Quod enim [1] in luce illa inaccessibili, quam inhabitat Deus, magis reconditum, et abstrusum est: quodque humana ratio, et intelligentia non consequi, aut ne suspicari quidem poterat, id *Patris* vocabulo Divina Oracula nobis aperire incipiunt. Indicat autem hoc nomen, in una divinitatis essentia non unam tantum personam, sed personarum distinctionem credendam esse. Tres enim sunt in una divinitate personae; Patris, qui à nullo genitus est, Filii, qui ante omnia saecula à Patre genitus est: Spiritus Sancti, qui itidem ab aeterno ex Patre, et Filio procedit. Atqui Pater est in una divinitatis substantia, prima persona, qui cum unigenito Filio suo, et Spiritu Sancto, unus est Deus, unus est Dominus, non in unius singularitate personae, sed in unius Trinitate substantiae. Jam verò hae tres personae, quum in iis quidquam dissimile, aut dispar cogitare nefas sit, suis tantummodo proprietatibus distinctae intelliguntur. Pater siquidem ingenitus est; Filius à Patre genitus; Spiritus Sanctus ab utroque procedit. Atque ita trium personarum eandem essentiam, eandem substantiam confitemur, ut in confessione verae, sempiternaeque Deitatis, et in personis proprietatem, et in essentia unitatem, et in Trinitate aequalitatem piè, et sancte colendam credamus. Nam, quod Patris primam esse personam dicimus, hoc non ita accipiendum est, perinde ac si aliquid in Trinitate prius, aut posterius, majus, aut minus cogitemus: absit enim haec à fidelium mentibus impietas, quum eandem aeternitatem, eandem gloriae majestatem in tribus personis Christiana religio praedicet. Sed Patrem, propterea quod ipse sit principium sine principio, primam esse personam, verè, et sine ulla dubitatione affirmamus: quae quidem uti Patris proprietate distincta est; ita in unam illam praecipue hóc convenit, quod Filium ab aeter-

Tertio Patris nomen unius essentiae plures esse personas arguit. Dam. lib. 1. de orthod. fide c. 9.

Praefatio Missae de sancta Trinitate, non ex dissimilitudine essentiae, sed externa distinctione proprietatum, quae in personis divinis inveniuntur, existimanda est.

In Trinitate nihil majus, aut minus, Symb. Athan.

Dam. lib. 1. c. 11. lit. K.

Primae Trinitatis personae cur patris nomen tribuatur.

Patris proprietas filium ab aeterno genuisse, Divinitatis

B 2

unitas in essentia, Trinitas in personis admittenda.

no genuerit: semper enim Deum simul, et Patrem fuisse, nobis significatur, quum Dei, et Patris nomina conjuncta in hac confessione pronunciamus. Verum, quoniam in nullius rei, quam hujus omnium altissimae, ac difficillimae notitia, atque explicatione aut periculosius versari, aut gravius errare possumus; doceat Parochus, religione retinenda esse essentiae, et personae propria vocabula, quibus hoc mysterium significatur: et sciant fideles unitatem esse in essentia, distinctionem autem in personis. Sed haec subtilius exquirere nihil oportet, quum meminerimus illius vocis; 1 *Qui scrutator est majestatis, opprimetur à gloria*, satis enim videri debet, quod fide certum, et exploratum habeamus, nos à Deo (cujus Oraculis non assentiri, extremae stultitiae, atque miseriae est) ita edoctos esse, 2 *Docete*, inquit, *omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti*: Rursus; 3 *Tres sunt, qui testimonium dant in Coelo, Pater, Verbum, et Spiritus Sanctus, et hi tres unum sunt*. Oret tamen assidue, ac precetur Deum, et Patrem, qui universa ex nihilo condidit, 4 disponitque omnia suaviter, qui 5 dedit nobis potestatem filios Dei fieri, qui Trinitatis mysterium humanae menti patefecit; oret, inquam, sine intermissione, qui divino beneficio haec credit, ut aliquando in aeterna tabernacula receptus, dignus sit qui videat, quae tanta sit Dei Patris foecunditas, ut seipsum intuens, atque intelligens, parem et aequalem sibi Filium gignat: quove modo duorum idem plane, et par charitatis amor, qui Spiritus Sanctus est, à Patre, et Filio procedens, genitorem, et genitum, aeterno, atque indissolubili vinculo inter se connectat: atque ita Divinae Trinitatis una sit essentia, et trium personarum perfecta distinctio.

1 Prov. 25. 27.
2 Matt. 28. 19.
3 1. Io. 5. 7.
4 Sap. 8. 1.
5 Io. 1. 12.

Dei majestas multis nominibus in scripturis exponitur.

11. *Nomine Omnipotentis quid hìc intelligamus.*

Omnipotentem. Solent sacræ literae multis nominibus Dei summam vim, et immensam majestatem explicare, ut ostendant, quanta religione,

et pietate illius sanctissimum nomen colendum sit: sed in primis doceat Parochus, illi omnipotentem vim frequentissime tribui. Ipse enim de se dicit; 1 *Ego Dominus Omnipotens*. Et rursus Jacob, quum filios ad Joseph mitteret, ita illis precatus; 2 *Deus autem meus omnipotens faciat vobis eum placabilem*. Deinde verò in Apocalypsi scriptum est; 3 *Dominus Deus, qui est, et qui erat, et qui venturus est omnipotens*; et alibi; 4 *Dies magnus Dei omnipotentis appellatur*. Nonnunquam etiam pluribus verbis illud idem significari solet. Atque huc pertinet, quod dicitur; 5 *Non erit impossibile apud Deum omne verbum*, et; 6 *Nunquid manus Domini invalida est?* Item; 7 *Subest tibi, quum volueris, posse*. Et alia generis ejusdem: ex quibus variis dicendi formis id percipitur, quod uno Omnipotentis verbo comprehendi perspicuum est. Intelligimus autem hoc nomine, nihil esse, nihil animo, et cogitatione fingi posse, quod Deus efficere nequeat: etenim non solum haec, quae tametsi maxima sunt; aliquo tamen modo in cogitationem nostram cadunt, efficiendi potestatem habet: nimirum ut omnia ad nihilum recidant, atque ut plures mundi ex nihilo repente existant; verum etiam multo majora in illius potestate sita sunt, quae humanae menti, et intelligentiae suspicari non licet.

Omnipotentia Deo frequentius tribuitur.

5 Ge. 17. 1.
6 Ge. 43. 14.
7 Apoc. 18.
8 Apoc. 16. 14.
9 Luc. 1. 37.
10 Num. 11. 23.
11 Sap. 121. 18.

Omnipotens ideò Deus censetur, quia omnia potest, quae summae ejus perfectioni non repugnant. Dam. lib. 1. l. 19. in fin.

12. *Quum Deus sit omnipotens, peccare tamen, vel falli non potest.*

Neque verò, quum omnia Deus possit, mentiri tamen, aut fallere, aut falli, aut peccare, aut interire, aut ignorare aliquid potest. Haec enim in eam naturam cadunt, cujus imperfecta actio est: Deus verò, cujus perfectissima semper est actio, ideò haec non posse dicitur, quia posse ea infirmitatis est, non summae, et infinitae omnium rerum potestatis, quam ille habet. Ita igitur Deum Omnipotentem esse credimus, ut ab eo tamen longè omnia abesse cogitemus, quae perfectae ejus

Mentiri, fallere, ignorare, vel peccare sunt actiones imbecillitatis, non potentiae.

essentiae maximè conjuncta, et convenientia non sunt.

13. *Cur aliis nominibus, quae de Deo dicuntur, praetermissis, solius Omnipotentiæ in Symbolo fiat mentio: quaeque sint ejus fidei utilitates?*

Omnipotentiæ vox quam multa suo arbitu concludat. Dam in Dial.contra Manichæum fol. 48. lit. K.

Recte autem, sapienterque factum Parochus ostendat, ut, praetermissis aliis nominibus, quae de Deo dicuntur, hoc unum nobis credendum in Symbolo proponeretur. Nam, quum Deum omnipotentem agnoscimus, simul etiam fateamur necesse est, eum omnium rerum scientiam habere, omnia item ejus ditioni, et imperio subjecta esse. Quum verò omnia ab eo fieri posse non dubitemus, consequens omnino est, ut caetera etiam explorata de illo habeamus: quae si desint, quomodo Omnipotens sit, prorsùs intelligere non possumus. Prætereà nulla res tam ad fidem, et spem nostram confirmandam valet, quam si fixum in animis nostris teneamus, nihil non fieri à Deo posse: quidquid enim deinceps credere oporteat, quamvis magnum, et admirabile sit, rerumque ordinem, ac modum superet: illi tamen facile humana ratio, postquam Dei omnipotentis notitiam perceperit, sine ulla haesitatione assentitur: quin potius, quò majora sint, quae Divina Oracula doceant, eo libentius fidem eis habendam esse existimat. Quod si boni etiam aliquid expectandum sit, nunquam animus rei magnitudine, quam exoptat frangitur; sed erigit sese, atque confirmat, saepe illud cogitans, nihil esse, quod ab omnipotenti Deo effici non possit. Quare hac fide praecipuè munitos nos esse oportet, vel, quum admiranda aliqua opera ad proximorum usum, et utilitatem edere cogimur, vel, quum à Deo precibus impetrare aliquid volumus. Alterum enim ipse Dominus docuit, quum Apostolis incredulitatem objiciens diceret; 1 *Si habueritis fidem, sicut granum sinapis, dicetis monti huic; transi hinc illuc, et transibit; et nihil impossibile erit vobis.* De altero autem Sanctus Jacob ita testatus est; 2

Omnipotentiæ persuasio fidem, & spem maximé confirmat.

Fides omnipotentiæ quando fit maxime necessaria.

1 Mat. 17. 20.

2 Iacobi 6. 7.

Postulet in fide, nihil haesitans: qui enim haesitat, similis est fluctui maris, qui à vento movetur, et circumfertur: non ergo aestimet homo ille, quod accipiat aliquid a Domino. Multa praeterea haec fides commoda, atque utilitates nobis praebet: in primis verò ad omnem animi modestiam, et humilitatem nos instituit: sic enim inquit Princeps Apostolorum; 1 *Humiliamini sub potenti manu Dei*: monet etiam non esse trepidandum, ubi non sit timor; sed unum Deum timendum esse, in cujus potestate nos ipsi, nostraque omnia posita sunt: inquit enim Salvator noster: 2 *Ostendam vobis, quem timeatis. Timete eum, qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam*: utimur deindè hac fide ad immensa erga nos Dei beneficia cognoscenda, et celebranda. Nam, qui Deum omnipotentem cogitat, tam ingrato animo esse non potest, quin saepius exclamet; 3 *Fecit mihi magna, qui potens est*.

Omnipotentiæ fides humilitatem, & confidentiam bonam præstat.

1 1. Pet. 5. 6.

2 Luc. 12. 5.

Omnipotentiæ opinio ad laudandum Deum fideles excitat.

3 Luc. 1. 49.

14. *Omnipotentiae vox non ita Patri hîc tribuitur, ut de Filio, vel Spiritu sancto etiam non dicatur*.

Sed, quod Patrem omnipotentem in hoc Articulo vocamus, neminem eo errore duci oportet, ut arbitretur ita illi hoc nomen tributum esse, ut Filio etiam, et Spiritui Sancto commune non sit. Nam, quemadmodum 4 Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum Sanctum, neque tamen tres Deos, sed unum Deum esse dicimus; ita aeque Patrem, ac Filium, et Spiritum Sanctum omnipotentem, neque tamen tres omnipotentes, sed unum omnipotentem esse confitemur. At verò praecipua quadam ratione Patrem, quia omnis originis fons est, hoc nomine vocamus, uti etiam Filio, qui aeternum Patris verbum est, Sapientiam, et Spiritui Sancto, qui utriusque amor est, bonitatem tribuimus; quamvis haec, et alia hujusmodi nomina communiter de tribus personis, ex Catholicae fidei regula dicantur.

4 Athan. in Sym. Dam. lib. 1. de fid. orth. c. 10. & 11. Idem lib. 1. c. 15. in fin.

15. *Quo pacto, quaque de causa Deus coelum, & terram creaverit.*

Creatorem Coeli, et Terrae. Quam necessarium fuerit, omnipotentis Dei cognitionem paulò ante fidelibus tradi, ex iis, quae nunc de universorum creatione explicanda erunt, perspici potest. Tanti enim operis miraculum facilius creditur, quod nullus de immensa creatoris potestate dubitandi locus relinquitur. Deus enim non ex materia aliqua mundum fabricatus est, sed ex nihilo creavit, idque nulla vi, aut necessitate coactus, sed sua sponte, et voluntate instituit. Neque vero ulla alia fuit causa, quae illum ad opus creationis impelleret, nisi ut rebus, quae ab ipso effectae essent, bonitatem suam impertiretur: nam Dei natura, ipsa pér se beatissima, nullius rei indigna est, ut inquit David: 1 *Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.* Quemadmodum autem sua bonitate adductus, 2 quaecunque voluit, fecit; ita non exemplum aliquod, aut formam, quae extra se posita esset, cum universa conderet, sequutus est: verum, quia rerum omnium exemplar divina intelligentia continetur, id summus artifex in se ipso intuens, ac veluti imitatus, summa sapientia, et infinita virtute, quae ipsius propria est, rerum universitatem initio procreavit. 3 *Ipse enim dixit, et facta sunt. ipse mandavit, et creata sunt.*

Deus, ut suam bonitatem aliis communicaret, mundum ex nihilo creavit. Dam. lib. 2. de orthod. fide c. 2.

1 Psal. 15.

Deus in rerum creatione nulla Idea extrinseca usus est, sed ex seipso exemplar sumpsit.

2 Psal. 113.

3 Psal. 14. 8.

16. *Quid per coelum, et terram hoc loco intelligendum sit.*

Verum coeli, et terrae nomine, quidquid coelum, et terra complectitur, intelligendum est. Nam praeter coelos, 4 quos opera digitorum ejus Propheta appellavit, Solis etiam splendorem, Lunaeque, et caeterorum siderum ornatum addidit; atque, 5 ut essent in signa, et tempora, et dies, et annos, ita coelorum orbes certo, et constanti cursu temperavit, ut nihil perpetua eorum conversione mobilius: nihil mobilitate illa certius videri possit.

Dam. lib. 2. c. 5.

4 Psal. 18. 4.

5 Gen. 1. 14.

17. *De creatione coelorum spiritualium, idest Angelorum.*

Praeterea spiritualem naturam, innumerabilesque Angelos, qui Deo ministrarent, atque assisterent, ipse ex nihilo creavit, quos deinde admirabili gratiae suae, et potestatis munere auxit, atque ornavit. Nam, cum illud sit in divinis litteris, 1 Diabolum in veritate non stetisse: perspicuum est, eum, reliquosque desertores Angelos ab ortus sui initio gratia praeditos fuisse: de quo ita est apud sanctum Augustinum; Cum bona voluntate, idest, cum amore casto, quo illi adhaererent, Angelos creavit, simul in eis et condens naturam, et largiens gratiam. Unde sine bona voluntate, hoc est, Dei amore, nunquam sanctos Angelos fuisse credendum est. Quod autem ad scientiam attinet, extat illud sacrarum litterarum testimonium: 2 *Tu Domine mi rex, sapiens es, sicut habet sapientiam Angelus Dei, ut intelligas omnia super terram.* Potestatem denique eis tribuit divinus David illis verbis: 3 *Potentes virtute facientes verbum illius*; atque ob eam rem saepe in sacris litteris 4 Virtutes, et exercitus Domini appellantur. Sed, quamvis omnes ii coelestibus donis ornati fuerint, plurimi tamen, qui à Deo parente, et creatore suo defecerunt, ex altissimis illis sedibus deturbati, atque in obscurissimum terrae carcerem inclusi, aeternas superbiae suae poenas luunt: de quibus Princeps Apostolorum scribit in hunc modum 5 *Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos, in judicium reservari.*

Fulg. lib. de fide ad Pet. Diac. cap. 3.

1 Ioan. 8. 44.

Angeli omnes in gratia creati. Aug. lib. 12. de Civ. Dei cap. 9. Sapientes Angeli.

Alex. de Ales. 2. p q. 19. memb. 2. Tho. 1. part. q. 62. art. 3.

2 2. Reg. 14. 20.

3 Psal. 102.

Angeli cur virtutes, vel exercitus Domini dicantur.

4 Ps. 23. 45. & 58. Isa. 6.

Angeli apostatae in aeternas poenas conjecti.

5 2 Petr. 2. Epist. Iudae sent. 6. Iob. 16.

18. *De Terrae creatione.*

At vero 6 terram etiam super stabilitatem suam fundatam Deus verbo suo jussit in media mundi parte consistere, effecitque, 7 ut ascenderent montes, et descenderent campi in locum, quem fundavit eis: ac, ne aquarum vis illam inundaret, terminum posuit, quem non trasgredientur, neque convertentur operire terram. Deinde non solum

6 Psal. 103. 5.

Terra orbis centrum.

7 Ibidem.

Prov. 8.

Terræ ornatus, & plantis, & animantibus.

arboribus, omnique herbarum, et florum varietate convestivit, atque ornavit, sed innumerabilibus etiam animantium generibus, quemadmodum antea aquas, et aera, ita etiam terras complevit.

19. *De creatione hominis.*

1 Gen. 1. 27. 28.

Homo immortalis, & impassibilis creatus, etiam secundum corpus.

Concil Milev. can. 1. Et de consec. dist. 4. can. 152.

Hominis anima liberi arbitrii particeps creata, & in illa ratio domina sensitivi appetitus instituta.

Anima cum originali justitia creata.

An amissa post Adæ peccatum justitia, etiam liberum hominis arbitrium sit extinctum, declaratur sess 6. Conc. Trid. can. 4. 5. & 6.

Postremo Deus ex limo terrae 1 hominem sic corpore affectum, et constitutum effinxit, ut non quidem naturae ipsius vi, sed divino beneficio immortalis esset, et impassibilis. Quod autem ad animam pertinet, eum ad imaginem, et similitudinem suam formavit, liberumque ei arbitrium tribuit: omnes praeterea motus animi, atque appetitiones ita in eo temperavit, ut rationis imperio nunquam non parerent. Tum originalis justitiae admirabile donum addit, ac deinde caeteris animantibus praeesse voluit: quae quidem facile erit Parochis ad fidelium institutionem ex sacra Genesis historia cognoscere.

20. *Coeli, et terrae nomine visibilia omnia, et invisibilia comprehenduntur.*

Cæli, & terræ nomine omnia visibilia, & invisibilia denotantur. Symbolum Nicænum.

2 Psal. 88. 12.

Haec igitur de universorum creatione, coeli, et terrae verbis intelligenda sunt: quae omnia breviter quidem Propheta complexus est illis verbis: 2 *Tui sunt Coeli, et tua est terra: orbem terrae, et plenitudinem ejus tu fundasti*: sed multo etiam brevius Patres Nicaeni Concilii, additis in Symbolo duobus illis verbis, *visibilium, et invisibilium*, significaverunt. Quaecunque enim rerum universitate comprehenduntur, atque à Deo creata esse confitemur, ea vel sub sensum cadunt, et visibilia dicuntur: vel mente, et intelligentia percipi à nobis possunt, quae invisibilium nomine significantur.

22. *Res Dei virtute conditae, citra ipsius gubernationem, et providentiam subsistere non possunt.*

Res conditæ Dei virtute, & providentia subsistunt, & gubernantur.

Nec vero ita Deum creatorem, atque effectorem omnium credere oportet, ut existimemus, perfecto, absolutoque opere, ea, quae ab ipso effecta sunt, deinceps sine infinita ejus virtute con-

stare potuisse. Nam, quemadmodum, omnia ut essent, creatoris summa potestate, sapientia, et bonitate effectum est: ita etiam, nisi conditis rebus perpetua ejus providentia adesset, atque eadem vi, qua ab initio constitutae sunt, illas conservaret, statim ad nihilum reciderent: atque id Scriptura declarat, cum inquit: 1 *Quomodo posset aliquid permanere, nisi tu voluisses, aut quod a te vocatum non esset, conservaretur?* 1 Sap. 11. 26.

22. *Deus sua gubernatione secundarum causarum vim non evertit.*

Deus ita res a se conditas gubernat, ut tantum secundarum causarum virtutem non evertat, sed quod hanc etiã praeveniat.

Non solum autem Deus universa, quae sunt, providentia sua tuetur, atque administrat, verum etiam, quae moventur, et agunt aliquid, intima virtute ad motum, atque actionem ita impellit, ut, quamvis secundarum causarum efficientiam non impediat, praeveniat tamen; cum ejus occultissima vis ad singula pertineat, et quemadmodum Sapiens testatur, 2 *Attingat a fine usque ad finem fortiter, et disponat omnia suaviter.* Quare ab Apostolo dictum est, cum apud Athenienses enunciaret Deum, quem ignorantes colebant: 3 *Non longe est ab unoquoque nostrum: in ipso enim vivimus, et movemur, et sumus.*

2 Sap. 8.
3 Act. 17.

23. *Rerum creatio soli Patri tribuenda non est.*

Creationis opus toti Trinitati commune est.

Atque haec de Primi Articuli explicatione satis fuerint, si tamen illud etiam admonuerimus, creationis opus omnibus sanctae, et individuae Trinitatis personis commune esse. Nam hoc loco ex Apostolorum doctrina Patrem creatorem coeli, et terrae confitemur: in Scripturis sacris legimus de Filio; 3 *Omnia per ipsum facta sunt*: et de Spiritu sancto; 4 *Spiritus Domini ferebatur super aquas*: et alibi; 5 *Verbo Domini coeli firmati sunt, et Spiritu oris ejus omnis virtus eorum.*

Ex ipso Patre effectivè, & per ipsum Filium exemplariter, & in ipso Spiritu Sancto finaliter.

4 Ioan. 1.
5 Gen. 1.
6 Psal. 32.

DE SECUNDO ARTICULO

CAPUT III.

Et in Jesum Christum, Filium ejus unicum, Dominum nostrum.

1. *De secundo Articulo, et de professionis ejus utilitate.*

Parochus docebit. Confessionem æternæ Christi Nativitatis, nostræ salutis fundamentum.

1 1. Ioan. 4. 17.

Mirificam, et uberrimam esse utilitatem, quae ex hujus Articuli fide, et confessione confluxit ad humanum genus, et illud Sancti Joannis testimonium ostendit: 1 *Quisquis confessus fuerit, quoniam Jesus est filius Dei, Deus in eo manet, & ipse in Deo*: et beatitudinis praeconium declarat, quod à Christo Domino tributum est principi Apostolorum: 2 *Beatus es, Simon Bar-Iona, quia caro, et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in coelis est*. Hoc enim fundamentum firmissimum est nostrae salutis, ac redemptionis.

2 Matt. 16. 17. Nemo potest dicere, Dominus Iesus, nisi in Spiritu Sancto.

2. *Unde magnitudo beneficii hoc articulo propositi potissimum cognoscatur.*

Iustitia originalis deperdita, per solum Dei filium recuperata. Hic ponitur causa occasionalis, & accessoria Incarnationis filii Dei, ut veniret mortalis, & passibilis, sed initio ponitur causa prima, & per se.

Sed quoniam admirabilis hujus utilitatis fructus maxime ex felicissimi illius status ruina intelligitur, in quo Deus primos homines collocarct, incumbat in hanc curam Parochus, ut fideles communium miseriarum, et aerumnarum causam cognoscant. Cum enim à Dei obedientia descivisset Adam, interdictumque violasset illud, 3 *Ex omni ligno paradisi comede: de ligno autem scientiae boni, & mali ne comedas: in quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris*: in summam illam incidit calamitatem, ut sanctitatem, et justitiam, in qua constitutus fuerat, amitteret, et reliqua subiret mala, quae sancta Tridentina Synodus uberius explicavit. Propterea vero peccatum, et peccati poenam in uno Adam non constitisse com-

3 Gen. 2 16. 17. Trid Syn sess. 5, can. 1. 2. & sess. 6. can. 1.

Peccatum Adæ ad posteros est propagatum.

memorabit, sed ex eo, tanquam ex semine, et causa, ad omnem posteritatem jure permanasse.

Conc. Trid. seff. 5: can. 2. & 3.

3. *Nullus praeter Christum genus humanum potuit restaurare.*

Dam. lib. 2. c. 11. & 30.

Genus humanum non potuit ullius creaturae viribus restitui. Conc. Trid. seff. 6. can. 1. & 2.

Cum igitur ex altissimo dignitatis gradu concidisset nostrum genus, sublevari inde, et in pristinum locum restitui nullo modo poterat hominum, aut Angelorum viribus: quare reliquum erat illud ruinae, et malorum subsidium, ut Dei filii infinita virtus assumpta carnis nostrae imbecillitate, 1 infinitam tolleret peccati vim, 2 et nos reconciliaret Deo in sanguine suo.

1 Ioan. 1. 29.

2 Rom. 5. 10.

4. *Citra redemptionis fidem nullus unquam salvari potuit, et propterea Christus a mundi initio saepe praenunciatus est.*

Redemptionis fides ad salutem semper necessaria, & mox post hominis lapsum divinitus fuit ostensa.

Primum sub lege naturae Tho. 2. 2. q. 2. art. 7.

Hujus autem redemptionis fides, et confessio hominibus ad salutem consequendam necessaria est, semperque fuit, quam Deus initio praemonstravit: nam in illa damnatione humani generis, quae statim peccatum consequuta est, ostensa etiam fuit spes redemptionis illis verbis, quibus proprium Diabolo damnum, quod ex liberatione hominum facturus erat, denunciavit: 3 *Inimicitias ponam inter te, & mulierem: semen tuum, & semen illius; ipsa conteret caput tuum, et tu insidiaberis calcaneo ejus*: et deinceps eandem promissionem saepe confirmavit, majoremque sui consilii significationem iis praesertim hominibus dedit, quibus voluit singularem benevolentiam praestare: inter caeteros verò, cum 4 Patriarchae Abrahae saepenumero hoc mysterium significasset, tum eo tempore apertius declaravit, cum ille Dei jussis obediens, filium suuum Isaac immolare voluit: inquit enim: 5 *Quia fecisti hanc rem, et non pepercisti filio tuo unigenito propter me, benedicam tibi, et multiplicabo semen tuum, sicut stellas coeli, et velut arenam, quae est in littore maris: possidebit semen tuum portas inimicorum tuorum, et benedicentur in semine tuo omnes gentes terrae, quia obedisti voci meae.* Ex quibus verbis facile colligi poterat, ex proge-

3 Gen. 3. 15.

4 Gen. 17. 19. & 18. 18.

5 Gen. 22. 17.

nie Abrahae futurum, qui omnibus ab immanissima Satanae tyrannide liberatis salutem afferret: illum autem Dei filium, natum ex semine Abrahae secundum carnem, fore necesse erat. Non ita multò post Dominus, ut ejusdem promissionis memoria conservaretur, idem foedus cum Jacob Abrahae nepote sancivit: 1 *Nam, cum ille in somnis vidit scalam stantem super terram, et cacumen illius tangens coelos, Angelos quoque Dei ascendentes, et descendentes per eam*, ut testatur Scriptura, audivit etiam Dominum innixum scalae dicentem sibi: 2 *Ego sum Dominus Deus Abraham patris tui, et Deus Isaac: terram, in qua dormis, tibi dabo, et semini tuo, eritque semen tuum, quasi pulvis terrae. Dilataberis ad orientem, et occidentem, et septentrionem, et meridiem, et benedicentur in te, et in semine tuo cunctae tribus terrae.* Neque posteà destitit Deus eadem sui promissi memoria renovanda, et generi Abraham, et multis praetereà hominibus Salvatoris expectationem commonere; siquidem Judaeorum republica, et religione constituta, notior populo suo fieri coepit: nam et mutae res significarunt, et homines praedixerunt, quae, et quanta nobis bona Salvator ille, et Redemptor noster Christus Jesus allaturus esset. Ac 3 Prophetae quidem, quorum mens coelesti lumine illustrata fuit, filii Dei ortum, admirabilia opera, quae homo natus effecit, doctrinam, mores, consuetudinem, mortem, resurrectionem, caeteraque ejus mysteria, haec omnia, quasi tunc adessent, palam docentes, populo praenunciarunt; ita ut, si futuri, et praeteriti temporis tollatur diversitas, nihil jam inter Prophetarum praedicta, et Apostolorum praedicationem, nihil inter veterum Patriarcharum fidem, et nostram interesse videamus. Sed jam de singulis Articuli partibus dicendum videtur.

1 Gen. 28. 12.

2 Gen. 28. 13. 14.

Sub lege scripta sæpius memoria redemptionis humanę renovata, per sacrificia, typos, & prædictiones prophetarum.

3 Psal. 2. 25. 68. & 119. Isa. 7. 8. 9. 11. & 53. per totum. Hier. 23. 5. 30. Dan. 7. 9. & alibi sæpè.

Patriarcharum, Prophetarum, & Apostolorum fides sola temporis circumstantia differt.

5. *De Jesu nomine, et quid Christo proprie conveniat.*

Jesus proprium est nomen ejus, qui Deus, et homo est: quod Salvatorem significat, non quidem fortuito, aut hominum judicio, et voluntate, sed Dei consilio, et praecepto illi impositum. Angelus enim Mariae matri ita annunciavit: 1 *Ecce concipies in utero, & paries filium, & vocabis nomen ejus Jesum*. Ac deinde Joseph virginis sponso non solum, ut eo nomine puerum appellaret, praecepit, sed etiam, cur ita nominandus esset, declaravit: inquit enim: 2 *Joseph fili David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam: quod enim in ea natum est, de Spiritu Sancto est: pariet autem filium, & vocbais nomen ejus Jesum: ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum*.

Iesus nomen humani generis redemptori Dei praecepto fuit impositum.

1 Lucae 1. 31. Isa. 7. 14. 15. D. Th. 3. p. q. 37. art. 2.

2 Matt. 1. 20. 21.

6. Non est eadem ratio, cur aliis quibusdam hominibus idem nomen sit tributum.

Multi quidem eo nomine fuerunt in divinis litteris: nam idem nomen Josue Nave filio fuit, qui Moysi successit, et populum à Moyse ex Ægypto liberatum, in terram promissionis, quod illi negatum fuerat, deduxit: eodem etiam nomine filius Sirach Jerosolymita, qui renovavit sapientiam de corde suo, et Josedech sacerdotis filius, appellati sunt. Sed quanto verius Salvatorem nostrum hoc nomine appellandum existimabimus? qui non uni alicui populo, sed universis omnium aetatum hominibus, non quidem fame, aut Ægyptiaco, vel Babylonico dominatu oppressis, sed in umbra mortis sedentibus, et durissimi peccati, et diaboli vinculis obstrictis, lucem, libertatem, et salutem dederit: qui eis coelestis regni jus, et haereditatem acquisiverit: qui eos Deo Patri reconciliaverit: in illis Christum Dominum adumbratum videmus, a quo iis beneficiis, quae diximus, cumulatum est genus homanum. Quae praeterea nomina 1 praedicta sunt Dei filio divinitus imponenda, ad unum hoc Jesu nomen referuntur: cum enim caetera salutem, quam nobis daturus erat, aliqua ex parte attingerent, hoc ipsum universae salutis humanae vim, rationemque complexum est.

Iosue filius Nave à lxx. dicitur passim Iesus.
Eccl. 47.
Iesus filius Syrach. Eccl. 50. 29.
Iesus filius Iosedech apud Esdram, Aggæum, & Zachariam sæpè, & iste est ille, qui fuit Eliezer apud Lucam cap. 3. 29.
Iesus nomen propriissime Christo convenit, qui ut Rex reddidit libertatem, ut propheta lucem, & ut sacerdos salutem.

3 Isa. 7. 14. Zach. 6. 12.
Iesu nomen ex amplitudine quicquid aliis nominibus per Prophetas Christo fuit attributum complectitur.

Christus est officii, & dignitatis nomen.

7. *Quid sibi hìc velit Christi nomen, et quot rationibus Jesu nostro conveniat.*

Jesu nomini, Christi etiam nomen additum est, quod unctum significat, et honoris, et officii nomen est, nec unius rei proprium, sed commune multorum: nam veteres illi 1 Patres nostri Christos appellabant sacerdotes, 2 et reges, quos Deus propter muneris dignitatem ungi praeceperat. Sacerdotes enim ii sunt, qui populum assiduis precibus Deo commendant, qui sacrificia Deo faciunt, qui pro populo deprecantur. Regibus autem populorum gubernatio commissa est: ad eosque pertinet maxime legum auctoritatem, innocentium vitam tueri, et nocentium audaciam ulcisci. Quoniam igitur utraque harum functionum Dei majestatem referre in terris videtur, ideo qui vel ad regium, vel ad sacerdotale munus obeundum delecti erant, 3 unguento ungebantur. Prophetas etiam ungendi 4 mos fuit, qui Dei immortalis interpretes, et internuncii coelestia arcana nobis aperuerunt, atque ad emendandos mores salutaribus praeceptis, et futurorum praedictione hortati sunt. At verò, cum Jesus Christus Salvator noster in mundum venit, trium personarum partes, et officia suscepit, Prophetae, Sacerdotis, ac regis, atque ob eas causas Christus dictus est, et unctus ad illorum munerum functionem, non quidem alicujus mortalis opera, sed coelestis Patris virtute, non terreno unguento, sed spirituali oleo: quippe quum in sanctissimam ejus animam Spiritus Sancti plenitudo, gratiaque, et omnium donorum uberior copia effusa sit, quam ulla alia creata natura capere potuerit: atque id praeclare Propheta ostendit, cum Redemptorem ipsum affatus diceret: 5 *Dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem: propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo laetitiae prae consortibus tuis.* Idem etiam, ac multo apertius Isaias iis verbis demonstravit: 6 *Spiritus Domini super me, eo, quod unxerit me Dominus, ad annunciandum mansuetis misit me.*

1 1 Reg. 26. 9. 1. Paral. 16. 22. Psal. 104. 15.

Sacerdotum officium.

2 Exod. 29. 6. & 40. 13. 1. Reg. 9. 16.

Regum officium.

3 Levit. 8. 11. 12.

4 Num. 3. 3. 1. Regum 20. 1. & 16. 13. 2. Reg. 12. 3. 3. Reg. 5. 19.

Sacerdotes, & Reges quare soliti sint inungi. Prophetae inuncti.

Filius Dei incarnatus trium personarum officia quia suscepit, ideò Christus dictus est. Christus non humano auxilio ad tres illas dignitates est evectus, nec terreno unguento inunctus.

5 Psal. 44. 8. Ful. lib. 3. ad Trasim. Reg. cap. 14.

6 Isa. 61. 1. Lucae 4. 18.

Christus prophetarum summus.

Itaque Jesus Christus 1 summus Propheta, et magister fuit, qui nos Dei voluntatem docuit, et a cujus doctrina orbis terrarum Patris coelestis cognitionem accepit: quod ei nomen præclarius, ac praestantius convenit, quod omnes, quicunque Prophetae nomine dignati sunt, ejus discipuli fuerunt, atque ob illam praecipuè causam missi, ut Prophetam hunc, qui ad salvandos omnes venturus erat, praenunciarent. Christus item sacerdos fuit, non quidem ex ordine, ex quo in veteri lege Leviticae tribus sacerdotes extiterunt, verum ex illo, de quo David Propheta cecinit; 2 *Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech*. Cujus rei argumentum Apostolus ad 3 Hebraeos scribens, accuratè prosequutus est. Sed Christum, non solum, ut Deus, verum ut homo, ac nostrae naturae particeps est, regem etiam agnoscimus, de quo Angelus testatus est: 4 *Regnabit in domo Jacob in aeternum, & regni ejus non erit finis*: quod quidem Christi regnum spirituale est, atque aeternum, in terrisque inchoatur, in coelo perficitur. Ac regis quidem officia admirabili providentia suae praestat Ecclesiae. Ipse eam regit, ipse eam ab hostium impetu, atque insidiis tuetur: ipse ei leges praescribit: ipse non solum sanctitatem, et justitiam largitur, verum etiam ad perseverandum facultatem, et vires praebet: quanquam autem hujus regni finibus tam boni, quam mali contineantur, atque adeò omnes homines jure ad illud pertineant: ii tamen prae caeteris summam regis nostri bonitatem, et beneficentiam experiuntur, qui ex ejus praeceptis integram, atque innocentem vitam degunt: neque verò hoc illi regnum haereditario, aut humano jure obtigit, tametsi genus 5 à clarissimis regibus duceret, sed rex fuit, propterea quod Deus in illum hominem contulit, 6 quidquid potestatis, amplitudinis, dignitatis hominis natura capere posset. Illi igitur totius mundi regnum tradidit, eique omnia, quod jam fieri coeptum est, plenè, 7 perfecteque in die judicii subiicientur.

C

1 Deut. 18. 15.
Christus sacerdos.
Bern. serm. 15. super Cant. post mediam.

2 Psal. 109. 4.

3 Hebr. 5. 6.
Christus juxta utramque naturam est Rex.

4 Lucæ 1. 33.
Christi regnum rituale est, quod paulò post art. 6. sect. 5. ostenditur.
Christus quibus modis regis officium obeat.
Videatur secunda petitio Dominicæ orationis
Omnes homines ad Christi regnum generali quadam ratione pertinent, peculiarius tamen soli boni.
Christus jure divino secundum humanam etiam naturam, totius mundi Rex.
5 Matth. 1. 6. 7. 8.
Lucæ 3. 31.
6 Matth. 28. 18.

7 Ioan. 17. 2.
Apoc 19. 16.
1 Cor. 15. 27.

8. *Quo pacto Jesum Christum Filium Dei unicum nos credere, & confiteri conveniat.*

Filius Dei verus Deus eſt, & aliis duabus perſonis omnino æqualis. Dam. lib. 1. de orth. fid. cap. 8.

Filium ejus unicum. His verbis altiora mysteria de Jesu credenda, et contemplanda fidelibus proponuntur, nimirum filium Dei esse, et verum Deum, sicuti Pater est, qui eum ab aeterno genuit. Praeterea illum divinae Trinitatis secundam personam aliis duabus omninò aequalem confitemur: nihil enim impar, et dissimile in divinis personis aut esse, aut fingi animo debet, cum unam omnium essentiam, voluntatem, potestatem agnoscamus: quod cum multis pateat divinae scripturae oraculis, tum praeclarissimè illud ostendit sancti Ioannis testimonium: 1 *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum.* Sed, cum Jesum Filium Dei esse audimus, nihil terrenum, aut mortale de ejus ortu cogitandum est: verum ortum illum, quo ab omni aeternitate Pater Filium genuit, quem ratione percipere, atque perfecte intelligere nullo modo possumus, constanter credere, et summa animi pietate colere debemus, ac veluti mysterii admiratione obstupefacti, illud cum Propheta dicere: 2 *Generationem ejus quis enarrabit?* Hoc igitur credendum est, Filium ejusdem esse naturae, ejusdem potestatis, et sapientiae cum Patre, ut in Symbolo Nicaeno explicatius confitemur: inquit enim: *Et in unum Dominum Jesum Christum, Filium Dei unigenitum; et ex Patre natum ante omnia saecula: Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum, non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt.*

1 Ioan. 1. 1.
Spiritualis filii Dei ex Patre Nativitas admiranda potius, quam ſcrutanda. Fulg. lib. 3. ad Monim cap. 7.

2 Iſa. 53. 8.

Ex Symbolo Nicæno I. & Conſtantinopolitano, can. 7. Et Greg. Nazianz. orat. 40. Dam. lib. 1. de orth. fid. cap. 8.

Modus æternæ Chriſti generationis ſimilitudine declaratur.

9. *De modo generationis aeternae, ducta similitudine a rebus creatis, et de duplici nativitate, et filiatione Christi.*

Ex omnibus autem, quae ad indicandum modum, rationemque aeternae generationis, similitudines afferuntur, illa proprius ad rem videtur accedere, quae ab animi nostri cogitatione sumitur: quamobrem Sanctus Joannes filium ejus 3 Verbum appel-

3 Ioan. 1. 1.

lat. Ut enim mens nostra seipsam quodammodo intelligens, sui effingit imaginem, quam Verbum Theologi dixerunt: ita Deus, quantum tamen divinis humana conferri possunt, seipsum intelligens, Verbum aeternum generat: et si praestat contemplari, quod fides proponit, et sincera mente Iesum Christum verum Deum, et verum hominem credere, et confiteri, genitum quidem, ut Deum, ante omnium saeculorum aetates, ex Patre: ut hominem vero natum in tempore ex matre Maria virgine. Et quanquam duplicem eius nativitatem agnoscamus, unum tamen Filium esse credimus. Una enim persona est, in quam divina, et humana natura convenit.

Dam. lib. 1. de orth. fid. cap. 9. Sco. de modo generationis aeternae, profundè se habet in 1. sent. dist. 2. q. 6. lit. A. & H. & idem 3. dist. 5. q. unica.

Duplex Christi nativitas non facit duos filios, licet duas filiationes.

Athanasius in Symb.

10. *Quomodo Christus fratres habere, vel non habere censendus sit.*

Et, quod ad divinam generationem attinet, nullos aut fratres, aut cohaeredes habet, cum ipse Patris unicus Filius, 1 nos vero homines figmentum, et opus manuum eius simus. At si humanum ortum consideremus, 2 multos ille non solum fratrum nomine appellat, sed fratrum etiam loco habet, ut una cum eo paternae haereditatis gloriam adipiscantur: ii sunt, qui fide Christum Dominum receperunt, et fidem, quam nomine profitentur, re ipsa, et charitatis officiis praestant: 3 quare primogenitus in multis fratribus ab Apostolo vocatur.

Pluribus haec explicantur sect. 9. cap. 9. de oratione Dominica.

1 Isa. 64. 8.

2 Hebr. 2. 12.

Fratres Christi qui sint.

3 Rom. 8. 19.

11. *Christus secundum utranque naturam Dominus noster dicitur.*

Dominum nostrum. Multa sunt, quae de Salvatore nostro in sacris litteris dicuntur: quorum alia, ut Deus est, alia, ut homo, ipsi convenire perspicuum est, quoniam à diversis naturis diversas earum proprietates accepit. Igitur verè dicimus Christum esse omnipotentem, aeternum, immensum, quod à divina natura habet. Rursus de illo dicimus, passum, mortuum esse, resurrexisse: quae naturae hominum convenire nemo dubitat. Verum, praeter haec, quaedam alia utrique natu-

Diversae proprietates juxta diversas naturas Christo tribuuntur.

Communicatio idiomatum est in Christi persona ratione diversarum naturarum.

Christus juxta utramque naturam noster Dominus est.

rae congruunt, ut hoc loco, cum Dominum nostrum dicimus. Igitur, si ad utramque naturam hoc nomen referatur, meritò Dominus noster praedicandus est. Nam quemadmodum ipse aeternus Deus est, uti Pater, ita etiam omnium rerum aeque Dominus est, ac Pater: et quemadmodum ipse, et Pater non est alius, atque alius Deus, sed idem planè Deus, ita etiam ipse, et Pater non est alius, atque alius Dominus. Sed rectè etiam multis rationibus, ut homo est, Dominus noster appellatur. Ac primum quidem, quoniam ipse redemptor noster fuit, atque à peccatis nos liberavit, iure hanc potestatem accepit, ut verè Dominus noster esset, ac diceretur: ita enim Apostolus docet: 1 *Humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod et Deus exaltavit illum, et donavit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genuflectatur, coelestium, terrestrium, et infernorum; et omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris*. Atque ipse de se post resurrectionem, 2 *Data est*, inquit, *mihi omnis potestas in coelo, et in terra*. Ob eam quoque rem Dominus dicitur, quod in una persona duae naturae, divina, et humana, coniunctae sint; hac enim admirabili coniunctione meruit, ut quamvis pro nobis mortuus non esset, tamen Dominus constitueretur, communiter quidem omnium rerum, quae conditae sunt, praecipuè autem fidelium, qui illi parent, atque summo animi studio inserviunt.

Dam. lib. 4. de orthod. fid. cap. 19.

Athan. in Symb. Psalm. 67. Isa. 42. Ioan. 13. Apoc. 19.

1 Phil. 2. 9. 10.

2 Matth. 28. 18

Unio hypostatica causa est, cur Christus Dominus dicitur: etiamsi Adam non peccasset.

Leo Papa ser. 2. de Nat. Christi. Greg. Naz. orat. 38. Scot. 3. dist. 7 quaest. 3. Tho. 3. 2. q. 2. art. 7.

12. *Christiani se totos Jesu Christo, Principe tenebrarum conculcato, tradere debent.*

Quantum homo Christianus Christo debeat.

Quod igitur reliquum est, Parochus fidelem populum ad eam rationem cohortabitur, ut sciat, aequissimum esse prae caeteris hominibus, nos, qui ab eo nomen invenimus, Christianique vocamur, et quanta ille in nos beneficia contulerit, ignorare non possumus ob id maximè, quod eius munere haec omnia fide intelligimus, aequum es-

se, inquam, nos ipsos, non secus, ac mancipia, redemptori nostro, et domino in perpetuum addicere, et consecrare. Et quidem cum baptismo initiamur, ante Ecclesiae fores id professi sumus: declaravimus enim, nos Satanae, et Mundo renunciare, et Iesu Christo totos nos tradere. Quod si, ut Christianae militiae adscriberemur, tam sancta, et solenni professione nos ipsos Domino nostro devovimus; quo supplicio digni erimus, si, postquam Ecclesiam ingressi sumus, Dei voluntatem, et leges cognovimus, postquam sacramentorum gratiam percepimus, ex Mundi, et Diaboli praeceptis, ac legibus vixerimus; perinde ac si cum baptismo abluti sumus, Mundo, et Diabolo, non Christo Domino, ac redemptori nomen dedissemus? sed cuius animum amoris facibus non incendat tanti Domini tam benigna, et propensa in nos voluntas, qui, tametsi nos in potestate sua, et dominatu veluti servos, sanguine suo redemptos habeat, ea tamen charitate complectitur 1 ut, non servos vocet, sed amicos, sed fratres? Haec profectò iustissima causa est, atque haud scio, an omnium sit maxima, cur eum perpetuò debeamus Dominum nostrum agnoscere, venerari, et colere.

Quanta sit indignitas, postquam nos Deo addicimus, servire Diabolo.

Dominatus Christi in redemptos quam sit pius.

1 Joan. 15. 15.

DE TERTIO ARTICULO

CAPUT IV.

Qui conceptus est de Spiritu Sancto, natus ex Maria Virgine.

1. *Tertius fidei Articulus quid credendum fidelibus proponat.*

Quo consilio, et ratione Christus genus humanum liberaverit.

Maximo quidem, et singulari beneficio humanum genus a Deo affectum esse, qui nos è durissimi tyranni servitute in libertatem vindicarit, ex iis, quae superiori articulo declarata sunt, intelligere fideles possunt. At verò, si consilium etiam, et rationem, qua potissimum id efficere voluit, nobis ante oculos ponamus, profecto nihil divina in nos beneficentia, ac bonitate illustrius, nihil magnificentius esse videbitur. Eius igitur mysterii magnitudinem, quod nobis tanquam salutis nostrae praecipuum caput sacrae litterae considerandum saepissime proponunt, Parochus à tertii articuli explicatione ostendere incipiet; cuius hanc esse sententiam docebit: nos credere, et confiteri, cum ipsum Iesum Christum, unicum Dominum nostrum, Dei Filium, cum pro nobis humanam carnem suscepit in utero Virginis, non ex virili semine, ut alii homines, sed supra omnem naturae ordinem 1 Spiritus sancti virtute conceptum esse, ita ut eadem persona Deus permanens, quod ex aeternitate erat, Homo fieret, quod ante non erat. Ea autem verba ita accipienda esse, ex sacri Concilii Constantinopolitani confessione plane perspicitur: inquit enim: *Qui propter nos homines, et propter nostram salutem descendit de coelis; Et incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria, Virgine, et homo factus est*. Atque id etiam

Sensus 3. articuli Dam. lib. 3. cap. 1. & 3.

1 Matth. 1. 20. Lucae 1. 35.

Symb. Constantinop. quod extat cap. 7. Canonum ejusdem Concil. Similia habet.

Sanctus Ioannes Evangelista explicavit, ut qui ex ipsius Domini Salvatoris pectore altissimi huius mysterii cognitionem hausisset: nam cum divini verbi naturam declarasset illis verbis: 1 *In Principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum*: ad extremum conclusit: 2 *Et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis*.

Nicæn. Concil. Dam. lib. 3. de orth. fide cap. 8.

1 Ioan. 1.

2 Ibid. 14.

2. *Per temporariam nativitatem nulla facta fuit in Christo naturarum confusio.*

Verbum enim, quod divinae naturae hypostasis est, ita humanam naturam assumpsit, ut una, et eadem esset divinae, et humanae naturae hypostasis, ac persona: quo factum est, ut tam admirabilis coniunctio utriusque naturae actiones, et proprietates conservaret, atque, ut est apud Sanctum Leonem Magnum illum Pontificem, nec inferiorem consumeret glorificatio, nec superiorem minueret assumptio.

Quæ naturæ in una persona retineant utrasque proprietates.

Leo serm. 1. de Nativ Domini. Dam. lib. 3. cap. 17.

3. *Solus Spiritus Sanctus Incarnationis opus non perfecit.*

Sed quoniam praetermittenda non est verborum explicatio, doceat Parochus, cum dicimus Dei filium Spiritus Sancti virtute conceptum esse, unam hanc divinae Trinitatis personam incarnationis mysterium non confecisse. Quamvis enim unus Filius humanam naturam assumpserit, tamen omnes divinae Trinitatis personae, Pater, Filius, et Spiritus sanctus, huius mysterii auctores fuerunt: siquidem illa Christianae fidei regula tenenda est: Omnia, quae Deus extra se in rebus creatis agit, tribus personis communia esse, neque unam magis quam aliam, aut unam sine alia agere. Quod autem una persona ab alia procedat, hoc unum omnibus commune esse non potest: nam Filius à Patre tantum generatur, Spiritus Sanctus à Patre, et Filio procedit: quidquid verò extra illas ab ipsis proficiscitur, tres personae sine ullo discrimine agunt: atque ex hoc genere filii Dei Incarnatio censenda est. Quanquam verò haec ita se habeant,

Quidquid extra tres personarum Trinitatis proprietates fit divinitus omnibus personis est commune.

August lib. 1. de Trin. cap. 4.

Proprietates, quæ in tribus personis inveniuntur, non sunt omnibus communes.

Dam. lib. 1. c. 10. & 11.

Incarnatio Patri, & Filio, & Spiritui Sancto etiam tribuenda.

Prov. 8. Prov. 9. Matth. 1. Ambr lib. 2. de Spiritu Sancto cap. 8. Fulg. lib. 3. ad Trasim Reg. c. 27. Cur Spiritui Sancto tribuatur.

solent tamen sacrae litterae earum rerum, quae omnibus personis communes sunt, aliam aliis tribuere: quemadmodum summam omnium rerum potestatem Patri, sapientiam Filio, Spiritui Sancto amorem adscribunt. Et quoniam divinae incarnationis mysterium singularem, atque immensam Dei erga nos benignitatem declarat, ob eam rem peculiari quadam ratione hoc opus Spiritui Sancto tribuitur.

4. *Omnia supra naturae ordinem in Christi conceptione facta non sunt, sed plurima.*

In Incarnatione Christi quaedam secundum naturam, quaedam supra naturam facta inveniuntur Leo Papa ser. 2. de Nativ. Dom. Amb. lib. 2. de Inc. Verb cap. 6. Dam lib. 3. c. 2. & lib. 4. c. 15. 1 Lucae 1. 38. Quo temporis articulo credatur Christi corpus formatum in utero Virginis Athanas. in Symb.

In hoc mysterio quaedam supra naturae ordinem, quaedam naturae vi effecta esse animadvertimus. Nam, quod ex purissimo virginis matris sanguine Christi corpus formatum credimus, in eo naturam humanam agnoscimus, cum illud omnium hominum corporibus commune sit, ut ex matris sanguine formentur. Quod verò et naturae ordinem, et humanam intelligentiam superat, illud est, simul atque beata virgo Angeli verbis assentiens dixit, 1 *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum Verbum tuum*, statim sanctissimum Christi corpus formatum, eique anima rationis compos coniuncta est, atque ita in ipso temporis articulo perfectus Deus, et perfectus Homo fuit. Hoc autem novum fuisse, atque admirabile Spiritus Sancti opus, nemo dubitare potest, cum servato naturae ordine, nullum corpus, nisi intra praescriptum temporis spatium hominis anima informari queat. Deinde verò illud accedit, maxima admiratione dignum, quod, ut primum cum corpore anima coniuncta fuit, ipsa etiam divinitas cum corpore, et anima copulata est: quare simul corpus formatum, atque animatum est, corpori, et animae divinitas coniuncta: ex quo fit, ut eodem temporis puncto perfectus Deus, et perfectus Homo esset, et Virgo sanctissima verè, et proprie mater Dei, et Hominis diceretur, quod eodem momento Deum, et Hominem concepisset. Hoc autem ab Angelo ei significatum est, cum ait: 2 *Ecce concipies in ute-*

Quando divinitas sit humanitati conjuncta. Leo Papa ser. 8. de Nat. Domini Dam. lib. 3. c. 2. Eodem momento Maria, Deum, et Hominem concepit.

2 Lucae 1. 31.

ro, et paries filium, et vocabis nomen eius Iesum: Hic erit magnus, et filius Altissimi vocabitur. Et eventu comprobatum est, quod Isaias praedixit: 1 *Virgo concipiet, et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel.* Idem quoque Elisabeth, cum Spiritu Sancto repleta, filii Dei conceptionem intellexisset, his verbis declaravit: 2 *Unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me?* Sed, quemadmodum Christi corpus ex purissimis integerrimae Virginis sanguinibus, sine ulla viri opera, ut antea diximus, verum sola Spiritus Sancti virtute formatum est; ita etiam, ut primum conceptus est, illius anima uberrimam spiritus Dei copiam, atque omnem charismatum abundantiam accepit. Neque enim, ut aliis hominibus, qui sanctitate, et gratia ornantur, ipsi ad mensuram, ut testatur sanctus Ioennes, 3 *dat Deum Spiritum, sed omnem gratiam tam affluenter in eius animam infudit,* 4 *ut de plenitudine eius nos omnes acceperimus.*

1 Isa. 7. 14.
2 Luc. 1. 43.
Dam. lib 3. de orthod. fide c. 2.
In Christi anima fuit plenitudo omnis gratiae.
3 Ioan. 3. 34.
4 Ioan. 1. 16.

5. *Christus dici non potest filius Dei adoptivus.*

Neque tamen Christum filium Dei adoptivum appellare licet: quamvis spiritum illum habuerit, quo sancti homines filiorum Dei adoptionem consequuntur: nam, cum natura filius Dei sit, adoptionis gratiam, aut nomen in eum convenire nullo modo existimandum est.

Christus nequit dici filius Dei adoptivus, quia est haeresis Bonosiana 24. q. 3. cap. 39.
Amb. lib. 1. de fide cap. 9.
Dam. lib. 5. c. 8.
Greg. Naz. or. 51.

6. *Quid circa primam articuli partem praecipue meditandum sit.*

Haec sunt, quae de admirabili conceptionis mysterio explicanda visa sunt, ex quibus, ut salutaris fructus ad nos redundare possit, illa in primis fideles memoria repetere, ac saepius cogitare cum animis suis debent, Deum esse, qui humanam carnem assumpsit; ea vero ratione hominem factum, quam mente nobis assequi non licet, nedum verbis explicare: ob eum denique finem hominem fieri voluisse, ut nos homines filii Dei renasceremur. Haec cum attente consideraverint: tum verò omnia mysteria, quae hoc articulo continentur, humili, ac fideli animo credant, et adorent: nec

Cur Deus incarnatus.
Atha Disp. habita in Concil. Nic. contra Arrium.
Gregor. Naz. carm. 2. de Filio.
Dam. lib. 3. cap. 18.
Amb. lib. 4. in Lucam Cant 4. Vulnerasti cor meum &c. Vulnus cordis, vulnus amoris. Hebr. 2. Decebat enim, eum &c.

curiose, et quod sine periculo vix unquam fieri potest, illa investigare, ac perscrutari velint.

Nativitas Christi quantæ lætitiæ causa.

7. *Christum ex Maria Virgine natum quid sit.*

Natus ex Maria Virgine. Haec altera est huius Articuli pars, in qua explicanda Parochus diligenter versabitur, cum fidelibus credendum sit, Jesum Dominum, non solum conceptum Spiritus Sancti virtute, sed etiam ex Maria Virgine natum, et in lucem editum esse. Cuius mysterii fides quanta cum laetitia, et iucunditate animi meditanda sit, Angeli vox, qui primus felicissimum nuncium mundo attulit, declarat: inquit enim; 1 *Ecce evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo.* Tum ex illius coelestis militiae cantico: *Gloria in altissimis Deo, et in terra pax hominibus voluntatis*: quod Angeli cecinerunt facile est intelligere. Hinc etiam amplissimum illud Dei promissum ad Abraham impleri coeptum est, cui dictum est, 1 fore aliquando, ut in eius semine omnes gentes benedicerentur. Maria enim, quam verè matrem Dei praedicamus, et colimus, quod eam personam; quae simul Deus, et Homo erat, peperit, 3 à Davide rege originem duxit.

1 Lucæ 2. 10.

Maria dicitur Mater Dei per communicationem idiomatum.

sicut & aliæ dicuntur matres simul animæ, & corporis, ita Maria Dei, & hominis.

Dam. lib. 3. cap. 12.

2 Gen. 22. 18.

Maria quomodo Deipara sit.

Quia filius Dei subsistit in natura assumpta.

3 Matth. 1. 18.

8. *Christus secundum communem naturae cursum non est natus.*

Christi ortus quam fuerit admirabilis.

Sed quemadmodum conceptio ipsa naturae ordinem prorsus vincit; ita in ortu nihil non divinum licet contemplari. Praeterea, quo nihil admirabilius dici omninò, aut cogitari potest, nascitur ex matre sine ulla maternae virginitatis diminutione, et 4 quomodo postea ex sepulchro clauso, et obsignato egressus est, 5 atque ad discipulos clausis ianuis introivit: vel, ne à rebus etiam, quas natura quotidie fieri videmus, discedatur, quomodo Solis radii concretam vitri substantiam penetrant, neque frangunt tamen, aut àliqua ex parte laedunt: simili, inquam, et infinitis partibus altiori modo, Iesus Christus ex materna alvo, sine ullo maternae virginitatis detrimento editus est, ipsius enim incorruptam, et perpetuam virginitatem verissimis

4 Matt. 28. 2.

5 Ioan. 20. 19. 36.

Similitudo, qua ostenditur, Christi ortus qualis sit.

laudibus celebramus. Quod quidem Spiritus sancti virtute effectum est, qui in filii conceptione, et partu, matri ita affuit, ut ei foecunditatem dederit, et perpetuam virginitatem conservarit.

Mariae perpetua virginitas Spiritus Sancti virtute fuit conservata.

9. *Christus secundus Adam, et Maria altera Eva rectè dicitur.*

Solet interdum 1 Apostolus Christum Iesum novissimum Adam appellare, eumque primo Adam conferre: nam, ut in primo omnes homines moriuntur, ita in secundo omnes ad vitam revocantur: atque ut Adam, quod ad naturalem conditionem pertinet, humani generis parens fuit, ita Christus gratiae, et gloriae auctor est. Ad eum modum nobis etiam licet virginem matrem cum Eva ita conferre, ut priori Evae secunda Eva; quae est Maria, respondeat, quemadmodum secundum Adam, hoc est, Christum, primo Adam respondere ostendimus. Eva enim, 1 quia serpenti fidem habuit, maledictum, et mortem in humanum genus invexit: et Maria postquam 1 Angelo credidit, Dei bonitate effectum est, ut benedictio, et vita ad homines perveniret. Propter Evam 4 nascimur filii irae: à Maria Iesum Christum accepimus, per quem filii gratiae regeneramur. Evae dictum est: 5 *In dolore paries filios*. Maria hac lege soluta est, ut quae salva virginalis pudicitiae integritate, sine ullo doloris sensu, ut antea dictum est, Iesum filium Dei peperit.

1 Rom. 5. 12.
1 Cor. 15. 21.
Christus Adamo frequenter comparatus, & secundus Adam dictus.
Mariae cum Eva comparatio, & quomodo illa sit altera Eva.
Vide comparationem Mariae cum Eva apud Iren. lib. 3. cap. 33. & lib. 5. c. 19.
2 Genes. 3. 6.
3 Lucae 1. 25.
4 Ephes. 2. 3.
5 Gen. 3. 16.

10. *Quibus praecipuè figuris, ac prophetiis conceptionis, et nativitatis Christi sacramenta adumbrata sint.*

Cum igitur tanta, et tam admiranda sint huius conceptionis, et nativitatis sacramenta, divinae providentiae consentaneum fuit, ut ea multis figuris, et oraculis significarentur. Quare huc pertinere Sancti doctores intellexerunt multa, quae in variis sacrae scripturae locis legimus, praecipue vero portam illam sanctuarii, 6 quam Ezechiel clausam vidit: 7 item lapidem de monte sine manibus abscissum, ut est apud Danielem, qui factus est ma-

Prophetiae & figurae conceptionis, & Nativitatis Iesu Christi.
6 Ezech. 44. 2. Vide Hieron. ad Pammach.
7 Dan. 2. 34.

Vide Iren. lib. 3. c. 23.
1 Num. 17. 8.
2 Exod. 3. 2
3 Luc. per totum fere cap.

gnus mons, et implevit universam terram : deinde 1 Aaron virgam, quae una inter virgas principum Israelis germinavit : 2 et Rubum, quem Moyses vidit ardere, et non comburi. Multis verbis Sanctus 3 Evangelista Christi nativitatis historiam descripsit : qua de re nihil est, quod plura à nobis dicantur, cum ea lectio Parocho in promptu sit.

11. *Incarnationis mysterium saepius populo est inculcandum, quidque utilitatis ex eius meditatione capiatur.*

Rom. 15. 4.
Incarnationis mysterium sæpius populo inculcandum, ut sint grati tanto benefactori, & ejus humilitatem imitentur.

Danda autem illi est opera, ut haec mysteria, quae ad doctrinam nostram scripta sunt, infixa animo, et mentibus fidelium haereant: primum quidem, ut tanti beneficii commemoratione aliquam gratiam eius auctori Deo referant; deinde, ut eximium hoc, et singulare humilitatis exemplum eis ante oculos ad imitandum proponat. Quid enim nobis utilius, atque ad animorum nostrorum superbiam, et elationem comprimendam accomodatius esse potest, qnam sepius cogitare, Deum ita sese humiliare, ut cum hominibus gloriam suam communicet, et hominum infirmitatem, fragilitatemque assumat? Deum hominem fieri, summamque illam, et infinitam maiestatem homini ministrare? 4 *ad cuius nutum columnae coeli*, ut inquit scriptura, *contremiscunt, et pavent* : *eumque in terra nasci*, 5 *quem in coelis Angeli adorant*? Quid igitur, cum haec Deus nostra causa faciat, quid inquam, nos, ut illi obsequamur, facere oportet? quam libenti, atque alacri animo debemus omnia humilitatis officia amare, amplecti, praestare? Videant fideles, quam salutari doctrina Christus nascens nos instituat, antequam vocem aliquam emittere incipiat. Nascitur egenus: nascitur ut peregrinus in diversorio: nascitur in vili praesepio: nascitur media hyeme: ita enim scribit Sanctus Lucas: 6 *factum est: cum essent ibi, impleti sunt dies, ut pareret, et peperit filium suum primogenitum, et pannis eum involvit, et reclinavit eum in praesepio, quia non erat*

4 Iob. 26. 11.
5 Psal. 96. 8.
6 Luc. 2. 6. 7.

ei locus in diversorio. Potuitne Evangelista humilioribus verbis omnem coeli, et terrae maiestatem, et gloriam includere? Neque verò scribit, non fuisse locum in diversorio, sed ei non fuisse, qui dicit, 1 *Meus est orbis terrae, et plenitudo eius*. Quod etiam alius Evangelista testatus est: 2 *In propria venit, et sui eum non receperunt*. Haec cum fideles sibi ante oculos proposuerint, tum vero cogitent, Deum carnis nostrae humilitatem, et fragilitatem subire voluisse, ut humanum genus in altissimo dignitatis gradu collocaretur. Nam illud unum satis declarat excellentem hominis dignitatem, et praestantiam, quae illi divino beneficio tributa est, quod homo fuerit: qui idem verus, et perfectus Deus sit: ut iam gloriari nobis liceat, filium Dei 3 os nostrum, et carnem nostram esse: quod beatissimis illis spiritibus non licet. *Nusquam enim*, ut est apud 4 Apostolum, *Angelos apprehendit, sed semen Abrahae apprehendit*. Praeterea cavendum est, ne maximo nostro malo eveniat, ut quemadmodum illi in diversorio Bethlehem locus, ubi nasceretur, defuit, ita etiam, quando jam in carne non nascitur, locum in cordibus nostris invenire non possit, ubi in spiritu nascatur. Hoc enim, cum salutis nostrae cupidissimus sit, vehementer optat: nam, ut ille spiritus sancti virtute supra naturae ordinem homo factus, et natus est, sanctusque, atque adeò sanctitas ipsa fuit: ita nos oportet, 5 non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nasci, ac deinde veluti 6 novam creaturam 7 in novitate spiritus ambulare, sanctitatem illam, ac mentis integritatem custodire, quae homines spiritu Dei regeneratos maximè decet: hac enim ratione sanctae hujus fillus filii Dei conceptionis, et nativitatis imaginem aliquam in nobis ipsis exprimemus, quam fideli animo credimus, et credentes 8 Dei sapientiam in mysterio, quae abscondita est, suspicimus, et adoramus..

1 Psal 49. 12.
2 Ioan. 1. 11.
Incarnationis filii Dei mysterium, quanto pietatis studio recolendum.
Hominis quanta dignitas.
3 Genes. 2. 23.
4 Hebr. 2. 16.
Domicilium Christo in cordibus nostris parandum.
5 Ioan. 1. 13.
6 Gal. 6. 15.
7 Rom. 6. 4.
Filii Dei nativitatis imago quo modo in nobis ipsis exprimi possit.
8 1. Cor. 2. 7.

DE QUARTO ARTICULO

CAPUT V.

Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, et sepultus.

1. *Articuli quarti cognoscendi necessitas, et ejus sententia.*

Quantam habeat necessitatem hujus articuli cognitio, et quam diligenter Parochus curare debeat, ut fideles Dominicae Passionis memoriam saepissimè animo repetant, 1 docet Apostolus, qui nihil aliud se scire testatus est, *nisi Jesum Christum, et hunc Crucifixum*. Quare in hoc argumento omne studium, et opera adhibenda est, ut quàm maximè illustretur, fidelesque tanti beneficii commemoratione excitati, totos se ad Dei erga nos amorem, et bonitatem suspiciendam convertant. Fides itaque priore articuli parte (nam de altera postea dicetur (illud nobis credendum proponit, Christum Dominum, cum Pontius Pilatus Tiberii Caesariis jussu Judaeam provinciam administraret, cruci affixum esse: nam captus, irrisus, variis injuriarum, et cruciatuum generibus affectus, demum in crucem sublatus est.

1 1. Cor. 2. 2.

Sensus prioris partis articuli.

2. *Anima Christi cruciatus sensit secundum utramque portionem.*

Nec verò cuiquam dubitandum est, Christi animam, quod ad inferiorem partem attinet, àb iis cruciatibus liberam non fuisse: nam, quod humanam naturam verè assumpsit, necesse est fateri, animo etiam gravissimum dolorem sensisse: quare inquit: 1 *Tristis est anima mea usque ad mortem*. Nam etsi personae divinae humana natura conjuncta fuit, tamen propter eam conjunctionem nihilominus passionis acerbitatem sensit, quam si ea

Repleta est malis anima Christi.
Psal. 87.
Psal. 68.
Thren. 1.
Ego plorans &c.
Thren. 3.
Inundaverunt aquae &c.
Dam. lib. 3. c. 23. in fine.
Scot. in 3. sent. d. 15.

conjunctio facta non fuisset, cum in una Jesu Christi persona, utriusque naturae divinae, et humanae[1] proprietates servatae sint: atque idcircò, quod erat passibile, et mortale, passibile, et mortale permansit: rursus verò, quod impassibile, et immortale erat, qualem esse divinam naturam intelligimus, suam proprietatem retinuit.

Gregor. Naz.or.51. 1 Marc. 14. 34. In una Christi persona duarum naturarum proprietates sunt servatæ. Dam.lib. 3. c. 13.

3. *Cur in Symbolo exprimatur, sub quo Judaee praeside Christus sit passus.*

Quod autem hoc loco tam diligenter observari vidimus, Jesum Christum eo tempore passum esse, quo Pontius Pilatus Judaeam provinciam procuraret, id ea re factum esse docebit Parochus, quia tantae rei, et tam necessariae cognitio exploratior omnibus esse poterat, si rei gestae certum (quod et ab 1 Apostolo Paulo factum legimus) tempus describeretur: tum etiam, quia iis verbis declaratur, illam Salvatoris praedictionem exitu comprobatam esse: 2 *Tradent*, inquit, *eum gentibus ad illudendum, et flagellandum, et crucifigendum.*

1 1. Tim. 6. 31.
2 Matt. 20. 19.

4. *Non temerè accidit, quod Christus in ligno crucis mortem est perpessus.*

Sed, quod potissimum in ligno crucis mortem pertulit, hoc etiam divino consilio tribuendum est, ut scilicet, 3 unde mors oriebatur, inde vita resurgeret: serpens enim, 4 qui in ligno primos parentes vicerat, victus est à Christo in ligno crucis. Plures ejus rei afferri rationes possunt, quas sancti 5 Patres latius persequuti sunt, ut ostendamus consentaneum fuisse redemptorem nostrum mortem crucis potissimum subire. Verum satis esse Parochus admoneat, si fideles credant, illud genus mortis à Salvatore delectum esse, quod quidem ad humani generis redemptionem aptius, atque accommndatius videretur, quemadmodum certè nullum turpius, atque indignius esse potuit. Non solum enim apud Gentiles crucis supplicium execrandum, et dedecoris, ignominiaeque plenissimum semper existimatum est, verum in lege Moysis 6

Hoc opus nostræ salutis &c. Hym.de Passione Domini.
3 Præfatio Missæ de S. Cruce.
4 Gen. 2. 23.
5 Vide inter cæteros Irenæum l. 4. c. 17.

Crucis supplicium apud Gentiles, & Iudæos fuit execrandum.
6 Deut. 21. 23. Gal. 3. 19.

maledictus homo appellatur, qui pendet in ligno.

5. *Historia passionis Christi frequentius populo est replicanda.*

Quam necessaria hujus quarti articuli professio, & fides mysterii absconditi in cruce.

Neque verò Parochus hujus articuli historiam praetermittet, quae diligentissime à sanctis Evangelistis exposita est, ut saltem summa ejus mysterii capita, quae ad confirmandam fidei nostrae veritatem magis necessaria videntur, fideles cognita habeant. Hoc enim articulo, veluti fundamento quodam, Christiana religio, et fides nititur: eoque posito, reliqua omnia rectè constituta sunt. Nam si quid aliud humanae menti, et intelligentiae difficultatem affert: certè crucis mysterium omnium difficillimum existimandum eat: vixque percipi à nobis potest, salutem nostram ex cruce ipsa, et ex eo, qui pro nobis ligno illi affixus est, pendere. Sed in hoc, ut docet Apostolus, summam Dei providentiam licet admirari. 1 Nam, quia in Dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam praedicationis salvos facere credentes. Quare mirandum non est, si Prophetae ante Christi adventum, et Apostoli post ejus mortem, et resurrectionem, tantopere laborarunt, ut hominibus persuaderent hunc esse mundi redemptorem, eosque in crucifixi potestatem, atque obedientiam redigerent. Quare Dominus, cum nihil tam ab humana ratione remotum esset, quam crucis mysterium, statim post peccatum nunquam destitit tum figuris, tum prophetarum oraculis Filii sui mortem significare. Atque, ut de figuris pauca quaedam attingamus, 2 Abel primum, qui fratris invidia occisus est, deinde 3 Isaac sacrificium, praeterea 4 agnus, quem Judaei, cum è terra Ægypti egrederentur, immolarunt, tum 5 serpens aeneus, quem Moyses in deserto exaltavit, Christi Domini passionis, ac mortis figuram praemonstrabant. Quod autem ad prophetas pertinet, quam multi extiterint, qui de ea vaticinati sunt, id verò multo notius est; quam ut explicari hoc loco oporteat. Sed prae caeteris, ut 6

Crucis mysterium creditur omnium difficillimum unde Gnostici Christum negabant cruci fuisse affixum, sed illius loco Simonem Cyrenaeum.
Iren. lib. 1. c. 23.

1 2 Cor. 1. 21.

Prophetae, apostoli, & Deus ipse, cur tantopere inculcarint crucis, & passionem mysteria.

Figurae mortis Christi.

2 Gen. 4. 8.
3 Gen. 22. 6. 7.
4 Exod. 12. 5. 8. 7.
5 Num. 21. 5. 9. Ioh. 3. 14.
6 Psal. 2. & 21. & 68. 109.

Davidem omittamus, qui omnia praecipua redemptionis nostrae mysteria in psalmis complexus est, Isaiae oracula tam aperta, et clara sunt, ut recte dici queat, eum potius rem gestam exposuisse, quam futuram praedixisse.

Hiero. in epist. ad Paulinum.

6. *Quid hac clausula*, Mortuus, et sepultus, *credendum significet*.

Mortuus et sepultus. His verbis Parochus credendum explicabit, Jesum Christum, postquam crucifixus est, verè mortuum, ac sepultum esse: neque verò sine causa hoc separatim fidelibus credendum proponitur, cum non defuerint, qui eum in cruce mortuum negarent. Illi igitur errori hanc fidei doctrinam sancti Apostoli meritò opponendam censuerunt: de cujus articuli veritate dubitandi nullus nobis locus relinquitur: nam omnes 1 Evangelistae consentiunt, Iesum spiritum emisisse. Praeterea, cum Christus verus, et perfectus homo fuerit, verè etiam mori potuit: moritur autem homo, cum anima separatur à corpore. Quare, cum Jesum mortuum esse dicimus, id significamus, ejus animam à corpore divisam esse: neque tamen concedimus divinitatem sejunctam à corpore: quin potius constanter credimus, et confitemur, anima ejus à corpore divisa; divinitatem tum corpori in sepulchro, tum animae apud inferos conjunctam semper fuisse. 2 Decebat autem filium Dei mori, ut per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium, id est, Diabolum; et liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant servituti.

Christus verè in cruce fuit mortuus. Gnostici Christum mortuum negarunt. Iren. Tertul. lib. de praescrip. Epiph.

1 Matt. 27. 50. Marc. 15. 37. Io. 19. 30.

Morte Christi divinitas à corpore vel anima non fuit separata.

2 Heb. 2. 10. Dam. lib. 3. c. 27.

7. *Invitus, et coactus mortem Christus non subiit*.

Sed illud in Christo Domino singulare fuit, quod tunc mortuus est, cum ipse mori decrevit, et mortem non tam aliena vi illatam, quam voluntariam obiit. Nec verò mortem solum, sed locum etiam, et tempus, in quo moreretur, ipse sibi constituit: ita enim Isaias scripsit: 3 *Oblatus est, quia ipse voluit*: Atque idem Dominus de se ante

Mors Christi fuit voluntaria.

3 Isa. 53. 7.

4 Io. 17. 18.

passionem dixit : 1 *Ego pono animam meam, ut iterum sumam eam ; nemo tollit eam à me, sed ego pono eam a me ipso : potestatem habeo ponendi eam : et potestatem habeo iterum sumendi eam.* Quod autem ad tempus, et locum attinet, cum

5 Lucae 31. 32.

Herodes ejus vitae insidiaretur, ipse inquit ; 2 *Dicite vulpi illi, ecce ejicio Daemonia, et sanitates perficio hodie, et cras, et tertia die consummor : veruntamen oportet me hodie, et cras, et sequenti die ambulare ; quia non capit Prophetam perire extra Hierusalem.* Ille igitur nihil invitus, aut coactus fecit, sed ipse se volens obtulit, atque ini-

6 Ioan. 18. 5.

Magnitudo beneficii passionis ex eo quod fuerit ultronea, considerari debet.

micis suis obviam procedens, dixit: 3 *Ego sum*, et sponte sua ea omnia supplicia pertulit, quibus illum injuste, et crudeliter affecerunt : quo quidem nihil ad commovendos animi nostri sensus majorem vim habere potest, cum poenas, tormentaque ejus omnia cogitatione perpendimus. Nam, si quispiam nostra causa omnes dolores patiatur, non quos ipse sua voluntate suscipiat, sed quos vitare nequeat : hoc verò haud magni beneficii loco à nobis ponetur. Verum, si nostro tantum nomine mortem, quam defugere poterat, libenter occumbat, profecto hoc benefiii genus tantum est, ut omnem non solum referendae, sed etiam habendae gratiae facultatem vel gratissimo cuique eripiat: ex quo Jesu Christi summa, et eximia charitas, ejusque divinum, et immensum in nos meritum perspici potest.

8. *Cur Christum non modo mortuum, sed etiam sepultum esse dicamus.*

Deum dicimus mortuum et sepultum propter unitatem personae ; & communicationem idiomatum : erat enim totus Deus in sepulchro, & totus Deus in inferno, totus sed non in totum. Dam. lib. 3.

Jam verò quod sepultum esse confitemur, hoc quidem veluti articuli pars non constituitur, quod novam aliquam difficultatem habeat, praeter ea, quae jam de morte dicta sunt. Nam, si Christum mortuum credimus, facile etiam nobis persuaderi potest, eum sepultum esse. Verum hoc additum est, primum, ut minus dubitare de morte liceat : cum maximo arqumento sit, aliquem mortuum esse, si ejus corpus sepultum probemus: deinde,

ut resurrectionis miraculum magis declaretur, atque eluceat. Neque verò hoc solum credimus, Christi corpus mortuum esse, sed illud praecipue his verbis credendum proponitur, Deum sepultum esse: quemadmodum ex fidei Catholicae regula verissime etiam dicimus, Deum mortuum, et ex virgine natum esse: nam, cum divinitas nunquam divisa fuerit à corpore, quod in sepulchro conditum est, recte confitemur Deum sepultum esse.

de ort. fide cap. 7. Fulg lib. 3. ad Tra. c. 25. & 27. Christus quod semel assumpsit, nunquam dimisit.

9. *Quae circa mortem, & sepulturam Christi sint maximè observanda.*

Ac de genere quidem, et loco sepulturae illa Parocho satis erunt, quae à sanctis 1 Evangelistis dicta sunt. Duo verò in primis observanda sunt: alterum, Christi corpus in sepulchro nulla ex parte corruptum esse: de quo Propheta ita vaticinatus erat; 2 *Non dabis sanctum tuum videre corruptionem*. Alterum est, quod ad omnes hujus articuli partes attinet, sepulturam scilicet, passionem etiam, et mortem Christo Jesu, ut homini, non ut Deo convenire: nam pati, et mori in humanam tantum naturam cadunt: quamvis Deo etiam haec omnia tribuantur: quoniam de illa persona, quae simul 3 perfectus Deus, perfectus homo fuit, recte dici perspicuum est.

Circa mortem, et sepulturam Christi, duo maximè observanda.

1 Matt. 27. 58. 59. Marc. 15. 46. Lucae 23. 53. Ioan. 19. 38. 39.

2 Psal. 15. 10. Act. 2. 31. 10.

Quomodo Deus nec patitur, nec moritur, & tamen rectè dicitur Deus passus, & mortuus.

3 Ath. in Symb. Fulg. lib. 3. ad Tr. Reg. c. 30. 31.

10. *Qua ratione contemplari oporteat passionis Christi beneficium.*

His cognitis, ea de Christi passione, et morte Parochus explicabit, ex quibus tanti mysterii immensitatem, si non comprehendere, contemplari certè fideles possint. Ac primum quidem considerandum est, quis ille sit, qui haec omnia patitur. Et quidem nullis verbis ejus dignitatem explicare, aut mente comprehendere possumus. Sanctus Joannes 4 Verbum esse dicit, quod erat apud Deum. Apostolus magnificis verbis describit in hunc modum: 5 *Esse eum, quem Deus constituit haeredem universorum, per quem fecit & saecula, qui est splendor gloriae, et figura substantiae ejus, qui portat omnia verbo virtutis suae. Hic igitur purga-*

4 Ioan. 1.

5 Heb. 1. 2. 3. Sap. 7. 2. Cor. 4.

tionem peccatorum faciens, sedet ad dexteram majestatis in excelsis. Atque, ut uno verbo complectamur, patitur Jesus Christus Deus, et homo; patitur creator pro iis, quos ipse condidit: patitur Dominus pro servis: patitur is, per quem angeli, homines, coeli, elementa facta sunt; ille, inquam, 1 in quo, per quem, et ex quo sunt omnia. Quare mirandum non est, si eo tot passionum tormentis commoto, totum etiam aedificium concussum est: nam, ut inquit Scriptura; 2 *Terra mota est, et petrae scissae sunt*: 3 *tenebrae etiam factae sunt per universam terram, et Sol obscuratus est.* Quod si mutae etiam res, et sensu carentes creatoris sui passionem luxerunt, cogitent fideles, quibus lacrymis ipsi, tanquam 4 vivi lapides hujus aedificii, dolorem suum declarare debeant.

1 Rom. 11. 36.
2 Matt. 27. 51.
3 Lucæ 23. 44. 45.
4 1. Petri 2. 5.

Osee 11.
Ioan. 3.
Rom. 5.
Sic Deus commendat charitatem.

11. *Cur Christus voluerit extrema pati, quidque sentiendum de his sit, qui Christianismum professi, in peccatis sordescunt.*

Quod potuit gutta voluit unda, ut nos magis allieeret ad amorem suum.
Pondera ly omnium ætatum, quia incarnatus est in medio annorum, ut omnes æqualiter participarent in tertio millenario, & medio.
Abac. 3.

Jam verò causae etiam passionis exponendae sunt, ut eò magis divinae erga nos charitatis magnitudo, et vis appareat. Si quis igitur quaerat, quae causa fuerit, cur Filius Dei acerbissimam passionem subierit, hanc potissimum fuisse inveniet, (praeter haereditariam labem primorum parentum) vitia, et peccata, quae homines à mundi origine usque ad hanc diem admiserunt, ac deinceps usque ad consummationem saeculi admissuri sunt. Hoc enim in passione, et morte Filius Dei, Salvator noster spectavit, ut omnium aetatum peccata redimeret, ac deleret, et pro eis Patri abunde, cumulateque satisfaceret. Illud etiam accedit ad augendam rei dignitatem, quod non solum Christus pro peccatoribus passus est, sed etiam pro illis, qui paenarum omnium, quas pertulit, peccatores, et Auctores, et Ministri fuerunt: de quo Apostolus nos admonet, ita ad Hebraeos scribens: 5 *Recogitate eum, qui talem sustinuit à peccatoribus adversus semetipsum contradictionem, ut ne fatigemini animis vestris deficientes.* Atque hac culpa omnes te-

5 Hebr. 12. 3.
Et de rigore justitiæ erat necessarium quod esset

neri judicandum est, qui in peccata saepius prolabuntur. Nam, cum peccata nostra Christum Dominum impulerint, ut Crucis supplicium subiret: profectò, qui in flagitiis, et sceleribus volutantur, rursus, quod in ipsis est, 1 crucifigunt in semetipsis Filium Dei, et ostentui habent. Quod quidem scelus eò gravius in nobis videri potest, quam fuerit in Judaeis, quod illi, eodem Apostolo teste; 2 *Si cognovissent, nunquam Dominum Gloriae crucifixissent*; nos autem et nosse eum profitemur; et tamen factis negantes, quodammodo violentas ei manus videmur inferre.

Deus, & homo, ò verè necessarium Adæ peccatum, &c. Ecclesia in Bened. Cerei Pasch.

Relabentes sæpius in scelera, Deum iterum crucifigunt, & gravius plerunque quam Iudæi.

1 Hebr. 6. 6.

2 1. Cor. 2. 8.

12. *Christus à Patre, et a semetipso etiam traditus est.*

Ioan. 3. Rom. 8. Ephes. 5. Matt. 4.

Sed à Patre etiam, et à semetipso Christum Dominum traditum esse Sacrae litterae testantur: inquit enim apud Isaiam: 3 *Propter scelus populi mei percussi eum*. Et paulò ante idem Propheta, cum Dominum plagis, et vulneribus affectum, spiritu Dei plenus videret, dixit: *Omnes nos quasi oves erravimus, unusquisque in viam suam declinavit, et posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum*. De filio autem scriptum est: 4 *Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longaevum*. Sed eandem rem Apostolus gravioribus etiam verbis expressit, cum tamen ex altera parte vellet ostendere, quantum nobis de immensa Dei misericordia, et bonitate sperare liceat: inquit enim: 5 *Qui etiam proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non etiam cum illo omnia nobis * donavit?*

3 Isa. 53. 8. Ambr. 3. de Spiritu Sancto c. 12. Amb. lib. 1. de fide ad Grat. c. 7. & lib. 1. de Spiritu Sancto.

4 Ibid. 10.

5 Rom. 8. 32. 33.

* Donabit Græca, & Syriaca exemplaria.

13. *Christus tormentorum acerbitatem corpore, & animo verè sensit.*

Acerbitas passionis.

Sequitur nunc, ut, quanta fuerit passionis acerbitas, Parochus doceat: quamquam, si memoria teneamus 6 sudorem Domini factum, ut guttas sanguinis * decurrentis in terram, cum ille tormenta, et cruciatus animo perciperet, quibus paulò post afficiendus erat, facilè ex eo unisquisque intelliget, nihil ad illum dolorem addi potuisse.

6 Lucæ 22. 44.

* Decurrentes habet Græcus textus.

Nam, si malorum imminentium cogitatio tam acerba fuit, 1 id quod sanguinis sudor declaravit; quid ipsam perpessionem fuisse existimandum est?

1 Ibid.

Christus in corpore quanta pertulit.

Sed tamen Christum Dominum summis tum animi, tum corporis doloribus affectum esse constat. Ac primum quidem nulla fuit ejus corporis pars, quae gravissimas poenas non senserit: nam et pedes, et manus clavis cruci affixae, caput spinis compunctum, arundine percussum, facies sputis foedata, alapis caesa, totum corpus flagellis verberatum est. Praeterea omnium et generum, et ordinum homines 2 convenerunt in unum, adversus Dominum, et adversus Christum ejus. 3 Gentes enim, et Judaei passionis suasores, auctores, ministri fuerunt: Judas eum prodidit, Petrus negavit, caeteri omnes deserverunt. Jam verò in cruce ipsa acerbitatem ne, an ignominiam, an utrumque simul quaeremus? Ac profecto nullum aut turpius genus mortis, aut acerbius excogitari eo potuit, quo affici non nisi nocentissimi, et sceleratissimi homines consueverunt, et in quo summi doloris, et cruciatus sensum mortis diuturnitas vehementiorem efficiebat. Augebat autem poenarum magnitudinem ipsa Christi Jesu corporis constitutio, et habitus: quod quidem cum Spiritus Sancti virtute formatum esset, multo perfectius, et temperatius fuit, quam aliorum hominum corpora esse possunt: atque ideo acriorem quoque sentiendi vim habuit, et gravius tormenta illa omnia perpessum est.

2 Psal. a. 2.

3 Matt. 26. & 27. Marc. 14. & 15. Lucae 22. & 25. Ioan. 13. & 19.

Mortis Christi genus acerbissimum, & ignominiosissimum.

Corpus Christi perfectissimum, & temperatissimum fuit.

Quod verò ad intimum animi dolorem pertinet, nemo dubitare potest, qvin summus in Christo fuerit: sanctis enim hominibus, quicumque supplicia, et cruciatus pertulerunt, non defuit animae solatium divinitus datum, quo recreati tormentorum vim aequo animo ferre possent: imò verò in cruciatibus plerique intima laetitia efferabantur: inquit enim Apostolus: 4 *Gaudeo in passionibus pro vobis: et adimpleo ea, quae desunt passionum Christi in carne mea pro corpore ejus, quod est Eccle-*

2. Cor. 4. 7. In omnibus tribulationem, &c. usad Non. perimus. Nam Christus angustiatus est à contrariis, destitutus ab Apostolis, derelictus à Deo, confusus à Iudaeo.

4 Col. 1. 24.

sia: et alibi; 1 *Repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra*. Verum Christus Dominus amarissimae Passionis calicem, 2 quem bibit, nulla suavitate permista temperavit. Humanae enim naturae, quam assumpserat, sentire omnia tormenta permisit, non secus, ac si homo, non etiam Deus fuisset.

14. *Quae potissimum commoda, et bona Christiano generi Christi passio pepererit*.

Reliquum modò est, ut commoda etiam, et bona, quae ex Passione Domini percepimus, à Parocho accuratè explicentur. Primum igitur Domini passio peccati liberatio fuit: nam, ut est apud Sanctum Joannem, 3 *dilexit nos, et lavit nos à peccatis nostris in sanguine suo*. Et Apostolus inquit: 4 *Convivificavit cum illo, donans nobis omnia delicta, delens, quod adversum nos erat, chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, et ipsum tulit de medio, affigens illud cruci*. Deinde à Daemonis tyrannide nos eripuit: ipse enim Dominus inquit: 5 *Nunc judicium est mundi: nunc princeps hujus mundi ejicietur foras: et ego, si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum*. Poenam practereà peccatis nostris debitam persolvit. Tum verò, quia nullum gratius, et acceptius Deo sacrificium offerri potuit, 6 Patri nos reconciliavit, eumque nobis placatum, et propitium reddidit. Postremò, quoniam peccata sustulit, coelorum etiam aditum, communi humani generis peccato interclusum nobis patefecit. Atque id Apostolus significavit illis verbis: 7 *Habemus fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi*. Neque verò in veteri lege hujus mysterii figura, et imago quaedam defuit: nam illi, 8 quibus interdictum erat, ne in patriam ante summi sacerdotis mortem reverterentur, hoc significabant, nemini, quamvis justè, et piè vixisset, aditum in coelestem patriam patere, antequam summus ille, atque aeternus sacerdos Christus Jesus mortem obiret: qua quidem obita, statim coeli fores patuerunt iis, qui sacra-

1 2. Cor. 7. 4.
3 Matt. 26. 39. Psal. 68. Et sustinui &c. Et 141. Considerabam. Thren. 1. Longe factus est &c. Lucae 22. Apparuit illi Angelus de caelo &c. nota ly. Confortans; Et solve, ex Psal. 9 Exurge Domine &c. benè & subtiliter meditando, quaenam sit illa confortatio. Primus fructus passionis Christi.
4 Apoc. 1. 5.
6 Col. 2. 13.
Secundus.
1 Ioan. 12. 31.
Tertius.
Quartus.
1 Rom. 5. 10. 2. Cor. 5. 18.
Quintus.
1 Hebr. 10. 9.
4 Num. 35. 25.
Patribus veteris testamenti ante Christi mortem coeli aditus non patuit, vide Iren. lib. 5. cap. 21. Tertull. lib. 4. ad Marcionem.

Orig. in cap. 5. ad Rom.

mentis expiati, fideque, spe, et charitate praediti, passionis ejus participes fiunt.

15. *Unde vim habuerit Christi passio ad tanta nobis bona promerenda.*

Tange instantiam. Exod. 29. Sen. 28. 1. Reg. 9. Quia de industria &c. Matth. 27. Et cum gustasset. 1 Petri 2. Christi passio verum sacrificium.

Haec autem omnia maxima, et divina bona Parochus docebit ex Domini passione ad nos pervenisse: primum quidem, quia est integra, atque omnibus numeris perfecta satisfactio, quam admirabili quadam ratione Jesus Christus pro peccatis nostris Deo Patri persolvit. Neque verò pretium, quod pro nobis persolvit, debitis nostris par solum, et aequale fuit, verum ea longe superavit. Deinde sacrificium Deo acceptissimum fuit: quod cum illi filius in ara crucis obtulit, patris iram, atque indignationem prorsus mitigavit; atque hoc nomine Apostolus usus est, cum inquit: 1 *Christus dilexit nos, et tradidit semetipsum pro nobis oblationem, et hostiam Deo in odorem suavitatis*. Praeterea redemptio, de qua est apud Apostolorum Principem: 2 *Non corruptibilibus auro, vel argento redempti estis, de vana vestra conversatione paternae traditionis, sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi, et incontaminati*: et Apostolus docet: 3 *Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum.*

1 Ephes. 5. 2. Redemptio.

2 1. Pet. 1. 18. Apoc. 5. Redemisti nos Domine, &c. nota illa 4. ex omni tribu, & lingua &c.

3 Gal. 3. 13.

16. *In Christi passione sunt omnium virtutum exempla.*

Sextus Christi passionis fructus.

Verum praeter haec immensa beneficia, illud etiam vel maximum consequuti sumus, ut in hac una passione omnium virtutum clarissima exempla habeamus: nam et patientiam, et humilitatem, et eximiam charitatem, et mansuetudinem, et obedientiam, et summam animi constantiam, non solum in perferendis propter justitiam doloribus, sed etiam in morte oppetenda ita ostendit, ut verè dicere possimus, Salvatorem nostrum, quaecumque vitae praecepta toto praedicationis suae tempore, verbis nos docuit, ea omnia uno passionis die in se ipso expressisse. Atque haec breviter de Chri-

sti Domini saluberrima passione, et morte dicta sint. Utinam verò haec mysteria in animis nostris assiduè versentur, et una cum Domino pati, et mori, et sepeliri discamus: ut deinde abjecta omni sorde peccati, ad novam vitam cum illo resurgentes, aliquando tandem ipsius gratia, et misericordia digni simus, qui coelestis regni, et gloriae participes efficiamur.

DE QVINTO ARTICULO

CAPUT VI.

Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis.

1. *Pars hujus articuli quomodo sit intelligenda.*

Isa. 11. Et erit sepulchrum ejus gloriosum 10.

MAxime quidem refert nosse gloriam sepulturae Domini nostri Jesu Christi, de qua proxime dictum est: sed plus interest fidelis populi cognoscere illustres triumphos, quos ex devicto Diabolo, et spoliatis inferorum sedibus deportavit: de quibus, simulque de resurrectione dicendum est: qui locus etsi separatim per se rectè tractari possit, nos tamen Sanctorum Patrum auctoritatem sequuti, eum cum descensu ad inferos conjungendum putavimus. Ejus igitur priori parte hoc nobis credendum proponitur, Christo jam mortuo, ejus animam ad Inferos descendisse, ibique tamdiu mansisse, quamdiu ejusdem corpus in sepulchro fuit. His autem verbis simul etiam confitemur eandem Christi personam eodem tempore et apud inferos fuisse, et in sepulchro jacuisse. Quod quidem cum dicimus; nemini mirum videri debet, propterea quod ut saepe jam docuimus, quamvis anima à corpore discesserit, nunquam tamen divinitas vel ab anima, vel à corpore separata est.

Prioris partis quinti articuli sententia.

Christus eodem tempore in sepulchro, & apud inferos fuit. Vide sect. 6. superioris articuli.

2. *Quid hic inferorum vocabulo intelligendum sit.*

De multiplici vocis Inferni significatione. Inferi quid significent.

Sed quoniam articuli explanationi plurimum lucis afferre potest, si Parochus prius doceat, quid hoc loco inferorum vocabulo intelligendum sit, monere oportet, Inferos hoc loco pro sepulchro non accipi, ut quidam non minus impiè, quam imperite putaverunt. Superiori enim articulo, Christum Dominum sepultum esse, edocti sumus: nec

ulla causa erat, cur in fide tradenda alio, et quidem obscuriori loquendi genere idem à sanctis Apostolis repeteretur; verum inferorum nomen abdita illa receptacula significat, in quibus animae detinentur, quae coelestem beatitudinem non sunt consequutae. Ita verò sacrae litterae hanc vocem multis in locis usurparunt. Nam apud Apostolum legimus: 1 *In nomine Jesu omne genuflecti coelestium, terrestrium, et infernorum*: et in Actis Apostolorum D. Petrus testatur, 2 Christum Dominum suscitatum solutis doloribus inferni.

1 Phil. 2. 10.
2 Act. 2. 24.

3. *Quot sint loca, quibus animae extra beatitudinem constitutae post mortem detinentur.*

Neque tamen ea receptacula unius, et ejusdem generis sunt omnia. Est enim teterrimus, et obscurissimus carcer, 3 ubi perpetuo, et inextinguibili igne damnatorum animae simul cum immundis spiritibus torquentur, qui etiam 4 gehenna, 5 abyssus, et propria significatione 5 Infernus vocatur. Praeterea est purgatorius ignis, quo piorum animae ad definitum tempus cruciatae expiantur, ut eis in aeternam patriam ingressus patere possit, 6 in quam nihil coinquinatum ingreditur. Ac de hujus quidem doctrinae veritate, quam et Scripturarum testimoniis, et Apostolica traditione confirmatam esse sancta Concilia declarant, eo diligentius, et saepius Parocho disserendum erit, quod in ea tempora incidimus, quibus homines sanam doctrinam non sustinent. Tertium postremo receptaculi genus est, in quo animae sanctorum ante Christi Domini adventum excipiebantur, ibique sine ullo doloris sensu, beata redemptionis spe sustentati, quieta habitatione fruebantur. Horum igitur piorum animas, quae in sinu Abrahae Salvatorem expectabant, Christus Dominus ad inferos descendens liberavit.

Receptacula Inferna animarum non sunt unius generis.
1 Matt. 15. 41.
Primus locus damnatorum.
2 Matt. 5. & 10. 20. 29.
2 Apoc. 9. 11.
2 Pondera, ly torquentur, qua torsione, quia secundum Amb. serm. 20. super Beati immaculati.
Bernard.
Gregor.
2. Pet. 2. Angelis peccantibus &c.
Diabolus non habet poenam sensus, sed solum damni usque ad diem judicii, & tunc utramque.
1 Luca 26. 22.
2 Apoc. 21. 27.
Secundus locus animarum est purgatorium.
Tertium animarum receptaculum est sinus Abrahæ.
Lucæ 16.

4. *Anima Christi non potentia tantum, sed re ipsa ad inferos descendit.*

Nec verò existimandum est, eum sic ad inferos descendisse, ut ejus tantummodo vis, ac virtus,

Christus liberavit omnes animas Pa-

trum, & omnes purgantes tunc ibi existentes.

Anima Christi reipsa descendit ad inferos.

non etiam anima, eo pervenerit. Sed omnino credendum est, ipsam animam re, et praesentia ad inferos descendisse: de quo extat firmissimum illud Davidis testimonium: 1 *Non derelinques animam meam in Inferno.*

Ioan. 12. Cum exaltatus &c. Unde dicit descendit ad inferos, non ad infernum.

1 Psal. 15. 10.

5. *Aliquid dignitati Christi ex ejus descensu ad inferos detractum non est.*

Greg. Nazianz. orat. 42.

Alia fuit Christo causa descendendi ad inferos, quam aliis hominibus.

2 Psal. 87. 6.

Verum etsi Christus ad inferos descendit, nihil de eius summa potestate detractum est: neque eius sanctitatis splendor macula aliqua aspersus: cum potius hoc facto verissima esse omnia, quae de illius sanctitate celebrata erant, eumque filium Dei esse, quemadmodum antea tot prodigiis declaraverat, apertissimè comprobatum sit: id quod facile intelligemus, si causas, cur Christus, et alii homines in ea loca venerint, inter se conferamus. Caeteri enim omnes captivi descenderant: ipse verò 2 inter mortuos liber, et victor, ad profligandos daemones, à quibus illi ob noxam inclusi, et constricti tenebantur, descendit. Praetereà alii omnes, qui descenderunt, partim poenis acerbissimis torquebantur, partim verò, ut alio doloris sensu carerent, tamen Dei aspectu privati, et spe beatae gloriae, quam expectabant, suspensi torquebantur. At Christus Dominus descendit, non ut aliquid pateretur, verum ut sanctos, et iustos homines ex misera illius custodiae molestia liberaret, eisque passionis suae fructum impertiret. Quod igitur ad inferos descendit, nulla prorsus de summa ejus dignitate, et potestate diminutio facta est.

Dam. lib. 3. cap. 29.

Christus animas inferno extractas mox effecit beatas.

6. *Quibus de causis Christus ad inferos descendere voluit.*

His enim expositis docendum erit, propterea Christum Dominum ad inferos descendisse, ut ereptis daemonum spoliis, sanctos illos Patres, caeterosque pios è carcere liberatos secum adduceret in coelum, quod ab eo admirabiliter, summaque cum gloria perfectum est: statim enim illius aspectus clarissimam lucem captivis attulit, eorumque animas immensa laetitia, gaudioque implevit: qui-

bus etiam optatissimam beatitudinem, quae in Dei visione consistit, impertivit: quo facto id comprobatum est, quod latroni promiserat illis verbis, 1 *Hodie mecum eris in Paradiso*. Hanc verò piorum liberationem Oseas tanto ante praedixerat in hunc modum: 2 *Ero mors tua, o mors: morsus tuus ero, inferne*. Hoc etiam significavit Zacharias propheta, cum ait; 3 *Tú quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua*. Idipsum denique expressit Apostolus illis verbis; 4 *Expolians principatus, et potestates, traduxit confidenter palam triumphans illos in semetipso*. Verum ut hujus mysterii vim melius intelligamus, saepè illud memoria repetere debemus, pios homines non solum qui post adventum Domini in lucem editi erant, sed qui illum post Adam antecesserant, vel qui usque ad finem saeculi futuri sunt, ejus passionis beneficio salutem consequutos esse. Quamobrem, antequam ille moreretur, ac resurgeret, coeli portae nemini unquam patuerunt: sed piorum animae cum è vivis excessissent, vel in sinum Abrahae deferebantur, vel quod etiam nunc iis contingit, quibus aliquid diluendum, et persolvendum est, Purgatorii igne expiabantur. Est illa praeterea causa, cur descenderit ad inferos Christus Dominus, ut ibi etiam, quemadmodum in coelo, et in terris, vim suam, potestatemque declararet; et omnino, 5 ut in nomine ejus omne genu flecteretur, coelestium, terrestrium, et infernorum. Quo loco quis summam Dei benignitatem in genus humanum non admiretur, et obstupescat, qui non modo pro nobis acerbissimam mortem subire, hed infimas etiam terrae partes penetrare voluerit, ut sibi charissimas animas, inde ereptas, ad beatitudinem traduceret?

Qnomodo latroni promissa eodem die beatitudo sit praestita.

1 Lucae 23. 43.
2 Oseae 13. 14.
3 Zach. 9. 11. Ecclef. 24.
4 Col. 2. 15.

Passionis Christi fructus ad omnium temporum fideles est diffusus.

Purgatorium ignem Iudaeis ante Christi mortem fuisse persuasum colligitur ex 1. Reg. 31. 13. Tob. 4. 17. 2 Mach. 12. 43. Vide Aug. lib. de cura pro mortuis gerenda c. 2.

5 Phil. 2. 10.

Ubi sint inferi.

7. *Alterius partis quinti articuli sensus*.

Sequitur altera articuli pars: in qua explicanda quantum laborare Parochus debeat, declarant illa Apostoli verba: 6 *Memor esto, Dominum Jesum Christum resurrexisse à mortuis*. Quod enim Ti-

De glorioso resurrectionis Christi mysterio.

6 2. Tim. 2. 8.

motheo praecepit, idem etiam reliquis animarum curatoribus praeceptum esse, dubitandum non est. Ea autem articuli est sententia: Postquam Christus Dominus sexta feria, hora diei nona, in cruce spiritum emisit, et eadem die vespere sepultus est ab ejus discipulis, 1 qui Pilati praesidis permissu corpus Domini è cruce depositum in propinqui horti monumentum novum intulerunt: tertio a morte die, qui fuit Dominicus, 2 summo mane illius anima corpori iterum conjuncta est: atque ita is, qui triduum illud mortuus fuerat, ad vitam, ex qua moriens discesserat, rediit, et surrexit.

1 Ioan. 19. 38.

2 Matth. 28. 1. Mar. 16. 1. Luc. 24. 1. 2. 3. Ioan. 20. 1.

8. *Non aliena virtute, ut caeteri homines, sed propria vi Christus resurrexit.*

Sua vi Christus ab inferis est excitatus. Scot. 4. dist. 43. qu. 3. Iob. 7.

Sed resurrectionis voce non illud solum intelligendum est, Christum à mortuis excitatum esse, quod multis aliis commune fuit: sed sua vi, ac virtute resurrexisse, quod proprium in illo fuit, et singulare. Neque enim natura patitur, nec ulli homini concessum est, ut seipsum possit virtute sua à morte ad vitam revocare. Hoc verò summae Dei potestati tantummodo reservatum est; ut ex illis Apostoli verbis intelligimus: 3 *Etsi crucifixus est ex infirmitate, sed vivit ex virtute Dei.* Quae quoniam neque à Christi corpore in sepulchro, neque ab anima, cum ad inferos descendisset, sejuncta unquam fuit, divina vis tum in corpore inerat, qua animae iterum conjungi, tum in anima, qua ad corpus denuo reverti posset, qua et licuit sua virtute reviviscere, atque à mortuis resurgere. Id verò David spiritu Dei plenus, praedixit his verbis; 4 *Salvavit sibi dextera ejus, et brachium sanctum ejus.* Deinde ipse Dominus Divino oris sui testimonio confirmavit: 5 *Ego pono animam meam, ut iterum sumam eam; et potestatem habeo ponendi eam, et potestatem habeo iterum sumendi eam.* Judaeis etiam ad confirmandam doctrinae veritatem dixit: 6 *Solvite templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud.* Quod quidem tametsi de templo illo magnificè ex lapidibus structo in-

3 2. Cor. 13. 4.

4 Psal. 97. 2.

5 Ioan. 10. 17. 18.

6 Ioan. 2. 19.

telligerent, ille tamen, ut scripturae verbis eodem in loco declaratum est, dicebat de templo corporis sui. Quamvis autem in scripturis interdum legamus, 1 Christum Dominum à Patre suscitatum esse, hoc ad eum, ut ad hominem, referendum est: quemadmodum illa rursus ad eundem, ut Deum, spectant, quibus significatur, eum sua virtute resurrexisse.

1 Act. 2. & 3. 24. Rom. 8. 11.

9. *Quomodo Christus primogenitus mortuorum dicatur, cum alii ante ipsum resuscitati noscantur.*

Sed illud etiam praecipuum Christi fuit, quod ipse primus omnium hoc divino resurrectionis beneficio affectus est. Nam in scripturis et 2 primogenitus ex mortuis, et 3 primogenitus mortuorum vocatur. Atque, ut est apud Apostolum, 4 *Christus resurrexit à mortuis, primitiae dormientium: quoniam quidem per hominem mors, et per hominem resurrectio mortuorum: et sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur. Unusquisque autem in suo ordine: primitiae Christus, deinde ii, qui sunt Christi.* Quae quidem verba de perfecta resurrectione interpretanda sunt, qua ad immortalem vitam, omni prorsus moriendi necessitate sublata excitamur. Atque in eo genere Christus Dominus primum locum obtinet: nam si de resurrectione loquimur, hoc est, de reditu ad vitam, cui iterum moriendi necessitas adjuncta est: 5 ante Christum multi alii à mortuis excitati sunt: qui omnes tamen ea conditione revixerunt, ut eis iterum moriendum esset: at Christus Dominus ita resurrexit morte subacta, et oppressa, ut mori amplius non posset: quod quidem apertissimo illo testimonio confirmatur: 6 *Christus resurgens ex mortuis jam non moritur: mors illi ultra non dominabitur.*

2 Col. 1. 18.
3 Apoc. 1. 5.
4 1. Cor. 15. 20. 21.

Tange illud. Matth. 27. Et multa corpora Sanctorum &c. an resurrexerint immortales, vel nec. cum de Io. Baptistà, qui fuit sanctus antequam natus, & talis de quo dicitur, inter natos mulierum, &c. cujus reliquiae inveniuntur in terris: ergo &c.

5 3. Reg. 17. 22.

6 Rom. 6. 9.

10. *Quomodo, et qua ex causa Christus in tertiam diem suam resurrectionem distulerit.*

Quod verò articulo additur, *Tertia die*, Parocho explanandum erit, ne fideles arbitrentur, totos ipsos tres dies Dominum in sepulchro fuisse:

Tertia die non simpliciter, sed secundum scripturas. Oseae 6.

Ionae 2. Matth. 12. Greg. Nyss. orat. de Resurrectione Christi. Alex. de Ales. part. 3. quaest. 20. Mem. 3. art. 3.

nam quod integrum naturalem diem, partemque tum antecedentis, tum consequentis diei in sepulchro conditus est, ob eam rem verissime dicitur triduo in sepulchro jacuisse, ac tertia die à mortuis surrexisse: ut enim divinitatem suam declararet, resurrectionem usque ad finem saeculi differre noluit: rursus verò, ut eum verè hominem, vereque mortuum esse crederemus, non statim post mortem, sed tertio die revixit: quod temporis spatium ad veram mortem comprobandam satis esse videbatur.

11. *Quare Patres Constantinopolitanae Synodi huic articulo clausulam adjecerit, Secundum Scripturas.*

Patres Constantinopolitanae Synodi huic loco addiderunt; *Secundum Scripturas* : quod quidem ab 1 Apostolo acceptum, in fidei Symbolum propterea transtulerunt, quod resurrectionis mysterium maxime necessarium esse, idem Apostolus docuerit iis verbis: 2 *Si Christus non resurrexit, inanis est ergo praedicatio nostra, inanis est et fides vestra: et si Christus non resurrexit, vana est fides vestra: adhuc enim estis in peccatis vestris.* Quare D. Augustinus cum hujus articuli fidem admiraretur, ita scripsit: *Non magnum est credere, quia mortuus est Christus, hoc et Pagani et Judaei, et omnes iniqui credunt: hoc omnes credunt, quia mortuus est. Fides Christianorum resurrectio Christi est: hoc pro magno habemus, quia credimus eum resurrexisse.* Ex quo factum est, ut frequentissime 3 Dominus de sua resurrectione loquutus sit: ac nunquam fere de passione sua cum discipulis colloquutus est, quin de resurrectione loqueretur: quare cum dixisset: 4 *Filius hominis tradetur gentibus, et illudetur, et flagellabitur, et conspuetur, et posteaquam flagellaverint, occident eum*; ad extremum addidit: *Et tertia die resurget*: et cum Judaei ab eo peterent, ut aliquo signo, et miraculo doctrinam suam comprobaret, respondit, 5 *nullum aliud signum eis datum iri, quam Jonae Prophetae*

1 1. Cor. 15. 3.
2 Cor. 15. 14.
D. Augustin. in Psal. 120.
3 Matth. 16. & 17. & 20. 21.
4 Luca 18. 32.
5 Matth. 12. 39. Luca 11. 29.

signum: 1 *sicut enim fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus, et tribus noctibus*; *sic futurum affirmavit filium hominis in corde terrae tribus diebus, et tribus noctibus*. Verum ut hujus articuli vim, et sensum melius perspiciamus tria nobis investiganda, et cognoscenda sunt: primum quidem, quare necesse fuerit Christum resurgere, deinde quis resurrectionis finis, et scopus sit, et quae ab ea utilitate, et commoda in nos sint psofecta.

1 Ioan. 2, 1.

12. *Quas ob causas necesse fuerit Christum resurgere*.

Quod igitur ad primum attinet, necesse fuit eum resurgere, ut Dei justitia ostenderetur, à quo maxime decebat eum extolli, qui, ut illi obtemperaret, depressus, atque omni ignominia affectus erat. Hanc Apostolus causam attulit, cum ad Philippenses inquit: 2 *Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod et Deus exaltavit illum*. Praeterea, ut fides nostra confirmaretur, sine qua hominis justitia constare non potest: illud enim maximo argumento esse debet, Christum filium Dei fuisse, quod sua virtute à mortuis resurrexit. Deinde, ut spes nostra aleretur, atque sustentaretur. Cum enim Christus resurrexerit, certa spe nitimur fore, ut nos etiam resurgamus: si quidem membra capitis sui conditionem consequantur necesse est: ita enim Apostolus argumentationem concludere videtur, cum ad 3 Corinthios, et 4 Thessalonicenses scribit, et à Principe Apostolorum Petro dictum est; 5 *Benedictus Deus, et Pater Domini nostri Jesu Christi: qui secundum misericordiam suam magnam regeneravit nos in spem vivam, per resurrectionem Jesu Christi ex mortuis, in haereditatem incorruptibilem*. Postremo ob eam etiam rem, Domini resurrectionem necessariam fuisse docendum est, ut salutis, et redemptionis nostrae mysterium absolveretur. Christus enim morte sua nos à peccatis liberavit; resurgens verò praecipua nobis bona restituit, quae peccando amiseramus. Quare est

Tho. 3. par. q. 53. art. 1.
Psalm. 63.
Accedit homo ad cor altum &c.
Prima causa.
2 Philipp. 2. 8. 9
4. Reg. 19.
Mittet radicem &c.
Secunda.
1. Cor. 15. 12.
1. Petr. 1.
Lucae 15.
Congratulamini, &c.
Tertia.
3 1. Cor. 15. 12.
4 1. Thess. 4. 14.
5 1. Petri 1. 3. 1.
Quarta.

1 Rom. 4. 20.

apud Apostolum dictum: 1 *Christus traditus est propter delicta nostra, et resurrexit propter justificationem nostram*. Ne quid igitur humani generis saluti deesset, quemadmodum illum mori, ita resurgere etiam oportuit.

13. *Quae commoda ex resurrectione Christi ad homines redeant.*

Utilitas resurrectionis Christi.

Ex iis verò, quae hactenus dicta sunt, perspicere possumus, quantum utilitatis Christi Domini resurrectio fidelibus attulerit: in resurrectione enim, Deum esse immortalem, plenum gloria, mortis et Diaboli victorem agnoscimus: quod de Christo Jesu sine ulla dubitatione credendum, et confitendum est.

Secundo.

Deinde, Christi resurrectio nobis etiam corporis resurrectionem peperit: tum quia ejus mysterii efficiens causa fuit, tum quia ad Domini exemplum resurgere omnes debemus. Nam quod ad corporis resurrectionem attinet, Apostolus ita testatur: 2 *Per hominem mors, et per hominem resurrectio mortuorum*: quaecunque enim Deus in redemptionis nostrae mysterio egit, ad omnia Christi humanitate, tanquam efficienti instrumento, usus est. Quare ejus resurrectio instrumentum quoddam fuit ad resurrectionem nostram efficiendam. Exemplar verò dici potest, quoniam Christi Domini resurrectio omnium est perfectissima, ac quemadmodum Christi corpus resurgens ad immortalem gloriam immutatum est, 3 ita nostra etiam corpora, quae prius imbecillia, et mortalia fuerant, gloria, et immortalitate ornata restituentur. Ut enim Apostolus docet; 4 *Salvatorem expectamus Dominum nostrum Jesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostrae configuratum corpori claritatis suae*.

2 1. Cor. 15. 14.
Resurrectio Christi defunctis est vita, peccatoribus venia, sanctis est gloria.
Amb. ser. 52.

3 1. Cor. 15. 42.

4 Philipp. 3. 2.

Tertio.

Hoc etiam de anima in peccatis mortua dici potest: cui quo pacto Christi resurrectio exemplar proponatur, idem Apostolus iis verbis ostendit: 5 *Quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitae ambulemus*. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul et resurrectionis eri-

5 Rom. 6. 9.

mus; et paucis interjectis, inquit: *Scientes, quod Christus resurgens ex mortuis, jam non moritur: mors illi ultra non dominabitur. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel: quod autem vivit, vivit Deo. Ita et vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo in Christo Jesu.*

14. *Quae ex Christi resurrectione exempla sint sumenda.*

Duo igitur à Christi resurrectione exempla petere debemus. Alterum est, ut, postquam peccati maculas eluimus, novum vitae genus instituamus, in quo morum integritas, innocentia, sanctitas, modestia, justitia, beneficentia, humilitas eluceant. Alterum est, ut in eo vitae instituto ita perseveremus, ut adjuvante Domino, à justitiae via, quam semel ingressi fuerimus, non excidamus. Neque verò 1 Apostoli verba id solum demonstrant, Christi resurrectionem ad resurrectionis exemplum nobis proponi, verum etiam resurgendi virtutem nobis praebere, viresque et spiritum largiri, quo in sanctitate, et justitia permaneamus, ac Dei praecepta servemus, declarant. Nam quemadmodum ex ejus morte non solum peccatis moriendi exemplum capimus, sed virtutem etiam haurimus, qua peccatis moriamur: ita ejus resurrectio ad justitiam consequendam nobis vires affert; ut deinde pie, et sancte Deum colentes, in novitate vitae ambulemus, ad quam resurgimus. Hoc enim maxime resurrectione sua Dominus effecit, ut qui antea una cum illo peccatis, et huic saeculo mortui eramus, cum illo etiam ad novam vitae institutionem, et disciplinam resurgeremus.

1 Rom. 6. 4. 5.

Christi resurrectio corporalis nos ad spiritualem hortatur resurrectionem.

15. *Quibus indiciis colligatur aliquem secundum spiritum cum Christo resurrexisse.*

Quae sint signa resurrectionis nostrae spiritualis.

Hujus resurrectionis, quae potissimum signa observanda sint, Apostolus nos admonet: nam, cum inquit: 2 *Si consurrexistis cum Christo, quae sursum sunt, quaerite, ubi Christus est in dextera Dei*

2 Col. 3. 1.

sedens: plane ostendit, eos, qui vitam, honores, otium, divitias ibi maximè, ubi Christus est, habere cupiunt, verè cum Christo surrexisse: cum verò addit, 1 *Quae sursum sunt, sapite, non quae super terram*: alteram etiam hanc veluti notam apposuit, qua perspicere possimus, num verè cum Christo surrexerimus. Ut enim corporis affectionem, et valetudinem gustus indicare solet: ita si quaecunque sunt vera, quaecunque pudica, quaecunque justa, quaecunque sancta alicui sapiant, isque coelestium rerum jucunditatem intimo mentis sensu percipiat, hoc maximo argumento esse potest, eum, qui ita affectus sit, ad novam, et spiritualem vitam una cum Christo Jesu surrexisse.

1 Ibid. 3. 2.

DE SEXTO ARTICULO

CAPUT VII.

Ascendit ad Coelos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis.

1. *Hujus articuli excellentia, & primae partis sententia.*

DAvid Propheta, cum beatam, et gloriosam Domini Ascensionem spiritu Dei plenus contemplaretur, omnes ad eum triumphum summa laetitia, et gaudio celebrandum illis verbis hortatur, cum inquit: 1 *Omnes gentes plaudite manibus, jubilate Deo in voce exultationis: ascendit Deus in jubilatione*. Ex quo intelliget Parochus, maximo studio hoc mysterium explicandum esse, sibique diligenter curandum, ut fideles illud non solum fide, et mente percipiant, sed, quoad ejus fieri poterit, juvante Domino, factis etiam, et vita exprimere studeant. Quod igitur ad sexti articuli explanationem attinet, in quo potissimum de divino hoc mysterio agitur, a priori ejus parte incipiendum est, et quae ejus sit vis, atque sententia, aperiendum. De Christo enim Jesu illud etiam fideles sine ulla dubitatione credere oportet: eum, perfecto jam et absoluto redemptionis nostrae mysterio, ut homo est, in coelum corpore, et anima ascendisse: nam, ut Deus est, nunquam ab eo abfuit, ut qui divinitate sua loca omnia compleat.

1 Psal. 46. 2. 6.

2. *Non solum divinitatis virtute Christus ascendit, sed vi etiam humanitatis.*

Ascendisse autem eum sua virtute doceat, non aliena vi sublatum, quemadmodum 1 Helias, qui igneo curru in coelum evectus est: 2 vel Abacuch propheta, vel 3 Philippus diaconus, qui divina vir-

1 4. Reg. 2. 11. 12
2 Dan. 14. 35.
3 Act. 8. 39.

tute per aerem delati, longinqua terrarum spatia permearunt. Neque verò solum, ut Deus, praepotenti divinitatis virtute in coelos ascendit, sed etiam, ut homo est. Quamvis enim naturali vi id fieri non potuerit, tamen virtus illa, qua beata Christi anima praedita erat, corpus, ut libuit, movere potuit: corpus verò, quod jam gloriam adeptum erat, moventis animae imperio facile parēbat. Atque hac ratione, ut Deus, et ut homo est, Christum in coelum sua virtute ascendisse credimus.

Sedere denotat possessionem, & quietem gloriae, non positionem corporis, quia Christus stat, & non sedet, sicut & omnes beati stabunt, & non sedebunt, quia sedere imbecillitatis est, stare vero est naturalis situs hominis perfectus.

Scot. 4. dist. 41. q. 13. Cajetanus in Marc. 16.

Sedere ad dexteram Dei qui deno tet. Vide Athan. ser. 1. contra Arrian. Basil. lib de Spiritu c. 6

Dam lib. 4. c. 2.

Psal. 8. 8.

Sedere ad dexteram Dei, soli Christo est tributum.

1 Ephes. 1. 20. 21. 22.

2 Psal. 8 8.

Sedere ad dexteram meam, non est meum dare vobis.

3 Heb. 1. 13.

3. *Quo sensu Christus posteriore articuli parte dicatur sedere ad dexteram Patris.*

In altera articuli parte haec sunt: *Sedet ad dexteram Dei Patris*, quo loco tropum, idest, verbi immutationem licet animadvertere, frequentem in divinis literis, cum humanas affectiones, et membra, ad nostram intelligentiam accommodantes, Deo tribuimus: neque enim, cum spiritus sit, quidquam in eo corporeum cogitari potest. Sed, quoniam in humanis rebus ei majorem honorem tribui existimamus, qui ad dexteram collocatus est: eandem rem ad coelestia etiam transferentes ad explicandam Christi gloriam, quam ut homo prae caeteris omnibus adeptus est, eum in Patris dextera esse confitemur.

Sedere autem hoc loco non situm, et figuram corporis significat, sed eam regiae, summaeque potestatis, ac gloriae firmam et stabilem possessionem, quam à Patre accepit, declarat: de quo ait Apostolus: 1 *Suscitans illum à mortuis, et constituens ad dexteram suam in coelestibus, supra omnem principatum, et potestatem, et virtutem, et dominationem, et omne nomen, quod dominatur non solum in hoc saeculo, sed etiam in futuro: et* 2 *omnia subjecit sub pedibus ejus*. Ex quibus verbis apparet, hanc gloriam adeo propriam, et singularem Domini esse, ut cuivis alii creatae naturae convenire non possit. Quare alio loco testatur: 3

Ad quem autem Angelorum dixit aliquando: 1 *Sede à dexris meis*. 1 Psal. 109. 1.

4. *Quare ascensionis Christi historia frequentius apud populum sit repetenda*.

Sed articuli sensum Parochus latius explanabit, Ascensionis historiam persequens, quam Sanctus Lucas Evangelista in 2 Actis Apostolorum admirabili ordine descripsit. In cujus explicatione illud primum observare oportebit: caetera omnia mysteria ad Ascensionem, tanquam ad finem, referri, in eaque omnium perfectionem, et absolutionem contineri: nam, ut ab incarnatione Domini omnia religionis nostrae mysteria initium habent, ita Ascensione ejus peregrinatio concluditur. Praeterea alia Symboli capita, quae ad Christum Dominum pertinent, summam ejus humilitatem, et contemptionem ostendunt: neque enim abjectius, aut humilius quicquam cogitari potest, quam quod filius Dei pro nobis humanam naturam, et imbecillitatem assumpserit, patique, et mori voluerit. At vero, quod tum superiori articulo à mortuis resurrexisse, nunc verò in coelum ascendisse, et ad Dei Patris dexteram sedere confitemur, nihil ad ejus summam gloriam, divinamque majestatem declarandam magnificentius dici, aut admirabilius potest.

2 Actorum 1. per totum fere cap.

Ad Ascensionem omnia Christi mysteria diriguntur.

5. *Cur Christus in coelum ascenderit, nec in terra potius regnum suum constituerit*.

Christi in coelum ascensionis causae.

Jam his expositis, accuratè docendum est, cujus rei causa Christus Dominus in coelos ascenderit. Primum enim ascendit, propterea quod eius corpori, quod immortalitatis gloria in resurrectione donatum fuerat, non terrenae hujus, et obscurae habitationis locus, sed altissimum, et splendidissimum coeli domicilium conveniret. Nec verò solum, ut ejus gloriae et regni solium potiretur, quod sanguine meruerat, verum etiam ut ea, quae ad salutem nostram pertinebant, curaret. Deinde 3 ut regnum suum non esse ex hoc mundo reipsa comprobaret: nam mundi regna, terrena et fluxa

Prima.

Secunda.

Tertia.

3 Ioan. 18. 36.

Vide secundi art. sect. septimam.

Christi regnum non

terrenum, sed Spirituale. Qui ex hominibus sint in regno Christi ditiores.

sunt, magnisque opibus, et carnis potentia nituntur: Christi verò regnum non terrenum, quale Judaei expectabant, sed spirituale, et aeternum: itemque ejus opes et divitias spirituales esse ipse ostendit, cum suam sedem in coelis collocavit: in quo quidem regno illi ditiores, et omnium bonorum copia affluentiores existimandi sunt, qui ea, quae Dei sunt, diligentius quaerunt: nam et

1 Iacob 2. 5.

Sanctus Jacobus testatur, 1 Deum elegisse pauperes in hoc mundo, divites in fide, et haeredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se. Sed

Quarta.

illud etiam Dominus noster in coelum ascendens efficere voluit, ut nos eundem ascendentem mente, et desiderio prosequeremur: nam quemadmodum morte, et resurrectione sua moriendi, et resurgendi spiritu, exemplum nobis reliquerat, ita ascensus nos docet, atque instruit, ut in terris positi in coelum nos cogitatione conferamus, 2 confitentes nos peregrinos, et hospites esse super terram, ac patriam inquirentes, 3 cives esse sanctorum, et domesticos Dei. 4 Nostra enim, ut idem inquit Apostolus, conversatio in coelis est.

2 Heb. 11. 13.
3 Ephes. 2. 19.
4 Phil. 3. 20.

6. *Quae beneficia ex Christi Ascensione hominibus sint collata.*

Quanta redeant ad nos commoda ex Ascensione Domini.
5 Psal. 67. 19.
6 Ephe. 4. 8.
Primum mittit Spiritum sanctum.
7 Act. 2. per tot.

Jam verò vim et magnitudinem inexplicabilium bonorum, quae in nos Dei benignitas effudit, divinus 5 David 6 Apostolo interprete, multo ante cecinerat illis verbis: *Ascendens in altum captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus*: nam decimo die 7 Spiritum Sanctum dedit, cujus virtute, atque ubertate complevit praesentem illam fidelium multitudinem, et verè tum magnifica illa promissa persolvit: 8 *Expedit vobis, ut ego vadam: si enim non abiero, Paraclitus non veniet ad vos; si autem abiero, mittam eum ad vos.* Ascèndit etiam in coelum ex Apostoli sententia 9, ut appareat nunc vultui Dei pro nobis, et apud Patrem advocati officio fungatur. 10 *Filioli mei*, inquit Sanctus Joannes, *haec scribo vobis, ut non peccetis; sed & si quis peccaverit, advocatum ha-*

8 Ioan. 16. 8.
Secundo.
Advocatum agit.
9 Heb. 9. 24.
10 1. Ioan. 2. 1.
Tertio.

bemus apud Patrem Jesum Christum justum , & ipse est propitiatio pro peccatis nostris . Nec verò quidquam est, unde fideles maiorem laetitiam, et animi jucunditatem capere debeant, quam Jesum Christum patronum causae, ac deprecatorem salutis nostrae constitutum esse, cuius sit apud aeternum patrem summa gratia, et auctoritas. 1 Paravit denique nobis locum, quod etiam se facturum promiserat, atque omnium nostrum nomine caput ipse Jesus Christus venit in coelestis gloriae possessionem, nam in coelum abiens, portas, quae Adami peccato interclusae fuerant, patefecit, nobisque viam munivit, qua ad coelestem beatitudinem perveniremus; 2 quemadmodum ipse in coena discipulis futurum praedixerat: quod quidem ut rei etiam eventu apertè comprobaret, piorum animas, quas ab inferis eripuerat, secum in aeternae beatitudinis domicilium introduxit:

Spem nostram erigit de remissione peccatorum. Quarto.

1 Ioan. 14. 2. 3. Locum amicis apparat, & viam ad coelum præstruit. Tange instantiam ex Ioan 3. Nemo ascendit. &c.

2 Ioan. 18. 24. 27. Quinto.

7. *Commoda, quae Christus sua Ascensione nobis attulit.*

Hanc coelestium munerum admirabilem copiam salutaris illa commodorum series consequuta est: primum enim, fidei nostrae merito maximus cumulus accessit: nam fides earum rerum est, quae sub aspectum non cadunt, atque ab hominum ratione, ac intelligentia remotae sunt. Quare, si Dominus à nobis non discessisset, fidei nostrae meritum minueretur: siquidem à Christo Domino 3 beati praedicantur, qui non viderunt, et crediderunt. Praeterea Christi in coelum ascensus ad confirmandam spem in cordibus nostris magnum momentum habet: nam quoniam Christum hominem in coelum ascendisse, et humanam naturam in dexteram Dei Patris collocasse credimus, magna in spe sumus, fore, ut nos etiam eius membra illuc ascendamus, atque ibi cum capite nostro conjungamur: quod ipse Dominus his verbis testatus est: 4 *Pater, quos dedisti mihi, volo, ut, ubi sum ego, et illi sint mecum.* Deinde hoc quoque vel

Primo. Fidem nostram confirmat, & merito auget.

3 Ioan. 20. 29. Secundò. Beatitudinis nostræ expectationem certam facit.

4 Ioan. 17. 24. Tertio. Charitatem nostram promovit,

& affectum à terrenis ad coelestia sustulit.

1 Matth. 6. 21. Lucae 12. 34.

maximum beneficium consecuti sumus, quod amorem nostrum ad coelum rapuit, ac divino spiritu inflammavit: nam verissime dictum est, 1 ibi cor nostrum esse, ubi thesaurus noster est.

8. *Non fuit nobis utile Christum in terris manere.*

2 2. Cor. 5. 16. Est elevatus in coelum, ut nos divinitatis suae tribueret esse participes. Praefatio de Christi Ascen.

3 Ioan. 16. 7.

Ac profecto, si Christus Dominus in terris versaretur, omnis nostra cogitatio in ipso hominis aspectu, et consuetudine defixa esset: et illum dumtaxat hominem spectaremus, qui nos tantis beneficiis afficeret, eumque terrena quadam benevolentia prosequeremur, 2 verum in coelum ascendens, amorem nostrum spiritualem reddidit, effecitque, ut, quem nunc absentem cogitamus, eum, ut Deum, veneremur, et diligamus. Id autem partim Apostolorum exemplo intelligimus, quibus dum praesens affuit Dominus, humano ferè sensu de illo judicare videbantur: partim verò ipsius Domini testimonio confirmatum est, cum inquit: 3 *Expedit vobis, ut ego vadam*. Nam imperfectus ille amor, quo Christum Iesum praesentem diligebant, divino amore perficiendus erat, idque Spiritus Sancti adventu: quare statim addit: *Si enim non abiero, Paraclitus non veniet ad vos.*

9. *Post Christi Ascensionem Ecclesia maxime amplificata fuit.*

4 Ioan. 21. 15. Petrus universae Ecclesiae Pastor relictus.

5 1. Cor. 12. 28. Ephe. 4. 11. Christus quotidie Ecclesiam suis donis auget.

6 Ephe. 4. 7. Ascensio Christi nobis ascendendi virtutem praestat.

Accedit etiam, quod in terris domum suam, idest Ecclesiam, amplificavit, quae Spiritus Sancti virtute, et ductu gubernaretur: 4 ejus verò universae inter homines Pastorem, et summum Antistitem Petrum Apostolorum Principem, reliquit: tum verò dedit quosdam quidem 5 Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Evangelistas, alios autem Pastores, et Doctores: atque ita ad dexteram Patris sedens, aliis atque aliis diversa dona semper impertitur: nam testatur Apostolus, 6 unicuique nostrum datam esse gratiam secundum mensuram donationis Christi: Ad extremum verò quod antea de mortis, et resurrectionis mysterio

docuimus, idem etiam de Ascensu fidelibus cogitandum est: quamvis enim Christi passioni salutem, et redemptionem nostram debeamus, qui merito suo aditum iustis ad coelum aperuit: tamen eius Ascensus non solum veluti exemplar nobis propositum est, quo alte spectare, et Spiritu in coelum ascendere discamus, sed divinam etiam virtutem, qua id efficere possimus, largitus est.

DE SEPTIMO ARTICULO

CAPUT VIII.

Inde venturus est judicare vivos, & mortuos.

1. *Christi tria in suam Ecclesiam beneficia, & articuli septimi sententia.*

Christi tria insignia in suam Ecclesiam beneficia.

TRia sunt Domini nostri Jesu Christi ad suam Ecclesiam decorandam, et illustrandam insignia officia, et munera, redemptionis, patrocinii, et judicii. Cum autem superioribus articulis ab eo genus humanum passione, et morte redemptum esse, ascensu etiam in coelum, nostram causam, et patrocinium in perpetuum susceptum constet:

Articuli septimi sensus.

sequitur, ut eius iudicium hoc articulo declaretur: cuius articuli ea vis est, et ratio, summo illo die Christum Dominum de universo hominum genere iudicaturum esse.

2. *Duplex est Christi Adventus.*

Sacrae enim literae duos filii Dei adventus esse testantur: alterum, cum salutis nostrae causa carnem assumpsit, et homo in Virginis alvo effectus est: alterum, cum in consummatione saeculi ad iudicandos omnes homines veniet. Hic adventus in sacris literis 1 Dies Domini appellatur, de quo ait Apostolus: 2 *Dies Domini, sicut fur in nocte, ita veniet*: et Salvator ipse: 3 *De die autem illa, & hora nemo scit*. Ac de summo iudicio satis sit illa auctoritas Apostoli: 4 *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unisquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum*. Plena enim est sacra 5 scriptura testimoniorum, quae passim Parochis occurrent, ad rem non solum comprobandam, sed etiam fidelium oculis subiiciendam: ut, quemadmodum à mundi ini-

1 2. Pet. 3. 10. Apoc. 3. 16.
2 1. Thess. 5. 2.
3 Matth. 24. 36. Marc. 13. 32.
4 2. Cor. 5. 10. Rom. 14. 10.
5 1. Reg. 2. 10. Psal. 95. 13. & 97. 9. Isa. 2. 13. 26. 27. 30. & 66.

tio dies ille Domini, quo humanam carnem induit, omnibus optatissimus semper fuit, quod in eo mysterio liberationis suae spem positam haberent: ita deinceps post filii Dei mortem, et ascensum in coelum, alterum diem Domini vehementissimo studio desideremus, 1 expectantes beatam spem, et adventum gloriae magni Dei.

Ierem. 30. 23.
Dan. 7. 9.
Ioel. 2. 1. 31.
Soph. 1. 2. 14.
Malach. 4. 1.
Matt. 12. 36. & 13. 49.
Lucae 17. 24.
Act. 1. 11. & 3. 20.
Rom. 2. 14.
1. Cor. 15.
1. Thess. 1. 4.
2. Thess. 1. 7.
Apoc. 20. 11.
1 Tit. 2. 13.
Aug. toto libro 20. de Civ. Dei.

3. *Quoties quilibet homo Christi iudicis sententiam coram subire debeat.*

Duplex cujusque hominis judicium, particulare, & generale.

Sed duo tempora Parochis ad rei explicationem observanda sunt, in quibus unicuique necesse est in conspectum Domini venire, et singularum cogitationum, actionum, verborum denique omnium rationem reddere, demumque iudicis praesentem subire sententiam. Primum est, 1 cum unusquisque nostrum migrat è vita: nàm statim ad Dei Tribunal sistitur, ibique de omnibus iustissima quaestio habetur, quaecunque aut egerit, aut dixerit, aut cogitarit unquam: atque hoc privatum iudicium vocatur. Alterum verò, 2 cum uno die, atque uno in loco omnes simul homines ad tribunal iudicis stabunt, ut, omnibus omnium saeculorum hominibus inspectantibus, et audientibus, singuli, quid de ipsis decretum, et iudicatum fuerit, cognoscant: cuius sententiae pronunciatio impiis, et scelestis hominibus non minima futura est poenarum, et suppliciorum pars: rursus vero pii, et iusti non parvum ex ea praemium, fructumque percepturi sunt, cum, qualis quisque in hac vita fuerit, apparebit. Hoc autem generale iudicium appellatur.

1 Hebr. 9. 27.
Lucae 16. 22.
Eccl. 11. 28.
Aug. lib. 2. de anima cap. 4.
2 Matth. 251. 6.
Ioel. 3. 2. 3.

4. *Cur necesse fuerit privato iudicio generale subiicere.*

Causa ob quas privato judicio universale subiiciatur. Prima ratio.

Mortuorum praemia vel poenae augentur virtutibus, & vitiis suorum sectatorum, Vide Ba-

De quo illud necessario ostendendum est, cur praeter privatum de singulis, alterum etiam de universis hominibus iudicium exerceretur. Nam, cum vel ipsis hominibus mortuis interdum superstites sint filii parentum imitatores, reliqui sint libri, ac discipuli, exemplorum, orationum, actionum amatores, ac propugnatores, quibus rebus ipsorum

filium lib. de Sancta virginit. ante medium. Scot. 4. dist. 47 qu. 1. Tho. 3. par. qu. 59. art. 5.

mortuorum praemia, et poenas augeri necesse est: cum haec vel utilitas, vel calamitas ad plurimos pertinens, non prius finem habitura sit, quam extremus veniat mundo dies, aequum erat de universa hac recte, aut perperam factorum, dictorumque ratione perfectam quaestionem haberi: quod fieri non poterat, nisi facto communi omnium hominum iudicio.

Secunda, ut laudem pii, ignominiam impii palam consequantur, hæc ratio sumitur ex Rom. 2. 6. 5 & 1. Cor. 4.

Accedit etiam, quod, cum piorum fama saepè laedatur, impii verò innocentiae laude commendentur, divinae iustitiae ratio postulat, ut pii ereptam iniuria apud homines existimationem, in publico universorum hominum conventu, et iudicio recuperent.

Tertia, ut corpora vel præmium vel poenam cum animo ex æquo participent.

Athan. in Symb. Ps. 30. & 61. 2. Cor. 5.

Deindè verò boni et mali homines, quaecunque in vita egerunt, cum non sine corporibus egerint, omnino sequitur, ut benefacta, sive malefacta ad corpora etiam pertineant, quae actionum ipsarum instrumentum fuerunt. Maximè igitur conveniebat, corporibus una cum eorum animis debita aeternae gloriae praemia, aut supplicia impertiri: quod quidem neque sine omnium hominum resurrectione, neque sine generali iudicio fieri poterat.

Quarta, ut divinæ providentiæ ratio omnibus constet, hæc ratio sumitur ex Eccl. 9. 1. 2. 3. Psal. 9.

Postremo, quoniam in adversis et secundis hominum rebus, quae promiscue nonnunquam bonis et malis eveniunt, probandum erat, nihil non infinita Dei sapientia, et justitia geri, ac gubernari, par fuit non solum bonis praemia, improbis supplicia in futuro saeculo constitui, verum etiam publico, ac generali judicio decerni: quo omnibus notiora, et illustriora fierent, atque ut Deo justitiae, et providentiae laus ab omnibus tribueretur, pro injusta illa querela, qua sancti etiam viri deplorare interdum, ut homines, solebant, cum improbos valentes opibus, et honoribus florentes animadverterent: nam Propheta, 1 *Mei*, inquit, *pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei, quia zelavi super iniquos, pacem peccatorum videns*: et paulo post: 1 *Ecce ipsi peccatores, & abundantes in saeculo, obtinuerunt divitias, & dixi:*

1 Psal. 72. 2. 3.

2 Idem 12. 13. 14.

Ergo sine causa justificavi cor meum : & lavi inter innocentes manus meas, & fui flagellatus tota die, et castigatio mea in matutinis . Atque haec frequens querela 1 multorum fuit . Ergo necesse erat, ut generale judicium exerceretur : ne forte homines dicerent, 2 Deum circa cardines coeli perambulantem non curare terrena. Haec autem veritatis formula, jure una ex duodecim fidei Christianae articulis constituta est : ut, si quorum animi in providentia, et justitia Dei nutarent, hujus doctrinae ratione confirmarentur. Praeterea proposito judicio pios recreari, impios terreri oportebat : ut cognita Dei justitia, illi ne deficerent, hi à malis aeterni supplicii metu, atque expectatione revocarentur. Quare Dominus et Salvator noster, 3 cum de extremo die loqueretur, declaravit futurum aliquando generale judicium ; signaque adventantis ejus temporis descripsit : ut, cum illa viderimus, finem saeculi prope esse intelligamus : ac deinde in coelum ascendens Angelos misit, qui Apostolos eius absentia merentes, his verbis consolarentur : 4 *Hic Jesus, qui assumptus est a vobis in coelum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in coelum.*

1 Job. 28. 78. Jerem. 12. 1. 2. Abac. 2. 13.
2 Iob. 22. 14.

Quinta, ut boni perseverarent, & mali resipiscerent.

3 Matth. 24. 29. 30.

4 Act 1. 11.

7. Juxta utramque naturam Christo tributa est potestas judicandi genus humanum.

Verum Christo Domino non solum ut Deo, sed etiam ut homini hoc iudicium datum esse, sacrae litterae declarant : quamvis enim iudicandi potestas omnibus sanctae Trinitatis personis communis sit, praecipue tamen Filio eam tribuimus, quod ipsi quoque sapientiam convenire dicimus. Quod autem, ut homo, mundum iudicaturus sit, Domini testimonio confirmatur, qui inquit : 5 *Sicut Pater habet vitam in semetipso, sic dedit & filio habere vitam in semetipso, & potestatem dedit ei judicium facere, quia filius hominis est.*

Christus etiam ut homo judex omnium constitutus est

5 Ioh. 5. 26. August. in Ion. tract. 21. & 1. de Trin. cap. 13.

6. Cur perinde Patri, vel Spiritui Sancto hoc judicium non adscribatur.

Decebat autem maxime à Christo Domino hoc

Iudex Christus corporeis oculis videbitur.

Aug. de verbis Domini ser. 64. Causa eja quasi, &c.

judicium exerceri, ut, cum de hominibus decernendum esset, illi corporeis oculis judicem videre, & auribus sententiam, quae proferebatur, audire possent, & omnino judicium illud sensibus percipere. Ac praeterea aequissimum erat, ut homo ille, qui iniquissimis hominum sententiis condemnatus fuerat, omnium deinde judex sedere ab omnibus conspiceretur. Quamobrem Apostolorum Princeps, cum in Cornelii domo summa Christianae religionis capita exposuisset, docuissetque Christum à Judaeis in ligno suspensum, atque occisum, atque occisum, tertia verò die ad vitam resurrexisse, subjunxit: 1 *Et praecepit nobis praedicare populo, & testificari, quia ipse est, qui constitutus est à Deo judex vivorum, & mortuorum.*

1 Act. 10. 42.

7. *Quibus indiciis extremum judicium imminere agnoscetur.*

Signa judicium praecessura Dam. de fide orth. lib. 4. c. 27
2 Matth. 24. 14.
Aug. de ser. Domini in monte lib. 1. & cap. 8. ad Hesich.

Tria haec praecipua signa judicium antecessura esse sacrae literae declarant, Praedicationem Evangelii per universum orbem, Discessionem, Antichristum: inquit enim Dominus; 2 *Praedicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe, in testimonium omnibus gentibus: & tunc veniet consummatio*: & Apostolus nos admonet, ne ab aliquo seducamur, quasi instet dies Domini: 3 *Quoniam nisi venerit Discessio primum, & revelatus fuerit homo peccati, judicium non fiet.*

3 2. Thess. 2. 3.
Aug lib. 20. de civ. Dei cap. 19.

8. *Quomodo fiet judicium, quaque ratione de omnibus feretur sententia.*

Iudicii forma.
4 Dan. 7. 9.
5 Matt. 25. & 34. Mar. 13.
Thess. 1. 4.
Iudicis sententia piis laeta, impiis horribilis.
6 Matt. 25. 34.
Vide Aug. ser. 37. de Sanctis, & Cyrillum Alexan. in orat. de exitu animae.

Quae autem judicii forma, et ratio futura sit, Parochis ex 4 Danielis oraculis tum ex sanctorum Evangeliorum, 5 et Apostoli doctrina facile erit cognoscere. Praeterea sententia, quae à iudice pronuncianda sit, diligentius hoc loco expendenda erit. Christus enim Salvator noster, laetis oculis pios à dextera stantes intuens, ita de illis iudicium summa cum benignitate pronunciabit: 6 *Venite benedicti patris mei: possidete regnum: quod paratum est vobis à constitutione mundi.* Quibus verbis nihil iucundius audiri posse illi intelligent,

qui ea cum impiorum damnatione contulerint, ac cum animo suo cogitaverint, iis verbis pios, et iustos homines à laboribus ad quietem, à lacrymarum valle ad summum gaudium, à miseriis ad perpetuam beatitudinem, quam illi charitatis officiis promeriti fuerint, vocari.

9. *Quibus poenarum generibus impii afficientur.*

Deinde ad eos, qui à sinistra stabunt, conversus, suam justitiam in eos effundet, his verbis: 1 *Discedite à me maledicti in ignem aeternum, qui paratus est Diabolo, & Angelis ejus.* Prioribus illis verbis, *discedite à me*, maxima poena significatur, qua impii plectendi erunt, cum à Dei aspectu quam longissime eiicientur: neque ulla spes eos consolari poterit, fore aliquando, ut tanto bono perfruantur; atque haec quidem à Theologis poena damni appellata est, quod scilicet impii apud inferos divinæ visionis luce perpetuo carituri sint. Quod verò additur, *Maledicti*: mirum in modum auget illorum miseriam, et calamitates: si enim, cum à divina praesentia expellendi essent, aliqua saltem benedictione digni haberentur: hoc profecto magno eis solatio esse potuisset: at, quoniam nihil huiusmodi ipsis expectandum est, quod calamitatem leviorem faciat; iure optimo, cum expellentur, divina iustitia eos omni maledictione persequetur.

1 Ibid. 41.

Duplex impiorum poena, una, quæ est damni, & altera sensus 1 de poena damni.

Vide Chrys. homil. 23 in Matth. Aug. in Enchiridio cap. 112.

10. *De poena sensus, & societate damnatorum.*

Sequitur deinde: *In ignem aeternum*: quod quidem alterum poenarum genus. Poenam sensus Theologi vocarunt, propterea quod sensu corporis percipiatur, ut in verberibus, & flagellis, aliove graviori suppliciorum genere; inter quae dubitari non potest, ignis tormenta summum doloris sensum efficere: cui malo cum accedat, ut perpetuum tempus duraturum sit, ex eo ostenditur, damnatorum poenam omnibus suppliciis cumulan-

Poena sensus quanta futura sit. Aug. serm. 181. de Tempore, & in lib. de triplici habit. cap 2. Greg. lib. 9. Moral c 46. & lib. 4. dialog. c. 28 Scot. 14. dist. 44. q. 2. & 3. Iob 26.

Socii poenarum non lenient poenas inferni.

Solatium est miserorum socios habere poenarum in mundo non in inferno. Sententiae illius acerbissimae aequitas.

dam esse, atque hoc magis declarant verba illa, quae in extrema sententiae parte posita sunt; *Qui paratus est Diabolo, & Angelis eius*. Cum enim ita comparatum sit, ut omnes molestias levius feramus, si calamitatis nostrae socium aliquem, et consortem habeamus, cuius prudentia, atque humanitate aliqua ex parte iuvari possimus: quae tandem erit damnatorum miseria, quibus in tantis aerumnis à perditissimorum daemonum societate divelli nunquam licebit? Et haec quidem sententia in impios iustissime à Domino Salvatore nostro feretur: ut, qui omnia verae pietatis opera neglexerint, & esurienti, ac sitienti nec cibum, nec potum ministraverint, hospitem non exceperint, nudum non operuerint, aut in carcere inclusum, aegrumque non visitarint.

Basilius Magnus sermone super Ps. 33.

11. *Iudicii materia saepius fidelis populi auribus inculcari debet.*

Haec sunt, quae Pastores fidelis populi auribus saepissime inculcare debent. Nam huius articuli veritas, fide concepta, maximam vim habet ad fraenandas pravas animi cupiditates, atque à peccatis homines abstrahendos. Quare in Ecclesiastico dictum est: 1 *In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, & in aeternum non peccabis*. Ac profecto vix quisquam adeo praeceps in scelera feretur, quem illa cogitatio ad pietatis studium non revocet, fore aliquando, ut ei apud iustissimum iudicem, omnium non solum factorum, dictorumque, sed occultissimarum etiam cogitationum ratio reddenda, et pro meritis poena persolvenda sit. Iustus verò ad colendam iustitiam magis, ac magis incitetur, ac summa laetitia efferatur, necesse est, quamvis etiam in egestate, infamia, cruciatibus vitam degat, cum animum ad eum diem refert, quo (post aerumnosae huius vitae certamina) victor universis hominibus audientibus declarabitur, et divinis, atque illis quidem aeternis honoribus in coelestem patriam rece-

1 Eccl. 7. 40.
Aug. serm. 120 de tempore.
Gregor. Homil. 39 in Evang.
Bern serm. 1. in festo omnium Sanctorum, & sermone de Primordiis, mediis, & novissimis nostris.

ptus, afficietur. Quod igitur reliquum est, hortari fideles oportet, ut optime vivendi rationem comparent, ad omne pietatis studium se exerceant, quo possint adventantem magnum illum diem Domini maiori cum securitate animi expectare, atque adeo, ut filios decet, cum summa cupiditate expetere.

DE OCTAVO ARTICULO

CAPUT IX.

Credo in Spiritum Sanctum.

1. *Quanta sit fidei in Spiritum Sanctum necessitas, & fructus.*

De Spiritu Sancto scite, & profunde disputarunt. Greg. Naz. orat. 37. quae est 5. de Theologia.

Ambr. lib. de Spiritu Sancto. Basilius, & Damasc.

1 Act. 19. 2.

Fructus fidei huius articuli.

2 1. Cor. 12. 3. 4.

HActenus, quae ad primam, et secundam Sanctae Trinitatis personam pertinebant, quantum propositi argumenti ratio postulare videbatur, exposita sunt: sequitur nunc, ut illa etiam, quae in Symbolo de tertia persona, hoc est, de Spiritu Sancto traduntur, explicentur. Qua in re declaranda omne studium, et diligentiam Pastores adhibebunt; cum homini Christiano non magis liceat hanc partem ignorare, vel de ea minus recte sentire, quam de aliis superioribus articulis existimandum sit. Quare 1 Apostolus non permisit Ephesios quosdam Spiritus Sancti personam ignorare, a quibus cum quaesisset, an Spiritum Sanctum accepissent, cum illi, ne si Spiritus Sanctus quidem esset, se scire respondissent, statim rogavit: *In quo ergo baptizati estis?* quibus verbis significavit, distinctam huius articuli notitiam fidelibus maxime necessariam esse: ex qua eum praecipue fructum capiunt, quod cùm attente cogitant, 1 se, quidquid habent, Spiritus Sancti munere, et beneficio consequutos esse: tum vero de seipsis modestius, et humilius sentire, & in Dei praesidio omnem spem ponere incipiunt: qui primus homini Christiano gradus ad summam sapientiam, et felicitatem esse debet.

2. *Spiritus Sancti verbum non ita tertiae personae Trinitatis convenit, ut etiam aliis tribui non possit.*

Pater, & Filius etiam dicuntur Spi-

Huius igitur articuli explanationem à vi, et no-

tione, quae hoc loco Spiritus Sancti vocabulo subiecta est, exordiri oportebit: nam, cum illud aeque de Patre, et Filio rectissime dicatur (uterque enim 1 Spiritus est, et 2 Sanctus, si quidem Deum spiritum esse confitemur) deinde vero hac voce 3 Angeli etiam, et 4 piorum animae significentur: cavendum est, ne populus verbi ambiguitate in errorem inducatur. Quare docendum est, in hoc articulo, Spiritus Sancti nomine tertiam Trinitatis personam intelligi: quomodo in sacris litteris tum veteris nonnunquam, tum novi Testamenti frequenter accipitur: nam David precatur: *Et 5 Spiritum Sanctum tuum ne auferas à me*: et in libro Sapientiae legimus: *6 Sensum tuum quis sciet, nisi tu dederis sapientiam, & miseris Spiritum Sanctum tuum de altissimis?* et alibi: *7 Ipse creavit illam in Spiritu Sancto*. In novo vero testamento iubemur 8 baptizari in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti, et Sanctissimam Virginem de Spiritu Sancto concepisse legimus: tum verò a Sancto 9 Joanne ad Christum mittimur, qui nos in Spiritu Sancto baptizat: ac plurimis praeterea aliis in locis ea vox legentibus occurrit.

ritus Sanctus, quia etiam omnes spiritus coelestes sanctorumque animae.

1 Ioan 4. 24.
2. Cor. 3. 17.
2 Isa. 6. 3.
Apoc 4. 8.
3 Psal. 1. 3. 4.
Heb. 1. 7
4 Psal 145. 4.
Eccles. 11. 7.

Tertia Trinitatis persona proprie dicitur spiritus Sanctus.

5 Psal 50. 52.
6 Sap. 9. 17.
7 Eccl. 1. 9.
8 Matt. 18. 19.
Lucae 1. 1. 35.
9 Ioan. 1. 13.
Marc. 1. 8.

3. *Quare tertiae personae Trinitatis perinde ac aliis duabus proprium nomen non sit tributum.*

Verum nemo mirari debet tertiae personae, quemadmodum primae, et secundae proprium nomen tributum non esse. Nam secunda persona ideo proprium nomen habet, et Filius dicitur, quia eius aeternus à Patre ortus propriè generatio vocatur, ut in superioribus articulis explicatum est. Ut igitur ortus ille generationis nomine significatur: ita personam, quae emanat, proprie Filium appellamus, et, a qua emanat, Patrem. Nunc, cum tertiae personae productioni proprium nomen impositum non sit, sed spiratio, et processio appelletur, sequitur, ut etiam personam, quae producitur, suo nomine careat. Nullum autem proprium nomen eius emanatio habet: propterea quod nomina, quae Deo tribuuntur, à rebus creatis mu-

Cur Spiritus Sancti commune nomen tertiae personae tributum sit, vide August. in 15. de Trinit. cap. 19. & in Ioan. tract. 99.

Mens humana non aliam essentiae communicandae rationem agnoscit, quam per generandi virtutem.

Tertia persona cur dicatur Spiritus Sanctus.

Spiritum Sanctum, omnino Patri, &

Filio in omnibus aequalem, praeter Scripturam docuerunt D. Dionys. Areop. lib de Divin. nom. cap. 2. Iren. lib. 4. cap. 14.

tuari cogimur: in quibus quoniam nullam aliam naturae, et essentiae communicandae rationem, quam generandi virtute agnoscimus, ob eam causam fit, ut rationem, qua seipsum totum Deus vi amoris communicat, proprio vocabulo exprimere non possimus. Quare communi Spiritus Sancti nomine tertia persona appellata est: quod quidem illi maxime convenire ex eo intelligimus, quia spiritalem vitam in nos infundit, ac sine eius sanctissimi numinis afflatu, nihil aeterna vita dignum efficere possumus.

4. *Spiritus Sanctus Deus est, ejusdem omnino cum Patre, & Filio potentiae, & naturae.*

Quae sit hoc in symbolo particulae, In, energia.
Amb. lib. 1. de Spiritu Sancto cap. 13. & 14.

Verum explicata vocabuli significatione, docendus in primis erit populus, Spiritum Sanctum aequè ac Patrem, et Filium Deum esse, eisdem aequalem, aeque omnipotentem, aeternum, et infinitae perfectionis, summum bonum, ac sapientissimum, eiusdemque cum Patre, et Filio naturae. Quod quidem illius vocis, *In*, cum dicimus, *Credo in Spiritum Sanctum*, proprietas satis indicat, quae ad exprimendam fidei nostrae vim, singulis Trinitatis personis apposita est. Atque id etiam aperta sacrarum literarum testimonia confirmant. Nam, cum Sanctus Petrus in Actis Apostolorum dixisset: 1 *Anania, cur tentavit Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui Sancto?* mox inquit: *Non es mentitus hominibus, sed Deo*, quem prius Spiritum Sanctum appellaverat, eundem statim Deum vocat. Apostolus etiam ad Corinthios, quem Deum dixerat, Spiritum Sanctum esse interpretatur: 2 *Divisiones*, inquit, *operationum sunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus*: deinde subjungit; *Haec autem omnia operatur unus, atque idem Spiritus, dividens singulis, prout vult*. Praeterea in Actis Apostolorum, quod uni Deo Prophetae tribuunt, ille Spiritui Sancto ascribit: dixerat enim Isaias: 3 *Audivi vocem Domini dicentis; quem mittam, & dixit mihi: Vade, & dices populo huic. Excaeca cor populi huius, & aures*

1 Act. 5. 3. Spiritus Sancti divinitas pulcherrime confirmatur.
2 1. Cor. 12. 6. Ibid. 11.
3 Isa. 6. 8.

ejus aggrava, & oculos ejus claude: ne forte videat oculis suis, et auribus suis audiat. Quae verba cum Apostolus citaret. 1 *Bene*, inquit, *Spiritus Sanctus locutus est per Isaiam Prophetam.* Deinde vero, cum scriptura Spiritus Sancti personam cum Patre, et Filio conjungit, ut 2 cum Patris, et Filii, et Spiritus Sancti nomen in baptismo adhiberi praecipit, nullus nobis de hujus mysterii veritate dubitandi locus relinquitur: nam, si Pater Deus est, et Filius Deus, omnino fateri cogimur, etiam Spiritum Sanctum, qui cum eis pari honoris gradu conjungitur, Deum esse. Accedit autem, quod is, qui in nomine cujusvis rei creatae baptizatur, nullum ex eo fructum consequi potest. 3 *Nunquid in nomine Pauli*, inquit, *baptizati estis?* ut ostenderet hoc eis nihil ad comparandam salutem profuturum esse. Cum igitur baptizemur in nomine Spiritus Sancti, eum esse Deum fateri oportet. Sed hunc eundem trium personarum ordinem, quo Spiritus Sancti divinitas comprobatur, licet animadvertere, tum in epistola Joannis: *Tres sunt, qui testimonium dant in coelo, Pater, Verbum, et Spiritus Sanctus, & hi tres unum sunt:* tum ex praeclaro illo Sanctae Trinitatis elogio, quo divinae laudes, et psalmi concluduntur, *Gloria Patri, et Filio, & Spiritui Sancto.* Postremo, quod ad eam veritatem confirmandam maxime pertinet, quaecunque Dei propria esse credimus, ea Spiritui Sancto convenire sacrae litterae testantur. Quare illi templorum honorem tribuunt, ut cum Apostolus ait: 5 *An nescitis, quoniam membra vestra templum sunt Spiritus Sancti? Item* 6 *sanctificationem*, & 7 *vivificationem*, & 8 *scrutari profunda Dei*, & 9 *per prophetas loqui*, & 10 *ubique esse*: quae omnia divino tantum numini tribuenda sunt.

1 Act. 28. 25.
2 Matt. 28. 19. 1. Ioan. 5. 7.
3 1. Cor. 1. 13. Vide ex hoc loco pulcherrimam rationem apud D. Greg. Naz. orat. 5. de Theol. quae est 37. in ordine.
4 1. Ioan. 5. 7. Vide ex hoc loco argumentum apud Aug. lib. 1. de Trin. cap. 6.
5 1. Cor. 6. 19.
6 2. Thess. 2. 13. 1. Pet. 1. 2.
7 Ioan. 6. 63. 2. Cor. 3. 6.
8 1. Cor. 2. 10.
9 2. Pet. 1. 21.
10 Ps. 138. 7. Sap. 1. 17.

5. *Certo credendum est, Spiritus Sancti vocabulum tertiam divinitatis personam per se subsistentem significare.*

Sed illud praeterea fidelibus accurate explanan-

Spiritum Sanctum personam subsisten-

tem per se probant Patres, qui contra Sabellium dimicarunt.

dum est, Spiritum Sanctum ita Deum esse, ut eum tertiam personam in divina natura à Patre, et Filio distinctam, et voluntate productam confiteri oporteat: nam, ut alia scripturarum testimonia omittantur, baptismi forma, 1 quam Salvator noster docuit, apertissime ostendit, Spiritum Sanctum tertiam esse personam, quae in divina natura per se constet, et ab aliis distincta sit. Quod etiam Apostoli verba declarant, cum inquit: 2 *Gratia Domini nostri Jesu Christi, et charitas Dei, et communicatio Sancti Spiritus sit cum omnibus vobis. Amen.* Idem vero multo apertius demonstrant, quae Patres in Constantinopolitano primo Concilio hoc loco ad confutandam impiam Macedonii amentiam addiderunt; *Et in Spiritum Sanctum Dominum, et vivificantem, qui ex Patre, Filioque procedit: qui cum Patre, et Filio simul adoratur, et conglorificatur, qui locutus est per Prophetas.* Qui igitur Spiritum Sanctum Dominum confitentur, in eo declarant, quantum Angelis antecellat, qui tamen nobilissimi spiritus à Deo conditi sunt: illos enim omnes Sanctus 3 Paulus testatur esse administratorios spiritus, in ministerium missos, propter eos, qui haereditatem capiunt salutis. Vivificantem vero appellant; quod anima cum Deo coniuncta magis vivit, quam corpus animae coniunctione alitur, ac sustinetur. Quoniam vero Spiritui Sancto 4 sacrae litterae hanc animae cum Deo coniunctionem tribuunt, rectissime vivificantem Spiritum Sanctum vocari, perspicuum est.

1 Matt. 28. 19.

2 2. Cor. 13. 13. In Symb. Constantinopolitano primo & Niceno, illa vox, Filioque non fuit, sed postea à latinis addita est, quæ potius fuit explicatio quam additio, quam explicationem in Conc. Lugdunensi, & Florentino confirmarunt Græci.

3 Heb. 1. 14. Deus est vita animæ August. lib. 19. de Civit. cap. 26. & de verb. Apost. ser. 16.

4 Rom. 8. 1. Cor. 12. 2.

6. Spiritum Sanctum à Patre, et Filio, tanquam ab uno principio, procedere declarat.

Jam vero quod sequitur, *Qui ex Patre, Filioque procedit*, docendi sunt fideles, Spiritum Sanctum à Patre, et Filio, tanquam ab uno principio, aeterna processione procedere: id enim Ecclesiastica regula, à qua Christiano non licet aberrare, credendum nobis proponit, et divinarum litterarum, et conciliorum auctoritate confirmatur. Nam Christus Dominus, cum de Spiritu Sancto

Spiritum Sanctum à filio procedere, Græci Patres scribunt. Ath. in Symbol. & serm. 4. cont. Ari. Basil. lib. 1. & 3. & contra Eun & alii. Concil. Lateranen. cap. 1. Lugdunens.

loqueretur, dixit: 1 *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet*. Hoc idem ex eo colligitur, quod in scripturis sacris Spiritus Sanctus nonnunquam spiritus 2 Christi, interdum spiritus Patris appellatur: modo à Patre, modo à Filio mitti dicitur, ut aeque à Patre, et Filio procedere non obscure significetur. 3 *Qui spiritum Christi non habet*, inquit Sanctus Paulus, *hic non est eius*: et idem spiritum Christi vocat, cum ad Galatas inquit: 4 *Misit Deus spiritum filii sui in corda vestra, clamantem; Abba pater*. Apud Sanctum Matthaeum spiritus Patris appellatur: 5 *Non vos estis, qui loquimini, sed spiritus Patris vestri*: et Dominus in coena inquit: 6 *Paraclitus, quem ego mittam vobis, spiritum veritatis, qui à Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me*. Tum alibi eundem Spiritum Sanctum à Patre mittendum affirmat his verbis; 3 *Quem mittet Pater in nomine meo*. 7 Ex quibus verbis, cum processionem Spiritus Sancti intelligamus, perspicuum est, eumdem ab utroque procedere. Haec sunt, quae de Spiritus Sancti persona tradenda erunt.

in 6. Decret. lib. 1. Tim. 1. c. & Florentinum in litteris unionis.
2 Io. 16. 14.
2 Act. 16. 7.
1. Pet. 1. 11.
3 Rom. 8. 9.
4 Gal. 4. 6.
5 Matt. 10. 20.
6 Ioan. 15.
7 Ioan 14. 26.

7. *Cum opera Trinitatis sint indivisa, quare peculiariter quidam effectus, et dona Spiritui Sancto tribuantur*.

Docere praeterea oportebit, quosdam esse Spiritus Sancti admirabiles effectus, et amplissima quaedam munera, quae ab ipso, tanquam à perenni bonitatis fonte, oriri, et manare dicuntur. Quamvis enim Sanctissimae Trinitatis opera, quae extrinsecus fiunt, tribus personis communia sint: ex iis tamen multa Spiritui Sancto propria tribuuntur, ut intelligamus illa in nos à Dei immensa charitate proficisci: nam, cum Spiritus Sanctus à divina voluntate, veluti amore inflammata, procedat: perspici potest, eos effectus, qui proprie ad Spiritum Sanctum referuntur, à summo erga nos Dei amore oriri. Quare ex eo consequitur, ut Spiritus Sanctus donum appelletur; nam doni vocabulo significatur, id, quod benigne et gratuito,

De admirandis Spiritus Sancti effectibus, & donis, vide Aug. lib. de ser. Domini in monte c. 9. & Gregor. hom. 19. in Ezech.

Trinitatis opera indivisa sunt ad extra. Augustin. lib. 1. de Trinitate cap. 4. & in Ioan. tract. 2. & alibi frequenter. Cui peculiariter quaedam opera Spiritui Sancto tribuantur.

Spiritus Sanctus cur donum vocetur.

Aug. in Enchirid. c. 57 & in 5. de Trinit. c. 15.

nulla spe remunerationis proposita, donatur. Ac proinde quaecunque dona, et beneficia à Deo in nos collata sunt, 1 *Quid autem habemus, quod à Deo*, (ut inquit Apostolus) *non acceperimus*? ea nobis Spiritus Sancti concessu, et munere data esse, pio et grato animo agnoscere debemus.

1 1. Cor. 4. 7.

8. *Qui, qualesve, et quanti sint Spiritus Sancti effectus.*

Plures sunt Spiritus Sancti effectus.
2 Iob. 33. 4.
Psal. 32. 6.
3 Sap. 1. 7.

Eius autem plures effectus sunt: nam 2 ut mundi creationem, 3 creatarumque rerum propagationem, et gubernationem omittamus, de quibus in primo articulo commemoravimus: vivificationem Spiritui Sancto proprie tribui, paulo ante demonstratum est, et Ezechielis testimonio confirmatur: 4 *Dabo*, inquit, *vobis spiritum, et vivetis*. Praecipuos tamen, et maxime proprios Spiritus Sancti effectus Propheta enumerat, 5 Spiritum sapientiae, et intellectus, spiritum consilii, et fortitudinis, spiritum scientiae, et pietatis, et spiritum timoris Domini: quae dona Spiritus Sancti vocantur: interdum autem Spiritus Sancti nomen ei tribuitur. Quare sapienter Divus Augustinus monet, animadvertendum esse, cum in sacris litteris huius vocis Spiritus Sancti mentio fit, ut diiudicare possimus, tertiam ne Trinitatis personam, an eius effectus, atque operationes significet: nam haec duo eodem intervallo distinguenda sunt, quo etiam creatorem à rebus creatis differre credimus. Atque haec eo diligentius explicanda sunt, quod ex hisce Spiritus Sancti donis Christianae vitae praecepta haurimus, sentireque possumus, an Spiritus Sanctus in nobis sit. Verum prae caeteris eius amplissimis muneribus gratia illa praedicanda est, quae nos iustos facit, 1 signatque spiritu promissionis sancto, qui est pignus haereditatis nostrae. Hec enim mentem nostram arctissimo amoris vinculo Deo iungit: ex quo fit, ut summo pietatis studio accensi novam vitam instituamus, ac 6 naturae divinae participes effecti, 7 filii Dei nominemur, et vere simus.

4 Ezech. 37. 6.
Spiritus Sancti dona.
5 Isa. 11. 2.

D. Aug. lib. 15. de Trin. cap. 18. & 19.
Fulg. lib. 2. ad Mon. c. 7. & 8.

Iustificatio nostra est Spiritus Sancti signaculum, de qua copiose agitur ses. 6. Conc Trid.
1 Ephes. 1. 13.

6 2. Pet. 1. 4.
7 1. Ioan. 3. 1.

DE NONO ARTICULO

CAPUT X.

Credo sanctam Ecclesiam Catholicam, Sanctorum communionem.

1. *Quibus de causis nonus articulus, omnium frequentissime populo inculcandus sit.*

QUanta diligentia curare Pastores debeant, ut huius noni articuli veritatem fidelibus explicent, si duo potissimum considerentur, facile cognosci poterit. Primum enim, teste Sancto Augustino, Prophetae planius, et apertius de Ecclesia, quam de Christo locuti sunt, cum in eo multo plures errare, ac decipi posse, quam in Incarnationis sacramento praeviderent. Neque enim defuturi erant impii, qui ad simiae imitationem, quae se hominem esse fingit, solos se Catholicos esse profiterentur, et Catholicam Ecclesiam apud se tantum, non minus nefarie, quam superbe affirmarent. Deinde si quis hanc veritatem firmo animo conceptam habuerit, facile horrendum haeresis periculum effugiet. Non enim, ut quisque primum in fide peccarit, Haereticus dicendus est: sed qui Ecclesiae auctoritate neglecta, impias opiniones pertinaci animo tuetur. Cum igitur fieri non possit, ut aliquis se haeresis peste commaculet, si iis fidem adhibeat, quae in hoc articulo credenda proponantur: curent omni studio Pastores, ut fideles cognito hoc mysterio, contra adversarii artes muniti, in fidei veritate perseverent. Pendet autem hic articulus à superiori: quia, cum iam demonstratum sit, Spiritum Sanctum omnis sanctitatis fontem, et largitorem esse, nunc ab eodem Ecclesiam sanctitate donatam confitemur.

De Ecclesia ex veteribus scripserunt Aug. concione 2. super Psal. 30. & Cyprian. lib. de unit. Eccl Cur prophetæ planius de Ecclesia, quam de Christo sint locuti. Aug. in Psal. 30. vide Prophetarum testimonia apud eundem in lib. de utilitate creden. cap. 7. 8 & 9. & adhuc fusius in lib. 17. de Civitat. Dei c. 4. 5. 8. 16. 20. & lib. 18. fere per totum.

Verus noni articuli professor nequit dici Hæreticus.

2. *Quid peculiari ratione nomine Ecclesiae, quidque generatim denotetur.*

Ecclesia est evocatio a verbo græco ἐκκαλέω. Et bene Ecclesia dicitur, quia omnes ad salutem vocet, & colligat, ut ait Dominus, Levit. cap. 8. sent. 3.

Ac quoniam Ecclesiae vocem Latini à Graecis mutuati, post divulgatum Evangelium ad res sacras transtulerunt, quam vim habeat hoc vocabulum, aperiendum est. Significat autem Ecclesia Evocationem: verum scriptores postea usurparunt pro concilio, et concione. Neque verò refert, utrum populus ille veri Dei, an falsae religionis cultor extiterit: in Actis enim de Ephesino populo scriptum est, cum scriba turbas sedasset, dixisse; 1 *Si quid autem alterius rei quaeritis, in legitima Ecclesia poterit absolvi*. Legitimam vocat Ecclesiam populum Ephesinum, Dianae cultui addictum. Neque solum gentes, quae Deum non noverunt, sed etiam malorum et impiorum hominum concilia interdum Ecclesia nominantur. 1 *Odivi*, inquit Propheta, *Ecclesiam malignantium, & cum impiis non sedebo*. Communi vero deinde sacrarum scripturarum consuetudine haec vox ad rempublicam Christianam, fideliumque tantum congregationes significandas usurpata est: qui scilicet ad lucem veritatis, et Dei notitiam per fidem vocati sunt, ut, reiectis ignorantiae, et errorum tenebris, Deum verum, et vivum pie, et sancte colant, illique ex toto corde inserviant, atque, ut unico verbo haec res tota absolvatur, Ecclesia, ut ait Sanctus Augustinus, est populus fidelis per universum orbem dispersus.

1 Act. 19. 19.

1 Psal. 25.

Ecclesia peculiari, & usitata consuetudine significat omnium fidelium multitudinem: caeteræ significationes nominis Ecclesiæ exponentur sect. 9. huius articuli.

Definitio Ecclesiæ Augustin. in Psalm. 14c. vide Cyprianum Epist. 69.

3. *Quae potissimum mysteria in vocabulo Ecclesiae contemplanda offerantur.*

Ecclesia quid a caeteris gentilibus politiis differat.

Deus qui suam Ecclesiam vocavit.

Duplex Ecclesiæ vocatio.

Non vero levia mysteria in hoc vocabulo continentur. Etenim in Evocatione, qua Ecclesia significat, statim divinae gratiae benignitas, et splendor elucet, intelligimusque Ecclesiam ab aliis rebus publicis maxime differre: illae enim humana ratione, et prudentia nituntur; haec autem Dei sapientia et consilio constituta est: vocavit enim nos intimo quidem Spiritus Sancti afflatu, qui corda hominum aperit, extrinsecus autem Pastorum,

et praedicatorum opera, ac ministerio. Praeterea ex hac vocatione, quis nobis finis propositus esse debeat, nimirum aeternarum rerum cognitio, et possessio, is optime perspiciet, qui animadverterit, cur olim fidelis populus sub lege positus, synagoga, idest, congregatio diceretur: nam, ut docet Sanctus Augustinus, hoc ei nomen impositum est, quia pecudum more, quibus magis congregari convenit, terrena et caduca tantum bona spectaret. Quare merito Christianus populus, non synagoga, sed Ecclesia dicitur: quia, terrenis, et mortalibus rebus contemptis, coelestes, et aeternas tantummodo consectatur.

Finis vocationis varius, qui est aeternarum rerum post cognitionem possessio. August. in Ps. 77. & 81.

Ecclesia quo modo differat a Iudaeorum republica.

4. *Quibus nominibus Christianorum universitas in sacris litteris descripta inveniatur.*

Multa praeterea nomina, quae plena sunt mysteriis, ad Christianam rempublicam significandam traducta sunt: nam et 1 domus, et 2 aedificium Dei ab Apostolo vocatur. *Si tardavero*, inquit ad Timotheum, *ut scias, quomodo oporteat te in domo Dei conversari, quae est Ecclesia Dei vivi, columna, et firmamentum veritatis*. Domus autem Ecclesia idcirco appellatur, quia sit veluti una familia, quam unus paterfamilias moderatur, et in qua est bonorum omnium spiritualium communio. Dicitur etiam 3 grex ovium Christi, quarum ille ostium est, et Pastor: vocatur et sponsa Christi: 4 *Despondi vos uni viro virginem castam exhibere Christo*, inquit Apostolus ad Corinthios. Idem ad Ephesios: 5 *Viri diligite uxores vestras, sicut et Christus dilexit Ecclesiam*. Ac de matrimonio: *Sacramentum hoc*, inquit, *magnum est: ego autem dico in Christo, et in Ecclesia*. Dicitur denique Ecclesia 6 corpus Christi, 7 ut ad Ephesios, 8 et Colossenses licet videre. Et haec singula plurimum valent ad fideles excitandos, ut se dignos immensa Dei clementia, et bonitate praebeant, qui eos, 9 ut populus Dei esset, elegit.

1 Lucae 6. 48. & 25. 25.
1. Tim. 3. 15.
2. Tim. 2. 20.
Hebr. 3. 4.
2 Ædificium.
Matt. 16. 18.
Rom. 15. 20.
1. Cor. 3. 9.
Domus Dei cur sit dicta Ecclesia, Grex ovium.
3 Ioan. 10. 1. 2.
Sponsa Christi.
4 2. Cor 11. 2.
5 Ephes. 5. 25.
Vide Cypr. ep. 6. lib. 1. & in lib. de unit. Eccles.
6 Ecclesia est corpus Christi.
Rom. 12. 3. 4.
1. Cor. 12. 12.
7 Ephes. 1. 23.
8 Col. 1. 24.
9 1. Pet. 1. 9. 10.

5. *Duae praecipue Ecclesiae partes recensentur, triumphans una, militans altera.*

De Ecclesia militante, & triumphante Aug. in Enchir. c. 56. & l. 10. de Civit. Dei c. 7. Triumphans Ecclesia quid sit.

Aug. in Enchir. c. 57.

Animae purgandorum triumphant in spe certa.

His vero explicatis, necesse erit, singulas Ecclesiae partes enumerare, earumque differentias docere, quo magis Deo dilectae Ecclesiae naturam, proprietates, dona, et gratias populus percipiat, et ob eam causam sanctissimum Dei nomen laudare nunquam intermittat. Ecclesiae autem duae potissimum sunt partes, quarum altera triumphans, altera militans vocatur: Triumphans est coetus ille clarissimus, et felicissimus beatorum spirituum, et eorum, qui de Mundo, de Carne, de iniquissimo Daemone triumpharunt, et ab huius vitae molestiis liberi ac tuti, aeterna beatitudine fruuntur.

Militans Ecclesia.

Militans vero Ecclesia est coetus omnium fidelium, qui adhuc in terris vivunt: quae ideo militans vocatur, quod illis cum immanissimis hostibus, Mundo, Carne, Satana, perpetuum sit bellum.

6. *Ecclesia militans, et triumphans una est.*

Aug. lib. 12. de Civ. Dei cap. 9. Quia idem Princeps, idem populus, eadem lex, idem cibus, & eadem civitas est.

Neque idcirco tamen duas esse Ecclesias censendum est: sed eiusdem Ecclesiae, ut antea diximus, partes duae sunt, quarum una antecessit, et coelesti patria iam potitur: altera in dies sequitur, donec aliquando cum Salvatore nostro coniuncta in sempiterna felicitate conquiescat.

7. *In Ecclesia militanti duo hominum sunt genera, boni scilicet et mali.*

In Ecclesia militanti duo sunt hominum genera. Vide Augnst. in Breviculo, collat. 3.

Jam in Ecclesia militanti duo sunt hominum genera, bonorum et improborum: et improbi quidem eorundem sacramentorum participes, eandem quoque, quam boni, fidem profitentur, vita ac moribus dissimiles: boni vero in Ecclesia dicuntur ii, qui non solum fidei professione, et communione sacramentorum, sed etiam spiritu gratiae, et charitatis vinculo inter se coniuncti, et colligati sunt: de quibus dicitur: 1 *Cognovit Dominus, qui sunt eius*: possunt vero etiam homines aliquibus coniecturis opinari, quinam sint, qui ad hunc piorum hominum numerum pertineant, certo autem scire minime possunt. Quare existimandum non est, Christum Salvatorem de hac Ecclesiae

1 2. Tim. 2. 19. Electorum Ecclesia est incerta. Consulatur c. 12. sess. 6 Concil. Trident. decreto. De justificatione: vide item Aug. tractat. 45. in Ioan.

parte locutum esse, 1 cum ad Ecclesiam nos remisit, eique ut pareamus, psaecepit. Nam cum illa sit incognita, cui certum esse poterit, ad cuius iudicium confugiendum, et cuius auctoritati obtemperandum sit? Bonos igitur, et improbos Ecclesia complectitur, quemadmodum 2 et divinae litterae, et sanctorum virorum scripta testantur: in quam sententiam scriptum est illud Apostoli: 3 *Unum corpus, et unus spiritus*.

1 Matth. 18. 17.
2 Matth. 3. 12. & 13. 4. 22. 25. & seqq. 1. Cor. 5. 3. 4. 2. Tim. 2. 20. Greg. Naz. orat. 51. & 52. advers. Apol.

8. *Ecclesia visibilis est, et bonos et malos suo sinu concludit*.

Haec autem Ecclesia nota est, 4 urbique supra montem sitae comparata, quae undique conspicitur: nam 5 cum illi ab omnibus parendum sit, cognoscatur necesse est. Neque bonos tantum, sed etiam malos complectitur, ut multis parabolis Evangelium docet, veluti cum 6 regnum coelorum, idest Militantem Ecclesiam, simile esse sagenae in mare missae commemorat; vel agro in quo zizania superseminata sunt: vel 7 areae in qua frumentum cum paleis continetur: vel 8 decem virginibus partim fatuis, partim prudentibus. Sed multo ante etiam in 9 arca Noë, qua non solum munda, sed etiam immunda animantia concludebantur, huius Ecclesiae figuram, et similitudinem licet intueri. Quamvis autem bonos, et malos ad Ecclesiam pertinere Catholica fides vere, et constanter affirmet, ex iisdem tamen fidei regulis fidelibus explicandum est, utriusque partis diversam admodum rationem esse: ut enim paleae cum frumento in area confusae sunt, vel interdum membra varie intermortua corpori coniuncta; ita etiam mali in Ecclesia continentur.

3 Ephes. 4. 4.
4 Matt. 5. 14.
5 Matth. 18. 17. Caeterum Ecclesiam visibilem esse praeter haec loca, confirmat etiam Num. 20.
6 Matt. 13. 47.
7 Matt. 3. 12.
8 Matt. 25. 1. 2.
9 Gen. 7. 2.
10 Pet. 2. 6.

Duarum Ecclesiae partium diversissimam esse sortem. Vide Aug. tract. 6. in Io. & ser. 107. de tempore, & in Psal. 47.

9. *Quinam Ecclesiae militantis finibus non contineantur*.

Ex quo fit, ut tria tantummodo hominum genera ab ea excludantur: primo infideles, deinde haeretici, et schismatici, postremo excommunicati. 11 Ethnici quidem, quod in Ecclesia nunquam fuerunt, neque eam unquam cognoverunt, nec ullius

Tria hominum genera ab Ecclesia excluduntur, et primo infideles;
10 Cor. 5. 13.
2. Haeretici.

sacramenti participes in populi Christiani societate facti sunt : 1 Haeretici vero , atque schismatici , quia ab Ecclesia desciverunt : neque enim illi magis ad Ecclesiam spectant, quam transfugae ad exercitum pertineant, a quo defecerunt. 2 Non negandum tamen , quin in Ecclesiae potestate sint , ut qui ab ea in iudicium vocentur, puniantur, et anathemate damnentur. Postremo etiam 3 excommunicati, quod Ecclesiae iudicio ab ea exclusi, ad illius communionem non pertineant, donec resipiscant. De caeteris autem quamvis improbis , et sceleratis hominibus, adhuc eos in Ecclesia perseverare dubitandum non est: idque fidelibus tradendum assidue, ut si forte Ecclesiae Antistitum vita flagitiosa sit, eos tamen in Ecclesia esse, nec propterea quidquam de eorum potestate detrahi certo sibi persuadeant.

1 1 Tim. 1. 19. Cypr. in epist. ad Iulia.

Sunt tamen in potestate Ecclesiae, ut ab ea puniantur.

2 Deut. 17. 17. Rom. 13. 4. unde leges in haereticos latae.

Excommunicati non sunt in Ecclesia.

3 Matth. 18. 17. 1. Cor. 5. 4.

Antistitum dignitati nihil deperit etiam si illi mali sint.

Ioan. 11. Unus autem &c.

10. *Nominis Ecclesiae significationum varietas.*

Verum universae etiam Ecclesiae partes, Ecclesiae nomine significari solent , ut cum Apostolus Ecclesiam, 4 quae est Corinthi, 5 Galatiae, 6 Laodicensium, 7 Thessalonicensium nominat: privatas etiam fidelium familias Ecclesias vocant: nam 8 Priscae, et Aquilae domesticam Ecclesiam salutari iubet: item alio in loco 9 *Salutant vos*, inquit, *in Domino multum Aquila, et Priscilla cum domestica sua Ecclesia*: ad Philemonem 10 etiam scribens eandem vocem usurpavit. Interdum quoque Ecclesiae nomine eius praesides, ac Pastores significantur: 11 *Si te non audierit*, inquit Christus, *dic Ecclesiae*: quo in loco praepositi Ecclesiae designantur: 12 sed locus etiam , in quem populus sive ad concionem, sive alicuius rei sacrae causa convenit, Ecclesia appellatur. Praecipue vero in hoc articulo Ecclesia bonorum simul , et malorum multitudinem , nec praesides solum , sed eos etiam , qui parere debent, significat.

4 1. Cor. 1. 2.
5 Gal. 1. 2.
6 Col 4. 16.
7 1. Thess. 1. 1.

Privatae fidelium familiae Ecclesiae appellantur.

8 Rom. 16. 4.
9 1. Cor. 16. 19.
10 Phil 1. 2.
11 Matt. 18. 17.

Ecclesia pro ipsius praepositis, et pastoribus aliquando usurpatur.

12 3. Reg. 8.

Ecclesia pro loco. Deut. 23. 1. Cor. 13. 10.

Hic Ecclesia proprie accipitur pro omnium fidelium tam bonorum, quam malorum multitudine.

11. *De Notis verae Ecclesiae, et primo cur Una dicatur.*

Aperiendae autem sunt fidelibus huius Ecclesiae

Prima Ecclesiae

proprietates, ex quibus licebit agnoscere, quanto beneficio a Deo affecti sunt, quibus contigerit in ea nasci, atque educari. Prima igitur proprietas in Symbolo Patrum describitur, ut una sit: 1 *Una enim*, inquit, *est columba mea*, *una est speciosa mea*. Vocatur autem una tanta hominum multitudo, quae tam longe lateque diffusa est, ob eas causas, quae ab Apostolo ad Ephesios scriptae sunt: 2 *Unum enim Dominum*, *unam fidem*, *unum Baptisma tantum esse praedicat*. Unus est etiam eius rector, ac gubernator, invisibilis quidem Christus, quem aeternus pater dedit 3 caput super omnem Ecclesiam, quae est corpus ipsius. Visibilis autem is, qui Romanam cathedram, Petri Apostolorum Principis legitimus successor, tenet.

12. *Quid de Romano Pontifice visibili Ecclesiae Christi capite sentiendum sit.*

De quo fuit illa omnium Patrum ratio, et sententia consentiens, hoc visibile caput ad unitatem Ecclesiae constituendam, et conservandam necessarium fuisse: quod praeclare et vidit, et scripsit Sanctus Hieronymus contra Jovinianum iis verbis: *Unus eligitur*, *ut capite constituto*, *schismatis tollatur occasio*: & ad Damasum. *Facessat invidia*: *Romani culminis recedat ambitio*: *cum successore piscatoris*, *et discipulo crucis loquor*. *Ego nullum primum*, *nisi Christum sequens*, *beatitudini tuae*, *idest*, *Cathedrae Petri*, *communione consocior*: 4 *super illam Petram aedificatam Ecclesiam scio*. 5 *Quicunque extra hanc domum agnum comederit*, *profanus est*: 6 *si quis in arca Noe non fuerit*, *peribit regnante diluvio*: quod et longe antea ab Irenaeo probatur, et Cypriano, qui de unitate Ecclesiae loquens ait: *Loquitur Dominus ad Petrum*: *Ego Petre dico tibi*, *quia tu es Petrus*, *et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam*. Super unum aedificat Ecclesiam: et quamvis Apostolis omnibus, post resurrectionem suam, parem potestatem tribuat, et dicat: 7 *Sicut misit me Pater*, *et ego mitto vos*: *accipite Spiritum Sanctum*: tamen ut unitatem manifestaret, unam

nota est, ut sit una. Qua quidem nota ab haeeeticorum omnium caetibus distinguitur.

1 Cant. 6. 8.

Cyp. lib. de unit. Ecclesiae.

2 Ephes. 4. 54.

3 Ephes. 1. 22.

Post invisibile Ecclesiae caput, necessario etiam visibile caput colligitur ex Scriptura, in qua Ecclesia comparatur Exercitui, Cant. 6.

Corpori humano, in quo est caput. Cant. 7. 3. Regn. Dan. 2. 44.

Ovili. Ioan. 10. 16.

Domui. 1. Tim. 3. 15.

Navi, seu arcae Noe.

In his autem omnibus visibilis rector cernitur, ergo et in Ecclesia cerni debet.

4 Matth. 16. 18.

5 Exod. 12. 22.

6 Gen. 22. 23.

7 Ioan. 20. 21. 22.

cathedram constituit, et unitatis eiusdem originem: ab uno incipientem, auctoritate sua disposuit, &c. Optatus deinde Milevitanus ait: *Ignorantiae tibi ascribi non potest scienti in urbe Romae, Petro primo cathedram episcopalem esse collatam, in qua sederit omnium Apostolorum caput Petrus: in quo uno Cathedrae unitas ab omnibus servaretur, ne caeteri Apostoli singulas sibi quisque defenderent: ut iam schismaticus, et * praevaricator esset, qui contra singularem Cathedram alteram collocaret*. Post vero Basilius sic scriptum reliquit: *Petrus collocatus est in fundamento*: dixit enim: *Tu es Christus filius Dei vivi*: et vicissim audiuit se esse petram: licet enim petra esset, non tamen petra erat, ut Christus. Nam Christus vere immobilis petra, Petrus verò propter petram. Dignitates enim suas Deus largitur aliis: sacerdos est, et facit sacerdotes: petra est, et petram facit, et quae sua sunt, largitur servis suis. Postremo vero Sanctus Ambrosius idem ait: *Magna sunt enim Dei munera, qui non solum nobis, quae nostra fuerant, reparavit, verum etiam, quae sua sunt propria, concessit*, deinde paucis interiectis, sequitur; *Magna autem Christi gratia, qui omnia prope vocabula sua, discipulis ipsis donavit*: 1 *Ego sum*, inquit, *lux mundi*: et id tamen, quo ipse gloriatur, discipulis nomen indulsit, dicens: 2 *Vos estis lux mundi*. 3 *Ego sum panis vivus*; et 4 *Nos omnes unus panis sumus*: 5 *Ego sum vitis vera*. Et tibi dicit: 6 *Plantavi te vitem fructuosam omnem veram*. 7 Petra est Christus; bibebant enim de spirituali sequenti petra, petra autem erat Christus. Et iam discipulo suo huius vocabuli gratiam non negavit, 8 ut et ipse sit Petrus, quod de petra habeat soliditatem constantiae, fidei firmitatem.

Optat. in init. lib. 2. ad Parmenianum.

* Alia littera habet, peccator.

S. Basil. Homil. 29. quae est, de poenitentia.

Christus ita bonus est, et sui natura diffusivus quod suas dignitates, et munera largitur aliis.

Lib. 6. comm. in Lucam cap. 9.

1 Ioan. 8. 12.
2 Matt. 5. 14.
3 Ioan. 6. 41.
4 1. Cor. 10.
5 Ioan. 15.
6 Hier. 2.
7 1. Cor. 10.
8 Matth. 16. Matth. 7.

13. *Quomodo praeter Christum Ecclesia uno capite visibili indigeat.*

Verum si quis obiiciat, Ecclesiam uno capite sponso Iesu Christo contentam, praeterea nullum requirere, in promptu responsio est: ut enim Chri-

stum Dominum singulorum sacramentorum non solum auctorem, sed intimum etiam praebitorem habemus; (nam 1 ipse est, qui baptizat, 2 et qui absolvit, et tamen 3 is homines sacramentorum externos ministros instituit) sic Ecclesiae, quam ipse intimo spiritu regit, hominem suae potestatis vicarium, et ministrum praefecit: nam cum visibilis Ecclesia visibil capite egeat, ita Salvator noster Petrum universi fidelium generis caput, et Pastorem constituit, 4 cum illi oves suas pascendas verbis amplissimis commendavit, ut qui ei successisset, eandem plane totius Ecclesiae regendae, et gubernandae potestatem habere voluerit.

1 Ioan. 1. 33.
2 Psal. 43. 25.
3 1. Cor. 4. 1.

4 Ioan. 21. 15.
In Petro omnes Romani Pontifices primatum super omnem Ecclesiam acceperunt.
Iren. lib. 5. cap. 3.

14. *Cur Ecclesia Una dicatur, alias rationes subiungit.*

Unus praeterea idemque est 5 spiritus, inquit Apostolus ad Corinthios, qui fidelibus gratiam, perinde atque anima corporeis membris vitam impertitur. Ad quam unitatem servandam cum Ephesios hortaretur, inquit: 6 *Solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis; unum corpus, et unus spiritus*. Quemadmodum enim humanum corpus multis constat membris, eaque ab una anima aluntur, quae oculis visum, auribus auditum, et aliis sensibus diversas vires subministrat, ita corpus Christi mysticum, quod est Ecclesia, ex multis fidelibus compositum est. 7 Una quoque est spes, ut in eodem loco idem Apostolus testatur, ad quam vocati sumus; siquidem omnes eandem rem, nempe aeternam et beatam vitam speramus. Una est denique fides, quae omnibus tenenda est, ac praeseferenda. 8 *Non sint*, inquit Apostolus, *in vobis schismata*: atque unum baptisma, quod quidem est Christianae fidei sacramentum.

5 1. Cor. 12. 11.
6 Ephes. 4. 3.
7 Ephes. 4. 4.
1. Cor. 9. 10.
8 1. Cor. 1. 10.

15. *De secunda nota Ecclesiae, qua dicitur Sancta.*

Altera proprietas Ecclesiae est, ut sit sancta: quod a Principe Apostolorum accepimus eo loco; 9 *Vos autem genus electum, gens sancta*. Appellatur autem sancta, quod Deo consecrata, dedicataque sit,

Ephes. 5.
9 1. Petr. 2. 9.
Prima ratio cur Sancta dicatur. Ecclesiae sanctitatem ostenderunt Iustinus

sit; sic enim caetera huiuscemodi, quamquam corporea sint, sancta vocari consueverunt, cum divino cultui addicta, et dedicata sunt: cuius generis sunt in lege veteri 1 vasa, 2 vestes, et 3 altaria, in qua primogeniti quoque, 4 qui Deo altissimo dedicabantur, sancti sunt appellati. Nec mirum cuiquam videri debet, Ecclesiam dici sanctam, tametsi multos peccatores continet: 5 sancti enim vocantur fideles, qui populus Dei effecti sunt, quive se, fide et baptismate suscepto, Christo consecrarunt: quamquam in multis offendunt, et, quae polliciti sunt, non praestant: quemadmodum etiam, qui artem aliquam profitentur, etsi artis praecepta non servent, nomen tamen artificum retinent. Quare D. Paulus Corinthios 6 sanctificatos, et sanctos appellat, in quibus nonnullos fuisse perspicuum est, quos ut carnales 7, et gravioribus etiam nominibus acriter obiurgat. Sancta etiam dicenda est, quod veluti corpus cum sancto capite Christo Domino, 8 9 totius sanctitatis fonte coniungitur, 10 a quo Spiritus Sancti charismata, et divinae bonitatis divitiae diffunduntur. Praeclare Sanctus Augustinus, interpretans verba illa Prophetae; 11 *Custodi animam meam, quoniam Sanctus sum: Audeat*, inquit, *et Corpus Christi, audeat et unus ille homo, clamans a finibus terrae, cum capite suo, et sub capite suo dicere; Sanctus sum: accepit enim gratiam sanctitatis, gratiam Baptismi et remissionis peccatorum.* Ac paulo post: *Si Christiani omnes, et fideles, in Christo baptizati, ipsum induerunt*, sicut Apostolus dicit: 12 *Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis; si membra sunt facta corporis eius, et dicunt se sanctos non esse, capiti ipsi faciunt iniuriam, cuius membra sancta sunt.* Accedit etiam, quod sola Ecclesia legitimum sacrificii cultum, et salutarem habet sacramentorum usum, per quae tanquam efficacia divinae gratiae instrumenta, Deus veram sanctitatem efficit: ita ut quicunque vere sancti sunt, extra hanc Ecclesiam esse non possint. Patet igitur Ecclesiam esse sanctam, et sanctam quidem,

mart. in utraque apolog. et Tertullian. in apolog. Amb. com. in Luc. cap. 1.
1 Num. 31. 6.
2 Exod. 28. 2. et 29. 19.
3 Exod. 30. 3.
4 Exod. 34. 19.
5 1. Rom. 1. 7.
6 1. Cor. 1. 2.
2 Cor. 1. 1.
7. 1. Cor. 5. 1.
Secunda ratio.
8 Dan. 9. 24.
9 Ephes 2. 24
S. August. in Psal 85 2
10 Psal 8. vide etiam Amb lib. 1. comm. in Luc. 1. Reg. 2.
11 Rom. 6. 3.
Galat. 3. 27.
Tertia ratio Gregor lib. 35. moral. cap. 6.
Sancta dicitur Ecclesia, quia firma semper et stabilis perseveravit ab Adam incipiensusque

dem, quoniam corpus est Christi, a quo sanctificatur, cuiusque sanguine abluitur.

16. *Qua ratione Ecclesia Christi sit Catholica.* Tertia proprietas Ecclesiae ea est, ut Catholica, nempe universalis vocetur: quae appellatio vere illi tributa est: quoniam, ut testatur Sanctus Augustinus: *A solis ortu usque ad occasum unius fidei splendore diffunditur.* Neque enim ut in humanis rebuspublicis, aut Haereticorum conventibus, unius tantum regni terminis, aut uno hominum genere Ecclesia definita est: verum omnes homines, 1 sive illi Barbari sint, sive Scythae, sive servi, sive liberi, sive masculi, sive faeminae, charitatis sinu complectitur. Quare scriptum est: 2 *Redemisti nos Deo in sanguine tuo ex omni tribu, et lingua, et populo, et natione: et fecisti nos Deo nostro regnum:* De Ecclesia dicit David: 3 *Postula a me, et dabo tibi gentes haereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terrae.* Item: 4 *Memor ero Raab, et Babylonis scientium me; et Homo natus est in ea.* Praeterea omnes fideles, qui ab Adam in hunc usque diem fuerunt, quive futuri sunt, quandiu mundus extabit, veram fidem profitentes, ad eandem Ecclesiam pertinent, 5 quae super fundamento Apostolorum fundata est, ac Prophetarum, qui omnes in illo lapide angulari Christo, 6 qui fecit utraque unum, 7 et pacem iis, qui prope, et iis, qui longe annunciavit, constituti sunt, et fundati. Universalis etiam ob eam causam dicitur, quod omnes, qui salutem aeternam consequi cupiunt, eam tenere et amplecti debeant, 8 non secus ac qui arcam, ne diluvio perirent, ingressi sunt. Haec igitur veluti certissima regula tradenda est, qua vera et falsa Ecclesia iudicetur.

17. *Quo pacto Ecclesia Christi etiam Apostolica dicatur.*

Sed ex origine etiam, quam revelata gratia ab Apostolis ducit, Ecclesiae veritatem agnoscimus: si quidem eius doctrina veritas est, non recens, neque nunc primum orta, sed ab Apostolis iam olim tra-

ad finem mundi duratura; Psalm. 47. sicut audivimus, si &c. Vel ideo Sancta quia fundata Sanguine Christi, & Sanctorum.

Ecclesiam ab antiquissimis temporibus universalem fuisse tradunt.

Tertull. contra Iudaeos. S. Aug. serm. 131. & 181. de tempore.

1 Col 3. 11.

2 Apoc. 5. 9.

3 Psal. 2. 8.

August libr. de agone Christi c. 29. et epist. 161.

4 Psal 86. 4.

I. Raab pro Ægypto in Scripturis sumitur, ut Isa. 51.

5 Ephes. 2. 20.

6 Ibid. 14.

7 Ibid. 17.

Extra Ecclesiam nulla est salus, Cypri. de simpl. prael.

Aug. serm. 181. de Tempore.

8 Gen. 7. 8.

Ecclesiae verae à falsa dignoscendae certissima regula.

Hae sunt ergo verae Ecclesiae notae, quod sit una, quod sancta, quod catholica, et quod Apo-

stolica; una et sibi consentiens in omni fidei doctrina, sancta quia stabilis, et perseverans, catholica, quia ubique diffusa omne genus hominum complectitur, et quia generaliter omne genus peccatorum curat, et profligat, ac denique Apostolica, quia omne virtutis genus possidet.

tradita, et in omnem orbem terrarum disseminata. Ex quo fit, ut nemo dubitare possit, impias haereticorum voces, longe a verae Ecclesiae fide abesse, cum doctrinae Ecclesiae, quae ab Apostolis ad hanc diem praedicata est, adversentur. Quare ut omnea intelligerent, quaenam esset Ecclesia Catholica, Patres in Symbolo illud divinitus addiderunt, *Apostolicam*, Etenim Spiritus Sanctus, qui Ecclesiae praesidet, eam non per aliud genus ministrorum, quam per Apostolicum, gubernat. Qui Spiritus primum quidem Apostolis tributus est, deinde vero summa Dei benignitate semper in Ecclesia mansit.

Matth. 28. Ecclesia errare non potest.

1. Tim. 3. 15. Tert. de præscript. Aug. lib. 1. contra Cresc. 33.

18. *Ecclesia in fidei, aut morum dogmatibus errare non potest.*

Sed quemadmodum haec una Ecclesia errare non potest in fidei, ac morum disciplina tradenda, cum a Spiritu Sancto gubernetur: ita caeteras omnes, quae sibi Ecclesiae nomen arrogant, ut quae Diaboli spiritu ducantur, in doctrinae, et morum perniciosissimis erroribus versari necesse est.

19. *Quibus praecipue figuris Christi Ecclesia in veteri Testamento adumbrata sit.*

Arca Noe fuit Ecclesiæ figura.

Gen. 6. 1. Pet. 3. 20. vide Augustin. lib. 15. civ. c. 26. et 27.

Sed, quoniam magnam vim habent figurae veteris Testamenti ad excitandos fidelium animos, revocandamque rerum pulcherrimarum memoriam, cuius rei potissimum causa Apostoli his usi sunt, illam quoque doctrinae partem, quae magnas utilitates habet, Parochi non praetermittent. In his autem illustrem significationem habet arca Noe, quae ob eam rem tantum divino iussu constructa est, ut nullus dubitandi locus relinquatur, quin Ecclesiam ipsam significet, quam Deus sic constituit, ut quicunque per baptismum illam ingrederentur, ab omni mortis aeternae periculo tuti esse possent: qui vero extra illam essent, quemadmodum iis evenit, qui in arcam recepti non sunt, suis sceleribus obruerentur. Alia figura est magna illa civitas Hierusalem, cuius nomine Scripturae saepius Sanctam Ecclesiam significant. Nimirum in illa sola offerre

Hierusalem figura Ecclesiæ.

Psal. 121. 3. Isa. 53. 60. 20. et 2.

Deo

Deo sacrificia licebat, quia in sola etiam Dei Ecclesia neque extra eam usquam, verus cultus, verumque sacrificium reperitur, quod Deo placere ullo modo possit.

Gal. 4. 25.

Extra Ecclesiam Catholicam non est verus Dei cultus, verumque sacrificium. August. ser. 186. de temp.

20. *Qua ratione credere Christi Ecclesiam ad articulos pertineat.*

Iam illud etiam extremo loco de Ecclesia docendum erit, quanam ratione nos credere Ecclesiam, ad fidei articulos pertineat. Nam etsi quivis ratione, et sensibus percipit, Ecclesiam, idest, hominum conventum, in terris esse, qui Christo Domino addicti, & consecrati sunt, neque ad eam rem animo concipiendam fide opus esse videatur, cum nec Iudaei, nec Turcae quidem de eo dubitent: tamen illa mysteria, quae in sancta Dei Ecclesia contineri partim declaratum est, partim in sacramento Ordinis explicabitur, mens fide tantummodo illustrata, non ullis rationibus convicta, intelligere potest. Cum igitur hic articulus non minus, quam caeteri, intelligentiae nostrae facultatem, et vires superet: iure optimo confitemur nos Ecclesiae ortum munera et dignitatem non humana ratione cognoscere, sed fidei oculis intueri.

Dubium.

Responsio.

21. *Quae, quot, et quanta sint, quae in Ecclesia esse credere iubentur.*

Neque enim homines huius Ecclesiae auctores fuerunt, sed Deus ipse immortalis, qui eam 1 super firmissimam petram aedificavit, teste Propheta, 2 *Ipse fundavit eam Altissimus*: quam ob causam 3 Haereditas Dei, et 4 Dei populus appellatur. Nec potestas, quam accepit, humana est, sed divino munere tributa: Quare quemadmodum naturae viribus comparari non potest: ita etiam fide solum intelligimus in Ecclesia 5 claves regni coelorum esse, eique potestatem peccata remittendi, 6 excommunicandi, 7 verumque Christi corpus consecrandi traditam: deinde cives, 8, qui in ea morantur, non habere hic civitatem permanentem, sed futuram inquirere. Unam igitur Ecclesiam san-

1 Matt. 16. 18.
2 Psal. 86. 5.
3 Psal. 2. 8. & 32. 12. 77. 62.
4 Ps. 27. 8. et 28. 11.
5 Matt. 16. 19. et 18. Ioan 20. 23.
6 1. Cor. 5. 3.
7 Lucae 22. 29.
8 Hebr 13. 14.

Potestas Ecclesiae a Deo processit.

ctam, et Catholicam esse, necessario credendum est.

22. *Non ut in Deum, ita in Ecclesiam credendum est.*

Credimus Ecclesiam sed non in Ecclesiam: vide Aug. tract. 29. in Ioan. et ser. 61. de verbis Domini.

Tres enim Trinitatis personas Patrem, et Filium, et Spiritum Sanctum ita credimus, ut in eis fidem nostram collocemus. Nunc autem mutata dicendi forma, sanctam, et non in sanctam Ecclesiam credere profitemur, ut hac etiam diversa loquendi ratione, Deus omnium effector a creatis rebus distinguatur, praeclaraque illa omnia, quae in Ecclesiam collocata sunt beneficia, divinae bonitati accepta referamus.

23. *De extrema huius articuli clausula; Sanctorum communionem.*

Quanti sit momenti hanc particulam rite explicari.

Sanctorum communionem. Cum Sanctus Joannes Evangelista de divinis mysteriis ad fideles scriberet, cur eos in illis erudiret, hanc rationem attulit: 1 *Ut et vos*, inquit, *societatem habeatis nobiscum, et societas nostra sit cum Patre, et cum Filio eius Iesu Christo*. Haec societas in communione Sanctorum sita est, de qua in hoc articulo sermo habetur. Utinam vero in eo explicando Ecclesiarum praesides, 2 Pauli, et aliorum Apostolorum diligentiam imitarentur: est enim non solum quaedam superioris articuli interpretatio, doctrinaque uberrimorum fructuum, sed etiam, quis usus mysteriorum esse debeat, quae Symbolo continentur, declarat: omnia enim eius rei causa pervestiganda sunt, ac percipienda, ut in hanc tam amplam, et beatam societatem Sanctorum admittamur, admissique constantissime perseveremus, 3 cum gaudio gratias agentes Deo Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis Sanctorum in lumine.

1 1. Ioan. 1. 3.

2 Rom. 12. 4. 1. Cor. 12. 12. 2. Cor. 8. 13. Ephes. 4. 15. Vide item Aug. in Ioan. tra. 31.

3 Col. 1. 12. Psal. 35.

24. *Explicatio alterius particulae, et in quo consistat Sanctorum communio.*

In primis igitur fideles docendi sunt hunc articulum esse illius, qui de una sancta Ecclesia Catholica antea positus est, veluti explicationem quandam. Unitas enim spiritus, a quo illa regitur, efficit,

cit, ut, quidquid in eam collatum est, commune sit. Omnium enim sacramentorum fructus ad universos fideles pertinet: quibus sacramentis, veluti sacris vinculis, Christo connectuntur, et copulantur, et maxime omnium Baptismo, quo, tanquam ianua, in Ecclesiam ingrediuntur. Hac autem Sanctorum communione, Sacramentorum communionem intelligi debere, Patres in Symbolo significant illis verbis; *Confiteor unum baptisma*: Baptismum vero in primis Eucharistia, et deinceps caetera sacramenta consequuntur: nam etsi hoc nomen omnibus sacramentis convenit: cum Deo nos coniungant, illiusque participes, cuius gratiam recipimus, efficiant: magis tamen proprium est Eucharistiae, quae hanc efficit communionem.

Christianorum communitas Sacramenta sunt sacra vincula.

Vide Aug. lib. 19. contra Faustum. c. 11.

Sanctorum communio in sacramentorum communione praecipue spectatur Symb. Constant.

Eucharistia Communio cur proprie dicatur.

Dam. lib. 4. de fid. orth. c. 14. in fin.

25. *Participatio meritorum est in Ecclesia.*

Sed alia etiam communio in Ecclesia cogitanda est. Quaecunque enim pie, sancteque ab uno suscipiuntur, ea ad omnes pertinent, et ut illis prosint 1 charitate, quae non quaerit, quae sua sunt, efficitur. Id vero cum Sancti Ambrosii testimonio comprobatur, qui locum illum Psalmi explanans, *Particeps ego sum omnium timentium te, ita*, inquit: *Sicut membrum particeps esse dicimus totius corporis, sic coniunctum omnibus timentibus Deum.* Quare Christus eam nobis orandi formam praescripsit, ut diceremus: 2 *Panem nostrum, et non meum*: ac reliqua eius generis, non nobis tantum, sed omnium saluti, et commodis prospicientes. At vero haec bonorum communicatio, 3 membrorum humani corporis aptissima similitudine in sacris litteris saepe demonstratur: nam in corpore multa sunt membra: sed etsi multa sunt, unum tamen corpus constituunt, in quo singula proprio, non autem omnia eodem munere funguntur. Nec vero omnia eandem dignitatem habent, 4 aut aeque utiles, & decoras functiones exequuntur, nullique suum, sed totius corporis commodum, atque utilitas proposita est. Omnia deinde tam apta inter se, et connexa sunt, 5 ut, si unum aliquod dolore

Charitate efficimur participes omnium bonorum, quae in Ecclesia fiunt.

1 1. Cor. 13. 5.

S. Ambr. in Psalm. 118. ser. 8.

1 Psal. 118.

2 Matt. 6. 11.

3 Rom. 12. 4. 5. 1. Cor. 12. 13. Ephes. 4. 16.

4 1. Cor. 12. 15. 16

5 Ibid. 26.

lore afficitur, caetera item naturae cognatione, et consensu doleant; si contra bene affectum est, communis sit omnibus ille iucunditatis sensus. Atque haec eadem in Ecclesia licet contemplari: in qua etsi diversa sunt membra, nempe variae nationes, Iudaeorum, Gentium, liberi, et servi, pauperes, et divites, cum tamen baptismo initiantur, unum corpus cum Christo fiunt, 1 cuius ille caput est. Unicuique praeterea in hac Ecclesia suum munus assignatum est. Ut enim alii in ea 2 Apostoli, alii Doctores, omnes vero publicae utilitatis causa sunt constituti: ita aliorum est praesse, ac docere: aliorum item parere, et subiectos esse.

1 Ephes. 2. 23. Coloss. 1. 18.

Functionum in Ecclesia varietas.

2 1. Cor. 12. 28. Ephes. 4. 11.

26. *Scelerati in Ecclesia participatione bonorum spiritualium non gaudent.*

At vero tot, tantisque muneribus, ac bonis divinitus collatis illi fruuntur, qui in charitate vitam Christianam degunt, iustique, et cari Deo sunt. Membra vero mortua, nimirum homines sceleribus obstricti, et a Dei gratia alienati, hoc quidem bono non privantur, ut huius corporis membra esse desinant, sed cum sint mortua, fructum spiritualem, qui ad iustos, et pios homines pervenit, non percipiunt: tametsi, cum in Ecclesia sint, ad amissam gratiam, vitamque recuperandam ab iis adiuvantur, qui spiritu vivunt, et eos fructus capiunt, quorum expertes esse dubitari non potest, qui omnino ab Ecclesia sunt praecisi.

Sceleribus capitalib. obstricti fructum spiritualem non percipiunt, hoc potest colligi ex 1. Ioan. 3. & Aug super Psal. 70. conc. 2.

27. *Gratia gratis data, et caetera Dei dona toti Eccleeiae sunt communia.*

Nec vero tantum communia sunt ea dona, quae homines caros Deo, ac iustos reddunt, sed gratiae etiam gratis datae, in quibus numerantur 3 scientia, prophetia, donum linguarum, ac miraculorum, et caetera huius generis: quae dona malis etiam hominibus, non privatae, sed publicae utilitatis causa, ad aedificandam Ecclesiam conceduntur: nam sanitatis gratia, non illius, qui ea praeditus est, sed aegroti curandi causa tributa est. Ac nihil tandem vere a Christiano homine possidetur, quod

Gratiae gratis datae in Ecclesia etiam communes.

3 1. Cor. 12. 8. 9.

Eccl. 38. 9.

quod sibi cum caeteris omnibus commune esse non existimare debeat: quare ad sublevandam indigentium miseriam prompti, ac parati esse debent: nam 1 qui huiusmodi bonis ornatus est, si viderit fratrem suum egere, nec illi subvenerit, is Dei charitatem non habere plane convincitur. Quae cum ita se habeant, satis constat, eos, qui in hac sancta communione sunt, quadam felicitate perfrui, et verè illud dicere posse: 2 *Quam dilecta tabernacula tua Domine virtutum: concupiscit, et deficit anima mea in atria Domini*, et 3 *Beati, qui habitant in domo tua, Domine.*

1 1. Ioa. 3. 17. Iaco. 2. 15.

2 Psal. 83. 2.

3 Ibid. 5.

DE

DE DECIMO ARTICULO

CAPUT XI.

Remissionem peccatorum.

1. *Quomodo necessarium sit credere, remissionem peccatorum esse in Ecclesia.*

Sine certa articulorum Symboli fide nemo salvatur.

In praefatione.

NEmo est, qui cum videat hunc articulum de remissione peccatorum in caeteris fidei articulis numeratum esse, dubitare possit, eo non solum divinum aliquod mysterium, sed etiam ad salutem comparandam maxime necessarium contineri: nam antea declaratum est, sine certa eorum fide, quae in Symbolo credenda proponuntur, nemini ad Christianam pietatem aditum patere. Verum, si id, quod per se omnibus notum esse debet, aliquo etiam testimonio confirmandum videatur, satis illud erit, quod Salvator noster paulo ante ascensum in coelum de ea re testatus est, cum discipulis sensum aperuit, ut intelligerent Scripturas: 1 *Oportebat*, inquit, *Christum pati, et resurgere a mortuis tertia die, et praedicari in nomine eius poenitentiam, et remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Hierosolyma.* Quae verba si Parochi animadverterint, facile intelligent, cum caetera, quae ad religionem pertinent, fidelibus tradenda sint, tum vero praecipue huius articuli diligenter explicandi magnam eis a Domino necessitatem impositam esse.

1 Lucae 24. 46. Isa. 53. 5. 6. Dan. 9. 24. Matth. 1. 21. Ioan. 1. 29. Act. 13.

2. *In Ecclesia veram esse remittendorum peccatorum potestatem.*

Munus igitur Parochi erit, quod ad hunc locum attinet, docere non solum peccatorum remissionem in Catholica Ecclesia reperiri, de qua Isaias praedixerat: 2 *Populus qui habitat in ea, auferetur ab eo iniquitas*: sed etiam potestatem peccata remittendi in ea esse: qua si rite, et secundum leges a Chri-

Isa. 33. 24. Ioa. 20. 23. Cypr. lib. 1. ep. 2. ad Cornelium.

a Christo Domino praescriptas Sacerdotes utantur, vere peccata remitti, et condonari credendum est.

Chrysost. lib. 3. de Sacra. Au. lib. 50. Hom. 49. Iren. lib 3. cap. 13.

3. *Qua ratione peccata in Ecclesia remittantur.*

Culpa omnis, et poena in baptismo remittitur. Haec latius ubi de baptismo agetur. Baptismo, non tollitur concupiscentia. Concil. Trid. sess. 5. can 5. Augu. lib. de peccat. mer c. 28. et 1. de Civit. cap. 25.

Haec autem venia, cum primum fidem profitentes sacro baptismo abluimur, adeo cumulate nobis datur, ut nihil aut culpae delendum, sive ea origine contracta, sive quid propria voluntate omissum, vel commissum sit, aut poenae persolvendum relinquatur. Verum per baptismi gratiam nemo tamen ab omni naturae infirmitate liberatur, quin potius, (cum unicuique nostrum adversus concupiscentiae motus, quae nos ad peccata incitare non desinit, pugnandum sit), vix ullum reperias, qui vel tam acriter resistat, vel tam vigilanter salutem suam tueatur, ut omnes plagas vitare possit.

4. *Praeter baptismum remitti peccata in Ecclesia virtute clavium ostenditur.*

Cum igitur necesse fuerit, in Ecclesia potestatem esse peccata remittendi, alia etiam ratione, quam baptismi sacramento, claves regni caelorum illi concreditae sunt, quibus possint unicuique poenitenti, etiamsi usque ad extremum vitae diem peccasset, delicta condonari. Clarissima huius rei testimonia in sacris litteris habemus: nam apud sanctum Matthaeum Dominus ita ad Petrum loquitur: 1 *Tibi dabo claves regni coelorum; et quodcunque ligaveris super terram, erit ligatum et in coelis: et, quodcunque solveris super terram, erit solutum et in coelis*. Item: 2 *Quaecunque alligaveritis super terram, erunt ligata et in coelo: et quaecunque solveritis super terram, erunt soluta et in coelo*. Deinde sanctus Ioannes testatur, Dominum, cum insufflasset Apostolis, dixisse: 3 *Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: et quorum retinueritis, retenta sunt*.

1 Matt. 16. 19.

2 Matt. 18. 18.

3 Ioa. 20. 22. 23. Psal. 147.

5. *Nullis certis peccatis, et temporibus, potestas remittendi peccata circumscribitur.*

Potestatis remittendi peccata amplitudo.

Neque vero existimandum est, hanc potestatem certis quibusdam peccatorum generibus definitam

esse:

Vide Amb. lib. 1. de pœnitent. c. 1. et 2. Aug. in Enchrid. c. 83.

esse : nullum enim tam nefarium facinus vel admitti, vel cogitari potest, cuius remittendi potestatem sancta Ecclesia non habeat : quemadmodum etiam nemo adeo improbus , et scelestus fuerit , quem 1 si erratorum suorum vere poeniteat , certa ei veniae spes proposita esse non debeat. Sed neque haec eadem potestas ita circumscribitur, ut praefinito solum aliquo tempore ea uti liceat: nam quacunque hora peccator ad sanitatem redire voluerit, reiiciendum non esse docuit 2 Salvator noster, cum Principi Apostolorum interroganti, quoties peccatoribus ignoscendum esset, an septies; respondit : *Non septies , sed usque septuaginta septies .*

1 Ezech. 18. 21.
2 Matt 18. 21.

Species tribuitur Spiritui Sancto 77. Christo, qui in 77. generatione incarnatus est, et ideo Christus in quantum Deus anthoritative, et in quantum homo meritorie remittit peccata. Amb. lib. 8. in Lucam c. 71.

6. *Non omnibus Christianis potestas remittendi peccata est concessa .*

Verum, si ministros divinae huius potestatis spectemus, ea minus late patere videbitur. Dominus enim non omnibus, sed Episcopis tantum, et sacerdotibus tam sancti muneris potestatem dedit. Idem etiam censendum erit , quod ad rationem eius potestatis exercendae pertinet : nam per sacramenta solum, si eorum forma servetur ; peccata remitti possunt: aliter vero nullum ius a peccatis solvendi Ecclesiae datum est: ex quo sequitur, tum sacerdotes, tum sacramenta ad peccata condonanda , veluti instrumenta valere , quibus Christus Dominus auctor ipse , et largitor salutis, remissionem peccatorum, et iustitiam in nobis efficiat.

7. *Quantum sit munus remittendorum peccatorum Ecclesiae concessum .*

Alias leges suscipiant.

Ut autem fideles coeleste hoc munus, quod singulari in nos Dei misericordia Ecclesiae donatum est, magis suspiciant, atque ad eius usus, et tractationem ardentiori pietatis studio accedant, conabitur Parochus huius gratiae dignitatem, et amplitudinem demonstrare. Ea autem ex hoc potissimum perspicitur , si cuius virtutis sit peccata remittere, et homines ex iniustis iustos reddere, diligen-

Iustificatio peccatorum est infinitae Dei potentiae opus. Rom. 8. 33. et 1. Cor. 6. 11.

ligenter expositum fuerit. Constat enim, infinita, et immensa Dei vi hoc effici: quam eandem in excitandis mortuis, et in mundi creatione necessariam esse credimus. Quod si etiam, ut Augustini sententia confirmatur, maius opus existimandum est, aliquem ex impio pium facere, quam coelum, et terram ex nihilo creare, cum ipsa creatio non nisi ex infinita virtute possit existere: consequens est, ut multo magis peccatorum remissio infinitae potestati tribuenda sit.

D. Aug. tract. 72. in Ioan. et colligitur etiam ex Psalm. 149.

8. *Nullus praeter solum Deum propria auctoritate peccata remittit.*

Quare verissimas esse priscorum Patrum voces agnoscimus, quibus confitentur ab uno Deo peccata hominibus condonari: neque ad alium auctorem, quam ad summam eius bonitatem, et potentiam, tam mirificum opus referendum esse. 1 *Ego sum*, inquit ipse Dominus per Prophetam, *ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas*. Nam scelerum remittendorum eadem ratio videtur esse, quam in pecunia debita servare oportet. Quemadmodum igitur a nemine, nisi a creditore, pecunia, quae debetur, remitti potest; ita cum uni Deo peccatis obstricti sumus (si quidem quotidie oramus; 2 *Dimitte nobis debita nostra*) perspicuum est, a nemine praeter illum debita nobis condonari posse.

Solus Deus peccata remittit, quod similitudine declaratur. Augu. l 1. de pecc meritis c. 23. et Hom. 23. in lib. 50. Hom. Amb. lib. 2. de Cain, et Abel cap. 4.

1 Isa. 43. 25. Matth. 9. 6. Marc. 2. 7.

2 Matt. 6. 12.

9. *Potestas remittendi peccata ante Christum natum nulli mortalium concessa fuit.*

Hoc vero admirabile, et divinum munus, antequam Deus homo fieret, nulli creatae naturae impertitum est. Primus omnium Christus, Salvator noster, ut homo, cum idem Deus verus esset, hoc munus a coelesti patre traditum accepit. 3 *Ut sciatis*, inquit, *quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, ait paralytico: Surge, tolle grabatum tuum, et vade in domum tuam*. Cum igitur homo factus esset, ut hominibus hanc peccatorum veniam largiretur, priusquam in coelum ascenderet, ut ibi ad dexteram Dei in per-

Christus ut homo potestatem habuit remittendi peccata excellenter: vide D. Tho. 3. part. quaest. 64. art. 3.

3 Matt. 9. 6. Marc. 2. 9.

1 Ioa. 20. 33.

perpetuum sederet; 1 eam potestatem Episcopis, et presbyteris in Ecclesia concessit: quamquam, ut antea docuimus, Christus sua auctoritate, caeteri, ut eius ministri, peccata dimittunt. Quamobrem, si quae infinita virtute effecta sunt, maxime admirari, et suspicere debemus: satis intelligimus, pretiosissimum hoc munus esse, quod Christi Domini benignitate Ecclesiae donatum est.

10. *Qua virtute homines peccatorum suorum veniam consequantur.*

Christi sanguine peccata remitti.
1 Matth. 6.
Rom. 3. 24.
Eph. 1. 7.
Apo. 1. 5.
2 1. Pet. 3. 18.
3 1. Pet. 1. 18.

Sed ipsa etiam ratio, qua Deus clementissimus Pater mundi peccata delere constituit, animos fidelium ad huius beneficii magnitudinem contemplandam vehementer excitabit: 1 sanguine enim unigeniti filii sui scelera nostra expiari voluit, ut poenam, quam nos pro peccatis commeruimus, ultro ille persolveret, 2 iustusque pro iniustis damnaretur, innocens pro reis morte acerbissima afficeretur. Quare cum animo cogitabimus, 3 nos non corruptibilibus auro, et argento redemptos esse, sed pretioso sanguine, quasi agni immaculati Christi, et incontaminati: facile statuemus, nihil nobis salubrius contingere potuisse hac remittendi peccata potestate, quae inexplicabilem Dei providentiam, summamque erga nos charitatem ostendit: ex hac autem cogitatione maximus fructus ad omnes perveniat, necesse est.

11. *Quo maxime pacto cernatur amplitudo beneficii, quod in potestate clavium offertur.*

Mortalis peccati effectus.
4 Heb. 10. 26.
5 1. Cor. 6. 9.
Apoc. 22. 15.
Gen. 3.
Quantum sit Dei beneficium in potestate clavium Ecclesiæ concessum.

Nam qui Deum mortali aliquo peccato offendit, quidquid meritorum 4 ex Christi morte, et cruce consequutus est, statim amittit, & 5 omnino paradisi aditu, quem prius interclusum Salvator noster passione sua omnibus patefecit, prohibetur. Quod quidem cum in mentem venit, facere non possumus, quin humanae miseriae consideratio vehementer sollicitos nos habeat. Verum si animum ad hanc admirabilem potestatem referamus, quae Ecclesiae divinitus tributa est: et huius articuli fide confirmari, oblatam unicuique facultatem credamus

damus, ut possit divina ope adiutus in pristinum dignitatis statum restitui: tunc vero cogimur summo gaudio, et laetitia exultare, et immortales Deo gratias agere. Ac profecto, si grata, et iucunda medicamenta videri solent, quae nobis medicorum arte, et industria, cum gravi aliquo morbo laboramus, parantur: quanto iucundiora esse debent ea remedia, quae Dei sapientia ad animorum curationem, atque adeo ad vitam reparandam instituit? cum praesertim non quidem dubiam salutis spem, ut medicinae illae, quae corporibus adhibentur, sed certissimam iis, qui sanari cupiunt, salutem afferant.

Simile.

12. *Cur, ac quomodo remedia in potestate clavium Ecclesiae tributa Christiani frequentare debeant.*

Erunt igitur fideles hortandi, postquam tam ampli, et praeclari muneris dignitatem cognoverunt, ut illud etiam studeant ad suum commodum religiose convertere. Vix enim fieri potest, ut qui re utili, et necessaria non utatur, eam contemnere non existimetur: praesertim vero cum Dominus hanc potestatem remittendi peccata ea de re tradiderit Ecclesiae, ut omnes hoc salutari remedio uterentur: nam quemadmodum nemo sine baptismo expiari potest: ita, quicunque baptismi gratiam mortiferis sceleribus amissam, recuperare voluerit, ad illud expiationis genus, nimirum poenitentiae sacramentum, confugiat, necesse est. Verum hoc loco admonendi sunt fideles, ne tam ampla veniae facultate proposita, (quam etiam nullius temporis termino definiri declaravimus,) vel ad peccandum faciliores, vel ad resipiscendum tardiores reddantur: in altero enim cum iniuriosi, et contumeliosi in hanc divinam potestatem manifeste deprehendantur, indigni sunt, quibus Deus misericordiam suam impertiatur: in altero vero magnopere verendum est, ne morte praeoccupati, frustra peccatorum remissionem confessi fuerint, quam tarditate, et procrastinatione merito amiserunt.

Frequentandum pœnitentiæ sacramentum.

Propter veniæ facultatem non peccandum. Eccles. 5. 6. et 21. n. 1.

Non differendam esse pœnitentiam usque ad mortem docet Christus. Lucæ 12. 39. Ioa. 6. et 12. vide Aug. tract. 33. in Ioa. et lib. 50. Homil. 41. Amb. lib. 2. de pœnit. cap. 1. et 2. cap. 1.

DE UNDECIMO ARTICULO

CAPUT XII.

Carnis resurrectionem.

1. *Quantum referat hoc articulo exploratam habere cognitionem.*

Resurrectionis articulus Scripturis praecipue est confirmatus.

1 Io. 19. 26. Isa. 26. 10. Ezech, 37. Ioan. 11. 34.

Magnam huius articuli vim esse ad fidei nostrae veritatem stabiliendam, id maxime ostendit, quod 1 divinis litteris non solum credendus fidelibus proponitur, sed multis etiam rationibus confirmatur: quod quidem cum in aliis Symboli articulis vix fieri videamus, intelligi potest, hoc veluti firmissimo fundamento, salutis nostrae spem nixam esse: nam ut Apostolus ratiocinatur: 2 *Si mortuorum resurrectio non est, neque Christus resurrexit: quod si Christus non resurrexit, inanis est praedicatio nostra, inanis est et fides vestra.* In eo igitur explicando Parochus non minus operae, et studii ponet, quam in eo evertendo multorum impietas laborarit; magnas enim, et praeclaras utilitates ex ea cognitione ad fidelium fructum redundare, paulo post demonstrabimus.

2 1. Cor. 15. 14. 15.

2. *Cur Apostoli resurrectionem hominum, hic Carnis resurrectionem appellarint.*

Animam immortalem esse probat Iren. lib. 2. cap. 44. ex Genes. 2. & Ps. 20 et 148 Vide item August. lib. 2. soliloquio. c. 13. et consentiens Dam. in sua logica c. 64. Arist. lib. 12. Metaphys. tex. 17

Sed hoc in primis attendere oportebit, resurrectionem hominum in hoc articulo Carnis resurrectionem appellari. Quod quidem sine causa factum non est. Nam docere voluerunt Apostoli id, quod necessario ponendum est, animam esse immortalem: quare ne quis forte eam simul cum corpore interiisse, utrumque vero in vitam revocari existimaret, cum animam plurimis sacrarum litterarum locis immortalem esse plane constet, ob eam rem Carnis tantum suscitandae mentio in articulo facta est; et quanquam saepe etiam in sacris scriptnris

caro integrum hominem, ut est apud Isaiam; 1 *Omnis caro foenum*: et apud sanctum Ioan. 2 *Et Verbum caro factum est*, significet: hoc tamen loco Carnis vox corpus declarat: ut duarum partium animae, et corporis, quibus homo constat, alteram tantum, nempe corpus corrumpi, 3 et in pulverem terrae, ex qua compactum est, redire, animam vero incorruptam manere, intelligamus. At vero cum nemo, nisi mortuus fuerit, ad vitam revocetur, anima proprie non dicitur resurgere. Carnis quoque mentio facta est illius haeresis confutandae causa, quae vivo 4 Apostolo, Hymenaei et Phileti fuit, qui asserebant, cum de resurrectione in scripturis sacris ageretur, non de corporea, sed de spirituali, qua a morte peccati ad vitam innocentem resurgitur, accipiendum esse. Itaque his verbis planum fit eum errorem tolli, et veram corporis resurrectionem confirmari.

1 Isa. 40. 6.
2 Ioa. 1. 14.
Ad cuius adventum omnes homines &c. Athans. in Symb.
3 Genes. 3. 19.
Corpus solum corrumpitur.
Dam. lib. 4. c. 28.
Anima cum non intereat, non resurgit.
4 2. Tim 2. 17 18.
Errorem hunc Basilides secutus est, teste Iren. lib. 1. cap. 13.

3. *Quibus potissimum Scripturis doctrina de vera corporum resurrectione stabilienda sit.*

Verum Parochi partes erunt hanc veritatem illustrare exemplis ex veteri, novoque Testamento, et ex omni Ecclesiastica historia depromptis; alii enim ab 5 Elia, et 6 Elisaeo in veteri Testamento, alii praeter eos, quos 7 Christus Dominus a morte excitavit, a sanctis 8 Apostolis, 9 aliisque permultis ad vitam revocati sunt: quae resurrectio multorum huius articuli doctrinam confirmat. Ut enim plures a morte excitatos credimus: ita universos ad vitam revocatum iri, credendum est; quin etiam praecipuus fructus, quem nos ex huiusmodi miraculis capere debemus, ille est, ut summam fidem huic articulo tribuamus. Sunt multa testimonia, quae Parochis, qui in sacris litteris mediocriter versati sunt, facile occurrent. Illustriora vero loca sunt in veteri quidem Testamento, quae leguntur apud Iob, 10 cum ait se in carne sua conspecturum Deum suum: et apud Danielem de iis, 11 qui in pulvere terrae dormiunt, alios in vitam aeternam, alios in opprobrium sempiternum evigila-

5 3. Reg. 17. 19.
6 4. Reg. 4. 34.
7 Matt. 9. 24.
Lucae 7. 13. 14 15.
Ioa. 1. 41.
8 Act. 9. 39.
9 Iren. lib. 2. c 56. et Eus. lib. 5. c. 7.
Amb. serm. 90. de sancta Agnete.
10 Iob. 19. 25. 26.
11 Dan. 12. 2.

turos : in novo autem Testamento , quae sanctus Matthaeus 1 refert de disputatione, quam Dominus cum Saducaeis habuit : praeterea, 2 quae Evangelistae narrant de extremo iudicio. Atque huc etiam referenda sunt , quae Apostolus 3 ad Corinthios, et ad 4 Thessalonicenses scribens accurata oratione disseruit.

1 Matt. 22. 31. 32. Marc. 12. 25. 26. 2 Matth. 19. 28. Ioan. 5. 28. 3 1. Cor. 15. 12. 4 1. Thess. 5. 13.

4. *Quibus similitudinibus eadem veritas stabiliri possit.*

Sed quamvis hoc fide certissimum sit, multum tamen proderit vel exemplis, vel rationibus ostendere id, quod fides credendum proponit, a naturà, aut ab humanae mentis intelligentia non abhorrere ; itaque Apostolus quaerenti quomodo resurgerent mortui, sic respondit : 5 *Insipiens, tu quod seminas, non vivificatur, nisi prius moriatur : et quod seminas, non corpus, quod futurum est, seminas, sed nudum granum, utputa, tritici, aut alicuius caeterorum; Deus autem dat illi corpus sicut vult* : et paulo post, inquit : *Seminatur in corruptione, surget in incorruptione*. Ad eam similitudinem multas praeterea adiungi posse Sanctus Gregorius ostendit : *Lux*, inquit, *quotidie quasi moriendo oculis subtrahitur, et rursus quasi resurgendo revocatur : et arbusta viriditatem amittunt, et rursus quasi resurgendo reparantur : et semina putrescendo moriuntur, et rursum germinando resurgunt*.

Amb. lib de fide Resur. c. 10. usque ad 29. 5 1. Cor. 15. 39. Dam. lib. 4. de fid. orth. cap. 28. S. Gregor. lib. 14. Moral. c. 28. 29. et 30.

5. ***Rationes**, quibus haec ipsa veritas comprobatur.*

Rationes illae praeterea, quae ab Ecclesiasticis scriptoribus afferuntur, satis ad eam rem probandam accommodatae videri possunt. Ac primum quidem, cum animae immortales sint, tanquam pars hominis ad humana corpora naturalem propensionem habeant, eas a corporibus seiunctas perpetuo manere, praeter naturam existimandum est. Quoniam vero, quod naturae adversatur, ac violentum est, diuturnum esse non potest, consentaneum fore videtur, ut denuo cum corporibus iungantur,

Haec ratio sumitur ex Arist. in 3. de Anima text. 4. et 12. Met. text. 17. Aug lib. 2. soliloq. c. 13. usque ad 19. Arist. lib. 2. de coelo textu 18. Scot. 4. dist. 43. q. 2. lit. T.

ex quo etiam sequitur, ut corporum resurrectio futura sit; quo quidem argumentandi genere 1 Salvator ipse noster usus est, cum adversus Saducaeos disputans, ex animarum immortalitate corporum resurrectionem conclusit.

1 Matth. 22. 32.

Deinde cum malis supplicia, bonis praemia a iustissimo Deo sint proposita: ex illis vero quamplurimi, antequam debitas poenas persolvant, ex his magna ex parte nullis affecti virtutis praemiis e vita decedant: necesse est iterum animas cum corporibus coniungi, ut pro sceleribus, aut recte factis corpora, quibus veluti peccati sociis homines utuntur, una cum anima, poena, aut praemio afficiantur: qui locus diligentissime tractatus est a Sancto Chrysostomo in homilia ad populum Antiochenum. Quare Apostolus, cum de resurrectione dissereret: 2 *Si in hac vita*, inquit, *tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus*. Quae quidem verba nemo ad animae miseriam referri existimabit: quae cum immortalis sit, quamvis corpora non resurgerent, in futura tamen vita, beatitudine frui posset: verum de toto homine intelligenda sunt: nisi enim corpori debita pro laboribus praemia reddantur, necesse est, ut, qui, quemadmodum Apostoli, tot aerumnas, et calamitates in vita perpessi sunt, omnium sint miserrimi. Idem vero multo apertius docet ad Thessalonicenses his verbis: 3 *Gloriamur in Ecclesiis Dei pro patientia vestra, et fide in omnibus persecutionibus vestris, et tribulationibus, quas sustinetis in exemplum iusti iudicii Dei, ut digni habeamini in regno Dei, pro quo et patimini: si tamen iustum est apud Deum tribuere tribulationem iis, qui vos tribulant, et vobis, qui tribulamini, requiem nobiscum in revelatione Domini Iesu de coelo cum angelis virtutis eius, in flamma ignis dantis vindictam iis, qui non noverunt Deum, et qui non obediunt Evangelio Domini nostri Iesu Christi*. Adde etiam non posse homines quamdiu anima a corpore seiuncta est, plenam felicitatem, et bonis omnibus cu-

Vide hanc rationem apud Dam. lib. 4. de fid. ort. c. 28. et Amb. in lib. de fide resurr. cap. 19.

S Chrysost hom. 49. et 50. ad pop. Antioch. vide item Hom. 44. in Ioan.

2 1. Cor. 15. 22.

3 2. Thess. 1. 4.

Plena beatitudo hominis non est nisi anima corpori iungatur.

mulatam adipisci. Ut enim quaelibet pars, a toto separata, imperfecta est: ita etiam anima, quae corpori non est adiuncta: ex quo sequitur, ut illi ad summam felicitatem nihil desit, corporum resurrectionem necessariam esse. His igitur, atque aliis huiusmodi rationibus Parochus fideles in hoc articulo erudire poterit.

6. *Nullus homo tunc invenietur; qui mortis et resurrectionis sit expers.*

De varia resurgentium conditione.

Explicare praeterea diligenter oportebit, ex Apostoli doctrina, quinam ad vitam suscitandi sint: nam ad Corinthios scribens, 1 *Sicut in Adam*, inquit; *omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur*. Omni itaque malorum, bonorumque discrimine remoto, omnes a mortuis, quamquam non omnium par conditio futura est, resurgent, 2 qui bona fecerunt, in resusrectionem vitae, qui vero mala egerunt; in resurrectionem iudicii. Cum autem omnes dicimus; tam eos intelligimus, qui adventante iudicio mortui iam erunt, quam eos, qui morientur. Huic enim sententiae, quae asserit omnes morituros esse, nemine excepto, Ecclesiam acquiescere, ipsamque sententiam magis veritati convenire, scriptum reliquit sanctus Hieronymus: idem sentit sanctus Augustinus. Neque vero huic sententiae repugnant Apostoli verba ad Thessalonicenses scripta: 3 *Mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi, deinde nos, qui vivimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Christo in aera.* Nam Sanctus Ambrosius, cum ea explanaret; ita inquit: *In ipso raptu mors proveniet, et quasi per soporem, ut egressa anima in momento reddatur; cum enim tollentur; morientur, ut pervenientes ad Dominum praesentia Domini recipiant animas, quia cum Domino mortui esse non possunt.* Eademque sententia comprobatur Sancti Augustini auctoritate in libro de civit. Dei.

1 1. Cor. 15. 22. Omnes resurgemus, ergo omnes moriemur.

2 Ioan. 5. 29. Omnes homines morientur, antequam iudicio finis imponatur. Gen. 3. Rom. 5. 6. Heb. 9. Psal. 88. Hieron. ep. 152. ad Minerium et Alexandrium. Aug. lib. 20. de civit. cap. 20.

3 Thes. 4. 16. S. Ambr. in 1. epistola ad Thes. c. 4.

Aug. lib. 20. de civ. Dei c. 20.

7. *Idem prorsus corpus anima humana in extremo iudicio recipiet.*

Cum vero multum referat, nobis certo persuaderi, hoc ipsum atque adeo idem corpus, quod uniuscuiusque proprium fuit, quamvis corruptum sit, et in pulverem redierit, tamen ad vitam suscitandum esse, illud etiam Parochus accurate explicandum suscipiet. Haec Apostoli est sententia, cum inquit: 1 *Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem*: ea voce, *Hoc*, proprium corpus aperte demonstrans. Iob etiam de eo clarissime vaticinatus est: 2 *Et in carne mea*, inquit, *videbo Deum, Salvatorem meum, quem visurus sum ego ipse, et oculi mei conspecturi sunt, et non alius*. Hoc idem colligitur ex ipsius resurrectionis definitione. Est enim resurrectio, auctore Damasceno, ad eum statum, unde cecideris, revocatio. Denique si consideremus, cuius rei causn resurrectionem futuram paulo ante demonstratum est: nihil erit, quod cuiusquam animum hac in re dubium facere possit.

Idem omnino corpus resurget, Hieron. in Paulæ epitaph. Greg lib. 14. mor. c. 29. Ezech. 37.

1 1. Cor. 15. 43.

2 Iob. 19. 26.

Damas. lib. 4. de ortho. fide. c. 28.

8. *Cuius rei causa resurrectio corporum divinitus sit instituta.*

Idcirco autem corpora excitanda esse docuimus, 3 ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum. Hominem igitur ex ipso corpore, cuius opera vel Deo, vel daemoni servivit, resurgere oportet: ut cum eodem corpore triumphi coronas, et praemia consequatur, aut poenas, et supplicia miserrima perferat.

Resurrectionis causas vide sect. 5.

3 1. Cor. 5. 10.

9. *Corpora contractam in hac mortali vita deformitatem non resument.*

Neque vero corpus tantum sesurget, sed quidquid ad illius naturae veritatem, atque ad hominis decus, et ornamentum pertinet, restituendum est. Praeclarum ea de re sancti Augustini testimonium legimus. Nihil tunc vitii, inquit, in corporibus existet: si aliqui plus pinguedine obesi, et crassi exstiterint, non totam corporis molem assument, sed quod illam habitudinem superabit, reputabitur superfluum: et e diverso, quaecunque vel morbus, vel senium confecit in corpore, reparabitur per Christum virtute divina: ut si aliqui propter ma-

Corporis resurgentis pulchritudo, et integritas. S. Aug. lib. 11. de Civit. Dei, c. 19. et 20. et 21. et Enchir. cap. 86. 87. 88. 89. et 90. vide item Hier. in ep. ad Pammachium de erroribus Ioannis Hieros.

Capilli quos homo recipiet.

Aug. lib. 22. civit. c. 19. et Enchiridi cap. 89.

crorem fuerint graciles : quia Christus non solum nobis corpus reparabit, sed quidquid per miseriam huius vitae fuerit nobis ademptum. Item alio loco : *Non resumet homo capillos, quos habuerit, sed quos decuerit*, iuxta illud : 1 *Omnes capilli capitis vestri numerati sunt*, *qui secundum divinam sapientiam sunt reparandi*. In primis vero quoniam membra ad veritatem humanae naturae pertinent, simul restituentur omnia. Qui enim vel ab ipso ortu oculis capti sunt, vel ob aliquem morbum lumina amiserunt, claudi, atque omnino manci, et quibusvis membris debiles, integro, ac perfecto corpore resurgent; aliter enim animae desiderio, quae ad corporis coniunctionem propensa est, minime satisfactum esset : cuius tamen cupiditatem in resurrectione explendam esse, sine dubitatione credimus. Praeterea satis constat, resurrectionem aeque, ac creationem inter praecipua Dei opera numerari. Quemadmodum igitur omnia a Deo initio creationis perfecta fuerunt, ita etiam in resurrectione futurum omnino affirmare oportet.

1 Matt. 10. 30.

10. *Martyres corporibus integris resurgentes in eis vulnerum cicatrices gestabunt.*

Vide lib. 22. de civit. Dei c. 20. ubi horum verborum sensus planior est.

Cicatrices martyrum relinquentur post resurrectionem ad cumulum felicitatis, in improbis autem contra ad miseriam.

Neque id de martyribus solum fatendum est, de quibus Sanctus Augustinus ita testatur : *Non erunt absque illis membris* : non enim posset illa mutilatio non esse corporis vitium, alioquin qui capite truncati sunt, deberent sine capite resurgere : veruntamen extabunt in eorundem membrorum articulis, gladii cicatrices, refulgentes super omne aurum, et lapidem pretiosum, veluti et cicatrices vulnerum Christi.

11. *Etiam improborum corpora mutilata hic resurgent integra.*

Quod de improbis quoque verissime dicitur, et si illorum culpa membra amputata fuerint: nam quo plura membra habebunt, tanto acerbiori dolorum cruciatu conficientur : quare illa membrorum restitutio non ad eorum felicitatem, sed calamitatem, ac miseriam esse redundatura, cum merita non ipsis

membris, sed personae, cuius corpori coniuncta sunt, adscribantur: nam iis, qui poenitentiam egerunt, ad praemium, illis vero, qui eandem contempserint, ad supplicium restituentur. Haec vero si a Parochis attente considerentur, nunquam eis rerum, et sententiarum copia deerit ad excitandos, inflammandosque pietatis studio fidelium animos; ut vitae huius molestias, et aerumnas cogitantes, beatam illam resurrectionis gloriam, quae iustis, et piis proposita est, avide expectent.

12. *Corpora hominum, postquam resurrexerint, qualia sint futura.*

Sequitur nunc, ut fideles intelligant (si ea spectemus, quae corporis substantiam constituunt, quamvis illud ipsum, atque idem corpus a mortuis revocari oporteat, quod antea extinctum fuerat) longe aliam tamen, et diversam eius conditionem fore. Ut enim caetera omittamus, in eo maxime resurgentium corpora a seipsis different, quod cum antea mortis legibus subiecta essent, posteaquam ad vitam suscitata fuerint, sublato bonorum, malorumque discrimine, immortalitatem assequentur. Quam quidem admirabilem naturae restitutionem insignis Christi victoria meruit, quam de morte reportavit, quemadmodum sacrarum litterarum testimonia nos admonent: scriptum est enim: 1 *Praecipitabit mortem in sempiternum*, et alibi: 2 *Ero mors tua, o mors*; quod explicans Apostolus, inquit: 3 *Novissime autem inimica destruetur mors*: Et apud Sanctum Ioannem legimus: 4 *Mors ultra non erit*. Decebat autem maxime Christi Domini merito, quo mortis imperium eversum est, peccatum Adae longo intervallo superari. Idem etiam divinae iustitiae consentaneum fuit, ut boni beata vita perpetuo fruerentur, mali vero sempiternas poenas luentes, 5 quaererent mortem, et non invenirent: optarent mori, et mors fugeret ab eis. Atque haec quidem immortalitas bonis, et malis communis erit.

Corpus iuxta substantiam idem prorsus resurget, sed tamen diversa qualitate.

Corpora damnatorum in medio igne fore perpetua probat Aug. lib. 21. civ. cap. 2. 3. 4.

1 Isa. 25. 8.

2 Osc. 13. 14.

3 1. Cor. 15. 26.

4 Apoc. 21. Immortalitas bonis et malis communis iustitiae Dei consentanea.

5 Apoc. 9. 4.

1 1. Thess. 4. 15. nis 1 Apostolum usum esse constat, cum ad Thessalonicenses de dormientibus scriberet.

Tertius. Sed in omnibus etiam aliis aerumnis, et in calamitatibus, futurae resurrectionis cogitatio, summam nobis doloris levationem afferet: quemadmodum Sancti Iob exemplo didicimus, 2 qui una hac spe afflictum, et moerentem animum sustentabat, fore aliquando, ut in resurrectione Dominum Deum suum conspiceret.

2 Iob. 19. 25.

Quartus. Praeterea hoc plurimum valebit ad persuadendum fidelibus populis, ut rectam vitam, integram, ab omnique prorsus peccati labe puram agere, quam diligentissime curent; si enim cogitaverint ingentes illas divitias, quae resurrectionem consequuntur, ipsis propositas esse, facile ad virtutis, et pietatis studia allicientur. Contra vero, nulla res maiorem vim habitura est ad comprimendas animi cupiditates, hominesque a sceleribus avocandos, quam si saepius admoneantur, quibusnam malis, et cruciatibus improbi afficiendi sunt, 3 qui extremo illo die procedent in resurrectionem iudicii.

3 Ioan. 5. 29.

DE DUODECIMO ARTICULO

CAPUT XIV.

Vitam aeternam.

1. *Cur postremo loco hic fidei articulus sit positus, et quantum referat illum frrquenter populo explicari.*

SAncti Apostoli, duces nostri, Symbolum, quo fidei nostrae summa continetur, aeternae vitae articulo claudi, et terminari voluerunt: tum quia post carnis resurrectionem nihil aliud fidelibus expectandum est, nisi aeternae vitae praemium: tum vero, ut perfecta illa felicitas, et bonis omnibus cumulata nobis semper ante oculos versaretur, doceremurque in ea mentem, et cogitationes nostras omnes defigendas esse. Quare Parochi in erudiendis fidelibus nunquam intermittent, praemiis aeternae vitae propositis eorum animos accendere; ut, quaecunque vel difficillima Christiani nominis causa subeunda esse docuerint, facilia, atque adeo iucunda existiment, promptioresque ad parendum Deo, et alacriores reddantur.

Agens agit propter finem. Arist. lib. 2. Phys. text. 49. & 81.

Fidelibus difficillima quaeque aeternae vitae intuitu facilia. Matt. 5. 16. et 19. 2. Cor. 4. 17. Hebr. 1. 19.

2. *Quid hic per Vitam aeternam significetur.*

Sed quoniam sub his verbis, quae ad beatitudinem nostram declarandam hoc loco usurpantur, plurima mysteria in occulto latent, ea sic aperienda sunt, ut, quantum cuiusque ingenium ferat, omnibus patere possint. Admonendi igitur sunt fideles, his vocibus, *Vitam aeternam*, non magis perpetuitatem vitae, cui etiam daemones, sceleratique homines addicti sunt, quam in perpetuitate beatitudinem, quae beatorum desiderium expleat, significare. Atque ita intelligebat legis peritus ille, 1 qui a Domino Salvatore nostro, quid sibi faciendum esset, ut vitam aeternam possideret, in Evangelio

Vita aeterna aeternam beatitudinem significat: vide August. lib. 5. civit. c. 12. 19. et 11. et in Ps. 118. Conc. 19. Apoc. 19. Psal. 48. et 54. Iob. 20.

1 Lucae 10. 25.

quaesivit, perinde ac si diceret: Quaenam mihi praestanda sunt, ut ad eum locum, ubi perfecta felicitate frui liceat, perveniam? In hunc vero sensum sacrae litterae haec verba accipiunt, ut 1 multis in locis licet animadvertere.

1 Matt. 19. 20. et 25. 46. Ioan. 17. 3. Rom. 2. 7.

3. *Cur Vitae aeternae nomine summa illa beatitudo designetur.*

Beatitudo non in rebus corporeis consistit. vide Aug. lib. 19. de civit. c. 4. 5. 6. et 7. et Arist. lib. 1. Ethic. c. 7. 8. et 9. D. Thom. 1. 2. q. 2. art.

Hoc vero potissimum nomine summa illa beatitudo appellata est, ne quis existimaret eam in rebus corporeis, et caducis, quae aeterna esse non possunt, consistere. Neque enim haec ipsa beatitudinis vox satis explicare poterat, quod quaerebatur, praesertim cum non defuerint homines inanis cuiusdam sapientiae opinione inflati, qui summum bonum in iis rebus ponerent, quae percipiuntur sensibus. Haec enim pereunt, et veterascunt: beatitudo vero nullo temporis termino definienda est: quin potius terrena haec longissime a vera felicitate absunt: a qua is quam maxime recedit, qui mundi amore, et desiderio tenetur: scriptum est enim: 2 *Nolite diligere mundum, neque ea, quae in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo*: et paulo post: *Mundus transit, et concupiscentia eius*. Haec igitur Parochi fidelium mentibus imprimenda diligenter curabunt, ut mortalia contemnere, nullamque in hac vita, in qua 3 non cives, sed advenae sumus, felicitatem obtineri posse in animum inducant. Quamquam hic etiam spe beati merito dicemur, 4 si abnegantes impietatem, et saecularia desideria, sobrie, et iuste, et pie vixerimus in hoc saeculo, expectantes beatam spem, et adventum gloriae magni Dei, et Salvatoris nostri Iesu Christi. Haec autem cum permulti, 5 qui sibi ipsis sapientes videbantur, minus intelligerent, et in hac vita felicitatem quaerendam putarent, stulti facti sunt, et in maximas calamitates inciderunt. Sed illud praeterea ex vi huius nominis, *Vitam aeternam*, percipimus, semel adeptam felicitatem amitti numquam posse, ut falso nonnulli suspicati sunt: nam felicitas ex om-

2 Ioan. 2. 15.

3 1. Pet. 2. lib. Spe in hac vita inchoari potest nostra beatitudo.

4 Tit. 2. 13.

5 Rom. 1. 22.

Beatitudinem aeternam esse oportere. Aug. de civ. Dei lib. 12. cap. 20.

Felicitas est omnium bonorum sine ulla mali admix-

nibus bonis sine ulla mali admistione cumulatur: quae cum hominis desiderium expleat, in aeterna vita necessario consistit: nec enim potest beatus non magnopere velle, ut illis bonis, quae adeptus est, sibi perpetuo frui liceat. Quare, nisi ea possessio stabilis, et certa sit; maximo cruciatu timoris angatur, necesse est.

tione iugis possessio.
Scot. 4. sent. dist. 49. q. 6. litt. Q.

4. *Aeterna beatitudo verbis, aut mente humana comprehendi non potest.*

Verum quanta sit beatorum, qui in coelesti patria vivunt, felicitas, eaque ab ipsis tantum, praeterea a nemine comprehendi possit, hae ipsae voces, cum vitam beatam dicimus, satis demonstrant; nam cum ad rem aliquam significandam eo nomine utimur, quod cum multis aliis commune est, facile intelligimus, deesse propriam vocem, qua res illa plane exprimatur. Cum igitur felicitas iis vocibus declaretur, quae non magis in beatos, quam in omnes, qui perpetuo vivant, recte conveniunt, hoc nobis argumento esse potest, altiorem, et praestantiorem quandam rem esse, quam ut proprio vocabulo perfecte significare eius rationem possimus: nam etsi plurima alia nomina coelesti huic beatitudini in sacris litteris tribuuntur: cuiusmodi sunt, 1 *regnum Dei* 2 *Christi*, 3 *coelorum*, 4 *paradisus*, 5 *sancta civitas*, 6 *nova Hierusalem*, 7 *domus Patris*; tamen perspicuum est, nullum ex iis ad eius magnitudinem explicandam satis esse. Quare Parochi hoc loco oblatam sibi occasionem non praetermittent, fideles tam amplis praemiis, quae vitae aeternae nomine declarantur, ad pietatem, et iustitiam, et omnia Christianae religionis officia invitandi.

De inerrabili Sanctorum gloria, et de praemiis essentialib. vide Aug. lib. 22. de civit. c. 20. et 30. lib. 3. de liber. arb. c. 25. et ser. 64. de verb. Domini, et sermon. 37. de Sanctis.

Beatitudo proprio verbo nequit exprimi.

1 Matt. 6. 33. et 21. 31. Marci 1. 14. Lucae 6. 14.
2 Ioan. 18. 36. Ephes. 5. 5. Col. 1. 13.
3 Matt. 5. 3. 30.
4 Ezech. 28. 13. Lucae 23. 43. 2. Cor. 2. 4.
5 Isa. 52. 1. Apoc. 21. 2.
6 Apoc. 9. 12. 21. 2.
7 Ioan. 14. 2.

Constat enim vitam in maximis bonis, quae natura expetuntur, numerari solere: atqui hoc potissimum bono, cum vitam aeternam dicimus, beatitudo definitur. Quod si exigua hac, et calamitosa vita, quae tot, et tam variis miseriis subiecta est, ut mors verius dicenda sit, nihil magis

Vita magnum bonum, et quantum ab omnibus expetatur. Vide Aug. lib. 11. civit. cap. 27. 28.

Vita haec potius mors dicenda Aug. lib. 12. civ. c. 20.

amatur, nihil aut charius, aut iucundius esse potest: quo tandem animi studio, qua contentione aeternam illam vitam quaerere debemus, quae defunctis omnibus malis, perfectam, et absolutam bonorum omnium rationem coniunctam habet?

5. *Beatitudo omnium malorum privatione, omnium bonorum adeptione continetur.*

Felicitas malum nullum admittit, et nullum bonum excludit. August. lib. 22. de civit. c. 30. Chrys. enim 30. c. ad Theod. lapsum, Anselm. epist. 2. ad Hugonem, et in lib. de similit. c. 47.
1 Apoc. 7. 16.
2 Apoc. 21. 4.
Isa. 25. 8.
Omne bonum concludit.
Aug. lib. 22. cap. in fin.
Alex. de Ales super Psal. 47.
3 Matt. 25. 21.

Nam, ut Sancti Patres tradiderunt, aeternae vitae felicitas omnium malorum liberatione, et bonorum adeptione definienda est. De malis clarissima sunt sanctarum litterarum testimonia; scriptum est enim in Apocalypsi. 1 *Non esurient, neque sitient amplius, neque cadet super illos sol, neque ullus aestus*; et rursus; 2 *Absterget omnem lacrymam ab oculis eorum: et mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quia prima abierunt*. Iam vero beatorum immensa gloria, innumeraque solidae laetitiae, et voluptatis genera futura sunt, cuius gloriae magnitudinem cum animus noster capere, aut illa in animos nostros penetrare nullo modo possint: necesse est, nos in illam, nempe 3 in gaudium Domini introire, ut eo circumfusi, mentis desiderium cumulate expleamus.

6. *Quibus praecipue bonorum generibus Beati perfruentur.*

S. Aug. serm. 64. de verb. Domini Et de Symb. ad Cathec. lib. 3. c. 11. Dan. 12.

Quamvis autem, ut Sanctus Augustinus scribit, facilius mala, quibus cariturі sumus, quam bona, ac voluptates, quas hausturi sumus, numerari posse videantur: danda tamen erit opera, ut, quae fideles summae illius felicitatis adipiscendae cupiditate inflammare poterunt, breviter, et dilucide explicentur. Sed illa in primis distinctione uti oportebit, quam a gravissimis divinarum rerum scriptoribus accepimus; ii enim duo bonorum genera esse statuunt: quorum alterum ad beatitudinis naturam pertinet, alterum ipsam beatitudinem consequitur; quare illa essentialia, haec vero accessoria bona, docendi causa, appellarunt.

Beatitudo duplex, una essentialis, altera accessoria; de hac distinctione vide vide Doctores in 4. sent. dist. 49.

7. *In quo consistat essentialis, et primaria aeternae beatitudinis causa.*

Ac solida quidem beatitudo, quam essentialem communi nomine licet vocare, in eo sita est, ut Deum videamus, eiusque pulchritudine fruamur, qui est omnis bonitatis, ac perfectionis fons, et principium. 1 Haec est vita aeterna, inquit Christus Dominus, ut cognoscant te solum Deum verum, et quem misisti, Iesum Christum: quam sententiam Sanctus Ioannes videtur interpretari, cum ait: 2 *Charissimi, nunc filii Dei sumus, et nondum apparuit quid erimus: scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum, sicuti est*; significat enim beatitudinem ex iis duobus constare: tum quod Deum intuebimur qualis in natura sua, ac substantia est, tum quod veluti Dii efficiemur. Nam qui illo fruuntur, quamvis propriam substantiam retineant, admirabilem tamen quandam, et prope divinam formam induunt, ut Dii potius, quam homines videantur.

Praemium essentiale est Dei visio. Aug. lib. 22. civit. c. 29.

1 Ioan. 17. 3. Ubi nota quod loquitur de fide, non de beatitudine.

2 1. Ioan. 3. 2.

Beatitudo hominis duobus constat.

8. *Beati quomodo Dei formam, et naturam modo induant.*

Hoc autem cur ita fiat, ex eo perspicuum est, quod unaquaeque res, vel eius essentia, vel ex eius similitudine, et specie cognoscitur. At quoniam nihil est Deo simile, cuius similitudinis adiumento ad perfectam eius notitiam pervenire possimus: consequens est, ut eius naturam, et essentiam videre nemini liceat, nisi haec eadem divina essentia se nobis coniunxerit. Atque id Apostoli verba significant, 3 *Videmus nunc per speculum in aenigmate, tunc autem facie ad faciem*: nam, quod inquit, *In aenigmate*, interpretatur Sanctus Augustinus, in similitudine ad Deum intelligendum accommodata. Quod etiam Sanctus Dionysius aperte ostendit, cum affirmat nulla inferiorum similitudine superiora percipi posse: neque enim ex alicuius rei corporeae similitudine, eius, quae corpore careat, essentia, et substantia cognosci potest: cum praesertim necesse sit, re-

Beati ad divinam naturam proximè accedunt.

2. Cor. 5.

3 1. Cor. 13. 12.

S. Aug lib. 15. de Trin. cap. 9.

S. Dionysius cap. 1. de Divin. nom.

Vide D. Th. in 1. p. q. 12. art. 2.

Contra gentes l. 3. cap. 52.

rum similitudines minus concretionis habere, et magis spirituales esse, quam res ipsas, quarum imaginem referunt: quemadmodum in omnium rerum cognitione facile experimur; quoniam vero fieri non potest, ut alicuius rei creatae similitudo aeque pura, et spiritualis, ac Deus ipse est, reperiatur: ita fit, ut ex nulla similitudine divinam essentiam perfecte intelligere possimus. Accedit etiam, quod omnes creatae res certis perfectionis terminis circumscribuntur: At Deus infinitus est, neque ullius rei creatae similitudo eius immensitatem capere potest. Quocirca una illa ratio divinae substantiae cognoscendae relinquitur, ut ea se nobis coniungat, et incredibili quodam modo intelligentiam nostram altius extollat, atque ita idonei ad eius naturae speciem contemplandam reddamur.

In collecta Epiphaniae.

9. *Lumine gloriae beati illustrantur, & ad Deum videndum tota spe omnes commoveri debent.*

1 Psal. 35. 10. De lumine gloriae vide S. Tho. 1 p. q. 12. art. 5. Scot. 4. sent. dist. 49. q. 11. 2 2. Pet. 1. 4.

Id verò lumine gloriae assequemur, cum eo splendore illustrati, 1 Deum lumen verum in eius lumine videbimus: nam beati Deum praesentem semper intuentur: quo quidem dono omnium maximo, et praestantissimo, 2 divinae essentiae participes effecti, vera et solida beatitudine potiuntur: quam nos ita credere debemus, ut eam Dei benignitate, cum certa spe, nobis expectandam esse, in Symbolo Patrum definitum sit; inquit enim: Expecto resurrectionem mortuorum, et vitam venturi saeculi.

Symbolum Constantinopolitanum.

10. *Quomodo in beatitudine homo Deo coniungatur similitudine explicatur.*

Divina haec planè sunt, neque ullis verbis explicari, aut cogitatione comprehendi à nobis possunt. Verùm, licet aliquam huius beatitudinis imaginem in iis etiam rebus, quae sensu percipiuntur, cernere. Nam, quemadmodum ferrum admotum igni ignem concipit, et quamvis eius substantia non mutetur, fit tamen, ut diversum quippiam, nimirum ignis, esse videatur: eodem mo-

A simili.

do, qui in coelestem illam gloriam admissi sunt, Dei amore inflammati, ita afficiuntur, cùm tamen id, quod sunt, esse non desinant, ut multò magis distare ab iis, qui in hac vita sunt, merito dici possint, quàm ferrum candens ab eo, quod nullam caloris vim in se contineat. Ut igitur rem paucis complectamur, summa illa, et absoluta beatitudo, quam essentialem vocamus, in Dei possessione constituenda est. Quid enim ei ad perfectam felicitatem deesse potest, qui Deum optimum et perfectissimum possidet?

Anselmus hanc tangit similitudinem in lib. de Similit. cap. 56.

11. *Quae sint accidentalia bona, quibus Beati circumfluent.*

Verùm ad illam tamen quaedam accedunt ornamenta omnibus beatis communia: quae quoniam ab humana ratione minùs remota sunt, vehementiùs quoque animos nostros commovere, et excitare solent. Huius generis ea sunt, de quibus Apostolus ad Romanos videtur intelligere: 1 *Gloria, et honor, et pax omni operanti bonum*; nam gloria quidem Beati perfruentur, non illa solum, quam tandem essentialem beatitudinem, vel cum eius natura maximè coniunctam esse ostendimus: sed ea etiam, quae constat ex clara, et aperta notitia, quam singuli de alterius eximia, et praestanti dignitate habituri sunt. At verò quantus ille honor existimandus est, qui eis à Domino tribuitur, cum 2 non amplius servi, 3 sed amici, fratres, ac 4 filii Dei vocentur: quare ita electos suos amantissimis, et honorificentissimis verbis Salvator noster compellabit: 5 *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum*: ut meritò liceat exclamare: 6 *Nimis honorificati sunt amici tui Deus*: 7 sed laudibus etiam à Christo Domino coram Patre coelesti, et Angelis eius celebrabuntur. Praeterea, si hoc commune omnibus hominibus desiderium natura ingenuit honoris, qui à viris sapientia praestantibus habeatur, quòd eos locupletissimos virtutis suae testes fore existiment: quantum bea-

Premium, seu bonum beatitudinis accidentale, Aug. lib. 22. civit. c. 30.

1 Rom. 2. 10.

Qualis gloria beatorum, ob quam ipsa beatitudo gloria dicitur.

Psal. 83. 12.

Rom. 8. 18.

Honor beatorum, quantus, ob quem ipsi reges Apoc. 5. lac 5. in Graeco textu nominantur.

2 Luca 12. 4. Ioa. 15. 13.

3 Psal. 27. 23. Ioan. 20. 17. Heb. 2. 11.

4 Ioan. 10 52. Rom. 8. 14.

5 Matt. 25. 34.

6 Psal. 138. 17

7 Matth. 12. 32. Luca 12. 8.

torum gloriae accessurum putamus, quod alius alium summo honore prosequetur?

12. *Quibus bonorum copiis beati in aeternis illis sedibus cumulabuntur.*

Beatitudo omnibus bonis animi, et corporis constat. Ps. 15. 9.

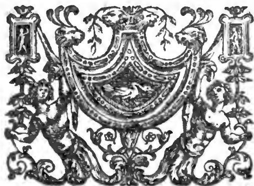
Infinita esset omnium oblectationum enumeratio, quibus beatorum gloria cumulata erit, ac ne cogitatione quidem fingere eas possumus. Sed tamen hoc fidelibus persuasum esse debet, quaecunque nobis iucunda in hac vita contingere, vel etiam optari queant, sive ea ad mentis cognitionem, sive ad corporis perfectum habitum pertineant, earum rerum omnium copiis beatam coelestium vitam circumfluere: quamvis hoc altiori quodam modo, quam oculus vidit, aut auris audivit, aut in cor hominis ascendit, fieri 1 Apostolus affirmet; nam corpus quidem, quod antea crassum, et concretum erat, cùm in coelo, detracta mortalitate, 2 tenue, et spirituale effectum fuerit, nullis amplius alimentis indigebit: anima 3 autem aeternae gloriae pabulo, quod magni illius convivii author, transiens omnibus ministrabit, cum summa voluptate exsaturabitur. Quis verò pretiosas vestes, aut regales corporis ornatus desiderare poterit, ubi nullus harum rerum usus futurus sit; 4 omnesque immortalitate, et splendore amicti, et 5 sempiternae gloriae corona ornati erunt? Sed si amplae etiam, et magnificae domus possessio ad humanam felicitatem pertinet, quid coelo ipso, quod Dei claritate undique collustratur, vel amplius, vel magnificentius cogitari potest? Quare Propheta, cum eius domicilii pulchritudinem sibi ante oculos poneret, et ad beatas illas sedes perveniendi cupiditate arderet, 6 *Quàm dilecta*, inquit, *tabernacula tua Domine virtutum: concupiscit, et deficit anima mea in atria Domini: cor meum, et caro mea exultaverunt in Deum vivum*. Atque ut hic sit omnium fidelium animus, haec communis omnium vox, quemadmodum Parochi vehementer optare, ita etiam omni studio curare debent,

1 1. Cor. 2. 9. Isa. 64. 4.
2 1. Cor. 15. 42. 43.
3 Lucae 12. 37.
Terrena vilia erunt beatis.
4 1. Cor. 15. 54. Apoc. 7. 9.
5 1. Cor. 9. 25. 2. Tim. 4. 8.
6 Psal. 83. 2. 3.

13. ***Praemiis iisdem citra ullum discrimen, beati non afficientur.***

Nam 1 *in domo Patris mei*, inquit Dominus, *mansiones multae sunt*: in quibus maiora, et minora praemia, ut quisque promeritus erit, reddentur. 2 *Qui enim parcè seminat, parcè et metet: et qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet.* Quare non solum ad eam beatitudinem fideles excitabunt, verùm etiam eius consequendae certam rationem hanc esse frequenter monebunt, ut fide, et charitate instructi, et in oratione, et sacramentorum usu perseverantes ad omnia benignitatis officia in proximos se exerceant; ita enim Dei misericordia fiet, qui beatam illam gloriam diligentibus se praeparavit, ut aliquando impleatur, quod dictum est per Prophetam: 3 *Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, et tabernaculis fiduciae, et in requie opulenta.*

1 Ioan. 14. 2. Ps. 61.
2 1. Cor. 9. 6.
Diversa erunt in coelo meritorum praemia.
Isa 56. 4. 5. Matth 19. 28. 1. Cor 15. 41. Aug lib. 22 civit. 3 20. Cyprianus de opere.
Continuatio primae parti ad secundam de Sacramentis
3 Isa 32. 18. Credo igitur in Deum Patrem Creatorem, in Deum Filium Redemptorem, et in Spiritum Sanctum, omnia vivificantem.
Isa. 34. 18.

I 3

CATECHISMI
ROMANI
PARS SECUNDA
DE SACRAMENTIS IN GENERE.

CAPUT I.

1. *Doctrinam Sacramentorum tradere Parochò in primis est curandum.*

Partes doctrinæ Christianæ Symbolum sunt, et signa Decalogum, et oratio. Canes sunt infideles Ecclesiam Dei lacerantes. Porci autem Porcinam vitam agentes omnia genera virtutum conculcantes, de quibus inquit Christus. 1 Matt. 7. 6.

Abscondisti hæc a sapientibus, et prudentibus, et revelasti ea parvulis. Matth. 7. 6.

UM omnis Christianae doctrinae pars Pastoris scientiam diligentiamque desideret: tùm sacramentorum disciplina, quae et Dei iussu necessaria, et utilitate uberrima est, Parochi facultatem, et industriam postulat singularem, ut eius accurata, ac frequenti perceptione fideles tales evadant; quibus praestantissimae res dignè, et salutariter impertiri possint, et Sacerdotes ab illa divini interdicti regula non discedant: 1 *Nolite Sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos: ne fortè conculcent eas pedibus suis, et conversi dirumpant vos.*

2. *Quidnam sibi velit Sacramenti vocabulum.*

Sacramenti vox est multiplex.

Principio igitur, quoniam universè de toto genere Sacramentorum agendum est, ab ipsius nominis vi, atque notione oportet incipere, eiusque ambiguam significationem explanare, ut quae huius verbi sententia hoc loco propria sit, faciliùs intelligatur. Quare docendi sunt fideles Sacramenti nomen (quod ad propositam rem attinet,) aliter à profanis, quàm à sacris scriptoribus acceptum esse; nam alii auctores sacramenti nomine obligationem illam significari voluerunt, cùm iurati ali-

quo servitutis vinculo obstringuntur, ex quo iusiurandum, quo se milites fidelem operam reipublicae praestaturos pollicentur, sacramentum militare dictum est; atque haec frequentissima huius vocabuli significatio apud illos videtur fuisse. Verùm apud Latinos Patres, qui res divinas scriptis tradiderunt, sacramenti nomen aliquam rem sacram, quae in occulto latet declarat: quemadmodum Graeci ad eandem rem significandam mysterii vocabulo usi sunt; in eam verò sententiam sacramenti vocem accipiendam esse intelligimus, cùm ad Ephesios scribitur: 1 *ut notum faceret nobis sacramentum voluntatis suae*. Deinde ad Timotheum: 2 *Magnum est pietatis sacramentum*. Praeterea in libro Sapientiae: 3 *Nescierunt sacramenta Dei*. Quibus in locis, et aliis multis licet animadvertere, Sacramentum nihil aliud, nisi rem sacram, abditam, atque occultam significare.

Latini pro Iureiurando Sacramentum sumpserunt. Tullius Cic. 1. offic.

Patres pro re divina latente, mysterii, et Sacramenti nomine usi sunt.

1 Eph. 1. 9.

2 1. Tim. 3. 16.

3 Sap 2. 22. Eph. 5. 32. Apoc. 1. 19.

3. *Sacramenti nomen ad signa sacra significanda à Patribus accommodatum est antiquissimum.*

Quare Latini doctores signa quaedam sensibus subiecta, quae gratiam, quam efficiunt, simul etiam declarant, ac veluti ante oculos ponunt, sacramenta commodè appellari posse existimarunt. Quamquam, ut D. Gregorio placet, ob id sacramenta dici possunt, quod divina virtus sub rerum corporearum tegumentis, occultè salutem efficiat. Nec verò quisquam putet hoc vocabulum nuper in Ecclesiam inductum esse: Nam qui Sanctos Hieronymum, et Augustinum legerit, facilè perspiciet, antiquos religionis nostrae scriptores ad eam, de qua loquimur, rem demostrandam saepissimè Sacramenti nomine, interdum verò etiam Symboli, vel Mystici signi, vel Sacri signi voce usos esse. Atque haec de Sacramenti nomine dicta sint: quod quidem veteris etiam legis Sacramentis convenit, de quibus nihil opus est Pastoribus praecepta tradere, cum ea Evangelii lege, et gratia sublata sint.

D. Greg. in c. 16. lib. 1. Regum supra illud; Directus est spiritus Domini in David.

Sacramenti nomen a primis Ecclesiae Patribus saepe fuit usurpatum. Vide Tert. de praescr. et lib 4. adver. Marc. Cypr. epist. 55. et in lib. de bapt. Christi. Hier. in commentarium in Threu. Aug lib. 19. contra Faustum c. 11. in Ioan. tr. 80.

4. *Quam rem Catholicis Scriptoribus propriè denotet Sacramentum.*

De propria vi, atque natura Sacramenti.

Verum praeter nominis notionem, quae hactenus declara est, rei etiam vis, et natura diligenter investiganda, et quid Sacramentum sit fidelibus aperiendum est. Sacramenta enim ex genere earum rerum esse, quibus salus, et iustitia comparatur, dubitare nemo potest. Sed cùm multae rationes sint, quae ad hanc rem explicandam aptae, et accommodatae videantur: nulla tamen planiùs, et dilucidùs eam demonstrat, quàm definitio à D. Augustino tradita, quam deinde omnes doctores scholastici secuti sunt. 1 *Sacramentum*, inquit ille, *est sacrae rei signum*: vel ut aliis verbis, in eandem tamen sententium, dictum est: 2 *Sacramentum est invisibilis gratiae visibilis forma, ut eius similitudinem gerat, et causa existat.*

Sacramentum est res, qua salus et iustitia comparatur.

1 D. Aug. lib. 10. de civ. Dei c. 5. Alex. de Ales 4. par. q. 1. mem. 1. D. Tho. in 3. par. q. 60. per totam.

2 Hæc definitio colligitur ex Aug. lib. de catech. rud. cap. 26. et 12. epist. 166.

5. *Rerum sensibilium divisio, quidque signi nomine intelligendum sit.*

Rerum sensibilium duo esse genera, Aug. lib. 2. de doctrina Christi c. 1. Signa alia naturaliter, alia ad placitum Arist. lib. 1. Perich. c. 1.

Quae quidem definitio, ut magis pateat, singulae eius partes Pastoribus exponendae erunt, atque in primis docere oportebit, rerum omnium, quae sensibus percipiuntur, duo esse genera: aliae enim ob id inventae sunt, ut aliquid significent: aliae non alterius rei significandae, sed sua tantum causa effectae sunt: quo in numero omnes penè res, quae natura constant, haberi possunt. At verò in priori genere vocabula rerum, scriptura, vexilla, imagines, tubae, et alia huiuscemodi permulta ponenda sunt: nam si ex vocabulis vim significandi detraxeris, sublata videtur esse causa, quamobrem vocabula instituerentur. Haec igitur signa propriè dicuntur: illud enim signum esse Sanctus Augustinus testatur, quod praeter rem, quam sensibus objicit, efficit etiam, ut ex se alterius rei cognitionem capiamus: sicuti ex vestigio, quod terrae impressum intuemur, transisse aliquem, cuius vestigium apparet, facilè cognoscimus.

August. lib. 2. de doctr. Christi c. 1. quem sequitur Mag lib 4. dist. 1. et Gratian. de con. sec. dist. 1. c. signum.

6. *Quomodo Sacramenta in genere signi reponenda sint, ostenditur.*

Quae cum ita se habeant, Sacramentum ad hoc rerum genus, quae significandi causa institutae sunt, referri perspicuum est: si quidem specie quadam, et similitudine id nobis, quod Deus in animis nostris, sua virtute, quae sensu percipi non potest, efficit. Baptismus enim (ut, quod docetur exemplo notius fiat,) cùm adhibitis certis, et solemnibus verbis, aqua extrinsecus abluimus, hoc significat, Spiritus Sancti virtute omnem peccati maculam, et turpitudinem interius elui, et animas nostras praeclaro illo coelestis iustitiae dono augeri, atque ornari; simulque ea corporis ablutio, ut postea suo loco explicabitur, illud in animo efficit, quod significat.

Sacramentum cur inter res, quae significant reponi debeat.

Augu. lib. 3. de doctrina Christi c. 9. et ep. 23 ad Bonif. et in lib. de catech. rud. c. 16. Tertul. in lib. de resurrect. carnis Greg lib. 6. c. 3. in lib. Reg.

7. *Idem etiam ex Scripturis demonstratur.*

Sed ex Scripturis etiam apertè colligitur, Sacramentum inter signa numerandum esse. Apostolus enim de circumcisione, veteris legis Sacramento, quae 1 Abraham patri omnium credentium data erat, ita ad Romanos scribit. 2 *Et signum accepit circumcisionis, signaculum iustitiae fidei.* Et alio loco, 3 cùm affirmat nos omnes, *qui baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizatos esse*: licet cognoscere, baptismum huius rei significationem habere, nimirum, ut ait idem Apostolus, *Nos consepultos esse cum illo per baptismum in mortem*. Neque verò parum proderit, si fidelis populus Sacramenta ad signa pertinere intellexerit: ita enim fiet, ut quae illis significantur, continentur, atque efficiuntur, Sancta et augusta esse facilius sibi persuadeat, cognitaque eorum sanctitate, ad divinam erga nos beneficentiam colendam, ac venerandam magis excitetur.

Sacramenta inter res, quae significant, esse numeranda ex Scripturis colligitur.

1 Gen. 17. 10. 11. 12.
2 Rom. 4. 11.
3 Rom. 6. 3.
Ibid.

Utilitas ex doctrina superiori emanans.

8. *Quot sunt signorum genera.*

Sequitur nunc, ut verba illa, rei sacrae, quae est altera difinitionis pars explicentur. Quod quidem, ut commodè fieri possit, paullo altius repetenda sunt, quae de signorum varietate Sanctus Augustinus acutè, et subtiliter disputavit. *Quaedam enim signa naturalia dicuntur, quae praeter seipsa*

Sacramentum esse rei sacrae signum quomodo intelligendum, et quod quadruplex sit signorum genus.

Signa naturalia, voluntaria, progno-

fltea, et practica. Nota, quod Sacramenta non sunt causa per se et efficiens, sed sunt causa sine qua res fieri non solet, quamvis sine ea fieri non posset, dicuntur ergo signa practica, quia certo, vero, et efficaciter quantum est ex parte sui conferunt gratiam.

rei notitiam (quod omnibus signis commune esse, antea demonstratum est) *in animis nostris gignunt*, veluti fumus, ex quo statim ignem adesse intelligitur: atque hoc signum ob eam causam naturale appellandum est, quod fumus non voluntate ignem significat, sed rerum usus efficit, ut si quis fumum tantùm videat, naturam simul, et vim ignis, qui adhuc latet, subesse, mente, et cogitatione percipiat. *Quaedam verò signa natura non constant, sed constituta, atque ab hominibus inventa sunt*, ut et colloqui inter se, et aliis animi sui sensa explicare, vicissimque aliorum sententiam, et consilia possent cognoscere. Haec autem quàm varia, et multiplicia sint, ex eo licet animadvertere, quod nonnulla ad oculorum, pleraque ad aurium sensum, reliqua ad caeteros sensus pertineant: nam cum alicui innuimus, ut, exempli causa sublato vexillo quippiam declaramus, satis constat, eam significationem, ad oculos tantùm referri: quemadmodum tubarum, tibiarum, aut citharae sonus, qui non solum delectandi, sed plerumque significandi causa funditur, ad aurium iudicium spectat; quo quidem praecipue sensu, verba etiam accipiuntur, quae ad exprimendas intimas animi cogitationes maximam vim habent.

9. *De signis à Deo institutis tam in veteri, quàm in novo Testamento.*

Signa quaedam sunt divinitus data Aug. lib. 3. de doct. Christ c. 9. et in 3. de Trin. cap. 10.
Vide de his Leviticum fere per totum: Significationes autem pete ex Cyrillo in lib. de adorat. in Spiritu, et veritate.
1 Exod. 12. 15. 18. et 23. 15. et 34. 18.

Verum praeter illa signa, quae hominum consensu, et voluntate constituta esse, hactenus diximus, alia quaedam sunt divinitus data, quorum tamen non unum genus esse omnes consentiunt. Alia enim signa ob eam tantum rem à Deo hominibus commendata sunt, ut aliquid significarent, vel admonerent: cuiusmodi fuerunt, 1 legis purificationes, panis azymus, et alia permulta, quae ad Mosaici cultus caeremonias pertinebant: alia verò Deus instituit, quae non significandi modò, sed efficiendi etiam vim haberent: atque in hoc posteriori signorum genere Sacramenta novae legis numeranda esse liquidò apparet. Signa enim sunt di-

vinitùs tradita, non ab hominibus inventa, quae rei cuiuspiam sacrae, quam declarant, efficientiam in se continere certò credimus.

10. *Res sacra quomodo in definitione Sacramenti sit intelligenda.*

Sed quemadmodum signa in multiplici varietate esse ostendimus: ita etiam res sacra non unius modi existimanda est. Quod vero ad propositam Sacramenti definitionem attinet, divinarum rerum scriptores, sacrae rei nomine Dei gratiam, quae nos Sanctos efficit, ac omnium divinarum virtutum habitu exornat, demonstrant: huic enim gratiae propriam sacrae rei appellationem tribuendam meritò putarunt, quippe cùm eius beneficio animus noster Deo consecretur, et coniungatur.

Conc. Trid. sess. c. 6. 7. de Sacramentis.

Gratia Dei Sacra res proprie nuncupatur.

Mag. in 4. D. Th. in 3. p. q. 60. art. 2. et Hugo de Sacramentis.

11. *Sacramenti uberior definitio, et qua ratione a reliquis signis sacris illud differat.*

Quare, ut explicatius quid Sacramentum sit, declaretur, docendum erit, rem esse sensibus subiectam, quae ex Dei institutione, sanctitatis, et iustitiae, tum significandae, tum efficiendae vim habet: ex quo sequitur, ut facilè quivis possit intelligere, Imagines Sanctorum, Cruces, et alia id generis, quamvis sacrarum rerum signa sint, non ideo tamen Sacramenta dicenda esse. Huius autem veritatis doctrinam facile erit omnium Sacramentorum exemplo comprobare, si, quòd antea de Baptismo admonuimus, cùm dicebamus, solemnem illam corporis ablutionem signum esse, et efficientiam habere rei sacrae, quae interius Spiritus Sancti vi fieret, idem etiam in aliis Sacramentis exercere aliquis velit.

Scot. 4. dist. 1. quaest. 2. lit. M.

12. *Sacramenti non unam tantùm rem, sed plures significant.*

Jam verò hisce mysticis signis, quae à Deo instituta sunt, illud etiam praecipuè convenit, ut ex Domini institutione non unam aliquam rem, sed plures simul significent. Quod in singulis Sacramentis licet cognoscere, quae non solùm sanctitatem, et iustitiam nostram, sed praetereà duo alia

Thom. in 3. part. quaest. 60. art. 3. quod probat ex Aug. verbis, quae citantur de consec. dist. 2. cap. Hoc est quod.

Primo, significant rem praesentem, Secundo, praeteritam. Tertio, futuram.

Unumquodque Sacramentum tria simul significat. Passionem Gratiam, et Gloriam Signum rememorativum.

cum ipsa sanctitate maximè coniuncta declarant, Christi scilicet redemptoris passionem, quae sanctitatis causa est, et vitam aeternam, coelestemque beatitudinem, ad quam sanctitas nostra, tanquam ad finem, referri debet. Quod quidem, cùm in omnibus Sacramentis perspici possit, meritò Sacri Doctores unicuique Sacramentorum triplicem significandi vim inesse tradiderunt, tum quia alicuius rei praeteritae memoriam afferat: tum quia aliam praesentem indicet, ac demonstret: tum quia aliam futuram praenunciet. Neque verò existimandum est, hoc ita ab illis doceri, ut etiam sanctarum scripturarum testimonio non probetur. Nam cùm Apostolus ait, 1 *Quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus*, planè ostendit idcirco Baptismum signum dicendum esse, quòd Dominicae passionis, et mortis nos admoneat. Deinde cùm inquit, *Consepulti enim sumus cum illo per Baptismum in mortem, ut quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitae ambulemus*: ex iis verbis perspicuum est Baptismum signum esse, quo coelestis gratiae in nos infusa declaratur: cuius munere nobis datum est, ut novam vitam instituentes, omnia verae pietatis officia facilè, et libenti animo exequamur. Postremò cùm addit, 2 *Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul et resurrectionis erimus*, apparet Baptismum vitae etiam aeternae, quam per illum consecuti sumus, non obscuram significationem dare.

1 Rom. 6. 3.

Demonstrativum, et prognosticum, quae tria habentur in festo corporis Christi, ibi, o Sacrum convivium. Et 1. Cor. 2. Non enim me iudicavi scire aliquid, nisi Iesum Christum, et hunc crucifixum. Et in canone Missae, ad Rom. 6. 4.

Haec dona, haec munera, haec Sancta sacrificia.

2 Rom. 6. 5.

Significatio Sacramenti Allegorica passionis, Historica gratiae, Anagogica gloriae.

13. *Sacramentum non unam tantùm praesentem rem, sed plures designat.*

Sacramentum aliquando plures res praesentes designat.

Sacramentum Eucharistiae, quot habeat significationes, vide Dam. lib. 4. de orth. fid. cap. 14. et Tho. in 3. p. q. 73. art. 4.

Sed praeter haec, quae commemoravimus, varia significandi genera, et rationes, saepe etiam evenit, ut Sacramentum non unam tantum rem praesentem, sed plures demonstret, ac notet. Id verò sanctissimum Eucharistiae Sacramentum intuentibus facile est intelligere, quo veri corporis, et sanguinis Domini praesentia, nec non gratia, quam non impurè sacra mysteria sumentes perci-

piunt, designatur. Ex iis igitur, quae dicta sunt, Pastoribus argumenta deesse non poterunt, quibus ostendant, quanta divinitatis potentia, quot arcana miracula Sacramentis novae legis insint; ut ea summa cum religione colenda, et suscipienda esse, omnibus persuadeant.

14. *Cur Sacramenta institui apud Christianos oportuerit.*

Verùm ad rectum Sacramentorum usum docendum nihil accommodatius videri potest, quàm diligenter causas exponere, cur Sacramenta institui oportuerit. Plures autem numerari solent, quarum prima est, humani ingenii imbecillitas: si quidem natura ita comparatum videmus, ut ad earum rerum notitiam, quae mente, atque intelligentia comprehensae sunt, nisi per ea, quae aliquo sensu percipiuntur, nemini adspirare liceat. Ut igitur, quae occulta Dei virtute efficiuntur, faciliùs intelligere possemus, idem summus rerum omnium artifex sapientissimè fecit, ut eam ipsam virtutem aliquibus signis, quae sub sensum cadunt, pro sua in nos benignitate declararet. Nam, ut praeclarè Sancto Chrysostomo dictum est: *Si homo corporis concretione caruisset, nuda ipsa bona, neque ullis integumentis involuta ei oblata essent: quoniam verò anima corpori coniuncta est, omninò opus fuit, ut rerum, quae sentiuntur, adminiculo ad ea intelligenda uteretur.*

Causæ ob quas institutа sunt Sacramenta. Hugo de Sacram. p. 9. cap. 2. Magist in 4. et dist. 1. Tho. in 3. p. q. 61. art. 1. Prima, ut humani ingenii imbecillitatem adiuvent. Aug. lib. 11. de Trin. cap. 2.

S. Chrysost. hom. 83. in Matt. et hom. 60. ad pop. Antioch.

Altera verò causa est, quod animus noster haud facilè commovetur ad ea, quae nobis promittuntur, credenda. Quare Deus à mundi exordio, quae facere instituerat, verbis quidem frequentissime indicare consuevit: interdum verò, cùm opus aliquod institueret, cuius magnitudo promissi fidem abrogare posset, alia etiam signa, quae nonnunquam miraculi speciem haberent, verbis adiunxit. Nam cùm Deus 1 Moysen ad Israelitici populi liberationem mitteret, ille verò, ne Dei quidem praecipientis auxilio fretus, timeret, ne onus sibi gravius imponeretur, quàm ut sustinere posset, aut

Secunda, ut credendi tarditatem erigant. Aug. lib. 4. contra Donat. c. 24.

1 Exod. 3. 10. 11.

ne populus divinis oraculis, et dictis fidem non adiungeret: 1 Dominus promissionem suam multa signorum varietate firmavit. Quemadmodum igitur in veteri testamento Deus fecerat, ut magni alicuius promissi constantiam signis testificaretur: ita etiam in nova lege Christus, Salvator Noster, cùm nobis peccatorum veniam, coelestem gratiam, Spiritus Sancti communicationem pollicitus est, quaedam oculis, et sensibus subiecta instituit, quibus eum quasi pignoribus obligatum haberemus, atque ita fidelem in promissis futurum dubitare numquam possemus.

1 Exo. 4. 23.4 Instituta sunt Sacramenta, ut ostendatur plenitudo divinae misericordiae, et dispensatio divinae iustitiae. Alex. de Ales. 4. p. quaest. 1. membro 2. art. 2.

Tertia causa fuit, ut illa tanquam remedia, ut scribit Sanctus Ambrosius, atque 2 Evangelici Samaritani medicamenta ad animarum sanitatem, vel recuperandam, vel tuendam praesto essent. Virtutem enim, quae ex Passione Christi manat, hoc est, gratiam, quam ille nobis in ara Crucis meruit, per Sacramenta, quasi per alveum quendam, in nos ipsos derivare oportet; aliter verò nemini ulla salutis spes reliqua esse poterit. Quare clementissimus Dominus Sacramenta verbo suo, et promissione sancita relinquere in Ecclesia voluit, per quae passionis suae fructum nobis reipsa communicari sine dubitatione crederemus: si modò unusquisque nostrum ad se eam curationem piè, et religiosè admoveret.

Tertia, ut parata, et certa sit medicina ad depellendos animi morbos, et salutem tuendam. S. Ambr. lib. 5. de Sacram. cap 4. 2 Lucae 10.33.34.

Sed quarta etiam causa accedit, cur Sacramentorum institutio necessaria videri possit: ut scilicet notae quaedam, et Symbola essent, quibus fideles internoscerentur, cùm praesertim, *In nullum nomen religionis, sive verum, sive falsum*, ut à Divo Augustino traditum est, *colligari homines possint, nisi aliquo signorum, vel Sacramentorum visibilium foedere coniungantur*. Utrumque igitur praestant novae legis Sacramenta, quae et Christianae fidei cultores ab infidelibus distinguunt, et ipsos fideles Sancto quodam vinculo inter se connectunt.

Quarta, ut sint Christianismi, veraeque religionis symbola, et sanctae societatis vincula. D. Aug. lib. 19. con. Faustum c. 11. et 21. et de vera relig. c. 17. et Basil. in exort. ad Baptismum.

Praeterea aliam etiam iustissimam fuisse causam Sacramenta instituendi, ex illis Apostoli verbis, 1 *Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem*, ostendi potest, Sacramentis enim fidem nostram in hominum conspectu profiteri, et notam facere videmur. Quare ad Baptismum accedentes, palàm testamur, nos credere eius aquae virtute, qua in Sacramento abluimur, spiritualem animae purgationem fieri.

Quinta, sunt testimonia nostrae fidei eiusque certa declaratio.
Rom. 10. 10.

Magnam deinde vim habent Sacramenta, non solùm ad fidem in animis nostris excitandam, et exercendam, sed etiam eam charitatem inflammandam, qua amare inter nos debemus, cùm arctissimo nos vinculo colligatos, et unius corporis membra effectos esse ex sacrorum mysteriorum communione recordamur.

Sexta, ut sint incitamenta fidei, et charitatis.

Postremò, quòd in Christianae pietatis studio plurimi faciendum est, humanae mentis superbiam edomant, ac comprimunt, nosque ad humilitatem exercent, dum sensibilibus elementis subiicere nos cogimur, ut Deo obtemperemus, à quo antea impiè defeceramus, ut mundi elementis serviremus. Haec sunt, quae potissimùm de Sacramenti nomine, natura, institutione fideli populo tradenda esse visa sunt: quae posteaquam à Pastoribus accuratè exposita fuerint, docere deinceps oportebit, quibus ex rebus singula Sacramenta constent, quaeve sint illorum partes, ac praetereà, qui ritus, et caeremoniae additae illis fuerint.

Septima, sunt humilitatis excitandae instrumenta.
Gal. 4.
Epilogus superiorum.

15. *Partes ad constituendum unumquodque Sacramentum necessariae.*

Primum igitur explicandum est, rem sensibilem, quae supra in Sacramenti definitione posita est, non unam tantùm esse, quamvis unum signum constitui credendum sit. Duo enim sunt, ex quibus quodlibet Sacramentum conficitur: quorum alterum materiae rationem habet, atque Elementum dicitur: alterum formae vim, et Verbum communi vocabulo appellatur. Sic enim à Patribus accepimus; qua in re notum est, atque apud omnes

Duobus quodlibet Sacramentum constat. Mag. in 4. sent. dist. 1. litt. D. D. Tho. in 3. p. q. art. 4. 5. et 6.

S. Aug. tract. 80. in Ioan.

In utero Mariae accessit Verbum Divinitatis ad Elementum humanitatis, et factum est Sacramentum incarnationis.

pervulgatum illud Sancti Augustini testimonium, *Accedit Verbum ad Elementum, et fit Sacramentum.* Rei igitur sensibilis nomine, tum materiam, sive elementum intelligunt, ut in Sacramento Baptismi aquam, Confirmationis chrisma, et Extremae unctionis oleum, quae omnia sub aspectum cadunt: tum praeterea verba, quae formae rationem habent, atque ad aurium sensum pertinent. Apostolus verò utrumque apertè indicavit, cùm inquit,

Eph. 5. 25. 26.

1 *Christus dilexit Ecclesiam, et seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans eam lavacro aquae in verbo vitae.* Quo in loco materia, et forma Sacramenti exprimitur.

16. *Cur Elemento verba addita fuerint.*

Materia, et forma Sacramentorum ex Scripturis trahuntur.

Verborum in Sacramentis virtus. Aug. l. 8. de doct. Christ. cap. 3.

Addenda autem erant verba ad materiam, ut apertior, clariorque rei, quae gerebatur, significatio fieret. Verba enim inter omnia signa maximam vim habere perspicuum est; ac si ipsa desinit, planè obscurum erit, quidnam materia Sacramentorum designet, ac demonstret. Nam, ut in Baptismo licet videre, cùm aqua non minus refrigerandi, quàm abluendi vim habeat, et utriusque rei Symbolum esse possit, nisi verba addantur, utrum horum in Baptismo significet, aliquis fortasse coniectura aliqua dijudicabit, nemo autem ea de re quippiam certi affirmare audebit; at cùm verba adhibentur, statim intelligimus, abluendi vim, et significationem habere.

17. *Excellentia Sacramentorum novae legis.*

Sacramenta legis veteris formam definitam non habebant; hoc colligitur ex Scripturis, in quibus veterum Sacramentorum fit mentio. Forma sublata ratio Sacramenti tollitur.

In hoc autem nostra Sacramenta antiquae legis Sacramentis plurimum praestant, quod in illis administrandis nulla, quod quidem acceperimus, definita forma servaretur, quo etiam fiebat, ut incerta admodum, et obscura essent; nostra vero formam verborum ita praescriptam habent, ut, si forte ab ea discedatur, Sacramenti ratio constare non possit: ob eamque rem clarissima sunt, ac nullum relinquunt dubitandi locum. Hae igitur sunt partes, quae ad naturam, et substantiam Sacramen-

torum pertinent, et ex quibus unumquodque Sacramentum necessario constituitur.

18. *Quae sit caeremoniarum in Sacramentis virtus, et natura.*

His accedunt caeremoniae, quae tametsi praetermitti sine peccato non possunt, nisi aliud facere ipsa necessitas cogat, tamen, si quando omittantur, quoniam rei naturam non attingunt, nihil de vera Sacramenti ratione imminui credendum est. Ac merito quidem a primis usque Ecclesiae temporibus illud semper servatum est, ut Sacramenta solemnibus quibusdam caeremonis ministrarentur. Primum enim maxime decuit sacris mysteriis eum religionis cultum tribuere, ut Sancta sancte tractare videremur: praeterea, quae Sacramento efficiuntur, caeremoniae ipsae magis declarant, ac veluti ante oculos ponunt, et earum rerum sanctitatem in animos fidelium altius imprimunt. Deinde vero mentes illorum, qui eas intuentur, et diligenter observant, ad sublimium rerum cogitationem erigunt, fidemque in eis, et charitatem excitant; quo maior cura, et diligentia adhibenda erit, ut fideles vim caeremoniarum, quibus singula Sacramenta conficiuntur, cognitam, et perspectam habeant.

Videatur c. 13. de Sacramentis in genere Sess. 7. Conc Trid.

Caeremoniarum antiquitas.

Dion Areopag in lib 1 de Eccl. Hierarc. cap. 2. Clem. ep 3. Bas. de Spir. Sancto c 27 Conc. Trid. sess 22. c. 4. et 5. in fidei doctrina.

Caeremoniarum effectus Ibid lib. de offic Eccles. c. 20.

19. *Quot sint Catholicae Ecclesiae Sacramenta.*

Sequitur, ut Sacramentorum etiam numerus explicetur; quae quidem cognitio hanc utilitatem affert, quod populus eo maiori pietate omnes animi sui vires ad laudandam, et praedicandam Dei erga nos singularem, beneficentiam convertet, quo plura salutis, ac beatae vitae adiumenta nobis divinitus parata esse intellexerit. Catholicae igitur Ecclesiae Sacramenta, quemamdodum ex 1 Scripturis probatur, et Patrum traditione ad nos pervenit, et 2 Conciliorum testatur auctoritas, septenario numero definita sunt.

De necessitate, numero, et utilitate Sacramentorum.

1 Prov. 9. 1. Zach. 3. et 4. v. 9. et 2.

Fuerant designata septem Ecclesiae Sacramenta, sed de his fusius postea.

2 Sess. 7. Conc Trid. can. 1. de Sacramentis in genere Conc. Const. sess. 15. Flor. in decreto dato Armenis.

20. *Cur nec minori numero Sacramenta concludantur.*

Naturam ipsam docere Sacramenta septenario numero esse definienda.

Humano generi septem esse necessaria ad vitam commode traducendam

Cur autem neque plura, neque pauciora numerentur, ex iis etiam rebus, quae per similitudinem a naturali vita ad spiritualem transferuntur, probabili quadam ratione ostendi poterit. Homini enim ad vivendum, vitamque conservandam, et ex sua, reique publicae utilitate traducendam, haec septem necessaria videntur, ut scilicet in lucem edatur, augeatur, alatur, si in morbum incidat, sanetur, imbecillitas virium reficiatur: deinde, quod ad rempublicam attinet, ut magistratus nunquam desint, quorum auctoritate, et imperio regatur: ac postremo, legitima sobolis propagatione seipsum, et humanum genus, conservet. Quae omnia quoniam vitae illi qua anima Deo vivit, respondere satis apparet, ex iis facile Sacramentorum numerus colligetur.

Conc. Constant. sess. 15 Florent. in decreto dato Armenis. Trid. ses 7. Tho. in 3 p. q. 65. art. 1.

21. *Septem Sacramenta esse ex Scripturis demonstratur.*

1 Ioan. 3. 5. Tit. 3. 5. Scot. 4. sent. dist. 2. q. 1. D. Aug. Epi 180. 2 Lucæ 24. 49. Act. 1. 8.

Primus enim est Baptismus, veluti caeterorum ianua, quo 1 Christo renascitur: deinde Confirmatio, cuius virtute fit, ut divina gratia augeamur, et roboremur; baptizatis enim iam Apostolis, ut Divus Augustinus testatur, inquit Dominus, 2 *Sedete in civitate, donec induamini virtute ex alto.* Tum Eucharistia, qua, tanquam cibo vere coelesti spiritus noster alitur, et sustinetur; de ea enim dictum est a Salvatore, 3 *Caro mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus.* Sequitur quarto loco Poenitentia, 4 cuis ope sanitas amissa restituitur, postquam peccati vulnera accepimus. Postea vero Extrema unctio, qua peccatorum reliquiae tolluntur, et animi virtutes recreantur: si quidem Divus Iacobus, cum de hoc Sacramento loqueretur, ita testatus est, 5 *Et, si in peccatis sit, remittuntur ei.* Sequitur 6 Ordo, quo publica Sacramentorum ministeria perpetuo in Ecclesia exercendi, sacrasque omnes functiones exequendi potestas traditur. Postremo additur 7 Matrimonium, ut ex maris, et foeminae legitima, et sancta coniunctione, filii ad Dei cultum, et humani generis

3 Ioan. 6. 55.

4 Ioan. 20. 22. 23.

6 Iacob. 5. 14.

5 Act. 13. 2. 3. 1. Tim 4. 14. 2. Tim. 1. 6.

7 Ephes. 5. 31. 32.

conservationem procreentur, et religiose educentur.

22. *Aequalis non est omnium Sacramentorum, vel necessitas, vel dignitas.*

Illud vero maxime animadvertendum est, quamvis omnia Sacramenta divinam, et admirabilem virtutem in se contineant, tamen non parem omnia, et aequalem necessitatem, aut dignitatem, aut unam, eandemque significandi vim habere. Atque ex iis tria sunt, tametsi non eadem ratione, tamen prae caeteris necessaria dicuntur: Baptismum enim unicuique sine ulla adiunctione necessarium esse, Salvator his verbis declaravit, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, et Spiritu Sancto, non potest intoire in regnum Dei*. Poenitentia 2 vero illis tantummodo necessaria est, qui se post Baptismum aliquo mortali peccato obstrinxerunt: neque enim aeternum exitium effugere poterunt, nisi eos admissi peccati rite poenituerit. Ordo praeterea, etsi non singulis fidelibus, toti tamen Ecclesiae omnino necessarius est. Verum si dignitas in Sacramentis spectetur, Eucharistia sanctitate, et mysteriorum numero, ac magnitudine longe caeteris antecellit. Quae omnia facilius intelligentur, cum suo loco ea, quae ad singula Sacramenta pertinent, explicabuntur.

De praestantia, et differentia Sacramentorum.

Tria sunt Sacramenta prae caeteris necessaria.

Thom. in 3. p. q. 65. art. 4. Conc. Trid. de Sacramentis in genere sess. 7. can. 3. et 4. Baptismi necessitas.

1 Ioan. 3. 5.

Poenitentiae necessitas.

2 Apoc. 2. 5. Lucae 13. 3.

Ordinis necessitas. Prov. 11. 14.

Eucharistiae dignitas Dion. in lib. de Ecc. Hier. c. 3. Tho. in 3. p. q. 65. art. 3.

23. *A quo haec Sacra, et Divina mysteria sint accepta, principaliterque dispensentur.*

Deinceps videndum est, a quo haec Sacra, et Divina mysteria acceperimus; neque enim dubitandum est, quin praeclari alicuius muneris dignitas eius, a quo donum ipsum profectum est, dignitate, et praestantia quam maxime augeatur. Sed ea quaestio difficilem explicationem habere non potest. Nam cum *Deus sit, qui homines iustos efficiat: ipsa vero Sacramenta iustitiae adipiscendae mirifica quaedam instrumenta sint*, patet, unum, eundemque Deum in Christo iustificationis, et Sacramentorum auctorem agnoscendum esse. Praeterea Sacramenta eam vim, et efficicientiam con-

Causa efficiens, seu auctor Sacramentorum Deus est, per Christum, idemque praecipue intus dispensat Amb. lib. 4. de sac. c. 4. Tho. in 3. p. q. 64. Conc. Trid. ses. de Sacramentis in genere, can. 1. a Rom. 8.

K 2

tinent, quae ad intimam animam penetrat. Cum vero unius potentiae proprium sit in corda, et mentes hominum illabi, ex hoc perspicitur, Sacramenta a Deo ipso per Christum instituta esse: quemadmodum ab eo quoque intus dispensari, certa, et constanti fide tenendum est; hoc enim testimonium de illo se accepisse Sanctus Ioannes affirmat, cum ait, 1 *Qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum descendentem, et manentem super eum, hic est, qui baptizat in Spiritu Sancto.*

Proprium est Dei illabi in animam hominis. In lib de Eccles. dogm. et Cassian. collat. 7. cap. 13.

1 Ioan. 1. 33.

24. *Quibus ministris utatur Deus in Sacramentis dispensandis.*

Sed quamvis Deus Sacramentorum auctor, et dispensator sit, 2 ea tamen non non per Angelos, verum per homines ministrari in Ecclesia voluit. Non minus enim ministrorum officio, quam materia, et forma ad Sacramenta conficienda opus esse, perpetua Sanctorum Patrum traditione confirmatum est.

Dispensat Deus Sacramenta per homines.

2 1. Cor. 4. 1. Heb. 5 1. Thom. in 3. p. q 64. art 4. Conc Trid. sess 7. can. 10.

25. *Minister sua pravitate gratiae Sacramentalis virtutem impedire non potest.*

Atque hi quidem ministri, quoniam in sacra illa functione non suam, sed Christi personam gerunt, ea re fit, ut sive boni, sive mali sint, modo ea forma, et materia utantur, quam ex Christi instituto semper Ecclesia Catholica servavit, idque facere proponant, quod Ecclesia in ea administratione facit, vere Sacramentum conficiant, et conferant; ita, ut gratiae fructum nulla res impedire possit, nisi qui ea suscipiunt, seipsos tanto bono fraudare, et Spiritui Sancto velint obsistere. Hanc vero in Ecclesia certam, vt exploratam sententiam semper fuisse, Sanctus Augustinus in iis disputationibus, quas adversus Donatistas conscripsit, clarissime demonstravit. Quod si etiam Scripturae testimonia quaerimus, ipsum Apostolum his verbis loquentem audiamus, 3 *Ego*, inquit, *plantavi: Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit: itaque neque, qui plantat, est aliquid, neque qui ri-*

Ministrorum, quae sit ratio sess. 7. Concil. Trid. de Sacramentis in genere can. 11. et 12. vide Greg Nazianz. orat. in 8. Bapt. Ambr. de his, qui myst. init. c. 5. Chry. Hom. 8. in 1. Cor. Aug. cont. Crescen. lib 4. c. 20. et 4. cont Don. cap. 4. lib. 2. cont. liter. Petil. c. 47.

3 1. Cor. 3. 6. 7.

gat, sed qui incrementum dat Deus. Ex quo loco satis intelligitur, quemadmodum arboribus nihil obest eorum improbitas, quorum manu satae sunt, ita nihil vitii aliena culpa contrahi ab illis posse, qui malorum hominum ministerio Christi insiti sunt. Quare, ut ex D. 1 Ioannis Evangelio Sancti Patres nostri docuerunt, Iudas etiam Iscariotes plures baptizavit, ex quibus tamen neminem iterum baptizatum fuisse legimus: ita ut praeclare D. Augustinum scriptum reliquerit: *Dedit Baptismum Iudas, et non baptizatum est post Iudam: dedit 2 Ioannes, et baptizatum est post Ioannem; quia quod datum est a Iuda, Baptisma Christi erat: quod autem à Ioanne datum est, Ioannis erat: non Iudam Ioanni, sed Baptismum Christi etiam per Iudae manus datum, Baptismo Ioannis, etiam per manus Ioannis dato recte praeponimus.*

1 Ioan. 4. 2.

D. Aug. tract. 5. in Ioan.

Act. 19. 4.

26. *Quid de illis sentiendum sit, qui impura conscientia Sacramenta administrant.*

Neque vero Pastores, aliive Sacramentorum ministri, cum haec audiunt, satis sibi esse arbitrentur, si posthabita morum integritate, ac conscientiae munditia, illud tantum cogitent, quomodo Sacramenta ab illis rite ministrentur: id enim etsi diligenter curandum est, in hoc tamen omnia, quae ad eam functionem pertinent, posita non sunt. Meminisse autem semper debent, Sacramenta Divinam quidem virtutem, quae illis inest, nunquam amittere, 3 at vero impure ea ministrantibus aeternam perniciem, et mortem afferre; 4 *Sancta enim*, quod semel, atque iterum, ac saepius admonere oportet, *sancte, et religiose tractanda sunt*. 5 *Peccatori*, ut est apud Prophetam, *dixit Deus, Quare tu enarras iustitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum? tu vero odisti disciplinam*. Quod si homini peccatis contaminato minus licet de rebus divini agere, quantum ab eo scelus concipi existimandum erit, qui sibi multorum scelerum conscius est, nec tamen Sacra mysteria polluto ore conficere, vel in foedas manus sumere, contrecta-

Sacramenta novae legis impura conscientia ministrare, quam perniciosum ipsis sit ministris, Thom in 3. p. q. 64 art. 4. ex Dion. lib. de Eccl. Hier. c. 1. & ex epist ad Demoph. 1 consentit Aug. lib. 2. cont. Epist. Parm. c. 10. et 11. 5. in Io. et lib. 3. cont. Cresc c. 6. 3 2. Reg. 6. 6. 7. et 1. Paral. 13. v 9. 10. 4 Isa. 12. 13. 5 Psal. 49. 16. 17. sess. 7. Conc. Trid. de Sacramentis in genere can. 6.

re, atque aliis porrigere, et ministrare vereatur? cum praesertim apud S. Dionysium scriptum sit, *malis Symbola* (ita enim Sacramenta appellat) *ne contingere quidem permissum esse*. Sanctitatem igitur Sacrarum rerum ministri in primis sectentur, pure ad Sacramenta ministranda accedant, atque ita se ad pietatem exerceant, ut ex eorum frequenti tractatione, et usu, uberiorem in dies gratiam, adiuvante Deo, consequantur.

S. Dionys. de Ec. Hiera. c. 1.

27. *De duobus praecipuis Sacramentorum effectibus.*

De Sacramentorum primo effectu, qui est gratia iustificans. Sess. 7 Conc. Trid de Sacramentis in genere can. 6. 7. et 8. Tho. in 3. p. q. 62. art. 1. 2. 5.

Sed iam, his rebus explicatis docendum erit, quisnam Sacramentorum effectus sit: id enim Sacramenti definitioni, quae supra tradita est, non parum lucis allaturum videtur. Hi autem duo praecipue numerantur. Ac principalem quidem locum merito gratia illa obtinet, quam usitato a Sacris Doctoribus nomine iustificantem vocamus: ita enim Apostolus apertissime nos docuit, cum inquit; *Christum 1 dilexisse Ecclesiam, et seipsum tradidisse pro ea, ut illam sanctificaret, mundans eam lavacro aquae in verbo vitae*. Quo autem pacto tanta res, et tam admirabilis virtus aque per Sacramentum efficiatur, ut quemadmodum S. Augustini sententia celebratum est: *Aqua corpus tangat, et abluat, nisi faciente verbo*? Id quidem humana ratione, atque intelligentia comprehendi non potest. Constitutum enim esse debet, nullam rem sensibilem, suapte natura, ea vi praeditam esse, ut penetrare ad animat queat. At fidei lumine cognoscimus, omnipotentis Dei virtutem in Sacramentis inesse, qua id efficiant, quod sua vi res ipsae naturales praestare non possint.

1 Eph. 5. 25. 26.

Aug. Tra. 80. in Cor. Ioan.

Sed recurre ad limpidissimum fontem.

Scot. 4. dist. 1. q. 5.

28. *Quomodo effectus Sacramenti initio nascentis Ecclesiae sint mirabiliter designati.*

Sacramentorum vis miraculis declarata initio nascentis Ecclesiae, Aug. lib. q. vete. et novi test. q. 93.

Quocirca, ne ulla unquam huius effectus dubitatio in animis fidelium resideret, cum ministrari Sacramenta coeptum est, voluit clementissimus Deus, quid illa interius efficerent, miraculorum significationibus declarare: ut eadem perpetuo in-

terius fieri constantissime crederemus, quamvis longe a nostris sensibus remota essent. Itaque ut omittamus Salvatori nostro in Iordane baptizato, 1 coelos apertos esse, et Spiritum Sanctum columbae specie apparuisse, ut admoneremur, eius gratiam, cum salutari fonte abluimur, in animam nostram infundi, ut hoc inquam omittamus (magis enim ad Baptismi significationem, quam Sacramenti administrationem pertinet) nonne legimus cum Pentecostes die Apostoli Spiritum Sanctum acceperunt, quo deinde ad praedicandum fidei veritatem, adeundaque pro Christi gloria pericula alacriores, et fortiores fuerunt, tunc facto repente de coelo sonitu, tanquam advenientis Spiritus vehementi, apparuisse illis dispertitas linguas, quasi ignis? Ex quo intellectum est, Sacramento Confirmationis eundem nobis Spiritum tribui, easque vires addi, quibus possimus Carni, Mundo, et Satanae, perpetuis scilicet hostibus nostris fortiter repugnare, et resistere. Atque 2 haec miracula quoties Apostoli Sacramenta ista ministrarent, initio nascentis Ecclesiae aliquandiu visa sunt; donec firmata iam fide, et corroborata fieri desierunt.

1 Matt. 3. 16. Mar. 1. 10. Luc. 3. 21 22. Act. 2. 3. 4.

2 Act. 8. 17. et 19. 6.

29. *Quanta sit Sacramentorum novae legis supra veteris legis Sacramenta excellentia.*

Ex iis igitur, quae de priori Sacramentorum effectu, gratia scilicet iustificante, demonstrata sunt, illud etiam plane constat, excellentiorem, et praestantiorem vim Sacramentis novae legis inesse, quam olim veteris legis Sacramenta habuerunt; quae cum 3 infirma essent, egenaque elementa, 4 inquinatos sanctificabant ad emundationem, carnis, non animae: quare, ut signa tantum earum rerum, quae mysteriis nostris efficienda essent, instituta sunt. At vero Sacramenta novae legis ex Christi latere manantia, 5 qui per Spiritum Sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo; emundant conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad serviendum Deo viventi, atque ita eam gratiam; quam significant, Christi sanguinis virtute operantur. Quocirca si ea

Praestantiora esse legis novae Sacramenta veteribus docet Aug. lib. 19. cont. Faust. cap. 13. et enim. Ps. 84. Amb. lib. de Sacr. cap. 4.

3 Gal 4. 9.

4 Heb. 9. 13.

Sacramenta novae legis ex Christi latere manant Aug. lib. 2. de Symb c. 6. in Ioan. Tract. 15. et lib. 15. divi. c. 26.

5 Heb. 9. 14.

cum antiquis Sacramentis conferamus, praeterquam quod plus efficaciae habent, et utilitate uberiora, et Sanctitate augustiora esse inveniuntur.

30. *Quae Sacramenta Characterem imprimant; et quid sit Character.*

Secundus Sacramentorum effectus est characteris sacri in animam impressio. Sess. 5. Conc. Trid. de Sacramentis in genere, can. 91.

1 2. Cor. 1. 22.

Alter vero Sacramentorum effectus non quidem omnibus communis, sed trium tantummodo proprius, Baptismi, Confirmationis, et Ordinis Sacri est Character, quem animae imprimunt. Nam cum Apostolus ait, 1 *Unxit nos Deus, qui et signavit nos, et dedit pignus Spiritus in cordibus nostris*; voce illa, *Signavit*, non obscure Characterem descripsit, cuius proprium est, aliquid signare, et notare. *Est autem Character veluti insigne quoddam animae impressum, quod deleri unquam potest, eique perpetuo inhaeret*: de quo ita apud Sanctum Augustinum scriptum est, *An minus forte Sacramenta Christiana, quam corporalis haec nota, qua scilicet miles insignitur, poterunt? Illa namque militi ad militiam, quam deseruisset, revertenti, non nova imprimitur, sed antiqua cognoscitur, et approbatur.*

Scot. 4. Rep. ort. dist. 6. quaest. 7. D. Aug. lib. 2. con. ep. Parm. cap. 13. Et epist. 50. circa medium, et Tract 6. in Ioan. et lib. 1. contr. Cresc. c. 30. vide item D. Th. in 3. p. quaest. 63.

31. *Quis sit Characteris effectus, et quomodo Sacramenta Characterem imprimentia iterari non debeant.*

Characteris usus duplex.

Tho. in 3. part. q. 63. art. 2.

Character Baptismi quid efficiat.

Character Confirmationis quid praestet.

Character sacramenti Ordinis, quid signet.

Iam vero Character hoc praestat, tum ut apti ad aliquid Sacri suscipiendum, vel peragendum efficiamur, tum ut aliqua nota alter ab altero internoscatur. Ac Baptismi quidem charactere utrumque consequimur, ut ad alia Sacramenta percipienda reddamur idonei, et eo praeterea fidelis populus a gentibus, quae fidem non colunt, distinguatur. Idem autem in Charactere Confirmationis, et Sacri Ordinis licet agnoscere: quorum altero veluti Christi milites ad eius nominis publicam confessionem, et propugnationem, ac contra insitum nobis hostem, 2 et spiritualia nequitiae in coelestibus armamur, atque instruimur, simulque ab iis, qui nuper baptizati, 3 tanquam modo geniti infantes sunt, discernimur: alter vero, tum potestate Sacramenta

2 Eph. 6. 6. 12.

3 2. Petr 2. 2.

conficiendi, et ministrandi coniunctam habet; tum eorum, qui huiusmodi potestate praediti sunt, a reliquo fidelium coetu distinctionem ostendit. Tenenda igitur est Catholicae Ecclesiae regula, qua docemur, tria haec Sacramenta Characterem imprimere, neque ullo unquam tempore iteranda essse. Haec sunt, quae generatim de Sacramentis tradenda erunt.

Tria tantum Sacramenta Characterem imprimunt, quae nec unquam iterantur.

Concilium Florent. in Decr. Eu. et Trid. cap. 9. sess. 7.

In Sacramentorum doctrina duo praecipue, observanda.

32. *Quibus rationibus assequentur Pastores, ut populus Sacramenta veneretur, et his religiose utatur.*

In cuius argumenti explicatione Pastores duo potissimum efficere omni studio conentur. Primum est, ut fideles intelligant, quanto honore, et cultu, et veneratione haec Divina, et Coelestia munera digna sint, alterum vero, ut, quoniam a clementissimo Deo ad communem omnium salutem proposita sunt, iis pie, et religiose utantur, atque ita Christianae perfectionis desiderio exardescant, ut si Poenitentiae praesertim, et Eucharistiae saluberimo usu aliquandiu careant, plurimum damni se fecisse existiment. Haec autem facile Pastores assequi poterunt, si quae de Sacramentorum Divinitate, et fructu supra dicta sunt, auribus fidelium saepius inculcabunt: primum a Domino Salvatore nostro, a quo nihil nisi perfectissimum proficisci potest, instituta esse: praeterea cum ministrantur, Spiritus Sancti intima cordis nostri permeantis efficacissimum numen praesto esse: deinde admirabili, et certa curandarum animarum virtute praedita esse: tum per ea immensas illas Dominicae passionis divitias ad nos derivari. Postremo vero ostendant totum Christianum aedificium, 1 firmissimo quidem lapidis angularis fundamento inniti: verum nisi verbi Dei praedicatione, et Sacramentorum usu undique fulciatur, magnopere verendum esse, ne magna ex parte labefactatum concidat. Ut enim per Sacramenta in vitam suscipimur, ita hoc veluti pabulo alimur, conservamur et augemur.

Eucharistiae, et Poenitentiae usus frequenter populo inculcandus.

1 Isa. 18. 56. Rom. 9. 33. 1. Pet. 2. 7.

Sacramentis, et verbi Dei doctrina Ecclesiam maxime fulciri.

DE BAPTISMI SACRAMENTO.

CAPUT II.

1. *Cur expediat, doctrinam Baptismi frequenter populis fidelibus inculcari.*

Doctrina Sacramentorum, quam sit utilis, et necessaria.

EX iis quidem, quae hactenus de Sacramentis universa tradita sunt, cognosci potest, quam necessarium sit ad Christianae Religionis vel doctrinam percipiendam, vel pietatem exercendam ea intelligere, quae de illorum singulis credenda Ecclesia Catholica proponit; sed si quis diligentius 1 Apostolum legerit, sine dubitatione ita statuet, perfectam Baptismi cognitionem a fidelibus magnopere requiri: adeo non solum frequenter, sed gravibus verbis, et Spiritu Dei plenus eius mysterii memoriam renovat, Divinitatem commendat, atque in eo Redemptoris nostri mortem, sepulturam, et resurrectionem nobis ante oculos, tum ad contemplandum, tum ad imitandum constituit. Quare Pastores nunquam se satis multam operam, et studium in huius Sacramenti tractatione collocasse arbitrentur.

1 Rom. 6. 3 4. 5. 1. Cor. 6. 11. et 12. 13. Gal. 3. 27. Eph. 5. 27.

Baptismi vox, quam serio omnibus sit expendenda.

2. *Quando potissimum Parocho sermo de Baptismo sit instituendus.*

Solemnis Baptismus Sabbato Paschae, et Pentecostes agi solitus. Tertul. lib. de Bap. Ambr. in lib de Bap. Ambr. in lib. de myster. pas. et sermone 62.

Verum praeter eos dies, in quibus more maiorum, divina Baptismi mysteria potissimum explananda essent, in Sabbato magno Paschae, et Pentecostes, quo tempore Ecclesia summa cum religione, maximisque caeremonis hoc Sacramentum celebrare consueverat, aliis etiam diebus occasionem captent de hoc argumento disserendi. Atque illud in primis tempus maxime opportunum ad eam

rem videri poterit, si interdum, cum Baptismus alicui ministrandus sit, fidelis populi multitudinem convenisse animadverterint. Tunc enim facilius multo erit, si minus liceat omnia capita, quae ad hoc Sacramentum attinent, persequi, unum saltem, aut alterum docere, cum fideles earum rerum doctrinam, quam auribus percipiunt, simul etiam Sacris Baptismi caeremoniis expressam vident, pioque, et attento animo comtemplantur. Ex quo deinde fiet, ut unusquisque iis rebus admonitus, quas in alio geri videat, secum recordetur, qua se sponsione Deo obligarit, cum Baptismo initiatus est; simulque illud cogitet, an vita, et moribus talem se praebeat, qualem ipsa Christiani nominis professio pollicetur. Ut igitur, quae docenda erunt, dilucide exponantur, quaenam sit Baptismi natura, et substantiam, aperiendum est: si prius tamen ipsius vocis significatio explicetur.

Utilitas inculcata de Baptismo doctrinae.

Qua se sponsione quisque in Baptismo obligarit, vide Tertul. lib. de spect. et de praes. et de Baptismo.

3. *Quid Baptismi nomen proprie denotet.*

Ac Baptismum quidem Graecum esse nomen nemo ignorat; quod etsi in sacris litteris non solum eam ablutionem, quae cum Sacramento coniuncta est, 1 sed etiam omne ablutionis genus, 2 quod aliquando ad passionem translatum est, significat: tamen apud Ecclesiae scriptores non quamvis corporis ablutionem declarat, sed eam, quae cum Sacramento coniungitur, nec sine praescripta verborum forma ministratur; qua quidem significatione 3 Apostoli ex Christi Domini instituto frequentissime usi sunt.

Octo Baptismi genera vide apud Dam. lib. 4. de fid. orth. cap. 10. Greg. Naz. or. 40.

1 Isa. 24. 23. Marc. 7. 4.

2 Marc. 10. 38. Lucae 12. 50.

3 Rom. 6. 3. 4. 1. Cor. 1. Eph. 4. 15. Gal. 2. 12. 1. Pet. 3. 21.

4. *Quibus praeterea nominibus ablutionem Sacramentalem Patres expresserint.*

Alia quoque nomina ad eandem rem significandam Sancti Patres usurparunt. Sacramentum enim fidei appellari, quod illud suscipientes, universam Christianae religionis fidem profiteantur, D. Augustinus testatur. Alii vero, quia fide corda nostra illuminantur, quam in Baptismo profitemur, hoc Sacramentum illuminationem vocarunt: nam et Apostolus ita inquit, 4 *Rememoramini pristinos dies,*

De variis Baptismi nominibus vide Greg. Naz. in ora. 39. In sancta lumina, Clemen. Alex. lib. 1. paeda. cap. 6.

Dionysius Areop. c. 3. de Eccl. Hierarc. Illuminationem vocavit.

4 Heb. 10. 32. & c. 6. 4.

Expurgatio. Sepultura. Crux Christi. Plantatio. *in quibus illuminati, magnum certam sustinuistis passionum*, tempus nimirum, quo baptizati erant, significans. Chrysostomus praeterea in oratione, quam ad Baptizandos habuit, tum expurgationem,

1 1. Cor. 5. 7. qua per Baptismum 1 expurgamus vetus fermentum, ut simus nova conspersio, tum sepulturam,

2 Rom. 6. 4. S. Dion. de Eccl. Hierar. cap. 1. 2 tum plantationem, tum crucem Christi nominat: quarum omnium appellationum causam ex epistola ad Romanos scripta licet colligere. Cur autem D. Dionysius principium Sanctissimorum mandatorum vocaverit, perspicuum est: cum hoc Sacramentum veluti ianua sit, qua in Christianae vitae societatem ingredimur, atque ab eo divinis praeceptis obtemperandi initium facimus. Atque haec de nomine breviter exponenda erunt.

5. *Quae sit Baptismi definitio.*

Definitiones Baptismi vide apud Alex. in Ales in 4. par q. 11. per totam, et Tho. in 3. p. q. 66. art. 1. Quod autem ad rei definitionem attinet, etsi multae ex Sacris Scriptoribus afferri possunt, illa tamen aptior, et commodior esse videtur; quam ex verbis Domini apud Ioannem, et Apostoli ad Ephesios licet intelligere. Nam cum Salvator dicat,

3 Ioan. 3. 3 *Nisi quis renatus fuerit, ex aqua, et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei*; et Apostolus

4 5 Ephes. 5. 26. cum de Ecclesia loqueretur, 4 *Mundans eam lavacro aquae in verbo vitae*; ita fit, ut recte, et apposite definiatur, Baptismum esse Sacramentum

5 Eph. 2. 3. regenerationis per aquam in verbo. 5 Natura enim ex Adam filii irae nascimur: per Baptismum vero in Christo filii misericordiae renascimur: siquidem

6 Ioan. 1. 13. 14. 6 dedit hominibus potestatem filios Dei fieri iis, qui credunt in nomine eius, qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt.

6. *Qua ratione Baptismi Sacramentum perficiatur.*

Baptismus ablutione, et forma verborum perficitur. Chrysost. Hom. 24. in Ioan. Aug. lib. 6. cont. Donat. c. 25. Sed quibuscumque tandem verbis Baptismi naturam explicari contigerit, docendus erit populus, hoc Sacramentum confici ablutione; cum ex Domini Salvatoris instituto certa, et solemnia verba necessario adhibentur, quemadmodum semper San-

cti Patres docuerunt:quod apertissimo illo Divi Augustino testimonio demonstratur, *Accedit Verbum ad Elementum, et fit Sacramentum*. Id vero eo diligentius monere oportebit, ne forte fideles in eum errorem inducantur, ut existiment, quod vulgo dici solitum est, aquam ipsam, quae ad conficiendum Baptismum in Sacro Fonte asservatur, Sacramentum esse. Tunc enim Sacramentum Baptismi dicendum est, cum aqua ad abluendum aliquem additis verbis, quae a Domino instituta sunt, reipsa utimur. Iam vero quoniam singula Sacramenta ex materia, et forma constitui initio diximus, cum genaratim de omnibus Sacramentis ageretur, idcirco, quae utraque sit in Baptismo, a Pastoribus declarandum erit.

Conc. Flor. et Trid. D. Aug. Tract. 80. in Ioan. Dominus Deus potest omnia, ergo est omnipotens.

Aqua non potest dici Sacramentum, sed ablutio.

7. *Quae sit propria Baptismi materia*.

Materia igitur, sive elementum huius Sacramenti, est omne naturalis aquae genus, sive ea maris sit, sive paludis, sive putei, aut fontis, quae sine ulla adiunctione aqua dici solet. Nam et Salvator docuit, 1 *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, et Spiritu Sancto, non potest introire in Regnum Dei*: et Apostolus inquit, 2 *Ecclesiam lavacro aquae mundatam esse*: et in B. Ioannis epistola scriptum legimus, 3 *Tres sunt, qui testimonium dant in terra, Spiritus, sanguis, et aqua*. Quod etiam 4 aliis sacrarum litterarum testimoniis comprobatur.

De materia Baptismi ses. 7 Conc. Trid. de Baptismo can. 2. Conc Flor.

1 Ioan. 3. 5.

2 Eph. 5. 26.

3 Ioan. 5. 8.

4 Act. 8. 10. 47. Heb. 10. 3. et 1. Pet. 3. 20.

8. *Locus D. Matthaei de Baptismo ignis exponitur*.

Quod vero a Ioanne Baptista dictum est, venturum esse Dominum, 5 qui baptizaret in Spiritu Sancto, et igne, id quidem nullo modo de Baptismi materia intelligendum est, sed vel ad intimum Spiritus Sancti effectum, vel certe ad miraculum referri debet, 6 quod die Pentecostes apparuit, cum Spiritus Sanctus e Coelo in Apostolos ignis specie delapsus est; de quo alio loco Christus Dominus noster praedixit, 7 *Ioannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu Sancto non post multos hos dies*.

5 Matt. 3. 12. Sic exponit Hier. in Mat.

6 Act. 2. 3. Sess. 7. Conc. Trid. de Baptism. can. 1.

7 Act. 1. 5.

9. Quibus figuris, et Prophetiis vis aquarum Baptismi sit demonstrata.

Verum idem quoque a Domino tum figuris, tum Prophetarum oraculis significatum esse ex Divinis Scripturis animadvertimus. Diluvium enim, 1 quo mundus purgatus est, quod 2 multa malitia hominum esset in terra, et cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum, huius aquae figuram, et similitudinem gessisse, Apostolorum Princeps 3 in priori Epistola ostendit. 4 Et maris rubri transitum eiusdem aquae significationem habuisse, 5 Divus Paulus ad Corinth. scribens exposuit. Ut interim omittamus, 6 tum Naaman Syri ablutionem, 7 tum probaticae piscinae admirabilem vim, et alia id genus multa, in quibus huius mysterii symbolum inesse facile apparet.

Amb. lib. 1. de Sacram. c. 5. et 6. et lib. 2. per tot.
1 Gen. 6. 5.
Diluvium olim Baptismum repraesentavit.
2 Genes. 5 6.
3 1. Pet. 3. 21.
Mare rubrum.
4 Exod. 14. 22.
5 1. Cor. 10.
Naaman ablutio.
6 4. Reg. 5. 14.
7 Ioan. 5. 1.
Probatica piscina.
Vim aquarum Baptismi prævidit Isaias.

De praedictionibus autem dubitare nemo potest, quin aquae illae, ad quas tam liberaliter 8 Isaias Propheta omnes sitientes invitat, 9 vel quas a templo egredientes Ezechiel in spiritu vidit, 10 praeterea fons ille, quem domui David, et habitantibus Hierusalem paratum in ablutionem peccatorum, et menstruatae Zacharias praenunciavit, ad salutarem Baptismi aquam indicandam, atque exprimendam pertineant.

8 Isa. 55. 21.
9 Ezech. 13. 1.
10 Zach. 13. 1.

10. Cur aqua ad Baptismum conficiendum nos potius uti voluerit Deus, quam alia materia.

Quantum vero Baptismi naturae, et virtuti consentaneum fuerit, ut eius propria materia aqua institueretur, pluribus quidem rationibus D. Hieronymus ad Oceanum scribens demonstravit. Sed quod ad hunc locum attinet, Pastores docere in primis poterunt, quoniam hoc Sacramentum omnibus sine ulla exceptione ad consequendam vitam necessarium erat, idcirco aquae materiam, quae nunquam non praesto est, atque ab omnibus facile parari potest, maxime idoneam fuisse. Deinde aqua effectum Baptismi maxime significat; ut enim aqua sordes abluit, ita etiam Baptismi vim, atque efficientiam, quo peccatorum maculae eluuntur, optime demon-

Aquæ usus in Baptismo quam sit naturæ consentaneus, et conveniens.
S. Hieron. ep. 83. tom. 2. vide D. Tho. in 3. p. q. 66. art. 5.
Prima ratio.
Secunda ratio.

strat. Accedit illud, quod quemadmodum aqua refrigerandis corporibus aptissima est, sic Baptismo cupiditatum ardor magna ex parte restinguitur.

Tertia ratio.

11. *Aquae simplici, et naturali quare Chrisma adiiciatur.*

Illud vero animadvertendum est, quamvis aqua simplex, quae nihil aliud admixtum habet, materia apta sit ad hoc Sacramentum conficiendum, quoties scilicet Baptismi ministrandi necessitas incidat, tamen ex Apostolorum traditione, semper in Catholica Ecclesia observatum esse, ut cum solemnibus caeremoniis Baptismus conficitur, Sacrum etiam Chrisma addatur. quo Baptismi effectum magis declarari perspicuum est. Docendus quoque erit populus, etsi aliquando incertum esse potest, utrum haec, an illa vera aqua sit, qualem Sacramenti perfectio requirat: hoc tamen certo habendum esse, nunquam ex alia materia, quam ex aquae naturalis liquore, Baptismi Sacramentum, ulla ratione confici posse.

Aquae simplici, et naturali, cur Chrisma adiiciatur vide Ambr. lib. 1. de Sacr. c. 2 et lib. 3. cap. 1. et Innoc. lib. 1 decr. tit. 15. cap. cum venisset. Dam. lib. 1. c. 10. in fin.

12. *Quare promiscue omnibus fidelibus perfecta Baptismi forma clare exponenda sit.*

Sed duarum partium, ex quibus Baptismus constare debet, postquam altera, hoc est materia, diligenter explicata fuerit, studebunt Pastores eadem diligentia formam etiam tradere, quae est altera eius pars maxime necessaria. In huius autem Sacramenti explicatione eo maiori cura, et studio elaborandum putabunt, quod tam Sancti Mysterii notitia non solum sua sponte fideles vehementer delectare potest, quod quidem in omni Divinarum rerum scientia communiter evenit, verum etiam ad usus fere quotidianos summopere expetenda est. Cum enim saepe incidant tempora, quemadmodum suo loco planius dicetur, in quibus tum ab aliis de populo, tum saepissime a mulierculis Baptismum ministrari oporteat, ita fit, ut promiscue omnibus fidelibus ea, quae ad huius Sacramenti substantiam pertinent, cognita, et perspecta esse debeant.

Quam saepe, et quanta cura Baptismi natura sit inculcanda.

13. *Quae sit perfecta, et absoluta huius Sacramenti forma.*

Aug lib 6. con Donat. c. 15. Greg Naz. orat. 40. Baptismi forma.

Quare dilucidis, & apertis verbis, quae facile percipi ab omnibus possint, Pastores docebunt, hanc esse perfectam, et absolutam Baptismi formam, *Ego te Baptizo in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti*. Ita enim a Domino, et Salvatore nostro traditum est, cum Apostolis apud Matthaeum praecepit, 1 *Euntes docete omnes gentes; Baptizantes eos in nomine Patris, et Filii. et Spiritus Sancti*. Ex illo autem verbo, *Baptizantes*, Catholica Ecclesia divinitus edocta optime intellexit, in huius Sacramenti forma actionem ministri exprimendam esse: quod quidem fit, cum dicitur, *Ego te Baptizo*. At quoniam, praeter ministros, tum illius personam, qui baptizatur, tum principalem causam, qnae Baptismum efficit, significare oportebat, idcirco illud pronomen, *Te*, et distincta divinarum personarum nomina adduntur, ut absoluta Sacramenti forma iis verbis concludatur, quae modo exposita sunt, *Ego te baptizo in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti*. Neque enim sola Filii persona, de quo a Ioanne scribitur, 2 *Hic est qui baptizat*, sed simul omnes Sanctae Trinitatis personae ad Baptismi Sacramentum operantur. Quod autem *in Nomine*, non *in Nominibus* dictum est, hoc plane declarat, unam Trinitatis naturam, et divinitatem. Etenim hoc loco *Nomen* ad personas non refertur, sed Divinam substantiam, virtutem, et potestatem, quae una, et eadem est in tribus personis, significat.

1 Matt. 28. 19. 20, Isa. 18.

Actio ministri in Baptismo ex Christi verbo esse necessaria colligitur. Persona, quae baptizatur.

Principalis causa sanctificationis est Sancta Trinitas.

2 Ioann. 1. 33.

Ambr. lib. 1. de Spiritu Sancto c. 24. et lib. 2. de Sacramentis c. 7 in forma Baptismi quid Nomen significet.

14. *An in forma Baptismi verba omnia perinde sint necessaria.*

Sed in hac forma, quam integram, et perfectam esse ostendimus, observandum est, quaedam prorsus necessaria esse, quae si omittantur, Sacramentum confici non potest: quaedam vero non ita necessaria, ut si desint, Sacramenti ratio non constet: cuiusmodi est vox illa, *Ego*: cuius vis in verbo *Baptizo* continetur. Imo vero

Ignorantia linguae latinae, mutans Baptismi verba, verum confert Baptisma.

Summa Conciliorum. fol 220. Bernardus ep. 340.

Graecorum baptizandi ratio.

in Ecclesiis Graecorum variata dicendi ratione praetermitti consuevit: propterea quod nullam fieri oportere ministri mentionem iudicarunt. Ex quo factum est, ut in Baptismo hac forma passim utantur, *Baptizetur servus Christi in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti*; a quibus tamen perfecte Sacramentum ministrari, ex Concilii Florentini sententia, et definitione apparet: cum iis verbis satis explicetur id, quod ad Baptismi veritatem attinet, nimirum ablutio, quae tunc reipsa peragitur.

Alex. de Ales. 4. p. q. 13. memb. 3. art. 2.
Conc. Florent. in doctrina de Sacram.

15. *Quomodo Apostoli in nomine Christi baptizaverint.*

Quod si etiam aliquando tempus fuisse dicendum est, cum Apostoli I in nomine tantum Domini Iesu Christi baptizarent, id quidem Spiritus Sancti afflatu eos fecisse exploratum nobis esse debet, ut initio nascentis Ecclesiae Iesu Christi nomine, praedicatio illustrior fieret, divinaque, et immensa eius potestas magis celebraretur. Deinde vero rem penitus introspicientes, facile intelligemus, nullam earum partium in ea forma desiderari, quae ab ipso Salvatore praescriptae sunt. Qui enim Iesum Christum dicit, simul etiam Patris personam, a quo unctus est, et Spiritum Sanctum, quo unctus est, significat.

Thom. in 3. p. q. 66. art. 6.
Act. 2. 8. 10. et 19. Baptizabant Apostoli in nomine Christi hoc est, in forma tradita a Christo.
Matth. 28.
Dam. lib. 4. c. 10. lit. E.

16. *Apostolos in nomine Christi, tacitis aliis duabus personis Trinitatis, nunquam baptizasse credendum est.*

Quanquam dubium fortasse alicui videri potest, an eiusmodi forma Apostoli aliquem baptizaverint: si Ambrosii, et Basilii Sanctissimorum, et gravissimorum Patrum auctoritatem sequi volumus, qui ita Baptismum in nomine Iesu Christi interpretati sunt, ut dixerint iis verbis significari Baptismum, non qui a Ioanne, sed qui a Christo Domino traditus esset: tametsi a communi, et usitata forma, quae distincta trium personarum nomina continet, Apostoli non discederent. Atque hoc loquendi genere Paulus etiam in epistola ad Ga-

S. Amb. lib. de Spiritu Sancto, cap. 3. Cum nomen Iesu adoramus, totam Dei maiestatem veneramur.
Petrus Chrysologus serm. 144.

Gal. 3. 27.
1. Cor. 12.

latas usus videtur, cum inquit, *Quicunque in Christo baptizati estis, Christum induistis*, ut significaret in fide Christi, nec alia tamen forma, quam idem Salvator, et Dominus noster servandam praeceperat, baptizatos esse. Hactenus igitur de materia, et forma, quae ad Baptismi substantiam maxime pertinent, fideles docere satis fuerit.

17. *Quo pacto in hoc regenerationis mysterio fieri debeat ablutio.*

Ablutio Baptismi tribus modis fieri potest Tho. in 3. p. q. 66. art. 7.

Quoniam vero in hoc Sacramento conficiendo legitimae etiam ablutionis rationem servare oportet, idcirco eius quoque partis doctrina a Pastoribus tradenda est, atque ab eis breviter explicandum, communi Ecclesiae more, et consuetudine receptum esse, ut Baptismus uno aliquo ex tribus modis confici posset. Nam qui hoc Sacramento initiari debent, vel in aquam merguntur, vel aqua in eos infunditur, vel aquae aspersione tinguntur. Ex his autem ritibus, quicunque servetur, Baptismum vere perfici credendum est: aqua enim in Baptismo adhibetur ad significandam animae ablutionem, quam efficit; quare Baptismus ab 1 Apostolo lavacrum appellatus est. Ablutio autem non magis fit, cum aliquis aqua mergitur, quod diu a primis temporibus in Ecclesia observatum animadvertimus, quam vel aquae effusione, quod nunc in frequenti usu positum videmus, vel aspersione, quemadmodum 2 a Petro factum esse colligitur, cum uno die tria millia hominum ad fidei veritatem traduxit, et baptizavit.

1 Tim. 3. 5.
Lavacrum regenerationis.
Trina mersio fuit in usu Augustini tempore.
2 Act. 2. 41.

18. *Unica ne ablutio requiratur an trina.*

Unane, an trina ablutio fieri debeat c. 49. Apostolorum. Concil. Tolet. IV. can. 5. Dion. lib. de Eccl. Hierar. cap. 4.

Utrum vero unica, an trina ablutio fiat, nihil referre existimandum est. Utrovis enim modo et antea in Ecclesia Baptismum vere confectum esse, et nunc confici posse, ex Divi Gregorii Magni epistola ad Leandrum scripta satis apparet. Retinendus est tamen a fidelibus is ritus, quem unusquisque in sua Ecclesia servari animadverterit.

19. *Quare caput hic potissimum abluatur.*

Atque illud praecipue monere oportet, non quamlibet corporis partem, sed potissimum caput, in quo omnes tum interiores, tum externi sensus vigent, abluendum, simulque ab eo, qui baptizat, non ante, aut post ablutionem, verba Sacramenti, quae formam continent, sed eodem tempore, quo ablutio ipsa peragitur, pronuncianda esse.

Th. in 3. p. q. 66. art. 7. ad tertium argumentum.
Verba Sacramenti, eodem tempore, quo abluitur caput, pronuncianda sunt.
Psal. 28. Dominus super aquas.

20. *Christusne Baptismum ante, an post passionem instituerit.*

His expositis, conveniet praeterea docere, atque in memoriam fidelium reducere, Baptismum, quemadmodum et reliqua Sacramenta, a Christo Domino institutum esse. Hoc igitur Pastores frequenter docebunt, explicabuntque duo diversa tempora Baptismi notanda esse: alterum, cum lex de eo suscipiendo sancita est. Ac quod ad primum attinet, tunc a Domino hoc Sacramentum institutum esse perspicitur, cum ipse a 1 Ioanne baptizatus sanctificandi virtutem aquae tribuit. Testantur enim S. Gregorius Nazianzenus, et Augustinus, eo tempore aquae vim generandi, in spiritualem scilicet vitam, datam esse. Et alio loco Augustinus ita scriptum reliquit, *Ex quo Christus in aqua mergitur, ex eo omnia peccata abluit aqua*. Et alibi, *Baptizatur Dominus, non mundari indigens, sed tactu mundae carnis aquas mundans, ut vim abluendi habeant*. Atque ad eam rem illud maximo argumento esse potuit, quod tunc Sanctissima Trinitas, in cuius nomine Baptismus conficitur, numen suum praesens declaravit. 2 Vox enim Patris audita est, Filii persona aderat, et Spiritus Sanctus in columbae specie descendit: praeterea coeli aperti sunt, quo nobis iam per Baptismum licet ascendere. Quod si quod scire cupiat, quanam ratione tanta, et tam Divina virtus a Domino aquis tributa sit, id quidem humanam intelligentiam superat: hoc vero satis percipi a nobis potest, Baptismo

Duo tempora institutionis Baptismi.
Tho. in 3. p. q. 66. art. 2.
Quando Christus Baptismum instituerit.
1 Matt. 3. 16.
D. Greg. Nazian. orat. in natal Salvatoris circa finem
Amb. serm. 18. et 21. super Beati immaculati.
Aug. ser. 19. 36. et 37. de tempore.
Aquae vis per Christum est aucta.
Tota Trinitas in Baptismo Christi praesens suum numen declaravit.
2 Matt. 3. 20.
Marci 1. 30.
Lucae 3. 21.
Aug. ser. 36. de tempore.
Baptismus ante Christi passionem fuit quidem institutus, postea tamen vim suam accepit.

a Domino suscepto, Sanctissimi, et purissimi eius corporis tactu, aquam ad Baptismi salutarem usum consecratam esse; ita tamen, ut hoc Sacramentum, etsi ante Passionem institutum fuerit, a Passione tamen, quae omnium Christi actionum, tanquam finis erat, vim, et efficientiam duxisse, credendum sit.

21. *Quando lex Baptismi homines obligare coeperit.*

Lex de Baptismo suscipiendo quando lata fuerit.

Sed de altero etiam, quo scilicet tempore lex de Baptismo lata fuerit, nullus dubitandi locus relinquitur. Nam inter Sacros Scriptores convenit, post Domini resurrectionem, cum Apostolis praecepit, 1 *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti*, ex eo tempore omnes homines, qui salutem aeternam consecuturi erant, legi de Baptismo teneri coepisse. Quod quidem ex Apostolorum Principis auctoritate colligitur, cum inquit, 2 *Regeneravit nos in spem vivam per Resurrectionem Iesu Christi ex mortuis*. Idemque ex illo Pauli loco, 3 *Seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret*, (cum de Ecclesia loqueretur) *mundans eam lavacro aquae in verbo vitae*, licet cognoscere. Uterque enim Babptismi obligationem ad tempus, quod mortem Domini consecutum est, videtur retulisse: ut dubitandum nullo modo sit, verba etiam illa Salvatoris, 4 *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, et Spiritu Sancto, non potest introire in Regnum Dei*, id ipsum tempus spectasse, quod post passionem futurum erat.

1 Matt. 28. 19. Marc. 16. 15. 16.

Quando Baptismus homines obligare coepit.

2 1. Petr. 1. 3.

3 Ephes. 5. 26.

4 Ioan. 3. 5.

22. *Sacramentum Baptismi in quanta veneratione habendum.*

Ex iis igitur, si accurate a Pastoribus tractentur, haud dubium esse potest, quin fideles maximam in hoc Sacramento dignitatem agnoscant, ac summa animi pietate venerentur, praesertim vero cum cogitarint praeclara illa, et amplissima munera, quae cum Christus Dominus baptizaretur, miraculorum significationibus declarata sunt,

Quanta munera in Baptismo conferantur ex his, quae in Christi Baptismo evenerunt, do-

singulis, cum baptizantur, intima Spiritus Sancti virtute donari, atque impertiri. Ut enim, si quemadmodum 1 Elisaei puero contigit, nobis oculi ita aperirentur, ut coelestes res intueri possemus, nemo adeo communi sensu carere putandus esset, quem Divina Baptismi mysteria in maximam admirationem non traducerent, cur idem etiam eventurum non existimemus, cum a Pastoribus huius Sacramenti divitiae ita expositae fuerint, ut eas fideles, si non corporeis oculis, at mentis acie fidei splendore illuminatae, contemplari queant?

eet D. Thom. in 3. p. q 39. art. 5. et 6. c. 4.
1 Reg. 6. 17.

23. *Quot hominum genera Baptismum administrare possint.*

Iam vero, a quibus ministris hoc Sacramentum conficiatur, non utiliter modo, sed necessario tradendum videtur; tum ut iis, quibus praecipue hoc munus commissum est, illud sancte, et religiose curare studeant, tum ut nequis tanquam fines suos egressus, in alienam intempestive ingrediatur, vel superbe irrumpat: cum in omnibus ordinem servandum esse 2 Apostolus moneat. Doceantur igitur fideles triplicem esse eorum ordinem; ac in primo quidem Episcopos, et Sacerdotes collocandos esse, quibus datum est, ut iure suo, non extraordinaria aliqua potestate, hoc munus exerceant. Iis enim in Apostolis praeceptum est a Domino, 3 *Euntes baptizate*. Quamvis Episcopi, ne graviorem illam docendi populi curam deserere cogerentur, 4 Baptismi ministerium Sacerdotibus relinquere soliti essent. Quod vero Sacerdotes iure suo hanc functionem exerceant, ita ut presente etiam Episcopo ministrare Baptismum possint, ex doctrina Patrum, et usu Ecclesiae constat. Nam cum ad Eucharistiam consecrandam instituti sint, 5 quae est pacis, et unitatis Sacramentum, consentaneum fuit, potestatem iis dari omnia illa administrandi, per quae necessario huius pacis, et unitatis quilibet particeps fieri posset. Quod si aliquando Patres Sa-

Non homo, sed Christus est, qui baptizat, Sacerdos vero legatione tantum pro Christo fungitur Ioannes 1. Super quem &c.
Cypr. de Baptis. Christi circa princip.
Et dicitur ego te baptizo in nomine &c.
2 1. Cor. 14.
Triplex ordo ministrorum baptismi
Primus ordo est Episcoporum, et Sacerdotum.
Isid. lib. 2. de offic. Eccl. cap 24.
3 Matt. 28. 19.
4 1. Cor. 1. 17.
Sacerdotum proprium est baptismum conferre Tho. in 3. p. q. 67. art. 2.
5 1. Cor. 10. 17.
Vide Leonem Magnum ep. 88.

cerdotibus sine Episcopi venia, baptizandi ius permissum non esse dixerunt, id de eo Baptismo, qui certis anni diebus solemni caeremonia administrari consueverat, intelligendum videtur.

Secundus ordo est Diaconorum, Diaconi sine necessitate baptizare non possunt. Dist. 93. c. Diaconos.

Secundum ministrorum locum obtinent Diaconi, quibus sine Episcopi, aut Sacerdotis consensu non licere hoc Sacramentum administrare, plurima Sanctorum Patrum decreta testantur.

24. *Qui Sacramentum Baptismi in casu necessitatis conferre possint.*

Tho. in 3. p. q. 67. art. 1 et de cons. dist. 4. cap. Constat. Quilibet in necessitate baptizare potest Sess. 7. Conc. Trid. de baptism. can. 4. Con. item Later. c. 1. et habetur de summa Trinitat. c. Firmit. et Con. Flor. in decretis Eugenii.

Extremus ordo illorum est, qui cogente necessitate, sine solemnibus caeremoniis baptizare possunt: quo in numero sunt omnes etiam de populo, sive mares, sive foeminae, quamcumque illi sectam profiteantur. Nam et Iudaeis quoque, infidelibus, et Haereticis, cum necessitas cogit, hoc munus permissum est; si tamen id efficere propositum eis fuerit, quod Ecclesia Catholica in eo administrationis genere efficit. Haec autem cum multa veterum Patrum, et Conciliorum decreta confirmarunt, tum vero a Sacra Tridentina Synodo anathema in eos sancitum est, qui dicere audeant, Baptismum, qui etiam datur ab Haereticis in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti cum intentione faciendi, quod facit Ecclesia, non esse verum Baptismum. In quo profecto summam Domini nostri bonitatem, et sapientiam licet admirari. Nam cum hoc Sacramentum necessario ab omnibus percipiendum sit, quemadmodum aquam eius materiam instituit, qua nihil magis commune esse potest, sic etiam neminem ab eius administratione excludi voluit.

Populares non debent solemnes caeremonias in Baptismo adhibere. Tho. in 3. par. q. 67 art. 3.

Quamvis, ut dictum est, non omnibus liceat solemnes caeremonias adhibere, non quidem quod ritus, aut caeremoniae plus dignitatis, sed quod minus necessitatis, quam Sacramentum, habeant.

Tho loco citato art. 4.

25. *Quis ordo in baptizando a fidelibus servandus sit.*

Neque vero hoc munus ita omnibus permissum esse, fideles arbitrentur, quin ordinem aliquem

ministrorum instituere maxime deceat. Mulier enim, si mares adsint; Laicus item praesente clerico, tum clericus coram Sacerdote, Baptismi administrationem sibi sumere non debent. Quamquam obstetrices, quae baptizare consueverunt, improbandae non sunt, si interdum praesente aliquo viro, qui huius Sacramenti conficiendi minime peritus sit, quod alias viri magis proprium officium videretur, ipsae exequantur.

26. *Cur praeter eos, qui baptizant, in regenerationis mysteriis Patrini adhibeantur.*

Accedit autem ad eos ministros, qui, ut hactenus, declaratum est, Baptismum conficiunt, aliud etiam ministrorum genus, qui ad sacram, et salutarem ablutionem celebrandam ex vetustissima Catholicae Ecclesiae consuetudine adhiberi solent; ii nunc Patrini, olim Susceptores, Sponsores, seu Fideiussores, communi vocabulo, a rerum divinarum scriptoribus vocabantur. De quorum munere, quoniam ad omnes fere laicos pertinet, accurate a Pastoribus agendum erit; ut fideles intelligant, quae potissimum ad illud recte perficiendum necessaria sint. In primis vero explicare oportet, quae causa fuerit, cur ad Baptismum praeter Sacramenti Ministros, Patrini etiam, et Susceptores adiungerentur. Quod quidem optimo iure factum esse omnibus videbitur, si meminerint, Baptismum esse spiritualem regenerationem, per quam filii Dei nascimur. De ea enim ita loquitur D. Petrus, 1 *Sicut modo geniti infantes rationabiles sine dolo, lac concupiscite.* Ut igitur postquam aliquis in hanc lucem editus est, nutrice, et paedagogo indiget, quorum ope, atque opera educetur, ac doctrina, et bonis artibus erudiatur; ita etiam necesse est, ut qui ex Baptismi fonte vitam spiritualem vivere incipiunt, alicuius fidei, et prudentiae committantur, a quo Christianae Religionis praecepta haurire, ad omnemque pietatis rationem institui possint, atque ita paulatim in Christo adolescere, donec tandem

De Patrinis baptizandorum agit Dionys. lib. de Eccl. Hiera. c. 4 Alex. de Alex. 4. p. q. 10. membro 3. art. 1.

Thom. in 3. p. q. 67. art. 7.

1 1. Pet. 2. 1.

viri perfecti, iuvante Domino, evadant: cum praesertim Pastoribus, qui publicae Parochiarum curationi praepositi sunt, tantum temporis non supersit, ut privatam illam curam pueros in fide erudiendi suscipere possint. Huius autem vetustissimae consuetudinis praeclarum testimonium a Divo Dionysio habemus, cum inquit, *Divinis nostris Ducibus* (sic enim Apostolos vocat) *in mentem venit, et visum est suscipere infantes; secundum istum Sanctum modum, quo naturales parentes pueri, eum cuidam docto in divinis, veluti paedagogo traderent, sub quo sicut sub divino Patre; et salvationis Sanctae Susceptore reliquum vitae puer degeret*. Eandem vero sententiam confirmat Hygini auctoritas.

Patrinorum adhibendorum, quam vetusta sit consuetudo.

S. Dion. de Ecc. Hier. c. 12. in fin.

Hygin. Papa de consi. dis. 4. c. in Catechismo, et ibid. et Non plures, &c. in Baptismate, et 30. q. 1. cap. pervenit, et seq. De affinitate in Baptismo contracta. Sess. 24. Conc. Trid. de reform. Matr. c. 2. 36. q. 1. vide item, et de cognat. spirit. in 6.

27. *Cognatio spiritualis in Baptismo contracta Matrimonium impedit, et dirimit.*

Quamobrem sapientissime a Sancta Ecclesia constitutum est, ut non solum is, qui baptizat cum baptizato, sed etiam susceptor cum eo, quem suscipit, et cum eius veris parentibus affinitate devinciatur: ita ut legitima nuptiarum foedera inter hos homines iniri non possint, atque inita dirimantur.

28. *Quae sint Patrinorum partes, quidque ab illis exigatur.*

Patrinorum officium.

Tho. in 3. p. q. 67. art. 8.

Praeterea docere oportet fideles, quae sint Susceptoris partes. Etenim hoc munus adeo negligenter in Ecclesia tractatur, ut nudum tantum huius functionis nomen relictum sit: quid autem Sancti in eo contineatur, ne suspicari quidem homines videantur. Hoc igitur universe Susceptores semper cogitent, se hac potissimum lege obstrictos esse, ut spirituales filios perpetuo commendatos habeant, atque in iis, quae ad Christianae vitae institutionem spectant, curent diligenter; ut illi tales se in omni vita praebeant, quales eos futuros esse solemni caeremonia spoponderunt. Audiamus quid ea de re Sanctus Dionysius scribat, verba Sponsoris exprimens; *Spon-*

Dionys. loco supra citat. de Eccles. Hierarc. c. 2.

deo puerum inducturum, cum ad Sacram intelligentiam venerit, sedulis hortationibus meis, ut abrenunciet contrariis omnino, profiteatur, peragatque divina, quae pollicetur. Item Divus Augustinus, *Vos*, inquit, *ante omnia tam viros, quam mulieres, qui filios in baptismate suscepistis, moneo, ut cognoscatis fideiussores apud Deum extitisse pro illis, quos visi estis de Sacro Fonte suscipere.* Ac profecto decet maxime, eum, qui aliquod officium suscepit, in eo diligenter exequendo nunquam defatigari: et qui se alterius paadagogum, et custodem professus est, minime pati, illum esse desertum, quem semel in fidem, et clientelam suam recepit, donec illum opera, et praesidio suo egere intellexerit. Quae autem filiis spiritualibus tradenda sint, paucis Divus Augustinus comprehendit, cnm de hoc ipso Susceptoris officio loqueretur: inquit enim, *Debent eos admonere, ut castitatem custodiant, iustitiam diligant, charitatem teneant, et ante omnia Symbolum, et orationem Dominicam eos doceant, Decalogum etiam, et quae sint prima Christianae religionis rudimenta.*

D. Aug. ser. 163. de tempore. Ambr. lib. 1. de Sacram. cap. 24 in fine.

Quid Susceptores filios suos spirituales doecere debeant, fusius Aug. ser. 163. de tempore, sed haec habentur de cons. dist. 4. cap. Vos autem.

29. *Quivis promiscue ad Susceptoris munus non est admittendus.*

Quae cum ita se habeant; facile intelligimus, cuinam hominum generi Sanctae huius tutelae administratio committenda non fit; nimirum iis, qui eam gerere, aut fideliter nolint, aut sedulo, et accurate non queant. Quocirca praeter naturales parentes, quibus non licet eam curationem suscipere, ut ex eo magis appareat, quantum haec spiritualis educatio a carnali distet, Haeretici in primis, Iudaei, infideles, ab hoc munere omnino prohibendi sunt, ut qui in ea cogitatione, et cura semper versentur, ut fidei veritatem mendaciis semper obscurent, atque omnem Christianam pietatem everant.

Quales Patrini sint assumendi.

Parentes naturales filios suos suscipere non possunt. 30. q. 1. c. Pervenit. Tho. in 3. p. q. 67. art. 8. ad secundum.

Neque infideles, et haeretici ex Conc. Mag. can. 55. & de cons. dist. 4. c. In baptismate.

30. *Quis Patrinorum numerus esse debeat:*

Patrinorum numerus.

Plures quoque ne baptizatum de Baptismo suscipiant, sed ut unus tantum, sive vir, sive mu-

Sess. 24. Concil. Trid. de reform.

Matrim. c. 20. et idem habetur de consecr. dist. 4. c. Non plures, et de cogn. spirit. cap. Quamvis.

lier, vel ad summum unus, et una, Tridentino Concilio statutum est: tum quia disciplinae, atque institutionis ordo a multitudine magistrorum perturbari poterat: tum quia providere oportebat, ne inter plures huiusmodi affinitates coniungerentur, quae impedirent, quo minus legitimo matrimonii vinculo hominum inter homines societas latius diffunderetur.

31. *Baptismus ad salutem omnibus necessarius.*

1 Ioan. 3. 5. Matt. 28. 9. Clemens Roman. epist 4. Aug. in Ioan. Tract. 13. Amb. de iis, qui myster initiantur, cap. 4. Conc. Later. c. 1.

Citra Baptismum nullus omnino salvari potest.

Conc. Trid. de Baptismo can. 5. et sess. 6. de iustificatione cap. 4.

Sed cum caeterarum rerum cognitio, quae hactenus expositae sunt, fidelibus utilissima habenda sit, tum vero nihil magis necessarium videri potest, quam ut doceantur omnibus hominibus Baptismi legem 1 a Domino praescriptam esse, ita ut, nisi per Baptismi gratiam Deo renascantur, in sempiternam miseriam, et interitum a parentibus, sive illi fideles, sive infideles sint, procreentur. Igitur saepius a Pastoribus explicandum erit, quod apud Evangelistam legitur, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non potest introire in Regnum Dei.*

32. *Infantes omnino sunt baptizandi.*

De Baptismo parvulorum sess. 5. Conc. Trid. decreto de peccato originali, et sess. 7. de Baptismo c. 12. 13. et 14.

Dion. Areop. de Eccl. Hier. cap. 7. Aug. epist. 28. et lib. 1. de peccat. merit. remiss. c. 23. Concil. Milevit. cap. 2.

2 Matt. 19. 14.
3 Mar. 10. 16. Lucae 18. c. 15. Lucae 18. c. 15.
4 Cor. 1. 16.
5 Gen. 17. 12. Levit. 12. 3. Lucae 1. 59.
6 Eph. 2. 11.

Quam legem non solum de iis, qui adulta aetate sunt, sed etiam de pueris infantibus intelligendam esse, idque ab Apostolica traditione Ecclesiam accepisse, communis Patrum sententia, et authoritas confirmat. Praeterea credendum est, noluisse Christum Dominum Baptismi Sacramentum, et gratiam pueris denegari, de quibus dicebat, 2 *Sinite parvulos, et nolite eos prohibere ad me venire, talium est enim regnum coelorum,* 3 quos amplexabatur, super quos manus imponebat, et quos benedicebat. Deinde cum 4 legimus totam aliquam familiam a Paulo baptizatam esse, satis apparet, pueros etiam, qui in illorum numero erant, salutari fonte ablutos esse. Deinde Circumcisio, quae figura fuit Baptismi, eum morem maxime commendat: 5 Pueros enim octavo die circumcidi solitos, nemo est, qui ignoret. At quibus 6 circumcisio manufacta in expo-

liatione corporis carnis proderat, iisdem Baptismum, qui est 1 Circumcisio Christi non manufacta, prodesse perspicuum est.

1 Col. 2. 11.

Postremo, ut Apostolus docet, 2 si unius decreto mors regnavit per unum, multo magis abundantiam gratiae, et donationis, et iustitiae accipientes in vita regnabunt per unum Iesum Christum. Cum itaque per Adae peccatum pueri ex origine noxam contraxerint, multo magis per Christum Dominum possunt gratiam, et iustitiam consequi, ut regnent in vitam, quod quidem sine Baptismo fieri nullo modo potest. Quare docebunt Pastores infantes omnino baptizandos, et deinde paulatim teneram aetatem Christianae religionis praeceptis ad veram pietatem informandam esse. Nam, 3 ut a Sapiente praeclare dictum est, *Adolescens iuxta viam suam, etiam cum senuerit non recedet ab ea.*

2 Rom. 5. 17. Dion. Areop. in 7. c. lib. de Hier. Eccl hanc rationem habet.

3 Prov. 22. 6.

33. *Infantes in Baptismo gratiam spiritualem percipiunt.*

Infantes etiam in Baptismo gratiam accipiunt.

Neque enim dubitare licet, quin Infantes fidei Sacramenta, cum abluuntur, accipiant: non quia mentis suae assensione credant, sed quia parentum fide, si parentes fideles fuerint, sin minus, fide (ut Divi Augustini verbis loquamur) universae societatis Sanctorum muniuntur. Etenim ab iis omnibus recte dicimus, eos Baptismo offerri, quibus placet, ut offerantur, et quorum charitate ad communionem Sancti Spiritus adiunguntur.

Aug. in Enchir. c. 42. Scot. 4. Dist. 4. quaestione 2.

34. *Infantum Baptismus non differendus.*

Infantes mox ad Baptismum sunt deferendi.

Hortandi autem sunt magnopere fideles, ut liberos suos, cum primum id sine pericolo facere liceat, ad Ecclesiam deferendos, et solemnibus caeremoniis baptizandos curent. Nam cum pueris infantibus nulla alia salutis comparandae ratio, nisi eis Baptismus praebeatur, relicta sit, facile intelligitur, quam gravi culpa illi sese obstringant, qui eos Sacramenti gratia diutius, quam necessitas postulet, carere patiantur: cum prae-

Greg. Naz. orat. 40. in Sanctum Baptisma. Aug. lib. 3. de orig. animae c. 9. et lib. 1. de pecc. mer. et rem. c. 23.

sertim propter aetatis imbecillitatem infinita pene pericula illis impendeant.

35. *Adulti quomodo ante Baptismum instruendi sint.*

De Baptismo adultorum vide Aug. in lib. de fide et operibus, cap. 9. et de consec. dist. 4. cap. ante Baptismum, et ante viginti.

Diversam vero rationem in iis servandam esse, qui adulta aetate sunt, et perfectum rationis usum habent, qui scilicet ab infidelibus oriuntur, antiquae Ecclesiae consuetudo declarat. Nam Christiana quidem fides illis proponenda est, atque omni studio ad eam suscipiendam cohortandi, alliciendi, invitandi sunt. Quod si ad Dominum Deum convertantur, tum vero monere oportet, ne ultra tempus ab Ecclesia praescriptum Baptismi Sacramentum differant. Nam cum scriptum sit, 1 *Non tardes converti ad Dominum, et ne differas de die in diem*, docendi sunt, perfectam conversionem in nova per Baptismum generatione positam esse: praeterea, quo serius ad Baptismum veniunt, eo diutius sibi carendum esse caeterorum Sacramentorum usu, et gratia, quibus Christiana Religio colitur, cum ad ea sine Baptismo nulli aditus patere possit: deinde etiam maximo fructu privari, quem ex Baptismo percipimus; siquidem non solum omnium scelerum, quae antea admissa sunt, maculam, et sordes Baptismi aqua prorsus eluit, ac tollit, sed divina gratia nos ornat, cuius ope, et auxilio in posterum etiam peccata vitare possumus, iustitiamque, et innocentiam tueri: qua in re summam Christianae vitae constare facile omnes intelligunt.

1 Eccl. 5. 8.

Baptismi quanta sit virtus.

36. *Adultis Baptismum differendum esse demonstratur.*

Propositum Baptismi in necessitate ad salutem sufficit August. in lib. qu. in Lev. q. 84. Amb. in lib. 5. Ep. 33. de obitu Valent. Tho. in 3. p. q. 65. art. 2.

Cur expediat in adultis baptismum differri.

Sed quamvis haec ita sint, non consuevit tamen Ecclesia Baptismi Sacramentum huic hominum generi statim tribuere, sed ad certum tempus differendum esse constituit. Neque enim ea dilatio periculum, quod quidem pueris imminere supra dictum est, coniunctum habet, cum illis, qui rationis usu praediti sunt, Baptismi suscipiendi

propositum, atque consilium, et male actae vitae poenitentia satis futura sit ad gratiam, et iustitiam, si repentinus aliquis casus impediat, quo minus salutari aqua ablui possint. Contra vero haec dilatio aliquas videtur utilitates afferre. Primum enim quoniam ab Ecclesia diligenter providendum est, ne quis ad hoc Sacramentum ficto, et simulato animo accedat, eorum voluntas, qui Baptismum petunt, magis exploratur, atque perspicitur: cuius rei causa in antiquis conciliis decretum legimus, ut qui ex Iudaeis ad fidem Catholicam veniunt, antequam Baptismus illis administretur, aliquot menses inter Catechumenos essent, deinde in fidei doctrina, quam profiteri debent, et Christianae vitae institutionibus erudirentur perfectius. Praeterea maior religionis cultus Sacramento tribuitur, si constitutis tantum Paschae, et Pentecostes diebus solemni caeremonia Baptismum suscipiant.

Conc. Agaten c. 34. et de consecr. dist. 9. c. Iudaei, vide item Conc. Brach. 2. cap. 1. et Laod. c. 46.

37. *Baptismus non semper est adultis differendus.*

Sed interdum tamen Baptismi tempus iusta aliqua, et necessaria de causa differendum non est, veluti si vitae periculum instare videatur: ac praesertim, si illi abluendi sint, qui iam fidei mysteria plene perceperint. Quod quidem Philippum, et Apostolorum Principem fecisse satis constat, 1 cum alter Candacis reginae Eunuchum, 2 alter Cornelium nulla interposita mora, sed statim, ut se Fidem amplecti professi sunt, baptizavit.

Quando non diu differri debeat Baptismus. Greg. Naz. orat. 40. In Sanctum Baptisma.

1 Act. 8. 38.
2 Act. 10. 48.

38. *Quomodo affecti esse debeant, qui sunt baptizandi.*

Docendum praeterea, ac populo explicandum erit, quomodo affecti esse debeant, qui baptizandi sunt. In primis itaque opus est, ut velint, propositumque sit illis Baptismum suscipere. Nam cum unusquisque 3 in Baptismo peccato moriatur, et novam vitae rationem, et disciplinam suscipiat, equum est, non invito cuiquam, aut re-

Primum in Baptizandis propositum requiritur.

3 Rom. 6. 2. Aug. in lib. de pecc. mer. medic. c. 2. Tho. in 3. p. q. 68. art. 7.

cusanti, sed illis tantum, qui sponte sua, et libenti animo accipiunt, Baptismum praeberi. Quare ex Sancta traditione semper servatum animadvertimus, ut nemini Baptismus ministretur, nisi prius interrogatus fuerit, an velit baptizari. Nec vero in pueris quoque infantibus eam voluntatem deesse existimandum est, cum Ecclesiae voluntas, quae pro illis spondet, obscura esse non possit.

Thom. in 3. p. q. 68. art. 21. et colligitur ex Aug. l. 4. Conf. c. 1.

39. *Amentes quando possint, vel non possint baptizari.*

Praeterea amentes, et furiosi, qui cum aliquando compotes mentis essent, insaniam deinde inciderunt, ut qui eo tempore nullam Baptismi suscipiendi voluntatem habeant, nisi vitae periculum immineat, baptizandi non sunt: cum autem in vitae discrimine versantur, si antequam furere inciperent, eius voluntatis significationem dederunt, abluendi sunt: sin minus, a Baptismi administratione abstinendum est. Idemque iudicium de dormientibus fieri debet. Quod si in mentis potestate nunquam fuerunt, ita ut nullum rationis usum habuerint, eos in fide Ecclesiae non secus, ac pueros, qui ratione carent, baptizandos esse, Ecclesiae authoritas, et consuetudo satis declarat.

40. *Quae praeterea ad Baptismum suscipiendum requirantur.*

In baptizandis fides requiritur, vide Alex. de Alef. 4. pat. q. 18. Mem. 2. art. 3.

Verum praeter Baptismi voluntatem, fides etiam ea ratione, qua de voluntate dictum est, ad consequendam Sacramenti gratiam maxime necessaria est. Etenim Dominus, et Salvator noster docuit, 1 *Qui crediderit, et baptizatus fuerit salvus erit.* Deinde ut quemlibet admissorum scelerum, et male actae vitae poeniteat, atque ut idem in posterum a peccatis omnibus abstinere statuat, opus est; aliter enim, qui ita Baptismum peteret, ut tamen peccandi consuetudinem nollet emendare, omnino repellendus esset. Nihil enim Baptismi gratiae, et virtuti adeo repugnat, quam eorum

1 Matt. 16, 16.

Tertio requiritur poenitentia.

mens, et consilium, qui nullum unquam peccandi finem sibi constituunt. Cum itaque Baptismus ob eam rem expetendus sit, 1 *ut Christum induamus, et cum eo coniungamur*, plane constat, merito a Sacra ablutione reiiciendum esse, cui in vitiis, et peccatis perseverare propositum est: praesertim vero, quia nihil eorum, quae ad Christum, et Ecclesiam pertinent, suscipiendum est, inanemque Baptismum, si iustitiae, et salutis gratiam spectemus, in eo futurum esse, satis intelligimus, 2 qui secundum carnem ambulare, non secundum spiritum cogitat: etsi quod ad Sacramentum pertinet, perfectam eius rationem sine ulla dubitatione consequitur, si modo, cum rite baptizatur, in animo habeat id accipere, quod a Sancta Ecclesia administratur. Quamobrem Princeps Apostolorum magnae illi hominum multitudini: qui, ut ait Scriptura, compuncti corde ab eo, et a reliquis Apostolis, quid sibi faciendum esset, quaesiverant, ita respondit, 3 *Poenitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum*, et alio loco, 4 *Poenitemini*, inquit, *et convertimini, ut deleantur peccata vestra*. Item Beatus Paulus ad Romanos scribens aperte ostendit ei, 5 *qui baptizatur, omnino moriendum esse peccatis*: quare nos monet, 6 *ne exhibeamus membra nostra arma iniquitatis peccato, sed exhibeamus nos Deo, tanquam ex mortuis viventes*.

1 Gal. 3. 27.

Vbi frustra adhiberi Sacramenta videntur; ibi abstinendum est.

2 Rom. 8. 1.

Verus Baptismus esse potest in impoenitente, sed non salutaris.

3 Act. 2. 38.

4 Act. 3. 19.

5 Rom. 6. 11.

6 Ibidem 13.

41. *Quantum de his sermonem habere conferat.*

Haec vero si fideles saepe meditati fuerint, primum quidem summam Dei bonitatem vehementer admirari cogentur, qui nihil tale merentibus, tam singulare, et Divinum Baptismi beneficium, sola sua misericordia adductis tribuit; deinde cum sibi ante oculos proponent, quam aliena esse debeat ab omni crimine eorum vita, qui tanto munere ornati sunt, illud etiam in primis a Christiano homine requiri facile intelligent, ut quotidie tam sancte, et religiose traducere vitam studeat, perinde ac si ea ipsa die Baptismi Sacra-

mentum, et gratiam consecutus esset. Quamquam ad inflammandos verae pietatis studio animos nihil magis proficiet, quam si Pastores accurata oratione explicaverint, quinam sint Baptismi effectus.

42. *Praecipuus Baptismi effectus, quis sit.*

De eximiis Baptismi effectibus Greg. Naz. orat. 40. in Sanctum Baptisma. Primus, ac praecipuus Baptismi effectus est cuiuscunque peccati remissio. Concil. Trid. Sess. 5. de peccato orig.

De his igitur, quoniam saepe agendum est, ut fideles magis perspiciant: se in altissimo dignitatis gradu positos esse, nec se ab eo deiici ullis adversarii insidiis, vel impetu, ullo unquam tempore patiantur, hoc primum tradere oportet, peccatum, sive a primis parentibus origine contractum, sive a nobis ipsis commissum, quamvis etiam adeo nefarium sit, ut ne cogitari quidem posse videatur, admirabili huius Sacramenti virtute remitti, et condonari. Id vero multo ante ab Ezechiele praenunciatum est, per quem Dominus Deus ita loquitur 1 *Effundam super vos aquam mundam, et mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris*. Et Apostolus ad Corinthios, post longam peccatorum enumerationem, subiecit, *Et haec quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis*. Atque hanc doctrinam perpetuo a Sancta Ecclesia traditam esse perspicuum est. Sanctus enim Augustinus in libro, quem de Baptismo parvulorum conscripsit, ita testatur, *Generante carne tantum contrahitur peccatum originale, regenerante autem Spiritu, non solum originalium, sed etiam voluntariorum peccatorum fit remissio*. Et Sanctus Hieronymus ad Oceanum, *Omnia*, inquit, *in Baptismate condonata sunt crimina*. Ac ne dubitare amplius ea de re cuiquam liceret post aliorum Conciliorum definitionem, Sacra etiam Tridentina Synodus idem declaravit, cum anathema in eos decrevit, qui aliter sentire audierent, quive asseverare non dubitarent, quamvis peccata in Baptismo remittantur, ea tamen prorsus non tolli, aut radicitus evelli, sed quodam modo abradi, ita ut peccatorum radices ani-

1 Ezech. 36. 25.

2 1. Cor. 6. 11.

D. Aug. lib. 1. de pecc. merit. et remiss. cap. 15. Vide eundem lib. contra duas ep. Pelag. cap. 13. et in Enchi. c. 64. Greg. lib. 9. ep. 39. S. Hieronym. tom. 2. ad Ocean. ep. 81. ante medium. Concil. Vien. et Flor. in doctr. de Sacramentis. Tridentina Synodus sess. 5. de peccato orig. Tange instantiam, et dic consequenter.

mo infixae adhuc remaneant. Namque ut eiusdem Sanctae Synodi verbis utamur, *in renatis nihil odit Deus*: quia 1 nihil damnationis est, qui 2 vere consepulti sunt cum Christo per Baptisma in mortem, qui non secundum carnem ambulant, sed 3 veterem hominem exuentes, et 4 novum, qui secundum Deum creatus est, induentes, innocentes, immaculati, puri, innoxii, ac Deo dilecti effecti sunt.

1 Rom. 8. 1.
2 Rom. 6. 4.
3 Col. 3. 9. 10.
4 Eph. 4. 24.

43. *Concupiscentia in baptizatis an sit peccatum.*

Ac fateri quidem oportet, sicut eodem loco ipsius Synodi auctoritate decretum est, in baptizatis concupiscentiam, vel fomitem remanere; sed illa vere peccati rationem non habet. Nam ex Divi quoque Augustini sententia, 5 *In parvulis baptizatis concupiscentiae reatus absolvitur, ad agonem relinquitur*. Atque idem alibi testatur, 6 *Concupiscentiae reatus in Baptismate solvitur, sed infirmitas manet*. Concupiscentia enim, quae ex peccato est, nihil aliud est, nisi animi appetitio, natura sua rationi repugnans: qui tamen motus si voluntatis consensum, aut negligentiam coniunctam non habeat, a vera peccati natura longe abest. At cum Sanctus Paulus inquit, 7 *Concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret*, 8 *Non concupisces*, ex his verbis, non ipsam concupiscendi vim, sed voluntatis vitium intelligi voluit. Eandem doctrinam tradidit Sanctus Gregorius, ita scribens, *Si qui sunt, qui dicant, peccata in Baptismo superficie tenus dimitti, quid est hac praedicatione infidelius? cum per fidei Sacramentum anima peccatis radicitus absoluta, soli Deo inhaereat*. Atque ad eam rem demonstrandam Salvatoris nostri testimonio utitur, cum apud Sanctum Ioannem, ait, 9 *Qui lotus est, non indiget, nisi ut pedes lavet, sed est mundus totus*.

Aug. de Gen. ad Litt. lib. 6. c. 14. et habetur de Poeni. dist. 2. cap. Quomodo renovari. De concupiscentia in baptizatis remanente Conc Tr. de peccato orig. sess. 5. Quid concupiscentia.
5 D. Aug. lib. 1. de peccat. merit. et remiss c. 39.
6 Idem lib. 1. de nupt et conc. c. 23. et 25. et contra Iul. lib. 6. cap. 5. lib. 1. retract. c. 15. et 1 de verbis Apost. 6.
7 Rom. 7. 7.
8 Exod. 20. 17.
Greg. lib. 3. regist. ep. 30.
9 Ioan. 13. 10.

44. *Omnia Peccata Baptismo tolli iterum demonstratur.*

Quod si cui expressam huius rei figuram, et imaginem libet intueri, proponat sibi ad contemplandum Naam Syri leprosi historiam, 1 qui cum septies Iordanis aqua se abluisset, testante Scriptura, ita a lepra mundatus est, ut eius caro, caro pueri videretur. Quare Baptismi proprius effectus est peccatorum omnium, sive originis vitio, sive nostra culpa contracta sint, remissio. Cuius rei causa a Domino, et Salvatore nostro institutum esse clarissimis verbis Apostolorum Princeps, ut alia testimonia omittamus, explicavit, cum inquit, 2 *Poenitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum.*

1 4. Reg. 5. 14.

2 Act. 2. 38.

45. *Ut culpa, ita etiam poena omnis Baptismo remittitur.*

Iam vero in Baptismo non solum peccata remittuntur, sed peccatorum etiam, et scelerum poenae omnes a Deo benigne condonantur. Nam etsi omnibus Sacramentis hoc commune est, ut per illa virtus passionis Christi Domini communicetur, de solo tamen Baptismo dictum est ab Apostolo, 3 *Nos per ipsum Christo commori, et sepeliri.* Ex quo Sancta Ecclesia semper intellexit, sine maxima Sacramenti iniuria fieri non posse, ut ei, qui Baptismo expiandus sit, eiusmodi pietatis officia, quae usitato nomine Sancti Patres Opera Satisfactionis vocarunt, imponantur. Nec vero, quae hoc loco traduntur, veteris Ecclesiae consuetudini adversantur, quae olim Iudaeis, cum baptizarentur, praecipiebat, ut quadraginta continuos dies ieiunarent. Neque enim illud institutum ad satisfactionem pertinebat, sed qui Baptismum percepissent, ea ratione admonebantur, ut Sacramenti dignitatem venerantes, ieiuniis, et orationibus aliquandiu sine intermissionem operam darent.

Secundus Baptismi effectus est omnium poenarum, quae peccatis debeantur, condonatio. Tho. in 3. p q. 69. art. 2. Ex Ambrosio in c. 11. Ep ad Rom. cui consentit. Aug. lib. 1. de nupt. et concup. c. 34.

3 Rom. 6 3.

Iam recens baptizato non est imponenda satisfactio. Thom. in 3. p. q. 68. art. 5. Greg. lib. 7. Reg. Ep. 24.

46. *Non liberatur mox bapizatus a poenis civilibus.*

Sed quamquam in Baptismo poenas peccatorum condonari, exploratum esse debet, ab eo tamen poenarum genere, quae civilibus iudiciis ob grave aliquod scelus persolvendae sunt, nemo liberatur, ita ut, qui morte dignus sit, per Baptismum a poena, quae legibus constituta est, eripiatur. Tametsi vehementer laudanda esset eorum Principum religio, et pietas, qui eam quoque animadversionem, ut Dei gloria in suis Sacramentis illustrior fieret, sontibus remitterent, ac condonarent.

Tho. in 3. p. q. 69. art. 2. ad tertium.

47. *Remittuntur in Baptismo poenae, quae post hanc vitam inferri solent.*

Efficit praeterea Baptismus post huius vitae curriculum, poenarum omnium, quae originale peccatum consequuntur, liberationem. Si quidem merito mortis Domini factum est, ut haec consequi possemus; Baptismo autem, ut supra dictum est, ei commorimur. 1 *Si enim*, ut inquit Apostolus, *complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul et resurrectionis erimus.*

Paenae inferni in Baptismo remittuntur.

Fulg. lib. de fide ad Pet. Diac. cap. 27.

1 Rom. 6. 5.

48. *Quare per Baptismum integrae naturae status non statim reddatur.*

Quod si quaerat aliquis, cur statim post Baptismum in hac etiam mortali vita, his incommodis non careamus, atque ed perfectum illum vitae gradum, in quo Adam primus humani generis parens ante peccatum collocatus fuerat, sacrae ablutionis virtute non transferamur, id quidem duabus potissimum de causis factum esse respondebitur, quarum prima est, quod nobis, 2 qui per Baptismum Christi corpori coniuncti, atque eius membra effecti sumus, plus aliquid dignitatis tribuendum non erat, quam ipsi capiti nostro tributum esset. Cum igitur Christus Dominus, etsi ab initio ortus sui, 3 gratiae, et veritatis plenitudinem habuit, tamen humanae naturae fragilitatem, quam suscepit, non ante deposuit, quam passionis tormenta, et mortem pertulit, ac deinde ad immortalis vitae gloriam resurrexit; quis

Cur post Baptismum huius vitae poenae remaneant.

Concil. Trid. sess. 5. can. 5.

Tho. in 3. par. q. 69. art. 3.

2 Rom. 6. 3. 4.

3 Ioan 1. 14. de orth. fid. Dam. lib. 4. cap. 20.

miretur, cum videat fideles; qui iam per Baptismum coelestis iustitiae gratiam adepti sunt, adhuc tamen caduco, et fragili corpore vestiri, ut postquam multis laboribus pro Christo perfuncti, morte obita denuo ad vitam revocati fuerint, tandem digni sint, qui cum Christo aevo sempiterno perfruantur?

Secunda ratio, ut per ea quae patimur, nobis merendi fit occasio.

Altera vero causa, cur in nobis post Baptismum infirmitas corporis, morbus, dolorum sensus, concupiscentiae motus relinquatur, illa est, ut scilicet, tanquam segetem, et materiam virtutis haberemus, ex qua deinde uberiorem gloriae fructum, atque ampliora praemia consequeremur. Nam cum patienti animo vitae incommoda omnia toleramus, pravasque animi nostri affectiones sub rationis imperium divina ope subiicimus, certa spe niti debemus fore, ut si cum Apostolo 1 bonum certamen certaverimus, cursum consummaverimus, fidem servaverimus, repositam quoque iustitiae coronam reddat nobis Dominus in illa die iustus iudex. Sic vero etiam cum filiis Israel videtur Dominus egisse, 2 quos etsi ab Aegyptiorum servitute, Pharaone, atque eius exercitu in mare demerso, liberavit, tamen non statim in beatam illam promissionis terram introduxit, sed prius in multis variisque casibus exercuit: ac deinde cum eos in promissae terrae possessionem misisset, caeteros quidem incolas e patriis sedibus exturbavit, 3 quasdam vero nationes reliquas fecit, quas delere non potuerunt, ut populo Dei bellicae virtutis, et fortitudinis exercendae occasio nunquam deesset.

1 2. Tim. 4. 7.

2 Exo. 14. 24. 25.

3 Iud. 3. 2. 3.

Tertio ratio ne videlicet quis ob bona temporalia colendum sibi Deum putaret.

Huc accedit, quod si per Baptismum, praeter dona coelestia, quibus anima ornatur, corporis etiam bona tribuerentur, dubitari merito posset, an multi praesentis potius vitae commoda, quam futurae speratam gloriam confectantes, ad Baptismum venirent: *cum tamen non falsa haec, et incerta,* 4 *quae videntur, sed vera, atque aeter-*

4 2. Cor. 4. 18.

na, quae non videntur, bona Christiano homini semper proposita esse debeant.

49. *Renati inter huius vitae miserias solida animi oblectatione non destituuntur.*

Renati inter huius vitae miserias suam habent laetitiam.

Sed interim tamen huius vitae conditio, quae miseriarum plena est, in his, qui 1 digne ambulant sua vocatione, suis voluptatibus, et laetitiis non caret. Quid enim nobis, qui iam per Baptismum 2 veluti palmites, insiti sumus in Christum, iucundius aut optabilius esse potest, quam, cruce in humeros nostros sublata, eum ducem sequi, nullisque aut laboribus defatigari, aut periculis retardari, quominus 3 ad praemium supernae vocationis Dei omni studio contendamus, 4 alii virginitatis lauream, alii 5 doctrinae, et praedicationis coronam, 6 alii martyrii palmam, alii alia virtutum decora a Domino accepturi? Quae quidem praeclara laudis insignia nemini darentur, nisi prius nos ipsos in huius aerumnosae vitae stadio exercuissemus, atque in acie invicti stetissemus.

1 Eph. 4. 1.
2 Ioan. 15. 5.
3 Phil. 3. 14.
4 Apoc. 14. 4.
5 Dan. 12. 3.
6 Apoc. 7. 9.

50. *Quid praeter culpae, et poenae remissionem Baptismo homini praestetur.*

Tertius Baptismi effectus est gratiae Dei largitio. Thom. in 3. p q 69. art. 4.

Sed ut ad Baptismi effectus oratio redeat, exponendum erit, huius Sacramenti virtute nos non solum a malis, quae vere mala dicenda sunt, liberari, verum etiam eximiis bonis, et muneribus augeri. Animus noster divina gratia repletur, qua 7 iusti, et 8 Filii Dei effecti 9 aeternae quoque salutis haeredes instituimur. Nam ut scriptum est, 10 *qui crediderit, et baptizatus fuerit, salvus erit*: 11 mundatamque Ecclesiam lavacro aquae in verbo vitae Apostolus testatur. Est autem gratia, quemadmodum Tridentina Synodus, ab omnibus credendum, poena anathematis proposita, decrevit, non solum per quam peccatorum fit remissio, sed divina qualitas in anima inhaerens, ac veluti splendor quidam, et lux, quae animarum nostrarum maculas omnes delet, ipsasque animas pulchriores, et splendidiores reddit. Atque id ex sacris

7 1. Io. 5. 7.
8 Ioan. 1. 12.
9 Rom. 8. 17.
10 Mar. 16. 16.
Quomodo per Baptismum filii Dei efficiamur pulchre declaratur sess. 9. de precat. Dominica.
11 Ephes. 5. 26.
Quid sit gratia. Sess. 6. Conc. Trid. de iustificatione, cap. 7.

1 Rom. 5. 5. litteris aperte colligitur, cum 1 gratiam effundi
2 2. Cor. 1. 22. et 5. 5. dicant, 2 eamque Spiritus Sancti pignus soleant appellare.

Virtutum infusio in Baptismo. Dam. lib. 4 de fid. orth. cap. 1.

51. *Gratiae divinae, quae Baptismo infunditur, adduntur veluti pedissequae virtutes.*

Huic autem additur nobilissimus omnium virtutum comitatus, quae in animam cum gratia divinitus infunduntur. Quare cum Apostolus ad Titum ait, 3 *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis Spiritus Sancti, quem effudit in nos abunde per Iesum Christum Salvatorem nostrum*, D. Augustinus verba illa, *Abunde effudit*, explanans, *Nimirum*, inquit, *ad remissionem peccatorum, et copiam virtutum.*

3 Ad Titum 3. 5. Augu. lib. 1. de Bapt. parvul. c. 26. Tho. in 3. p. q. 69. art. 5. de cons. dist. 4. c. Ad haec.

52. *Per paptismum Christo incorporamur.*

Iam vero per Baptismum etiam Christo capiti tanquam membra copulamur, et connectimur. Quemadmodum igitur a capite vis manat, qua singulae corporis partes ad proprias functiones apte exequendas moventur; ita etiam ex 4 Christi Domini plenitudine in omnes, qui iustificantur, divina virtus, et gratia diffunditur, quae nos ad omnia Christianae pietatis officia habiles reddit.

4 Ioa. 1. 16.

53. *Qui fiat, ut tot virtutibus in Baptismo cumulati adeo tarde pietatem exerceant.*

Neque vero mirum cuiquam videri debet, si cum tanta virtutum copia instructi, et ornati simus, tamen non sine magna difficultate, et labore pias, honestasque actiones inchoamus, vel certe absolvimus. Id enim ob eam rem non evenit, quod virtutes, a quibus actiones ipsae proficiscuntur, Dei beneficio nobis donatae non sint, sed 5 quoniam post Baptismum acerrima cupiditatis pugna adversus spiritum relicta est. In qua tamen contentione animo frangi, aut debilitari Christianum hominem non decet; cum Dei benignitate freti, optima spe niti debeamus fore, ut quotidiana recte vivendi exercitatione, 6 quaecunque pudica sunt, quaecunque iusta, et san-

5 Rom. 7. 15. 16. Gal. 5. 17. Aug. lib. 4. contra Iulian. cap. 3. et 5. et lib. 1. de pecc. mer. et rem. c. 39. Virtutes exercitio augentur, et faciles evadunt.

6 Phil. 4. 8. Rom. 15.

cta, eadem etiam facilia, et iucunda videantur. Haec libenter cogitemus, haec alacri animo agamus, 1 ut Deus pacis, et dilectionis sit nobiscum.

1 2. Cor. 13. 11.

54. *In Baptismo character indelebilis imprimitur.*

Praeterea, per Baptismum consignamur charactere, qui ex anima deleri nunquam potest, de quo nihil est, ut plura hoc loco disserantur, cum non liceat ex his, quae supra dicta sunt, (cum universe de Sacramentis ageretur) satis multa, quae ad hoc argumentum pertinent, in hunc locum transferre.

Alius Baptismi effectus est characteris impressio. Aug lib 6. de Baptis. contra Don. cap. 1. Conc. Trid. sess. 7. can 9. de Sacram. in genere

55. *Baptismum iterari nunquam posse demonstratur.*

Baptismum sine sacrilegio iterari non posse. Sess. 7. Conc. Trid. de Baptismo can 11. et 13. et sess. 14. de sacr. poenit. c. 21.

Sed quoniam ex characteris vi, et natura ab Ecclesia definitum est, Baptismi Sacramentum nulla ratione iterandum esse, ea de re fideles, ne aliquando in errores inducantur, saepe, et diligenter a Pastoribus admonendi sunt. Hoc vero docuit Apostolus inquiens: 2 *Unus Dominus, una fides, unum Baptisma.* Deinde cum Romanos hortatur, ut mortui per Baptismum in Christo caverent, ne vitam, quam ab illo accepissent, omitterent, cum inquit, 3 *Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel*; hoc videtur aperte significare, sicut ille mori iterum non potest, ita nobis denuo mori per Baptismum non licere. Quare Sancta etiam Ecclesia, se unum Baptismum credere palam profitetur. Quod quidem rei naturae, et rationi vehementer consentaneum esse ex eo intelligitur, quod Baptismus est queaedam spiritualis regeneratio. Quemadmodum igitur naturali virtute semel tantum generamur, et in lucem edimur, atque, ut D. Augustinus ait, uterus non potest repeti, sic etiam una est spiritualis generatio, nec Baptismus ullo unquam tempore iterandus est.

2 Ephes. 4. 5.

3 Rom. 6. 10.

Cur Baptismus semel tantum suscipiendus sit Syn. Constant. D. Aug. Tract. 11. in Ioan. Leo magn. ep. 37. et 79.

56. *Illi iterato non baptizantur, qui certa conditione interposita abluuntur.*

* Licet aliquando baptizare sub conditione Alex. 3. de Baptis. et eius eff cap. De quibus. Leo Papa Epist. 92.

Neque vero quisquam putet, eum ab Ecclesia iterari, cum adhibita huiusmodi verborum formula aliquem abluit, de quo incertum est, an baptizatus prius fuerit, *Si baptizatus es, te iterum non baptizo, si vero nondum baptizatus es, ego te baptizo in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti*. Ita enim non impie iterari, sed sancte cum adiunctione Batpismum administrari dicendum est.

56. *Baptismus Conditionalis semper citra ullum discrimen usurpandus non est.*

Parochi quantum errent, dum cum conditione sine discrimine baptizant.

Qua in re tamen diligenter a Pastoribus aliqua providenda sunt, in quibus fere quotidie non sine maxima Sacramenti iniuria peccatur. Neque enim desunt, qui nullum scelus admitti posse arbitrentur, si quemvis sine delectu cum adiunctione illa baptizent: quare si infans ad eos deferatur, nihil prorsus quaerendum putant, an is prius ablutus fuerit, sed statim ei Baptismum tribuunt: quin etiam quamvis exploratum habeant, domi Sacramentum administratum esse, tamen Sacram Ablutionem in Ecclesia, adhibita solemni caeremonia, cum adiunctione repetere non dubitant: quod quidem sine sacrilegio facere non possunt, et eam maculam suscipiunt, quam divinarum rerum scriptores Irregularitatem vocant. Nam ea Baptismi forma ex Alexandri Papae authoritate in illis tantum permittitur, de quibus, re diligenter perquisita, dubium relinquitur, an Baptismum rite susceperint; aliter vero nunquam fas est, etiam cum adiunctione Baptismum alicui iterum administrare.

Qui rebaptizant, sunt irregulares. De Apostatis, et reiter. bapt. c. Ex literarum, et de consec. dist. 4. c. Eos qui l. 3. decr. de Baptismo et eius effectu cap. De quibus.

58. *Quis sit postremus fructus, qui virtute Baptismi hominibus confertur.*

Quintus Baptismi effectus est coeli, quod peccato interclusum fuerat, aperitio. Tho. in 3. p. q. 69. art. 7.

Praeter caetera vero, quae ex Baptismo consequimur, illud veluti extremum est, quo reliqua omnia videntur referri, quod scilicet coeli aditum propter peccatum prius interclusum unicuique nostrum patefacit. Haec autem, quae in nobis Baptismi virtute efficiuntur, ex iis plane intelligi possunt, quae in Salvatoris Baptismo contigisse

Evangelica authoritas confirmavit. Etenim 1 coeli aperti sunt, et Spiritus Sanctus columbae specie in Christum Dominum descendens apparuit. Ex quo significatum est, eis, qui baptizantur, Divini Numinis Charismata impertiri, et Coelorum ianuam reserari; non quidem, ut simulatque baptizati sunt, sed ut magis opportuno tempore ingrediantur in illam gloriam, cum omnium miseriarum expertes, quae in beatam vitam cadere non possunt, pro mortali conditione immortalitatem assequentur. Atque hi quidem sunt Baptismi fructus, quos si quidem Sacramenti vim spectemus, aeque ad omnes pertinere dubitari non potest: sin autem, quo quisque animo affectus ad illum suscipiendum accesserit, consideremus, plus, minusve coelestis gratiae, et fructus ad unum aliquem, quam ad alium pervenire omnino fateri oportet.

1 Matt. 3. 16. Mar. 1. 10. Lucae 3. 21.

Baptismi fructus, etsi omnibus hominib. sint communes, non aeque tamen ad omnes perveniant.

Tho. in 3. p. q. 69. art. 8.

59. *Quae sit caeremoniarum Baptismi vis, et utilitas.*

Restat nunc, ut quae de huius Sacramenti precationibus, ritibus, et caeremoniis tradenda sint, aperte, et breviter explicentur. Nam quod Apostolus de linguarum dono admonuit, cum inquit, 2 sine fructu esse, quae aliquis loquitur, si a fidelibus non intelligantur: idem fere ad ritus, et caeremonias transferri potest. Imaginem enim, et significationem earum rerum praeseferunt, quae in Sacramento geruntur. Quod si illorum signorum vim, et potestatem fidelis populus ignoret, non magna admodum caeremoniarum utilitas futura esse videbitur. Danda est igitur Pastoribus opera, ut eas fideles intelligant, certoque sibi persuadeant, si minus necessariae sint, plurimi tamen faciendas, magnoque in honore esse oportere. Id vero tum instituentium auctoritas, qui sine controversia Sancti Apostoli fuerunt, tum finis, cuius causa caeremonias adhiberi voluerunt, satis docet. Ita enim Sacramentum maiori cum religione, ac sanctitate administrari, ac veluti an-

De precationibus, ritibus, et caeremoniis Baptismi.

2 1. Cor. 14. 14. Dion de Eccl. Hierarc. cap. 4.

Ritus sunt velut imagines effectuum cuiuscunque Sacramenti. Rituum Ecclesiasticorum auctores Apostoli, quare de his Patres scripserunt. Dion. Areop. c. 4. de Eccl. Hierar. Cypr. Epist. 70. ad Iubaian.

Dion. Areop. c. 4. Eccl. Hierarch.

te oculos poni praeclara illa, et eximia dona, quae in eo continentur, et in animos fidelium immensa Dei beneficia magis imprimi perspicuum est.

60. *Quotuplices sint Baptismi ritus.*

Ritus Baptismi sunt triplices. Primum genus est eorum rituum qui ante Baptismum adhibentur.

Sed omnes caeremoniae, et precationes, quibus in Baptismi administratione Ecclesia utitur, ad tria capita redigendae sunt, ut in iis explicandis certus ordo a Pastoribus observari possit, et quae tradita ab illis fuerint, auditorum memoria facilius retineantur. Ac primum quidem illarum genus est, quae, antequam accedatur ad Baptismi fontem, servantur: alterum earum, quae, cum ad ipsum fontem ventum est, adhibentur: tertium earum, quae, peracto iam Baptismo, addi solent.

61. *Quo tempore aqua ad Baptismum necessaria communi ritu sit consecranda.*

Consecrari aquam ad Baptismum testis est Cyp. epist. 70. et Basil. lib. de Spiritu Sancto c. 27 et de cons. dist. 4. cap. In Sabbato. Quae sint tempora Baptismi conferendi praecipua. Leo epist. 4. ad Ep. Siciliae.

In primis igitur aqua paranda est, qua ad Baptismum uti oportet. Consecratur enim Baptismi fons, addito mysticae unctionis oleo. Neque id omni tempore fieri permissum est, sed more maiorum festi quidam dies, qui omnium celeberrimi, et sanctissimi optimo iure habendi sunt, expectantur, in quorum vigiliis Sacrae Ablutionis aqua conficitur: quibus etiam tantum diebus, nisi necessitas aliter facere coegisset, in veteris Ecclesiae more positum fuit, ut Baptismus administraretur. Sed quamvis Ecclesia hoc tempore, propter communis vitae pericula, eam consuetudinem retinendam non iudicarit; tamen solemnes illos dies Paschae, et Pentecostes, quibus Baptismi aqua consecranda est summa cum Religione adhuc observat.

62. *Baptizandi cur mox in Ecclesiam non admittantur.*

Non admitti baptizandos in Ecclesiam demonstrant Tertul. lib. de corona militis, cap. 3. Cyrill. Hier. catechesi 2.

Post aquae consecrationem, alia deinceps, quae Baptismum antecedunt, explicare oportet. Afferuntur enim, vel etiam adducuntur, qui Baptismo initiandi sunt, ad Ecclesiae fores, atque ab

eius introitu omnino prohibentur, quod indigni sint, qui domum Dei ingrediantur, antequam a se turpissimae servitutis iugum repulerint, et totos se Christo Domino, eiusque iustissimo imperio addixerint.

63. *Cur baptizandi, quid petant, interrogentur, et instruantur.*

Tum vero Sacerdos ab eis exquirit, quidnam ab Ecclesia petant; quo cognito, primum eos Christianae Fidei Doctrina, quam in Baptismo profiteri debent, instituit: id autem Catechismo efficitur. Cuius institutionis morem a Domini Salvatoris praecepto manasse nemo dubitare potest; cum ipse Apostolis iusserit, 1 *Ite in mundum universum, et docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti, docentes eos servare omnia, quaecunque mandavi vobis*. Ex quo licet cognoscere, Baptismum non esse administrandum, priusquam summa saltem religionis nostrae capita exponantur.

Hinc baptizandi competentes dicebantur quod simul Baptismum peterent, Aug. lib. 1. retract. c. 17. & ep. 155. et alibi plerumque.

1 Matt. 28. 19. 20. Dion. de Eccles. Hiera. cap. 4. Mar. c. 16. 15.

64. *Quo pacto ex veteri Ecclesiae instituto catechizari debeant rudiores.*

Quoniam vero Catechismi ratio ex multis interrogationibus constat, si is, qui instituitur, adulta aetate fuerit, ad ea, quae rogantur, ipse per se respondet; si autem infans sit, pro illo sponsor rite respondet, solemnemque sponsionem facit.

Catechizandi ratio ex multis interrogationibus constat.

65. *Quis sit Exorcismi usus.*

Sequitur Exorcismus, qui ad expellendum Diabolum, eiusque vires frangendas, et debilitandas, sacris, et religiosis verbis, ac precationibus conficitur. Proinde Sacerdos ter in faciem eius, qui initiandus est, spirat, ut Serpentis antiqui potestatem expellat, et amissae vitae spiraculum consequatur.

66. *Cur eius, qui baptizatur, ori sal admoveatur.*

Accedunt ad Exorcismum aliae caeremoniae, quarum singulae, ut quae mysticae sint, pro-

Salis significatio in Baptismo de cons. dist. 4. c. Sal. Isid. lib. 2. de offic. Eccles. cap. 20. et Aug. lib. 1. Conf. c. 11.

Vt iniquitatis faetore careat, et a vermibus peccatorum ultra ne putrefiat, sed magis illaesus ad maiorem gratiam recipiendam servetur.

Signum Crucis Baptismo adhiberi solitum scribunt, Bas. lib. de Spiritu Sancto.

Chrys. lib. contra Gen. et alii.

priam, atque illustrem significationem habent. Nam cum sal in illius os, qui ad Baptismum adducendus est, inseritur, hoc significari perspicuum est, eum fidei doctrina, et gratiae dono consequuturum esse, ut a peccatorum putredine liberetur, saporemque bonorum operum percipiat, et Divinae Sapientiae pabulo delectetur.

67. *Quid sibi velit Crucis signum multis corporis partibus adhibitum.*

Obsignantur praeterea signo Crucis frons, oculi, pectus, humeri, aures: quae omnia declarant Baptismi mysterio sensus baptizandi aperiri, ac roborari, ut Deum excipere, praeceptaque eius intelligere, ac servare possit.

68. *Quare nares, et aures baptizandi saliva liniantur.*

1 Ioan. 9. 7.

Salivae significatio in Baptismo, cuius rei meminit. Ambr. lib. 1. de Sacramentis c. 1. et de iis qui myst. init. c. 1. et de consec. dist. 4. cap. Postea.

Postea vero illi nares, et aures saliva liniuntur, statimque ad Baptismi fontem mittitur, ut quemadmodum 1 caecus ille Evangelicus, quem Dominus iusserat oculos luto illitos Siloës aqua abluere, lumen recuperavit, ita etiam intelligamus Sacrae Ablutionis eam vim esse, ut menti ad coelestem veritatem percipiendam lumen afferat.

69. *Quid doceat abrenunciatio illa Satanae facta ab illo, qui baptizandus offertur.*

Quae sit vis abrenunciationis.

Greg Naz. orat. 40. Amb. lib. 1. de Sacramentis cap. 2.

His peractis, ab Baptismi fontem veniunt, ibique aliae caeremoniae, et ritus adhibentur, ex quibus Christianae Religionis summam licet cognoscere: Sacerdos enim, ter conceptis verbis, eum, qui baptizandus est, interrogat, *Abrenuncias Satanae, et omnibus operibus eius, et omnibus pompis eius?* At ille, aut eius nomine Patrinus, ad singulas interrogationes, respondet: *Abrenuncio*. Igitur, qui Christo nomen daturus est, hoc primum sancte, et religiose polliceri debet, se diabolum, et mundum deserere, ac nullum unquam tempus fore, in quo utrumque veluti hostem teterrimum non detestetur.

70. *Quomodo baptizandus fidei suae professionem faciat.*

Deinde ad ipsum Baptismi fontem consistens, interrogatur a Sacerdote hoc modo, *Credis in Deum Patrem omnipotentem?* Cui ille respondet, *Credo*. Atque ita deinceps de reliquis Symboli articulis rogatus fidem suam solemni religione profitetur. Quibus sane duabus responsionibus, omnem Christianae legis vim, et disciplinam contineri, perspicuum est.

Quomodo baptizandus fidem suam profiteri debeat. Aug. l.7. Conf. cap. 10.

71. *Cur ab eo, qui aqua salutari proxime tingendus est, petatur, num baptizari velit.*

Sed cum iam Baptismum administrare oportet, quaerit Sacerdos ab eo, qui baptizandus est, num baptizari velit, quo quidem per se, vel eius nomine, si infans sit, Patrino annuente, statim in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti salutari aqua eum abluit. Quemadmodum enim 1 homo sua voluntate serpenti obediens, merito damnatus est: ita Dominus neminem ad suorum numerum, nisi voluntarium militem adscribi voluit, ut Divinis iussis sponte obtemperans, aeternam salutem consequeretur.

1 Gen. 3. 6. **Nemo salvatur invitus.**

72. *Quamobrem baptizati caput mox Chrismate inungatur.*

Iam postquam Baptismus absolutus est, Sacerdos summum baptizati verticem Chrismate perungit, ut intelligat se ab eo die Christo capiti tamquam membrum coniunctum esse, atque eius corpori insitum, et ea re Christianum a Christo, Christum vero a Chrismate appellari. Quid vero Chrisma significet, ex iis satis intelligi, quae tunc Sacerdos orat, D. Ambrosius testatur.

Unctionis post Baptismum meminerunt Dion. Areop. Ecc. Hier. cap. 2. et 3. Greg. Naz. or. 40. Basil. lib. de Spiritu Sancto c. 37. D. Amb. lib. 1. de Sacram. cap. 7.

73. *Quid designet vestis candida, vel album sudariolum, quod baptizato donatur.*

Induit postea Sacerdos baptizatum veste alba dicens, *Accipe vestem candidam, quam immaculatam perferas ante tribunal Domini nostri Iesu Christi, ut habeas vitam aeternam*: infantibus vero qui vestitu non utuntur, iisdem verbis album su-

Vestis candidae in Baptismo dari solitae meminit Dion. ubi supra. Ambr. de iis, qui myst. init. cap. 7. et alii.

dariolum datur. Quo Symbolo Sancti Patres significari docent, cum resurrectionis gloriam, ad quam per Baptismum renascimur, tum nitorem, et pulchritudinem, qua dilutis peccatorum maculis, anima in Baptismo ornatur, tum innocentiam, atque integritatem, quam in omni vita baptizatus servare debet.

74. *Quae sit ratio ardentis cerei, qui a baptizato tenetur.*

Lucernarum ardentium, quae dabantur in manibus baptizatorum, meminit Greg. Naz. orat. 40. in Sanctum Baptisma.

Et deinde cereus ardens in manu traditur, ut ostendatur fidem charitate inflammatam, quam in Baptismo accepit, bonorum operum studio alendam, atque augendam esse.

75. *Quare, ac cuiusmodi nomen baptizato sit imponendum.*

Nomen datur baptizandis, quo significatur, eos per abrenunciationem prioris possessoris, se nomen dare Christo, ut in illius dominium transeant.

Amb. lib. 1. de Sacr. cap. 2.

Gentilium nominibus abstinendum.

Ad extremum vero nomen baptizato imponitur, quod quidem ab aliquo sumendum est, qui propter excellentem animi pietatem, et in religionem in Sanctorum numerum relatus est. Ita enim facile fiet, ut quivis nominis similitudine, ad Sanctitatis, et virtutis imitationem excitetur; ac praeterea, quem imitari studeat, cum quoque precetur, et speret sibi advocatum tum ad salutem animi, tum corporis defendendam, venturum esse. Quare reprehendendi sunt, qui Gentilium nomina, et eorum praecipue, qui sceleratissimi fuerunt, tam diligenter consectantur, et pueris imponunt, cum ex eo intelligi possit, quanti Christianae pietatis studium faciendum existiment, qui impiorum hominum memoria tantopere delectari videntur, ut velint fidelium aures huiusmodi profanis nominibus undique circumsonare.

76. *Summa eorum, quae de Baptismi mysteriis sunt tradita.*

Epilogus omnium, quae de Baptismo dicta sunt.

Haec de Baptismi Sacramento, si a Pastoribus explanata fuerint, nihil eorum fere praetermissum esse videbitur, quae ad hanc cognitionem maxime pertinere existimanda sunt. Demonstratum est enim, quid ipsum Baptismi nomen significet, quae sit eius natura, et substantia, tum ex quibus par-

tibus constet. Dictum est, a quo institutus fuerit, qui ministri ad conficiendum Sacramentum necessarii sint, quosve tanquam paedagogos ad sustentandam baptizati imbecillitatem adhibere oporteat. Traditum est etiam, quibus, et quemadmodum animo affectis Baptismus administrari debeat, quae sit eius virtus, et efficientia. Postremo qui ritus, et caeremoniae serventur, quantum proposita ratio postulabat, satis copiose explicatum est. Quae omnia ob eam praecipue causam docenda esse Pastores meminerint, ut fideles in hac cura, et cogitatione perpetuo versentur, ut in iis, quae adeo sancte, et religiose spoponderunt, cum Baptismo initiati sunt, fidem servent, atque eam vitam instituant, quae sanctissimae Christiani nominis professioni respondeat.

DE

CONFIRMATIONIS

SACRAMENTO.

CAPUT III.

1. *Cur hodie quam maxime Confirmationis virtus sit explicanda.*

Quantus Sacramenti Confirmationis contemptus irrepserit,

SI in Confirmationis Sacramento explicando Pastorum diligentia unquam requirenda fuit, nunc certe opus est illud quam maxime illustrare, cum in Sancta Dei Ecclesia hoc Sacramentum a multis omnino praetermittatur, paucissimi vero sint, qui Divinae gratiae fructum, quem deberent, ex eo capere studeant. Quare fideles ita de huius Sacramenti natura, vi, dignitate, tum in die Pentecostes, quo praecipue die administrari solet, tum aliis etiam diebus, cum id Pastores commode fieri posse iudicaverint, docendi erunt, ut intelligant, non solum negligendum non esse, sed summa cum pietate, et religione suscipiendum; ne ipsorum culpa, maximoque malo eveniat, ut frustra in eos Divinum hoc beneficium collatum esse videatur.

Confirmatio quando praecipue fieri debeat.

2. *Quare Ecclesia hoc Sacramentum Confirmationem vocarit.*

Hoc Sacramentum est polyonymum apud veteres, sed Confirmatio ab Eccles. dicitur ob verba Christi. Luc. 24. 49. c. 3. 28. Act. 1. sicque vocatum est a Conc. Aur. c. 3. et Flor. et aliis.

Sed ut a nomine initium sumatur, Confirmationem ab Ecclesia hoc Sacramentum idcirco vocari docendum est, quoniam, qui baptizatus est, cum ab Episcopo Sacro Chrismate ungitur, additis solemnibus illis verbis, *Signo te signo Crucis, et confirmo te Chrismate salutis in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti*, nisi aliud efficentiam impediat, novae virtutis robore firmior, atque adeo perfectus Christi miles esse incipit.

3. *Confirmatio verum est nove legis Sacramentum.*

In Confirmatione autem veram, et propriam Sacramenti rationem Catholica Ecclesia semper agnovit: quod et Melchiades Pontifex, et plures etiam alii Sanctissimi, et vetustissimi Pontifices aperte declarant. Ac Sanctus Clemens eius veritatis doctrinam graviori sententia comprobare non potuit. Inquit enim, *Omnibus festinandam est sine mora renasci Deo, et demum ab Episcopo consignari, idest, septiformem gratiam Spiritus Sancti percipere, cum alioqui perfectus Christianus nequaquam esse possitis, qui iniuria, et voluntate, non autem necessitate compulsus, hoc Sacramentum praetermiserit, ut a B. Petro accepimus, et caeteri Apostoli, praecipiente Domino docuerunt.* Hanc vero eandem fidem doctrina sua confirmarunt, qui eodem spiritu pleni pro Christo sanguinem profuderunt 1 Urbanus, 2 Fabianus, 3 Eusebius Romani Pontifices quemadmodum ex eorum decretis licet perspicere.

Confirmationem vere essem Sacramentum ex traditione Pontificum ostenditur, Melch. in Epist. ad Episc. Hispa cap. 3. et habe de consecr. dist. 5. c. Spiritus. S. Clemens Papa Epist. 4. ad Iulian. et Iul. Epis.

S. Petrus de Confirmatione doctrinam tradidit.

1 Urban in Epist. ad omnes Christianos cap. 7. et habetur de consecr. dist. 5. cap. Omnes fideles

2 Fabian in Ep. 2. ad omnes Orien. cap. 1.

3 Euseb. in ep. 3. ad Epis Tus. et Camp. et habetur de cons. dist. 5. c Manu.

4. *Sacri Doctores, qui huius Sacramenti meminerunt.*

Accedit praeterea Sanctorum Patrum consentiens authoritas: inter quos 4 Dionysius Areopagita Athenarum Episcopus, cum doceret, qua ratione hoc Sacrum Unguentum conficere, eoque uti oporteret, *Ita*, inquit, *baptizatum Sacerdotes induunt veste congrua munditie, ut ad Pontificem ducant, ille vero Sacro, atque prorsus Divino Unguento baptizatum signans Sacratissimae Communionis participem facit.* 5 Eusebius quoque Caesariensis tantum huic Sacramento tribuit, ut dicere non dubitarit, Novatum Haereticum Spiritum Sanctum promereri non potuisse, quia, cum baptizatus esset, in gravi aegritudine signaculo Chrismatis non est signatus. Sed clarissima habemus huius rei testimonia tum a Divo Ambrosio in eo libro, quem de iis, qui initiantur, inscripsit, tum a Divo 6 Augustino in libris, quos adver-

4 Dion. de Eccl. Hier. cap. 4.

5 Euseb. lib. 6. Hist Ecc. cap. 30. hoc habetur ex Epist. Cornelii Romani.

D Ambr. in lib. de iis, qui myst. init. c. 7. et lib. 1. de Spiritu Sancto c. 6.

6 D Aug. lib 2. cont. litt. Petil. c.

104. et lib. 15. de Trin. c. 26

sus Petiliani Donatistae epistolas edidit: quorum uterque adeo de huius Sacramenti veritate nihil dubitare posse existimavit, ut eam Scripturae etiam locis doceat, ac confirmet. Quare alter quidem verba illa Apostoli, 1 *Nolite contristare Spiritum Sanctum Dei, in quo signati estis*, Alter vero, tum quod in Psalmis legitur, 2 *Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam barbam Aaron*, tum illud eiusdem Apostoli, 3 *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis*, ad Confirmationis Sacramentum referri testatus est.

Confirmatio verbi Dei authoritate, confirmatur.

1 Eph. 4. 30.

2 Psal. 132. 2.

3 Rom 5. 5.

Concil. Florent. in doct. de Sacr.

5. *Quae sit Confirmationis, et Baptismi differentia.*

Vnde distinctio sit petenda Sacramentorum.

D. Tho. in 3. p. q. 72. art. 1.

Quamvis autem a Melchiade dictum sit, Baptismum Confirmationi maxime coniunctum esse, non idem tamen Sacramentum, sed ab altero longe disiunctum, existimandum est. Constat enim varietatem gratiae, quam singula Sacramenta tribuunt, et rei sensibus subiectae, quae ipsam gratiam significat, efficere, ut varia quoque, et diversa Sacramenta sint. Cum igitur Baptismi gratia homines in novam vitam gignantur, Confirmationis autem Sacramento, qui iam geniti sunt, viri evadant 4 evacuatis, quae erant parvuli; satis intelligitur, quantum in naturali vita generatio ab incremento distat, tantundem inter se differre Baptismum, qui regenerandi vim habet, et Confirmationem, cuius virtute fideles augescunt, et perfectum animi robur assumunt.

4 1. Cor. 13. 11.

Alia ratio differentiae Baptismi, et Confirmationis, quae ex D Tho. in 3. p. q. 72. art. 9. colligitur.

Praeterea quoniam novum, atque distinctum Sacramenti genus constituendum est, ubi animus in novam aliquam difficultatem incurrit, facile perspici potest, quemadmodum Baptismi gratia ad mentem fide informandam indigemus, ita etiam maxime concedere, fidelium animos alia gratia confirmari, ut nullo poenarum suppliciorum, mortis periculo, aut metu, a verae fidei confessione deterreantur. Quod quidem, cum Sacro Confirmationis Chrismate efficiatur, ex eo aperte

colligitur, huius Sacramenti rationem a Baptismo diversam esse. Quare Melchiades Pontifex utriusque discrimen accurata oratione persequitur, ita scribens, *In Baptismate homo ad militiam recipitur, et in Confirmatione coarmatur ad pugnam: in fonte Baptismatis Spiritus Sanctus plenitudinem tribuit ad innocentiam, Confirmatione autem perfectionem ad gratiam ministrat: in Baptismo regeneramur ad vitam, post Baptismum ad pugnam confirmamur: in Baptismo abluimur, post Baptismum roboramur: regeneratio per se salvat in pace Baptismum recipientes, Confirmatio armat, atque instruit ad agones.* Verum haec iam non solum ab aliis Conciliis tradita, sed praecipue Sacra Synodo Tridentina decreta sunt; ut iam de iis non solum aliter sentire, sed ne dubitare quidem ullo modo liceat.

S. Melch. Pont. in epist. ad Ep. Hisp. cuius verba haben. de consec. dist. 5. c. Spiritus Sanctus.

Con. Laod. canon. 48. Meld. c. 6 Florent et Constant. Synod. Tridentin. sess. 7 de Confirmatione.

6. *Quis Sacramenti Confirmationis sit auctor.*

Quoniam vero supra demonstratum est, quam necessarium esse communiter de omnibus Sacramentis docere, a quonam ortum habuerint, idem etiam de Confirmatione tradere oportet, ut fideles huius Sacramenti sanctitate magis afficiantur. Igitur a Pastoribus explicandum est, Christum Dominum non solum eius authorem fuisse, sed, Sancto Fabiano Pontifice Romano teste, Chrismatis ritum, et verba, quibus in eius administratione Catholica Ecclesia utitur, praecepisse. Quod quidem iis facile probari poterit, qui Confirmationem Sacramentum esse confitentur, cum Sacra omnia Mysteria humanae naturae vires superent, nec ab alio, quam a Deo possint institui. Iam vero quae sint eius partes, ac primum quidem de materia dicendum est.

Christus Confirmationis author. Tho. in 3. p. q. 72. S. Fab. Pap. in 3. epist 2. quae est ad Episc. orient.

Omnia Sacramenta a Christo sunt instituta.

Tho. in 3. p. q. 64. art. 2.

Amb. lib. 4. de Sacrament. c. 4.

7. *Quae sit Sacri huius Mysterii materia.*

Haec autem Chrisma appellatur; quo nomine a Graecis accepto, et si profani scriptores quodlibet unguenti genus significant, illud tamen, qui res divinas tradunt, communi loquendi consuetudine ad illud tantummodo unguentum accommo-

De materia Confirmationis.

Aug. in Psal. 44. et lib. 13. de Trinit. c. 26

Quid sit Chrisma apud Sacros authores.

Vide Tho. in 3. par. q. 72. art. 3. Gregor. in 1 c. Cantic.

darunt, quod ex oleo, et balsamo solemni Episcopi consecratione conficitur. Quare duae res corporeae permixtae Confirmationis materiam praebent: quae quidem diversarum rerum compositio, quemadmodum multiplicem Spiritus Sancti gratiam, quae confirmatis tribuitur, declarat, ita etiam ipsius Sacramenti excellentiam satis ostendit. Quod autem ea sit huius Sacramenti materia, cum Sancta Ecclesia, et Concilia perpetuo docuerunt, tum a Sancto Dionysio, et compluribus aliis gravissimis Patribus traditum est; in primisque a Fabiano Pontifice, qui Apostolos Chrismatis confectionem a Domino accepisse, nobisque reliquisse testatus est.

Conc. Laod. c. 48. et Carthag. II. c. 36. S. 3. et III. c. 36. S. Dion. de Eccl. Hier. c. 2. et 4. Sanctus Fabian. Papa in 2. Ep. ad Episc. or et citatur de cons. dis. 3. c. lit. vestris.

Significatio Chrismatis.

8. *Quid oleum in materia Confirmationis significet.*

Olei significatio ex Ambs. super Ps. 118. ser. 14. et in lib. 1. de Spiritu Sancto c. 3.

Neque vero ulla alia materia, quam Chrismatis, aptior videri poterat ad illud declarandum, quod hoc Sacramento efficitur. Oleum enim, quod pingue sit, et natura sua manet, ac difluat, gratiae plenitudinem exprimit, quae per Spiritum Sanctum a Christo capite in alios redundat, atque effunditur, sicut unguentum, 1 quod descendit in barbam Aaron, usque in oram vestimenti eius: 2 Unxit enim eum Deus oleo laetitiae prae consortibus suis: 3 et de plenitudine eius nos omnes accepimus gratiam pro gratia.

1 Psal. 132. 2.

2 Psal. 44. 8.

3 Ioan. 1. 16.

Significatio Balsami.

9. *Quid Balsamum oleo admixtum hic admoneat.*

4 Eccl. 24. 20.

Balsamum vero, cuius 4 odoratus iucundissimus est, quid aliud significat, quam fideles, cum Sacramento Confirmationis perficiuntur, eam virtutum omnium suavitatem effundere, ut illud Apostoli queant dicere, 5 *Christi bonus odor sumus Deo?* Habet praeterea Balsamum eam vim, ut, quicquid eo circumlitum fuerit, putrescere non sinat; quod quidem ad huius Sacramenti virtutem significandam valde accommodatum videtur, cum plane constet, fidelium animos coelesti gratia, quae in Confirmatione tribuitur, praepa-

5 2. Cor. 6. 15.

ratos, facile a scelerum contagione defendi posse.

10. *Cur necesse sit Chrisma ab Episcopo consecrari.*

Consecratur autem Chrisma solemnibus caeremoniis ab Episcopo. Ita enim Salvatorem nostrum docuisse in extrema Coena, cum Chrismatis conficiendi rationem Apostolis commendaret, Fabianus Pontifex sanctitate, et Martyrii gloria clarissimus tradidit. Quamquam cur ita fieri debuerit, ratione etiam ostendi potest. Etenim in plerisque aliis Sacramentis Christus ita eorum materiam instituit, ut Sanctitatem quoque illis tribueret. Non enim solum aqua elementum Baptismi esse voluit, cum inquit, 1 *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, et Spiritu Sancto, non potest introire in Regnum Dei*, sed cum ipse baptizatus est, effecit, ut ea deinceps vi sanctificandi praedita esset. Quare dictum est a Sancto Chrysostomo, *Aqua Baptismi purgare peccata credentium non posset, nisi tactu Dominici corporis sanctificata fuisset*. Quoniam igitur Dominus hanc Confirmationis materiam usu ipso, et tractatione non sacravit, necessarium est, ut sanctis, et religiosis precationibus consecretur; neque ad alium ea confectio, nisi ad Episcopum pertinere potest, qui eiusdem Sacramenti ordinarius minister institutus est.

Quando Christus confectionem Chrismatis docuerit, Sanctus Fabianus Papa in ep. citata. Thom. in 3. p. q. art. 4.

1 Ioa. 3. 5.

Chrysost. Hom. 4. in Matt. Refertur de cons. dist. 4. c. Numquam.

11. *Quae sit huius Sacramenti forma.*

Sed explicanda erit praeterea altera pars, ex qua Sacramentum constituitur, forma scilicet, et verba, quae ad Sacram Unctionem adhibentur; monendique fideles, ut in hoc Sacramento suscipiendo, tunc maxime, cum ea pronunciari animadvertunt, ad pietatem, fidem, et religionem animos excitent, ne quid coelestia gratiae impedimento esse possit. His igitur verbis forma Confirmationis absolvitur, *Signo te signo Crucis, et confirmo te Chrismate salutis, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti*. Sed tamen si ad veritatem rationem quoque revocemus, idem facile probari potest. Etenim Sacramenti forma ea om-

Christus non tactu corporis sui, sed verbis sanctis materiam Confirmationis sacrari voluit.

Con. Flor. in decreto de Sacr. Tho. in 3. p. q. 72. art 4.

Sacramenti cuiusque forma qualis esse debeat.

nia continere debet, quae ipsius Sacramenti naturam, et substantiam explicant.

12. *Hanc esse perfectam huius Sacramenti formam, quomodo confirmetur.*

Tria sunt in Confirmatione observanda. Tho. ibidem.

Atqui maxime haec tria in Confirmatione observanda sunt, divina potestas, quae ut principalis causa in Sacramento operatur, tum robur animi, et spiritus, quod per Sacram Unctionem fidelibus ad salutem tribuitur; deinde signum, quo notatur is, qui in certamen Christianae militiae descensurus est. Ac primum quidem verba illa, *In nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti*, quae extremo loco posita sunt: Alterum, ea, *Confirmo te Chrismate salutis*, quae in medio sunt: Tertium, quae in principio formae locantur, *Signo te signo Crucis*, satis declarant. Quamquam, si etiam ratione aliqua probari non possit, hanc esse huius Sacramenti veram, et absolutam formam, Ecclesiae Catholicae auctoritas, cuius magisterio ita semper edocti fuimus, non patitur, nos ea de re quicquam dubitare.

Confirmationis forma ex auctoritate Ecclesiæ retinenda.

13. *Quis sit proprius Sacramenti Confirmationis minister.*

De ministro Confirmationis.

Docere etiam Pastores debent, quibus potissimum huius Sacramenti administratio commissa sit. Nam cum multi sint, 1 ut apud Prophetam, qui currant, neque tamen mittantur, necesse est, qui veri, et legitimi eius ministri sint, tradere, ut fidelis populus Confirmationis Sacramentum, et gratiam consequi possit. Solum itaque Episcopum huius Sacramenti conficiendi ordinariam potestatem habere sacrae litterae ostendunt. Nam in Actis Apostolorum legimus, 2 cum Samaria verbum Dei accepisset, Petrum, et Ioannem ad eos missos esse, qui oraverunt pro ipsis, ut acciperent Spiritum Sanctum; nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant. Quo in loco licet videre, eum, qui baptizaverat, quod tantum esset Diaconus, Confirmandi potestatem nullam habuisse, sed munus illud perfe-

1 Hier. 23. 21. Episcopi soli sunt ministri Confirmationis cap. 5 et sess. 23. de Sacramento ordinis cap. 4. et can. 7.

2 Act. 8. 14. 15. 16. 17.

Sicut habetur.

ctioribus ministris, hoc est Apostolis, reservatum esse. Quin etiam 1 ubicunque Sacrae Scripturae huius Sacramenti mentionem faciunt, idem observari potest.

14. *Idem etiam Pontificum Maximorum decretis ostenditur.*

Neque ad eam rem demonstrandam desunt Sanctorum Patrum, atque Pontificum 2 Urbani, 3 Eusebii, 4 Damasi, 5 Innocentii, 6 Leonis, clarissima testimonia, quemadmodum ex eorum decretis perspicuum est. D. quoque 7 Augustinus graviter queritur de corrupta Aegyptiorum, et Alexandrinorum consuetudine, quorum Sacerdotes audebant Confirmationis Sacramentum administrare. Ac iure quidem hoc factum esse, ut eiusmodi munus ad Episcopos deferretur, hac similitudine possunt Pastores declarare. Ut enim in extruendis aedificiis, etsi fabri, qui inferiores ministri sunt, caementa, calcem, ligna, et reliquam materiam parant; atque componunt, absolutio tamen operis ad architectum spectat: ita etiam hoc Sacramentum, quo veluti spirituale aedificium perficitur, a nullo alio, nisi a summo Sacerdote, administrari opus erat.

1 Act. 19.
2 In fine Epist. ad omnes Christianos.
3 Epist. 3. ad Episcopos Tusciae, et Campaniae.
4 Circa medium et caeteros Episc. Ep. 4. ad Prosp orth.
5 Epist. 1 ad Veren. cap 3.
6 Epist. 88 ad Germaniae, et Galliae Episcopos.
Aug. in quaest. novi Testamenti q. 42.

15. *Cur in Confirmatione Patrini assumantur, et quae in Confirmatione affinitas contrahatur.*

Additur vero etiam Patrinus, quemadmodum in Baptismo fieri demonstratum est. Nam si, qui gladiatoriam dimicationem subeunt, alicuius indigent, cuius arte, et consilio doceantur, quibus ictibus, et petitionibus, salvis ipsis conficere adversarium possint; quanto magis fideles cum Sacramento Confirmationis, quasi firmissimis armis tecti, ac muniti, in spirituale certamen, cui aeterna salus proposita est, descendunt, ducis, ac monitoris indigebunt? Recte igitur ad huius quoque Sacramenti administrationem Patrini advocandi sunt, quibuscum eadem spiritualis, affinitas coniungitur, quae legitima nuptiarum foedera impedit, quemadmodum ante docuimus, cum de

De Patrinis in Confirmatione agitur 30. q. 1. c. Si quis, et de cons. dist. 4. cap
In Catechismo.
In Confirmatione quanta affinitas contrahatur Ses. 24. Concil. Trid. de reform. Matr. c. 2. vide idem in 6. de cogn. spirit. c. Nedum&c. Quamvis.

Patrinis ageretur, qui ad Baptismum adhibendi sunt.

16. *Confirmationis Sacramentum non est absolute necessarium, non tamen praetermittendum.*

Confirmationis sacramentum quibus dandum sit, Tho. in 3 p q 72. art. 8. ostendit.

Sed quoniam saepe evenit, ut fideles in hoc Sacramento suscipiendo, aut praepropera festinatione, aut dissoluta quadam negligentia, et cunctatione utantur, (nam de iis, qui ad eum impietatis gradum venerunt, ut illud contemnere, et aspernari audeant, nihil est, quod dicamus) aperiendum est etiam Pastoribus, qui qua aetate, quo pietatis studio praediti esse debeant, quibus Confirmationem dare oportet. Atque illud in primis docendum est, hoc Sacramentum eiusmodi necessitatem non habere, ut sine eo salvus quis esse non possit. Quamquam vero necessarium non est, a nemine tamen praetermitti debet; sed potius maxime cavendum est, ne in re sanctitatis plena, per quam nobis divina munera tam large impertiuntur, aliqua negligentia committatur. Quod enim omnibus communiter ad santificationem Deus proposuit, ab omnibus etiam summo studio expetendum est.

17. *Confirmationis Sacramentum ab omnibus suscipiendum demonstratur.*

1 Act. 2. 2.

2 Ibidem 4. Ecclesiae Christi clarum initium.

Eccl. 2. Filii accedens ad servitutem Dei &c.

Nullus non valet omnis Arist. lib. 2. Perih. c. 1.

Ac Sanctus quidem Lucas, cum admirabilem illam Spiritus Sancti effusionem describeret, ita inquit, 1 *Et factus est repente de coelo sonus tanquam advenientis Spiritus vehementis, et replevit totam domum.* Deinde, paucis interiectis, 2 *Et repleti sunt omnes Spiritu Sancto.* Ex quibus verbis licet intelligere, quoniam domus illa Sanctae Ecclesiae figuram, et imaginem gerebat, ad omnes fideles Confirmationis Sacramentum, cuius initium ab eo die ductum est, pertinere. Atque id etiam ex ipsius Sacramenti ratione colligitur. Illi enim Sacro Chrismate confirmari debent, quibus spirituali incremento opus est, et qui ad perfectum Christianae religionis habitum perducendi sunt: at nulli id non maxime convenit. Ut enim

hoc spectat natura, ut qui in lucem eduntur, adolescant, atque ad perfectam aetatem perveniant, etiam si interdum, quod vult, minus assequatur: ita communis omnium mater Catholica Ecclesia vehementer optat, ut in iis, quos per Baptismum regeneravit, Christiani hominis forma perfecte absolvatur. Id autem quoniam mysticae unctionis Sacramento efficitur, perspicuum est, eam ad universos fideles aeque pertinere.

Sacramento Confirmationis Christiani hominis forma perfecte absolvitur.

18. *Qua aetate Christiani ad hoc Sacramentum sint admittendi.*

In quo illud observandum est, omnibus quidem post Baptismum Confirmationis Sacramentum posse administrari, sed minus tamen expedire hoc fieri, antequam pueri rationis usum habuerint. Quare, si duodecimus annus expectandus non videatur, usque ad septimum certe hoc Sacramentum differre maxime convenit. Neque enim Confirmatio ut ad salutis necessitatem instituta est, sed ut eius virtute optime instructi, et parati inveniremur, cum nobis pro Christi fide pugnandum esset: ad quod sane pugnae genus pueros, qui adhuc usu rationis carent, nemo aptos iudicarit.

Ad hoc facit Capit. 3. Aurelianen. Conc. quod habetur de cons. dist. 5. cap. Vt ieiuni.

19. *Quo pacto, qui iam aetate sunt provectiores, se ad hoc Sacramentum praeparare debeant.*

Ex iam dictis illud etiam efficitur, ut, qui adulta iam aetate confirmandi sunt, si quidem huius Sacramenti gratiam, et dona consequi cupiant, eos non solum fidem, et pietatem afferre, sed graviora etiam peccata, quae admiserunt, ex animo dolere oporteat. Qui in re etiam elaborandum est, ut peccata etiam prius confiteantur, et Pastorum cohoratione ad ieiunia, et alia pietatis opera suscipienda incitentur, admoneanturque laudabilem illam antiquae Ecclesiae consuetudinem renovandam esse, ut non nisi ieiuni hoc Sacramentum susciperent; quod quidem fidelibus facile persuaderi posse existimandum est, si huius Sa-

Confirmandos peccatorum commissorum poeniteat, ex D. Tho. in 3. p q. 72. art. 7. ad secundum, et confirmatur ex cap. Vt ieiuni de consecr. dist. 5.

Conc Aurelian. c. 3. De confirmationis effectibus vide Tho. in 3. p q 72. art. 7. Conc. Flor. in doctrina de sacram.

Esse in gratia, et manere in peccato repugnant.

cramenti dona, admirabilesque effectus intellexerint.

20. *Quot sint Confirmationis effectus.*

Itaque Pastores docebunt, Confirmationem hoc cum caeteris Sacramentis commune habere, ut, nisi impedimentum aliquod inferatur, novam gratiam tribuat. Etenim haec sacra, et mystica signa eiusmodi esse, demonstsatum est, quae gratiam declarant, atque efficiunt. Ex quo sequitur, ut peccata etiam condonet, ac remittat, quoniam gratiam simul cum peccato ne fingere quidem nobis licet. Sed praeter haec, quae cum aliis communia censenda sunt, primum quidem illud proprie Confirmationi tribuitur, quod Baptismi gratiam perficit. Qui enim per Baptismum Christiani effecti sunt, 1 quasi infantes modo geniti temeritatem adhuc, et mollitiem quandam habent, ac deinde Chrismatis Sacramento adversus omnes Carnis, Mundi, et Diaboli impetus robustiores fiunt; et eorum animus in fide omnino confirmatur ad confitendum, et glorificandum nomen Domini Iesu Christi: ex quo etiam nomen ipsum inventum esse nemo dubitat.

Clem. ep. 4. ad Iulium, Melchiades Papa in Ep. ad Episc. Hispan.

1 1. Pet. 2. 2.

Ratio nominis initio huius capitis proposita hic illustratur.

21. *Confirmationis nomen unde ductum sit.*

Conc. Trid. sess. 7. can. 1. de Confirm.

Neque enim, ut quidam non minus imperite, quam impie finxerunt, Confirmationis vocabulum ab eo deducitur, quod olim, qui infantes baptizati erant, cum iam adulti essent, ad Episcopum adducebantur, ut fidem Christianam, quam in Baptismo susceperant, confirmarent, ita ut Confirmatio nihil a Catechesi differre videatur; cuius consuetudinis nullum probatum testimonium afferri potest: sed ab eo nomen rei impositum est, quod huius Sacramenti virtute Deus in nobis 2 id confirmat, quod Baptismo operari coepit; nosque ad Christianae soliditatis perfectionem adducit. Nec vero confirmat solum, sed auget etiam; de quo Melchiades ita testatur, *Spiritus Sanctus*, *qui*

2 Psal. 67. 27.

super aquas Baptismi salutifero descendit illapsu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam, in Confirmatione augmentum praestat ad gratiam. Deinde non auget modo, sed admirabili quadam ratione auget. Hoc autem pulcherrime indumenti translatione Scriptura significavit, et expressit. Inquit enim Dominus Salvator, cum de hoc Sacramento loqueretur, 1 *Sedete in civitate, quoadusque induamini virtute ex alto.*

Melchiades loco sup. citato, et habetur de consecr. dist. 5. cap Spiritus, et Eusebius Emiss. in Hom. in die Pentecost.

1 Lucae 24. 69.

22. *Virtus Confirmationis ex his, quae Apostolis evenerunt, declaranda.*

Quod si Pastores voluerint divinam huius Sacramenti efficientiam ostendere, (hoc vero ad commovendos fidelium animos maximam vim habiturum esse dubitari non potest,) satis erit, quid ipsis Apostolis evenerit, explicare. Illi enim ante passionem, vel sub ipsam passionis horam adeo infirmi, et remissi fuerunt, 2 ut cum Dominus comprehensus est, statim se in fugam coniecerint: Petrus vero, 3 qui Ecclesiae petra, et fundamentum designatus erat, 4 et summam constantiam, excelsique animi magnitudinem praesetulerat 5 unius mulierculae voce perterritus, se Iesu Christi discipulum esse non semel, aut iterum, sed tertio negaverit: ac post resurrectionem omnes 6 propter metum Iudaeorum inclusi domi se continuerint. At vero in die Pentecostes tanta Spiritus Sancti virtute omnes repleti sunt, ut, 7 dum Evangelium, quod eis commissum erat, non solum Iudaeorum regione, sed universo orbe audacter, et libere dispergerent, nihil sibi felicius accidere posse existimaverint, quam 8 quod digni haberentur, qui pro Christi nomine contumeliam, vincula, tormenta, Cruces perferrent.

2 Matt. 26. 56.
3 Matt. 16 18.
4 Matt. 26. 33. 35.
5 Ibidem 69. Ioan. 18. 25.
6 Ioan. 20. 19.
7 Act. 2. 14. 15. & 4. 13.
8 Act. 5. 14.

23. *Confirmatio Characterem imprimit, et iterari non potest.*

Habet praeterea Confirmatio eam vim, 9 ut characterem imprimat; quo fit, 10 ut nulla unquam ratione iterari possit; quod etiam in Baptis-

Confirmationis character.
9 Eph. 2. 13.
10 Concil. Tarrac.

c. 110. & habetur de consecr. dist. 5. c. Dictum est. Gregorius III. Ep. 4. & habetur ibidem. c. De homine.
Tho. in 3. p. qu. 72. art. 5. De ritibus Confirmationis.

mo supra observatum est; ac de Sacramento Ordinis quoque suo loco planius exponetur. Haec igitur si a Pastoribus saepe, et accurate explicata erunt, vix fieri poterit, quin fideles cognita huius Sacramenti dignitate, atque utilitate, illud summa cum diligentia sancte, et religiose suscipere studeant. Restat nunc, ut aliqua etiam de ritibus, et caeremoniis, quibus in hoc Sacramento administrando Catholica Ecclesia utitur, breviter perstringantur; quae explicatio quanto usui futura sit, Pastores intelligent, si, quae antea dicta sunt, cum hic locus tractaretur, repetere voluerint.

24. *Quare eorum, qui confirmantur, frons ad modum Crucis inungatur.*

Frons quare ungatur De consecr. dist. 5. cap.
Novissime Aug. in Ps. 14. Alex. de Ales. 4. p. q. 28. memb. 6.

Qui igitur confirmantur, Sacro Chrismate in fronte unguntur. Nam hoc Sacramento Spiritus Sanctus in animos fidelium sese infundit, in eisque robur, et fortitudinem auget, ut in spirituali certamine viriliter pugnare, et nequissimis hostibus resistere queant. Quocirca declaratur, eos nullo metu, aut verecundia, quarum affectionum signa maxime in fronte solent apparere, a libera Christiani nominis confessione absterrendos esse.

Tho. in 3. p. qu. 72. art. 9.

Praeterea nota illa, qua Christianus a caeteris veluti miles insignibus quibusdam ab aliis distinguitur, in illustriori corporis parte imprimenda erat.

25. *Quo potissimum tempore hoc Sacramentum conferatur.*

Pentecostes tempore praecipue administratur.
1 Act. 2. 3.

Sed illud quoque solemni religione in Ecclesia Dei servatum est, ut in Pentecoste praecipue hoc Sacramentum administraretur, quod hoc maxime die 1 Apostoli Spiritus Sancti virtute roborati, et confirmati sint, cuius divini facti recordatione fideles admonerentur, quae, quantaque mysteria in Sacra Unctione cogitanda essent.

26. *Cur Episcopus alapam infligat, et pacem confirmato imprecetur.*

Deinde vero, qui iam unctus, et confirmatus est, ut meminerit se tanquam fortem athletam paratum esse oportere ad omnia adversa, invicto animo pro Christi nomine ferenda, manu leviter in maxilla ab Episcopo caeditur. Postremo autem pax ei datur, ut intelligat, se gratiae coelestis plenitudinem, 1 et pacem, quae exuperat omnem sensum, consequutum esse. Atque haec summa eorum sit, quae de Chrismatis Sacramento a Pastoribus, non tam quidem nudis verbis, et oratione, quam inflammato quodam pietatis studio explicanda sunt, ut ea in animis, intimisque fidelium cogitationibus inserere videantur.

Alapa quid significet.
Matth. 5. Siquis te percusserit &c.
Pacis imprecatio.

1 Phil. 4. 7.

DE

EUCHARISTIAE
SACRAMENTO
CAPUT IV.

1. *Quare mysteria Eucharistiae summa cum reverentia tractari, et suscipi debeant.*

Sacramentum Eucharistiae omnium est Sacramentorum maximum. Dion. in lib. de Eccl. Hier. c. 5. Amb. lib. 4. de Sacr. cap. 6. Alexander Papa Ep. 1. & habetur de cons. dist. 2. cap. Nihil.

QUemadmodum ex omnibus Sacris mysteriis, quae nobis tanquam divinae gratiae certissima instrumenta Dominus Salvator noster commendavit, nullum est, quod cum Sanctissimo Eucharistiae Sacramento comparari queat: ita etiam nulla gravior alicuius sceleris animadversio a Deo metuenda est, quam si res omnis sanctitatis plena, vel potius, quae ipsum sanctitatis authorem, et fontem continet, neque sancte, neque religiose a fidelibus tractetur. Id vero Apostolus et sapienter vidit, et de eo nos aperte admonuit. Nam cum declarasset, quanto illi scelere obstricti essent, qui corpus Domini non diiudicarent, statim subiecit, 1 *Ideo inter vos multi infirmi, et imbecilles, et dormiunt multi*. Ut igitur fidelis populus, cum coelesti huic Sacramento divinos honores tribuendos esse intellexerit, et gratiae uberes fructus capiat, et iustissimam Dei iram effugiat, illa omnia a Pastoribus diligentissime exponenda erunt, quae eius maiestatem magis illustrare posse videantur.

In Eucharistiae irreverentia quantum sit peccatum.

1 1. Cor. 11. 30.

2. *Qua de causa, et quando Eucharistiae Sacramentum sit institutum.*

Qua in re opus erit, ut, 2 Pauli Apostoli rationem secuti, qui se, quod a Domino acceperat, Corinthiis tradidisse professus est, in primis

2 I. Cor. 11. 23.
De institutione Sacramenti Eucharistiae Ses. 13. Concil. Trid. de Eucharistia cap. 2. 1.

huius Sacramenti institutionem fidelibus explicent. Ita vero gestam rem esse ex Evangelista perspicue colligitur. 1 Cum enim Dominus dilexisset suos, in finem dilexit eos: cuius quidem amoris ut divinum aliquod, atque admirabile pignus daret, sciens horam iam advenisse, ut transiret ex hoc mundo ad Patrem, 2 ne ullo unquam tempore a suis abesset, inexplicabili consilio, quod omnem naturae ordinem, et conditionem superat, perfecit. Etenim, 3 celebrata cum discipulis agni Paschalis coena, ut figura veritati; umbra corpori cederet, panem accepit, Deoque gratias agens benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, et dixit, 4 *Accipite, et manducate, Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur, Hoc facite in meam commemorationem*. Similiter et calicem accepit, postquam coenavit dicens, *Hic calix novum testamentum est in meo sanguine, Hoc facite, quotiescumqnue bibetis, in meam commorationem*.

1 Ioan. 13. 1.
Causa institutionis. Chri. Hom. 41. in Ioan.
2 Matt. 28. 20.
3 Lucae 22. 19.
Tempus institutionis. Leo ser. 7. de Passione Domini, & habetur de cons. dist. 4. cap. Quia corpus.
Tho. in 3. p. q. 73. art. 5.
4 Lucae 22. 20. Marci 14. 22. 1 Cor. 11. 24. 25.

3. *Cur hoc Sacramentum Eucharistia vocetur*.

Huius ergo admirabilis Sacramenti dignitatem, atque excellentiam, cum sacri scriptores fieri nullo modo posse intelligerent, ut uno vocabulo demonstrarent, pluribus eam nominibus exprimere conati sunt. Interdum enim Eucharistiam appellant, quod verbum vel bonam gratiam, vel gratiarum actionem Latine reddere possumus. Ac recte quidem bona gratia dicendum est, tum quia vitam aeternam, de qua scriptum est, 5 *Gratia Dei, vita aeterna*, praesignificat. tum quia Christum Dominum, 6 qui vera gratia, atque omnium charismatum fons est, in se continet. Nec vero minus apte gratiarum actionem interpretamur, 7 siquidem cum hanc purissimam hostiam immolamus, immensas quotidie gratias pro universis in nos beneficiis Deo agimus, atque in primis pro eius gratiae tam excellenti bono, quam nobis hoc Sacramento tribuit. Sed id ipsum etiam nomen, cum iis, quae a Christo Domino gesta esse in

Dignitas Sacramenti pluribus vocabulis explicatur.
Eucharistia cur dicatur. Chrys. Hom. 24. in 1. ad Cor. sup. illud: Calix benedictionis.
Tho. in 3. par. q. 73. art. 4.
5 Rom. 6.
6 Ioa. 1. 14.
Amb. lib. 5. de Sacram. cap. 3. Magist. in 4 dist. 8 litt. a.
7 Origen. lib. 8. cont. Celsum.

hoc mysterio instituendo legimus, optime convenit. Etenim 1 *Panem accipiens fregit, ac gratias egit*. David quoque cum huius mysterii magnitudinem contemplaretur, antequam carmen illud pronunciaret, 2 *Memoriam fecit mirabilium suorum misericors, et miserator Dominus, escam dedit timentibus se*, gratiarum actionem praeponendam existimavit, cum inquit, 3 *Confessio, et magnificentia opus eius*.

1 Matt. 26. 26. 27. Marc. 14. 22. Lucae 22. 19. 1. Cor. 11. 24.
2 Psal. 110. 4.
3 Ibidem 3. Concil. Nic. c. 16.

4. *Quare hoc Sacramentum Communio, pacis, et charitatis Sacramentum nominetur.*

Communio cur nominetur.

Frequenter etiam nomine sacrificii declaratur, de quo mysterio paulo post latius dicendum erit. Vocatur praeterea Communio, quod verbum ex illo Apostoli loco sumptum esse liquet, ubi ait, 4 *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? et panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est?* Nam, 5 ut Damascenus explanavit, hoc Sacramentum Christo nos copulat, atque eius carnis, et deitatis participes efficit, nosque inter nos in eodem Christo conciliat, ac coniungit, et veluti unum corpus coagmentat. Ex quo factum est, ut 6 Sacramentum etiam pacis, et charitatis diceretur, ut intelligeremus, quam indigni sint Christiano nomine, qui inimicitias exercent; odiaque, dissidia, et discordias, ut teterrimas fidelium pestes omnino exterminandas esse: cum praesertim quotidiano religionis nostrae sacrificio, nihil nos studiosius servare, quam pacem et charitatem profiteamur.

4 1. Cor. 10. 16.
5 Dam. lib. 14. orth. fid. cap. 14.
6 Aug. tra. 26. in Ioann. Ser 12. Concil. Trid. de Eucharistia in praefatione. Concil Nicen. c. 11. et Carthag. 4. c. 77. et 78.

5. *Qua ratione idem Sacramentum Viaticum, et Coena dicatur.*

Exod. 12. 3. Reg. 16. Matt. 15. Marc. 8.

Sed Viaticum etiam frequenter a sacris scriptoribus appellatur, tum quia spiritualibus cibus est, quo in huius vitae peregrinatione sustentamur, tum quia viam nobis ad aeternam gloriam, et felicitatem munit. Quare ex veteri Ecclesiae Catholicae instituto servari videmus, ut nemo fidelium sine hoc Sacramento e vita excedat. Ac ve-

tustissimi quidem Patres 1 Apostolorum auctoritatem secuti, Coenae etiam nomine Sacram Eucharistiam interdum vocarunt; quod in illo novissimae coenae salutari mysterio a Christo Domino sit instituta.

1 Coena a Cypr. hoc Sacramentum dicitur in lib. de coena Domini.

6. *Eucharistia, cibo, aut potu sumpto, confici, et sumi non potest.*

Neque vero propterea a cibo, aut potione illam conficere, aut sumere licet; quod ab Apostolis salutariter introducta consuetudo, quemadmodum veteres scriptores memoriae prodiderunt, perpetuo retenta, ac servata est, ut a ieiunis tantum perciperetur.

7. *Eucharistia veri nominis Sacramentum est.*

Sed, explicata nominis ratione, docendum erit, hoc verum esse Sacramentum, atque unum ex illis septem, quae Sancta Ecclesia semper religiose coluit, ac venerata est. Nam cum calicis consecratio fit, mysterium fidei appellatur. Praeterea, ut infinita pene sacrorum scriptorum testimonia omittamus, qui hoc inter vera Sacramenta numerandum esse perpetuo censuerunt, ex ipsa ratione, et natura Sacramenti idem convincitur. Etenim in eo signa sunt externa, et sensibus subiecta: habet deinde gratiae significationem, et efficientiam praeterea de Christi institutione, 2 neque Evangelistae, neque 3 Apostoli dubitandi locum relinquunt. Quae omnia cum in unum conveniant ad Sacramenti veritatem confirmandam, nullis aliis argumentis opus esse perspicitur.

Sess. 13. Concil. Trid de Euch. c. 3. Aug lib. 3 de Tr. c. 4. et lib 20. cont. Fau. cap. 13. Amb. lib. 2. offic. c. 28. vide item Tho in 3. par. q. 73. art. 1.

1 Matt. 26. 26. Luc. 22. 19. Mar. 14. 22.

2 1. Cor. 11. 14. 15.

8. *Multa esse in hoc Sacramento, quibus Sacramenti nomen conveniat.*

Sed illud Pastoribus diligenter observandum est, multa in hoc mysterio esse, quibus aliquando Sacramenti nomen sacri Scriptores tribuerunt. Interdum enim et Consecratio, et Perceptio, frequenter vero et ipsum Domini corpus, et sanguis, qui in Eucharistia continetur, Sacramentum vocari consuevit. Inquit enim Divus Augustinus: Sacramentum hoc duobus constare, visibili scilicet

Aug. de catec. rud. c. 16.

Eucharistia adoranda Sess. 3. Concil. Trid. de Eucharistia c. 5. ibid. can. 6.

elementorum specie, et invisibili carne, et sanguine ipsius Domini nostri Iesu Christi. Atque ad eundem modum hoc Sacramentum adorandum esse, nimirum corpus, et sanguinem Domini intelligentes affirmamus. Verum haec omnia minus proprie dici Sacramenta, perspicuum est. Ipsae autem panis, et vinis species, veram, et absolutam huius nominis rationem habent.

9. *Quomodo differat Eucharistia a reliquis omnibus Sacramentis.*

Euch. species proprie dicuntur Sacramentum Scot. in 4. Dist qu. Sess. 13. Conc. Trid. de Eucharistia, c. 2. et can. 4. Haec differentia colligi potest ex Aug. in 3. lib. de Tr. c. 4. et Ambros. lib. 4. de Sacram. ut habetur de conscer dist. 4. c. Panis est, vide item Tho. in 3 p. q. 73. art. 2. ad 3.

Sed quantum hoc Sacramentum a reliquis omnibus differat, facile colligitur. Nam caetera Sacramenta materiae usu perficiuntur, dum scilicet alicui administrari ea contingit; Baptismus enim Sacramenti naturam tunc adipiscitur, cum re ipsa homo aqua abluitur; at vero ad Eucharistiae perfectionem satis est ipsius materiae Consecratio; verum enim Sacramentum esse non desinit, quamvis in pyxide asservetur. Deinde in conficiendis aliis Sacramentis nulla fit materiae, atque elementi in aliam naturam mutatio; etenim Baptismi aqua, aut Chrismatis oleum, cum illa Sacramenta administrantur, priorem aquae, et olei naturam non amittunt: in Eucharistia vero, quod panis, et vinum ante consecrationem erat, confecta Consecratione, vere est corporis, et sanguinis Domini substantia.

10. *Duplex Eucharistiae materia duo Sacramenta non constituit.*

Vnum Eucharistiae Sacramentum, non duo videt Tho. 3. p q. 73. art. 2.

Licet autem duo sint elementa, panis scilicet, et vinum, ex quibus integrum Eucharistiae Sacramentum conficitur, non tamen plura Sacramenta, sed unum tantum esse, Ecclesiae auctoritate docti confitemur. Aliter enim septenarius Sacramentorum numerus, quemadmodum semper traditum, atque a Conciliis 1 Lateranensi, Florentino, et Tridentino decretum est, constare non poterit. Nam cum huius Sacramenti gratia unum corpus mysticum efficiatur, ut Sacramentum ipsum rei, quam efficit, conveniat, unum esse oportet, atque unum quidem, non quia in-

1 Lateranense Concilium magnum non recenset septem Sacramenta; ex eo tamen in c. 1. et aliis colligi possunt, sicut ex cap. ad Abolendam tit.

dividuum sit, sed quia unius rei significationem habeat. Nam quemadmodum cibus, et potio, quae duae diversae res sunt, ad unam tantum rem adhibentur, ut scilicet vires corporis reficiantur: ita etiam duas illis diversas Sacramenti species respondere consentaneum fuit, quae cibum spiritualem significarent, quo mentes sustinentur, et recreantur. Quare a Dominn Salvatore dictum est, 1 *Caro mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus*. Sed diligenter explicandum est, quid Eucharistiae Sacramentum significet, ut fideles sacra mysteria oculis intuentes simul etiam divinarum rerum contemplatione animum pascant.

de haereticis. Concilium autem Constantien. in doctr. de sac et Trident. sess. 7. et c. 1. definiunt.

1 Ioan. 62. 56.

Sacramentum Eucharistiae signat, et efficit unionem membrorum Ecclesiae.

11. *Quarum rerum significatio hoc Sacramento includatur.*

Tria vero sunt, quae nobis hoc Sacramento indicantur; Primum est Christi Domini passio, quae iam praeteriit; ipse enim docuit, *Hoc facite in meam commemorationem*: et Apostolus testatus est; 3 *Quotiescumque manducabitis panem hunc, et Calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis, donec veniat*. Alterum est divina, et coelestis gratia, quae praesens ad animam alendam, et conservandam hoc Sacramento tribuitur. Quemadmodum enim Baptismo in novam vitam gignimur, Confirmatione roboramur, ut Satanae repugnare, et palam Christi nomen profiteri possimus: ita Eucharistiae Sacramento alimur, ac sustentamur. Tertium est, quod futurum praenunciat, aeternae iucunditatis, et gloriae fructus, quos in coelesti patria ex Dei promissione capiemus. Haec igitur tria, quae instantis, praeteriti, et consequentis temporis varietate distingui perspicuum est, sacris mysteriis ita significantur, ut totum Sacramentum quamvis ex diversis speciebus constet, ad singula horum declaranda, tanquam ad unius rei significationem, referatur.

Eucharistiae Sacramentum tria significat mysteria Tho. ead. q. art 4. Primum praeteritum.

2 Lucae 22. 19.

3 1. Cor. 11. 26.

Secundum praesens. Tert. in lib. de resur. car. Conc. Flor. in doct. de Sacramentis.

Tertium futurum. Vnde canit Ecclesia o sacrum convivium &c.

12. *Quae sit huius Sacramenti materia, et cuiusmodi panis sit consecrandus.*

Sed in primis cognoscenda est huius Sacramen-

Materia Eucharistiae duplex.

Alex. 1. in Epist. ad omnes orth. 1. c. 4. et hab. de cons. dist. 2. c. 1. Dam. lib. 4. de orth. fide cap. 14.

ti a Pastoribus materia, tum ut ipsi rite illud possint conficere, tum etiam ut fideles admoneantur, cuius rei symbolum sit, atque eius rei, quam significat, studio, et desiderio exardescant. Duplex itaque est huius Sacramenti materia, altera panis ex tritico confectus, de qua primo agetur: de altera postea dicendum erit. Nam ut docent Evangelistae, 1 Matthaeus, 2 Marcus, et 3 Lucas, Christus Dominus panem in manus accepit, et fregit, dicens, *Hoc est corpus meum*. Apud Ioannem quoque idem Salvator noster seipsum panem appellavit, cum inquit, 4 *Ego sum panis vivus, qui de Coelo descendi*. Cum autem varia sint panis genera, vel quia materia differunt, ut cum alius ex tritico, alius ex hordeo, aut ex leguminibus, caeterisque terrae fructibus confectus est, vel quia diversis qualitatibus praediti sunt, (uni enim fermentum additur, alter vero fermenti omnino expers esse potest,) quod ad primum attinet, Salvatoris verba ostendunt, panem ex tritico confici oportere. Communi enim loquendi consuetudine, cum panis absolute dicitur, panem ex tritico intelligi satis constat. Id etiam veteris testamenti figura declaratur, 5 Praeceptum enim a Domino fuerat, ut panes Propositionis, qui hoc Sacramentum significabant, ex simila conficerentur.

1 Matth. 26. 26.
2 Marc. 14. 22.
3 Luc. 22. 19.
4 Ioan. 6. 51.
Panis Triticeus est propria huius Sacramenti materia.
Tho. in 3. p. q. 74. art. 3.
Alex. de Ales 4. par. q. 32. mem. 4.
5 Levit. 24. 51. 6.

13. *Panem, ex quo Eucharistia conficitur, azymum esse conveniens est.*

Sed quemadmodum nullus panis, nisi triticeus, apta Sacramenti materia putandus est (hoc enim Apostolica traditio nos docuit, et Ecclesiae Catholicae auctoritas firmavit) ita etiam ex iis, quae Christus Dominus gessit, azymum esse debere, facile intelligitur. Ipse enim 6 primo Azymorum die, 7 quo nihil fermentati domi habere Iudaeis licebat, hoc Sacramentum confecit, atque instituit.

Honorius 3. Brixiensi Episc ut habetur de celebr. missar. cap. fin. & Tho. in 3. p. q. 74. art. 4.
6 Matth. 26. 17. Marc. 14. 12. Lucae 22. 7.
7 Exod. 12. 19.

Quod si quis Ioannis Evangelistae auctoritatem opponat, qui haec omnia 8 ante diem festum

8 Ioan. 13. Seq. 4.

Paschae acta esse commemorat, ea ratio facile dissolvi potest. Etenim, quem primum Azymorum diem caeteri Evangelistae appellarunt, quod feria quinta vesperi dies festi Azymorum inciperent, quo tempore Salvator noster Pascha celebravit, eum ipsum diem Ioannes pridie Paschae fuisse describit, ut qui diei naturalis spatium, quod ab oriente Sole inchoatur, in primis notandum existimarit. Quapropter D. etiam Chrysostomus primum Azymorum diem interpretatur eum diem, quo ad vesperam Azyma comedenda essent. Sed azymi panis Consecratio, quantum conveniat integritati, et mentis munditiae, quam fideles ad hoc Sacramentum afferre debent, ab Apostolo docemur, cum inquit, 1 *Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicuti estis azymi; etenim Pascha nostrum immolatus est Christus; itaque epulemur non in fermento veteri, neque in fermento malitiae, et nequitiae, sed in azymis sinceritatis, et veritatis.*

Dist. 11. quaest. 4. Alex. de Ales 4. p. q. 12. mem. 3. ad argumenta.

D. Chrys. Hom. 82. in Matth.

1 1. Cor. 5. 7. 8.

14. *Panis azymus ad Eucharistiam non omnino necessarius.*

Neque tamen ea qualitas adeo necessaria existimanda est, ut, si illa pani desit, Sacramentum confici non possit. Utrumque enim panis genus veram, et propriam panis rationem, et nomen habet. Quamquam nemini licet privata auctoritate, vel potius temeritate, laudabilem Ecclesiae suae ritum immutare. Atque eo minus id facere Latinis Sacerdotibus permissum est, quibus praeterea Pontifices Max praeceperunt, ut ex azymo tantum sacra mysteria conficerent. Atque haec de altera huius Sacramenti materia exposuisse satis sit: in quo tamen illud animadvertendum est, quam multa materia ad Sacramentum conficiendum uti oporteat, definitum non esse, cum illorum etiam certus numerus definiri nequeat, qui aut possint, aut debeant sacra mysteria percipere.

Eucharistia in pane fermentato confici posset, sed non licet. Conc. Flor. sess. ultima. Lib. 3. dec. tit. de celeb. cap. Litteras.

Quam multa materia consecrari debeat, non est definitum.

15. *Quae materia sit usurpanda ad consecrationem sanguinis Domini.*

Vinum vitis aqua mixtum ad consecrationem sanguinis necessarium est.

Superest, ut de altera huius Sacramenti materia, et elemento dicatur. Est autem vinum ex vitis fructu expressum, cui modicum aquae permixtum sit. Nam Dominum Salvatorem vino in huius Sacramenti institutione usum esse, Catholica Ecclesia semper docuit, cum ipse dixerit, 1 *Non bibam amodo de hoc genimine vitis usque in diem illum.* Quo in loco Chrysostomus, *De genimine*, inquit, *vitis, quae certe vinum, non aquam produxit*; ut tanto ante illorum haeresim, qui aquam solam in hisce mysteriis adhibendum censuerunt, convellere videretur.

1 Matt. 26. 29. Marc 14. 25 San. Chrysost. Hom. 83. in Matt.

16. *Aqua in Sacramento vino est admiscenda.*

Con. Flor. Cart. III. cap 24. Aqua sola in hoc Sacramento non est consecranda. S. Cyprian. lib 2. Epist. 63. ad Cecilium. 2 Ioan. 19. 34. Apoc. 17. 15. Amb lib. 5. de Sacram. cap. 1. Dam. lib. c. 14.

Quam vero Dei Ecclesia vino semper admiscuit: primum quod id a Christo Domino factum esse Conciliorum auctoritate, et Sancti Cypriani testimonio comprobatur. Deinde, quod sanguinis, et aquae 2 quae ex eius latere exierunt, hac permixtione memoria renovatur. Tum vero aquae, ut in 3 Apocalypsi legimus, populum designant: quare aqua vino admixta fidelis populi cum Christo capite coniunctionem significat. Atque hoc ex Apostolica traditione perpetuo Sancta Ecclesia servavit.

17. *Non est necessarium absolute aquam adhiberi, et minor aquae, quam vini quantitas esse debet.*

Cypr. l. 2. Ep. 63. ad Cecilium. Tho. q. ead. art. 6.

Sed quamvis aquae admiscendae rationes ita graves sint, ut eam sine mortali peccato praetermittere non liceat, ea tamen si desit, Sacramentum constare potest. Illud autem Sacerdotibus animadvertendum est, quemadmodum in sacris mysteriis aquam vino adhibere oportet, sic etiam modicam infundendam esse. Nam Ecclesiasticorum Scriptorum sententia, et iudicio aqua illa in vinum convertitur. Quare de eo Honorius Pontifex scribit, *Perniciosus in tuis partibus inolevit abusus, videlicet, quod maior quantitas aquae in sacrifi-*

Honor. lib. 3. decr. tit. de missa celeb. cap. perniciosus.

cio, quam vini adhibetur, cum secundum consuetudinem rationalem Ecclesiae generalis longe plus vini, quam aquae adhibendum sit. Huius igitur Sacramenti haec duo tantum elementa sunt: ac merito pluribus decretis sancitum est, ne quid aliud praeter panem, et vinum, quod nonnulli facere non verebantur, offerre liceat. Sed iam videndum est, haec duo panis, et vini symbola quam apta sint ad eas res declarandas, quarum Sacramenta esse credimus, et confitemur.

De conseer. dist. 2. cap. 1. 2. et seq.

18. *Quot, et quantas res panis, et vini symbola in hoc Sacramento repraesentent.*

Primum enim Christum nobis significant, ut vera est hominum vita. Ipse enim Dominus ait, 1 *Caro mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus*. Cum igitur corpus Christi Domini vitae aeternae alimentum illis praebeat, qui eius Sacramentum pure, et sancte suscipiunt, recte iis potissimum rebus conficitur, quibus haec vita continetur: ut fideles facile possint intelligere, pretiosi corporis, et sanguinis Christi communione mentem, animumque saturari.

Panis, et vini symbola Christum in hoc Sacramento, ut significent.

Tho. in 3. p. q 74. art. 1.

1 Ioan. 6. 55.

Dam. lib. 4. de orth. fid. cap. 14.

Nonnihil etiam haec ipsa elementa ad id valent, ut eam cognitionem accipiant homines, esse in Sacramento corporis, et sanguinis Domini veritatem. Nam cum panem, et vinum in humanam carnem, et sanguinem quotidie vi naturae immutari animadvertamus, facilius adduci possumus hac similitudine, ut credamus panis, et vini substantiam in veram Christi carnem, verumque eius sanguinem coelesti benedictione converti.

Ex ipsis elementis quomodo fideles ad huius Sacramenti veritatem cognoscendam venire possint.

Dama. lib 4. de fide orthod. cap. 14.

Affert etiam aliquid adiumenti haec admirabilis elementorum mutatio ad adumbrandum, quod fit in anima. Ut enim, etsi nulla extrinsecus panis, et vini mutatio apparet, tamen eorum substantia in carnem, et sanguinem Christi vere transit: ita etiam, tametsi in nobis nihil immutatum videtur, interius tamen ad vitam renovamur, dum veram vitam Eucharistiae Sacramento accipimus.

Quae fiat ex sumptione huius sacramenti in anima, mutatio Vide c. cum Marthae, De celebratie Miss. §. Quaesivisti.

Accedit ad haec, quod cum 1 unum Ecclesiae corpus ex multis membris compositum sit, nulla re magis elucet ea coniunctio, quam panis, vinique elementis. Panis enim ex multis granis conficitur, et vinum ex multitudine racemorum existit; atque ita nos, cum multi simus, huius divini mysterii vinculo arctissime colligari, et tanquam unum corpus effici declarant.

> Quomodo haec Symbola Ecclesiae unitatem designent.
> 1 Rom. 12. 45. 1. Cor. 10. 17. et 12. 12. De forma consecrationis huius Sacramenti agunt. Doct. Schol. in 4. sent. dist. 8.

19. *Qua forma ad consecrandum panem uti oporteat.*

Sequitur nunc, ut de forma, qua ad consecrandum panem uti oporteat, agatur; non quidem eius rei causa, ut haec mysteria fideli populo, nisi necessitas cogat, tradantur, (eos enim, qui sacris initiati non sunt, de his erudiri necessarium non est) sed ne formae ignoratione in Sacramento conficiendo sacerdotibus turpissime peccetur. Itaque a Sanctis Evangelistis, 1 Matthaeo, et 2 Luca, itemque 3 ab Apostolo docemur, illam esse formam, HOC EST ENIM CORPUS MEUM. Scriptum est enim, *Coenantibus illis, accepit Iesus panem et benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, et dixit: Accipite, et manducate, Hoc est corpus meum.* Quae quidem Consecrationis forma, cum a Christo Domino servata sit, ea perpetuo Catholica Ecclesia usa est. Praetermittenda sunt hoc loco 4 Sanctorum Patrum testimonia, quae infinitum esset enumerare, et 5 Concilii Florentini decretum, quod omnibus patet, atque in promptu est; cum praesertim ex illis Salvatoris verbis, 6 *Hoc facite in meam commemorationem*, idem liceat cognoscere. Nam quod Dominus faciendum praecepit, non solum ad id, quod egerat, sed etiam ad ea, quae dixerat, referri debet, atque ad verba maxime pertinere intelligendum est, quae non minus efficiendi, quam significandi causa prolata erant. Sed ratione etiam id facile persuaderi potest, nam forma ea est, qua illud significatur, quod in hoc Sacramento efficitur; cum autem haec verba id, quod fit,

> 1 Matth. 26. 26. Marc. 14. 22.
> 2 Lucae 22. 19.
> 3 1. Cor. 11. 24. Hic bene ponderabit lector circa formam consecrationis recurrendo ad Rubricas Missalis Romani ubi docetur integram formam incipere ab eo loco. Qui pridie, quam pateretur &c. Innoc. de celeb. Miss. par. 3. c. 6. Benedictione Christus consecravit; De consec. Dist. 2. cap. 40.
> 4 Amb. lib. 1. de Myst. init. c. 9. & lib. 4. de Sacr. c. 4. & 5. Vide sect. 18. et 40. huius. Doctor illuminatus, Franc. de Mayr. in 4. dist. 9. q. 3 in fine.
> 5 Conc. Flor. in decr. de Sac. Trin. sess. 13. cap. 1.
> 6 Luc. 22. 19. 1. Cor. 11. 24.

significent, ac declarent, hoc est panis conversionem in verum Domini nostri corpus; sequitur, formam in illis ipsis verbis constituendam esse. In quam sententiam, quod ab Evangelista dictum est; 1 *Benedixit* licet accipere. Perinde enim videtur intelligendum, ac si dixisset. *Accipiens panem, benedixit dicens, Hoc est corpus meum.*

1 Matt. 26. 26.

20. *Non omnia verba, quae ex consuetudine Ecclesiae ad Consecrationem adhibentur, sunt necessaria.*

Tange hic plura pro, et contra, bene meditando quia caute loquendum est in arduis.

Quamvis enim Evangelista, verba illa, *Accipite, et comedite*, praeposuerit, illis tamen non materiae Consecrationem, sed usum tantummodo significari perspicuum est. Quare a sacerdote quidem omnino proferri debent, sed ad Sacramentum conficiendum omnino necessaria non sunt: quemadmodum etiam profertur coniunctio illa, *enim* in corporis, et sanguinis Consecratione. Aliter enim fiet, ut, si hoc Sacramentum nemini administrandum sit, confici non oporteat, aut non possit quidem: cum tamen dubitare non liceat, quin sacerdos, prolatis ex more, atque instituto Sanctae Ecclesiae verbis Domini, aptam panis materiam vere consecret, quamquis deinde contingat, ut nulli unquam Sacra Eucharistia administretur.

21. *Quae sit forma conficiendi sanguinem.*

De forma Consecrationis vini, vide cap. cum Marthae de cel. Missarum.

Iam vero quod ad vini, quae est altera huius Sacramenti materia, Consecrationem attinet, ob eandem causam, quam supra commemoravimus, opus est, ut sacerdos eius formam cognitam, et perspectam, habeat. Eam igitur his verbis comprehendi certo credendum est: HIC EST ENIM CALIX SANGUINIS MEI, NOVI, ET ÆTERNI TESTAMENTI, MYSTERIUM FIDEI, QUI PRO VOBIS, ET PRO MULTIS EFFUNDETUR, IN REMISSIONEM PECCATORUM. Ex quibus verbis plura quidem a Sacris Scripturis colliguntur: quaedam vero in Ecclesia ex Apostolica traditione conservata sunt. Nam quod dicitur *Hic est Calix*,

Forma consecrandi vinum.

1 Lucae 22. 20. 1. Cor. 11. 25. — 1 a Divo Luca, et ab Apostolo scriptum est, quod vero sequitur, *Sanguinis mei*, vel *novi Testamenti*, *qui pro vobis*, *et pro multis effundetur in remissionem peccatorum*, partim a 2 D. Luca, partim a D. Matthaeo dictum est; verba autem illa, *Æterni*, *et Mysterium fidei*, sancta traditio Catholicae veritatis interpres, et custos nos docuit.

2 Lucae 22. 20. Ly, Æterni habetur. Heb. 13. Apoc. 14.

22. *Quod haec sit vera Consecrationis forma ostenditur.*

D. Bonav. Card. lib. 4. dist. 8. art. 3. quaest. 2. Scot. lib. 4. dist. 8. q. 2.

Verum de hac forma nemo dubitare poterit, si quod antea dictum est de forma Consecrationis, quae ad panis elementum adhibetur, hoc etiam loco attendatur. Constat enim, iis verbis, quae vini substantiam in sanguinem Domini converti significant, huius elementi formam contineri. Quare cum verba illa hoc aperte declarent, perspicuum est, aliam formam constituendam non esse. Exprimunt autem praeterea quosdam effusi sanguinis in passione Domini admirabiles fructus, qui ad hoc Sacramentum maxime pertinent. Unus est aditus 3 ad aeternam haereditatem, quae novi, atque aeterni testamenti iure ad nos venit. Alter est aditus ad iustitiam per mysterium fidei; 4 Iesum enim per fidem in sanguinem eius propitiatorem Deus proposuit, 5 ut ipse sit iustus, et iustificans eum, qui ex fide est Iesu Christi. Tertius est 6 remissio peccatorum.

Sanguinis Christi effectus triplex.

3 Heb. 10. 19.

4 Rom. 3. 25.

5 Rom. 3. 26.

6 Heb. 9. 14.

23. *Forma Consecrationis sanguinis exponitur.*

Expositio Consecrationis vini sumpta ex cap. Cum Marthae de celebr. Missar.

Quoniam vero haec ipsa Consecrationis verba plena mysteriorum sunt, aptissimeque ad rem conveniunt, diligentius perpendere ea oportet. Quod vero dicitur. *Hic est enim Calix sanguinis mei*, sic intelligendum est, HIC EST SANGUIS MEUS, qui hoc Calice continetur. Recte autem et apposite, dum sanguis hic, ut est fidelium potus, consecratur, calicis mentio facienda est. Neque enim sanguis huiusmodi potionem satis significare videretur, nisi vase aliquo exceptus esset. Sequitur deinde, ***Novi testamenti***, quod qui-

dem ob eam rem additum est, ut intelligeremus, Christi Domini sanguinem non figura, quemadmodum in veteri Testamento fiebat, (de eo enim apud Apostolum ad Hebraeos legimus, 1 sine sanguine Testamentum dedicatum non esse) sed vere, et reipsa hominibus tradi, quod ad novum Testamentum pertinet. Quare Apostolus inquit, 2 *Ideo novi Testamenti mediator est Christus, ut morte intercedente repromissionem accipiant, qui vocati sunt, aeternae haereditatis*. Verbum vero, *Æterni*, ad haereditatem aeternam, quae Christi Domini aeterni testatoris morte ad nos iure pervenit, referendum est.

1 Heb. 9. 18.

2 Heb. 9. 15.

Ioan. 6. et 8.

Quod subiungitur, *Mysterium Fidei* non rei veritatem excludit, sed quod occulte latet, atque ab oculorum sensu remotissimum est, certa fide credendum esse significat. Diversa vero hisce verbis sententia hoc loco subiecta est ab ea, quam habent, cum Baptismo etiam tribuuntur. Nam quod sanguinem Christi sub vini specie latentem fide cernimus, Mysterium fidei dicitur: at Baptismus, quoniam universam Christianae fidei professionem complectitur, a nobis fidei Sacramentum, a Graecis Mysterium iure appellatur. Quamquam alia etiam ratione sanguinem Domini fidei Mysterium dicimus, quod scilicet in eo maxime plurimum difficultatis, et negotii humana ratio experiatur, cum nobis fides credendum proponit, Christum Dominum verum Dei Filium, simulque Deum, et hominem mortem pro nobis pertulisse; quae quidem mors sanguinis Sacramento designatur.

Quomodo vinum consecratum fit mysterium fidei, Greg. Papa Hom. 22. de cons. dist. 2 cap. 73.

Baptismus cur fidei Sacramentum dicatur.

Aug. Ep. 23. ad Bonif. et de con. dist. 2. c. Hoc est.

24. *Cur maxime in sanguinis Consecratione mortis mentio fiat*.

Quapropter hoc loco apposite potius, quam in Consecratione corporis passio Dominica commemoratur, his verbis, *Qui effundetur in remissionem peccatorum*. Sanguis enim separatim consecratus ad passionem Domini, et mortem, et passionis genus ante omnium oculos ponendum, maiorem

vim, et momentum habet. Sed verba illa, quae adduntur, *Pro Vobis, et Pro Multis*, a 1 Matthaeo, et Luca singula singulis sumpta sunt, quae tamen Sancta Ecclesia Spiritu Dei instructa simul coniunxit. Pertinent autem ad passionis fructum, atque utilitatem declarandam. Nam si eius virtutem inspiciamus, pro omnium salute sanguinem a Salvatore effusum esse fatendum erit: si vero fructum, quem homines ex eo perceperint, cogitemus, non ad omnes, sed ad multos tantum eam utilitatem pervenire facile intelligemus. Cum igitur, *Pro Vobis*, dixit, eos, qui aderant, vel delectos ex Iudaeorum populo, quales erant discipuli, excepto Iuda, quibuscumque loquebatur, significavit. Cum autem addit, *& Pro Multis*, reliquos electos ex Iudaeis, aut Gentilibus intelligi voluit. Recte ergo factum est, ut *pro universis* non diceretur, cum hoc loco tantummodo de fructibus passionis sermo esset, quae salutis fructum dilectis solum attulit. Atque huc spectant verba illa Apostoli, 2 *Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata*: et quod Dominus apud Ioannem inquit, 3 *Ego pro eis rogo, non pro mundo rogo, sed pro his, quos dedisti mihi, quia tui sunt*. Plurima alia in huius Consecrationis verbis latent Mysteria; quae Pastores assidua rerum divinarum meditatione, et studio, ipsi per se, iuvante Domino, facile assequentur.

1 Matt. 26. 28. Lucae 22. 24.

Cur in consecratione calicis dicatur, Pro vobis, et Pro Multis.

2 Heb. 9. 28.

3 Ioan. 17. 9.

25. *Non expedit in hoc Sacramento sensuum adhibere judicium.*

Sed iam ad earum rerum explicationem ratio revertatur, quae ut a fidelibus ignorentur, nullo modo committendum est. Ac quoniam Apostolus admonet, gravissimum scelus admitti ab iis, 4 qui non diiudicant corpus Domini, hoc in primis doceant Pastores, animum, atque rationem omni studio a sensibus avocandam esse. Si enim fideles ea tantum in hoc Sacramento contineri sibi persuaserint, quae sensibus percipiunt, in summam

4 1. Cor. 11. 29.

In hoc Sacramento sensuum iudicium reiiciendum est. Vide Tho. in

impietatem adducantur necesse est; cum nihil aliud praeter panis, et vini speciem oculis, tactu, odoratu, gustu sentientes, panem tantummodo, ac vinum in Sacramento esse iudicaverint. Curandum igitur est, ut fidelium mentes, quam maxime fieri potest, a sensuum iudicio abstrahantur, atque ad immensam Dei virtutem, et potentiam contemplandam excitentur.

Hymno. Et si sensus deficit &c Et in sequentia: Quod non capis &c.

26. *Quid mystieae Consecrationis virtute in hoc Sacramento potissimum efficiatur.*

Tria per Consecrationem in hoc Sacramento.

Tria enim sunt maxime admiranda, atque suscipienda, quae in hoc Sacramento verbis Consecrationis effici fides Catholica sine ulla dubitatione credit, et confitetur. Primum est, verum Christi Domini corpus, illud idem, quod natum ex Virgine, in Coelis sedet ad dexteram Patris, hoc Sacramento contineri. Alterum est, nullam in eo elementorum substantiam remanere, quamvis nihil a sensibus magis alienum, et remotum videri possit. Tertium est, quod ex utroque facile colligitur, etsi verba Consecrationis id maxime exprimunt, accidentia, quae aut oculis cernuntur, aut aliis sensibus percipiuntur, sine ulla re subiecta esse, mira quadam, atque inexplicabili ratione. Ac panis quidem, et vini accidentia omnia licet videre; quae tamen nulli substantiae inhaerent, sed per se ipsa constant, cum panis, et vini substantia in ipsum Domini corpus, et sanguinem ita mutetur, ut panis, et vini substantia omnino esse desinat.

Corpus Christi verum est in hoc Sacramento. Dio de Eccl. Hier. cap. 1. Ignat. Ep. ad Smyr. et omnes alii quotquot unquam fuerunt. Scriptores Catholici.

Transubstantiatio est antiquissima Ecclesiae doctrina. Amb. lib. 4. de Sacram. cap. 4.

27. *Certum est, idem Christi corpus, quod natum est de Maria Virgine, in Eucharistia contineri.*

Verum, ut prius de primo agamus, conentur Pastores explicare, quam perspicua, et clara sint Salvatoris nostri verba, quae corporis eius veritatem in Sacramento demonstrant. Nam cum inquit, 1 *Hoc est corpus meum*, *Hic est sanguis meus*, nemo, qui modo sanae mentis sit, ignorare potest, quid nobis intelligendum sit, prae-

1 Mat. 14. 22. Luc. 22. 19. Matt. 26. 26.

Veritas Corporis Chr. in Sacramento

ex Scripturis ostenditur. Sess. 13. Conc. Trid. de Eucharistia cap. 1. et can. 1.

sertim cum de humana natura sermo habeatur, quam in Christo vere fuisse Catholica fides dubitare neminem patitur, ut vir sanctissimus, atque doctissimus Hilarius praeclare scripserit de veritate carnis, et sanguinis Christi, cum ex ipsius Domini professione, et fide nostra, caro eius vere sit cibus, relictum non esse ambigendi locum.

28. *Quomodo item verum Christi corpus in Eucharistia esse convincatur.*

Verum alter praeterea locus a Pastoribus enucleandus est, ex quo aperte licet cognoscere, verum Domini corpus, et sanguinem in Eucharistia contineri. Nam Apostolus posteaquam commemoravit panem, et vinum a Domino consecratum, et Sacra Mysteria Apostolis suis administrata esse, subiungit, 1 *Probet autem seipsum homo, et sic de pane illo edat, et de calice bibat: qui enim manducat, et bibit indigne, iudicium sibi manducat, et bibit, non diiudicans corpus Domini.* Quod si, ut Haeretici dictitant, nihil aliud in Sacramento venerandum esset praeter memoriam, et signum passionis Christi, quid opus erat tam gravibus verbis fideles hortari, ut seipsos probarent? Gravi enim illa Iudicii voce declaravit Apostolus, nefarium aliquod scelus ab eo admitti, qui impure sumens corpus Domini, quod in Eucharistia occulte latet, ab aliorum ciborum genere non distinguit. Quod etiam supra in eadem epistola uberius explicavit Apostolus his verbis, 2 *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? et panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est?* Quae quidem verba veram corporis, et sanguinis Christi Domini substantiam demonstrant. Haec igitur Scripturae loca a Pastoribus explicanda erunt, atque in primis docendum, nihil in iis dubii, aut incerti relictum esse, praesertim cum haec Ecclesiae Dei sacrosancta auctoritas interpretata sit.

1 1. Cor. 11. 28. 29.

2 1. Cor. 10. 16.

29. *Ecclesiae Christi sententia de sensu Scripturarum, et veritate corporis Domini in Eucharistia, quomodo sit perquirenda.*

Ad cuius sententiae cognitionem duplici via, et ratione possumus pervenire. Prima est, cum Patres, qui ab initio Ecclesiae, atque omni deinceps aetate floruerunt, et Ecclesiasticae doctrine optimi testes sunt, consulimus. Hi vero, summo consensu omnes huius dogmatis veritatem apertissime tradiderunt, quorum singula testimonia afferre, quoniam operosi laboris esset, satis erit pauca notare, vel indicare potius, ex quibus iudicium de caeteris facile fieri poterit. Primus igitur Divus Ambrosius fidem suam proferat, qui in libro de iis, qui initiantur Mysteriis, testatus est, verum Christi corpus in hoc Sacramento sumi, sicut verum ex Virgine sumptum est, idque certissima fide tenendum esse: et alio loco docet, ante Consecrationem autem carnem Christi. Accedat alter testis D. Chrysostomus non minoris fidei, et gravitatis, qui quidem cum multis aliis in locis hanc ipsam veritatem profitetur, et docet, tum vero praecipue hom. 60. de iis, qui Sacra Mysteria impure sumunt, itemque hom. 44. et 45. in Sanctum Ioannem: inquit enim, *Pareamus Deo, neque contradicamus, licet vel cogitationibus, vel oculis nostris videatur adversari, quod dicitur; ipsius enim sermo infallibilis est, sensus noster facile seducitur.* His vero omni ex parte consentiunt, quae Divus Augustinus acerrimus Catholicae fidei propugnator semper docuit: atque in primis exponens titulum Psalmi 33. inquit enim *Portare se in manibus suis homini impossibile est, solique Christo convenire potest: ferebatur enim ille in manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum, ait, Hoc est Corpus Meum.* Ac Cyrillus (praetereo Iustinum, et Irenaeum) adeo aperte lib. 4. in Ioannem veram Domini carnem in hoc Sacramento esse affirmat, ut eius verba nullius possint fallacibus, et captiosis interpretationibus ob-

Primo inquirendus est Patrum, & Doctorum Ecclesiae per omnia consensus; nam materia haec difficilis est, quare lento gressu discutiatur volatu Aquilino.

D. Amb. de iis, qui myst. init. c. 9. & de cons dist. 2. cap. Sicut verus, & cap. In illo &c. Revera Lib. 4. de Sacram. c. 4. & de cons. dist. 2. cap. Panis est, Chrys. ad populum Antioch. Hom. 60. & 61. idem. Hom. 44. 45. in Ioannem

S. Aug. concione 1. versus finem tractans illud. 1 Reg. 21. ubi habetur de consec. dist. 1. c. 92. Secundum septuaginta legitur Et ferebatur in manibus suis. S. Cyril. lib. 4. in Ioan c. 13. 14. & lib. 10 c. 13. Iust. Apologetico 1. sub finem.

scurari. Quod si Pastores alia etiam Patrum testimonia requirerent, facile erit Sanctos 1 Dionysium, 2 Hilarium, 3 Hieronymum, 4 Damascenum addere, innumerabilesque alios, quorum de hac res gravissimas sententias doctorum, et piorum hominum industria, et labore in unum congestas passim legimus.

1 Dion. lib. de Eccl. Hier. c. 3.
2 Lib. 8. de Trinit
3 Hieron. Ep. ad Damasum de filio prodigo.
4 Lib 4 de orth. fide cap. 14.

30. *Quoties contraria opinio in Conciliis Ecclesiae condemnata sit.*

Secundo veritas corporis Christi in Eucharistia per contrariae sententiae damnationem Ecclesiasticam poterit cognosci.

Altera restat via, quae Sanctae Ecclesiae iudicium in iis, quae ad fidem pertinent, investigare liceat, contrariae scilicet doctrinae, et opinionis damnatio. At vero constat semper, corporis Christi veritatem in Sancto Eucharistiae Sacramento ita per universam Ecclesiam diffusam, et disseminatam esse, et consentienti voluntate ab omnibus fidelibus receptam, ut, cum ante quingentos annos Berengarius id negare ausus esset, ibique signum tantummodo esse assereret, statim in Vercellensi Concilio, quod Leonis IX. auctoritate convocatum fuerat, omnium sententiis condemnatus ipse haeresim suam anathemati addixerit: qui postea cum ad eandem impietatis insaniam rediisset, tribus aliis Conciliis Turonensi, et duobus Romanis, quorum alterum Nicolaus II. alterum Gregorius VII. Pontifices Maximi convocarunt, damnatus est. Eam postea sententiam Innocentius III. in Concilio Lateranensi Magno confirmavit: ac deinceps a Florentina, et Tridentina Synodis eiusdem veritatis fides apertius declarata, ac stabilita est. Haec igitur, si Pastores diligenter exposuerint (ut nihil dicamus de iis, qui erroribus obcoecati, nigil magis, quam veritatis lucem oderunt) et infirmos confirmare, et piorum mentes summa quadam laetitia, et voluptate afficere poterunt.

Berengarius sententiam suam in Vercellensi Concilio abiuravit, ut constat ex cap Ego Berengarius. Concil. Later. c. 1. & habetur de sum. Trid. & fide Cathol c. Firmiter Conc. Flor. in doctrina de Sacram. c. 4 & can. 22. Conc. Trid. sess. 13.

31. *Quomodo in Symbolo dogma de veritate Corporis Christi in hoc Sacramento includatur.*

Cum praesertim fidelibus dubitare non liceat, quin inter caeteros fidei articulos huius etiam dog-

matis fides comprehendatur. Nam, cum Dei summam omnium rerum potestatem credunt, et confitentur, credant etiam necesse est, potestatem ei non defuisse maximi huius operis efficiendi, quod in Eucharistiae Sacramento admiramur, et colimus. Deinde cum credunt Sanctam Ecclesiam Catholicam, necessario sequitur, ut simul credant, eam esse, quam explicavimus, huius Sacramenti veritatem.

32. *Quanta sit Ecclesiae militantis dignitas, ex huius Mysterii maiestate ostenditur.*

Sed nihil est profecto, quod ad piorum iucunditatem, et fructum addi possit, cum huius altissimi Sacramenti dignitatem contemplantur. Primum enim intelligunt, quanta sit Evangelicae legis perfectio, cui datum est, id reipsa habere, quod signis tantum, et figuris Mosaicae legis tempore adumbratum fuerat. Quare divinitus dictum est a Dionysio, Ecclesiam nostram mediam esse inter Synagogam, et supremam Hierusalem, ac propterea utriusque participem. Ac profecto satis mirari fideles nunquam poterunt Sanctae Ecclesiae perfectionem, eiusque gloriae altitudinem, cum inter eam et coelestem beatitudinem unus tantum gradus interesse videatur. Hoc enim nobis cum coelitibus commune est, ut utrique Christum Deum, et hominem praesentem habeamus: sed quo uno gradu ab iis distamus, illi praesentes beata visione perfruuntur, nos praesentem, et tamen ab oculorum sensu remotum, Sacrorum Mysteriorum admirabili integumento se occultantem firma, et constanti fide veneramur. Praeterea fideles hoc Sacramento Christi Salvatoris nostri perfectissimam charitatem experiuntur. Eius enim bonitatem maxime decuit, naturam, quam a nobis sumpserat, a nobis nunquam subtrahere, sed quantum fieri posset, esse, versarique nobiscum velle, ut illud omni tempore vere, et proprie dictum videretur, 1 *Deliciae meae esse cum filiis hominum.*

Dignitas Sacramenti Eucharistiae, et Ecclesiae propter illud.

Haec habet magna ex parte, Tho. in 3. p. q. 75. art. 1. S. Dion. de Eccl. Hiera. c. 7. circa medium.

1 Prov. 8. 31.

33. *Ossa, nervi, et quaecunque ad hominis perfectionem pertinent, una cum divinitate hîc vero adsunt.*

De concomitantia partium corporis Christi in hoc Sacramento, de cons. dist. 2. cap Singuli, &c.
Vbi panis est. Ambros. in lib. de iis, qui myst. init. cap. 9.
Tho. in 3. par. q. 76. art. 1. Christus nomen Dei, et hominis est.
Dam. lib. 3. c. 27.

Iam vero hoc loco etiam explicandum est, non solum verum Christi corpus, et quicquid ad veram corporis rationem pertinet, veluti ossa, et nervos, sed etiam totum Christum in hoc Sacramento contineri. Docere autem oportet, Christum nomen esse Dei, et hominis, unius scilicet personae, in qua Divina, et humana natura coniuncta sit. Quare utramque substantiam, et quae utriusque substantiae consequentia sunt, Divinitatem, et totam humanam naturam, quae ex anima, et omnibus corporis partibus, et sanguine etiam constat, complectitur: quae omnia in Sacramento esse credendum est. Nam cum in coelo tota humanitas Divinitati in una persona, et hypostasi coniuncta sit, nefas est suspicari, corpus, quod in Sacramento inest, ab eadem divinitate seiunctum esse.

34. *Sanguis, Anima, et Divinitas, non eodem modo in Eucharistia, quo Corpus Christi sunt.*

Ex Concilio Ephesino in Epist. ad Nestorium, et refertur de cons. dist. 2. c. Necessario.
In termino consecrationis ex vi verborum sunt duo, formale, et materiale. Scot. 4. dist. 8. q. 3. litt. KK Quid adsit ex concomitantia. Sess. 13. Concil. Trid. de Eucharistia c. 3.

In quo tamen Pastores animadvertant necesse est, non omnia eadem ratione, aut virtute in hoc Sacramento contineri. Quaedam enim sunt, quae ex vi, et efficientia Consecrationis in Sacramento esse dicimus. Nam cum verba illa efficiant, quicquid significant, id esse in Sacramento ex vi Sacramenti Divinarum rerum Scriptores appellarunt, quod verborum forma exprimitur. Ita si contingeret, ut aliquid ab aliis rebus omnino seiunctum esset, id solum, quod forma significaret, in Sacramento esse, caetera non item esse, docuerunt. Quaedam vero in Sacramento continentur, quod illis rebus coniuncta sint, quae forma exprimuntur. Nam cum forma, quae ad panem consecrandum adhibetur, corpus Domini significet, cum dicitur, 1 *Hoc est Corpus meum*, ipsum Christi Domini corpus ex vi Sacramenti in Eucharistia erit: at quia Corpori Sanguis, Ani-

1 Matth. 26. 26.

ma, Divinitas coniungitur, haec quoque in Sacramento erunt omnia, non quidem ex Consecrationis virtute, sed ut ea, quae corpori coniuncta sunt. Atque haec ex concomitantia in Sacramento esse dicuntur, qua ratione totum Christum in Sacramento esse perspicuum est. Si enim duo aliqua inter se reipsa coniungantur, ubi unum sit, ibi etiam alterum esse necesse est. Sequitur itaque, totum Christum usque adeo tam in panis, quam in vini specie contineri, ut, quemadmodum in panis specie non Corpus modo, sed etiam Sanguis, et totus Christus vere inest, sic contra in vini specie non solum Sanguis, sed Corpus, et totus Christus vere insit.

Sub altera Eucharistiae specie totum Christum per concomitantiam contineri.

35. *Cur in Eucharistia duplex fiat Consecratio.* Sed quanquam haec ita se habere omnibus fidelibus certum, et persuasissimum esse debeat, optimo tamen iure institutum est, ut separatim duae Consecrationes fierent. Primo, ut passio Domini, in qua Sanguis a Corpore divisus est, magis referatur, cuius rei causa in Consecratione Sanguinem effusum esse meminimus. Deinde maxime consentaneum fuit, ut, quoniam Sacramento ad alendam animam utendum nobis erat, tanquam cibus, et potus institueretur, ex quibus perfectum Corporis alimentum constare perspicuum est.

Alex. de Ales 4. par. Summae sac. Theo. q 21. mem. 2. Vt ostendatur totam humanam naturam assumpsisse, ut totam redimeret; ideo ergo in duabus speciebus celebratur, ut animae, et carnis liberatio in nobis significetur. Ambr. 1. Cor. 11. 22. Levit. 17.

36. *Totus Christus in quavis utriusque speciei particula praesens adest.*

Neque vero illud praetermittendum non solum in utraque specie, sed in quavis utriusque speciei particula totum Christum contineri. Sic enim Ambrosius scriptum reliquit, *Singuli accipiunt Christum Dominum, et in singulis portionibus totus est, nec per singulos minuitur, sed integrum se praebet in singulis.* Atque id praeterea ex Evangelistis facile colligi potest. Neque enim credendum est singula panis frusta propria verborum forma a Domino consecrata esse, sed eadem simul omnem panem, qui ad Sacra mysteria conficienda, atque Apostolis distribuenda satis futu-

De cons. dist. 2. c. 76. et habetur in Miss. Ambr. Praef. Dominica v. post Epiphan.

Exod. 15.

Fusius explicatur Ses. 3. Conc. Trid. c. 3. et can. 3. et sess 21. de comm. sub utraque specie cap. 1.

ras esset. Id quod de calice factum esse apparet, cum ipse dixit, 1 *Accipite, et dividite inter vos*. Hactenus quae explicata sunt, eo pertinent, ut ostendant Pastores, verum Christi Corpus, et Sanguinem in Eucharistiae Sacramento contineri.

1 Luc. 22. 17.

37. *Post Consecrationem nulla materiae huius Sacramenti substantia remanet.*

De Transubstantiatione Sess. 13. Concil. Trid. de Euchar. c. 4 et can. 2. Quomodo corpus Christi in Eucharistia esse incipiat Tho in 3. p. q. 75. art. 2.

Nunc, quod alterum erat propositum, docebunt etiam panis, et vini substantiam in Sacramento post Consecrationem non remanere. Hoc vero quamvis maximam admirationem merito habere possit, tamen cum eo, quod prius demonstratum est, necessario coniungitur. Etenim si est verum Christi Corpus sub panis, et vini specie post Consecrationem, omnino necesse est, cum ibi antea non esset, hoc vel loci mutatione, vel creatione, vel alterius rei in ipsum conversione factum esse. At vero fieri non posse constat, ut Corpus Christi in Sacramento sit, quod ex uno in alium locum venerit. Ita enim fieret, ut a Coeli sedibus abesset, quoniam nihil movetur, nisi locum deserat, a quo movetur. Creari autem Corpus Christi minus credibile est, ac ne in cogitationem quidem cadere hoc potest: relinquitur ergo, ut in Sacramento sit Corpus Domini, quod panis in ipsum convertatur. Quare nulla panis substantia remaneat necesse est.

Non per loci mutationem.

Non per creationem.

Adest per conversionem.

Scot. 4. sent. dist. 11. q. 3. 4. et 5. Ex nocte fit dies, ex mane meridies.

38. *Transubstantiatio a Conciliis probata in Scripturis fundamentum habet.*

Later. Conc. c. 1. Eugenius IV in Ep. ad Arm. data approbata a Conc. Flor. Trid Syn. sess. 13. can. 2.

Hac ratione adducti Patres, et maiores nostri in Conciliis Lateranensi Magno, et Florentino, huius articuli veritatem apertis decretis confirmarunt. A Tridentina vero Synodo explicatius ita definitum est, *Si quis dixerit in Sacrosancto Eucharistiae Sacramento remanere substantiam panis, et vini una cum Corpore, et Sanguine Domini nostri Iesu Christi, anathema sit*. Haec vero ex testimoniis Scripturarum facile fuit colligere. Primum, quod in eius Sacramenti institutione ipse Dominus dixit, 1 *Hoc est Corpus meum*, Vocis

Transubstantiatio scripturis statuitur. 1 Matth. 26. 28. Marc. 14. 8.

enim *Hoc*, ea vis est, ut omnem rei praesentis substantiam demonstret; quod si panis substantia remaneret, nullo modo vere dici videretur, *Hoc est Corpus meum*. Deinde Christus Dominus apud Ioannem, 1 *Panis*, inquit, *quem ego dabo*, *caro mea est pro mundi vita*, panem videlicet carnem suam vocans. Ac paulo post subiecit, 2 *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis*, *et biberitis eius Sanguinem*, *non habebitis vitam in vobis*; et rursus 3 *Caro mea vere est cibus*, *et Sanguis meus vere est potus*. Cum ergo tam claris, et perspicuis verbis carnem suam panem, et verum cibum, sanguinem item verum potum nominaverit, satis videtur declarasse, nullam in Sacramento substantiam panis, et vini remanere.

1. Cor. 11. 24. Exo. 18.

1 Ioan. 6. 15.

2 Ibidem 53.

3 Ibidem 57.

39. *Quomodo Patres in hoc Sacramento Transubstantiationem agnoverint*.

Atque hanc perpetuo Sanctorum Patrum consentientem fuisse doctrinam, qui eos evolverit, facile intelliget. D. quidem Ambrosius ita scribit. *Tu forte dicis*, *Meus panis est usitatus*, *sed panis est ante verba Sacramentorum*, *ubi accesserit Consecratio*, *de pane fit caro Christi*. Quod quidem ut facilius probare possit, varia deinde affert exempla, et similitudines. Alibi vero cum verba illa interpretaretur 4 *Omnia*, *quaecunque Dominus voluit*, *fecit in coelo*, *et in terra*: *licet*, inquit, *figura panis*, *et vini videatur*, *nihil tamen aliud*, *quam caro Christi*, *et sanguis post Consecrationem credendum est*. Atque iisdem fere verbis eandem sententiam Sanctus Hilarius exponens docuit, quamvis extrinsecus panis, et vinum videatur, vere tamen Corpus, et Sanguinem Domini esse.

Transubstantiatio ex consensu Patrum ostenditur. D. Amb. lib. 4. de Sacram. c. 4. et habetur de cons. dist. 2. cap. Panis est.

4 Psal. 134. 6. Ex lib. 4. de Sacram. c. 4. et 6. de cons. dist. 2. cap. Omnia.

40. *Qua ratione Eucharistia post Consecrationem etiam panis dicatur*.

Sed moneant Pastores hoc loco, mirandum non esse, si post Consecrationem panis etiam vocetur. Hoc enim nomine Eucharistia appellari consuevit, tum quia panis speciem habeat, tum quia naturalem alendi, et nutriendi corporis vim, quae

Eccles. 10. 31. et 17. 21.

Exod. 7. 10. Eccl. 29. 33.

panis propria est, adhuc retineat. Eam autem esse sacrarum litterarum consuetudinem, ut res ita appellent, cuiusmodi esse videantur, satis ostendit quod in Genesi dictum est, 1 tres viros Abrahae apparuisse, qui tamen tres Angeli erant. 2 Et duo illi, qui Apostolis, ascendente in coelum Christo Domino, apparuerunt, cum essent Angeli, viri dicuntur.

1 Gen. 18. 2. 2 Act. 1. 10. Vide D.Tho. in 3. p.q.75. art. 3. et 4.

41. *Quomodo fiat tam admiranda substantiarum conversio.*

Quam admirabilis sit conversio.

Difficillima est omnino huius mysterii explicatio. Sed tamen conabuntur Pastores iis, qui magis in divinarum rerum cognitione profecerunt, (nam qui adhuc imbecilliores sunt, verendum esset, ne rei magnitudine opprimerentur) conabuntur, inquam, tradere huius admirabilis conversionis modum; quae ita fit, ut tota panis substantia divina virtute in totam Corporis Christi substantiam, totaque vini substantia in totam Sanguinis Christi substantiam, sine ulla Domini nostri mutatione convertatur. Neque enim Christus aut generatur, aut mutatur, aut augescit, sed in sua substantia totus permanet. Quod mysterium cum 3 D. Ambrosius declaret, *Vides*, inquit, *quam operatorius sit sermo Christi; si ergo tanta vis est in sermone Domini Iesu, ut inciperent esse, quae non erant, mundus scilicet: quanto magis operatorius est, ut sint ea, quae erant, et in aliud commutentur?* In quam sententiam alii etiam veteres, et gravissimi Patres scriptum reliquerunt. Divus quidem Augustinus, 4 *Fideliter fatemur, ante Consecrationem panem esse, et vinum, quod natura formavit, post Consecrationem vero carnem Christi, et sanguinem, quod benedictio consecravit.* Damascenus 5 *Corpus secundum veritatem coniunctum est divinitati, corpus ex Sancta Virgine, non quod ipsum corpus assumptum de coelo descendat, sed quod ipse panis, et vinum in corpus, et sanguinem Christi transmutetur.*

3 D. Amb. lib. 4. de Sacram. c. 4. et habetur de cons. dist. 2. c. Panis est.

4 Habetur de cons. dist. 2. cap. Nos autem.

5 Dam. lib. 4. de orth. fide c. 14.

Scot. 4. sent. dist. 11. q. 3. litt. 1.

42. *Stupendae huic conversioni commode nomen impositum est Transubstantiatio.*

Haec itaque admirabilis conversio convenienter, et proprie a Sancta Catholica Ecclesia Transubstantiatio est appellata, quemadmodum Sacra Tridentina Synodus docuit. Ut enim generatio naturalis, quod forma in ea mutetur, recte, et proprie transformatio dici potest: ita etiam, quod in Sacramento Eucharistiae tota unius rei substantia in totam alterius rei substantiam transeat, verbum Transubstantiationis recte, et sapienter a maioribus nostris inventum est.

Trid. Synod. sess. 13. can 4 quod nomen primo auctoritate Con. Lateranensis magni receptum est; c. 1. & habetur de sum. Trin. & fide Cath. cap. 1. Sacrosanctae Eucharistiae Sacramentum pie credendum non curiose scrutandum.

34. *Modus Transubstantiationis, et loci, in quo Christus est in hoc Sacramento, curiosius non inquirendus.*

Sed illud saepissime a Sanctis Patribus repetitum fideles admonendi sunt, ne curiosius inquirant, quo pacto ea mutatio fieri possit. Nec enim percipi a nobis potest, nec in naturalibus mutationibus, aut in ipsa rerum creatione eius rei exemplum aliquod habemus. Verum quid hoc sit, fide cognoscendum est: quomodo fiat, non curiosius inquirendum. Non minorem vero cautionem Pastores adhibeant oportet in eo etiam mysterio explicando, quomodo Christi Domini corpus in minima panis particula totum contineatur. Vix enim unquam huiusmodi disputationes instituendae erunt: sed tamen quando Christiana charitas hoc postulaverit, primum quidem meminerint fidelium animos illa voce praemunire, 1 *Non erit impossibile apud Deum omne verbum.*

Quomodo Christi corpus in minima panis particula totum contineatur. Vide Conc. Trid. sess. 13. cap. 3 et de cons. dist. 2. cap. Singuli, et Flor. Conc in decr. de Sacrament.

1 Lucae 1. 37.

44. *Christi corpus in Eucharistia non est ut in loco.*

Deinde vero doceant, Christum Dominum in hoc Sacramento, ut in hoc loco non esse. Etenim locus res ipsas consequitur, ut magnitudine aliqua praeditae sunt, Christum vero Dominum ea ratione in Sacramento esse non dicimus, ut magnus, aut parvus est, quod ad quantitatem attinet, sed ut substantia est. Substantia enim pa-

Christus in Sacramento non est ut in loco, sed ut magnus, vel parvus, sed ut substantia, quae integre aeque in parvo, et magno spatio continetur.

P 4

nis in Christi substantiam, non in magnitudinem, aut quantitatem convertitur. Nemo vero dubitat, substantiam aeque in parvo, atque in magno spatio contineri. Nam & aeris substantia, totaque eius natura sic in parva, ut in magna aeris parte: itemque tota aquae natura non minus in urnula, quam in flumine insit, necesse est. Cum igitur panis substantiae corpus Domini nostri succedat, fateri oportet, ad eundem plane modum in Sacramento esse, quo erat panis substantia ante Consecrationem. Ea vero utrum sub magna, an sub parva quantitate esset, nihil ad rem omnino pertinebat.

Tho. 3. p. q. 76. Scot. 4. d. 10. q. 3. Alex. 4. par. q 50. mem. 3. ar. 4. et 6.

44. *In hoc Sacramento nulla est substantia, cui accidentia panis, et vini inhaereant.*

Tertium restat, quod in hoc Sacramento maximum, atque admirabile videatur: quod quidem, iam duobus aliis explicatis, facilius a Pastoribus tractari posse existimandum est; panis videlicet, & vini species in hoc Sacramento aliqua re subiecta constare. Nam cum antea demonstratum sit, corpus Domini, et sanguinem vere in Sacramento esse, ita ut amplius nulla subsit panis, et vini substantia, quoniam ea accidentia Christi corpori, et sanguini inhaerere non possunt, relinquitur, ut supra omnem naturae ordinem, ipsa se nulla alia re nisa sustentent. Haec perpetua, et constans fuit Catholicae Ecclesiae doctrina: quae etiam facile eorum testimoniorum auctoritate confirmari poterit, quibus antea planum factum est, nullam residere in Eucharistia panis, aut vini substantiam.

De subsistentia accidentium panis, et vini sine aliqua re subiecta. Colligi hoc potest ex c. Hos autem de cons. dist. 8. et cap. Cum Marthae de celeb. Missarum §. Quaesivisti, et probat D. Th. 3. p. q. 75. art. 2. et q. 77. art. 1. et alibi saepe et Conc. Constan. sess. 8.

45. *Quare Christus sub panis, et vini specie corpus, et saguinem suum tradere voluerit.*

Sed nihil magis fidelium pietati convenit, quam, omissis subtilioribus quaestionibus, huius admirabilis Sacramenti maiestatem venerari, et colere, ac deinde in eo summam Dei providentiam suscipere, quod Sacrosancta Mysteria sub panis, et vini specie administranda instituerit. Nam cum a

Vide Cyrillum l. 4. in Ioan. c. 22. Cypr. de coena Domini. Aug. tr. 27 in Ioan. Tho. in 3. p. q. 74. art. 1. et 75. art. 1. Dam. lib. 4. de fid. orth. cap. 14.

communi omnium natura maxime abhorreat humanae carnis esca, aut sanguinis potione vesci, sapientissime fecit, ut Sanctissimum corpus, et sanguis sub earum rerum specie, panis, inquam, et vini, nobis administraretur, quorum quotidiano, et communi alimento maxime delectamur. Adiunctae vero etiam sunt duae illae utilitates, quarum prima est, quod ab infidelium calumnia liberati sumus, quam facile effugere non possemus, si Dominum sub propria specie comedere videremur. Altera est, quod dum corpus, et sanguinem Domini ita sumimus, ut tamen, quod vere sit, sensibus percipi non possit, hoc ad fidem in animis nostris augendam plurimum valet: quae quidem, ut Sancti Gregorii sententia pervulgatum est, ibi non habet meritum, ubi humana ratio praebet experimentum. Haec autem quae hactenus exposita sunt, non nisi magna adhibita cautione, pro audientium captu, et temporum necessitate explicanda erunt.

Prima ratio.

Secunda ratio.

Greg. Papa Homil. 26. in Evangelia.

46. *Quid boni consequantur, qui corpori, et sanguini Domini digne communicaverint.*

Verum quae de huius Sacramenti admirabili virtute, et fructibus dici possunt, nullum esse genus fidelium existimandum est, ad quos earum rerum cognitio non pertineat, quibusque maxime necessaria videri non debeat. Ut enim Eucharistiae utilitatem fideles intelligant, ob eam potissimum causam, quae de hoc Sacramento tam multis verbis disseruntur, cognoscenda sunt. Sed quoniam immensae eius utilitates, et fructus nulla ratione explicari possunt, unus; aut alter locus a Pastoribus tractandus erit, ut ostendant, quanta in Sacrosanctis illis Mysteriis bonorum omnium copia, et affluentia inclusa sit. Hoc vero aliqua ex parte ita assequentur, si omnium Sacramentorum vi, atque natura patefacta Eucharistiam fonti; caetera rivulis comparaverint. Vere enim, ac necessario fons omnium gratiarum dicenda est, cum fontem ipsum coelestium charismatum, et donorum, om-

De multiplici, et admirabili fructu tanti Sacramenti agitur Seff. 23. Conc. Trid de Euch. c. 1. et c. 5. vide Iren. lib. 4. c. 34. Cyrill. lib. 4. in Io. c. 12. et 14. Chry. Hom. 84. in Ioan. Tho. in 3. p. q. 76. per totam, & alibi saepe.

niumque Sacramentorum authorem Christum dominum admirabili modo in se contineat, a quo, tanquam a fonte, ad alia Sacramenta, quidquid boni, et perfectionis habent, derivatur. Ex hoc igitur divinae gratiae fonte amplissima munera, quae nobis hoc Sacramento imperiuntur, facile colligi poterunt.

47. *Quae commoda panis, et vinum corpori, ea praestantiori modo Eucharistia animae affert.*

Amb. lib. 5. de Sacram. cap. 4. et Chrysost. Hom. 45. in Ioan.

Per Eucharistiam nos Deo, & Deus nobis coniungitur. Conferatur hic locus cum sect. 6. ult. artic. symb. Aug. lib. 7. conf. cap. 10.

Commode etiam fieri videbitur, si panis, et vini natura, quae huius Sacramenti symbola sunt, perpendatur. Nam quos usus corpori panis, et vinum affert, eos omnes animae saluti, iucunditati, meliori quidem, ac perfectiori ratione Eucharistiae Sacramentum praebet. Neque enim hoc Sacramentum in substantiam nostram, ut panis, et vinum, mutatur, sed nos quodammodo in eius naturam convertimur: ut recte illud D. Augustini ad hunc locum transferri possit, *Cibus sum grandium, cresce, et manducabis me, nec tu me in te mutabis, sicut cibum carnis tuae, sed tu mutaberis in me.*

48. *Quomodo per hoc Sacramentum gratia conferatur.*

1 Ioan. 1. 17.

2 Ioan. 6. 56.

Quod si 1 gratia, et veritas per Iesum Christum facta est, in animam quoque influat est necesse, cum eum pure, et sancte accipit, qui de se seipso dixit, 2 *Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in illo.* Nam qui pietatis, et religionis studio affecti hoc Sacramentum sumunt, nemini dubium esse debet, quin ita Filium Dei in se admittant, ut eius corpori tanquam viva membra inserantur.

3 Ibidem 57.

4 Ibidem 51.

B. Cyril. lib. 4. in Ioa. c. 1. 14. et Ep. 10. ad Nest.

Siquidem scriptum est, 3 *Qui manducat me, et ipse vivet propter me*: item, 4 *Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.* Quem locum Cyrillus dum interpretaretur, inquit, *Dei Verbum uniens seipsum propriae carni fecit ipsam vivificativam. Eum ergo decebat miro quodam modo uni-*

ri corporibus per sacram eius carnem, et pretiosum sanguinem, quae accipimus in benedictione vivificativa in pane, et vino.

49. *Homo peccatis foedatus, ac mortuus Eucharistiae sumptione non vivificatur, etiamsi hoc Sacramentum gratiam conferre dicatur.*

Verum, quod dicitur, Eucharistia gratiam tribui, Pastores admoneant oportet, ita intelligendum non esse, perinde ac necesse non sit, ut, qui re ipsa hoc Sacramentum utiliter percepturus est, gratiam antea adeptus fuerit. Constat enim, quemadmodum mortuis corporibus naturale alimentum nihil prodest, ita etiam animae, quae spiritu non vivit, sacra mysteria non prodesse. Ac propterea panis, et vini speciem habent, ut significetur, non quidem revocandae ad vitam animae, sed in vita conservandae causa instituta esse. Verum hoc ideo dictum est, quoniam prima etiam gratia (qua omnes praeditos esse oportet, antequam sacram Eucharistiam ore contingere audeant, 1 ne iudicium sibi manducent, et bibant) nemini tribuitur, nisi hoc ipsum Sacramentum desiderio, et voto percipiat. Est enim omnium Sacramentorum finis, et Ecclesiasticae unitatis, ac coniunctionis symbolum; neque extra Ecclesiam consequi gratiam ullus potest.

Quomodo hoc Sacramentum sit gratiae causa. Tho. 3. p. q. 76. art. 3. vide lib. de Eccl. dogm. cap. 53. Conc. Trid. sess. 13. c. 7. et can. 11. et de consec. dist. 1. c. Qui scelerate, et cap. Quid est Christum, et c. Sicut Iudas.

1 1. Cor. 11. 28.

50. *Quomodo anima hoc spirituali cibo reficiatur, et augeatur.*

Deinde quoniam, uti corpus cibo naturali non conservatur modo, sed etiam augetur, gustusque novam quotidie ex eo voluptatem, et suavitatem percipit, ita etiam sacrae Eucharistiae cibus non solum animam sustentat, sed vires illi addit, efficitque, ut spiritus divinarum rerum delectatione magis commoveatur, ob eam causam fit, ut gratiam hoc Sacramento tribui, recte, et verissime dicatur. Iure enim 1 mannae comparari potest, ex qua omnis saporis suavitas percipiebatur.

Quomodo hoc Sacramentum sit de necessitate salutis saltem in voto. vide apud Tho. in 3. par. q. 73. art. 3. et q. 79. art. 1. ad 1.

1 Sap. 16. 20. Ioan. 6. 49.

51. *Per Eucharistiam peccata leviora dimittuntur.*

Inno. 3. lib. 4. de myst. alt. cap. 44. Bern. serm. in coena Domini.

Remitti vero Eucharistia, et condonari leviora peccata, quae venialia dici solent, non est, quod dubitari debeat. Quicquid enim cupiditatis ardore anima amisit, dum levi aliqua in re parum offendit, id totum Eucharistia, eas ipsas minores culpas abstergens, restituit. Quemadmodum etiam (neque enim a proposita similitudine discedendum videtur) quod innati caloris vi quotidie detrahitur, ac deperit, paulatim addi, et refici naturali alimento sentimus. Quare merito a D. Ambrosio de hoc coelesti Sacramento dictum est, *Iste panis quotidianus sumitur in remedium quotidianae infirmitatis*. Verum haec de iis peccatis intelligenda sunt, quorum sensu, et delectatione animus non permovetur.

Cyr. lib 4. in Io. c. 17. et lib. 3. c. 37. Et in collecta, dicitur. Sit ablutio scelerum. Ambr. in lib. 4. de Sac. c. 6. et lib. 5. cap. 4.

52. *Per hoc item Sacramentum anima a futuris malis praeservatur.*

Thom. ead. q. 79. art. 6. ex Io. c. 6. Aug. tract. 26. in Ioan.

Illa praeterea in sacris mysteriis vis est, ut nos a criminibus puros, et integros, atque a tentationum impetu incolumes servent, ac tanquam caelesti medicamento animam praeparent, ne alicuius mortiferae perturbationis veneno facile infici, ac corrumpi queat. Atque ob eam etiam causam, ut testatur Cyprianus, cum a Tyrannis fideles ad tormenta, et caedem propter Christiani nominis confessionem vulgo raperentur, ne illi forte dolorum acerbitate victi, in salutari certamine deficerent, vetus in Ecclesia Catholica mos fuit, ut eis ab Episcopis Dominici corporis, et sanguinis Sacramenta praeberentur. Sed carnis etiam libidinem cohibet, ac reprimit. Dum enim charitatis igne animos magis incendit, concupiscentiae ardorem extinguat necesse est.

S. Cypr. lib 1. Ep. 2. ad Cornelium.

53. *Quomodo per hoc Sacramentum aditus ad aeternam gloriam pateat.*

Thom. in 3. p. q. 79. art 2. Chrys. de Sacerd lib. 6.

Postremo, ut uno verbo omnes huius Sacramenti utilitates, et beneficia comprehendantur, dicendum est, sacrae Eucharistiae summam vim esse ad aeternam gloriam comparandam. Scriptum est enim, 1 *Qui manducat meam carnem, et bibit*

1 Ioan. 6. 54.

meum sanguinem, habet vitam aeternam, et ego resuscitabo eum in novissimo die. Huius videlicet Sacramenti gratia fideles, dum hanc vitam degunt, summa conscientiae pace, et tranquillitate perfruuntur: deinde eius virtute recreati non secus, atque Helias, 1 qui subcineritii panis fortitudine ambulavit usque ad montem Dei Horeb, cum ex vita emigrandi tempus advenerit, ad aeternam gloriam, et beatitudinem ascendunt. Haec omnia a Pastoribus latissime explicabuntur, si vel Divi Ioannis locum, in quo multiplices huius Sacramenti effectus aperiuntur, tractandum sumpserint, vel admiranda Christi Domini facta percurrentes, ostenderint, cum eos iure, ac merito beatissimos fuisse existimemus, 2 in quorum tecta mortalis receptus est, vel qui illius 3 vestis, aut fimbriae tactu sanitatem recuperarunt, multo nos beatiores, et feliciores esse, in quorum animam immortali gloria praeditus ingredi non gravetur, ut eius vulnera sanet omnia, eamque amplissimis muneribus ornatam sibi coniungat.

1 3. Reg. 19. 3.

Ioan. 5. 54. 55.

2 Matt. 8. 14. et 9. 10. Lucae 10 38.

3 Matt. 9. 29. 21.

54. *Quot modis corpori, et sanguini Domini communicemus.*

De modis recipiendi Eucharistiam.

Verum docendum est, a quibus ingentes illi Sacrae Eucharistiae fructus, qui modo commemorati sunt, percipi possint, neque unam tantum esse communicandi rationem, ut fidelis populus discat meliora charismata aemulari. Recte igitur, et sapienter maiores nostri, ut in 4 Tridentina Synodo legimus, tres huius Sacramenti sumendi rationes distinxerunt. Alii enim tantum Sacramentum accipiunt, ut peccatores, qui Sacra mysteria impuro ore, et corde accipere non verentur, quos Apostolus ait 5 indigne manducare, et bibere corpus Domini. De his Divus Augustinus ita scribit, *Qui non manet in Christo, et in quo non manet Christus, procul dubio non manducat spiritualiter eius carnem, licet carnaliter, et visibiliter premat dentibus Sacramenta corporis, et sanguinis*. Qui itaque hoc modo affecti Sacra myste-

4 Conc. Tr. sess. 13. c. 8.

5 1. Cor. 11. 29. Aug. de consec. dist. 2. c. Quis est, et in tract. 26. in Io. et lib. 5. de Baptis. cont. Dona cap. 8. et Mag. in 4. dist. 9. lit. B. et Tho in 3. p. q. 80. art. 1.

Triplici modo sumitur Euch. Sacramentaliter tantum, et corporaliter.
1 1. Cor. 11. 16.
Spiritualiter tantum.
1 Gal. 5. 6.

ria accipiunt, non solum ex his nullum capiunt fructum, sed ipso 2 Apostolo teste, iudicium sibi manducant, et bibunt. Alii vero spiritu tantummodo Eucharistiam sumere dicuntur: ii sunt, qui desiderio, et voto, propositum caelestem illum panem comedunt, fide vera incensi, 1 quae per dilectionem operatur: ex quo si non omnes, maximos certe utilitatis fructus consequuntur.

Sacramentaliter, et spiritualiter simul.
2 1. Cor. 11. 28.
3 Matth. 22. 11.

Alii denique sunt, qui Sacramento, et spiritu Sacram Eucharistiam percipiunt, qui, cum ex Apostoli doctrina 2 prius se probaverint, ac 3 veste nuptiali ornati ad divinam hanc mensam accesserint, ex Eucharistia capiunt uberrimos illos, quos antea diximus, fructus. Quare perspicuum est, eos se maximis, et caelestibus bonis privare, qui cum ad corporis Domini Sacramentum etiam sumendum parati esse possint, satis habent spiritu tantum Sacram Communionem accipere.

Qui communicare Sacramentaliter negligunt, quantis se privent fructibus.

55. *Antequam quis ad Eucharistiam accedat, praeparandum animum esse ostenditur.*

De praeparatione ad Eucharist. sess. 13. Concilii Trid. de Euch. c. 7. et can. 11. vide Basil. q. 111. in reg. brevioribus.
4 Ioan. 13. 5.

Sed iam docendum est, qua ratione praeparatos fidelium animos esse oporteat, antequam ad Sacramentalem Eucharistiae perceptionem veniant. Ac primum quidem, ut pateat, eam praeparationem maxime necessariam esse, Salvatoris nostri exemplum proponendum est. Nam antequam Apostolis pretiosi corporis, et sanguinis sui Sacramenta daret, quamvis iam mundi essent, 4 pedes eorum lavit, ut declararet, omnem diligentiam adhibendam esse, ne quid nobis ad summam animi integritatem, et innocentiam desit, cum Sacra mysteria percepturi sumus. Deinde vero fideles intelligant, quemadmodum, si optime affecto, et praeparato animo Eucharistiam aliquis sumat, amplissimis coelestis gratiae muneribus ornatur: ita contra, si imparatus accipiat non solum nihil commodi, sed maxima etiam incommoda, et detrimenta eum accipere. Optimis enim rebus, et maxime salutaribus hoc proprium est, ut, si

Thom. in 3. p. q. 80. art. 4.

in tempore iis utamur, vehementer prosint: sin alieno tempore adhibeantur, perniciem, et exitium afferant. Quare mirandum non est, ingentia quoque, et praeclarissima Dei dona, cum bene constituto animo accipiuntur, ad coelestem gloriam consequendam maximo nobis adiumento esse: at vero, cum iis nos ipsos indignos praebemus, sempiternam mortem afferre. Id vero arcae Domini exemplo comprobatur. 1 Arca enim Foederis, qua nihil praestantius Israeliticus populus habuit, cui etiam per illam maxima, et innumerabilia beneficia Dominus tribuerat, a 2 Philistaeis ablata, summam illis pestem, et calamitatem cum aeterno dedecore coniunctam importavit. Sic etiam cibi, qui ore accepti stomachum bene affectum illabuntur, corpora alunt, et sustentant, qui vero in stomachum vitiosis humoribus plenum infundi solent, graves morbos efficiunt.

1 Exo. 26. 21. 24.

2 1. Reg. 5. per totum.

56. *Quo pacto animus ad Eucharistiam sit praeparandus.*

Primum itaque illam praeparationem fideles adhibeant, ut discernant mensam a mensa, hanc sacram ab aliis profanis, coelestem hunc panem a communi. Atque hoc fit, cum certo credimus, praesens esse verum corpus, et sanguinem Domini, 3 quem in coelo Angeli adorant, 4 ad cuius nutum columnae coeli contremiscunt, et pavent, cuius 5 gloria plenum est coelum, et terra. Hoc nimirum est diiudicare corpus Domini, quod 6 Apostolus admonuit: cuius tamen mysterii magnitudinem venerari potius oportet, quam in disputationibus eius veritatem curiosius perquirere.

Ad dignam Eucharistiae sumptionem primo discernendus est coelestis panis a communi.

3 Psal. 96. 8. Heb. 1. 6.

4 Ioann. 26. 11.

5 Isa. 6. 3.

6 1. Cor. 11. 29.

Altera vero illa praeparatio maxime necessaria est, ut unusquisque a seipso quaerat, num pacem cum aliis habeat, 7 num proximos vere, atque ex animo diligat. Inquit enim Matthaeus, 8 *Si ergo offers munus tuum ab altare, et ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid adversum te, relinque ibi munus tuum ante altare, et vade,*

Secundo reconciliatio cum inimicis facienda est.

7 1. Ioan. 3. 14.

8 Matt. 5. 24. 25.

prius reconciliari fratri tuo, et tunc veniens offeres munus tuum.

Tertio conscientia per Sacramentum poenitentiae a capitalibus vitiis eluenda est Syn. Trid. sess. 13 cap. 13.

Deinde conscientiam nostram scrutari diligenter debemus, ne forte exitiali aliquo peccato contaminati simus, cuius poenitere necesse sit, ut prius Contritionis, et Confessionis medicamento illud eluatur. Definitum est enim a Sancta Tridentina Synodo, nemini licere, quem peccati mortalis conscientia stimulet, si Sacerdotis facultas data sit, antequam se Sacramentali Confessione purgarit, quantumvis sibi contritus esse videatur, Sacram Eucharirtiam accipere.

Quarto praemittenda est humilis de se ipso existimatio.

Praeterea taciti cum animis nostris cogitemus, quam indigni simus, quibus divinum hoc beneficium a Domino tribuatur. Quare illud Centurionis, 1 de quo idem ipse Salvator testatus est, se non invenisse tantam fidem in Israel, ex animo dicendum est, 2 *Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum*. Exquiramus etiam a nobis ipsis, an illud Petri usurpare nobis liceat, 3 *Domine, tu scis, quia amo te*. Meminisse enim oportet, eum, qui sine 4 veste nuptiali in convivio Domini accubuerat, in tenebrosum carcerem coniectum, sempiternis poenis addictum fuisse.

1 Matt. 8. 10.

2 Ibid. 5.

Quinto est videndum, an vera charitate simus praediti.

3 Ioan. 21. 15.

4 Matt. 22. 11.

57. *Etiam corporis aliqua ratio communicare volenti est suscipienda.*

Ieiunos communicantes esse necesse est, de consec. dist. 2. c. 54. Liquido. Item castos vide 33. q. 4. c. 1. Sciatis, et c. 7. Vir cum propria. 31. q. 4. et c. 21. Omnis homo de cons. dist. 2. Exod. 12. 19.

Neque vero animi solum, sed etiam corporis praeparatione opus est. Nam ieiuni ad Sacram mensam accedere debemus, ita ut saltem a dimidia antecedentis diei nocte usque ad illud temporis punctum, quo Sacram Eucharistiam accipimus, nihil omnino comederimus, aut biberimus. Postulat etiam tanti Sacramenti dignitas, ut qui matrimonio iuncti sunt, aliquot dies a concubitu uxorum abstineant, 5 Davidis exemplo admoniti, qui cum panes Propositionis a Sacerdote accepturus esset, purum se, et pueros suos ab uxorum consuetudine tres ipsos dies professus est. Haec fere sunt, quae maxime observari a fidelibus oportet, ut se ad Sacra mysteria utiliter accipienda

5 1. Reg. 21. 9.

antea parent. Reliqua enim, quae hac in re providenda esse videantur, ad haec ipsa capita facile redigi poterunt.

58. *Christiani omnes Eucharistiam sumere saltem semel in anno tenentur.*

Sed ne forte aliqui segniores ad hoc Sacramentum percipiendum reddantur, quod tantam praeparationem adhibere grave admodum, et difficile ducant, fideles saepe admonendi sunt, omnibus eam legem propositam esse, ut Sacram Eucharistiam accipiant. Praeterea constitutum est ab Ecclesia, ut qui semel saltem singulis annis in Pascha non communicaverit, ab Ecclesia arceatur.

Con. Later. c. 11. et habetur de poenit. et remiss. c. Omnis.
Sess. 13. Conc. Trid. de Eucharistia can. 9.

59. *Quoties, et quibus temporibus percipienda sit Eucharistia.*

Neque tamen fideles satis habeant, se, huius decreti auctoritati obtemperantes, semel tantummodo corpus Domini quotannis accipere, verum saepius iterandam Eucharistiae Communionem existiment. Utrum autem singulis mensibus, vel hebdomadis, vel diebus id magis expediat, certa omnibus regula praescribi non potest; veruntamen illa est Sancti Augustini norma certissima, *Sic vive, ut quotidie possis sumere*. Quare Parochi partes erunt, fideles crebro adhortari, ut, quemadmodum corpori in singulos dies alimento subministrare necessarium putant; ita etiam quotidie hoc Sacramento alendae, et nutriendae animae curam non abiiciat. Neque enim minus spirituali cibo animam, quam naturali corpus indigere, perspicuum est. Vehementer autem proderit hoc loco repetere maxima illa, et divina beneficia, quae ut antea demonstratum est, ex Eucharistiae Sacramentali Communione consequimur. Illa etiam figura erit addenda, 1 cum singulis diebus corporis vires Manna reficere oportebat; itemque Sanctorum Patrum auctoritates, quae frequentem huius Sacramenti perceptionem magnopere commendant. Neque enim unius Sancti Patris 2 Augustini ea fuit sententia, *Quotidie peccas, quoti-*

Saepius communicandum.
Ambr. lib. 5. de Sacramentis c. 4. vide Aug. in lib. 50. Hom. 41. Hom. et de bono persever. c. 14. et Epist. 118. ad Ianuar. vide item c. Peracta, et c. 1. Si quotiescunque &c. Si non tanta sunt de consecr. dist. 2.

1 Exod. 16. 15.

2 D. Aug. ser. 28. de verbis Domini.

die sume: sed, si quis diligenter attenderit, eundem omnium 1 Patrum, qui de hac re scripserunt, sensum fuisse, facile comperiet.

1 Ignatius in Ep. ad Eph. Basil. ad Caesarium Patr. Amb. lib 5. de Sacram. c. 4.

2 Act. 2. 42.

60. *Communicandi morem in Ecclesia olim frequentem fuisse demonstratur.*

Ac tempus quidem olim fuisse, cum fideles quotidie Eucharistiam acciperent, ex 2 Apostolorum actis intelligemus. Omnes enim, qui tunc fidem Christianam profitebantur, vera, et syncera charitate ita ardebant, ut cum sine intermissione orationibus, et aliis pietatis officiis vacarent, quotidie ad Sacra Dominici corporis mysteria sumenda parati invenirentur. Eam postea consuetudinem, quae intermitti videbatur, Anacletus Sanctissimus Martyr, et Pontifex Max. aliqua ex parte renovavit. Praecepit enim, ut ministri, qui Missae Sacrificio interessent, communicarent, quod ab Apostolis constitutum esse affirmaret. Diu etiam in Ecclesia ille mos fuit, ut Sacerdos peracto sacrificio, cum Eucharistiam sumpsisset, ad populum, qui aderat, conversus, his verbis ad sacram mensam fideles invitaret, *Venite fratres ad Communionem*; tunc qui parati erant, summa cum religione Sacrosancta Mysteria sumebant. Sed cum deinde charitas, et pietatis studium adeo refrixisset, ut raro admodum ad Communionem fideles accederent, sancitum est a Fabiano Pontifice, ut ter quotannis, Natali Domini, et Resurrectione, et Pentecoste, omnes Eucharistiam sumerent: id quod postea a multis Conciliis, praesertim vero ab Agathensi primo confirmatum est. Ad extremum, cum eo res adducta esset, ut non modo Sancta illa, et salutaris praeceptio non servaretur, sed in plures etiam annos Sacrae Eucharistiae Communio differretur, decretum est in Lateranensi Concilio, ut semel ad minus singulis annis in Pascha fideles omnes Sacrum Domini Corpus acciperent, qui vero id facere neglexissent, Ecclesiae aditu prohiberentur.

S Anacletus Ep. 2. et citatur de cons. dist. 2 c. Peracta. Vide Dionys. Areopag. de Eccl. Hier c. 3. et Greg. lib. 2. dial. c. 23.

S. Fabian. Ep. 3. ad Hilar. Ep. et habet de cons. dist. 2. cap. Etsi.

Praecipitur ut fideles ter in anno communicent.

Conc. Turon. III. c. 50. Conc. Agat. c. 38. et Cabilon. II. Concil. Later. can. c. & citatur de poenit. & remiss. c. Omnis, et Trid. sess. 13 can. 9. Praecipitur, ut fideles semel ad minus communicent.

61. *Pueris nondum ratione utentibus Eucharistiam administrare non convenit.*

Verum quamvis haec lex Dei, et Ecclesiae auctoritate sancita ad omnes fideles pertineat, docendum est, eos tamen excipi, qui nondum rationis usum propter aetatis imbecillitatem habent. Hi enim neque Sacram Eucharistiam a communi, et profano pane sciunt discernere, neque ad eam accipiendam pietatem animi, et religionem afferre possunt. Atque id etiam a Christi Domini institutione alienissimum videtur. Inquit enim, 1 *Accipite, et comedite:* infantes autem idoneos non esse, qui accipiant, et comedant, satis constat. Vetus quidem illa fuit in quibusdam locis consuetudo, ut infantibus etiam Sacram Eucharistiam praeberent: sed tamen tum ob eas causas, quae antea dictae sunt, tum ob alias Christianae pietati maxime consentaneas iamdiu eiusdem Ecclesiae auctoritate id fieri desiit.

Infantibus Euch. non est administranda.
Conc. Trid. sess. 21. de communione sub utraque specie c. 4. et can. 4.
Tho. in 3. p. q. 80. art. 9.

1 Matth. 26. 20. Vide Cypr. ser. 5. De lapsis post medium.

62. *Qua aetate pueris Sacra Mysteria danda sint.*

Qua vero aetate pueris Sacra Mysteria danda sint, nemo melius constituere poterit, quam Pater, et Sacerdos, cui illi confitentur peccata. Ad illos enim pertinet explorare, et a pueris percunctari, an huius admirabilis Sacramenti cognitionem aliquam acceperint, et gustum habeant.

63. *Licet insanos aliquando ad Communionem admittere.*

Amentibus praeterea, qui tunc a pietatis sensu alieni sunt, Sacramenta dare minime oportet. Quamvis si, antequam in insaniam inciderent, piam, et religiosam animi voluntatem praesetulerint, licebit eis in fine vitae, ex Concilii Carthaginiensis decreto, Eucharistiam administrare, modo vomitionis, vel alterius indignitatis, et incommodi periculum nullum timendum sit.

Conc. Arau c. 3. et habetur 26. q. 6. c. c. Qui recedunt
Thom. ibid.
Conc. Carthag. 4. c. 76 et habet. 26. qu. 6. cap. 15. Qui per poenitentiam.

64. *Laicis sub utraque specie communicandum non est.*

Laicis, nisi accedat Ecclesiae auctoritas, sub altera tantum specie communicandum est.

Quod vero ad communicandi ritum pertinet, doceant Parochi sanctae Ecclesiae lege interdictum esse, ne quis sine ipsius Ecclesiae auctoritate, praeter sacerdotes corpus Domini in sacrificio conficientes, sub utraque specie sacram Eucharistiam sumat. Nam, ut a Tridentina Synodo explicatum est, quamvis Christus Dominus in ultima coena altissimum hoc Sacramentum in panis, et vini speciebus instituerit, et Apostolis tradiderit, ex eo tamen non efficitur, hanc legem a Domino Salvatore constitutam esse, ut omnibus fidelibus Sacra Mysteria sub utraque specie administranda sint. Etenim Dominus noster cum de hoc Sacramento loqueretur, alterius tantum speciei saepius meminit, ut cum inquit, 1 *Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in aeternum: et Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita: et Qui manducat hunc panem, vivet in aeternum.*

Trid Synod. sess. 21. de comm. sub utraque specie c. 1. 2. 3. can. 1, 2, et 3.

1 Ioa. 6. 51.

65. *Rationes, ob quas Ecclesia alterius tantum speciei usum laicis concesserit.*

Laicis una tantum pars conceditur, ut 1. Reg. 2. Dimitte me obsecro ad unam partem Sacerdotalem.

Multis vero, et iis quidem gravissimis rationibus adductam esse Ecclesiam patet, ut hanc potissimum sub altera specie communicandi consuetudinem non solum approbaret, sed etiam decreti auctoritate firmaret.

Prima ratio.

Primum enim maxime cavendum erat, ne Sanguis Domini in terram funderetur: quod quidem facile vitari posse non videbatur, si in magna populi multitudine eum ministrare oportuisset.

Secunda ratio.

Con. Nic can. 12. Aurel. can. 24.

Praeterea, cum Sacra Eucharistia aegrotis praesto esse debeat, magnopere timendum erat, ne si diutius vini species asservaretur, coacesceret.

Tertia ratio.

Permulti praeterea sunt, qui vini saporem, ac ne odorem quidem perferre ullo modo possint. Quare ne quod spiritualis salutis causa dandum est, corporis valetudini noceret, prudentissime sancitum est ab Ecclesia, ut panis tantummodo speciem fideles acciperent.

Quarta ratio.

Accedit ad alias rationes, quod in pluribus Provinciis summa vini penuria laboratur: neque id

aliunde sine maximis impensis, ac non nisi longissimis, ac difficillimis itineribus convehi potest.

Deinde, quod maxime omnium ad rem pertinet, convellenda erat eorum haeresis, qui negabant, sub utraque specie totum Christum esse, sed corpus tantum exangue sub panis, sanguinem autem sub vini specie contineri asserebant. Ut igitur Fidei Catholicae veritas magis ante omnium oculos poneretur, sapientissimo consilio alterius speciei, hoc est panis Communio inducta est. Sunt et aliae rationes ab iis collectae, qui de hoc argumento disserunt, quae, si opus esse videbitur, a Parochis afferri poterunt. Iam de ministro, quamvis id a nemine fere ignorari possit, agendum est, ne quid praetermissum sit, quod ad huius Sacramenti doctrinam pertinere videatur.

Quinta ratio.
Totum Christum in Eucharistia contineri scribunt Basil. ad Caes Patr. Cyril. ad Calosyr. et in Ioann. lib. 4. c. 14.

66. *Proprius huius Sacramenti minister est Sacerdos.*

Itaque tradendum est, solis Sacerdotibus potestatem datam esse, 1 ut Sacram Eucharistiam conficiant, ac fidelibus distribuant. Eum autem morem in Ecclesia semper servatum esse, ut fidelis populus a Sacerdotibus Sacramenta acciperet, Sacerdotes autem Sacra facientes ipsi se communicarent, Sancta Tridentina Synodus explicavit, ostenditque, hanc consuetudinem tanquam ab Apostolica traditione perfectam religiose retinendam esse; cum praesertim huius rei nobis illustre exemplum Christus Dominus reliquerit, qui et sanctissimum suum corpus consecravit, 1 et Apostolis suis manibus porrexit. Verum, ut quacunque ratione tanti Sacramenti dignitati consuleretur, non modo eius administrandi potestas solis Sacerdotibus data est, sed lege etiam Ecclesia vetuit, ne quis, nisi consecratus esset, sacra vasa, lintea, et alia instrumenta, quae ad illius confectionem necessaria sunt, tractare auderet, modo gravis aliqua necessitas non incideret.

Minister Eucharistiae solus Sacerdos.
1 Sic Sacrificium istud instituit, cuius officium committi voluit &c. Tho in Hymno. Trid. Synod. sess. 13. c. 10.

1 Matth. 16. 26. Mar. 14. 22.
Laicis non licet res sacras ad Consecrationem Euc. necessarias attingere, dist. 23. c. Sacratas.

67. Potest Eucharistia per improbos Sacerdotes vel consecrari, vel administrari.

Th. in 3. p. q. 816. art. 5. vide item Conc. Trid. sess. 14. cap. 6. et can. 10.

Ex quo tum Sacerdoter ipsi, tum reliqui fideles intelligere possunt, quanta religione, et sanctitate praeditos esse oporteat, qui ad Eucharistiam vel consecrandam, vel administrandam, vel sumendam accedunt. Quamquam, quod antea de caeteris Sacramentis dictum est, ea non minus ab improbis administrari, si, quae ad illorum perfectam rationem attinet, rite serventur, idem valet in Eucharistiae Sacramento. Neque enim haec omnia Ministrorum merito niti, sed Christi Domini virtute, et potestate geri, credendum est. Haec sunt, quae de Eucharistia, ut Sacramentum est, explicanda erunt. Nunc, quod restat dicendum, ut Sacrificium est, oportet explanare; ut intelligant Parochi, quae potissimum de hoc mysterio, quemadmodum sancta Synodus decrevit, Dominicis, et festis diebus fideli populo tradere debeant.

De Eucharist. ut est Sacrificium. Sess. 22. Conc. Trid. in princ.

68. Eucharistia, peculiare novi Testamenti Sacrificium Deo est acceptissimum.

Sacramenti, et Sacrificii, discrimen innuitur. Eucharistiae Sacrificium quam fit Deo gratum. Vide Isa. cap. 56. et 61. Ier. 33. Mat. 1. Aug. lib. 20. cont. Faust. cap. 21.

Etenim hoc Sacramentum non solum thesaurus est coelestium divitiarum, quo si bene utamur, Dei gratiam nobis conciliamus, et amorem, sed in eo quaedam praecipua ratio inest, qua ei pro immensis in nos collatis beneficiis aliquam gratiam referre possimus. At vero haec Victima, si rite, et legitime immoletur, quam grata, et accepta Deo sit, ex hoc intelligitur. Si enim veteris Legis Sacrificia de quibus scriptum est, 1 *Sacrificium, et oblationem noluisti*, et iterum. 2 *Si voluisses Sacrificium, dedissem utique, holocaustis non delectaberis*, ita placuerunt Domino, ut 3 Scriptura Deum odoratum esse odorem suavitatis, idest grata ei, et accepta fuisse testetur; quid nobis sperandum de eo Sacrificio, in quo ille ipse immolatur, atque offertur; de quo coelestis vox bis audita est, 4 *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui*? Hoc igitur mysterium

1 Ps. 39. 7.
2 Ps. 50. 8.
3 Gen. 8. 21.
4 Matth. 3. 17. et 17. 5.

Parochi diligenter exponent, ut cum fideles ad rem divinam convenerint, attente, et religiose sacra, in quibus intersunt, meditari discant.

69. *Quae sunt causae, ob quas Eucharistia a Christo Domino instituta est.*

In primis igitur docebunt, Eucharistiam duabus de causis institutam esse: alteram est, 1 ut coeleste animae nostrae alimentum esset, quo vitam spiritualem, tueri, et conservare possemus: altera, ut Ecclesia perpetuum Sacrificium haberet, quo peccata nostra expiarentur, et coelestis Pater sceleribus nostris saepe graviter offensus, ab ira ad misericordiam, a iustae animadversionis severitate ad clementiam traduceretur. Huius rei figuram, et 2 similitudinem in agno Paschali licet animadvertere, qui, ut Sacrificium, et Sacramentum, a filiis Israel offerri, et comedi consueverat. Nec vero, cum Salvator noster Deo Patri seipsum in ara Crucis oblaturus esset, ullam suae erga nos immensae charitatis illustriorem significationem dare potuit, quam cum nobis visibile Sacrificium reliquit, quo cruentum illud semel in cruce paulo post immolandum instauraretur, eiusque memoria usque in finem saeculi quotidie summa cum utilitate ab Ecclesia per universum orbem diffusa coleretur.

Eucharistiam a Christo esse institutam tum ut sit Sacramentum, tum ut Sacrificium.
1 Prov. n. 2.
Ioan. 6. 35. 48.
1. Cor. 20 11. 26.
Sess 22 Conc. Trid. de Sacrific Miss. cap. 1 2.
Dionys. lib Eccl. Hier. cap. 3.
Ignat. ad Smyrnens.
Similitudo agni Pasch.
2 Exod. 12. 3. 4.

70. *Quomodo Sacramentum a Sacrificio secernatur.*

Differunt autem plurimum inter se hae duae rationes. Sacramentum enim consecratione perficitur: omnis vero Sacrificii vis in eo est, ut offeratur. Quare sacra Eucharistia, dum in pyxide continetur, vel ad aegrotum defertur, Sacramenti, non Sacrificii rationem habet. Deinde etiam, ut Sacramentum est, iis, qui divinam Hostiam sumunt, meriti causam affert, et omnes illas utilitates, quae superius commemoratae sunt: ut autem Sacrificium est, non merendi solum, sed satisfaciendi quoque efficientiam continet. Nam ut Christus Dominus in passione sua pro no-

Diffusius Sacramenti, et Sacrificii discrimen exponitur.

bis meruit, ac satisfecit; sic, qui hoc Sacrificium offerunt, quo nobiscum communicant, Dominicae passionis fructus merentur, ac satisfaciunt.

71. *Quo tempore istud novi testamenti Sacrificium sit institutum.*

Sacrificium novi Testamenti quando sit institutum, Trid. Synod. Sess. 22. de Sacrificio Missae c. 1. et can. 1. et 2. 1 Lucae 22.

Iam de huius Sacrificii institutione nullum ambigendi locum sancta Trident. Syn. reliquit. Declaravit enim, extrema Coena a Christo Domino institutum esse, simulque anathemate eos damnavit, qui asserunt, verum, et proprium Sacrificium Deo non offerri, aut offerre nihil aliud esse, quam Christum ad manducandum dari.

72. *Non licet Sanctis, aut ulli creaturae Sacrificium offerri.*

1. Cor. 11. 24. 19. Soli Deo Sacrificium in Missa offerri. Sess. 22. Conc. Trid. cap. 3. et can. 3. Aug. lib. 10. cont. Faust cap. 21. et lib. 8. Civit. c 27. Verba sunt orationis, qua S. Trinitati offertur Sacrificium.

Nec vero illud praetermisit, quin diligenter explicaret, uni Deo Sacrificium fieri. Nam etsi Ecclesia interdum Missas in memoriam, et honorem Sanctorum celebrare consuevit; non tamen illis Sacrificium, sed uni Deo, qui Sanctos immortali gloria coronavit, offerri docuit. Quare nec Sacerdos umquam dicere solet, *Offero tibi Sacrificium Petre, vel Paule*: sed dum uni soli Deo immolat, gratias illi agit pro beatissimorum Martyrum insigni victoria, eorumque patrocinium ita implorat, ut ipsi pro nobis intercedere dignentur in coelis, quorum memoriam agimus in terris.

73. *Unde doctrina illa Sacrificii, et Sacerdotii novae legis hauriatur.*

Ecclesiae Catholicae de Sacrificio doctrina Scripturis confirmatur. 2 Lucae 22. 19. 1. Cor. 11. 24. Apostoli quando Sacerdotes sint instituti? Conc. Trid. sess. 22. de Sacrificio Missae c. & can. 2 3 1. Cor. 10. 21.

Haec autem, quae de huius Sacrificii veritate a Catholica Ecclesia tradita sunt, ex Domini verbis accepit, cum extrema illa nocte haec ipsa sacra mysteria Apostolis commendans, 2 *Hoc facite* inquit, *in meam commemorationem*. Eos enim, quemadmodum a Synodo definitum est, tunc Sacerdotes instituit, praecepitque, ut ipsi, et qui eis in Sacerdotali munere successuri essent, corpus eius immolarent, et offerrent. Atque id etiam Apostoli verba ad Corinthios scripta satis demonstrant, cum ait, 3 *Non potestis calicem Domini*

bibere, et calicem Daemoniorum; non potestis mensae Domini participes esse, et mensae Daemoniorum. Ut enim pro Daemoniorum mensa altare, in quo eis immolabatur, intelligendum est: ita etiam (ut, quod Apostolus proponit, probabili argumentatione concludatur) mensa Domini nihil aliud, nisi altare, in quo Sacrificium Domino fiebat, significare potest.

Eucharistiæ Sacrificium figuris, et prophetiis veteris Testamenti prædictum.

74. *Quibus potissimum figuris, et prophetiis istud Sacrificium olim significatum fuerit.*

Si ex veteri Testamento huius Sacrificii figuras, et oracula requiramus, primum quidem de eo Malachias apertissime vaticinatus est his verbis, 1 *Ab ortu Solis usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus, et in omni loco sacrificatur, et offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum.* Praeterea haec Hostia tam ante, quam post latam Legem variis Sacrificiorum generibus praenunciata est. Etenim bona omnia, quae in iis Sacrificiis significabantur, haec una Victima, tanquam omnium perfectio, et absolutio complexa est. Veruntamen nulla in re imaginem magis expressam licet videre, quam 2 in Melchisedech Sacrificio. Ipse enim Salvator 3 Sacerdotem secundum ordinem Melchisedech se in aeternum constitutum declarans, corpus, et sanguinem suum in extrema Coena sub speciebus panis, et vini Deo Patri obtulit.

1 Malach. 1.10. et 11.

2 Gen. 14. 18. Hebr. 7. 3.

3 Psal. 109.

75. *Idem Sacrificium, quod in Cruce fuit oblatum, in Missa peragitur.*

Vnum est Christi Sacrificium, et Ecclesiæ.

Unum itaque, et idem Sacrificium esse fatemur, et haberi debet, quod in Missa peragitur, et quod in Cruce oblatum est: quemadmodum una est, et eadem Hostia, Christus videlicet Dominus noster, qui seipsum in ara Crucis semel tantummodo cruentum immolavit. Neque enim cruenta, et incruenta Hostia, duae sunt Hostiae, sed una tantum; cuius Sarificium postquam Dominus ita praecepit, 1 *Hoc facite in meam com-*

Vide de Summa Trinit. c. Firmiter, et Aug. lib. 10. de Civ. Dei cap. 2.

Levit. 14. 16.

1 Lucæ 22. 9. 1. Cor. 11. 29.

memorationem, in Eucharistia quotidie instauratur.

76. *Est etiam unus utrinque Sacerdos.*

Christus est, qui offert, et consecrat proprie.
Chrysost. Homil. 2. in 2. Epist. ad Tim. et in Hom. de prodit. Iudae.
Ambr. lib. 4. de Sac. c. 4.

Sed unus etiam, atque idem Sacerdos est Christus Dominus. Nam ministri, qui Sacrificium faciunt, non suam, sed Chsisti personam suscipiunt, cum eius corpus, et sanguinem conficiunt. Id quod et ipsius Consecrationis verbis ostenditur. Neque enim Sacerdos inquit, *Hoc est corpus Christi*, sed *Hoc est corpus meum*, personam videlicet Christi Domini gerens, panis, et vini substantiam in veram eius corporis, et sanguinis substantiam convertit.

77. *Missa, ut laudis, ita etiam propitiationis est Sacrificium.*

Missam esse non solum laudis, sed propitiationis Sacrificium Sess. 22. Conc. Trid. de Sacrificio Missae c 2. et can. 3.
Fructus Sacrificii Missae, vide Amb. lib. 1. offic. c. 50. Aug. c. 8. 24. civ. lib.

Quae cum ita sint, sine ulla dubitatione docendum est, id, quod etiam sancta Synodus explicavit, sacrosanctum Missae Sacrificium esse non solum laudis, et gratiarum actionis, aut nudam commemorationem Sacrificii, quod in Cruce factum est. sed vere etiam propitiatorium Sacrificium, quo Deus nobis placatus, et propitius redditur. Quare si puro corde, accensa fide, et intimo scelerum nostrorum dolore affecti hanc sanctissimam Hostiam immolemus, et offeramus, dubitandum non est, quin misericordiam a Domino consequuturi simus, et gratiam in auxilio opportuno. Huius enim Victimae odore ita delectatur Dominus, ut gratiae, et poenitentiae donum nobis impertiens peccata condonet. Quamobrem et solemnis est illa Ecclesiae precatio, *Quoties huius Hostiae commemoratio celebratur, toties opus nostrae redemptionis exercetur*: nimirum uberrimi illi cruentae Hostiae fructus per hoc incruentum Sacrificium ad nos manant.

78. *Pertingit etiam Sacrificii Missae fructus ad defunctos.*

Deinde vero huius Sacrificii eam vim esse Parochi docebunt, ut non solum immolanti, et sumenti prosit, 1 sed omnibus etiam fidelibus, sive

1 Cyprian. lib. 1. epist. 9. ad Cler. et plebem Furnis.

illi nobiscum in terris vivant, sive iam in Domino mortui nondum plane expiati sint. Neque enim minus ex Apostolorum certissima traditione pro his utiliter offertur, quam pro vivorum peccatis, poenis, satisfactionibus, ac quibusvis calamitatibus, et angustiis.

79. *Nulla Missa ex communi usu Ecclesiae celebrata dicenda est privata.*

Ex quo facile perspicitur, omnes Missas communes censendas esse, ut quae ad communem omnium fidelium utilitatem, et salutem pertinent.

Nulla Missa privata dicenda est. Seff 22. Conc. Tr. de Sacrific. Missae c. 6. et can. 8.

80. *Quonam huius Sacrifici caerimoniae pertineant?*

Habet autem hoc Sacrificium multos, eosque maxime insignes, ac solemnes ritus, quorum nullus supervacaneus, aut inanis existimandus est, verum omnes eo spectant, ut et tanti Sacrificii maiestas magis eluceat, et salutaribus mysteriis intuendis ad rerum divinarum, quae in eo Sacrificio occultae sunt, contemplationem fideles excitentur. Sed de his nihil est, ut plura dicamus, tum quia hoc argumentum longiorem explicationem postulare videtur, quam propositae institutioni conveniat, tum quia innumerabiles pene libellos, et commentarios, qui de hac re a piis, et doctissimis viris conscripti sunt Sacerdotes in promptu habebunt. Hactenus igitur satis fuerit earum rerum, quae ad Eucharistiam, tum qua Sacramentum, tum qua Sacrificium sit, pertinent, potiora capita juvante Domino exposuisse.

Ritus Missae quo pertineant? Sess 22. Conc. Tr. c. 5. et c. 9. vide etiam Dionys Ar. lib. de Eccl. Hier. c. 3. vide D. Tho. in 3. p. q. 83. art. 5.

DE

POENITENTIAE

SACRAMENTO.

CAPUT V.

1. *Accurate, ac frequenter doctrina Poenitentiae Christianis auribus est inserenda.*

De Poenitentia ex veteribus scripserunt Ambros. Iduos. Aug. saepe, et lib. de Poenit. remed. et de vera, et falsa Poenitentia. Consule item septem de Poenit. dist. in Decreto.

Quemadmodum humanae naturae fragilitas, et imbecillitas omnibus nota est, eamque in seipso quisque facile experitur; ita, quantam habeat necessitatem Poenitentiae Sacramentum, ignorare nemo potest. Quod si diligentiam, quae a Parochis in unoquoque argumento adhibenda est ex rei, quam tractant, magnitudine, et pondere metiri oportet, omnino fatebimur, eos nunquam in loci huius explicatione adeo diligentes futuros esse, ut satis videri possit. Quin etiam de hoc Sacramento, quam de Baptismo, eo accuratius agendum est, quod Baptismus semel tantum administratur, nec iterari potest: Poenitentiae vero toties locus datur, eiusque repetendae toties necessitas imposita est, quoties post Baptismum peccare contingat. Ita etenim a Tridentina Synodo dictum est, Sacramentum Poenitentiae non secus lapsis post Baptismum, ac Baptismo nondum regeneratis, ad salutem necessarium esse: vulgataque illa S. Hieronymi sententia ab omnibus, qui deinceps res sacras tradiderunt, magnopere comprobatur. *Poenitentiam esse secundam tabulam post naufragium*. Ut enim confracta navi unum vitae servandae perfugium reliquum est, si forte tabulam aliquam de naufragio liceat

Luc. 17. 3. Matt. 18. 22. Trid Syn. sess. 6. de iustif. c. 14. et sess. 14. de Poenit. c. 2. Tert. in lib. de Poenit. Hier. in 3. c. Isa. super illud. Ruit enim Hierusalem. Ambr. ad virginem lapsam c. 3. Magis. in 4 Sen. dist. 14. lit. A. et de Poenit. dist. 1. c. Secunda. Ezech. 18. Lucae 13.

arripere; ita post amissam Baptismi innocentiam, nisi quis ad Poenitentiae tabulam confugiat, sine dubio de eius salute desperandum est. Haec autem non ad Pastores solum, sed ad reliquos etiam fideles excitandos dicta sint, ne forte in eis rei maxime necessariae incuria reprehendatur. Primum enim communis fragilitatis memores omni studio optare debent, ut divina ope adiuti, sine casu, aut prolapsione aliqua in via Domini progredi possint. Quod si nonnunquam offenderint, tum vero summam Dei benignitatem intuentes, qui tanquam 1 bonus Pastor ovium suarum vulnera obligare, eisque mederi solet, hoc saluberrimum Poenitentiae medicamentum nunquam in aliud tempus differendum esse cogitabunt.

1 Ioan. 10. 11. Ezech. 34. 10.

2. *Quam varia sit verbi Poenitentiae significatio.*

Ut autem rem ipsam aggrediamur, prius explicanda est varia huius nominis potestas, et notio; ne aliquis ambiguitate vocis in errorem inducatur. Nonnulli enim Poenitentiam pro satisfactione accipiunt: alii a Catholicae Fidei doctrina longissime remoti, cum arbitrentur, Poenitentiam nullam praeteriti temporis rationem habere, nihil aliud, quam novam vitam esse definiunt. Docendum est igitur, multiplicem esse huius nominis significationem. Primum enim Poenitentia de iis dicitur, quibus aliquid displicet, quod ante placuerit, nulla habita ratione huius cogitationis, bonum ne, an malum fuerit. Sic omnes poenitet, 2 quorum tristitiam secundum saeculum est, non secundum Deum; cuiusmodi Poenitentia non salutem affert, sed mortem. Altera est Poenitentia, cum quis ex scelere admisso, quod quidem antea placebat, dolorem non Dei, sed suis ipsius causa, concipit. Tertia est, cum non solum admissi sceleris causam intimo animi sensu dolemus, vel eius doloris externum etiam aliquod signum damus, verum unius Dei causa in eo moerore sumus. Ac singulis quidem Poenitentiae generi-

Ambr. lib. 2. de poenit. c. 9.

Verbi Poenitentiae multiplex significatio.

Prima.

1 2. Cor. 7. 10.

Secunda.

Tertia.

bus, quae commemorata sunt, Poenitentiae vox proprie convenit. Nam cum in sacris Litteris Deum poenitere legimus, id per translationem dici perspicuum est. Eo enim loquendi genere, quod ad hominum mores accommodatum est, sacrae Litterae utuntur, cum Deum mutare aliquid constituisse declarant; quod non aliter facere videatur, quam homines, quos si alicuius rei poeniteat, eam commutare omni studio laborant. Sic ergo scriptum est; 2 poenituisse eum, quod hominem fecisset: et alio loco 3 quod Saul Regem constituisset.

1 Gen. 66. 1 Reg. 15. 11. Ps. 105. 45. Hier. 26. 3. 13. 19.

Deum improprie alicuius rei poenitet, hoc enim secundum affectum. Bern. ser. 41. super Can. Thom. 1. p. q. 21. art. 3.

2 Gen. 6. 6.

3 Reg. 15. 11.

3. *Quodnam sit inter Poenitentiae significationes discrimen?*

Verum inter has Poenitentiae significationes magnum discrimen observare oportet. Prima enim in vitio ponenda est: altera est quaedam commoti, et perturbati animi affectio: tertiam tum ad virtutem pertinere, tum Sacramentum esse dicimus; quae significatio huius loci propria est. Ac primum quidem de ipsa, ut virtutis parte, agendum est, non solum, quia fidelis populus ad omne virtutis genus a Pastoribus institui debet, sed etiam quia huius virtutis actiones tanquam materiam praebent, in qua Poenitentiae Sacramentum versetur; ac nisi prius, quae sit Poenitentiae virtus recte intelligatur, Sacramenti etiam vim ignorari necesse est.

Actiones poenitentis obtinent locum materiae in hoc quarto Sacramento. Seff. 14. Conc. Tr. de Poenit. c. 3. et canon. 4. Alex. de Ales 4. p. q. 54. memb. 1. Arist. 3. Physic. text. 1. Similis propositio habetur de motu, et natura.

4. *Quid sit interior Poenitentia.*

Quare in primis monendi, hortandique sunt fideles, ut omni contentione, et studio intima animi poenitentia, quam virtutem dicimus, elaborent, sine qua ea, quae extrinsecus adhibetur, parum admodum profutura est. Intima autèm Poenitentia est illa, cum ad Deum nos ex animo convertimus, et commissa a nobis scelera detestamur, et odio habemus, simulque illud nobis certum, et deliberatum est malam vitae consuetudinem, corruptosque mores emendare non sine spe veniae, a Dei misericordia conse-

Duplex est Poenitentia interior, et exterior.
Amb. ser. de Poen. et habetur de Poenit. dist. 3. c. Poen. et Aug. lib. de vera, et fals. Poenit. c. 8.

quenda. Hanc vero dolor, et tristitia, quae perturbatio, et affectio est, et passio a multis vocatur, consequitur, veluti comes peccatorum detestationi adiuncta. Quamobrem apud plures ex sanctis Patribus Poenitentiae definitio huiusmodi animi cruciatu declaratur.

Greg. Hom. 34. in Evang.

5. *Fides Poenitentiae pars non est.*

Verum in eo, quem poenitet, fides Poenitentiam antecedat necesse est. Neque enim potest quisquam se ad Deum convertere, qui fide careat. Ex quo fit, ut nullo modo Poenitentiae pars recte dici possit.

Conc. Trid. sess. 14. de Poenit. c. 3. et can. 4.

6. *Intima animi Poenitentia virtus est censenda.*

Quod autem intima haec Poenitentia, ut antea diximus, ad virtutem pertineat, aperte ostendunt multa, 1 quae de Poenitentia tradita sunt, praecepta. Lex enim de iis tantum actionibus, quae suscipiuntur cum virtute, praecipit. Negare praeterea nemo potest, quin dolere, quando, quomodo, et quatenus oportet, virtutis sit. Hoc autem ut recte fiat, Poenitentiae virtus praestat. Interdum enim evenit, ut ex admissis sceleribus minorem, quam par est, dolorem homines capiant: quin etiam, ut a Salomone scriptum est, 2 nonnulli sunt, qui cum malefecerint laetantur. Rursus vero alii ita se moerori animi, et aegritudini dedunt, ut de salute etiam prorsus desperent: qualis fortasse Cain videri potest, qui ait, 3 *Maior est iniquitas mea, quam ut veniam merear*: et qualis certe Iudas fuit 4 qui Poenitentia ductus, suspendio vitam, et animam amisit. Ut igitur modum in dolore tenere possimus, Poenitentiae virtute adiuvamur.

1 Matt. 3. 2. et 4. 17 Mar. 1. 11. Lucae 15. 3.
Lex Dei imperat duntaxat actiones virtuti coniunctas.
Dolor triplici ratione virtus censeri potest.
Prima ratio est, si non peccetur defectu.
2 Prov. 2. 14.
Secunda ratio, si non peccetur excessu.
3 Gen. 4. 13.
4 Matt. 27. v. 45. Act. 1. 18.

7. *Quomodo is, quem vere poenitet, affectus esse debeat?*

Sed idem etiam ex iis rebus colligi potest, quas sibi tanquam finem proponit is, quem vere peccati poenitet. Primum autem hoc ei propositum est, ut peccatum aboleat, omnemque animae cul-

Tertia ratio, si bono fine sit susceptus, quod fit tripliciter.
Chrys. de Poenit. & hab. de Poen. dist. 3. c. Perfecta.

Quomodo iustitia inter Deum, et homines esse possit, ex Arist. in 5. Ethic. cap. ult. docet Scot. 4. Dist. 24. q. 2. litt. H.

pam, et maculam abstergat. Alterum est, ut pro sceleribus admissis Deo satisfaciat: quod quidem ad iustitiam referri perspicuum est. Nam etsi inter Deum, et homines propria iustitiae ratio intercedere non potest, cum tam longo intervallo inter se distent; aliquam tamen esse iustitiam constat, cuiusmodi est inter Patrem, et filios, inter Dominum, et servos. Tertium est, ut homo in Dei gratiam redeat, in cuius offensionem, et odium propter peccati foeditatem incurrit. Haec vero omnia satis declarant, Poenitentiam ad virtutem spectare.

§ 8. *Quibus veluti gradibus ad divinam illam Poenitentiae virtutem ascendatur.*

Quae de Poenitentiae virtute hic traduntur, habentur de iustificatione in Conc. Trid. sess. 6. c. 6.

1 Thre. 5. 28. Primus gradus gratia praeveniens misericordiae Dei Secundus gradus fides.

1 Heb. 11. 6.

Sed docendum est etiam, quibus gradibus ad hanc divinam virtutem liceat ascendere. Primum itaque Dei misericordia nos praevenit, cordaque nostra ad se convertit. Quod cum precaretur Propheta, 1 *Converte*, inquit, *nos*, *Domine*, *ad te*, *et convertemur*.

Deinde hoc lumine illustrati, per fidem ad Deum animo tendimus. 1 Credere enim oportet accedentem ad Deum, ut Apostolus testatur, quia est, et inquirentibus se remunerator sit.

Tertius gradus timor.

2 Isa. 26. 17.

Quartus gradus spes.

3 Matth. 9.

Quintus gradus charitas.

4 Eccl. 19. 17. Alex. de Ales. 4. par. summae q. 56. mem. 1. et 2.

Praeterea motus timoris consequitur, et suppliciorum acerbitate proposita, animus a peccatis revocatur. Atque huc videntur spectare illa Isaiae verba, 2 *Sicut quae concipit*, *cum appropinquaverit ad partum*, *dolens clamat in doloribus suis*, *sic facti sumus*. Huc deinde accedit 3 spes impetrandae a Deo misericordiae, qua erecti vitam, et mores emendare constituimus. Postremo charitate corda nostra accenduntur, ex qua liberalis ille 3 timor probis, et ingenuis filiis dignus oritur; atque ita unum illud veriti, ne qua in re Dei maiestatem laedamus, peccandi consuetudinem omnino deserimus. Hisce igitur quasi gradibus ad hanc praestantissimam Poenitentiae virtutem pervenitur.

9. *Qui sit praecipuus virtutis Poenitentiae fructus?*

Quae prorsus divina, et caelestis virtus existimanda est, cui scilicet Regnum caelorum sacrae Litterae pollicentur. Nam apud sanctum Matthaeum scriptum est, 1 *Poenitentiam agite: appropinquavit enim regnum caelorum*: et apud Ezechielem, 2 *Si impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis, quae operatus est, et custodierit omnia praecepta mea, et fecerit iudicium, et iustitiam, vita vivet*: tum alio loco, 3 *Nolo mortem impii; sed ut convertatur impius a via sua, et vivat*. Quod quidem de aeterna, et beata vita intelligendum esse plane constat.

Fructus Poenitentiae praecipuus est vita aeterna.

1 Matth. 3. 2. et 4. 17.

2 Ezech. 18. 21.

3 Ezech. 33. 11.

10. *Quid de externa Poenitentia sentiendum sit, quaque de causa Christus eam in numerum Sacramentorum referri voluerit.*

De externa vero Poenitentia docendum est, eam esse, in qua Sacramenti ratio consistit, habereque externas quasdam res sensibus subiectas, quibus declarantur ea, quae interius in anima fiunt. In primis autem explanandum fidelibus videtur, quare factum sit, ut Christus Dominus Poenitentiam in numerum Sacramentorum referri voluerit. Huius autem rei illa omnino causa fuit, ut nobis de remissione peccatorum, quam Deus pollicitus est, cum ait, 4 *Si impius egerit Poenitentiam, &c.* minus dubitare liceret. Vehementer enim pendere animo de intima Poenitentia opus esset, cum de suo cuique iudicio in iis, quae agit, merito timendum sit. Ut igitur Dominus huic nostrae solicitudini subveniret, Poenitentiae Sacramentum instituit, quo per Sacerdotis absolutionem peccata nobis remissa esse confideremus, conscientiaeque nostrae ob fidem, quae Sacramentorum virtuti merito habenda est, pacatiores redderentur. Neque enim aliter accipienda est vox Sacerdotis, peccata nobis legitime condonantis, quam Christi Domini, qui ait Paralytico. 5 *Confide fili, remittuntur tibi peccata tua.*

Quid exterior Poenitentia, et quod Sacrament ratio in illa consistat.

Tho. in 3. p. q. 84. art. 1. v. 11.

4 Ezech. 13.

Prima ratio est; ut fides nostra de remissione peccatorum, eorum iudicio, quorum est discernere inter lepram, et lepram, magis confirmaretur, et conscientiae nostrae pacatiores redderentur.

5 Matth. 9. 2.

Secunda ratio est, ut hominibus in promptu esset instrumentum quo peccata post Baptismum contracta in sanguine Christi eluerent.
Conc. Trid ses. 24. cap. 1.

Deinde vero, cum nemo salutem, nisi per Christum, eiusque passionis beneficio consequi possit, consentaneum, nobisque utilissimum fuit, eiusmodi Sacramentum institui, cuius vi, et efficientia Christi Sanguis ad nos defluens peccata post Baptismum admissa elueret, atque ita reconciliationis beneficium illi uni Salvatori nostro acceptum referre profiteremur.

11. *Quo pacto Poenitentia verum sit Legis Sacramentum.*

Sess. 14. Concil. Trid. de Poeniten. c. 1. et can. 1.
1 Act. 2. 38.
2 Act. 8. 22.

Quod vero Poenitentia Sacramentum sit, Pastores ita facile ostendent. Ut enim Baptismus Sacramentum est, quia 1 peccata omnia, ac praesertim, quod origine contractum fuit, delet; eadem ratione Poenitentia, 2 quae peccata omnia post Baptismum voluntate, vel actione suscepta tollit, vere, et proprie Sacramentum dicendum est. Deinde, quod caput est, cum illa, quae extrinsecus tum a poenitente, tum a Sacerdote fiunt, declarent ea, quae interius efficiuntur in anima, quis neget, Poenitentiam vera, et propria Sacramenti ratione praeditam esse? Siquidem Sacramentum sacrae rei signum est: peccator autem, quem poenitet, rerum, et verborum notis plane exprimit, se animum a peccati turpitudine abduxisse; itemque ex iis, quae a Sacerdote geruntur, et dicuntur, misericordiam Dei peccata ipsa remittentis facile cognoscimus. Quanquam hoc aperte indicant illa Salvatoris verba, 3 *Tibi dabo claves Regni coelorum, et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in caelis*. Absolutio enim Sacerdotis verbis enunciata, remissionem illam peccatorum signat, quam in anima efficit.

Dilucide exponitur, quomodo Poenitentia sit sacrae rei signum.
Aug. lib. 8. de Civ. Dei c. 10.
Actio Sacerdotis absolventis nititur auctoritate verbi Dei.
3 Matth. 16. 18.

12. *Poenitentiae Sacramentum iterari potest.*

Sess. 14. Concil. Trid. de Poen. c. 2.
4 Matth. 18. v. 22.
Quomodo desperantes consolandi sint.

Neque vero solum fideles docendi sunt, Poenitentiam in numero Sacramentorum habendam esse, sed eorum etiam, quae iterari possunt. Quaerenti enim Petro, num septies venia peccati danda esset: Dominus respondit, 4 *Non dico tibi usque septies, sed usque septuagies septies*. Qua-

re si cum eiusmodi hominibus agendum sit, qui summae Dei bonitati, et clementiae diffidere videantur, confirmandus erit illorum animus, atque ad spem divinae gratiae erigendus. Quod quidem facile consequentur tum huius loci, et aliorum tractatione, qui in sacris Litteris permulti occurrent, tum vero iis rationibus, et argumentis, quae ex Sanctorum Chrysostomi libro de lapsis, et Ambrosii libris de Poenitentia petere licebit.

Ambro. de Poen. l. 1. c. 1. et 2. vide Aug. in l. de vera et fal. Poen. c. 5.

13. *Materia Poenitentiae quae, et qualis.*

De materia Sacramenti Poenitentiae. Tres actus poenitentis, qui sunt loco materiae, quomodo eiusdem Sacramenti partes esse dicantur.

Iam, quoniam nihil fideli populo notius esse debet, quam huius Sacramenti materia, docendum est, in eo maxime hoc Sacramentum ab aliis differre, quod aliorum Sacramentorum materia est res aliqua naturalis, vel arte effecta, Sacramenti vero Poenitentiae quasi materia sunt actus poenitentis, nempe Contritio, Confessio, et Satisfactio, ut a Tridentina Synodo declaratum est: qui, quatenus in Poenitente ad integritatem Sacramenti, et plenam, ac perfectam peccatorum remissionem ex Dei institutione requiruntur, hac ratione partes Poenitentiae dicuntur. Neque vero hi actus quasi materia a Sancta Synodo appellantur, quia verae materiae rationem non habeant, sed quia eius generis materia non sint, quae extrinsecus adhibeatur, ut Aqua in Baptismo, et Chrisma in Confirmatione. Quod autem ab aliis dictum est, peccata ipsa huius Sacramenti materiam esse, nihil plane diversum dici videbitur, si diligenter attendamus. Ut enim ignis materiam ligna esse dicimus, quae vi ignis consumuntur, ita peccata, quae Poenitentia delentur, recte huius Sacramenti materia vocari possunt.

Trid. Syn. ses. 14 de Poenitentia, c. 5. et can. 4.

Peccata ipsa quomodo Sacramenti materia dici possint.

14. *Quae sit Sacramenti Poenitentiae forma.*

De formae Sacramenti Poenitentiae Ses. 14. Conc. Trid. de Poenit. ca. 3.

Sed formae etiam explicatio Pastoribus praetermittenda non est, quod eius rei cognitio excitet fidelium animos ad percipiendam summa cum religione huius Sacramenti gratiam. Est autem forma, *Ego te absolvo*: quam non solum ex illis

1 Matth. 18.18. verbis licet colligere, 1 *Quaecunque solveritis super terram, erunt soluta et in coelis*, sed ex eadem Christi Domini doctrina ab Apostolis tradita accepimus. Ac quoniam Sacramenta id significant quod efficiunt, et illa verba *Ego te absolvo*, ostendunt, peccatorum remissionem huius Sacramenti administratione effici, planum est, hanc esse Poenitentiae perfectam formam. Sunt enim peccata tanquam 2 vincula, quibus constrictae animae tenentur, ex quibus Poenitentiae Sacramento laxantur. Quod quidem non minus vere de illo etiam homine Sacerdos pronunciat, qui prius ardentissimae Contritionis vi, accedente tamen Confessionis voto, peccatorum veniam a Deo consequutus sit.

2 Prov. 5. 18. Isai. 5. 18. Talis contritus absolvitur nunc pro tunc, ut patet de Principe solvente reum primo authoritative, deinde per ministrum executive, Alex. de Ales, 4. par. q. 77. mem. 6.

15. *Quo fructu ad formam Sacramenti preces aliae adiiciantur.*

Adduntur praeterea complures preces non quidem ad formam necessariae, sed ut ea removeantur, quae Sacramenti vim, et efficientiam illius culpa, cui administratur, impedire possent.

16. *Quantum differat potestas Sacerdotum Christi in diiudicanda peccati lepra a potestate Sacerdotum veteris Legis.*

Quamobrem peccatores Deo ingentes gratias agant, qui tam amplam potestatem in Ecclesia Sacerdotibus tribuerit. Neque enim, ut olim in veteri Lege 3 Sacerdotes testimonio suo aliquem a lepra liberatum esse duntaxat renunciabant, ita nunc in Ecclesia ea tantum potestas Sacerdotibus facta est, ut aliquem a peccatis esse absolutum declarent, sed vere tanquam Dei ministri absolvunt, id quod Deus ipse 4 gratiae, et 5 iustitiae author, ac parens efficit.

3 Levit. 13. 9. 10. 11. Deus est, qui ministerio Sacerdotis absolvit. Vide Conc. Trid. sess. 14. cap. 6.
4 Psal. 83. 12.
5 Rom. 8. 33.

17. *Quo habitu, quibusque ritibus suam actionem commendare poenitentes debeant.*

Diligenter vero ritus etiam, qui ad hoc Sacramentum adhibentur, fideles observabunt. Ita enim fiet, ut animo magis haereant, quae hoc Sacramento consequuti sunt, nimirum se tanquam ser-

vos clementissimo Domino, vel filios potius optimo parenti reconciliatos esse, et simul facilius intelligant, quid eos facere oporteat, qui velint (velle autem omnes debent) se tanti beneficii gratos, et memores probare. Nam quem peccatorum poenitet, is se humili, ac demisso animo ad pedes Sacerdotis deiicit, ut cum se tam humiliter gerat, facile possit agnoscere superbiae radices vellendas esse, 1 a qua omnia scelera, quae deflet, ortum habuerint, et enata sint: in Sacerdote autem, qui in eum legitimus iudex sedet, Christi Domini personam, et potestatem veneretur. Sacerdos enim, quemadmodum in aliis, ita in Poenitentiae Sacramento administrando Christi munus exequitur. Deinde peccata sua poenitens ita enumerat, ut se maxima, et acerbissima animadversione dignum esse fateatur, supplexque delictorum veniam petit; quae sane omnia vetustatis suae certissima testimonia a Sancto Dionysio habent.

Humilitas poenitentis coram Sacerdote declaranda

1 Eccle. 10.15.

D. Dionysius Areop. in Ep. ad Demop.

18. *Quos praecipue fructus ex Sacramento Poenitentiae homines capiant.*

Sed nihil profecto tam proderit fidelibus, nihilque majorem illis alacritatem Poenitentiae suscipiendae afferet, quam si a Parochis saepe explicatum fuerit, quantam ex ea utilitatem capiamus. Vere enim de Poenitentia illud dici posse intelligent, eius quidem radices amaras, fructus vero suavissimos esse. Poenitentiae itaque omnis in eo vis est, ut nos in Dei gratiam restituat, cum eoque summa amicitia coniungat. Hanc vero reconciliationem interdum in hominibus piis, qui hoc Sacramentum sancte, et religiose percipiunt, maxima conscientiae pax, et tranquillitas cum summa spiritus iucunditate consequi solet. Nullum est enim tam grave, et nefarium scelus, quod Poenitentiae Sacramento non quidem semel, sed iterum, et saepius non deleatur. Qua de re ita Dominus per Prophetam inquit 2 *Si impius egerit Poenitentiam de omnibus peccatis suis, quae*

Primus fructus est benevolentiae divinae reconciliatio. Conc. Trid. sess. 14. c. 3.

Secundus fructus est pax, et tranquillitas animi.

Tertius fructus peccati quantumvis gravis remissio.

2 Ezech. 18 v. 21.

operatus est, et custodierit praecepta mea, et fecerit iudicium, et iustitiam, vita vivet, et non morietur; omnium iniquitatum eius, quas operatus est, non recordabor. Et Sanctus Ioannes, 1 *Si confiteamur peccata nostra, fidelis est, et iustus, ut remittat nobis peccata nostra*: et paullo post, 2 *Si quis peccaverit*, inquit, (nullum videlicet peccati genus excipiens,) *advocatum habemus apud Patrem Iesum Christum iustum, et ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi*.

1 1. Ioan. 1. v. 19.

2 Ioan 2. v. 1. 2.

19. *Qua ratione quaedam peccata dicantur remitti non posse*.

Quod autem in Scripturis legimus, quosdam a Domino misericordiam non esse consequutos, quamvis eam vehementer imploraverint, id vero idcirco factum esse intelligimus, quod eos vere, atque ex animo delictorum non poenitebat. Quare cum huiusmodi sententiae in sacris Litteris, vel apud Ss. Patres occurrunt, quibus affirmare videntur 3, aliqua peccata remitti non posse, ita eas interpretari oportet, ut difficilem admodum esse veniae impetrationem intelligamus. Ut enim morbus aliquis ea re insanabilis dicitur, quod aegrotus ita affectus sit, ut salutaris medicinae vim oderit: sic quoddam est peccati genus, quod non remittitur, nec condonatur, propterea quod proprium salutis remedium Dei gratiam repellit. In hanc sententiam a Divo August. dictum est, *Tanta labes est illius peccati, cum post agnitionem Dei per gratiam Christi oppugnat aliquis fraternitatem, et adversus ipsam gratiam invidiae facibus agitatur, ut deprecandi humilitatem subire non possit, etiamsi peccatum mala conscientia agnoscere, et annunciare cogatur*.

Tacitae obiectionis dilutio.

3 Ut de Antiocho 2. Mach. 9. 3. de Esau, Heb. 12. 17. 1. Reg. 15.

Peccata quaedam non remitti quomodo intelligatur.

1 Matth. 12. 31. 32. vide Augustin. ser. 11. de verb. Dom. et ep. 50. ad Bonif. Gel. tom. 1. Anath. vinculo, et Tho. in 2. 2. qu. 14. art. 1. et 3.

De quibus dicitur Psal. 128. Fiant sicut fœnum &c. Amb l. 2. de Poenit. c. 2. & 4. & l. 2. de Cain, & Abel. c. 9. D. Aug. l. 1. de ser. Domini in monte, cap. 34. & 44. vide item l. 1. Retract. c. 19.

Peccati in Spiritum Sanctum gravitas.

20. *Nullus condonationem peccatorum citra Poenitentiam obtinere potest*.

Sed, ut ad Poenitentiam revertamur, haec adeo propria eius vis est, ut peccata deleat, ut sine Poenitentia remissionem peccatorum impetrare,

Propria vis poenitentiae est delere peccata.

aut ne sperare quidem ullo modo liceat. Scriptum est enim 1 *Nisi Poenitentiam habueritis, omnes similiter peribitis*: quod quidem de gravioribus, et mortiferis peccati dictum a Domino est; etsi aliquo etiam Poenitentiae genere indigent leviora peccata, quae venialia vocantur. Sanctus enim Augustinus inquit: *Cum quaedam sit Poenitentia: quae quotidie in Ecclesia pro peccatis venialibus agitur, illa sane frustra esset, si peccata venialia absque Poenitentia dimitti possent.*

1 Lucae 13. 3. Conc. Trid. ses. 14. canone 7. Tho. in 3. p. q. 87 art. 2.

Venialia peccata non requirunt necessario Poenitentiam Sacramentalem.

Aug. l. 50. Hom. 50. vide item ep. 108. ad Selue & Enchir. cap. 71. c 8 Concil. Tolet. IV. c p. & Th. in 3. p. q. 87.

21. *Quot sint partes integrales Poenitentiae.*

Sed quoniam de iis rebus, quae aliquo modo in actionem cadunt, non satis est universe loqui, curabunt Pastores singillatim ea tradere, ex quibus verae, et salutaris Poenitentiae ratio a fidelibus percipi queat. Est autem huius Sacramenti proprium, ut praeter materiam, et formam, quae omnibus Sacramentis communia sunt, partes etiam, ut antea diximus, illas habeat, quae tanquam totam, integramque Poenitentiam constituat, Contritionem scilicet, Confessionem, et Satisfactionem. De quibus D. Chrysostomus his verbis loquitur. *Poenitentia cogit peccatorem omnia libenter sufferre, in corde eius Contritio, in ore Confessio, in opere tota humilitas, vel fructifera satisfactio.* Hae autem partes ex earum partium genere esse dicuntur, quae ad aliquod totum constituendum necessariae sunt; quoniam quemadmodum hominis corpus ex pluribus membris constat, manibus, pedibus, oculis, et aliis huiusmodi partibus, quarum aliqua si desit, merito imperfectum videatur, perfectum vero, si nulla desideretur, eodem etiam modo Poenitentia ex hisce tribus partibus ita constituitur, ut, quamvis, quod ad eius naturam attinet, Contritio, et Confessio, quibus homo iustus efficitur, satis sit: tamen nisi tertia etiam pars, id est, Satisfactio accedat, aliquid ei omnino ad perfectionem desit, necesse sit. Quare adeo inter se hae partes connexae sunt, ut Contritio confitendi, et satisfa-

Tres Poenitentiae partes integrales quarum si aliqua desit, perfecta non est. Concil. Triden. sess. 14. de Poenit. c. 3. & can. 4. item Conc. Flor. in doct. de Sacr. et 1. Reg. 16. 11. item 2. Reg 22. 24. et 3. Reg. 21. 27. Ioan. 3. 5. Psalm. 50. 19. Act. 19. 18. Iac. 5. 16. Matth. 3. 8.

D. Chrys de Poen. et de poen dist. 3. C perfecta. Vide Tho. in 3. p. qu 90.

Partes Poenitentiae quomodo connexae.

ciendi consilium, et propositum inclusum habeat, Confessionem Contritio, et satisfaciendi voluntas, Satisfactionem vero duae reliquae antecedant.

22. *Quomodo hae tres Poenitentiae partes colligantur.*

Tres Poenitentiae partes ex tribus peccandi modis colliguntur.

Tho. in 3. p. q. 90. art. 2. Aug. in lib. de vera et fals. poen. C. 3. et hab. dist. 3. c. poenitentia est quaedam.

Harum autem trium partium eam rationem afferre possumus, quod animo, verbis, et reipsa peccata in Deum committantur. Quare consentaneum fuit, ut nos ipsos Ecclesiae clavibus subiicientes, quibus rebus Dei Sanctissimum Numen a nobis violatum esset, iisdem etiam eius iram placare, et peccatorum veniam ab eo impetrare conamur.

De contritione prima Poenitentiae parte Concil. Trid. ses. 14 de Poenitentia cap. 4. et can. 5. Fulgent. de remiss. peccat. c. 12. Chry. de compunct. cordis l. 1. & 2. Contrariae opinionis refutatio sumpta ex auctoritate Concilii, et Scriptura.

Sed idem etiam alio argumento confirmari potest. Etenim Poenitentia est veluti quaedam delictorum compensatio ab eius voluntate profecta, qui deliquit, ac Dei arbitrio, in quem peccatum commissum est, constituta. Quare et voluntas compensandi requiritur, in quo maxime Contritio versatur; et poenitens Sacerdotis iudicio, qui Dei personam gerit, se subiiciat necesse est, ut pro scelerum magnitudine poenam constituere in eum possit; ex quo tum confessionis, tum Satisfactionis ratio, et necessitas perspicitur.

23. *Quid in hac materia proprie sit Contritio:*

Conc. Trid. ibidem, et ses. 6. c. 6. & 14.

Quoniam vero harum partium vim, et naturam tradere fidelibus oportet, prius incipendum est a Contritione, eaque diligenter explicanda. Neque enim ad ullum temporis punctum, cum ad memoriam praeterita peccata redeunt, vel cum aliquid offendimus, Contritione animus debet vacare. Hanc Patres in Concil. Trid. ita definiunt, *Contritio est animi dolor, ac detestatio de peccato commisso cum proposito non peccandi de caetero*. Et paulo post de Contritionis motu subiicitur, *Ita demum praeparat ad remissionem peccatorum, si cum fiducia divinae misericordiae, et voto praestandi reliqua coniunctus sit, quae ad rite suscipiendum hoc Sacramentum requiruntur*. Ex hac itaque definitione intelligent fideles, Con-

tritionis vim in eo tantum positam non esse, ut quis peccare desinat, aut propositum ei sit novum vitae genus instituere, aut ipsum iam instituat: sed in primis male actae vitae odium, et expiationem suscipiendam esse. Id vero maxime confirmant illi Sanctorum Patrum clamores, quos in sacris Litteris frequenter profusos esse legimus. 1 *Laboravi*, inquit David, *in gemitu meo, lavabo per singulas noctes lectum meum*: et 2 *Exaudivit Dominus vocem fletus mei*: et rursus alius 3 *Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animae meae*. Quas certe, et alias huiusmodi voces vehemens quoddam anteactae vitae odium, et peccatorum detestatio expressit.

1 Psal. 6. 7. Vide idem. Psal. 50. 6. Ezech. 18. 31. 2 Psal. 6. 10. 3 Isa. 38. 15.

24. *Cur Contritio dolor a Patribus Concilii nominata sit.*

Quod autem Contritio dolore definita est, monendi sunt fideles, ne arbitrentur, eum dolorem corporis sensu percipi. Contritio enim est voluntatis actio. Et Sanctus Augustinus testatur, dolorem Poenitentiae comitem esse, non Poenitentiam. Verum peccati detestationem, et odium doloris vocabulo Patres significarunt, tum quia sacrae Litterae ita utuntur, inquit enim David, 4 *Quandiu ponam consilia in anima mea, dolorem in corde meo per diem?* tum quia dolor in inferiori animae parte, quae vim concupiscendi habet, ex ipsa Contritione oritur: ut non incommode Contritio dolore definita fuerit, quod dolorem efficiat, ad eumque declarandum poenitentes vestem etiam mutare soliti sint. De quo Dominus apud Sanctum Matthaeum inquit, 5 *Vae tibi Corozaim, vae tibi Bethsaida, quia si in Tyro, et Sidone factae essent virtutes, quae factae sunt in vobis: olim in cilicio, et in cinere Poenitentiam egissent.*

Vera contritio non corporis sensu, sed dolore animi est metienda.

Aug. lib. 50. Hom. 50. cap. 1.

4 Psal. 12. 2.

Cur Poenitentes soliti sint vestes mutare.

5 Matth. 11. 21. Lucae 10. 3. Gen. 37. 34. 3 Reg. 21. 27. 4 Reg. 6. 30. Iudith. 4. 9. Ioan. 3. 8.

25. *Quare peccati detestatio vulgo a Theologis Contritio appelletur.*

Recte autem Contritionis nomen peccati detestationi, de qua loquimur, ad significandam vim

Vide Alex. de Ales 4. par. quaest. 67. Mem. 1. 2.

doloris impositum est, ducta similitudine a rebus corporeis, quae minutatim saxo, aut duriore aliqua materia confringuntur; ut eo vocabulo declararetur, corda nostra, quae superbia obduruerunt, Poenitentiae vi contundi, atque conteri. Quare nullus alius dolor vel ex parentum, et filiorum obitu, vel cuiusvis alterius calamitatis causa susceptus hoc nomine appellatur, sed illius tantum doloris proprium est nomen, quo ex amissa Dei gratia, atque innocentia afficimur.

Dolor aliunde proveniens non dicitur contritio.

26. *Quibus praeterea vocabulis eadem peccati detestatio declarari soleat.*

Eadem peccati detestatio alias cordis contritio dicitur. 1 Gen. 6. 3. Iob. 1. 5. Ps. 4. 3. 19. 5. Matth. 5. et 26. 6. et 15. et 18. cordis compunctio. Chrys. in lib. de Compunctione cordis Isid. de Summo bono lib. 2 c. 12. Cordis scissio.

Verum aliis quoque vocabulis eadem res declarari solet. Nam et contritio cordis dicitur, quia cordis nomen frequenter sacrae 1 Litterae pro voluntate usurpant. Ut enim a corde motionum corporis principium sumitur, ita voluntas reliquas omnes animae vires moderatur, ac regit. Vocatur etiam a Sanctis Patribus cordis Compunctio, qui libros de Contritione conscriptos, *De Compunctione cordis* inscribere maluerunt. Etenim quemadmodum ferro tumida ulcera secantur, ut inclusum virus possit erumpere, ita corda quasi scalpello Contritionis adhibito inciduntur, ut peccati mortiferum virus queant eiicere. Quare et Scissio cordis a Ioele Propheta appellata est: 2 *Convertimini*, inquit, *ad me in toto corde vestro, in ieiunio, in fletu, et in planctu, et scindite corda vestra.*

2 Iol. 2. 12. 13.

27. *Cur dolor de peccatis vocabulo Contritionis inclusus, maximus, et vehementissimus esse debeat?*

Seraph. Doctor Bonaventura, in 4. dist. 16. Art. 1. qu. 1. et 2. Prima ratio. Ex August. in l 14. Civ. c. 78. et 9.

Summum vero, et maximum dolorem ex peccatis, quae commissa sunt, suscipiendum esse, ita ut nullus maior excogitari possit, facile erit hisce rationibus demonstrare. Nam cum perfecta Contritio sit charitatis actio, 3 quae ab eo timore, qui filiorum est, proficiscitur, patet eundem Contritionis, et charitatis modum statuendum esse. At quoniam charitas, qua Deum diligimus,

3 Ioan. 4. 18.

perfectissimus est amor, hinc fit, ut Contritio vehementissimum animi dolorem coniunctum habeat. Ut enim maxime diligendus est Deus, ita, quae nos a Deo alienant, maxime detestari debemus. In quo etiam illud observandum est, eodem loquendi genere charitatis, et Contritionis magnitudinem in sacris Litteris significari. De charitate dictum est, 1 *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*: rursus, quod ad Contritionem attinet, clamat Dominus per Prophetam 2 *Convertimini ad me in toto corde vestro*.

1 Deut. 6. 5. Matth 22. 37. Marc. 12. 29. Lucae 10. 27.
2 Ioel. 2. 12.

Praeterea, si uti Deus summum bonum est inter omnia, quae diligenda sunt, ita etiam peccatum summum est malum inter omnia, quae odisse homines debent, illud sequitur, ut quam ob causam Deum summe diligendum esse confitemur, ob eandem rursus peccati summum odium nos capiat necesse sit. Omnibus vero rebus Dei amorem anteponendum esse, ita ut ne vitae quidem conservandae causa peccare liceat, aperte nos docent illa Domini verba 3. *Qui amat patrem, aut matrem plusquam me, non est me dignus*, et 4 *Qui voluerit animam suam salvam facere perdet eam*.

Secunda ratio: Illud enim est magis eligendum, quod magis fugiendo opponitur. Arist. 1 2. Priorum c. 28 Vitae conservandae causa peccare non licet.

3 Matth. 10. 37. Lucae 14. 25
4 Matth. 16. 25.

Sed illud etiam animadvertendum est, ut quemadmodum, Sancto Bernardo teste, nullus finis, et modus charitati praescribitur) *modus enim*, inquit ille, *diligendi Deum, est ipsum diligere sine modo*) ita peccati detestationis nullus modus definiatur.

Pondera ly sine modo, quoad actus elicitos, non imperatos, secundum illud Rom. 12. Obsecro vos &c.
Tertia ratio.
S Bern. lib. de diligendo Deo circa med. Dolor de peccatis non tantum debet esse maximus, sed etiam vehementissimus.

Sit praeterea non solum maxima, sed vehementissima, atque adeo perfecta, omnemque ignaviam, et socordiam excludat. Etenim in Deuteronomio scriptum est 5: *Cum quaesieris Dominum Deum tuum, invenies eum, si tamen toto corde quaesieris, et in tota tribulatione animae tuae*: et apud Hieremiam, 4 *Quaeretis me, et invenietis, cum quaesieritis me in toto corde vestro, inveniar a vobis, ait Dominus*.

5 Deut. 4. 29. Sap. 1. 23.
Hier. 29 13.

28. *Contritio vera esse non desinit, etiam si sensibilis dolor de peccatis non fuerit absolutus.*

Vera, et utilis Contritio etiam esse potest, si non tantum dolorem sentiamus de peccatis, quam de rebus externis, stante scilicet naturae imbecillitate Conc. Trid Sess. 14. de Poenit. c. 4. Contritio lacrymis testanda. S. Aug. ser. 41. de Sanctis.

Quanquam si id minus consequi nobis liceat, ut perfecta sit, vera tamen, et efficax Contritio esse potest. Saepe enim usuvenit, ut quae sensibus subiecta sunt, magis, quam spiritualia, nos afficiant. Quare nonnulli interdum maiorem ex filiorum obitu, quam ex peccati turpitudine doloris sensum capiunt. Idem etiam iudicium faciendum est, si lacrymae doloris acerbitatem non consequantur: quae tamen in Poenitentia summopere optandae, et commendandae sunt. Praeclara est enim ea de re Sancti Augustini sententia, *Non sunt*, inquit, *in te Christianae pietatis viscera, si luges corpus, a quo recessit anima, animam vero, a qua recessit Deus, non luges*. Atque huc spectant illa Salvatoris nostri verba, quae supra allata sunt, 1 *Vae tibi Corozaim, vae tibi Bethsaida, quia si in Tyro, et Sidone factae essent virtutes, quae factae sunt in vobis, olim in cilicio, et cinere Poenitentiam egissent*. Tametsi ad eam rem comprobandam satis esse debent clarissima 2 Ninivitarum, 3 Davidis, 4 Peccatricis, 5 Apostolorum Principis exempla, qui omnes plurimis lacrymis Dei misericordiam implorantes, peccatorum veniam impetrarunt.

1 Matth. 11. 21.

2 Ioan. 3. 5. 6. 7. Matt. 12. 41. Lucae 11. 32.
3 2. Reg. 13. Psal 50.
4 Luc. 7. 37. 38.
5 Matt. 26. 75.

29. *Peccata capitalia singillatim in Contritione detestanda sunt.*

Maxime autem hortandi, et monendi sunt fideles, ut ad singula mortalia crimina proprium Contritionis dolorem adhibere studeant. Ita enim Ezechias Contritionem describit, cum ait, 6 *Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animae meae*. Etenim recogitare omnes annos meos, est singillatim peccata excutere, ut ea ex animo doleamus. Sed apud Ezechielem quoque scriptum legimus, 7 *Si impius egerit Poenitentiam ab omnibus peccatis suis, vita vivet*. Atque in hanc sententiam sanctus Augustinus inquit,

6 Isa. 38. 15. 1.

7 Ezech. 18. 31. Lib. de vera, et falsa Poen. c. 14. et habetur de Poen. dist. 5. c. Consideret.

Consideret peccator qualitatem criminis in loco, in tempore, in varietate, in persona.

30. *Sufficit universe quandoque peccata sua detestari.*

Neque tamen hac in re desperent fideles de summa Dei bonitate, et clementia. Is enim cum nostrae salutis cupidissimus sit, nullam moram ad tribuendam nobis veniam interponit, sed peccatorem paterna charitate complectitur, simul atque ille se collegerit, et universe peccata sua detestatus, quae deinde alio tempore, si facultas erit, singula in memoriam reducere, ac detestari in animo habeat, ad Dominum se converterit. Ita enim nos per Prophetam iubet sperare, cum inquit, 1 *Impietas impii non nocebit ei, in quacunque die conversus fuerit ab impietate sua.*

Non desperandum est de Dei bonitate, etiamsi absolutam peccatorum Contritionem non sentiamus.

1 Ezech. 33. 12.

31. *Quae ad veram Contritionem sint in primis necessaria.*

Ex his igitur colligi poterunt, quae ad veram Contritionem maxime sunt necessaria, de quibus fidelem populum accurate oportebit docere; ut quisque intelligat, qua ratione comparare eam possit, regulamque habeat, qua diiudicet, quantum absit ab eius virtutis perfectione. Primum enim necesse est peccata omnia, quae admisimus, odisse, et dolere, ne, si quaedam tantum doleamus, ficta, et simulata, neque salutaris Poenitentia a nobis suscipiatur. Nam ut a Sancto Iacobo Apostolo dictum est, 2 *Quicunque totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus.*

Primum ficta est Poenitentia, in qua quorundam de peccatis tantum dolemus.

2 Iacob. 2. 10.

Alterum est, ut ipsa Contritio confitendi, et satisfaciendi voluntatem coniunctam habeat, de quibus postea suo loco agetur. Tertium est, ut poenitens vitae emendandae certam, et stabilem cogitationem suscipiat. Hoc vero Propheta aperte his verbis nos docuit, 3 *Si impius egerit Poenitentiam ab omnibus peccatis suis, quae operatus est, et custodierit omnia praecepta mea, et fecerit iudicium, et iustitiam, vita vivet, et non*

Secundum Conc. Triden. Ses. 14. c. 4.

3 Ezech 18. 21. 22.

morietur: *omnium iniquitatum eius*, *quas operatus est*, *non recordabor*: et paulo post, 1 *Cum averterit se impius ab impietate sua*, *quam operatus est*, *et fecerit iudicium*, *et iustitiam*, *ipse animam suam vivificabit*: et paucis interiectis, 2 *Convertimini*, inquit, *et agite Poenitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris*, *et non erit vobis in ruinam iniquitas*: *proiiciet a vobis omnes praevaricationes vestras*, *in quibus praevaricati estis*, *et facite vobis cor novum*, *et spiritum novum*. Idem etiam Christus Dominus 3 Mulieri, quae in adulterio deprehensa est, praescripsit: *Vade*, inquit, *et iam amplius noli peccare*. Item Paralytico illi, quem ad Probaticam Piscinam curaverat, 4 *Ecce*, ait, *sanus factus es*, *iam noli peccare*.

1 Ibidem 27.
2 Ibidem 30.
3 Ioan. 8. 11.
4 Ioan. 5. 14.

32. *Dolorem praeteritae culpae*, *et cavendae in posterum propositum Contritioni necessarium esse ostenditur*.

Sed natura quoque ipsa, et ratio plane ostendunt, duo illa ad Contritionem in primis esse necessaria, dolorem scilicet peccati admissi, et propositum, cautionemque, ne quid huiusmodi in posterum committatur. Nam qui amico reconciliari velit, quem iniuria aliqua affecerit, et doleat oportet, quod in eum iniuriosus, et contumeliosus fuerit, et diligenter reliquo tempore provideat, ne qua in re amicitiam laesisse videatur. Quae duo obedientiam adiunctam habeant, necesse est; hominem enim legi, sive naturali, et divinae, sive humanae, quibus subiectus est, parere convenit. Quare, si quid poenitens alteri per vim, aut per fraudem abstulit, restituat oportet: itemque alicuius aut commodi, aut officii compensatione illi satisfaciat, cuius dignitatem, aut vitam dicto, factove violavit. Tritum enim est omnium sermone, quod apud Sanctum Augustinum legimus, *Non remittitur peccatum*, *nisi restituatur ablatum*.

Homines ingenio praediti in stercore vitiorum viventes scarabei dicuntur: unde Christus reputatus vermis, et non homo, in Cruce clamavit quasi scarabeus, Deus Deus meus.

S. Aug. Ep. 54. ad Macedon. et habetur 14. q. 6. c. 1. et in 6. de reg. iuris. c Peccatum 2.

33. *Indulgendum est aliis*, *si nobis volumus indulgeri*.

Neque vero inter caetera, quae ad Contritionem maxime pertinent, minus diligenter, et necessario curandum est, ut, quicquid iniuriarum ab altero acceperis, id totum remittatur, ac condonetur. Ita enim Dominus, et Salvator noster monet, atque denunciat, 1 *Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet et vobis Pater vester coelestis dicta vestra; si autem non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra*. Haec sunt, quae fidelibus in Contritione observanda sunt: caetera, quae ad hanc rem a Pastoribus colligi facile poterunt, efficient quidem, ut in suo genere Contritio sit magis perfecta, et absoluta, verum adeo necessaria existimanda non sunt, ut sine his verae, et salutaris Poenitentiae ratio constare non possit.

Quartum.

1 Matt.6.15. et 18. 33. Marci 11. 25. Eccl.2. 3. Lucae 11.

34. *Quae sit propria Contritionis vis, et utilitas.*

Sed quoniam non satis esse Pastoribus debet, si doceant, quae ad salutem videntur pertinere, nisi etiam omni cura, et industria laborent, ut fideles ad eam ipsam rationem, quae illis praescripta est, vitam, actionesque suas dirigant; vehementer proderit Contritionis vim, et utilitatem saepius proponere. Nam, cum pleraque alia pietatis studia, 1 veluti beneficentia in pauperes, ieiunia, preces, et alia id genus sancta, et honesta opera hominum culpa, a quibus proficiscuntur, a Deo interdum repudientur, ipsa certe Contritio nunquam illi grata, et accepta esse non potest. Nam inquit Propheta, 2 *Cor contritum, et humiliatum Deus non despicies*.

Prima utilitas est, quod sit certissima Peccatorum medicina.

1 Prov.15. 8. Is.27. 58. 61. 81.

2 Psal. 50. 19.

Quin etiam statim, ut eam mentibus nostris concepimus, peccatorum remissionem nobis a Deo tribui, alio loco eiusdem Prophetae verba illa declarant, 3 *Dixi, confitebor adversum me iniustitiam meam Domino, et tu remisisti impietam peccati mei*. Atque eius rei figuram in 4 decem leprosis animadvertimus, qui a Salvatore nostro ad Sacerdotes missi, antequam ad illos pervenirent,

Altera utilitas est, quod sit facilis, expedita, et mox animae aegrotaotis medicina.

3 Psal. 31. 31.

4 Lucae 17. 14. Conc. Trid. sess.14. c. 4.

a lepra liberati sunt. Ex quo licet cognoscere, verae Contritionis, de qua supra dictum est, eam vim esse, ut illius beneficio omnium delictorum veniam statim a Domino impetremus.

35. *Qua ratione ad perfectionem Contritionis veniatur.*

Primum requiritur peccati agnitio. Chrysost. Homil. 2. in Psal. 50. Secundo sui ipsius accusatio.

Tertio confitendi, ac se emendandi propositum. Quarto divini auxilii petitio.

Quinto vehementissima peccatorum detestatio. 1 Ps. 50. 7. Eccl. 12. 7. 7. Sap. 14. 9. alibi saepe

De Confessionis Sacramentalis altera parte.

Plurimum etiam valebit ad fidelium mentes excitandas, si Pastores rationem aliquam tradiderint, qua se quisque ad Contritionem exercere possit. Monere autem oportet, ut omnes conscientiam suam frequenter excutientes, videant, num, quae a Deo, sive Ecclesiasticis sanctionibus praecepta sunt, servaverint. Quod si quis alicuius sceleris reum se esse cognoverit, statim seipsum accuset, supplexque a Domino veniam exposcat, et spatium tum confitendi, tum satisfaciendi sibi dari postulet, in primisque divinae gratiae praesidio adiuvari petat, ne in posterum eadem illa peccata admittat, quae admisisse vehementer poenitet. Curandum erit praeterea Pastoribus, ut in peccatum, summum fidelium odium concitetur, tum quia summa est illius foeditas, et turpitudo, tum quia gravissima damna, et calamitates nobis affert. Nam 1 Dei benevolentiam a quo maxima bona accepimus, longeque maiora expectare, et consequi licebit, a nobis alienat, et summorum dolorum cruciatibus perpetuo afficiendos, sempiternae morti nos addicit. Hactenus de Contritione nunc ad Confessionem, quae est altera Poenitentiae pars, veniamus.

36. *Quae sit Confessionis praestantia, quamque fuerit ad Christianam salutem necesaria eius institutio.*

Confessionis quanta sit praestantia, primum colligitur ex eius necessitate ad salutem consequendam.

Quantum vero curae, et diligentiae in ea explicanda Pastores ponere debeant, ex eo facile intelligent, quod omnibus fere piis persuasum est, quicquid hoc tempore sanctitatis, pietatis, et religionis in Ecclesia summo Dei beneficio conservatum est, id magna ex parte Confessioni tribuendum esse: ut nulli mirandum sit, humani

generis hostem, cum fidem Catholicam funditius evertere cogitaret, per ministros impietatis suae, et satellites hanc veluti Christianae virtutis arcem totis viribus oppugnare conatum esse. Primum itaque docendum est, Confessionis institutionem nobis summopere utilem, atque adeo necessariam fuisse. Ut enim hoc concedamus, Contritione peccata deleri, quis ignorat, illam adeo vehementem, acrem, et intensam esse oportere, ut doloris acerbitas cum scelerum magnitudine aequari, conferrique possit? At quoniam pauci admodum ad hunc gradum cum pervenirent, fiebat etiam, ut a paucissimis hac via peccatorum venia speranda esset. Quare necesse fuit, ut clementissimus Dominus faciliori ratione communi hominum saluti consuleret. Quod quidem admirabili consilio effecit, 1 cum claves regni coelestis Ecclesiae tradidit.

Trid. Synod. ses. 14. de Poen. c 4. Quae Contritio eitra Confessionem peccata deleat.

Vi Confessionis salutis consequendae ratio efficitur facilior.

1 Matt. 16. 19. et 18. 18. Joa. 20. 23. et 2. 511.

37. *Confessio Contritionem perficit*.

Etenim ex fidei Catholicae doctrina omnibus credendum, et constanter affirmandum est, si quis ita animo affectus sit, ut peccata admissa doleat, simulque in posterum non peccare instituat, etsi huiusmodi dolore non afficiatur, qui ad impetrandam veniam satis esse possit, ei tamen, cum peccata Sacerdoti rite confessus fuerit, vi Clavium scelera omnia remitti, ac condonari; ut merito a sanctissimis viris Patribus nostris celebratum sit, Ecclesiae Clavibus aditum in coelum aperiri. De quo nemini dubitandum est, cum a Concilio Florentino decretum legamus, Poenitentiae effectum esse absolutionem a peccatis.

Ambr. in ser. 1. de Quadrag. et habetur de Paeni. dist. 1. c Ecce nunc tempus. Aug. lib. 2. de adulr. coniug. c. 9. Chrys. lib. de Sacerdot.

Flor. Concilium in decreto Eugenii IV.

Verum ex eo praeterea licet cognoscere, quantam afferat Confessio utilitatem, quod iis, quorum est corrupta vitae consuetudo, nihil tam prodesse ad mores emendandos experimur, quam si interdum occultas animi sui cogitationes, facta dictaque omnia prudenti, & fideli amico patefaciant, qui eos opera, et consilio iuvare possit. Quare ad eandem rationem maxime salutare exi-

Secundo Confessionis excellentia inde colligitur: quod sit certissimum ad mores emendandos instrumentum.

De Poen dist. 6 c. Sacerdos, et de Poenitent. et rem. c. Omnis utriusque sexus.

stimandum est iis, qui scelerum conscientia agitantur, ut Sacerdoti tanquam Christi Domini Vicario, cui perpetuo silentii severissima lex proposita est, animae suae morbos, et vulnera aperiant. Statim enim parata sibi medicamenta invenient, quae non solum praesentis aegritudinis sanandae, verum ita praeparandae animae coelestem quandam vim habeant, ut deinceps facile futurum non sit in eiusdem morbi, et vitii genus recidere.

Tertio hic intelligimus Confessionis utilitatem, quod vitae humanae societatem, publicamque honestatem conservet.

Neque vero illa Confessionis utilitas praetermittenda, quae ad vitae societatem, et coniunctionem magnopere pertinet. Constat enim, si Sacramentalem Confessionem e Christiana disciplina exemeris, plena omnia occultis, et nefandis sceleribus futura esse, quae postea, et alia etiam multo graviora, homines peccati consuetudine depravati palam committere non verebuntur. Etenim confitendi verecundia, delinquendi cupiditati, et licentiae tanquam fraenos iniicit, et improbitatem coercet. Sed iam Confessionis utilitate exposita, quae sit eius natura, et vis, Pastoribus tradendum erit.

38. *Confessionis Sacramentalis descriptio, et natura.*

Quid sit Confessio, vide Alex. de Ales 4. p. q. 76 memb. 1. Scot 4. sent. dist. 17. q. 1 Peccata accusatorio animo Confessione sunt enumeranda.

Eam igitur definiunt esse peccatorum accusationem, quae ad Sacramenti genus pertinet, eo susceptam, ut virtute Clavium veniam impetremus. Recte autem accusatio dicitur, quod peccata ita commemoranda non sunt, quasi scelera nostra ostentemus, ut ii faciunt, 1 qui laetantur, cum male fecerint, nec omnino ita enarranda, quasi rem aliquam gestam otiosis auditoribus delectandi causa exponamus: verum accusatorio animo ita enumeranda sunt, ut ea etiam in nobis vindicare cupiamus. Veniae autem impetrandae causa peccata confitemur; quoniam hoc iudicium longe dissimile est forensibus capitalium rerum quaestionibur, in quibus confessioni poena, et supplicium, non culpae liberatio, et errati venia constituta est. In eandem fere senten-

1 Prov. 2. 14. S. Chrysost. Hom. 20. in Genes.

Iudicium Confessionis est dissimile forensibus iudiciis.

tiam, quamvis aliis verbis, Sanctissimi Patres videntur Confessionem definiisse; veluti cum Sanctus Augustinus inquit, *Confessio est, per quam morbus latens spe veniae aperitur*; et Sanctus Gregorius, *Confessio est peccatorum detestatio*: quarum utraque, quod in superiori definitione continetur, facile ad eam referri poterit.

Aug ser. 3. de verb. Domini in lib. de vera, et falsa Poen. c. 10. Greg. Hom. 40. in Evang. et lib. 10. Moral. c. 15.

39. *Qua ex causa, et quando instituta sit a Christo Confessio.*

Sed iam, quod omnium maximi faciendum est, docebunt Parochi, ac sine ulla dubitatione fidelibus tradent, hoc Sacramentum a Christo Domino, 1 qui bene omnia, et unius salutis nostrae causa fecit, ob eius summam bonitatem, et misericordiam institutum esse. Apostolis enim post Resurrectionem in unum locum congregatis insufflavit, dicens: 2 *Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata, remittentur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt.*

Conc. Trid. sess. 14. de Poen. c. 15. et can. 6.
Alex de Ales 4. p. q. 76 mem. 3. art. 2. Matt. 8.
1 Matt. 8. 37.
2 Ioan. 20. 22. Aug. in lib. 50. Hom. He 49. habetur de Poen. dist. 1. cap. Agite.

40. *Ex quibus aliis Scripturae locis Confessionem a Christo institutam esse colligatur.*

Atque idem significare visus est Dominus, cum Apostolis id negotii dedit, 3 ut Lazarum a mortuis excitatum a vinculis solverent, quibus constrictus erat. Nam S. Aug. eum locum ita explanat, *Ipsi*, inquit, *Sacerdotes plus iam possunt proficere, plus confitentibus parcere: quibus enim crimen remittunt, Dominus remittit, scilicet per ipsos Apostolos Lazarum, quem de monumento iam suscitaverat, obtulit Discipulis solvendum, ostendens potestatem solvendi esse concessam Sacerdotibus*. Quo etiam pertinet, quod iis, 4 qui a lepra in itinere curati sunt, praeceperat, ut Sacerdotibus se ostenderent, illorum iudicium subirent.

Ioan. 11.
3 S. Aug. lib. de vera et fal. Poen. c. 19. et ser. 8. de verb. Dom. vide item in Io. tract. 29. et tract. 49. et in Psal. 101. conc. 2.
4 Lucae 17. 14. 15.

41. *Quomodo ex verbis Domini necessario Confessio Sacerdoti facienda colligatur; et quod sint Iudices Apostolorum successores.*

Cum igitur Dominus potestatem retinendi, et remittendi peccata Sacerdotibus tribuerit, perspi-

cuum est; ipsos etiam ea de re 1 Iudices constitutos fuisse. At quoniam, ut Sancta 2 Tridentina Synodus sapienter admonuit, de qualibet re verum iudicium fieri, atque in repetendis criminum poenis iustitiae modus teneri non potest, nisi plane cognita, et perfecta causa fuerit; ex eo sequitur, ut poenitentium Confessione singillatim peccata omnia Sacerdotibus patefacienda sint. Haec igitur Pastores docebunt, quae a Sancta Tridentina Synodo decreta, ac perpetuo a Catholica Ecclesia tradita sunt. Si enim Sanctissimos Patres attente legimus, nusquam non apertissima testimonia occurrent, quibus confirmetur hoc Sacramentum, et Confessionis Sacramentalis legem, quam illi Exomologesin, et Exagoreusin Graeco vocabulo appellant; tanquam Evangelicam accipiendam esse. Quod si etiam veteris Testamenti figuras exquirimus, sine dubio ad peccatorum Confessionem videntur pertinere varia illa 3 Sacrificiorum genera, quae ad expianda varii generis peccata a Sacerdotibus fiebant.

42- *Quo fructu ad Sacramentalem Confessionem Ecclesia certas quasdam caeremonias adiunxerit.*

Sed quemadmodum Confessionem a Domino Salvatore institutam esse fideles docendi sunt, ita etiam monere eos oportet, quosdam ritus, et solemnes caeremonias Ecclesiae auctoritate additas esse, quae etsi ad Sacramenti rationem non spectant, eius tamen dignitatem ante oculos ponunt, et confitentium animos pietate accensos ad Dei gratiam facilius consequendam praeparant. Cum enim aperto capite ad pedes Sacerdotis abiecti, demisso in terram vultu, supplices manus, tendentes, aliaque huiusmodi Christianae humilitatis signa dantes, quae ad Sacramenti rationem necessaria non sunt, peccata confitemur, ex his perspicue intelligimus, tum in Sacramento coelestem vim agnoscendam, tum a nobis divinam mi-

1 Aug. lib. 20. de Civit. Dei c. 9. Greg. Hom 26. in Evang. Amb. lib 2. de Cain c. 4. et hab. de Poen. dist. 1. c. Verbum Dei.

2 Conc. Trid. de Poen. ses. 14. c 5. can. 7.

De Exomologesi scripserunt Clem Rom in Ep. 1. ad Iacobum fratrem Domini, Cyprian. de lapsis, et in Epist. 10. et 55. ad Cornelium, Basil. q. 288. in reg. brevioribus, Leo Pap. ep. 89. ad Theod

3 Sacrificia pro peccato figurae fuerunt nostrae Confessionis, quae habentur Levit. 4 per totum 5. 6. 7. 8. 9. 12. 14. 15. et pluribus aliis in locis.

Hieron. ep 10. in epita. Fabiolae, et alii, quos supra citavimus sec. 18.

sericordiam summo studio requirendam, atque efflagitandam esse.

43. *Salutem citra Confessionem recuperare non possunt, qui peccatis sunt obnoxii capitalibus.*

Iam vero nemo existimet, Confessionem a Domino quidem institutam, sed ita tamen, ut eius usum necessarium esse non edixerit. Etenim sic statuant fideles, oportere eum, qui mortali scelere premitur, Confessionis Sacramento ad spiritualem vitam revocari. Quod quidem pulcherrima translatione a Domino aperte significatum videmus, cum huius Sacramenti administrandi potestatem 1 Clavem regni coelorum appellavit. Ut enim locum aliquem munitum, et sublimen ingredi nemo potest sine eius opera, cui claves commissae sunt; sic intelligimus, neminem in coelum admitti, nisi fores a Sacerdotibus, quorum fidei Claves Dominus tradidit, aperiantur. Aliter enim nullus plane Clavium usus in Ecclesia esse videbitur, ac frustra is, cui Clavium potestas data est, quempiam coeli aditu prohibebit, si tamen alia via introitus patere queat. Hoc vero praeclare a S. Augustino cognitum est, cum inquit, *Nemo sibi dicat, occulte ago apud Dominum Poenitentiam, novit Deus, qui mihi ignoscat, quid in corde ago. Ergo sine causa dictum,* 2 *Quae solveritis in terra, soluta erunt in coelo? Ergo sine causa Claves datae sunt Ecclesiae Dei?* Atque in eandem sententiam Sanctus Ambrosius in libro de Poenitentia scriptum reliquit: cum Novatianorum haeresim convelleret, qui soli Domino potestatem remittendi peccata reservandam asserebant. *Ecquis Deum, inquit, magis veneratur, qui mandatis illius obtemperat, an qui resistit? Deus nos iussit eius ministris obtemperare, quibus cum pareamus, honorem soli Deo deferimus.*

Haec etiam attigit Sess 14. Trid. Syn. de Poen. cap. 5. et can. 7.

Potestas ad solvendum cur clavi comparetur.

1 Matt. 16. 19.

Aug. lib. 50. Hom. 40. et habetur de Poenit dist 1. c. Agite. Item in 4. sent. dist. 17. littera A.

2 Matth. 18.

S. Amb. lib. 1. de Poen. c. 2.

Novatianorum haeresis.

44. *Quo aetatis, et anni tempore confitendum sit.*

Sed cum minime dubitari possit, Confessionis legem ab ipso Domino latam, et constitutam es-

Trid. Syn. de Poen. cap 5. et can. 8. Levitici, 16. et 23.

Later. Conc. c. 21. et habetur lib. 5. decretal. de Poen. et remiss. Omnis utriusque sexus. Scot. in 4. d. 171. q. 1. 11. K.

se, sequitur, ut videndum sit, quinam, quo aetatis, et anni tempore ei parere debeant. Primum itaque ex Concilii Lateranensis canone, cuius initium est, *Omnis utriusque sexus*, perspicitur, neminem Confassionis lege adstrictum esse ante eam aetatem, qua rationis usum habere potest. Neque tamen ea aetas certo aliquo annorum numero definita est; sed illud universe statuendum videtur, ab eo tempore Confessionem puero indictam esse, cum inter bonum, et malum discernendi vim habet, in eiusque mentem dolus cadere potest. Nam cum ad id vitae tempus quisque pervenerit, in quo de salute aeterna deliberandum est, tum primum Sacerdoti peccata confiteri debet; cum aliter salutem sperare nemini liceat, qui scelerum conscientia premitur. Quo vero potissimum tempore confiteri oporteat, eo canone, de quo antea diximus, Sancta Ecclesia decrevit. Iubet enim semel saltem quotannis fideles omnes peccata sua confiteri.

45. *Quoties Christiani hoc beneficio uti debeant.*

Morituris in primis necessaria est Confessio.

Verum, si quid salutis nostrae ratio postulet consideremus, profecto quoties, vel mortis periculum imminet, vel aliquam rem tractare aggredimur, cuius tractatio homini peccatis contaminato non conveniat, veluti cum Sacramenta administramus, aut percipimus, toties Confessio praetermittenda non est. Atque idem omnino servare oportet, cum veremur, ne nos alicuius culpae, quam admiserimus, oblivio capiat. Neque enim peccata confiteri possumus, quae non meminimus; neque peccatorum veniam a Domino impetramus, nisi ea Poenitentiae Sacramentum per Confessionem deleat.

Prudentis viri, et pii est saepius confiteri.

46. *Omnia peccata singillatim in Confessione aperienda.*

De conditionibus, et circumstantiis ad Confessionem requisitis.

Primo esse debet Confessio integra,

Sed quoniam multa in Confessione observanda sunt, quorum alia ad Sacramenti naturam pertinent, alia non item necessaria sunt, de his accurate agendum erit. Neque enim desunt libelli, et

commentarii, ex quibus facile est horum omnium explicationem depromere. Illud autem in primis doceant Parochi in Confessione curandum esse, ut integra, et absoluta sit. Etenim omnia mortalia peccata Sacerdoti aperiri oportet. Nam venialia, quae nos a Dei gratia non divellunt, et in quae frequentius labimur, tametsi recte, atque utiliter, quod piorum usus demonstrat, confitemur, tamen sine culpa praetermitti, multisque aliis rationibus expiari possunt; at mortifera peccata, ut iam diximus, singula enumeranda sunt, quamvis etiam ocultissime lateant, et eius generis sint, quae duobus tantum extremis Decalogi capitibus interdicuntur. Saepe enim evenit, ut ea gravius animam vulnerent, quae occulte admittuntur, quam illa, quae aperte, ac palam peccare homines solent. Ita vero a Sancta Tridentina Synodo definitum, atque a Catholica Ecclesia semper traditum est, quemadmodum Sanctorum Patrum testimonia declarant. Est enim apud Sanctum Ambrosium in hunc modum, *Non potest quis iustificari a peccato, nisi ante confessus fuerit peccatum*. Sanctus etiam Hieronymus in Ecclesiastem idem plane confirmat: inquit enim, *Si quem serpens Diabolus occulte momorderit, et nullo conscio eum peccati veneno infecerit, si tacuerit, et Poenitentiam non egerit, nec vulnus suum fratri, vel magistro voluerit confiteri, Magister, qui linguam habet ad curandum, ei prodesse non poterit*. Praeterea Sanctus Cyprianus in sermone de lapsis apertissime hoc docet his verbis, *Qui quamvis nullo sacrificii, aut libelli facinore constricti sint, quomodo tamen de eo cogitaverunt, id ipsum apud Sacerdotes Dei dolenter, et simpliciter confitentes, Exomologesin conscientiae faciunt, animi sui pondus exponunt, salutarem medelam parvis licet, et modicis vulneribus exquirunt*. Denique haec omnium Ecclesiae Doctorum communis vox est, atque sententia.

et plena.Trid.Syn. sess. 14. de Poen. cap. 5. et c. 7.

Peccata venialia qua ratione dimittantur, vide Aug. in Enchir. cap 71. citat. de Poen.dist. 3. de quotidianis, et in Conc. Tolet. IV. cap. 9.

Omnia, et singula peccata necessario confitenda docet.

S Amb. lib. de parad. cap. 14. et l. 2. de Poen. c. 7. Hier. super illud c. 10. Eccles. Si mordeat serpens, &c.

S. Cypr. lib. 2. de lapsis circa finem. Greg. Hom. 20. super Ezech.

47. *Peccatorum circumstantiae, dum quis confitetur. sunt patefaciendae.*

Syn. Trid. de Poen. ses. 14. c. 5. et can 7. Aug. de vera, et falsa Poen. c. 14. et de Poen. dist. 5. c. Consideret.

Sed in Confessione summa illa cura, et diligentia adhibenda est, quam in rebus gravissimis ponere solemus, omneque studium ita eo conferendum, ut sanemus animae vulnera, et peccati radices evellamus. Neque vero solum peccata gravia narrando explicare oportet, verum etiam illa, quae unumquodque peccatum circumstant, et pravitatem valde augent, vel minuunt. Quaedam enim circumstantiae adeo graves sunt, ut peccati mortiferi ratio ex illis tantum constet: quare haec omnia confiteri semper oportet. Si quis enim hominem interemit; explicandum est, utrum ille sacris initiatus, an profanus fuerit: itemque si cum muliere concubuit; Matrimonii ne lege libera, aut alterius uxore, aut propinqua, aut alicuius voti sponsione Deo consecrata, aperiat necesse est. Haec enim diversa peccatorum genera constituunt; ita ut primum quidem simplex fornicatio, alterum adulterium, tertium incestus, quartum sacrilegium a divinarum rerum Doctoribus appelletur. Furtum etiam in peccatis numerandum est. Verum si quis aureum nummum furetur, levius omnino peccat, quam qui centum, vel ducentos, vel ingentem aliquam auri vim, praesertim vero qui sacram pecuniam abstulit. Quae etiam ratio ad locum, et ad tempus pertinet: quorum exempla notiora sunt ex multorum libris, quam ut a nobis commemorentur. Haec igitur, ut diximus, enumeranda sunt: quae vero pravitatem rei magnopere non augent, sine crimine omitti possunt.

Alex. de Ales. 4. par. q. 77. mem. 3.

Vide D. Th. in 2. 2. q. 154. ar. 1.

De circumstantia temporis, vide sect. 29. in fine.

Scot. 4. dist. 17. quaest. 1. lit. N. Circunstantiae non gravantes possunt reticeri.

48. *Confessio, in qua sponte aliquid gravius reticetur, iteranda est.*

Confessio, in qua aliquid sponte reticetur, quam sit noxia, et quod sit iteranda.

Sed ad Confessionem adeo necessarium est, ut, quod antea diximus, integra sit, et absoluta, ut si quis, dedita opera, alia quidem ex iis, quae explicari debent, praetermittat, alia vero tantum-

modo confiteatur, non solum ex ea Confessione is nullum commodum consequatur, sed etiam novo scelere se obstringat. Neque eiusmodi peccatorum enumeratio Confessionis nomine, in qua Sacramenti ratio insit, appellanda est, quin potius poenitenti Confessionem repetere est necesse, seque ipsum illius peccati reum facere, quod Sacramenti sanctitatem Confessionis simulatione violaverit. Trid. Syn. sess. 14. de Poen. cap. 5.

49. *Confessio, in qua per oblivionem, vel incuriam levem aliquid omissum est, non iteranda.*

At vero, si alia de causa Confessioni aliquid defuisse videatur, vel quia poenitens nonnulla crimina oblitus fuerit, vel quia conscientiae suae latebras non ita accurate perquisierit, cum tamen illud in animo haberet, ut integre omnia peccata confiteretur, nihil opus ei erit Confessionem iterare: satis autem habebit, siquando peccata, quae oblitus erat, in memoriam reduxerit, ea Sacerdoti alio tempore confiteri. In quo tamen animadvertendum est, ne forte nimis dissolute, et remisse conscientiam nostram scrutati simus, adeoque negligenter peccata admissa memoria repetere studuerimus, ut ea ne recordari quidem voluisse merito videri possimus. Id enim si factum fuerit, Confessionem iterare omnino oportebit. Negligentia magna et voluntaria iterationem Confessionis postulat.

50. *Nuda, simplex, et aperta debet esse Confessio.*

Praeterea curandum est, ut Confessio nuda, simplex, et aperta sit, non artificiose composita, quod a nonnullis fit, qui potius vitae suae rationem exponere, quam peccata confiteri videntur. Ea enim Confessio esse debet, quae nos tales Sacerdoti aperiat, quales nos ipsos novimus, certaque pro certis, ac dubia pro dubiis demonstret. Quod si peccata vel non recensentur, vel alieni a re, quam tractamus, sermones inseruntur, perspicuum est, Confessionem hac virtute carere. Tertio nude, et mortis ambagibus aperienda sunt peccata.

51. *Prudens, et verecunda debet esse Confessio.*

Quarto considerata sit, et verecunda Confessio.

Vehementer etiam commendandi sunt; qui prudentiam, et verecundiam in explicandis rebus adhibent. Neque enim nimis multis verbis agendum est, sed, quae ad cuiusque peccati naturam et rationem pertinent, brevi oratione, quae modestiam coniunctam habeat, aperienda sunt.

52. *Confessio per internuncium, aut per litteras fieri non potest.*

Quinto secreta sit Confessio, et extra periculum revelandi. Matth. 8. 4. Lucae 10. Rom. 10.

Illud vero etiam tum confitenti, tum Sacerdoti maxime laborandum est, ut eorum sermo in Confessione secreto habeatur. Quare fit, ut nemini omnino neque per nuncium, neque per litteras, quoniam ea ratione nihil iam occulte agi potest, peccata confiteri liceat.

53. *Expedit homini Christiano saepius confiteri.*

Utilitas frequentatae Confessionis.

Sed nulla res fidelibus adeo curae esse debet, quam ut frequenti peccatorum Confessione animam studeant expiare. Etenim cum aliquis mortifero scelere urgetur, nihil ei magis salutare esse potest ob multa, quae impendent, vitae pericula, quam statim peccata sua confiteri. Nam, ut sibi quisque diuturnum vitae spatium polliceri queat, turpe profecto est, cum in eluendis corporis, aut vestium sordibus tam diligentes simus, non eadem saltem diligentia curare, ne animae splendor turpissimis peccati maculis obsolescat.

55. *Quotuplici potestate huius Sacramenti minister praeditus esse debeat.*

De legitimo, et idoneo Confessionis Sacramentalis ministro.

Minister duplici potestate sit praeditus.

Trid. Syn. sess 14. c. 5. et 6. de Poenit. can. 10.

1 Ioan. 20. Ordinis potestas unde probetur.

Sed iam de ministro huius Sacramenti dicendum est. Eum autem Sacerdotem esse, qui ordinariam, aut delegatam absolvendi potestatem habeat, ex Ecclesiasticis sanctionibus satis apparet. Habeat enim oportet non solum Ordinis, verum etiam Iurisdictionis potestatem, qui hoc munere fungi debet. Illustre vero huius ministerii testimonium praebent illa Domini verba apud S. Ioannem 1. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis retenta sunt.* Neque enim om-

nibus, sed Apostolis tantum haec dicta fuisse constat, quibus in hac functione Sacerdotes succedunt: idque etiam maxime consentaneum est: Nam cum omne gratiae genus, quae hoc Sacramento tribuitur, a Christo capite ad membra derivetur, merito debent corpori Christi mystico, id est fidelibus illud administrare, qui soli verum eiusdem corpus conficiendi potestatem habent, cum praesertim fideles hoc ipso Poenitentiae Sacramento ad sacram Eucharistiam sumendam apti, idoneique reddantur. Verum quanta olim religione in antiquissima Ecclesia ius ordinarii Sacerdotis conservatum fuerit, ex veteribus Patrum decretis facile intelligitur; quibus cautum est, ne quis Episcopus, aut Sacerdos in alterius Parochia aliquid gerere auderet sine ipsius auctoritate, qui illi praeesset, aut nisi magna necessitas cogere videretur. Ita vero ab Apostolo sancitum est, cum Tito praecipit, 1 ut in singulis civitatibus Sacerdotes constitueret, qui scilicet doctrinae, et Sacramentorum coelesti pabulo fideles alerent, et educarent.

Trid. Syn. c. 7. Sess. eadem Iurisdictionis potestas unde probetur, Concil. Anthioc. Chalced. et alia. Facit etiam ad hoc c. Placuit de Poen. distin. 6. et c. Omnis utriusque sexus, de Poenitentia, et remissione.

1 Tit. 1. 5.

55. *Potest quivis Sacerdos quemcumque peccatorem in necessitate absolvere.*

Quanquam, si mortis periculum imminet, et proprii Sacerdotis facultas non datur, ne hac occasione aliquis pereat, in Ecclesia Dei custoditum fuisse Concilium Tridentinum docet, ut unicuique Sacerdoti liceret non solum omni peccatorum genere, cuiuscunque potestatis sit, peccata condonare, sed etiam ab excommunicationis vinculo solvere.

Quanta cuiusque Sacerdotis in periculo mortis circa absolutionem potestas. Trid. Syn. de Poen. sess. 14. cap. 6.

56. *Qualis cuique de sua salute sollicito deligendus sit Confessionis minister.*

Iam, praeter Ordinis, et Iurisdictionis *potestatem*, quae prorsus *necessaria* sunt, opus est in primis, ut huius Sacramenti minister tum scientia, et eruditione, tum prudentia praeditus sit: iudicis enim, et medici simul personam gerit. Ac, quod ad primum attinet, satis constat, non

Eruditio, et prudentia etiam in Confessario necessaria.

Aug. lib de vera, et fal. Poen. c. 10. et hab. de Poen. d. 1. c. Quem poeniten.

Confessarius iudicis personam sustinet. Trid. Syn. sess. 14. de Poen. c 6. et c 9. Confessarius medici personam sustinet. S. Basil in reg. brev. qu. 229 et Conc. Later. c. 21. et de Poen. et rem. c. Omnis utriusque. Qualis confessarius deligendus.

vulgarem scientiam necessariam esse, qua et peccata investigare, et ex variis peccatorum generibus, quae gravia, quae levia sint, pro cuiusque hominis ordine, et genere indicare possit. Ut autem medicus est, summa quoque prudentia indiget. Etenim diligenter providendum est, ut ea remedia aegroto adhibeantur, quae ad illius animam sanandam, et in posterum contra morbi vim minuendam aptiora esse videantur. Ex quo poterunt fideles intelligere, cuivis maximo studio curandum esse, ut eum sibi Sacerdotem deligat, quem vitae integritas, doctrina, prudens iudicium commendet, qui, et quantum in eo officio, cui praeest, ponderis, et momenti sit, et quae cuique sceleri poena conveniat, et qui vel solvendi vel ligandi sint, optime noverit.

57. *Nunquam, quae inter confitendum sunt audita, verbo, aut signo patefacere licet.*

Confessarii quanta debeat esse taciturnitas, Scot. in 4. dist. 21. q. 2. De Poen. d. 6. c. Sacerdos, et de Poen. et remiss. c. Omnis, ex Conc. Lateran. c. 21.

Sed quoniam nemo est, qui non vehementer cupiat scelera, et turpitudinem suam occultari, monendi sunt fideles, nihil esse, quod timeant, ne ea, quae ipsi Confessione patefecerint, a Sacerdote ulli unquam indicentur, neve aliquod ex ea periculi genus sibi ullo tempore creari possit. Sacrae enim sanctiones gravissime in eos Sacerdotes animadverti voluerunt, qui peccata omnia, quae aliquis eis confessus fuerit, perpetuo, et religioso silentio compressa non tenuerint. Quare in Concilio Lateranensi Magno ita legimus, *Caveat omnino Sacerdos, ne verbo, vel signo, vel alio quovis modo prodat aliquatenus peccatorem.*

Nec etiam de licentia poenitentis propter tria, fidelitatem secreti, reverentiam Sacramenti, et obligationem praecepti.

58. *Quae sint praecipue observanda Sacerdoti, aliorum Confessiones excipienti.*

Sed iam rerum ordo postulat, cum de ministro dictum sit, ut quaedam praecipua capita explicentur, quae ad Confessionis usum, et tractationem non parum sunt accommodata. Magna enim fidelium pars est, quibus vulgo nihil longius videri solet, quam ut dies illi, qui Ecclesiastica lege Confessioni praefiniti sunt, effluant,

tantum absunt a Christiana perfectione, ut vix peccatorum suorum meminerint, quae Sacerdoti patefacienda essent, nedum caetera diligenter curent, quae ad divinam gratiam conciliandam vim habere maximam perspicuum est. Quare, cum illorum saluti omni studio succurrendum sit, hoc primum Sacerdotes in poenitente diligenter observabunt, si veram peccatorum suorum Contritionem habeat, certumque illi sit, ac deliberatum in posterum a peccatis abstinere. Quod si ita animo affectum esse animadverterint, moneant, et vehementer hortentur, ut pro tanto, et tam singulari beneficio maximas Deo gratias agat, ab eoque caelestis gratiae praesidium petere nunquam desinat, quo munitus, ac tectus facile poterit pravis cupiditatibus resistere, ac repugnare.

De his, quae ad Confessionis usum per Sacerdotem circa poenitentem sunt observanda.

Primum videant, an poenitens vere sit contritus, et propositum abstinendi habeat.

Docendus est etiam, ut nullum patiatur esse diem, quin aliquid de passionis Domini nostri mysteriis meditetur, ad eumque imitandum & summa charitate amandum ipse se excitet, atque inflammet. Hac enim meditatione assequetur, ut ab omnibus Daemonis tentationibus in dies se tutiorem esse sentiat. Neque enim ulla est alia causa, cur tam cito, vel leviter ab hoste impugnati animo, & viribus succumbamus, quam quod ex coelestium rerum meditatione divini amoris ignem concipere non studemus, quo mens recreari, atque erigi possit. Sin autem Sacerdos intellexerit, eum, qui velit confiteri, adeo peccata sua non dolere, ut vere contritus dicendus sit, conetur magno Contritionis desiderio eum afficere, ut deinde huius praeclari doni cupiditate incensus illud a Dei misericordia petere, et efflagitare in animum inducat.

Deinde doceantur, ut frequenter beneficii passionis Christi recordetur.

Meditatio quantam vim habeat adversus tentationes. Ps. 38.

Excitandus est poenitens negligentior ad Contritionem.

59. *Quomodo se gerere debeat Confessarius erga eos, qui sua peccata excusant.*

In primis autem reprimenda est quorundam superbia, qui scelera sua excusatione aliqua vel defendere, vel minora facere nituntur. Nam exempli causa, cum aliquis fateatur, se ira vehemen-

Monendus est confitens, peccata sua ut non excuset. Ps. 240.

tius commotum fuisse, statim huius perturbationis causam in alium confert, a quo prius sibi iniuriam factam esse queritur. Monendus itaque est, hoc elati animi, et hominis peccati sui magnitudinem vel despicientis, vel plane ignorantis signum esse, tum vero eiusmodi excusationis genus ad augendum potius, quam ad minuendum peccatum pertinere. Nam qui ita factum suum probare contendit, hoc videtur profiteri, se tunc patientia usurum esse, cum a nemine laedetur: quo quidem nihil homine Christiano indignius esse potest. Etenim cum illius vicem maxime dolere debuerit, qui iniuriam fecit, tamen non peccati pravitate commovetur, sed fratri irascitur, ac, cum ei praeclara occasio oblata fuerit, ut Deum patientia colere, et fratrem mansuetudine sua corrigere possit, salutis materiam ad perniciem suam convertit.

60. *Quomodo his consulet Confessarius, qui peccata sua confiteri erubescunt, vel imparati eum adeunt.*

Lacrymae lavent delictum, quod voce pudor est confiteri, Amb. lib. 10. com. in Lucam, et ser. 46. quae verba intelligantur categorice, et quotiescunque articulus necessitatis excludit Confessionem oris.

Perniciosior autem est illorum culpa existimanda, qui stulta quadam verecundia impediti peccata sua confiteri non audent. Iis igitur hortando animos addere oportet, monendique sunt, nihil esse, quod vitia sua aperire vereantur, nullique mirum videri debere, si intelligat homines peccare, qui quidem communis est omnium morbus, et in humanam imbecillitatem proprie cadit.

Alii sunt, qui vel quod raro peccata sua confiteri solent, vel quod nullam curam, et cogitationem in pervestigandis suis sceleribus posuerunt, nec commissa Confessione expedire, nec unde eius officii initium ducendum sit, satis sciunt. Quos certe acrius obiurgare opus est, atque in primis docere, priusquam ad Sacerdotem aliquis adeat, omni studio curandum esse, ut peccatorum suorum Contritione commoveatur; id vero praestari nullo modo posse, nisi ea reminiscendo singillatim recognoscere studeat. Quare si Sacer-

dos huiusmodi homines prorsus imparatos cognoverit, humanissimis verbis a se dimittet, hortabiturque, ut ad cogitanda peccata aliquod spatium sumant, ac deinde revertantur. Quod si forte affirmaverint, se in eam rem omne studium, et diligentiam suam contulisse, quoniam Sacerdoti maxime verendum est, ne semel dimissi amplius non redeant, audiendi erunt, praesertim si emendandae vitae studium aliquod prae se ferant, adducique possint, ut negligentiam suam accusent, quam se alio tempore diligenti, et accurata meditatione compensaturos promittant. In quo tamen magna cautio adhibenda est. Si enim, audita Confessione, iudicaverit, neque in enumerandis peccatis diligentiam, nec in detestandis dolorem poenitenti omnino defuisse, absolvi poterit; sin autem utrumque in eo desiderari animadverterit, auctor illi, et suasor erit, ut maiorem curam, quod antea dictum est, in excutienda conscientia adhibeat, hominemque, ut blandissime poterit, tractatum dimittet.

61. *Pudori quorundam quomodo consulendum.*

Sed quoniam interdum contingit, ut mulieres alicuius sceleris in priori Confessione oblitae interdum ad Sacerdotem non audeant redire, quod vereantur, ne vel in suspicionem magnae improbitatis populo veniant, vel singularis religionis laudem quaerere existimentur, saepe tum publice, tum privatim docendum est, neminem tanta memoria esse, qui omnia sua facta, dicta, et cogitata meminisse queat; quapropter fideles nulla re deterrendos esse, quo minus ad Sacerdotem revertantur, si in memoriam alicuius criminis redierint, quod antea fuerrit praetermissum. Haec igitur, atque alia huius generis multa in Confessione a Sacerdotibus observanda erunt. Nunc ad tertiam Poenitentiae partem veniendum est.

62. *Quid in genere, quidque in materia Confessionis significet Satisfactio.*

Primum itaque Satisfactionis nomen, et vis exponenda est. Hinc enim Catholicae Ecclesiae hostes amplam occasionem dissidii, et discordiae cum maxima Christiani Populi pernicie arripuerunt. Est autem Satisfactio rei debitae integra solutio. Nam quod satis est, ei videtur nihil deesse. Quare cum de gratiae reconciliatione loquimur, idem satisfacere significat, quod alteri tantum praestare, quantum irato animo ad ulciscendam iniuriam satis esse possit: atque ita satisfactio nihil aliud est, quam iniuriae alteri illatae compensatio. Quod autem ad hunc locum pertinet, Satisfactionis nomen divinarum rerum Doctores ad declarandam eam compensationem usurparunt, cum homo pro peccatis commissis Deo aliquid persolvit.

Quid Satisfactio, ut ad Poenitentiam pertinet, vide caput Satisfactio de Poen. dist. 3. et Doct. in illud, et Thom in 4. dist. 15. q. 2. art. 1. q. 1.

63. *Quot sint gradus eius Satisfactionis, quae compensationem aliquam peccati includit.*

Satisfactionis spiritualis varii gradus, et multiplex acceptio. Primo propria, et plena satisfactio Christo est adscribenda. vide Th. in 3. p. q. 38. art. 2.

Quo in genere quoniam multi gradus esse possunt, hinc fit, ut satisfactio varie accipiatur. Ac prima quidem, et praestantissima illa est, qua pro scelerum nostrorum ratione, etiamsi Deus summo iure nobiscum velit agere, quicquid a nobis debeatur, cumulate persolutum est: haec vero eiusmodi esse dicitur, quae nobis Deum propitium, et placatum reddit, eamque uni Christo Domino acceptam ferimus, qui in Cruce pretio pro peccatis nostris soluto plenissime Deo satisfecit. Neque enim ulla res creata tanti esse potuit, quae nos tam gravi debito liberaret: atque, ut Sanctus Ioannes testatur, 1 ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi. Haec igitur plena, et cumulata est satisfactio scelerum omnium rationi, quae in hoc saeculo commissa sunt, pariter, aequaliterque respondens: cuius pondere hominum actiones apud Deum plurimum valent, ac sine eo nulla prorsus aestimatione dignae haberentur. Atque huc Davidis verba videntur spectare, qui postquam secum ipse reputans illud

1 1. Ioan. 2. 2. vide item. Ioan. 1. 29. 2. Cor. 5. 19. Eph. 1. et 5. Heb. 9. 11. 12. 13.

protulisset, 1 *Quid retribuam Domino pro omnibus, quae retribuit mihi?* nihil praeter hanc satisfactionem, quam Calicis nomine expressit, dignum tot, tantisque beneficiis invenire potuit; quare subiecit, 2 *Calicem salutaris accipiam, et nomen Domini invocabo.*

1 Psal. 115. 12.

2 Ibidem 13.

Secundo accipitur pro satisfactione Sacramentali, et Canonica, quae est poenae impositae a Sacerdote cum propositio vitae emendandae persolutio.

Alterum satisfactionis genus est ea, quae et Canonica appellatur, et certo temporis spatio definita perficitur. Quare antiquissimae Ecclesiae usu receptum est, ut cum poenitentes a peccatis solvuntur, poena aliqua eis irrogetur, cuius poenae solutio satisfactio vocari consuevit.

Tertio accipitur pro Satisfactione ultro suscepta.

Eodem vero nomine quodlibet poenae genus significatur, quam pro peccatis, non quidem a Sacerdote constitutam, sed sponte nostra susceptam, atque a nobis ipsis repetitam sustinemus.

64. *Quid sit haec satisfactio, quae ad Sacramentum Poenitentiae pertinet.*

Trid Synod. sess. 14. de Poen c. 8. et 9. et can. 13.

Verum haec ad Poenitentiam, ut Sacramentum est, minime pertinet, sed illa tantum Sacramenti pars censenda est, quam diximus ex praecepto Sacerdotis Deo pro peccatis dependi, hoc adiuncto, ut statutum cum animo, et deliberatum habeamus peccata in posterum omni studio vitare. Id enim 3 nonnulli definierunt, *Satisfacere est Deo debitum honorem impendere*; quod autem nemo debitum honorem Deo possit tribuere, nisi qui peccata omnino vitare instituat, satis apparet: 4 Et *Satisfacere est peccatorum causas excidere, et eorum suggestioni aditum non indulgere.* In quam sententiam alii senserunt, satisfactionem esse purgationem, qua eluitur, quicquid sordium propter peccati maculam in anima resedit, atque a poenis tempore definitis, quibus tenebamur, absolvimur. Quae cum ita sint, facile erit fidelibus persuadere, quam necessarium sit, ut poenitentes in hoc satisfactionis studio se exerceant.

3 Ansel. lib. 1. Cur Deus homo c. 11.

4 Aug. de Eccl. dogm. c. 54. et hab. de Poen. di. 1. cap. Sequuntur.

65. *Non semper cum remissione poenae aeternae, quae consequitur condonationem culpae, poena temporalis remittitur.*

Poena aeterna cum remissione culpae semper remittitur, temporalis non ité. Trid Syn. sess. 14. de Poen. cap 8. cap. 12. et 15.

Docendi enim sunt; duo esse, quae peccatum consequuntur, maculam, et poenam. Ac quamvis semper culpa dimissa simul etiam aeternae mortis supplicium apud Inferos constitutum condonetur, tamen non semper contingit, quemadmodum a Tridentina Synodo declaratum est, ut Dominus peccatorum reliquias, et poenam certo tempore definitam, quae peccatis debetur, remittat. Cuius rei perspicua sunt exempla in sacris Litteris, 1 Genesis tertio capite, 2 Num xij. & xx. et 3 aliis permultis locis. Sed illud Davidis clarissimum et maxime illustre intuemur, cui, etsi Nathan dixerat, 4 *Dominus quoque transtulit peccatum tuum, non morieris*, is tamen gravissimas poenas ultro subiit, Dei misericordiam his verbis noctes, diesque implorans, 5 *Amplius lava me ab iniquitate mea, et a peccato meo munda me, quoniam iniquitatem meam ego cognosco, et peccatum meum contra me est semper*. Quibus verbis illud petitum est a Domino, ut non solum crimen, sed poenam etiam crimini debitam condonaret, atque a peccati reliquiis purgatum in pristinum decoris, et integritatis statum restitueret. Atque haec cum summis precibus peteret, eum tamen Dominus 6 tum filii ex adulterio suscepti, 7 tum Absalonis, quem unice diligebat, defectione, et 8 morte mulctavit, aliisque poenis, et calamitatibus affecit, quas illi antea intentarat. In Exodo etiam 9 etsi Dominus, Moysis precibus exoratus, Populo Idololatrae pepercerat, tamen minatus est, se tanti flagitii graves poenas repetiturum esse: ipseque Moyses testatus est, fore, ut illud Dominus severissime in tertiam, et quartam usque generationem ulcisceretur. Haec vero a Sanctis Patribus in Ecclesia Catholica semper tradita esse ipsorum auctoritate apertissime comprobatur.

1 Gen 3. 17.
2 Num. 12. 20. 11. 12.
3 Exod 32. 32. Num. 14. 21. 22. Psal. 98. 8.
4 2 Reg. 12. 12. 13 Tho 3 p. q. 86. art 4. & 5.
5 Psal. 50. 45.
6 2. Reg. 12. 18.
7 2. Reg. 15.
8 2. Reg. 18. 14.
9 Exod. 20. 32. et 32.
Amb. lib. 1. de Poen. cap. 16. et 2. c. 5.

66. *Quare non tantum indulgeat Deus homini per Sacramentum Poenitentiae, quantum per Baptismum.*

Verum qua de causa factum sit, ut poena omnis Poenitentiae Sacramento aeque, ac Baptismo non condonetur, praeclare a Sancta Tridentina Synodo explicatum est his verbis, *Divinae iustitiae ratio exigere videtur, ut aliter a Deo in gratiam recipiantur, qui ante Baptismum per ignorantiam deliquerint, aliter vero, qui semel a peccati, et Daemonis servitute liberati, et accepto Spiritus Sancti dono, 1 scientes templum Dei violare, 2 et Spiritum Sanctum contristare non formidaverint.*

Pluribus de causis omnis poena Sacramento Poenitentiae ut in Baptismo, non remittitur.
Trid. Syn. eadem sess 14 cap. 8.
Prima ratio.
1 1. Cor. 3. 17.
2 Eph. 4. 30.

Et divinam clementiam decet, ne ita nobis absque ulla satisfactione peccata dimittantur, ut occasione accepta peccata leviora putantes, 3 veluti iniurii, et contumeliosi Spiritui Sancto in graviora labamur, 4 thesaurizantes nobis iram in die irae. Procul dubio enim magnopere a peccato revocant, et quasi fraeno quodam coercent hae satisfactoriae poenae, cautioresque, et vigilantiores in posterum poenitentes efficiunt.

Secunda ratio.
3 Heb. 10. 19.
4 Rom. 2. 5.

Accedit, ut tanquam testificationes quaedam sint doloris, quem ex commissis peccatis capimus; qua ratione Ecclesiae satisfit, quae nostris sceleribus graviter offensa est. Nam ut Sanctus Augustinus ait 5 cor contritum, et humilitatum Deus non spernit. Verum, quia plerumque dolor alterius cordis occultus est alteri, neque in aliorum notitiam per verba, vel alia quaecunque signa procedit, recte ab iis, qui Ecclesiae praesunt, tempora Poenitentiae constituuntur, ut Ecclesiae, in qua peccata ipsa remittuntur, satisfiat.

Tertia ratio.
5 Ps. 50. 10.
S. Aug. Enchir. c. 5. 65. et hab. de Poen. dist. 1. cap. In actione, et Mag. in 4. Sen. dist. 20.

67. *Quomodo ex poenis nobis inflictis alii iuventur.*

Praeterea Poenitentiae nostrae exempla alios docent, quomodo ipsi vitam instituere, et pietatem sequi debeant. Cum enim poenas pro peccatis nobis irrogatas caeteri homines intuentur; et summam cautionem sibi in omni vita adhibendam, et mores pristinos corrigendos esse intelligunt. Quare sapientissime illud ab Ecclesia ob-

Quarta ratio.
Publica crimina publice expiari

olim mos fuit. Vide Aug. lib. 5 de Civ. cap. 26. et de vera, et fal. Poen. cap. 11.

Amb. lib. 1. de unica Poen. c. 1?. quod habetur de Poen. dist. ?. cap. Reperiuntur.

servatum est, ut cum ab aliquo publice flagitium commissum esset, publica etiam Poenitentia ei indiceretur, ut caeteri timore perterriti deinceps peccata diligentius vitarent: quod etiam in occultis criminibus, quae graviora essent, interdum fieri solitum erat. Sed in publicis, ut diximus, hoc perpetuum fuit, ut qui ea commiserant, antequam publicam Poenitentiam suscepissent, non absolverentur. Interim vero Pastores pro eorum salute Deum rogabant, atque, ut ipsi etiam poenitentes idem facerent, eos hortari non desinebant. Quo in genere summa fuit Sancti Ambrosii cura, et sollicitudo, cuius lacrymis fertur, quamplurimos, qui duro animo ad Poenitentiae Sacramentum accesserant, ita emollitos esse, ut vere Contritionis dolorem conceperint. Verum postea tantum de veteris disciplinae severitate remissum est, atque ita charitas refrixit, ut iam plerique ex fidelibus ad peccatorum veniam impetrandam nullum intimum animi dolorem, atque gemitum cordis necessarium putent, sed illud satis esse arbitrentur, si speciem tantum dolentis habeant.

68. *Per Poenitentiam Christo assimilamur.*

Quinta ratio.
1 Heb. 2. 13.

D. Bernard. serm. 5. de omnibus Sanctis.
2 Rom 8. 17.
3 2. Tim. 2. 11. 12.

Deinde vero huiusmodi poenarum perpessione consequimur, ut capitis nostri Iesu Christi, 1 in quo passus est ipse, et tentatus, similitudinem, et imaginem geramus. Nihil enim tam deforme videri potest, ut a Sancto Bernardo dictum est, quam sub spinoso capite delicatum esse membrum. Nam teste Apostolo 2 cohaeredes sumus, si tamen compatimur; et, quod alio loco scripsit, 3 si commortui sumus, et convivemus, si sustinebimus, et conregnabimus.

69. *Quomodo post Dei misericordiam in peccato, iustitiae etiam locus sit.*

D. Bern. in ser. de coena Domini. Vide item D. Th. in 3. p. q. 86. ar. 4. et 5.

Divus etiam Bernardus duo affirmat in peccato reperiri, maculam animae, et plagam: ac turpitudinem quidem ipsa Dei misericordia tolli, verum sanandis peccatorum plagis valde necessariam esse eam curam, quae in remedio Poenitentiae

adhibetur. Quemadmodum enim, sanato vulnere, cicatrices quaedam remanent, quae et ipsae curandae sunt, ita in anima, culpa condonata, supersunt peccatorum reliquiae purgandae. Idem plane D. Chrysostomi sententia confirmat, cum ait, *Non satis est sagittam ex corpore extrahi, sed plaga quoque a sagitta inflicta est, sic etiam in anima post acceptam peccati veniam, Poenitentia curanda est plaga relicta*. Frequentissime enim a Sancto Augustino docemur, duo haec in Poenitentia animadvertenda esse, Dei misericordiam, et iustitiam; misericordiam, quae peccata, et poenas aeternas illi debitas condonat, iustitiam, qua poenis tempore definitis hominem punit.

D. Chrysos. Hom. 80. ad pop. Antio.

S. August in Ps 50. super illud, Ecce enim veritatem. Scot. 4. dist. 14. qu. 4. litt. L.

70. *Per Poenitentiam poenas a Deo nobis praeparatas effugimus.*

Postremo Poenitentiae poena a nobis suscepta Dei animadversionem, suppliciaque in nos constituta antevertit. Ita enim docet Apostolus, cum ait, 1 *Si nosmetipsos diiudicaremus, non utique iudicaremur: dum iudicamur autem, a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur*. Quae cum fidelibus explicata fuerint, vix fieri poterit, quo minus ad Poenitentiae opera maxime excitentur.

Duo in Poenitentia animadvertenda. Sexta ratio.

1 1. Cor. 11. 31. 32.

71. *Unde nostra opera sint tum meritoria, tum etiam satisfactoria.*

Eius autem quanta vis sit, ex eo colligitur, quod tota a Christi Domini passionis merito pendet. A quo etiam honestis actionibus duo illa maxima bona consequimur: alterum est, ut immortalis gloriae praemia mereamur, ita ut 2 calix etiam aquae frigidae, quam in eius nomine dederimus, mercede non careat: alterum, ut pro peccatis nostris satisfaciamus.

Passionis Christi merito opera nostra sunt, et meritoria, et satisfactoria. Trid. Syn. sess. 14 de Poen. c. 8. can. 13. 14. et sess 6. de iustif. c. 16. 2 Matt. 10. 42. Mar. c. 9. 41.

72. *Christi Satisfactionem, et meritum nostra Satisfactio non obscurat.*

Neque vero id perfectissimam, et cumulatissimam Christi Domini Satisfactionem obscurat, sed

Merita Sanctorum quomodo etiam aliis prosint, et unde

illud potius contra evenit, ut multo clariorem, et illustriorem reddat. Eo enim copiosior Christi gratia videtur esse, quod non solum ea nobiscum communicantur, quae ipse solus, sed illa etiam, quae tanquam caput in membra suis Sanctis, et iustis hominibus promeruit, ac persolvit. Qua ratione fieri perspicuum est, ut iustae, et honestae piorum actiones tantum ponderis, et dignitatis habeant: Christus enim Dominus tanquam 1 caput in membra, et 2 vitis in palmites gratiam suam in eos, qui sibi per charitatem coniuncti sunt, continenter infundit. Quae quidem 3 gratia, bona opera nostra semper antecedit, comitatur, et consequitur, et sine qua mereri, aut satisfacere Deo nullo modo possumus. Atque ita fit, ut iustis nihil deesse videatur, cum operibus, quae Dei virtute efficiunt, et divinae legi pro humana, mortalique conditione satisfacere, et vitam aeternam, quam scilicet, si Dei gratia ornati e 4 vita decesserint, consequentur, mereri possint. Nota est enim illa Salvatoris vox 5 *Qui autem biberit ex hac aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in aeternum, sed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquae salientis in vitam aeternam.*

73. *Ad hoc, ut opus aliquod veram vim satisfaciendi habeat, quae sint potissimum necessaria.*

Sed duo praecipue in satisfactione requiruntur: primum est, ut is, qui satisfacit, iustus sit, ac Dei amicus (opera enim, 6 quae sine fide, et 7 charitate fiunt, nullo modo Deo grata esse possunt) alterum, ut eiusmodi opera suscipiantur, quae natura sua molestiam, et dolorem afferant: cum enim praeteritorum scelerum compensationes sint, atque, ut S. 8 Martyr Cypr. inquit: redemptrices peccatorum, omnino necesse est, ut aliquid acerbitatis habeant. Quanquam non semper illud consequitur, ut, qui se in illis molestis actionibus exercent, doloris sensum habeant.

santus Ecclesiae Catholicae thesaurus fit collectus Conc. Trid. sess. 14. c. 8. Greg. in c 9 lib. 1. Reg. brev. q. 12.

1 Eph. 4. 16.

2 Joan 15. 4. 5. 6. 7. 8 Haec ad verbum transumpta sunt ea sess. 6. c. 16. Trid. Syn.

3 Gratia Dei bona opera praevenit, consequitur, et comitatur, Conc. Aurc. can. 18.

Fulg. lib. 1. de Mo. 6. 11. et 12. Vitam aeternam cum Dei gratia mereri possumus Ps. 33. et 36.

4 1. Cor. 15. 18. et 2. Cor. 3. 17 et 2. Tim 4. 8. et Heb. 6. 10. Iusti quomodo divinae legi satisfaciant.

5 Ioan. 4. 13. 14.

Opera impiorum licet non sint Deo grata, sunt tamen satisfactoria.

Hier. 6.

Scot. 4. dist. 15. qu 1. lit O. et 17. q. 1. lit P.

Alex 4. p. q. 75. mem. 1. in fine, ut patet de audiente Missam in die festo, ieiunante in Quadragesima, et recitante officium.

6 Rom. 14. 13. Heb. 11. 5.

7 1. Cor. 13. 3.

Hoc Parochi docere debent, ne peccatores desperent.

8 Cyprian. lib. 1.

Saepe enim vel patiendi consuetudo, vel accensa in Deum charitas efficit, ut quae perpessu gravissima sunt, ne sentiantur quidem. Nec tamen idcirco fit, quominus ea ipsa opera satisfaciendi vim habeant; siquidem hoc proprium est filiorum Dei, ita eius amore, et pietate inflammari, ut acerbissimis laboribus cruciati aut nihil fere incommodi sentiant, aut omnia laetissimo animo perferant.

Epist. 7. post medium, quae est 55. in Ordine.

74. *Quot sint opera Satisfactionis.*

Verum omne satisfactionis genus Pastores docebunt ad haec tria praecipue conferendum esse, orationem, ieiunium, et eleemosynam; quae quidem tribus bonis animae, corporis, et iis, quae externa commoda dicuntur, quae omnia a Deo accepimus, respondent. Nihil vero aptius, et convenientius ad extirpandas omnium peccatorum radices esse potest. Nam cum 1 omne, quod est in mundo concupiscentia carnis sit, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitae; nemo non videt, hisce tribus morbi causis totidem medicinas, priori scilicet ieiunium, alteri eleemosynam, tertiae orationem rectissime opponi. Praeterea, si eos etiam, qui peccatis nostris offenduntur, spectemus, facile erit intelligere, cur ad haec tria potissimum omnis satisfactio referatur. Hi vero sunt Deus, proximus, et nos ipsi. Quare Deum oratione placamus, proximo eleemosyna satisfacimus, non ipsos vero ieiunio castigamus.

Trid. Syn. sess. 14. de Poen. can. 12. Leo ser. 1 de iei. 10. Mensis. Ber in sent. sect. 11.

1 Ioan. 2.

75. *Afflictiones, quae extrinsecus hominibus immittuntur, sunt etiam satisfactoriae.*

Sed quoniam multae, variaeque aerumnae, et calamitates, dum in hac vita sumus, nos premunt; illud maxime fideles docendi sunt, eos, qui patienti animo, quicquid laboriosi, et incommodi Deus immiserit, ferant, amplam satisfaciendi, et merendi materiam nactos esse: qui autem inviti, et repugnantes poenam huiusmodi sustineant, omni satisfactionis fructu privari, sed Dei

Conc. Trid. sess. 14. c. 9. can. 13.

tantum peccata iusto iudicio ulciscentis animadversionem, et supplicium perferre.

76. *Unus pro alio satisfacere, non autem confiteri, aut conterere potest.*

Alex. de Ales. 4. par. q. 84. mem. 1. art. 2. Th in 4. dist 20. q. 1. art. 2. q. 3. De Poen dis. 1. c. Quem poenitet.

In eo vero summa Dei bonitas, et clementia maximis laudibus, et gratiarum actionibus praedicanda est, qui humanae imbecillitati hoc condonavit, ut unus posset pro altero satisfacere: quod quidem huius partis Poenitentiae maxime proprium est. Ut enim, quod ad contritionem, et Confessionem attinet, nemo pro altero dolere, aut confiteri potest, ita qui divina gratia praediti sunt, alterius nomine possunt, quod Deo debetur, persolvere. Quare fit, ut quodam pacto 1 alter alterius onera portare videatur. Nec vero de hoc cuiquam fidelium dubitandi locus relictus est, qui in Apostolorum Symbolo Sanctorum communionem confitemur. Nam cum omnes eodem Baptismo abluti Christo renascamur, eorundem Sacramentorum participes simus, in primis vero eiusdem corporis, et sanguinis Christi Domini cibo, et potu recreemur; hoc apertissime demonstrat, 2 nos omnes esse eiusdem corporis membra. Quemadmodum igitur, neque pes suae tantum, sed etiam oculorum utilitatis causa munere suo fungitur, neque rursus, quod oculi videant, ad illorum propriam, sed ad communem omnium membrorum utilitatem referendum est, ita communia inter nos satisfactionis officia existimari debent.

1 Gal. 6. 2.

2 Rom. 12. 4 5. 1 Cor. 12. Eph. 4. 7.

77. *Non omnis Satisfactionis virtus aliis communicari potest.*

Neque tamen id sine ulla exceptione verum est, si commoda omnia, quae ex ea capiuntur, spectemus. Nam satisfactioni opera medicinae etiam, et curationes quaedam sunt, quae poenitenti ad sanandos pravos animi effectus praescribuntur: quo quidem utilitatis fructu eos, qui per se non satisfaciunt, prorsus carere perspicuum est. Haec igitur de tribus Poenitentiae partibus Con-

Arist. in 2. Eth. c. 3. Alex de Ales 4. p. q. 84. mem. 2. art. 2.

tritione, Confessione, et Satisfactione copiose, et dilucide explicanda erunt.

78. *Illi impendenda non est absolutio, qui rem ablatam restituere non promittit.*

Sed illud in primis a Sacerdotibus observari oportet, ut audita peccatorum Confessione, ante quam poenitentem a peccatis absolvant, diligenter curent, ut, si quid forte de re, aut existimatione proximi detraxerit, cuius peccati merito damnandus esse videatur, cumulata satisfactione compenset. Nemo enim absolvendus est, nisi prius, quae cuiusque fuerint, restituere polliceatur. At quoniam multi sunt, quibus, etsi prolixe pollicentur, se officio satis esse facturos, tamen certum est, ac deliberatum, nunquam promissa exolvere, omnino ii cogendi sunt, ut restituant: saepeque illud Apostoli eis inculcandum est, ut, 1 *Qui furabatur, iam non furetur, magis autem laboret, operando manibus suis, quod bonum est, ut habeat, unde tribuat necessitatem patienti.*

Alex. de Ales, 4. par. summae Theologiae qu. 86. et alii Theologi.

1 Ephes. 4. 28.

79. *Cuiusmodi Satisfactio Poenitenti sit imponenda.*

In irroganda autem satisfactionis poena Sacerdotes nihil sibi suo arbitratu statuendum esse, sed omnia iustitia, prudentia, et pietate dirigenda, existimabunt. Atque ut hac regula peccata metiri videantur, et poenitentes suorum scelerum gravitatem magis agnoscant, operae pretium erit eis interdum significare, quae poenae quibusdam delictis, ex veterum Canonum praescripto, qui poenitentiales vocantur, constitutae sint. Igitur universae satisfactionis modum culpae ratio temperabit. Sed ex omni satisfactionum genere maxime convenit poenitentibus praecipere, ut certis aliquot, et definitis diebus orationi vacent, ac pro omnibus, et praesertim pro iis, qui ex hac vita in Domino decesserunt, preces Deo faciant. Hortari vero etiam eos oportet, ut saepe eadem satisfactionis opera a Sacerdote indicta ultro su-

Iuxtam peccatorum qualitatem imponenda satisfactio Trid Syn. sess 14. de Poen. dist. 3. c. Mensuram, et alia, ubi ex multis Conciliis, et Pontificum decretis, quales Poenitentiae sint iniungendae, ostenditur.

Veterum canonum rigor subinde inculcandus. Vide, quae eod. c sec 66. notavimus.

Quae Satisfactio praecipue sit imponenda.

Publicam Poenitentiam deprecanti non mox acquiescendum est Videatur paulo ante sectio 67.

scipiant, ac repetant, atque ita mores suos componant, ut iis omnibus, quae ad Poenitentiae Sacramentum pertinent, diligenter absolutis, tamen virtutis Poenitentiae studia nunquam intermittant. Quod si interdum etiam ob publicam offensionem publica Poenitentia praescribenda fuerit, quamvis eam poenitens refugiat, ac deprecetur, non erit facile audiendus: verum persuadere ei oportebit, ut que tum sibi, tum aliis salutaria futura sunt, libenti, atque alacri animo suscipiat. Haec de Poenitentiae Sacramento, singulisque eius partibus ita docenda erunt, ut non solum ea perfecte fideles intelligant, sed etiam iuvante Domino, re ipsa pie, et religiose praestare animum inducant.

DE

EXTREMAE UNCTIONIS

SACRAMENTO

CAPUT VI.

1. *Quare Pastores animarum saepius apud populum de Extremae Unctionis Sacramento agere debeant.*

CUM Sancta Scripturarum oracula ita doceant, 1 *In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, et in aeternum non peccabis*; tacite Parochi admonentur, nullum tempus praetermittendum esse fidelem populum cohortandi, ut in assidua mortis meditatione versetur. Quoniam autem Extremaé Unctionis Sacramentum non potest supremi illius diei memoriam coniunctam non habere, facile intelligitur, saepius de eo agendum esse, non solum ob eam causam, quod illarum rerum mysteria, quae ad salutem pertinent, aperire, et explicare maxime convenit, sed etiam, quia fideles, 2 moriendi necessitatem omnibus propositam esse, animo repetentes, pravas cupiditates coercebunt. Quare fiet, ut in ipsa mortis expectatione se minus perturbari sentiant, sed immortales Deo gratias agant, qui, ut Baptismi Sacramento aditum nobis ad veram vitam patefecit, ita etiam, ut ex hac mortali vita decedentes, expeditiorem ad Coelum viam haberemus, Extremae Unctionis Sacramentum instituit.

Novissima saepe meditanda. Consulatur sect. postrema 7 art. Symb. Apost.
1 Eccl 7. 40. Deut. 32. 7. Psal. 28. 10.

Ps. 88. 7.
2 Rom. 5. 12. Hebr. 9. 27.

2. *Quamobrem istud Sacramentum Extrema Unctio appelletur.*

Ut igitur, quae ad eam explicationem magis necessaria sunt, eodem fere ordine, qui in aliis Sacramentis servatus est, exponantur, primum

illud tradendum erit, hoc Sacramentum idcirco Extremam Unctionem appellatum esse, quod haec omnium Sacrarum Unctionum, quas Dominus Salvator noster Ecclesiae suae commendavit, ultimo administrandi sit. Quare haec ipsa Unctio a Maioribus Sacramentum etiam Unctionis infirmorum, et Sacramentum exeuntium dicta est: quibus vocabulis fideles in memoriam novissimi illius temporis facile redire possunt.

Vide tit. de Sacra Vnct. in decretalibus.

3. *Quomodo Extremae Unctioni propria Sacramenti ratio conveniat.*

Quod autem Extremae Unctioni propria Sacramenti ratio conveniat, in primis explanandum est. Id vero maxime perspicuum fieri potest, si verba, quibus Sanctus Iacobus Apostolus huius Sacramenti legem promulgavit, attendamus, 1 *Infirmatur quis in vobis*, inquit, *inducat Presbyteros Ecclesiae, et orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini, et oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus, et si in peccatis sit, remittentur ei*. Nam quod peccata condonari Apostolus affirmat, in eo declarat Sacramenti vim, et naturam. Hanc vero Catholicae Ecclesiae de Extrema Unctione perpetuam doctrinam fuisse, cum alia plura Concilia testantur, tum a Tridentina Synodo hoc ita declaratum est, ut in eos omnes anathematis poenam constituerit, qui aliter docere, aut sentire audeant.. Ac Innocentius quoque primus hoc Sacramentum fidelibus maxime commendat.

Trid. Syn. sess. 14. de extr. unct.

1 Iacob. 5. 14.

Marc. 6. 13.

Conc. Constant. Florent. Cabilonense c. 48. Vvormaciense cap. 72.

Eug. cap. 8.

4. *Cum hic plures fiant Unctiones, an plura etiam ibidem dici Sacramenta debeant.*

Constanter itaque docendum a Pastoribus, verum Sacramentum esse, nec plura, sed unum, quamvis per plures Unctiones administretur, quarum singulis propriae preces, ac peculiaris forma adhibenda est. Unum vero est non partium continuatione, quae dividi non possint, sed perfectione: cuiusmodi sunt caetera omnia, quae ex pluribus constant. Nam quemadmodum domus,

Vide Sco. 4. d. 23. ad 1. arg.

quae ex mattis, et diversis partibus composita est, una tantum forma perficitur: ita hoc Sacramentum, etsi ex pluribus rebus, et verbis constituitur, unum tamen signum est, et unius rei, quam significat, efficientiam habet. Docebunt praeterea Parochi, quae sint huius Sacramenti partes, elementum, inquam, et verbum. Haec enim a Sancto 1 Iacobo praetermissa non sunt, in quibus singulis sua mysteria licet animadvertere. 1 Jacob. 5. 14.

5. *Quae sit Extremae Unctionis materia.*

Eius igitur elementum, sive materia, quemadmodum Concilia, ac praecipue Tridentinum decrevere, est oleum ab Episcopo consecratum, liquor scilicet, non ex quavis pingui, et crassa materia, sed ex olearum baccis tantummodo expressus. Aptissime autem haec materia illud significat, quod vi Sacramenti interius in anima efficitur. Nam ut oleum ad mitigannos corporis dolores magnopere proficit: ita sacramenti virtus animae tristitiam, ac dolorem minuit. Oleum praeterea sanitatem restituit, hilaritatem affert, et lumini tanquam pabulum praebet, tum vero ad recreandas defatigati corporis vires maxime accomodatum est. Quae omnia, quid in aegroto divina virtute per huius Sacramenti administrationem efficiatur, declarant. Haec de materia satis sint. Conc. Trid sess. 14. de Sacramento Extremae Vnctionis c. 1. Amb super Beati immaculati ser. 14 Theophylactus. Marc. 6.

6. *Qua forma perficiatur hoc Sacramentum.*

Forma vero Sacramenti est verbum, et solemnis illa precatio, quam Sacerdos ad singulas Unctiones adhibet, cum inquit, *Per istam Sanctam Unctionem indulgeat tibi Deus, quidquid oculorum, sive narium, sive tactus vitio deliquisti.* Quod autem haec vera sit, et propria huius Sacramenti forma, Sanctus Iacobus Apostolus significat, cum ait, 2 *Et orent super eum, et oratio fidei salvabit infirmum.* Ex quo licet cognoscere, formam precationis modo proferendam esse, tametsi, quibus potissimum verbis concipienda sit, Apostolus non expresserit. Verum hoc ad nos fideli Patrum Conc. Tr. ut supra. 2 Jacob. c. 5. 15.

traditione permanavit, ut omnes Ecclesiae eam formae rationem retineant, qua omnium mater, et magistra Sancta Ecclesia Romana utitur. Nam etsi aliqui nonnulla verba immutant, cum pro, *Indulgeat tibi Deus*, ponunt, *Remittat*, vel *Parcat*, interdum etiam, *Sanet*, *quicquid commisisti*; tamen, quia nulla fit sententiae immutatio, constat, eandem ab omnibus formam religiose servari.

Ecclesia Romana omnium Ecclesiarum mater, et magistra, dist. 12. c. Non decet, et de sum. Trin. c. Damnamus.

7. *Cur huius Sacramenti forma precationis modo contineatur.*

Bonav. in 4. dist. 23. art. 1. qu. 4.

Nec vero quisquam miretur, cur factum sit, ut aliorum Sacramentorum forma vel absolute significet, quod efficit, ut cum dicimus, *Ego te baptizo*, aut *Signo te signo Crucis*, vel tanquam ab imperantibus pronuncietur, ut cum in Sacramento Ordinis administrando dicitur, *Accipe potestatem*; haec sola vero Extremae Unctionis forma precatione quadam absolvatur. Id enim optimo iure constitutum est: nam cum hoc Sacramentum propterea adhibeatur, ut praeter spiritualem gratiam, quam tribuit, sanitatem etiam restituat aegrotis, tamen, quia non semper sequitur, ut aegroti a morbis convalescant, ob eam causam precatione forma conficitur, ut a Dei benignitate id impetremus, quod Sacramenti vis constanti, et perpetuo ordine efficere non solet. Adhibentur autem ritus proprii in huius quoque Sacramenti administratione, sed eorum maxima pars precationes continet, quibus Sacerdos ad aegroti salutem impetrandam utitur. Nullum enim est aliud Sacramentum, quod pluribus precibus conficiatur: ac recte quidem, quoniam eo potissimum tempore fideles piis obsecrationibus adiuvandi sunt. Quare et alii omnes, quos tum adesse contigerit, et praecipue Parochi debent orare Deum ex animo, et eius misericordiae laborantis vitam, et salutem omni studio commendare.

Extrema Unctione non tantum animus sed etiam corpus interdum curatur. Syn. Trid. sess. 15. de Extrema Unctione c. 2. et can. 2.

Cur in hoc Sacramento tot preces adhibeantur.

8. *Quinam huius Sacramenti sit author.*

Trid. Syn. sess. ead. in doct. de Sacr.

Verum cum demonstratum sit, Extremam Un-

etionem vere, et proprie in Sacramentorum numero habendam esse, illud etiam sequitur, eius institutionem a Christo Domino profectam esse: quae postea a Sancto 1 Iacobo Apostolo fidelibus proposita, et promulgata est. Quanquam idem Salvator huius Unctionis specimen quoddam dedisse visus est, cum Discipulos suos binos ante faciem suam misit. De illis enim apud Evangelistam ita scriptum est, 2 *Exeuntes praedicabant, ut Poenitentiam agerent, et Daemonia multa eiiciebant, et ungebant oleo multos aegros, et sanabant*: quam quidem Unctionem non ab Apostolis inventam, sed a Domino praeceptam, non naturali aliqua virtute praeditam, sed mysticam potius ad sanandos animos, quam ad corpora curanda institutam fuisse, credendum est. Quam rem Sancti Dionysius, Ambrosius, Chrysostomus, et Gregorius Magnus asserunt, ut nullo modo dubitandum sit, quin hoc unum ex septem Ecclesiae Catholicae Sacramentis summa cum religione accipere oporteat.

Extr. Vnct. cap. 1. & probat D. Thom. in 4. dist. 23. art. 1. q. 3.

1 Jacob. 5. 14.

2 Marc. 6. 13.

Extremae Vnctionis usus Apostolis a Domino est imperatus.

D. Bern. in vita Malach. Concil. Meld. c. 1.

Dionys. lib. de Eccl. Hierar. c. 6.

Amb. de his, qui qui mysteriis initiantur.

Chrys lib. 3. de Sacerdotio.

9. *Extrema Unctio quibus administranda sit.*

Sed docendi sunt fideles, quamvis hoc Sacramentum ad omnes pertineat, quaedam tamen hominum genera excipi, quibus administrandum non sit. Ac primum excipiuntur, qui sano, et firmo corpore sunt. Iis enim Extremam Unctionem tribuendam non esse et Apostolus docet, cum inquit, 3 *Infirmatur quis in vobis*, et ratio ostendit, siquidem ob eam rem instituta est, non modo ut animae, sed etiam ut corpori medicinam afferat. Cum igitur illi tantum, qui morbo laborant, curatione indigeant, idcirco iis etiam, qui adeo periculose aegrotare videntur, ut, ne supremus illis vitae dies instet, metuendum sit, hoc Sacramentum praeberi debet. In quo tamen gravissime peccant, qui illud tempus aegroti ungendi observare solent, cum iam omni salutis spe amissa, vita, et sensibus carere incipiat. Constat enim, ad uberiorem Sacramenti gratiam percipiendam plurimum valere, si aegrotus, cum in eo adhuc integra

Primo firmi, et sani excluduntur.

Tho. in 4. d. 23. q. 2. art. 2. q. 1.

3 Iacob. 5.

mens, et ratio viget; fidemque, et religiosam animi voluntatem afferre potest, sacro oleo liniatur. Quare Parochis animadvertendum est, ut eo potissimum tempore caelestem medicinam adhibeant, illam quidem semper vi sua admodum salutarem, cum eorum etiam pietate, et religione, qui curandi sunt, magis profuturam intellexerint.

Sano periculum mortis adeunti non detur Extrema Vnctio.

Nemini igitur, qui graviori morbo affectus non sit, Sacramentum Unctionis dare licet, tametsi vitae periculum adeat, vel quia periculosam navigationem paret, vel quia praelium initurus sit, a quo illi certa mors impendeat, vel etiam si capitis damnatus ad supplicium raperetur. Omnes praeterea, qui rationis usu carent, ad hoc Sacramentum suscipiendum apti non sunt, et pueri, qui nulla peccata admittunt, quorum reliquias sanare huius Sacramenti remedio opus sit: amentes item, et furiosi, nisi interdum rationis usum haberent, et eo potissimum tempore pii animi significationem darent, peterentque, ut sacro oleo ungerentur. Nam, qui ab ipso ortu nunquam mentis, et rationis compos fuit, ungendus non est: secus vero, si aegrotus, cum mente adhuc integra huius Sacramenti particeps fieri voluisset, postea in insaniam, et furorem incidit.

Secundo pueri, et insani non sunt iniungendi. Bon. Car. in 4. dist. 23. art. 2. q. 2.

Trid. Syn. de Extrema Vnctione sess. 14 cap. 3. et can. 3.

10. *Quae corporis partes hic debeant inungi.*

Non sunt autem omnes corporis partes ungendae, sed eae tantum, quas veluti sensuum instrumenta homini natura attribuit; oculi propter visionem, aures propter auditum, nares propter odoratum, os propter gustum, vel sermonem, manus propter tactum, qui tametsi toto corpore aequabiliter fusus est in ea tamen parte maxime viget. Hunc autem ungendi ritum universalis Ecclesia retinet, atque etiam huius Sacramenti naturae optimae convenit; medicamenti enim est instar. Ac quoniam in corporis morbis, quamvis universum corpus male affectum sit, tamen illi tantum parti curatio adhibetur, a qua tanquam

Scot. 4. sen. dist. 23. q. unica.

a fonte, et origine morbus manat, idcirco non totum corpus, sed ea membra, in quibus potissimum sentiendi vis eminet, renes etiam veluti libidinis, et voluptatis sedes unguntur, tum pedes, qui nobis ingressus, et ad locum movendi principium sunt.

11. *Extrema Unctio iterari potest.*

In quibus illud observare oportet, in una, eademque aegrotatione, cum aeger in eodem vitae periculo positus est, semel tantum ungendum esse. Quod si post susceptam hanc Unctionem aeger convaluerit, quoties postea in id vitae discrimen inciderit, toties eiusdem Sacramenti subsidium ei poterit adhiberi. Ex quo patet, in eorum Sacramentorum numero, quae iterari solent, reponendum esse.

In una, eademque aegrotatione non est iteranda Unctio. Tho. in 4. dist. 23. q. 1. art. 4.

12. *Qua religione, et praeparatione debeat istud Sacramentum suscipi.*

Quoniam vero omni studio curari oportet, ne quid Sacramenti gratiam impediat, ei vero nihil magis adversatur, quam alicuius peccati mortiferi conscientia, servanda est Catholicae Ecclesiae perpetua consuetudo, ut ante Extremam Unctionem Poenitentiae, et Eucharistiae Sacramentum administretur.

Primo Unctionem praecat Eucharistiae, et Poenitentiae Sacramentum.

Ac deinde aegroto Parochi persuadere studeant, ut ea fide se ungendum Sacerdoti praebeat, qua olim, qui ab Apostolis sanandi erant, se ipsos offerre consueverant. In primis autem animae salus, deinde corporis valetudo, cum illa adiunctione, si ea ad aeternam gloriam profutura sit, expetenda est. Nec vero dubitare fideles debent, quin sanctae illae, et solemnes preces a Deo audiantur, quibus Sacerdos non suam, sed Ecclesiae, et Domini nostri Iesu Christi personam gerens utitur. Qua una maxime re cohortandi sunt, ut huius saluberrimi olei Sacramentum sancte et religiose sibi administrandum curent, cum et acrior pugna instare, et vires tum animi, tum corporis deficere videantur.

Secundo est firma fide suscipienda.

Tertio tempestiva est adhibenda.

13. *Quo ministrante hoc Sacramentum percipiendum sit.*

Iam vero, qui Extremae Unctionis minister sit, ab eodem Apostolo, qui Domini Legem promulgavit, didicimus. Inquit enim, 1 *Inducat Presbyteros*: quo nomine non eos significat, qui aetate provectiores sunt, quemadmodum sapienter Trid. Synodus exponit, aut qui in populo principem locum obtinent, sed Sacerdotes, qui ab ipsis Episcopis per manuum impositionem rite ordinati sunt. Sacerdoti igitur huius Sacramenti administratio commissa est. Neque tamen ex Sanctae Ecclesiae decreto cuivis Sacerdoti, sed proprio Pastori, qui iurisdictionem habeat, sive alteri, cui ille eius muneris fungendi potestatem fecerit, hoc Sacramentum administrare licet. Illud vero maxime animadvertendum est, Sacerdotem in ea administratione, quemadmodum etiam in aliis Sacramentis fit, Christi Domini nostri, et Sanctae Ecclesiae eius sponsae personam sustinere.

1 Iac. 5. 14.

Trid. synod. ses. 14. de Extrema Vnct. c. 3. et can. 4 vide item Th. in 4. dist 23. q. 1. art. 3. Bonav in 4. dist. 23. art. 2. q. 1.

14. *Qui fructus huius Sacramenti usu ad homines redeant.*

Explicandae sunt etiam accuratius utilitates, quas ex hoc Sacramento capimus, ut si nihil aliud fideles ad eius usum possit allicere, ipsa saltem utilitate ducantur: cum ita comparatum sit, ut omnia fere nostris commodis metiamur. Docebunt igitur Pastores, hoc Sacramento gratiam tribui, quae peccata, et in primis quidem leviora, et, ut communi nomine appellantur, venialia remittit. Exitiales enim culpae Poenitentiae Sacramento tolluntur. Neque enim hoc Sacramentum primario loco ad graviorum criminum remissionem institutum est, sed Baptismus tantum, et Poenitentia vi sua hoc efficiunt.

Trid. Synod. ibid. cap. 2. Prima utilitas est, quod peccata venialia delet. Vide Conc. Trid. c. 2. de Extr. Vnct. et can. 2. sed. 14.

Altera est Sacrae Unctionis utilitas, quod animam a languore, et infirmitate, quam ex peccatis contraxit, et a caeteris omnibus peccati reliquiis liberat. Tempus autem huic curationi opportunissimum existimandum est, cum gravi mor-

Secundo animum confirmat.

Quo tempore hoc Sacramentum sit suscipiendum. Trid. Syn. ibid. cap. 3.

bo affligimur, ac vitae periculum impendet. Etenim homini natura insitum est, ut nihil in rebus humanis aeque, ac mortem pertimescat. Auget autem magnopere hunc timorem praeteritorum scelerum memoria; cum praesertim gravissima conscientiae nostrae accusatio nos urgeat. Ut enim scriptum est, 1 venient in peccatorum suorum cogitationem timidi, et traducent illos ex adverso iniquitates ipsorum.

1 Sap. 4. 21.

Deinde illa cura, et cogitatio vehementer angit, quod paulo post 2 stare oporteat ante Tribunal Dei, a quo de nobis iustissima pro eo, ac meriti fuerimus, sententia ferenda sit. Saepe autem evenit, ut fideles hoc terrore perculsi, se miris modis exagitari sentiant. Nihil autem ad mentis tranquillitatem magis conducit, quam si tristitiam abiiciamus, et laeto animo 3 Domini adventum expectemus, paratique simus, 4 depositum nostrum, quandocunque illud a nobis repetere voluerit, libenter reddere. Ut igitur hac sollicitudine fidelium mentes liberentur, animusque pio, et sancto gaudio repleatur, Extremae Unctionis Sacramentum efficit.

2 Rom. 14. 10. 2. Cor. 5. 10.
3 Tit 2. 13.
4 2. Tim. 1. 12.

15. *Quomodo in animae exitu Daemones nobis insidientur.*

Praeterea aliud etiam, quod merito omnium maximum videri potest, ex eo consequimur. Nam etsi humani generis Hostis, 5 quoad vivimus, nunquam desinit de interitu, et exitio nostro cogitare: nullo tamen tempore, ut nos omnino perdat, ac, si fieri possit, spem nobis divinae misericordiae eripiat, vehementius omnes nervos contendit, quam cum supremum vitae diem appropinquare animadverterit. Quamobrem fidelibus arma, et vires hoc Sacramento subministrantur, quibus Adversarii vim, et impetum frangere, et illi fortiter repugnare possint. Alleviatur enim, et erigitur aegri animus divinae bonitatis spe, eaque confirmatus morbi incommoda omnia fert le-

5 1. Pet. 5. 8.
Terti adversus Diaboli insultus communit. Vid. Cyril. Alex. in lib. de exitu animae Greg. l. 24. mor. c. 17. et 18.
Ioan. Clim. in l. de 30. gradib gratiae.

1 Gen. 3. 15. Ps. 48. et 55.

vius, ac ipsius Daemonis 1 calcaneo insidiantis artificium, et calliditatem facilius eludit.

16. *Quomodo ex hoc Sacramento possit corpori sanitas accedere.*

Quarto sanitas corporis, si ita expediat, redditur.

Accedit postremo, si quidem profutura sit, etiam corporis sanitas. Quod si aegroti eo tempore eam minus consequuntur, id quidem non Sacramenti vitio, sed ob eam potius causam evenire credendum est, quod eorum magna pars, vel qui sacro oleo perunguntur, vel a quibus administratur, fides infirmior est. Testatur enim 2 Evangelista, Dominum apud suos multas virtutes non fecisse prropter incredulitatem illorum. Quanquam etiam recte dici potest, Christianam Religionem, ex quo altius tanquam radices egit in animis hominum, minus iam huiusmodi miraculorum adminiculis indigere, quam olim nascentis Ecclesiae initio necessaria esse viderentur. Sed tamen hoc loco fides magnopere excitanda erit. Utcunque enim, quod ad corporis valetudinem attinet, Dei consilio, et voluntate ceciderit, certa spe niti fideles debent, se huius sacri olei virtute spiritualem sanitatem consequuturos esse, futurumque, ut si eos vita decedere contingat, praeclarae illius vocis fructum percipiant, qua scriptum est, 3 *Beati mortui, qui in Domino moriuntur*. Haec de Extremae Unctionis Sacramento breviter quidem dicta sunt: verum, si haec ipsa rerum capita a Pastoribus latius, et ea, qua decet, diligentia explanata erunt, dubitandum non est, quin fideles ex hac doctrina maximum pietatis fructum percipiant.

2 Matt. 13. 58. Marc. 6. 7. Greg. Hom. 29. in Evangelia.

Fides, et spes aegrotantium hoc Sacramento suscepto est erigenda.

3 Apoc. 14. 13.

DE ORDINIS SACRAMENTO

CAPUT VII.

1. *Cur Parochi magna diligentia Sacramenti Ordinis doctrinam populo exponere debeant.*

SI quis aliorum Sacramentorum naturam, et rationem diligenter considerarit, facile perspiciet, ea omnia ab Ordinis Sacramento ita pendere, ut sine illo partim confici, et administrari nullo modo queant, partim solemni caeremonia, religioso quodam ritu, ac cultu carere videantur. Quare necesse est, ut Pastores institutam Sacramentorum doctrinam persequentes, eo diligentius etiam de Ordinis Sacramento sibi agendum arbitrentur. Omnia alia Sacramenta ab Ordinis Sacramento pendent.

Proderit autem maxime haec explicatio, primum quidem illis ipsis, deinde aliis, qui Ecclesiasticae vitae rationem ingressi sunt, postremo etiam fideli populo: ipsis quod dum in huius argumenti tractatione versantur, 1 ad eam gratiam excitandam, quam hoc Sacramento adepti sunt, magis commoventur: aliis, qui in sortem Domini vocati sunt, partim, ut eodem pietatis studio afficiantur, partim vero, ut earum rerum cognitionem percipiant, quibus instructi viam sibi ad ulteriores gradus facilius munire possint, reliquis autem fidelibus, primum quidem, ut intelligant, quo honore digni sint Ecclesiae ministri, deinde, quoniam saepe contingit, ut multi adsint, vel qui spe liberos suos adhuc infantes Ecclesiae ministerio destinarint, vel qui sua sponte, et voluntate illud vitae genus sequi velint; quos certe Utilitas doctrinae de Ordinis Sacramento. 1 2 Tim. 1. 7.

minime ignorare aequum est, quae praecipue ad hanc rationem pertinent.

2. *Nulla dignitas Sacerdotii Ordine in terris excellentior.*

Vide Ignatium in Ep. ad Smyr. Amb. lib. 5 Ep. 32. Chrys. Hom 60 ad pop. Antioch et in Mat. Hom. 83. Greg Naz. orat. 17. ad suos Cives Nazianzenos. Exod. c. 22. 28.

Primum itaque fidelibus tradendum est, quanta sit huius instituti, si summum eius gradum, hoc est Sacerdotium spectemus, nobilitas, et excellentia. Nam cum Episcopi, et Sacerdotes tanquam Dei interpretes, et internuncii quidam sint, qui eius nomine divinam Legem, et vitae praecepta homines edocent, et ipsius Dei personam in terris gerunt; perspicuum est, eam esse illorum functionem, qua nulla maior excogitari possit. Quare merito non solum 1 Angeli, sed 2 Dii etiam, quod Dei immortalis vim, et Numen apud nos teneant, appellantur. Quamvis autem omni tempore summam dignitatem obtinuerint, tamen novi Testamenti Sacerdotes caeteris omnibus honore longe antecellunt. Potestas enim tum corpus, et sanguinem Domini nostri conficiendi, et offerendi, tum peccata remittendi, quae illis collata est; humanam quoque rationem, atque intelligentiam superat, nedum ei aliquid par, et simile in terris inveniri queat.

1 Malach. 7.
2 Ex. 22, 28.

3. *Qui divinitus ad Sacerdotium, ministeriaque Ecclesiastica vocati censeantur.*

Deinde vero, quemadmodum 3 Salvator noster a Patre, 4 Apostoli autem, et Discipuli in universum mundum a Christo Domino missi sunt, ita quotidie Sacerdotes eadem, qua illi potestate praediti 5, ad consummationem Sanctorum in opus ministerii, in aedificationem corporis Christi mittuntur. Huius igitur tanti officii munus nemini temere imponendum est, sed iis tantum, qui illud vitae sanctitate, doctrina, fide, prudentia sustinere possint. 6 Nec vero quisquam sibi sumat honorem, sed qui vocatur a Deo tanquam Aaron. Vocari autem a Deo dicuntur, qui a legitimis Ecclesiae ministris vocantur. Nam, qui in hoc ministerium seipsos arroganter inferunt, at-

3 Ioan. 3. 17. et 5. 23. 24.
4 Ioan. 20. 21. Matth. 28. 19.
5 Eph. 4. 12.

Quales deligendi ad Sacerdotium latius tractatur sect. 26. istius capitis. Trid. Syn. sess. 23. de Ordine c. 3. et can 7.

6 Heb. 5. 4. vide 2. Paral. 26. 16.

Vocari a Deo qui dicantur.

que intrudunt, de his Dominum intellexisse docendum est, cum inquit, 1 *Non mittebam Prophetas, et ipsi currebant*; quo quidem hominum genere nihil infelicius, ac miserius, nihil Ecclesiae Dei calamitosius esse potest.

1 Ier. 23. 21. Vide eiusdem c. 14. v 14. et 27. v. 5. et cap 29 v 9.

4. *Quinam iudicandi sint perperam ad Ordines sacros accedere, et aliunde in Ecclesiam ingredi.*

Quanta circumspectione ad sacros Ordines accedendum.

Quaestus causa ad Sacerdotium aspirare sacrilegium est.

Sed quoniam in omni actione suscipienda magnopere refert, quem sibi quisque finem constituat, (optimo enim fine posito, recte omnia consequuntur) de hoc in primis, qui sacris initiari volunt, admonendi sunt, ut nihil sibi tanto munere indignum proponant: qui quidem locus eo diligentius tractandus erit, quo gravius hoc tempore ea in re peccare fideles solent. Alii enim eo consilio ad hanc vivendi rationem se convertunt, ut quae ad victum, vestitumque necessaria sunt, parent, ita ut praeter quaestum nihil aliud in Sacerdotio, quemadmodum vulgo caeteri homines in quovis sordidi artificii genere, spectare videantur. Quamvis enim ex Apostoli sententia, 2 natura, et divina Lex iubeat, ut qui altari servit, ex altari vivat, tamen 3 quaestus, et lucri causa ad altare accedere maximum sacrilegium est. Alios honorum cupiditas, et ambitio ad Sacerdotalem ordinem ducit. Alii vero, ut divitiis affluant, initiari volunt: cuius quidem rei illud argumento est, quod nisi opulentum aliquod Ecclesiasticum Beneficium eis deferatur, nullam Sacri Ordinis cogitationem habent. Hi vero sunt, quos Salvator noster 4 Mercenarios appellat: et quos 5 Ezechiel dicebat, semetipsos, et non oves pascere: quorum turpitudo, et improbitas non solum Sacerdotali Ordini magnas tenebras offundit, ita ut iam nihil fere a fideli populo haberi possit contemptius, et abiectius, verum etiam efficit, ut ipsi nihil amplius ex Sacerdotio consequantur, quam Iudas ex Apostolatus munere, quod illi sempiternum exitium attulit. Illi autem

2 1. Cor. 9. 9. 10. 11. Deut. 18. v. 1. 2. 25. v 4.
3 1. Tim. 3. 8.

Honorum, aut divitiarum spe ad Sacerdotium procedere perniciosissimum est.

4 Io. 10. 12. 5 Ezech 34. 8.

Ambitione, et avaritia eorum, qui vere sunt mercenarii quantum evilescit Sacerdotium.

1 Io. 10. 12. — *Qui ad Ecclesiasticas functiones, per ostium adeant.*

1 ostio in Ecclesiam introire merito dicuntur, qui a Deo legitime vocati Ecclesiastica munera eius unius rei causa suscipiunt, ut Dei honori inserviant.

5. *Qui per ordines sacros se Ecclesiae dedicarunt, qua parte caeteros e populo superare, et excellere debeant.*

Grandis infelicitas si talis fuerit Sacerdos, qualis populus. Hosea 4. — 2 Deut. 7. 5. Matt. 22. 37. Lucae 10. 27.

Neque tamen hoc ita accipiendum est, quasi non eadem Lex aeque omnibus non sit imposita. Homines enim ob eam rem conditi sunt, ut Deum colant, quod praecipue fideles, qui Baptismi gratiam consequuti sunt, 2 ex toto corde, ex tota anima, ex totis viribus praestare debent. Verum, qui Ordinis Sacramento initiari volunt, hoc sibi proponant opus est, ut non solum Dei gloriam in omnibus rebus quaerant, quod quidem cum omnibus, tum maxime fidelibus commune esse constat, sed etiam, ut alicui certo Ecclesiae ministerio addicti, 3 in sanctitate, et iustitia illi serviant. Nam ut in exercitu omnes quidem milites Imperatoris legibus parent, sed inter eos tamen alius Centurio, alius Praefectus est, alii alia munera obeunt: ita quamvis omnes fideles pietatem, et innocentiam omni studio sectari debeant, quibus rebus maxime Deus colitur, eos tamen, qui Ordinis Sacramento sunt initiati, praecipua quaedam munera, et functiones in Ecclesia exequi oportet. Nam 4 et sacra pro se ipsis, et pro omni populo faciunt, et 5 divinae Legis vim tradunt, ad eamque prompto, et alacri animo servandam fideles hortantur, et instituunt: 6 et Christi Domini Sacramenta, quibus omnis gratia impertitur, et augetur, administrant; et, ut uno verbo complectamur, a reliquo populo segregati, in omnium longe maximo, et praestantissimo ministerio se exercent. His igitur explicatis, accedent Parochi ad ea explicanda, quae propria huius Sacramenti sunt, ut intelligant fideles, qui in Ecclesiasticum ordinem cooptari volunt, ad quodnam officii genus vocentur, quan-

3 Luca 1. 74. 75.

4 Heb. 5. 3.

5 Levit. 10. 11. Deut. 17. 8. 9. et 21. 6. Vide Conc. Tol. 11. c. 2. et Carth. 4. c. 20. et Conc. Trid. sess. 5. c. 2. de refor. et sess. 24. c. 4.

6 1. Cor. 4. v. 1.

taque ipsi Ecclesiae, eiusque ministris potestas divinitus tributa sit.

6. *Quotuplex sit potestas Ecclesiastica.*

Ea autem duplex est Ordinis, et Iurisdictionis. Ordinis potestas ad verum Christi Domini corpus in Sacrosancta Eucharistia refertur: Iurisdictionis vero potestas tota in Christi corpore mystico versatur. Ad eam enim spectat Christianum populum gubernare, et moderari, et ad aeternam, caelestemque beatitudinem dirigere.

Conc. cap. 6

7. *Ordinis potestas ad quae se extendat.*

Verum Ordinis potestas non solum consecrandae Eucharistiae vim, et potestatem continet, sed ad eam accipiendam hominum animos praeparat, et idoneos reddit, caeteraque omnia complectitur, quae ad Eucharistiam quovis modo referri possunt. Eius vero plura ex sacris Litteris testimonia afferri possunt; sed illa praeclara, et gravissima sunt, quae apud Sanctos Ioannem, et Matthaeum leguntur. Inquit enim Dominus, 1 *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos, accipite Spiritum Sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt*; et 2 *Amen dico vobis, quaecunque alligaveritis super terram, erunt ligata et in caelo, et quaecunque solveritis super terram, erunt soluta et in caelo.* Quae quidem loca a Pastoribus ex SS. Patrum doctrina, et auctoritate explanata, maximum veritati lumen afferre poterunt.

Tho. in 4. dist. 24. q. 1. art. 1.

1 Io. 21. 22. Act. 13. 3. et 14. 2. 1. Tim. 1. 7. Heb. 13. 71.

2 Matth. 18. 18.

8. *Christi Sacerdotium Legis naturae, vel etiam Moysis Sacerdotio sublimius est.*

Haec autem potestas plurimum illi praestat, quae in naturae Lege certis hominibus, qui res sacras curarent, tributa est. Nam et illa aetas, quae scriptam Legem antecessit, suum Saerdotium, suamque spiritualem potestatem habuerit, necesse est, cum Legem habuisse satis constet. Haec duo enim ita coniuncta testatur esse Apostolus, 3 ut, eorum altero translato, simul etiam

Conc. Trid. sess. 22. c. 1. Vbi est lex, ibi et Sacerdotium.

Sess. 23. Trid. Syn. de Ord. c. 1.

3 Heb. 7. 12. Abel

fuit Sacerdos, omnesque primogenitos fuisse Sacerdotes, scribit Hieronymus in Tradit. Heb.

alterum transferri necesse sit. Cum igitur naturali instinctu homines agnoscerent, Deum colendum esse, consequens erat, ut in quavis Republica aliqui sacrorum, et divini cultus procuratione praeficerentur, quorum potestas aliquo modo spiritualis diceretur.

Eadem etiam potestate populus Israeliticus non caruit, quae tametsi dignitate superior fuit, quam illa, qua in Lege naturae Sacerdotes praediti erant, 1 longe tamen inferior, quam Legis Evangelicae spiritualis potestas existimanda est. Haec enim coelestis est, omnemque Angelorum etiam virtutem superat; neque a Sacerdotio Mosaico, sed a Christo Domino, 2 qui non secundum Aaron Sacerdos fuit, sed secundum ordinem Melchisedech, ortum habet, Is enim, qui summa potestate gratiam tribuendi, et peccata remittendi praeditus fuit, hanc potestatem, quamvis virtute definitam, et Sacramentis adstrictam, Ecclesiae suae reliquit. Quare ad eam exercendam certi ministri instituti sunt, et solemni religione consecrati: quae quidem Consecratio Ordinis Sacramentum, vel sacra Ordinatio vocatur.

1 Heb. 8. 11.

2 Psal. 109. 4. Heb. 5. et 7. 17.

9. *Quid sit Ordo, et cur functio Ecclesiastica Ordo vocetur.*

Similem definitionem Ordinis habet Aug. in l. 19. Civ. Dei c. 13.

Placuit autem Sanctis Patribus hoc vocabulo uti, quod latissimam significationem habet, ut dignitatem, et excellentiam ministrorum Dei indicarent. Est enim ordo, si propriam eius vim, et notionem accipiamus, dispositio superiorum, et inferiorum rerum, quae inter se ita aptae sunt, ut una ad alteram referatur. Cum itaque in hoc ministerio multi sint gradus, et variae functiones, omnia vero certa ratione distributa sint, et collocata, recte, et commode Ordinis nomen ei impositum videtur.

10. *Ordo veri nominis est Sacramentum.*

Conc. Trid. sess. 23. de Ordine c. 1 3. et c. 3. 4. et 5.

Quod autem inter caetera Ecclesiae Sacramenta sacra Ordinatio numeranda sit, Sancta Tridentina Synodus ratione illa, quae saepius repetita

est, comprobavit. Nam cum Sacramentum sit rei sacrae signum, id vero, quod hac Consecratione extrinsecus fit, gratiam, et potestatem significet, quae illi tribuitur, qui consecratur, omnino sequi perspicuum est, Ordinem vere ac proprie Sacramentum dicendum esse. Quare Episcopus ei calicem cum vino, et aqua, et patenam cum pane porrigens, qui Sacerdos ordinatur, inquit, *Accipite potestatem offerendi Sacrificium*, &c. quibus verbis semper docuit Ecclesia, dum materia exhibetur, potestatem consecrandae Eucharistiae, charactere animo impresso, tradi cui gratia adiuncta sit ad illud munus rite, et legitime obeundum. Quod Apostolus his verbis declarat, 1 *Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quae est in te per impositionem manuum mearum: non enim dedit nobis Deus spiritum timoris; sed virtutis, et dilectionis, et sobrietatis.*

1 2. Tim. 1. 7. vide Theoph. in eundem locum.

11. *Quare in Ecclesia plures sint instituti ministrorum Ordines.*

Iam vero, ut Sacrae Synodi verbis utamur, cum divina res sit tanti Sacerdotii administratio, consentaneum fuit, quo dignius, et maiori cum veneratione exerceri posset, ut in Ecclesiae ordinatissima dispositione plures essent, et diversi ministrorum Ordines, qui Sacerdotio ex officio deservirent, atque hi quidem ita distributi, ut qui iam Clericali Tonsura insigniti essent, per minores ad maiores ascenderent.

Trid Syn. de Ord. can. 2. 6.

12. *Quot sint Ordines ministrorum Ecclesiae, quaque ratione communiter distribuantur.*

Docendum igitur erit, hosce omnes Ordines septenario numero contineri, semperque ita a Catholica Ecclesia traditum esse: quorum nomina haec sunt, Ostiarius, Lector, Exorcista, Acolythus, Subdiaconus, Diaconus, Sacerdos. Hunc autem ministrorum numerum recte ita definitum esse, probari potest propter ea ministeria, quae ad Sacrosanctum Missae Sacrificium, et Eucharistiam vel conficiendam, vel administrandam, cuius causa praecipue sunt

Functio omnis Ecclesiastica quae sacra Ordinatione instituitur, septenario numero concluditur. Horum Ordinum meminerunt Diony. lib. Hie. Eccl c. 2. Conc. Carthg. IV. c. 6. Ign. in Ep. ad Ant. Caius PP. in sua Epist. Conc. Rom.

sub Sylvestro, et alii.

Quomodo haec Ordinum sufficientia colligatur, vide D. Bonav. 4. dist. 24. art. 2. q. 4.

instituta, necessaria videntur. Ex his alii maiores, qui etiam sacri dicuntur, alii minores sunt. Maiores, vel sacri sunt Ordo Sacerdotalis, Diaconatus, et Subdiaconatus: ad minores referuntur Acolythi, Exorcistae, Lectores, Ostiarii: de quorum singulis pauca dicenda sunt, ut habeant Pastores, unde eos potissimum instituant, quos noverint aliquo Ordine initiandos esse.

13. *Quid clericalis Tonsura, Clericique nomen sibi velint.*

Hier. Ep. 2. ad Nep. et habetur 12. q. 1. c. Clericus.

Quam integra debeat esse Clericorum vita, diserte ostenditur, sess. 14. Conc. Trid. decr. de reform. in prooemio, et sess. 22. de reform. c. 1.

Incipiendum autem est a prima Tonsura, quam quidem docere oportet, quandam praeparationem esse ad Ordines accipiendos. Ut enim homines ad Baptismum Exorcismis, ad Matrimonium sponsalibus praeparari solent: ita, cum tonso capillo Deo dedicantur, tanquam aditus ad Ordinis Sacramentum illis aperitur: declaratur enim, qualis esse debeat, qui sacris imbui cupit. Nam clerici nomen, quod ei primum tunc imponitur, ab eo deductum est, quod Dominum sortem, et haereditatem suam habere incipiat, veluti in Hebraeorum populo, qui divino cultui mancipati erant, quibus vetuit Dominus aliquam agrorum partem in terra Promissionis illis distribui, cum inquit, 1 *Ego pars, et haereditas tua*. Ac quamvis omnibus fidelibus id commune sit, praecipua tamen ratione iis conveniat necesse est, qui se Dei ministerio consecrarunt.

1 Num. 18. 20. Deut. 10. 9. et 18. 2.

14. *Quare Clerici rotunda corona in capite insigniantur.*

Quod Clericorum capita tondeantur, ex Apostolica traditione manavit.

Tondentur vero capilli ad coronae speciem, et similitudinem, quam perpetuo conservare oportet, et, ut quisque in altiori deinceps Ordinis gradu collocatur, sic eius orbis forma latior circumscribi debet. Quod quidem ex Apostolorum traditione acceptum esse docet Ecclesia, cum de huiusmodi tondendi more Sancti Dionysius Areopagita, Augustinus, Hieronymus, vetustissimi, et gravissimi Patres meminerint.

Dionys. de Eccl. Hier. c. 10.

Primum autem omnium ferunt Apostolorum Principem eam consuetudinem induxisse ad memoriam coronae, quae ex spinis contexta Salvatoris nostri capiti fuit imposita, ut quod impii ad Christi ignominiam, et cruciatum excogitarunt, eo Apostoli ad decus, et gloriam uterentur, simulque significarent, curandum esse a ministris Ecclesiae, ut omnibus in rebus Christi Domini nostri speciem, et figuram gerant.

Quanquam nonnulli asserunt, hac nota regiam dignitatem declarari, quae iis maxime, qui in sortem Domini vocati sunt, videtur convenire. Quod enim Petrus Apostolus fideli populo tribuit, 1 *Vos genus electum, regale Sacerdotium, gens sancta*, peculiari quadam, et magis propria ratione ad Ecclesiasticos ministros pertinere facile intelligimus. 1. Pet. 2. 9.

Etsi non desunt, qui vel perfectioris vitae professionem a Clericis susceptam circuli figura, quae omnium perfectissima est, significari existiment, vel externarum rerum contemptionem, animique ab omnibus humanis curis vacuitatem declarari putent, quod capilli supervacaneum quiddam in corpore tondeantur. Arist. 3. Physic. tex. 75.

15. *Quae sit Ostiariorum functio.* De hoc munere agit Conc. T. 1. c. 9. et habetur dist. 23. cap. Ostiarius.

Post primam Tonsuram ad Ostiarii Ordinem primus gradus fieri consuevit. Eius munus est, Templi claves, et ianuam custodire, et aditu Templi arcere eos, quibus ingredi interdictum erat. Ad Sanctum etiam Missae Sacrificium assistebat, curaturus, ne quis propius, quam par esset, ad sacram aram accederet, et Sacerdotem rem divinam facientem interpellaret. Alia etiam ministeria illi commissa erant, ut ex ritibus, quae in eius Consecratione adhibetur, perspici potest. Nam Episcopus claves ex altari acceptas ei tradens, quem Ostiarium vult constituere, *Sic age*, inquit, *quasi Deo redditurus rationem pro his rebus, quae his clavibus recluduntur*. Magnam autem in antiqua Ecclesia huius Ordinis dignitatem Quanta dignitas Ostiariorum.

fuisse, ex eo intelligitur, quod his temporibus in Ecclesia servari animadvertimus. Nam Thesaurarii officium, qui idem erat Sacrarii custos, quod ad Ostiarios pertinebat, inter honestiores Ecclesiae functiones etiam nunc habetur.

Thesaurarii, et custodes Sacrarii inter Ostiarios sunt enumerandi.

16. *Quodnam sit in Ecclesia Lectoris officium.*

Secundus Ordinis gradus est Lectoris munus. Ad eum pertinet in Ecclesia novi, et veteris Testamenti libros clara voce, et distincte recitare, praesertim vero eos, qui inter nocturnam Psalmodiam legi solent. Eius quoque partes erant prima Christianae religionis rudimenta fidelibus tradere. Episcopus itaque praesente populo in eius Ordinatione librum, quo descripta sunt, quae ad hanc functionem pertinent, illi tradens, inquit, *Accipe, & esto verbi Dei relator; habiturus, si fideliter, et utiliter impleveris officium tuum, partem cum iis, qui verbum Dei bene ministrarunt ab initio.*

De hoc munere vide locos supra citatos.

Quomodo autem fuerit Ordo Lectorum, vel unus Arsenius D. Athanasii Lector, de quo tam multa Ecclesiastici historiographi scribunt, docere potest. Sed iis etiam antiquiores Cypr. Ep 33. et Tert de praescript. cap. 61. Lectorum meminerunt.

17. *Exorcistis quid ex officio incumbat.*

Tertius Ordo est Exorcistarum, quibus potestas data est nomen Domini invocandi in eos, qui ab immundis Spiritibus obsidentur. Quare Episcopus, cum eos instituit, librum, in quo Exorcismi continentur, eis porrigit, usus ea formula verborum, *Accipe; et commenda memoriae, et habe potestatem manus imponendi super Energumenos, sive Baptizatos, sive Catechumenos.*

De iisdem agunt auctores supra memorati. Petrus item qui cum Marcellino sub Diocletiano passus est, ab hoc munere Exorcista dictus est.

18. *Quae sint Acolythi partes.*

Acolythorum quartus est gradus, et ultimus eorum omnium, qui minores, et non sacri appellantur. Eorum munus est ministros maiores Subdiaconos, et Diaconos in altaris ministerio assectari, eisque, operam dare. Praeterea lumina deferunt, et asservant, cum Missae Sacrificium celebratur, praecipue vero, cum Evangelium legitur: ex quo Ceroferarii alio nomine vocati sunt. Cum itaque ordinantur, hic ritus ab Episcopo servari consuevit. Primum quidem, postquam eos officii sui diligenter admonuit, lumina eorum sin-

Idem, qui supra, et Cyp. Ep 55. eius gradus meminerunt.

Quidam autem ex veteribus vocant eos Acolytos, quasi Latine dicas non prohibitos. alii vocant Acolythos, quasi pedisse quos aliorum maiorum ministrorum.

gulis tradit in hunc modum, *Accipe ceroferarium cum cereo, et scias, te ad accendenda Ecclesiae luminaria mancipari in nomine Domini*: deinde etiam urceolos vacuos, quibus aqua, et vinum in Sacrificio ministratur, *Accipe urceolos ad suggerendum vinum, et aquam in Eucharistiam sanguinis Christi, in nomine Domini*.

19 *Quoinam sit Subdiaconi ministerium, ac cuiusmodi ritus in eius Consecratione adhibeantur.*

A minoribus Ordinibus, iisdemque non sacris, de quibus hactenus dictum est, ad maiores, et sacros legitimus aditus, et ascensus patet. In eorum primo gradu Subdiaconus collocatur, cuius munus est, ut nomen ipsum declarat, Diacono ad altare inservire. Sacra enim lintea, vasa, panem, et vinum, ad Sacrificii usum necessaria parare debet. Nunc Episcopo, et Sacerdoti aquam praebet, cum manus in Missae Sacrificio abluunt. Epistolam etiam, quae olim a Diacono in Missa recitabatur, Subdiaconus legit, ac tanquam testis ad sacrum assistit, prohibetque, ne Sacerdos sacra faciens a quopiam perturbari possit. Haec autem, quae ad Subdiaconi ministerium spectant, ex solemnibus caeremoniis, quae in illius Consecratione adhibentur, licet cognoscere. Primum enim Episcopus legem perpetuae continentiae huic Ordini impositam esse admonet, edicitque, neminem in Subdiaconorum Ordinem cooptandum esse, cui ultro hanc legem accipere non sit propositum: deinde post solemnem Litaniarum precationem, quae Subdiaconi munera, et functiones sint, enumerat, atque exponit. His peractis eorum singuli, qui ordinantur, ab Episcopo quidem calicem, et sacram patenam accipiunt, ab Archidiacono vero (ut intelligatur, Subdiaconum Diaconi officio subservire) urceolos aqua, et vino plenos, una cum lebete, et linteolo, quo manus absterguntur, dicente Episcopo, *Videte, cuiusmodi ministerium vobis traditur*; *ideo vos admoneo, ut ita vos exhibeatis, ut Deo placere pos-*

De Subdiaconis praeter auctores supra citatos scribit Cyp. ep. 24. et ep. 42

Subdiacono lex perpetuae continentiae imponitur Dist. 27. cap. Presbyteris, item can. Apost. 25. Concil. Carth. II can. 2. et V Can 3 et Rom. sub Sylvestro I. can. 2. Arelat II. can. 2. Aurel. III. can. 35. et multa alia. Leo in ep 82. ad Anastasium.

sitis. Adduntur praeterea aliae preces. Ad extremum, cum Episcopus sacris vestibus Subdiaconum ornavit, ad quarum singulas propria verba, et caeremoniae adhibentur, tradit ei Epistolarum librum, ac dicit, *Accipe librum Epistolarum, et habe potestatem legendi eas in Ecclesia Sancta Dei tam pro vivis, quam pro defunctis*.

20. *Quod sit Diaconi munus*.

De Diaconis scribunt Lu. in actis cap. 6. Paul. Phil. 1. 1. 1. Tim. 3. 8. 12. Amb. lib. 1. offic. c. 41.

Nota, quod loquitur de sanguine, qui est Thesaurus Ecclesiae. Nam Diaconi dispensabant pecunias Ecclesiae. Act. 6.

Leo. in serm. de S. Laur.

Diaconi sunt oculi Ep. Clem. ep. 1. ad Iac. frat. Dom. hab. dist. 93. cap. Diaconi. Concil. Trid. sess. 24. in decr. de ref. c. 14.

Secundum autem Sacrorum Ordinum gradum Diaconus obtinet, cuius ministerium latius patet, sanctiusque semper habitum est. Ad eum enim pertinet Episcopum perpetuo sequi, concionantem custodire, eique, et Sacerdoti sacra facienti, vel alia Sacramenta administranti, praesto esse, et in Missae Sacrificio Evangelium legere. Olim vero fidelium animos saepius excitabat, ut sacra attenderent, sanguinem etiam Domini ministrabat, in quibus Ecclesiis ea consuetudo erat, ut fideles Eucharistiam sub utraque specie sumerent. Diacono praeterea Ecclesiasticorum bonorum dispensatio commissa erat, ut unicuique ad victum necessaria subministraret.

Ad Diaconum etiam pertinet tanquam Episcopi oculum pervestigare, quinam in urbe pie, et religiose, quive secus vitam traducant, qui ad Sacrificium, et Concionem statis temporibus conveniant, qui rursus non conveniant, ut cum de omnibus Episcopum certiorem fecerit, ille vel privatim unumquemque hortari, et admonere, vel palam corrigere, et obiurgare possit, uti se magis profecturum intellexerit. Catechumenorum etiam nomina recitare debet, et eos, qui Ordinis Sacramento initiandi sunt, ante Episcopum statuere.

* Diaconos concionari potuisse docet in primis exemplum Stephani Act. 6. et Philippi Act. 8. et S. Vincentii, teste

Licet ei praeterea, si absit Episcopus, et Sacerdos, * Evangelium explanare, non tamen è superiori loco; ut intelligatur, hoc eius proprium munus non esse.

21. *Quales Diaconi eligendi sint*.

Quanta vero diligentia adhibenda sit, ne quis

eo munere indignus ad hunc Ordinis gradum ascendat, Apostolus ostendit, 1 cum ad Timotheum Diaconi mores, virtutem, et integritatem exposuit. Hoc idem satis etiam declarant ritus, et solemnes caeremoniae, quibus ab Episcopo consecratur. Pluribus enim, et sanctioribus precibus ad Diaconi, quam ad Subdiaconi Ordinationem utitur Episcopus, et alia addit sacrarum vestium ornamenta. Praeterea manus ei imponit, quod quidem ab 2 Apostolis factitatum esse legimus, cum primos Diaconos instituerunt. Denique Evangeliorum librum ei tradit, his verbis, *Accipe potestatem legendi Evangelium in Ecclesia Dei tam pro vivis, quam pro defunctis in nomine Domini.*

Aug. ser. 1. de S. Vincentio praedicante.
1 3. Tim. 3. 7. 8.

2 Act. 6. 6.
Diaconus etiam olim legere consuevisse Evangelium, testatur Hier. ep 48. ad Sabin.

22. *Quae sit dignitas, et amplitudo Sacerdotii.*

Tertius, omniumque sacrorum Ordinum summus gradus est Sacerdotium. Qui vero illo praediti sunt, eos veteres Patres duobus nominibus vocare solent. Interdum enim Presbyteros appellant, quod Graece seniores significat, non solum propter aetatis maturitatem, quae huic Ordini maxime necessaria est, sed multo magis propter morum gravitatem, doctrinam, et prudentiam. Ut enim scriptum est, 3 senectus venerabilis est, non diuturna, neque annorum numero computata: cani autem sunt sensus hominis, et aetas senectutis vita immaculata. Interdum vero Sacerdotes vocant, tum quia Deo consecrati sunt, tum quia ad eos pertinet Sacramenta administrare, sacrasque res, et divinas tractare.

Sess. 23. Conc. Tr. per totam, et c. Sit rector d. 43. & cap. Pastoralis 7. q. 1.
Cur Sacerdotes olim Presbyteri sint dicti.
Prima ratio.
3 Sap. 4. 4.
Altera ratio.

23. *Quotuplex sit cum novae, tum veteris Legis Sacerdotium.*

Sed quoniam duplex Sacerdotium in sacris Litteris describitur, alterum internum, alterum externum, utrumque distinguendum est, ut, de quo hoc loco intelligatur, a Pastoribus explicari possit. Quod igitur ad interius Sacerdotium pertinet, omnes fideles, postquam salutari aqua abluti sunt, Sacerdotes dicuntur, praecipue iusti, qui spiritum Dei habent, et divinae gratiae beneficio

Omnes fideles quomodo sint Sacerdotes, et quas hostias offerant.
Amb lib. 4. de Sacram. c. 1.
Bas. ser. 2. de Bap. 68.

Iesu Christi summi Sacerdotis viva membra effecti sunt. Hi enim 1 fide, quae charitate inflammatur, in altari mentis suae 2 spirituales Deo hostias immolant: 3 quo in generae bonae omnes, et honestae actiones, quas ad Dei gloriam referunt, numerandae sunt. Quare in Apocalypsi ita legimus, 4 *Christus lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo, et fecit nos regnum, et Sacerdotes Deo, et Patri suo*. In quam sententiam ab Apostolorum Principe dictum est, 5 *Ipsi tanquam lapides vivi superaedificamini domus spiritualis, Sacerdotium Sanctum, offerentes spirituales hostias acceptabiles Deo per Iesum Christum*. Et Apostolus nos hortatur, ut exibeamus corpora nostra hostiam viventem, Sanctam, Deo placentem, * rationabile obsequium nostrum. David item multo ante dixerat 6 *Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum, et humiliatum Deus non despicies*. Quae omnia ad interius Sacerdotium spectare facile intelligitur.

1 Aug. lib. 10. de Civit. Dei c. 6. Leo serm. 2. de anniver. Pontificatus.

2 Gal. 5. 6.

3 1. Pet. 2. 3

4 Apoc. 1. 5.

5 1. Pet. 2. 5.

* Alii legunt rationale.

6 Psal. 50. 19.

24. *Praeter internum Sacerdotium aliud esse externum demonstratur.*

Externum Sacerdotium non cadit in omnes Christianos. Trid. Syn de Ordine sess. 23. c. 1. et can 1.

Duplex Sacerdotium in veteri Lege etiam invenitur.

Externum vero Sacerdotium non omnium fidelium multitudini, sed certis hominibus convenit, qui legitima manuum impositione, solemnibusque Sanctae Ecclesiae caeremonis instituti, et Deo consecrati, ad aliquod proprium, sacrumque ministerinm adscribuntur. Hoc Sacerdoti discrimen in veteri etiam Lege observari potest. Nam de interiori Davidem esse locutum, paulo ante demonstratum est. Externi vero, nemo ignorare potest, 7 quam multa Dominus Moysi, et Aaroni praecepta dederit. Praeterea Leviticam Tribum ministerio Templi adscripsit, ac lege cavit, 8 ne quis ex alia Tribu in eam functionem se inferre auderet. Quare 9 Ozias Rex lepra a Domino percussus, quod Sacerdotale munus usurpasset, arrogantiae, et Sacrilegii sui gravissimas poenas dedit. Quia igitur eandem Sacerdotii distinctionem in Lege Evangelica licet animadvertere, docendi

7 Exod. 28 & 29. et 40. et totus Leviticus, et alibi saepe.

8 Num. 3. 10.

9 2. Paral. 26.

Sacramentum Ordinis respectu externi Sacrificii institutum.

erunt fideles, nunc de externo Sacerdotio agi, quod certis hominibus attributum est. Hoc enim tantummodo ad Ordinis Sacramentum pertinet. Paral.1. 20.18.19.

25. *Quae sint Sacerdotum propriae functiones.*

Sacerdotis igitur munus est, Deo Sacrificium facere, et Ecclesiastica Sacramenta administrare, quemadmodum ex Consecrationis ritibus perspicitur. Nam Episcopus, cum Sacerdotem aliquem instituit, primum quidem manus ei una cum omnibus Sacerdotibus, qui adsunt, imponit, deinde stolam humeris aptans, eam ante pectus in crucis formam componit: quo quidem declaratur, Sacerdotem 1 virtute indui ex alto, qua possit crucem Christi Domini, et 2 iugum suave divinae Legis perferre, eamque non verbis solum, sed vitae sanctissime, et honestissime actae exemplo tradere. Postea manus sacro oleo inungit, tum vero calicem cum vino, et patenam cum ostia tradit, dicens, *Accipe potestatem offerendi Sacrificium Deo, Missasque celebrandi tam pro vivis, quam pro defunctis*: quibus caeremoniis, et verbis interpres, ac mediator Dei, et hominum instituitur, quae praecipua Sacerdotis functio existimanda est. Ad extremum vero manibus iterum eius capiti impositis, *Accipe*, inquit, *Spiritum Sanctum, quorum remiseris peccata, remittuntur eis, et quorum retinueris, retenta sunt*, eique coelestem illam, quam Dominus Discipulis suis dedit, 3 peccata retinendi, ac remittendi potestatem tribuit. Haec vero sunt Sacerdotalis Ordinis propria, et praecipua munera.

Caeremoniae, quae in Consecratione Sacerdotum adhibentur, explicantur.

1 Lucae 24. 49.
2 Matt. 11. 30.
3 Ioan. 20. 23.

26. *Quamvis unus sit Sacerdotii Ordo, non tamen unus est Sacerdotum gradus.*

Qui tametsi unus est Ordo Sacerdotalis, varios tamen dignitatis, et potestatis gradus habet. Primus est eorum, qui Sacerdotes simpliciter vocantur, quorum functiones hactenus declaratae sunt.

Primus gradus Sacerdotum inferiorum.

Secundus est Episcoporum, qui singulis Episcopatibus praepositi, sunt, ut non solum caete-

Secundus gradus est Episcoporum, seu Pontificum.

ros Ecclesiae ministros, sed fidelem populum regant, et eorum saluti summa cum vigilantia, et cura prospiciant. Quare in Sacris Litteris Pastores ovium saepe appellantur: quorum munus, et officium Paulus descripsit, 1 ut in Apostolorum actis legimus in ea concione, quam ad Ephesios habuit. Itemque a Petro Apostolorum Principe 2 divina quaedam Episcopalis ministerii regula tradita est, ad quam si Episcopi suas actiones dirigere studeant, dubitandum non erit, quin Pastores boni, et sint, et habeantur. Sed iidem Episcopi, et Pontifices dicuntur accepto ab Ethnicis nomine, qui principes Sacerdotum Pontifices appellare consueverunt.

1 Act. 20. 28. 29. 30.

2 1. Pet. 5. 2. 3.

Tertius est Archiepiscoporum, seu Metropolitanorum, qui licet Iurisdictione, Ordinatione tamen ab Episcopis non differunt.

Tertius gradus est Archiepiscoporum, qui pluribus Episcopis praesunt, qui Metropolitani etiam vocantur, quod illarum urbium antistites sint, quae tanquam matres habeantur illius provinciae. Quare superiorem, quam Episcopi, locum, et ampliorem potestatem habent, tametsi ab Episcopis Ordinatione nil differunt.

In quarto gradu Patriarchae collocantur, idest, primi, supremique Patres.

Quart. gradus est Patriarchatum, qui quatuor olim in tota Ecclesia numerabantur, iique dignitate impares. Constantinopolitanus Patriarcha post Rom. l. dist. 22. 8. Constantinopolitanae &c. Renovantes. De reliquis sedibus Patriarchali, vide Conc. Nic. c. 6.

27. *De sedibus antiquis Patriarcharum.*

Olim in univesa Ecclesia praeter summum Romanum Pontificem, quatuor tantum Patriarchae numerabantur, neque omnes tamen dignitate pares. Nam Constantinopolitanus, etsi ad eum post omnes alios hic honos delatus est, tamen ob imperii maiestatem altiorem locum obtinuit: proximus est Alexandrinus, cuius Ecclesiam Marcus Evangelista iussu Principis Apostolorum fundavit: tertius Antiochenus, ubi Petrus primo sedem locavit: extremum gradum habet Hierosolymitanus, quam Ecclesiam Iacobus frater Domini rexit.

28. *Romanus Pontifex omnium est Episcoporum maximus, idque iure divino.*

Primatus Romani Pontificis non humani, sed divini est iurisd. vide A-

Praeter hos omnes Catholica Ecclesia Romanum Pontificem Maximum, quem in Ephesina Synodo Cyrillus Alexandrinus Archiepiscopum totius or-

bis, terrarum Patrem, et Patriarcham appellat, semper venerata est. Cum enim in Apostolorum Principis cathedra sedeat, in qua usque ad finem sedisse constat, summum in eo dignitas gradum, et iurisdictionis amplitudinem, non quidem ullis Synodicis, aut aliis humanis constitutionibus, sed divinitus datam agnoscit. Quamobrem omnium fideiium, et Episcoporum, caeterorumque Antistitum, quocumque illi munere, et potestate praediti sint, pater, ac moderator, universali Ecclesiae, ut Petri successor, Christique Domini verus, et legitimus Vicarius in terris praesidet. Ex his itaque Pastores docebunt, et quae sint Ecclesiasticorum Ordinum, ac graduum praecipua munera, et functiones, et quis huius Sacramenti minister sit.

naci. Ep. 3. c. 4. et habetur dist. 22. cap. Sacrosancta, et Greg. lib. 7. ep. 63. et 64.

29. *Quis sit legitimus Sacramenti Ordinis minister.*

Constat enim, ad Episcopum eam administrationem pertinere: quod etiam Sanctarum Litterarum auctoritate, certissima traditione, omnium Patrum testimonio, Conciliorum decretis, Sanctae Ecclesiae usu, et consuetudine facile erit comprobare. Quamvis autem nonnullis Abbatibus permissum sit, ut minores, et non sacros Ordines interdum administrent: tamen hoc proprium Episcopi munus esse nemo dubitat, cui uni ex omnibus, praeterea nemini, licet reliquis Ordinibus, qui sacri, et maiores dicuntur, initiare. Nam Subdiaconos, Diaconos, et Sacerdotes unus tantum Episcopus ordinat. Episcopi ex Apostolorum traditione, quae perpetuo in Ecclesia custodita est, a tribus Episcopis consecrantur.

Tr. Syn. de Ordine sess. 23. c. 3. decr. de reform. c. 10. idque docent Conc. Antioch. c. 10. Ancyra 12. Epiph. haer. 75. Hier Ep. 85. Dam. & Leo ep. 88.

30. *Cur in promovendis ad Ordines singularis probitas requiratur.*

Sequitur nunc, ut explicetur, quinam ad hoc Sacramentum, in primisque ad Sacerdotalem Ordinem apti sint, et quae in eis potissimum requirantur. Ex hoc enim difficile non erit statuere, quid in aliis Ordinibus dandis pro cuiusque

Dionys. lib. de Eccl. Hier. c. 3.

officio, et dignitate observare oporteat. Maximam autem in hoc Sacramento cautionem adhibendam esse ita colligitur, quod caetera gratiam ad illorum sanctificationem, et usum tribuunt, a quibus percipiuntur, at vero, qui sacris initiantur, ob eam rem coelestis gratiae participes fiunt, ut eorum ministerio Ecclesiae, atque adeo omnium saluti consulatur. Ex quo factum esse intelligimus, ut statis tantummodo diebus, quibus etiam solemnia ieiunia ex vetustissimo Catholicae Ecclesiae more indicuntur, Ordinationes fiant, ut scilicet fidelis populus eiusmodi sacrarum rerum ministros piis, et sanctis precationibus a Deo impetret, qui ad tanti ministerii, potestatem recte, et, cum Ecclesiae utilitate gerendam aptiores esse videantur.

Ordines cur statis dieb. ieiuniorum praecipue instituantur. Quae fint tempora a iure statuta, habetur d. 75. cap. in fin. ex Gelas. ad Ep per Lucaniam Ep. 1. c. et Gregor. lib. 2. ep. 3. & de tempor. Ordinationum.

31. *Quanta vitae, et morum integritas in ordinando requiratur.*

Primum itaque in eo, qui Sacerdos creandus est, vitae, et morum integritas commendetur magnopere, oportet, non solum quia, si mortiferi alicuius peccati conscius se initiari curet, vel etiam patiatur, novo se, et maximo scelere obstringit, sed etiam quia virtutis, et innocentiae lumen aliis preferre debet. Ea de re quid Apostolus 1 Tito, et 2 Timotheo praecipiat, Pastoribus declarandum erit: et simul illud docendum, ea corporis vitia, 3 quae in veteri Lege ex Domini praescriptione aliquem ab altaris ministerio excludebant, in Evangelica Lege ad animae vitia praecipue transferenda esse. Quare sanctam illam consuetudinem in Ecclesia servari animadvertimus, ut qui sacris initiandi sunt, prius Poenitentiae Sacramento conscientiam purgare diligenter studeant.

Aliter multi plus invigilant subditorum evacuandis marsupiis, quam extirpandis vitiis.

1 Tit. 1. 7.
2 Tim. 3. 8. 9. per totum.
3 Levit. 21. 17. 18. 19. 20.

Gregor. par. 1. Pastor. cura cap. 11.

32. *In Sacerdote quae, et quanta doctrina requiratur.*

Praeterea in Sacerdote non solum ea cognitio requirenda est, quae ad Sacramentorum usum, et tractationem pertinet, sed etiam Sacrarum Litterarum scienita ita instructum esse oportet, ut populo Christianae fidei mysteria, et divinae Le-

gis praecepta tradere, ad virtutem, et pietatem excitare, a vitiis revocare fideles possit. Sacerdotis enim duo sunt munera: quorum alterum est, ut Sacramenta rite conficiat, et administret: alterum, ut populum fidei suae commissum iis rebus, et institutis, quae ad salutem necessaria sunt, erudiat. Malachias enim ita testatur: 1 *Labia Sacerdotis custodient scientiam, et Legem requirent ex ore eius, quia Angelus Domini exercituum est.* Ut igitur in horum altero, si mediocri cognitione sit ornatus; praestare, quod debet, possit, alterum certe non vulgarem, sed exquisitam potius doctrinam desiderat. Quamvis aeque ab omnibus Sacerdotibus summa reconditarum rerum scientia non exigatur, sed, quae ad suscepti officii, et ministerii functionem unicuique satis esse possit.

Duo Sacerdotis munera.

1 Malach. 2. 7.
Et inter caeteras scientias sacras Theologiae studium omnium scientiarum ornamentum.

33. *Quinam ad Sacerdotii dignitatem non sint admittendi.*

Pueris autem, et furiosis, vel amentibus, quod usu rationis carent, hoc Sacramentum dandum non est: quamvis, si iis quoque administraretur, Sacramenti characterem in eorum animam imprimi, certo credendum sit. Qui vero aetatis annus in singulis Ordinibus sit expectandus, ex sacri Tridentini Concilii decretis facile erit cognoscere.

Excipiuntur etiam servi. Neque enim divino cultui dedicari debet, qui non sui iuris, sed in alterius potestate est.

Trid. Syn. sess. 23. c. 12. Refor.

Viri praeterea sanguinum, et homicidae, quia Ecclesiastica lege repelluntur, et irregulares sunt.

Spurii quoque, et ii omnes qui, ex legitimis nuptiis non sunt procreati. Decet enim, ut, qui sacris addicuntur, nihil in se habeant, quo ab aliis merito contemni, et despici posse videantur.

Ad extremum etiam admitti non debent, qui aliquo insigni corporis vitio deformes, aut manci sunt. Ea enim foeditas, et debilitatio tum offen-

sionem habet, tum vero Sacramentorum administrationem impediat, necesse est.

34. *Qui sint praecipui huius Sacramenti effectus.*

Prim. effectus est sanctificatio illius, qui ordinatur. Vide Concilium Flor.

Sed iam his rebus expositis, superest, ut Pastores doceant, qui sint huius Sacramenti effectus. Constat vero, quamvis Ordinis Sacramentum, ut antea dictum est, maxime ad Ecclesiae utilitatem, et pulchritudinem spectet, tamen in eius quoque anima, qui sacris initiatur, sanctificationis gratiam efficere, qua idoneus, habilisque ad recte munere suo fungendum, Sacramentaque administranda reddatur: quemadmodum etiam Baptismi gratia, quilibet ad alia Sacramenta percipienda aptus efficitur.

Secundus, gradibus quibusdam homines provehi ad offerendum Domino novi testamenti Sacrificium.

Aliam quoque gratiam hoc Sacramento tribui perspicuum est, praecipuam videlicet potestatem, quae ad Sanctissimum Eucharistiae Sacramentum refertur: in Sacerdote quidem plenam, et perfectam, ut qui Domini nostri corpus, et sanguinem unus potest conficere: in aliis vero inferiorum Ordinum ministris maiorem, minoremve, quo quisque ministerio suo magis, minusve, ad altaris Sacramenta accedit. Atque haec potestas etiam Character spiritualis dicitur, quod qui sacris imbuti sunt, interiori quadam nota animae impressa ab aliis fidelibus distinguantur, ac divino cultui mancipentur. Ad quem Apostolus videtur spectasse, cum ad Timotheum ait, 1 *Noli negligere gratiam, quae in te est, quae data est tibi per prophetiam cum impositione manuum Presbyterii*: et alibi: 2 *Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quae est in te, per impositionem manuum mearum*. Haec de Ordinis Sacramento satis dicta sint. Potiora enim tantum rerum capita Pastoribus tradere professi sumus, ut illis fidelis populi docendi, et in Christiana pietate erudiendi argumenta suppeditarent.

Quomodo Ordinis Sacramentum characterem imprimat. Trid. Syn. sess. 23. de Ord. c. 3. can. 4.

1 1. Tim. 4. 14.

2 2. Tim. 1. 7.

DE

MATRIMONII

SACRAMENTO

CAPUT VIII.

1. *Cur Parochi sedulo debeant invigilare, ut populus Christianus Matrimonii naturam, et sanctitatem cognitam habeat.*

QUoniam Pastoribus beata, et perfecta Christiani populi vita proposita esse debet, iis quidem maxime optandum esset, quod Apostolus se cupere ad Corinthios scribebat his verbis, 1 *Volo omnes homines esse, sicut me ipsum*, nimirum, ut omnes continentiae virtutem sectarentur (nihil enim beatius in hac vita fidelibus potest contingere, quam, ut animus nulla mundi cura distractus, sedataque, et restincta omni carnis libidine, in uno pietatis studio, et rerum coelestium cogitatione conquiescat); sed quoniam, ut idem Apostolus testatur, 2 unusquisque proprium donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius vero sic, et Matrimonium magnis, et divinis bonis ornatum est, ita ut inter alia Catholicae Ecclesiae Sacramenta vere, ac propriae numeretur, ac 3 Dominus nuptiarum celebritatem praesentia sua honestarit; satis apparet, eius doctrinam tradendam esse. Cum praesertim liceat animadvertere, tum Sanctum 4 Paulum, tum Apostolorum 5 Principem, quae non solum ad dignitatem, sed etiam ad officia Matrimonii pertinebat, pluribus locis accurate scripta reliquisse. Divino enim spiritu afflati optime intelligebant, quanta, et quam multa commoda ad Christianam

Doctrina de Sacramento Matrimonii, et canones subiectis decem capitibus de eiusdem reformatione explicantur initio ses. 24 Trid. Syn.

1 1. Cor. 7. 7.

Castitatis excellentia non in omnes cadit.

2 1. Cor. 7. 7. Fulg. ep. 3. ad Probum c. 9.

3 Ioan. 2. 2. 13.

Vtilitas doctrinae de Matrimonio.

4 1. Cor. 7. per tot. Eph. 5. 22. Colos. 3. 15.

5 1. Pet. 2. 2. Dam. lib. 3.

societatem pervenire possent, si fideles Matrimonii sanctitatem cognitam haberent, et inviolatam servarent: contra vero ea ignorata, vel neglecta, plurimas, maximasque calamitates, et detrimenta in Ecclesia importari. Primum itaque Matrimonii natura, et vis explicanda est. Nam cum vitia saepe honesti similitudinem gerant, cavere oportet, ne fideles falsa Matrimonii specie decepti, turpitudine, et nefariis libidinibns animam commaculent. Cuius rei declarandae causa a nominis significatione ordiendum est.

2. *Quapropter sancta illa copula Matrimonii, Coniugii, aut Nuptiarum nominibus exprimatur.*

Matrimonium unde dicatur. Aug. lib. 19. cont. Faust. c. 26.

Matrimonium ab eo dicitur, quod foemina idcirco maxime nubere debet, ut mater fiat, vel quia prolem concipere, parere, educare, matris munus est. Coniugium quoque a coniungendo appellatur, quod legitima mulier cum viro quasi uno iugo adstringatur. Praeterea Nuptiae, quia, ut inquit S. Ambrosius pudoris gratia puellae se obnuberent: quo etiam declarari videbitur, viris obedientes, subiectasque esse oportere.

S. Ambr. lib. 1. de Abraham. c. 9. in fine.

3. *Quid sit Matrimonium.*

Mag. in 4. dist. 7. et Grat. 17. qu. 2. in princ. quaest.

Ita vero ex communi Theologorum sententia definitur, *Matrimonium est viri, et mulieris maritalis coniunctio, inter legitimas personas individuam vitae consuetudinem retinens*. Cuius definitionis partes ut planius intelligantur, docendum est, quamvis haec omnia in perfecto Matrimonio insint, consensus videlicet interior, pactio externa verbis expressa, obligatio, et vinculum, quod ex ea pactione efficitur, et coniugum copulatio, qua Matrimonium consummatur, nihil horum tamen Matrimonii vim, et rationem proprie habere, nisi obligationem illam, et nexum, qui *coniunctionis* vocabulo significatus est. Additur vero, *maritalis*, quoniam alia pactionum genera, quibus viri, et mulieres obligantur, ut sibi mutuam operam praestent, vel pretii, vel alterius rei causa, prorsus aliena sunt a Matrimo-

nii ratione. Sequitur deinde, *inter legitimas personas*, quoniam qui a nuptiarum coniunctione Legibus omnino exclusi sunt; ii Matrimonium inire non possunt: neque si ineant, ratum est. Exempli gratia, qui intra quartum gradum propinquitate coniuncti sunt, puerque ante decimum quartum annum, aut puella ante duodecimum, quae aetas Legibus constituta est, ad Matrimonii iusta foedera ineunda apti esse non possunt. Quod vero extremo loco positum est, *Individuam vitae consuetudinem retinens*, indissolubilis vinculi naturam declarat, quo vir, et uxor colligantur.

Conc. Flor. in Ep. Eug. IV. ad Armenos.

4. *Ubi praecipua vis Matrimonii consistat.*

Ex his igitur patet, Matrimonii naturam, et rationem in vinculo illo consistere. Nam quod aliae clarissimorum virorum definitiones hoc videntur consensui tribuere, ut cum dicunt, coniugium esse consensum maris, et foeminae, hoc ita accipiendum est, consensum ipsum Matrimonii causam effectricem esse: quod Patres in Concilio Florentino docuerunt. Etenim obligatio, et nexus oriri non potest, nisi ex consensu, et pactione.

Consensus verbis temporis praesentis exprimendus est, isque mutuus esse debet: hab. de sponsalibus & Matrim cap. Tuae fraternitati, et consentit Mag. ibidem litt. C. Interior consensus non sufficit ad Matrimonium.

5. *Qualis in matrimonio requiratur consensus, quaque ratione sit declarandus.*

Sed illud maxime necessarium est, ut consensus verbis, quae praesens tempus significant, exprimatur. Neque enim Matrimonium est simplex donatio, sed mutua pactio. Atque ita fit, ut consensus alterius tantum ad Matrimonium coniungendum satis esse non possit, sed duorum inter se mutuum esse oporteat. Atqui ad declarandum mutuum animi consensum, verbis opus esse perspicuum est. Si enim ex interiori tantum consensu, sine externa aliqua significatione Matrimonium constare posset, illud etiam sequi videretur, ut, cum duo, qui disiunctissimis, et maxime diversis in locis essent, ad nuptias consentirent, antequam alter alteri voluntatem suam vel litteris, vel nunciis declarasset, veri, et stabilis

Matrimonii lege coniungerentur : quod tamen a ratione, et Sanctae Ecclesiae consuetudine, et decretis alienum est.

6. *Mutuus consensus verbis futuri temporis expressus Matrimonium non efficit.*

Habetur de spons. et Matrim. c. Si inter virum.

Recte autem dicitur, oportere, ut consensus verbis exprimatur, quae praesentis temporis significationem habeant. Nam, quae futurum tempus indicant, Matrimonium non coniungunt, sed spondent. Deinde, quae futura sunt, nondum esse perspicuum est: quae vero non sunt, parum vel nihil firmi, aut stabilis habere existimandum est. Quare nondum connubii ius in eam mulierem quisquam habet, quam se in Matrimonium ducturum esse pollicetur; neque statim ab eo impletum est, quod se facturum promisit: tametsi fidem praestare debet, quod si non faciat, violatae fidei reus esse convincitur. At vero, qui Matrimonii foedere alteri iungitur, quamvis postea poeniteat, tamen, quod factum est, mutare, irritumque, et infectum reddere non potest. Cum itaque coniugii obligatio nuda promissio non sit, sed eiusmodi abalienatio, qua re ipsa vir mulieri, et vicissim mulier viro corporis sui potestatem tradit, idcirco necesse est, verbis, quae praesens tempus designant, Matrimonium contrahi: quorum verborum vis, etiam postquam enunciata sunt, permanet, virumque, et uxorem indissolubili vinculo constrictos tenet.

Qui, quod se facturum promisit, postea non praestat, tametsi fidem violet, Matrimonium tamen non dissolvit.

Qualis promissio requiratur ad perfectionem Matrimonii.

7. *Si pudore, aut alio impedimento consensus verbis non exprimatur, nutus, et signa verborum locum habent.*

Sed verborum loco tum nutus, et signa, quae intimum consensum aperte indicent, satis ad Matrimonium esse possunt, tum ipsa etiam taciturnitas, cum puella propter verecundiam non respondet, sed pro ea parentes loquuntur.

8. *Ad verum Matrimonium concubitus non requiritur.*

Ex iis igitur Parochi fidelibus tradent, Matrimonii naturam, et vim in vinculo, ac obligatione situm esse, ac praeter consensum eo, quo dictum est, modo expressum, ut verum Matrimonium existat, concubitum necessario non requiri. Nam et primos Parentes ante peccatum, quo tempore nulla inter eos carnis copula intercesserat, ut Patres testantur, vero Matrimonio iunctos fuisse plane constat. Quare a Sanctis Patribus dictum est, Matrimonium non concubitu, sed consensu existere; quod etiam a Sancto Ambrosio in libro de Virginibus repetitum legimus.

Adam, et Eva in statu innocentiae non concubuerunt. Gen. 2.

9. *Quotuplex sit Matrimonii consideratio.*

Iam vero hisce explicatis, illud docendum erit, Matrimonium duplicem rationem habere. Nam, vel ut naturalis coniunctio (coniugium enim non ab hominibus inventum, sed a natura) vel ut Sacramentum, cuius vis naturalium rerum conditionem superat, considerandum est. Ac, quoniam gratia natura perficit, (neque prius, 1 quod spirituale est, sed quod animale, deinde quod spirituale) rei ordo postulat, ut de Matrimonio, ut natura constat, et ad naturae officium pertinet, prius agendum sit: tum vero, quae illi, ut Sacramentum est, conveniunt, explananda erunt.

S. Amb. de inst. Virg. c. 6.

Duplex Matrimonii ratio, ut est officium naturae, et ut Sacramentum. Matrimonium est a natura, ff. de iust. et iure l. 1.

1 1. Cor. 15. 46.

10. *Quis Matrimonii, ut officium naturae significat, sit auctor.*

In primis itaque docendi sunt fideles Matrimonium a Deo institutum esse. Scriptum est enim in Genesi, 2 *Masculum, et foeminam creavit eos, benedixitque illis Deus, et ait, Crescite, et multiplicamini*: et, 3 *Non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adiutorium simile sibi*: ac paulo post: 4 *Adae vero non inveniebatur adiutor similis eius: immisit ergo Dominus Deus soporem in Adam, cumque obdormisset, tulit unam de costis eius, et replevit carnem pro ea, et aedificavit Dominus Deus costam, quam tulerat de Adam, in mulierem, et adduxit eam ad Adam, dixitque Adam, Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de*

2 Gen. 1. 28. 27.

3 Gen. 2. 18.

4 Ibid. 20.

carne mea, haec vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est; quamobrem relinquet homo patrem suum, et matrem, et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una. Quae ipso Domino authore 1 apud Sanctum Matthaeum ostendunt, Matrimonium, divinitus institutum esse.

1 Matt. 10. 6.

11. *Matrimonium, ut naturae officium consideratur, et maxime ut Sacramentum, dissolvi non potest.*

Neque vero Deus Matrimonium tantummodo instituit, verum, ut Sancta Tridentina Synodus declarat, perpetuum etiam, et indissolubilem nodum ei addidit. Siquidem Salvator ait, 2 *Quod Deus coniunxit, homo non separet.* Quamvis enim Matrimonio, quatenus naturae est officium, conveniat, ut dissolvi non possit, tamen id maxime fit, quatenus est Sacramentum. Qua ex re etiamsi in omnibus, quae naturae Lege eius propria sunt, summam perfectionem consequitur, tamen et prolis educandae studio, et aliis Matrimonii bonis repugnat, ut eius vinculum dissolubile sit.

2 Matt. 19 6. Tridentina Syn. in princ. sess. 24. et c. 5. 7. et c. Fraternitatis. 35. q. 10. et cap. Debitum de bigamis. et de coning. lepros. in princ.

12. *Omnibus hominibus Lex contrahendi non est imposita.*

Quod vero a Domino dictum est, 3 *Crescite, et multiplicamini*, id eo spectat, ut cuius rei causa Matrimonium institutum erat, declaret, non ut singulis hominibus necessitatem imponat. Nunc enim aucto iam humano genere non solum ulla Lex uxorem ducere aliquem non cogit, sed potius virginitas summopere commendatur, et unicuique in sacris Litteris suadetur, ut quae Matrimonii statu praestantior sit, maioremque in se perfectionem, et sanctitatem contineat. Dominus enim Salvator noster ita docuit, 4 *Qui potest capere, capiat*: et Apostolus ait, 5 *De Virginibus praeceptum Domini non habeo, consilium autem do, tanquam misericordiam consequutus a Domino, ut sim fidelis.*

3 Gen. 1.
Matrimonium causa multiplicandi genus humanum divinitus est institutum.
Virginitas Matrimonio est praestantior. Trid. Syn. sess. 24. de Matr. c. 9. 10.

4 Matt. 9. 12.
5 1. Cor. 7. 25.

13. *Vir, et mulier coniungi cur debeant.*

Sed quibus de causis vir, et mulier coniungi debeant, explicandum est. Prima igitur ratio est, haec ipsa diversi sexus naturae instinctu expetita societas, mutui auxilii spe conciliata, ut alter alterius ope adiutus vitae incommoda facilius ferre, et senectutis imbecillitatem sustentare queat. **Prima ratio.**

Altera est procreationis appetitus, non tam quidem ob eam rem, ut bonorum, et divitiarum haeredes relinquantur, quam ut verae fidei, et religionis cultores educentur. Quod quidem maxime sanctis illis Patriarchis, cum uxores ducerent, propositum fuisse, ex Sacris Litteris satis apparet. Quare Angelus, cum Tobiam admoneret, quo pacto mali Daemonis vim posset repellere, 1 *Ostendam tibi, qui sunt, quibus praevalere potest Doemnnium.* Ii namque, qui coniugium ita suscipiunt, ut Deum a se, et a sua mente excludant, et suae libidini ita vacent, 2 sicut equus, et mulus, quibus non est intellectus, habet potestatem Daemonium super eos. Deinde subiecit. 3 *Accipies virginem cum timore Domini, amore filiorum magis, quam libidine ductus, ut in semine Abrahae benedictionem in filiis consequaris.* Atque una haec etiam causa fuit, cur 4 Deus ab initio Matrimonium instituerit. Quare fit, ut illorum sit scelus gravissimum, qui Matrimonio iuncti, medicamentis, vel conceptum impediunt, vel partum abigunt. Haec enim homicidarum impia conspiratio existimanda est. **Secunda.**

1 Tob. 6. 16. 17.

2 Psal. 31. 9.

3 Tob. v. 22.

4 Gen. 1. 23.

Ius naturae violant qui partum impediunt.

14. *Post peccatum cur matrimonium institutum fuerit.*

Tertia est, quae post primi Parentis lapsum ad alias causas accesit, cum propter iustitiae, in qua homo conditus erat, amissionem, appetitus rectae rationi repugnare coepit, ut scilicet, qui sibi suae imbecillitatis conscius est, nec carnis pugnam vult ferre, Matrimonii remedio ad vitanda libidinis peccata utatur. De quo ita Apostolus scribit, 5 *Propter fornicationem unusquisque suam uxorem* **Tertia causa, vide Aug. 14. Civ. c. 15. 16. et 17. Dan. L. 4. de orth. fide c. 25.**

5 1. Cor. 7.

habeat, *et unaquaeque suum virum habeat*: ac paulo post cum docuisset, interdum orationis causa a Matrimonii debito abstinendum esse, subiecit, 1 *Et iterum revertimini in id ipsum*, *ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram*. Hae igitur sunt causae, quarum aliquam sibi proponere quisque debet, qui pie, et religiose, ut sanctorum filios decet, nuptias velit contrahere. Quod si ad eas causas aliae etiam accedant, quibus homines inducti, Matrimonium ineant, atque in habendo uxoris delectu hanc illi proponant, ut haeredis relinquendi desiderium, divitiae, forma, generis splendor, morum similitudo, huiusmodi sane rationes damnandae non sunt, cum Matrimonii sanctitati non repugnent. Neque enim in Sacris Litteris 2 Iacob Patriarcha reprehenditur, quod Rachelem, eius pulchritudine illectus, Liae praetulerit. Haec de Matrimonio, ut naturalis coniunctio est, docenda erunt.

1 Ibidem 15.

Causae secundariae Matrimonii, si eius sanctitatem non impediant, minime damnandae sunt.

2 Gen. 29. 17. 1.

15. *Cur Matrimonium Sacramenti dignitate per Christum sit auctum*.

De Matrimonio, ut Sacramentum est. Finis instituti Matrimonii cum in Lege naturae, tum in Lege gratiae pulchre explicatur. Tho. in sup. qu. 42. art. 3.

Ut autem Sacramentum est, explicare oportebit, eius naturam multo praestantiorem esse, et omnino ad altiorem finem referri. Quemadmodum enim Matrimonium, ut natutalis coniunctio ad propagandum humanum genus ab initio institutum est: ita deinde, ut populus ad veri Dei, et Salvatoris nostri Christi cultum, et religionem procrearetur, atque educaretur, Sacramenti dignitas illi tributa est. Cum enim Christus Dominus vellet arctissimae illius necessitudinis, quae ei cum Ecclesia intercedit, suaeque erga nos immensae charitatis certum aliquod signum dare, tanti mysterii dignitatem hac potissimum maris, et foeminae sancta coniunctione declaravit. Quod quidem aptissime factum esse ex eo intelligi potest, quod ex omnibus humanis necessitudinibus, nulla inter se homines magis, quam Matrimonii vinculum constringit, maximaque inter se vir, et uxor charitate, et benevolentia devincti sunt. Atque

Immensa Christi, et Ecclesiae per charitatem coniunctio Matrimonii Sacramento aptissime significatur.

idcirco fit, ut frequenter sacrae Litterae nuptiarum similitudine 1 divinam hanc Christi, et Ecclesiae copulationem nobis ante oculos proponant.

1 Matt. 22. 2. & 25. 10.

16. *Quomodo Matrimonium sit verum Evangelicae Legis Sacramentum.*

Iam vero Matrimonium Sacramentum esse, Ecclesia Apostoli auctoritate confirmata certum, et exploratum semper habuit. Ita enim ad Ephesios scribit, 2 *Viri debent diligere uxores suas, ut corpora sua. Qui suam uxorem diligit, seipsum diligit. Nemo enim unquam carnem suam odio habuit, sed nutrit, et fovet eam, sicut et Christus Ecclesiam: quia membra sumus corporis eius: de carne eius, et de ossibus eius. Propter hoc relinquet homo patrem, et matrem suam, et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo, et in Ecclesia.* Nam quod inquit, *Sacramentum hoc magnum est*, nemini dubium esse debet, ad Matrimonium referendum esse, quod scilicet viri, et mulieris coniunctio, cuius Deus auctor est, sanctissimi illius vinculi, quo Christus Dominus cum Ecclesia coniungitur, Sacramentum, idest sacrum signum sit.

Apoc. 19. 67.

2 Eph. 5. 28. 29. 30.

Pet Dam. Ser. 1. de Dedic. Ecclesiae.

Aug. de fide, & oper. c. 7. l. 1. de nup. et concup c. 10. et 21. Amb. in c. 5. Ep ad Eph. Tertul. in lib. de Monag.

17. *Quomodo Matrimonium Sacramentum esse ex Pauli verbis convincatur.*

Atque hanc esse eorum verborum veram, et propriam sententiam, veteres Sancti Patres, qui eum locum interpretati sunt, ostendunt, idemque Sancta Tridentina Synodus explicavit. Constat ergo, virum Christo, uxorem Ecclesiae ab Apostolo comparari, virum esse caput mulieris, ut est Christus Ecclesiae, eaque ratione fieri, ut vir uxorem diligere, et vicissim uxor virum amare, et colere debeat. 3 Christus enim dilexit Ecclesiam, et pro ea semetipsum tradidit: rursus vero, ut idem Apostolus docet, 4 Ecclesia subiecta est Christo. Sed gratiam quoque hoc Sacramento significari, et tribui, in quo maxime Sa-

Trid. Syn. in princ. sess. 24. de Matr.

3 Eph. 5. 25.

4 Ibid. 14.

Quomodo Matrimonium gratiam significatam tribuat Trid. Syn. Ibid.

cramenti ratio inest, ea Synodi verba declarant, *Gratiam vero, quae naturalem illum amorem perficeret, et indissolubilem unitatem confirmaret, coniugesque sanctificaret, ipse Christum venerabilium Sacramentorum institutor, atque perfector, sua nobis passione promeruit.* Quare docendum est, huius Sacramenti gratia effici, ut vir, et uxor mutuae charitatis vinculo coniuncti, alter in alterius benevolentia conquiescat, alienosque, et illicitos amores, et concubitus non quaerat, sed in omnibus sit 1 honorabile connubium, et torus immaculatus.

Fulg. Epist. 2. ad Gallam c. 5.

1 Heb. 13. 4.

18. *Quantum Matrimonium Evangelii a Legis naturae, vel Moysis Matrimonio differat.*

Gentes Matrimonium, ut rem sanctam veneratae sunt et concubitus vagos, et incestas nuptias damnarunt.

Sed quantum Matrimonii Sacramentum iis Matrimoniis praestet, quae ante, vel post Legem iniri solebant, ex eo licet cognoscere, quod etsi gentes Matrimonio divini aliquid inesse arbitrabantur, atque ob eam rem vagos concubitus a naturae Lege alienos esse, itemque stupra, adulteria, et alia libidinis genera vindicanda esse iudicabant, tamen eorum connubia nullam prorsus Sacramenti vim habuerunt.

Inter infideles Matrimonium non est Sacramentum, c. Quanto tu de divort.

2 Gen. 12. 3. 18 et 18. 22. 28.

Apud Iudaeos vero religiosius omnino nuptiarum leges servari consueverant: neque dubitandum, quin eorum Matrimonia maiori sanctitate praedita essent. Cum enim promissionem accepissent, fore aliquando, ut 2 omnes gentes in semine Abrahae benedicerentur, magnae apud eos pietatis officium merito esse videbatur, filios procreare, et electi populi sobolem, ex qua Christus Dominus Salvator noster, quoad humanam naturam attinet, ortum habiturus esset, propagare. Sed illae quoque coniunctiones vera Sacramenti ratione caruerunt.

19. *Matrimonium in Lege naturae post peccatum, aut in lege Moysis, originis suae, quam ex Deo habuit, decorem non retinuit.*

Huc accedit, quod sive naturae post peccatum, sive Moysis Legem spectemus, facile animadvertimus, Matrimonium a primi ortus sui decore, et honestate decidisse. Dum enim natnrae lex vigebat, 1 multos ex antiquis Patribus fuisse comperimus, qui plures simul uxores ducerent. Deinde vero in Lege 2 Moysis dato repudii libello, permissum erat, si causa fuisset, divortium cum uxore facere. Quorum utrumque ab Evangelica Lege sublatum, Matrimoniumque in pristinum statum restitutum est. Nam quod polygamia a Matrimonii natura aliena esset, (etsi aliqui ex priscis Patribus accusandi non sunt, quod non sine Dei indulgentia plures uxores ducerent) Christus Dominus ostendit illis verbis, 3 *Propter hoc dimittet homo patrem, et matrem, et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una*: deinde subiungit, *Itaque iam non sunt duo, sed una caro*.

1 Gen. 4. 14. & 29. 22.

2 Deut. 24. 1. Matt. 19. 7.

Vxorum pluralitas a Matrimonii natura est aliena, ac Christianis prohibita, de divort. Trid. Syn. sess. 24. de Matr can. 2.

3 Matth. 19. 7. 8.

Quibus verbis planum fecit, Matrimonium ita a Deo institutum esse, ut duorum tantum non plurium coniunctione definiretur. Quod etiam alibi apertissime docuit; inquit enim, 4 *Quicunque dimiserit uxorem suam, et aliam duxerit, adulterium committit super eam, et si uxor dimiserit virum suum, et alii nupserit, moechatur*. Nam si viro liceret plures uxores ducere, nulla omnino causa videretur, cur magis adulterii reus esse dicendus esset, quod praeter eam uxorem, quam domi haberet, aliam duceret, quam quod priore dimissa, cum alia coniungeretur. Atque ob eam rem fieri intelligimus, ut, si infidelis quispiam gentis suae more, et consuetudine plures uxores duxisset, cum ad veram religionem conversus fuerit, iubebat eum Ecclesia caeteras omnes relinquere, ac priorem tantum iustae, et legitimae uxoris loco habere.

Matrimonium duorum duntaxat coniunctione definitur.

4 Matth. 5. 3. 20. 19. 9. Marc. 10. 11. Lucae 16. 18.

Quid faciendum sit cum infideli ad fidem converso, qui prius plures uxores duxerit, vide c. Gaudemus, de divortiis.

20. *Vinculum Matrimonii divortio disrumpi non potest*.

Verum eodem Christi Domini testimonio facile comprobatur, nullo divortio vinculum Matrimonii dissolvi posse. Si enim post libellum repudii mulier a viri lege soluta esset, liceret ei sine ullo adulterii crimine alteri viro nubere. Atqui Dominus aperte denunciat, 1 *Omnis qui dimittit uxorem suam, et alteram ducit, moechatur*. Quare coniugii vinculum nulla re, nisi morte disrumpi perspicuum est. Quod quidem etiam Apostolus confirmat, cum inquit. 2 *Mulier alligata est Legi, quanto tempore vir eius vivit, quod si dormierit vir eius, liberata est a Lege: cui vult, nubat, tantum in Domino*: et rursus, 3 *His, qui in Matrimonio iuncti sunt, praecipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere; quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari*. Eam vero optionem Apostolus mulieri, quae iusta de causa virum reliquisset, detulit, ut aut innupta maneat, aut viro suo reconcilietur. Neque enim Sancta Ecclesia viro, et uxori permittit, ut sine gravioribus causis alter ab altero discedat.

1 Matt. 10. Mar. 10. 4. Lucae 16. 18.

2 1. Cor. 7. 39. Rom. 7. 1.

3 Cor. 7. v. 10. Conc. Trid. sess. 24. can 5. & 7. Conc. item Milen c. 17, citatum 32 q. 7. caput Placuit.

Nisi iusta causa, societas vitae inter coniuges non est disrumpenda.

21. *Cur nulla ratione dissolvi Matrimonium expediat.*

Ac, ne forte alicui videatur durior Matrimonii lex, quod nulla unquam ratione dissolvi possit, docendum est, quae sint cum ea utilitates coniunctae. Primum enim homines in coniungendis matrimoniis virtutem potius, et morum similitudinem, quam divitias, et pulchritudinem spectandam esse hinc intelligent, qua quidem re communi societati maxime consuli nemo dubitare potest. Praeterea, si divortio Matrimonium dissolveretur, vix unquam dissidendi causae hominibus, quae iis ab antiquo pacis, et pudicitiae hoste quotidie obiicerentur, deessent. Nunc vero, cum fideles secum cogitant, quamvis etiam Coniugii convictu, et consuetudine careant, se tamen Matrimonii vinculo constrictos teneri, omnemque

Vide Th. in 4. dist. 33. q. 2. ar. 1. et sequent, et Bon. in 4. d. 33. art. 4. q. 1. & 2.

alterius uxoris ducendae spem sibi praecisam esse, ea re fit, ut ad iracundiam, et dissidia tardiores esse consueverint. Quod si interdum etiam divortium faciant, et diutius coniugis desiderium ferre non possunt, facile per amicos reconciliati ad eius convictum redeunt.

22. *Per libellum repudii separati possunt rursum coniungi.*

Ob adulterium dimissi, si poeniteant, in gratiam possunt recipi ab altero coniuge. S. Aug. l. 2. de adulterinis coniugiis cap. 6. & 9.

Sed hoc loco praetermittenda non est Pastoribus Sancti Augustini salutaris admonitio. Is enim, ut ostenderet fidelibus, haud gravate faciendum esse, ut cum uxoribus, quas adulterii causa dimisissent, si eas delicti poeniteret, in gratiam reducerentur, *Cur*, inquit, *vir fidelis non recipiet uxorem, quam recipiet Ecclesia? aut cur uxor viro adultero, sed poenitenti, non ignoscat, cui etiam ignovit Christus?* Nam quod 1 Scriptura stultum vocat, qui tenet adulteram, de ea sentit, quae cum deliquerit, poenitere, et a coepta turpitudine desistere recusat. Ex iis itaque perspicuum est, fidelium Coniugia perfectione, et nobilitate tum Gentilium, tum Iudaeorum Matrimoniis longe praestare.

1 Prov. 18. 22.

23. *Quae sint bona, quae ex hoc Sacramento ad coniugatos redeunt.*

Matrimonii triplicia sunt bona. Aug. lib. 5. contra Iul. c. 5. et de Gen. ad lit. l. 9. c. 7. Mag. in 4. dist. 31. Scot. 4. dist. 3. q. 1. 2 1. Cor. 7. 28.

Docendi praeterea sunt fideles, tria esse Matrimonii bona, prolem, fidem, et Sacramentum: quorum compensatione illa incommoda leniuntur, quae Apostolus indicat his verbis, 2 *Tribulationem carnis habebunt huiusmodi*, efficiturque, ut coniunctione corporum, quae extra Matrimonium merito damnandae essent, cum honestate coniunctae sint.

Primum Matrimonii bonum est proles.

Primum igitur bonum est proles, hoc est liberi, qui ex iusta, et legitima suscipiuntur uxore. Id enim tanti fecit Apostolus, ut diceret, 3 *Salvabitur mulier per filiorum generationem*. Nec vero hoc de procreatione solum, sed de educatione etiam, et disciplina, qua filii ad pietatem erudiuntur, intelligendum est. Sic statim subdit

3 1. Tim. 2. 15.

1 Eccl. 7. Sed fusius 30. fere per totum. Apostolus, 1 *Si in fide permanserit*. Monet enim Scriptura, 2 *Filii tibi sunt? erudi illos, et curva illos a pueritia illorum*. Idem etiam 3 Apostolus docet, eiusque institutionis pulcherrima exempla 4 Tobias, 5 Iob, et alii Sanctissimi Patres in sacris Litteris praebent. Quae vero sint parentum, et filiorum officia in quarto Praecepto latius explicabitur.

2 Prov. 13. 24. Deut. 6. 7. 3 Eph. 6. 4. Col. 3. 20. 4 Tob. 4 per totum. 5 Iob. 1. 5.

24. *Fides in Matrimonio quid sit, et quomodo servanda.*

Secundum bonum est fidelitas mutua. Sequitur fides, quod est alterum Matrimonii bonum, non ille virtutis habitus, quo imbuimur, cum Baptismum percipimus, sed fidelitas quaedam, qua mutuo vir uxori, et uxor viro se ita obstringit, ut alter alteri sui corporis potestatem tradat, sanctumque illud Coniugii foedus nunquam se violaturum polliceatur. Id facile colligitur ex illis verbis, quae a primo Parente enunciata sunt, cum Evam uxorem suam accepit, quae deinde Christus Dominus in Evangelio comprobavit, 6 *Quare relinquet homo patrem, et matrem, et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una*: item ex hoc Aposoli loco, 7 *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir; similiter et vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier*. Quare optimo iure gravissimae animadversiones a 8 Domino in adulteros, quod hanc fidem maritalem frangant, in veteri Lege constitutae erant.

6 Gen. 2. 24. Matth. 19. 5. Ephes. 5. 31. 7 1. Cor. 7. 4. 8 Levit. 20. 10. Deut. 22. 22.

Vir qualiter uxorem diligere debeat vide Hie. l. 1 cont. Iovin & cap. Origo 32. q. 4. Postulat praeterea Matrimonii fides, ut vir, et uxor singulari quodam, sanctoque, et puro amore coniuncti sint: neque, ut adulteri inter se se ament, sed ut Christus dilexit Ecclesiam. Hanc enim regulam Apostolus praescripsit, cum ait, 9 *Viri diligite uxores vestras, sicut et Christus dilexit Ecclesiam*: quam certe immensa illa charitate, non sui commodi gratia sed sponsae tantum utilitatem sibi proponens, complexus est.

9 Eph. 5. 25. Col. 3. 19.

25. *Quid sit Sacramentum, dum inter Matrimonii bona numeratur.*

Tertium Matrimo- Tertium bonum Sacramentum appellatur, vin-

culum scilicet Matrimonii, quod nunquam dissolvi potest. Nam, ut est apud Apostolum, 1 Dominus praecipit uxorem a viro non discedere: quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari: et vir uxorem non dimittat. Si enim Matrimonium, ut Sacramentum est, Christi coniunctionem cum Ecclesia signat, necesse est, ut Christus se nunquam ab Ecclesia disiungit, ita uxorem a viro, quod ad Matrimonii vinculum attinet, separari non posse. Verum, ut haec sancta societas sine querela facilius conservetur, viri, et uxoris officia, quae a 2 S.Paulo, et a 3 Principe Apostolorum Petro descripta sunt, tradenda erunt.

nii bonum est Sacramentum.
1 1. Cor. 7 10. 11. vide, quod supra notavimus sect. 30.
2 Ephes. 5. 22. 25. Col. 3. 18. 1. Tim. 5. 14.
3 1. Pet. 3. 1. 2.

26. *Quae sint praecipua mariti officia.*

Ergo viri munus est uxorem liberaliter, et honorifice tractare. Qua in re meminisse oportet, Evam ab Adamo sociam appellatam esse, cum inquit, 4 *Mulier, quam dedisti mihi sociam.* Cuius rei causa aliqui Patres factum esse docuerunt, ut ea non ex pedibus, sed ex latere viri formaretur; quemadmodum etiam ex capite condita non est, ut se viri dominam non esse intelligeret, sed viro potius subiectam. Decet praeterea virum in alicuius honestae rei studio semper occupatum esse, tum ut ea suppeditet, quae ad familiam sustentandam necessaria sunt, tum ne inerti otio languescat, a quo omnia fere vitia fluxerunt: deinde vero familiam recte constituere, omnium mores corrigere, singulos in officio continere.

Primum mariti officium.
4 Gen. 3. 12.
Cur mulier ex viri pedibus, vel capite non sit condita. Aug. l. 12. de Civ. Dei c. 20. Hugo de S. Vict. in ann. sup. Gen. Secundum officium vide c. Si quis dereliquerit dis. 30.

27. *Uxoris officium quid requirat.*

Rursus autem uxoris partes sunt, quas Apostolorum Princeps enumerat, cum inquit, *Mulieres subditae sint viris suis, ut et si qui non credunt verbo, per mulierem conversationem sine verbo lucrifiant, considerantes in timore * sanctam conversationem vestram, quarum non sit extrinsecus capillatura, aut circundatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus; sed qui absconditus est cor-*

Vxoris quae sint praecipua officia. 1. Petri 3. 1. 2. Ful Epist. 2. ad Gallam c. 11. 12. et 3. ad Probam. c. 14.
Alias castam.
* Psal. 44. 14. omnis gloria eius, &c.

dis homo; in incorruptibilitate quieti, et modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples. Sic enim aliquando, et sanctae mulieres sperantes in Deo ornabunt se, subiectae propriis viris, 1 *sicut Sara obediebat Abrahae, Dominum eum vocans.* Earum quoque praecipuum studium sit filios in religionis cultu educare, et domesticas res diligenter curare. Domi vero libenter se contineant, nisi necessitas exire cogat, idque sine viri permissu facere nunquam audeant. Deinde, in quo maxime maritalis coniunctio sita est, meminerint semper secundum Deum, magis, quam virum, neminem diligendum esse, eove pluris faciendum esse neminem: cui etiam omnibus in rebus, quae Christianae pietati non adversantur, morem gerere, et obtemperare summa cum animi alacritate oporteat.

1 Gen. 18. 12.

Adversus mulieres ambitiosius se se ornantes, & excolentes scribit eleganter Gr. Nazianz. fol. 1430

28. *Quid de Matrimonii ritibus sentiendum sit.*

Harum rerum explicationi consequens erit, ut Pastores ritus etiam doceant, qui in Matrimonio contrahendo servari debeant: de quibus non est expectandum, ut hoc loco praecepta tradantur, cum a Sancta Trid. Synodo, quae in hac re maxime observanda sint, copiose, et accurate constituta fuerint, neque illud decretum a Pastoribus ignorari possit: Satis igitur est eos admonere, quae ad hanc partem attinet, e sacri Concilii doctrina cognoscere studeant, eaque fidelibus diligenter exponant.

Trid. Syn. sess. 24. decr. de reformatione Matrimonii cap. 1.

29. *Clandestina Matrimonia rata non sunt.*

In primis autem, ne adolescentes, et puellae, cui aetati inest maxima imbecillitas consilii, falso nuptiarum nomine decepti, turpium amorum foedera incaute ineant, saepissime docebunt, ea neque vera, neque rata Matrimonia habenda esse, quae praesente Parocho, vel alio Sacerdote de ipsius Parochi, vel Ordinarii licentia, certoque testium numero non contrahuntur.

Trid. Syn. ib. c. 1.

30. *Tradere etiam Matrimonii impedimenta decet.*

Sed quae Matrimoninm etiam impediunt, explicanda erunt: in quo argumento plerique graves, et doctissimi viri, qui de vitiis, et virtutibus conscripserunt, adeo diligenter versati sunt, ut facile omnibus futurum sit, quae illi scriptis suis tradiderunt, in hunc locum transferre; cum praesertim necesse habeant Pastores eos ipsos libros nunquam fere e manibus deponere. Itaque tum illas praeceptiones, tum quae a Sancto Synodo sancita sunt de impedimento, quod vel a cognatione spirituali, vel a iustitia publicae honestatis, vel a fornicatione oritur, attente legent, et tradenda fidelibus curabunt.

Magister sent. 4. dist. 34. et omnes Scholastici ibidem, et Canonistae.

Conc. Trid. ibid. c. 2. 3. 4.

31. *Quo animo affecti esse debeant, qui ad Matrimonium accedunt.*

Ex quibus perspici potest, quo animo affectos esse oporteat fideles, cum Matrimonium contrahunt. Neque enim humanam aliquam rem se aggredi, sed divinam putare debent, in qua singularem mentis integritatem, et pietatem adhibendam esse, Patrum veteris Legis exempla satis ostendunt, quorum Matrimonia, tametsi Sacramenti dignitate praedita non erant, ea tamen semper maxima cum religione, et sanctimonia colenda esse existimarunt.

32. *Parentum consensus ad Matrimonii soliditatem requirendus.*

Inter caetera autem maxime hortandi sunt filii familias, ut parentibus, et iis, in quorum fide, et potestate sunt, eum honorem tribuant, ut ipsis inscientibus, ne dum invitis, et repugnantibus, Matrimonia non ineant. Nam in veteri Testamento licet animadvertere, 1 filios a patribus semper in Matrimonium collocatos esse. Qua in re plurimum illorum voluntati deferendum esse, Apostolus videtur etiam iis verbis indicare, 2 *Qui Matrimonio iungit virginem suam, bene facit, et qui non iungit, melius facit.*

Trid. Syn. sess. 24. decr. de reformat. Matrimonii c. 1.

1 Gen. 24. per totum, & 28. et 29. et 21. 12.

2 1. Cor. 7. 38.

33. *Quindam de actu coniugali sit praecipiendum.*

Extrema illa restat pars de iis, quae ad Matrimonii usum pertinent, de quibus ita agendum est a Pastoribus, ut nullum ex eorum ore verbum excidat, quod fidelium auribus indignum esse videatur, aut pias mentes laedere, aut risum movere queat. Ut enim 1 eloquia Domini, eloquia casta sunt, ita etiam maxime decet Christiani populi doctorum eiusmodi orationis genere uti, quod singularem quandam gravitatem, et mentis integritatem prae se ferat. Quare duo illa maxime docendi sunt fideles, primum quidem, non voluptatis, aut libidinis causa Matrimonio operam dandam esse, sed eo utendum intra illos fines, qui, ut supra demonstravimus, a Domino praescripti sunt. Meminisse enim convenit, quod Apostolus hortatur, 2 *Qui habent uxoees, tanquam non habentes sint*; tum vero a Sancto Hieronymo dictum esse, *Sapiens vir iudicio debet amare coniugem, non affectu, reget, impetus voluptatis, nec praeceps feretur ad coitum. Nihil est foedius, quam uxorem amare, quasi adulteram.*

1 Psal. 18. 7.

Duo in Matrimonii usu sunt praecipue observanda. Primum, ut voluptatis causa Matrimonio non vacetur.

2 1. Cor. 7. v. 26 S. Hier. l. 1. con. Iovin. in fin. & habetur in c. Origo 32. qu. 4.

34. *Coniugibus aliquando ab officio Matrimonii abstinendum.*

Sed quoniam bona omnia sanctis precationibus impetranda sunt a Deo, alterum est, quod fideles docere oportet, ut Deum orandi, et obsecrandi causa a Matrimonii officio interdum abstineant: in primisque id sibi observandum sciant tribus saltem diebus, antequam sacram Eucharistiam percipiant, saepius vero, cum solemnia Quadragesimae ieiunia celebrantur, quemadmodum Patres nostri recte, et sancte praeceperunt. Ita enim fiet, ut ipsa Matrimonii bona maiori in dies divinae gratiae cumulo augeri sentiant, et pietatis studia sectantes, non modo hanc vitam tranquille, et placide traducant, sed aeternae etiam Dei benignitate consequendae, vera, et stabili spe, 3 quae non confundit, nitantur.

Quibus temporibus a Coniugii actu abstinendum sit, vide 33. q. 4. per totam, et c. Omnis homo de cons. dist. 2. Hier. in Apol. pro lib. cont. Iovi. post medium. & in c. 12. Zach. sup. ii. lud, in die illa magnus erit planctus.

3 Rom. 5. 5.

CATECHISMI

ROMANI

PARS TERTIA

De Decalogo, divinisque Legibus.

CAPUT I.

1. *Decalogum omnium Praeceptorum summam esse demonstratur.*

Ecalogum Legum omnium summam, et epitomen esse, S. Augustinus literis commendavit. Nam cum multa locutus sit Dominus, duae tamen 1 tantum Tabulae dantur Moysi lapideae, quae dicuntur Tabulae Testamenti futuri in arca. Nimirum caetera omnia, quae praecepit Deus, ex illis decem Praeceptis, quae duabus Tabulis conscripta sunt, pendere intelliguntur, si diligenter quaeratur, ut recte intelligantur, quomodo haec ipsa rursus decem Praecepta duobus illis nituntur, dilectionis scilicet Dei, et proximi, 2 in quibus tota Lex pendet, et Psophetae.

S. Aug. l. 2. super Exod. q. 130. Vide D. Greg. Naz. orat. 40. in sanctum Baptisma.

1 Exc. 31. 18. et 33. 15.

Decem Praecepta ex duobus charitatis Praeceptis pendent.

2 Matth. 22. 40.

2. *Cur Pastores maxime decalogum diserte tenere, et explicare conveniat.*

Itaque cum sit totius Legis summa, Pastores oportet in eius contemplatione 3 die, noctuque versari, non ut vitam suam modo ad hanc normam componant, sed etiam, ut populum sibi creditum in Lege Domini erudiant. 4 Nam labia Sacerdotis custodiunt scientiam, et legem requi-

3 Psal. l. 2.

4 Mal. 2. 7.

rent ex *ore eius, quia Angelus Domini exercituum est*: quod ad Pastores novae Legis maxime pertinet, quia Deo propiores 1 a claritate in claritatem transformari debent, tanquam a Domini spiritu. Et cum eos 2 Lucis nomine nuncuparit Christus Dominus, propriae sunt illorum partes, 3 ut sint lumen eorum, qui in tenebris sunt, eruditores insipientium, magistri infantium; 4 et si quis praeoccupatus fuerit in aliquo delicto, ipsi, qui spirituales sunt, huiusmodi instruant.

1 1. Cor. 3. 18.
2 Matt. 5. 15.
3 Rom. 2. 20.
4 Gal. 6. 1.

Decalogus est regula, qua honestae actiones ab improbis secerni debeant.

In Confessionibus etiam iudicis personam sustinent, ac pro genere, et modo peccatorum sententiam ferunt. Quare nisi suam sibi inscitiam aliis etiam esse fraudi velint, in eo sint, necesse est, quam vigilantissimi, et in divinorum Praeceptorum interpretatione exercitatissimi, ut ad hanc divinam regulam, de quacunque, et actione, et officii praetermissione iudicium facere possint, et ut est apud Apostolum, 5 sanam doctrinam tradant, idest, quae nullum contineat errorem, et animorum morbis, quae sunt peccata, medeantur, ut 6 sit populus Deo acceptus, sectator bonorum operum. Iam vero in huiusmodi tractationibus ea pastor sibi, et aliis proponat, quibus Legi parendum esse persuadeat.

5 2. Tim. 4.
6 Tit. 2. 14.

Exhortandus populus ad Legis observationem.

3. *Qui Decalogi, et Legis naturae auctor sit.*

Th. in 1. 2. q. 98. art. 2.

Inter caetera autem, quae animos hominum possunt ad huius Legis iussa servanda impellere, illud maximam vim habet, Deum esse huius Legis authorem. Quamvis enim 7 per Angelos data esse dicatur, nemo tamen dubitare potest, ipsum Deum esse Legis authorem. Cuius rei satis amplum testimonium praebent non solum ipsius Legislatoris verba, quae paulo post explicabuntur, 8 sed infinita pene Scripturarum loca, quae Pastoribus facile occurrent. Nemo enim est, quin sibi a Deo Legem in animo insitam esse sentiat, qua bonum a malo, honestum a turpi, iustum ab iniusto possit secernere: cuius vis, et ratio Legis, cum ab ea, quae scripta est, diversa non

7 Gal. 3. 19. Act. 7. 28.
8 Ex. 14. 21. Levit. 4. 22. 27. Isa. 33. 22.

Deus Legis naturalis conditor.

sit; quis est, qui ut intimae, sic scriptae Legis authorem Deum negare audeat?

Rom. 2. 14. vide Th. in 1. 2. q. 91. a. 2.

Hanc igitur divinam Legem, pene iam pravis moribus, et diuturna perversitate obscuratam, cum Deus Moysi Legem dedit, eam potius illustriorem reddidisse, quam novam tulisse docendum est, ne forte populus cum audit Legi Moysis derogatum esse, putet his Legibus se non teneri. Certissimum enim est, non propterea his Praeceptis parendum esse, quod per Moysen data sunt, sed quod omnium animis ingenita, et per Christum Dominum explicata sunt, et confirmata.

Lex naturae diuturna perversitate obscurata, per Legem scriptam renovatur, ac illustratur.

Th. 1. 2. q. 98. ar. 6.

4. *Quomodo ad Legem servandam ab ipso Legis Authore populus excitari possit.*

Iuvabit tamen plurimum, et ad persuadendum magnum habebit momentum illa cognitio, Deum esse, qui Legem tulit: de cuius sapientia, et aequitate dubitare non possumus, neque eius infinitam vim, atque potentiam effugere. Quare cum per Prophetas Deus iuberet servari Legem, 1 dicebat se Dominum Deum esse; et in ipso Decalogi exordio, 2 *Ego sum Dominus Deus tuus*: et alibi 3 *Si Dominus ego sum, ubi est timor meus?*

1 Levi 18. 5. & 19. & 20. v. 8.

2 Exo. 20. v. 2.

3 Malac. 1. v. 6.

5. *Quantum sit beneficium, Legem a Deo accepisse.*

Non solum autem excitabit fidelium animos ad servanda Dei praecepta, sed ad gratiarum etiam actionem, quod suam Deus, quae salutem nostram contineret, voluntatem explicarit. Quare non uno loco Scriptura maximum hoc beneficium declarans, populum commonefacit, ut suam dignitatem, ac Dei beneficentiam cognoscat. Veluti in Deuteronomio, 4 *Haec est*, inquit, *vestra sapientia, et intellectus coram populis, aut audientes universi Praecepta haec, dicant, En populus sapiens, et intelligens, gens magna*: et rursus in Psalmis, 5 *non fecit taliter omni nationi, et iudicia sua non manifestavit eis.*

4 Deut. 4. 6.

5 Psal. 147. 20.

6. *Quare tanta maiestate Legem suam Israelitis olim Deus tradere voluerit.*

Verum si Parochus praeterea rationem Legis ex Scripturae authoritate demonstrarit, facile intelligent fideles, quam pie, ac suppliciter acceptam Dei Legem colere oporteat. Triduo enim, antequam ferretur Lex, Dei iussu dictum est omnibus, 1 ut vestimenta lavarent, uxores non attingerent, quo sanctiores, ac paratiores essent ad accipiendam Legem, ut ad diem tertium adessent. Deinde, cum ad Montem essent adducti, unde Dominus illis Legem per Moysen erat laturus, uni Moysi dictum est, ut in Montem ascenderet, quo Deus maxima cum maiestate venit, et locum tonitruis, fulgoribus, igne, densisque nebulis circumfudit, ac loqui cum Moyse coepit, eique Leges dedit. Quod divina Sapientia nullam aliam ob causam factum voluit, nisi nos ut moneret, casto, humilique animo Legem Domini accipiendam esse: quod si Praecepta negligeremus, paratas nobis a divina iustitia poenas imminere.

1 Exod. 19.10.11. Haec paulo post sect. 7. diffusius explicantur.

7. *Quomodo Lex tanto terrore promulgata, ab hominibus impleri possit, et quod nihil amore facilius sit.*

Lex observanda non modo possibilis, sed etiam facilis est. Trid Syn. sess. 2. de iustificatione c. 11. & can. 18. 19. 20.

Quin etiam Legis iussa difficultatem etiam non habere ostendat Parochus: quod vel una hac ratione ex Sancto Augustino docere poterit, cum inquit, 2 *Qui quaeso, dicitur impossibile esse homini amare, amare inquam Creatorem beneficum, patrem amantissimum, deinde etiam, et carnem suam in fratribus suis? at vero* 3 *qui diligit, Legem implevit.* Quare Ioannes Apostolus 4 Praecepta Dei gravia non esse, aperte testatur. Nihil enim iustius, nihil cum maiori dignitate, nihil maiore fructu ab homine, teste Beato Bernardo, exigi potuisset. Quamobrem summam Dei benignitatem admiratus est Augustinus, sic ipsum Deum affatus, *Quid tibi sum ipse, ut amari te a me iubeas? et nisi faciam, irascaris mihi,*

2 Ser. 6. de Tempore & Serm. 47. de Sanctis.
3 Rom. 13. 8.
4 Ioan. 5. 3. Matth. 11. 30. Bern. l. de dil. Deo. Aug. l. 1. Conf. c. 5.

et ingentes mineris miserias? parvane ipsa est miseria, si non amem te?

Virtus perficiendae Legis per Spiritum Sanctum homini etiam imbecilli praestatur.

Quod si quis eam afferat excusationem impediri se, quo minus Deum amet, infirmitate naturae, Docendum est, Deum, qui amorem requisivit, 1 amoris vim inserere cordibus per Spiritum Sanctum suum. Hic autem 2 Spiritus bonus petentibus a Patre coelesti datur: ut merito Sanctus Augustinus precatus sit, *Da, quod iubes, et iube, quod vis*. Quia igitur Dei auxilium praesto nobis est, maxime post Christi Domini mortem, per quam Princeps huius mundi eiectus est foras, non est, quod quispiam rei difficultate deterreatur. 3 Nihil enim est amanti difficile.

1 Rom 5. 5.
2 Luc. 11. 13.
S. Aug. l. 10. Conf. c. 29. 36. 37.
Ioann. 12. 31.
3 Aug. in Ps. 121. Bern in ser. de Dom. in palm. in ser. de Magdal.

8. *Teneantur ne omnes homines necessario ad Legis observationem.*

Praeterea ad eandem rem persuadendum plurimum valebit, si explicabitur, necessario Legi obtemperandum esse, praesertim cum nostris temporibus non defuerint, qui, sive facilis, sive difficilis Lex sit, ad salutem tamen nequaquam necessariam esse impie, et magno ipsorum malo dicere non sunt veriti. Quorum nefariam, impiamque sententiam, 4 Sacrae Scripturae testimoniis Parochus confutabit, eiusdem maxime Apostoli, cuius illi auctoritate impietatem suam tueri conantur. Quid igitur ait Apostolus? 5 *Non praeputium, non circumcisionem quidquam esse, sed observationem mandatorum Dei*. Quod vero eandem sententiam alibi repetit, et 6 novam creaturam in Christo tantum dicit valere; intelligimus plane: eum novam creaturam in Christo dicere, qui Mandata Dei observat. Is enim, 7 qui habet Mandata Dei, ac servat, diligit Deum, Domino ipso teste apud Ioannem, *Si quis diligit me, sermonem meum servabit*. Nam etsi iustificari potest homo, et ex impio fieri prius, antequam singula Legis praecepta externis actionibus impleat: tamen fieri non potest, ut, qui per aetatem ratione uti queat, ex impio fiat iustus,

Sess. 6. Conc. Trid. c. 10. & 11. & c. 18. & 19.
4 Rom. 2. 6. 7. 3. 9.
5 1. Cor. 15. 20. & 2. Cor. 5. 6. & 2 Tim. 48. & Heb 5. 9. 1. Pet. 1. 10. 1. Cor. 7. 10.
6 Io. 14. 21.
7 Gal. 5. 6.

Quae sit nova in Christo creatura.

Quomodo potest iustificari homo etiam sine operibus Legis.

Ibidem 23.
Ad Gal. 6.

nisi animum habeat paratum ad omnia Praecepta Dei servanda.

9. *Quos fructus consequuntur, qui Legem divinam observant.*

Ad extremum vero, ne quid praetermittat Parochus, quo fidelis populus adducatur, ut Legem servet, quam sint eius uberes, suavesque fructus, demonstrabit. Quod facile poterit ex iis, quae Psalmo decimo octavo scripta sunt, probare. In eo enim Legis Dei laudes celebrantur; quarum haec est vel maxima, quae Dei gloriam, et maiestatem multo amplius explicat, quam decore suo, atque ordine faciant ipsa coelestia corpora, quae ut omnes quamvis barbaras nationes in sui admirationem rapiunt, ita efficiunt, 1 ut rerum omnium Opificis, et Conditoris gloriam, sapientiam, ac potentiam agnoscant. Ac 2 Lex quidem Domini convertit animas ad Deum. Agnoscentes enim vias eius, et Dei sanctissimam voluntatem per Legem, convertimus pedes nostros in vias Domini. At quia soli 3 timentes Deum, vere sapientes sunt, hoc illi deinceps tribuit, ut sapientiam praestet parvulis. Hinc veris gaudiis, et mysteriorum divinorum cognitione, ingentibus praeterea voluptatibus, et praemiis, et in hac vita, et in futuro saeculo illi cumulantur, qui Dei Legem observant.

1 Rom. 1. 20.
2 Psal. 18. 8.
3 Iob. 28. 28.

10. *Cum omnia voluntatem Dei faciant, hominem eandem voluntatem sequi aequissimum ostenditur.*

Nec vero tam nostrae utilitatis gratia, quam Dei causa, nobis est servanda Lex, qui suam hominum generi in Lege voluntatem aperuit: quam, cum 4 caeterae creaturae sequantur, hominem ipsum eandem sequi multo est aequius.

4 Ps. 102. 21. & 148. 8.

Ne id quidem silentio praetereundum est, vel in hoc maxime Deum suam in nos clementiam, et summae bonitatis divitias ostendisse, quod cum sine ullo praemio nos potuisset, ut suae gloriae serviremus, cogere, voluit tamen gloriam suam

cum utilitate nostra coniungere, ut quod homini utile, idem Deo esset gloriosum. Quoniam igitur id maximum, et praeclarissimum est, docebit Parochus, ut a propheta ultimo loco dictum est, 1 in custodiendis illis retributionem multam esse. Non enim illae tantum nobis benedictiones promissae sunt, quae ad terrenam felicitatem magis spectare videbantur. 2 ut benedicti simus in civitate, et benedicti in agro, sed 3 copiosa merces in coelis, et 4 mensura bona, conferta, coagitata, et supereffluens proposita est, quam piis, et iustis actionibus meremur divinae misericordiae adiumento.

1 Ps. 118. 12.
Benedictiones, & temporales, & aeternas, qui observant Mandata, merentur.
2 Deut. 28. per totum.
Isa. 1. 19.
3 Matth. 5. 12.
4 Lucae 6. 38.

11. *Quo pacto Lex Moysis omnium aetatum homines obliget, quaque occasione Israelitis promulgata fuerit.*

Quamvis haec Lex Iudaeis in 5 Monte a Domino data fuerit, tamen quoniam 6 natura omnium mentibus multo ante impressa, et consignata erat, atque ob eam rem Deus universos homines illi parere perpetuo voluit, plurimum proderit verba illa, 7 quibus, Moyse ministro, atque interprete, Hebraeis promulgata est, et populi Israelitici historiam, quae mysteriorum plena est, diligenter explicare.

5 Exod. 19. 20. & 20. 20.
Deut. 5. v. 2.
6 Rom. 2. 15. 16.
7 Deut. 5. 5.
Gal 3. 19.

Principio narrabit ex omnibus nationibus, quae sub coelo erant, 8 unam Deum delegisse, quae ortum habuit ab Abraham, 9 quem peregrinum esse voluit in terra Chanaam: 10 cuius possessionem cum ei pollicitus esset, tamen et ille, 11 et posteri eius amplius quadringentos annos vagi fuerunt, antequam promissam terram incolerent; in qua quidem peregrinatione nunquam curam eorum dimisit. 12 Transibant quidem illi de gente in gentem, et de regno ad populum alterum, sed nunquam illis iniuriam fieri passus est, 13 imo vero in Reges animadvertit. Priusquam autem in Aegyptum descenderent, 14 Virum praemisit, cuius prudentia et illi, et Aegyptii fame liberarentur.

8 Deut. 4. 37. & 59. & 26. 18.
9 Gen. 12.
10 Gen 13. 14.
11 Gen. 15. 13.
Exo. 12. 36.
12 Psal. 104.
13 Gen. 3. 20.
14 Gen. 37. 30.

In Aegypto vero ea illos benignitate complexus est, ut repugnante, et ad illorum perniciem incumbente Pharaone, 1 mirum in modum augerentur: et cum valde affligerentur, ac tanquam servi durissime tractarentur, 2 Ducem Moysen excitavit, qui eos in manu potenti educeret. Huius praecipue liberationis initio Legis meminit Dominus, his verbis, *Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, et de domo servitutis.*

1 Exod. 1. 12. 13.
2 Exo. 3. & 9.

12. *Cur Iudaei in populum a Deo delecti fuerint.*

Ex his vero illud Parocho maxime animadvertendum est, unam a Deo ex universis nationibus delectam esse, quam populum vocaret suum, et cui se cognoscendum, et colendum praeberet, 3 non quod caeteras iustitia, aut numero vinceret, quemadmodum Hebraeos monet Deus, sed quod ipsi Deo sic placuit, potius ut gentem inopem, et exiguam augeret, et locupletaret, quo eius potentia, et bonitas notior apud omnes esset, et illustrior. Cum 4 ea igitur esset illorum hominum conditio, iis conglutinatus est, et eos amavit; ita ut, cum esset Dominus coeli, et terrae, non confunderetur vocari Deus eorum, 5 quo caeteras gentes ad aemulationem provocaret, ut, perspecta Israelitarum felicitate, omnes homines ad veri Dei cultum se converterent: quemadmodum etiam Paulus testatur, se 6 Gentium felicitate proposita, et vera Dei cognitione, qua eas instruxerat, ad aemulationem carnem suam provocare.

3 Deut. 7. 9. Vide Tho. in 1. 2. q. 98. art. 4.
4 Deut. 10. 15.
5 Deut. 4. 5. 6.
6 Rom. c. 11. 14.

13. *Cur Hebraei diu, multumque vexati sint, antequam Legem acciperent.*

Deinde fideles docebit, Deum Hebraeos patres diu peregrinari passum esse, posteros etiam durissima servitute premi, divexarique permisisse ob eam rem, uti doceremur, 7 amicos Dei fieri, non nisi mundi inimicos, ac peregrinos in terris; itaque in Dei familiaritatem facilius reci-

7 Iac. 6. 4. 4.

pi, si nihil omnino nobis sit commune cum mundo: tum vero, ut ad Dei cultum translati intelligeremus, quanto demum feliciores sint ii, qui Deo, quam qui mundo serviunt. Cuius rei Scriptura nos commonet, inquit enim. 1 *Veruntamen servient ei, ut sciant distantiam servitutis meae, et servitutis regni terrarum.* 1 2. Par. 12. 8.

Cur Deus promissa post tam longa tempora Israelitis persolverit.

Praeterea explicabit, post amplius quadringentis annis Deum promissa praestitisse, ut ille populus fide, ac spe aleretur. Alumnos enim suos Deus a se perpetuo pendere vult, atque in eius bonitate omnem spem suam collocare, ut in primi Praecepti explanatione dicetur.

14. *Cur tali loco, et tempore Lex data fuerit.*

Cur in deserto post Aegyptiacam liberationem potius, quam alias Lex sit tradita.

Quando sit opportunissimum praecepta vivendi populo inculcare.

Postremo locum, ac tempus notabit, quibus hanc Legem populus Israel a Deo accepit; nempe postquam eductus ex Aegyto in desertum venit, ut beneficii recentis memoria allectus, et loci asperitate, in quo versabatur, deterritus, ad accipiendam Legem redderetur aptior. Homines enim iis maxime devinciuntur, quorum beneficentiam experti sunt, atque ad Dei praesidium confugiunt, cum se spe omni humana destitutos esse agnoscunt. Ex quo licet intelligere, fideles ad complectendam coelestem doctrinam eo propensiores esse, quo se magis a mundi illecebris, et carnis voluptatibus abstraxerint: sicut per Prophetam dictum est, 2 *Quem docebit scientiam, et quem intelligere faciet auditum? Ablactatos a lacte, avulsos ab uberibus.* 2 Isa. 28. 9.

DE PRIMO

PRAECEPTO

CAPUT II.

Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, de domo servitutis.

1. *Quid sibi exordium velit, et quaenam in eo contineantur mysteria.*

ENitatur itaque Parochus, et quantum potest, efficiat, ut fidelis populus haec verba semper in animo habeat, *Ego sum Dominus Deus tuus*: ex quibus intelligent, Legislatorem se Creatorem habere, a quo et conditi sunt, et conservantur, iureque illud usurpent 1 *Ipse est Dominus Deus noster, et nos populus pascuae eius, et oves manus eius*. Quorum verborum vehemens, et frequens admonitio eam vim habebit, ut ad Legem colendam fideles promptiores reddantur, et a peccatis abstineant. Quod autem sequitur, *Qui eduxi de terra Aegypti, de domo servitutis*, etsi Iudaeis tantum videtur convenire Aegyptiorum dominatu liberatis, tamen, si interiorem salutis universae rationem spectemus, multo magis ad Christianos homines pertinet, qui non ex Aegyptiaca servitute, sed e peccati regione, et 2 potestate tenebrarum a Deo erepti, atque in regnum filii dilectionis suae translati sunt. Cuius beneficii magnitudinem intuens Hieremias praedixit illud, 3 *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et non dicetur ultra, vivit Dominus, qui eduxit filios Israel de terra Aegypti, sed vivit Dominus, qui eduxit*

1 Psal. 94. 7.

2 Col. 13.

3 Hier. 16. 14. 15. & 23. 7. 8.

filios Israel de terra Aquilonis, et de universis terris, ad quas eieci eos, et reducam eos in terram suam, quam dedi Patribus eorum. Ecce ego Matth. 4. 19.
mittam piscatores multos, dicit Dominus, et piscabuntur eos, et quae sequuntur. Pater enim indulgentissimus per Filium suum, 1 filios, qui 1 Ioan. 11.
erant dispersi, congregavit in unum, ut iam 2 2 Rom. 6. 16.
non ut servi peccato, sed iustitiae, 3 serviamus 3 Luc. 1. 74. 75.
illi in sanctitate, et iustitia, coram ipso, omnibus diebus nostris.

2. *Quomodo ex principio huius Decalogi fideles affici debeant.*

Quare fideles omnibus tentationibus opponent, tanquam clypeum, illud Apostoli, 4 *Qui mortui* 4 Rom. 6. 2.
sumus peccato, quomodo adhuc vivemus in illo? Iam non sumus nostri, 5 sed eius, qui pro nobis mortuus est, et resurrexit. Ipse est Dominus Deus 5 2. Cor. 5. 15.
noster, qui nos 6 suo sanguine sibi acquisivit, 6 Act. 20. 2.
quomodo 7 peccare poterimus in Dominum Deum 7 Gen. 39. 9.
nostrum? 8 ipsumque iterum cruci affigere? Ut igi- 8 Heb 6 6.
tur vere liberi, et 9 ea quidem libertate, qua 9 Gal. 4. 13.
nos Christus liberavit, 10 sicut exhibueramus mem- 10 Rom. 9. 19.
bra nostra servire iniustitiae, ita exhibeamus servire iustitiae in sanctificationem.

Non habebis Deos alienos coram me.

3. *Quid hoc primum Praeceptum observandum fugiendumve complectatur.*

Priorem in Decalogo locum obtinere, quae ad Deum pertinent, posteriorem vero, quae ad proximum, docebit Parochus, quia eorum, quae proximo praestamus, causa Deus est. Tum enim ex Dei Praecepto proximum diligimus, cum propter Deum diligimus: ea vero sunt in priori Tabula descripta. Secundo loco in verbis iis, quae proposita sunt, duplex contineri Praeceptum, ostendet: quorum alterum iubendi, alterum prohiben-

9. *Quomodo Sanctos Angelos colere liceat, ex Scripturis ostenditur.*

Spiritus enim Sanctus, qui ait, 1 *Soli Deo honor, et gloria* idem praecepit, ut 2 honore parentes, et 3 seniores afficeremus. Sancti praeterea viri, qui Deum unum colebant, 4 Reges tamen, ut est in divinis Litteris, adorabant, idest supplices venerabantur. Quod si Reges, per quos Deus mundum gubernat, tanto honore afficiuntur, Angelicis Spiritibus, quos Deus ministros suos esse voluit, et quorum opera non modo ad Ecclesiae suae, sed etiam ad reliquarum rerum gubernationem utitur, quorumque ope maximis tum animae, tum corporis periculis quotidie liberamur, etiamsi se nobis in conspectum non dent, tanto maiorem honorem non habebimus, quanto beatae illae Mentes dignitate Regibus ipsis antecellant? Adde charitatem, qua nos diligunt, qua ducti pro iis provinciis, quibus praesunt, ut ex 5 Scriptura facile intelligitur, preces fundunt: quod etiam praestare iis, quorum sunt ipsi custodes, ne dubitandum quidem est: nostras enim 6 preces Deo offerunt, et lacrymas. Quamobrem in Evangelio docuit Dominus pusillos scandalizandos non esse, 7 quod Angeli eorum in coelis semper vident faciem Patris, qui in coelis est.

1 1. Tim. 1. 7.
2 Exod. 20. 12.
3 Levit. 19. Deut. 5. 16.
4 Gen. 23. 12. & 42. 6 1. 1. Reg. 24. 9. & 25. 23. 2 Reg. 9. 6. 8.
Quanto Angeli Reges dignitate antecellant. Iust. in 2. Apolog. pro annis Christi meminit honoris quem Christiani Angelis tribuebant, & Bas. Orat. in 40. Mar.
5 Dan. 10. 13.
6 Tob. 1. p.
7 Matth. 18. 10.

10. *Invocandos esse sanctos Angelos ex Scripturis probatur.*

Invocandi itaque sunt, quod et perpetuo Deum intuentur, et patrocinium salutis nostrae sibi delatum libentissime suscipiunt. Extant divinae Scripturae testimonia huius invocationis. Iacob enim ab Angelo, quicum luctatus fuerat, petit, ut sibi benedicat, imo etiam cogit: se enim non dimissurum illum profitetur, nisi benedictione accepta; neque eam solum sibi ab eo tribui voluit, quem intuebatur, sed ab eo etiam, quem minime videbat, tum cum dixit, *Angelus, qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis.*

Gen. 32. 27. 28.
Nota, quod hic Angelus erat Filius Dei usque tunc in formà humana visus.
Bas. Mag.
Greg Naz.
Ambr. Leo Papa Epist. 13.
Gen. 48. 16.
Glosa interlin.

11. *Sanctorum invocatione, et reliquiarum veneratione nihil honori Dei detrahitur.*

Ex quibus etiam colligi poterit, tantum abesse, ut Sanctis, qui in Domino dormierunt, honore afficiendis, atque invocandis, et sacris eorum reliquiis, cineribusque venerandis Dei gloria minuatur, ut eo maxime augeatur, quo magis hominum spem excitat, confimat, et ad Sanctorum imitationem cohortatur. Quod officium 1 Nicaeno altero, et Gangrensi, ac Tridentino Conciliis, et Sanctorum Patrum auctoritate comprobatur.

1 Conc. Nic. II. Act. 6. Gangren. can. 20

12. *Quibus potissimum argumentis Sanctorum invocatio stabilienda sit.*

Quo autem sit ad refutandos eos instructior Parochus, qui huic veritati adversantur, Sanctos Hieronymum contra Vigilantium, et Damascenum potissimum legat. Ad quorum rationem, quod caput est, consuetudo accedit ab Apostolis accepta, et in Ecclesia Dei perpetuo retenta, et conservata. Cuius rei quis firmius, aut clarius requirat argumentum divinae Scripturae testimonio, quae Sanctorum laudes celebrat admirabiliter? Extant enim quorundam Sanctorum divina praeconia; 2 quorum laudes cum sacris Litteris celebrentur, quid est, quod illis singularem honorem non habeant homines? Etsi ob eam etiam causam magis colendi, et invocandi sunt, quod pro salute hominum preces assidue faciunt, multaque eorum merito, et gratia Deus in nos confert beneficia. Si enim gaudium est in coelo super uno peccatore poenitentiam agente, nonne etiam coelestes Cives poenitentes adiuvabunt? nonne rogati, et peccatorum veniam impetrabunt, et conciliabunt nobis Dei gratiam?

Conc. Trid. sess. 25. Item Conc. Chalc. sub fin. Damasc. lib. 4. de Orthod. fide c. 16.

Sanctorum invocatio ex Apostolica traditione manavit.

Probari potest ex iis, quae de ea scribunt Dion. lib. Eccl. Hier. c. 7. Iren. lib. 5. contra haer. c. 19. Eus. l. 13. Praep. Ev. c. 7.

Sanctorum laudes esse celebrandas Scriptura docet.

2 Eccl. 44. & sequentibus usque ad finem libri.

3 Lucae 15. 7.

13. *Illam Sanctorum invocationem ex quadam auxilii divini diffidentia, fideique imbecillitate non proficisci demonstratur.*

Quod si dicatur, ut a nonnullis dicitur, supervacaneum esse Sanctorum patrocinium, quod

S. Aug. lib. 2. q. 149. super Exod. & ser. 1. et 4. de S. Steph. Ambr. lib. 2. de Voc.

Gentium cap. 10. Greg. lib. 1. Dial. c. 8. et habetur 23. quaestione 4. c. 21. Hier. super Dan. c. 9. 7. 17.
1 Gen. 20.
2 Iob. 42. 8.

Deus sine interprete precibus nostris occurrat, has impiorum voces illud Sancti Augustini facile convincit, multa Deum non concedere, nisi mediatoris, ac deprecatoris opera, et officium accesserit. Quod illustribus 1 Abimelech, et 2 Iob amicorum exemplis confirmatur: quorum peccata non nisi Abraham, et Iob precibus condonavit. Si vero etiam asseratur, fieri inopia, et imbecillitate fidei, ut Sanctos internuncios, et patronos adhibeamus, quid ad illud respondebunt Centurionis exemplum, qui vel in singulari illo fidei praeconio, 3 quod ei Dominus impertivit, 4 seniores tamen Iudaeorum ad Salvatorem misit, ut laboranti puero salutem impetrarent?

3 Matt. 8. 8.
4 Lucae 7. 3.

14. *Doctrina de uno mediatore Christo non tollit Sanctorum invocationem.*

5 1. Tim. 2. 5.
6 Rom. 5. 10. & 5. 2. Cor. 5. 18. c.
Heb 9. 12.
7 Heb. 7. 25.

Quare etsi fatendum est, 5 unum nobis mediatorem propositum Christum Dominum, 6 qui scilicet unus nos per sanguinem Patri coelesti reconciliavit, et 7 qui aeterna redemptione inventa, semel in Sancta ingressus, 8 pro nobis interpellare non cessat: ex eo tamen nullo modo sequi potest, quo minus ad Sanctorum gratiam confugere liceat. Nam, si propterea subsidiis Sanctorum uti non liceat, quod unum patronum habeamus Iesum Christum, nunquam id commisisset Apostolus, ut se Deo, 8 tanto studio fratrum viventium precibus commendari vellet. Neque enim minus vivorum preces, quam eorum, qui in coelis sunt, Sanctorum deprecatio Christi mediatoris gloriam, et dignitatem imminuerent.

8 Rom. 15. 30. 3. Eph. 6. 18. 19. 2. Thess. 3. 1. 1. Thess. 5. 25.

15. *Unde reliquiarum virtus confirmetur, et quanta sit earum vis, et efficacia demonstratur.*

Amb. lib. 7. Epist. 59. & 60. & Ser. 91. de sancta Agnete, & 92. & 93. de Sanctis Gervasio, & Protasio, Aug. lib. 22. de Civ. Dei c. 8.

Sed cui fidem non faciant, et honoris, qui Sanctis debetur, et patrocinii, quod nostri causa suscipiunt, mirabiles effectae res ad eorum sepulcra, et oculis, et manibus, membrisque omnibus captis in pristinum statum restitutis, mortuis ad vitam revocatis, ex corporibus hominum eiectis Daemoniis? Quae non audissee, ut multi,

non legisse, ut plurimi gravissimi viri, sed vidisse testes locupletissimi, sancti Ambrosius, et Augustinus, litteris tradiderunt. Quid plura? Si 1 vestes, 2 sudaria, si umbra 3 Sanctorum, priusquam e vita migrarent, depulit morbos, viresque restituit, quis tandem negare audeat, Deum per sacros cineres, ossa, caeterasque Sanctorum reliquias eadem mirabiliter efficere? Declaravit id cadaver illud, quod forte illatum in sepulchrum 4 Elisaei, eius tacto corpore subito revixit.

1 4. Reg. 2. 14. 2 Act. 19. 12. 3 Act. 5. 15. 4 4. Reg. 13. 21.

16. *Verba sequentia non alterum, sed unum cum praecedentibus Praeceptum constituunt.*

Quod vero sequitur, *Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, quae est in coelo, et quae in terra deorsum, neque eorum, quae sunt in aquis, sub terra; non adorabis ea, neque coles*, quidam hoc alterum Praeceptum existimantes, duo postrema ipsa unius Praecepti vi contineri voluerunt. At Sanctus Augustinus illa extrema dividens, haec ipsa verba ad primum Praeceptum pertinere voluit: quam sententiam, quia in Ecclesia celebris est, libenter sequimur. Etsi in promptu ratio est illa verissima, consentaneum fuisse, praemium, et poenam cuiusque cum primo Praecepto coniungi.

Tria Deo debemus. Fidelitatem cordis ideo dicitur. Non hab. Reverentiam oris, non assumes: & obsequium operis; ibi Memento. Sculptilia non sunt absolute prohibita, sed tantum sculptilia Deorum alienorum.

17. *Adversus hoc Praeceptum non pugnat receptus in Ecclesia Imaginum usus.*

Nec vero quis existimet, omnino pingendi, fingendi, aut sculpendi artem hoc Praecepto prohiberi. Nam in Scripturis iussu Dei Simulacra, et Imagines effectas legimus, 5 Cherubin, 6 ac serpentis aenei. Superest igitur, ut Imagines ob eam rem vetitas interpretemur, ne quid Simulachris, quasi Diis, colendis, de vero Dei cultu detraheretur.

Dam. l. 4. c. 17. Imagines fuerunt in Lege naturae. Gen. 28. 31. & 35. fuerunt in Lege scripta. Ex. 25. Num. 21. in Lege Evangelica ab Apostolorum temporibus, ut imago Christi fusilis.

5 Exo. 25. 18. 6 3. Reg. 6. 23. 24. 2. Paral. 3. 7. Num. 21. 8. 9.

18. *Quibus praesertim modis per Imagines divinum Numen violari possit.*

Duplici autem potissimum ratione, quod ad hoc Praeceptum attinet, Dei maiestatem vehementer laedi perspicuum est: altera, si Idola,

Duplici ratione Imaginibus violari potest divina Maiestas.

et Imagines, tanquam Deus, colantur, aut credatur inesse in his aliqua divinitas, vel virtus; propter quam sint colendae, vel quod ab eis aliquid sit petendum, vel quod fiducia sit in 1 Imaginibus figenda, veluti olim fiebat a Gentibus, quae in Idolis spem suam collocabant, quod passim sacrae Litterae reprehendunt.

1 Isa. 10. 10 11. & 40. 15. 19. Sap. 13. 16. 17. 18. Psal. 113 8. Deut. 4. 16. 17. Isa. 40. 18.

Secunda ratio.

Dam. lib. 4. de orth. fide c. 17.

Altera, si quis conetur divinitatis formam aliquo artificio effingere, quasi corporeis oculis conspici, vel coloribus, aut figuris exprimi possit. Quis enim Deum, ut inquit Damascenus, qui sub aspectum non cadit, qui corporis expers est, qui nullis terminis circumscribi, nec ulla figura describi queat, possit exprimere? Quae res in altera Nicoena Synodo uberius explicatur. Praeclare igitur Apostolus, 2 eos mutasse Dei incorruptibilis gloriam in similitudinem corruptibilis hominis, et volucrum, et quadrupedum, ac serpentium dixit. Haec enim omnia tanquam Deum venerabantur, cum illi harum rerum Imagines ponerent. Quocirca Israelitae, qui ante vituli Simulacrum clamabant, 3 *Hi sunt Dii tui Israel, qui te eduxerunt de terra Aegypti*, Idololatrae sunt appellati, quia 4 mutaverunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis foenum.

2 Rom. 1. 23.

3 Exod. 32. 4.

4 Ps. 105. 20.

19. *Quis sit posterioris istius partis Praecepti sensus.*

Cum igitur Dominus deos alienos coli prohibuisset, ut penitus Idololatriam tolleret, Imaginem Divinitatis ex aere duci, aut quavis alia materia fieri prohibuit. Quod Isaias declarans inquit 5 *Cui similem fecistis Deum, aut quam Imaginem ponetis ei?* Atque in hoc Praecepto hanc sententiam contineri praeter Sanctornm Patrum scripta, qui eam, quemadmodum in Septima Synodo expositum est, sic interpretantur, illa Deutoronomii verba satis declarant, ubi Moysen, populum ad Idololatria avertere cum vellet, aiebat, 6 *Non vidistis aliquam similitudinem in die, qua locutus est nobis Dominus in Horeb de medio ignis*. Quod

5 Isa. 40. 18. Act. 17. 20. Sin. 7. Act. 2. & 3. vide item Concil. Trid. sess. 25. non procul a principio.

6 Deut. 41. 5.

sapientissimus Legislator ideo dixit, ne quo errore ducti Divinitatis imaginem fingerent, Deoque debitum honorem rei creatae tribuerent.

20. *Hoc Praeceptum, qui Trinitatis personas effingunt, non violant.*

Nemo tamen propter ea, quae nunc sunt dicta, contra religionem, Deique Legem quicquam commiti putet, cum Sanctissimae Trinitatis aliqua persona quibusdam signis exprimitur, 1 quae tam in veteri, quam in 2 novo Testamento apparuerunt. Nemo enim tam rudis est, ut illa Imagine Divinitatem credat exprimi: sed illis declarari doceat Pastor proprietates aliquas, aut actiones, quae Deo tribuuntur. Veluti, cum ex 3 Daniele pingitur antiquus dierum in throno sedere, ante quem libri aperti sunt, Dei aeternitas, et infinita sapientia significatur, qua omnes hominum et cogitationes, et actiones, ut de iis iudicium ferat, intuetur.

1 Gen. 18. 2. Exod. 33. 23.
2 Mat. 3. 16. & 17. 5. Dan. 7. 9.
3 Dan. 7. 9.

21. *Angeli qua ratione pingantur.*

Angelis etiam tum humana species, tum alae affinguntur; ut intelligant fideles, quam propensi sint in humanum genus, et tanquam parati ad ministeria Domini exequenda. 4 Omnes enim administratorii spiritus sunt propter eos, qui haereditatem capiunt salutis.

4 Heb. 1. 14. Dion. lib de Coel. Hier. c. ult. Conc. Nicaenum II.

22. *De columba, in qua Spiritus Sanctus depingitur.*

Columbae vero species, et 5 linguae tanquam ignis in Evangelio, et actis Apostolorum, quas Spiritus Sancti proprietates significent, multo notius est, quam ut oporteat pluribus verbis explicari.

5 Act. 5. Matth. 3. 16. Marc. 1. 10. Lucae 3. 22. Ioan. 1. 32. Act. 2. 3.

23. *Christi, et Sanctorum Imagines pingi, et honorari debent.*

At vero cum Christus Dominus, eiusque sanctissima, et purissima Mater, caeterique omnes Sancti humana praediti natura humanam speciem gesserint, eorum Imagines pingi, atque honorari, non modo hoc Praecepto interdictum non fuit,

Imaginum usus est Apostolicae traditionis.

Conc. Nicaenum secundum Act. 7.

sed etiam sanctum, et grati animi certissimum argumentum semper habitum est. Quod et Apostolicorum temporum monumenta s et Oecumenicae Synodi, et tot sanctissimornm, doctissimorumque Patrum inter se consentientium scripta confirmant.

24. *Quis sit legitimus in Ecclesia Imaginum usus.*

Basil. lib. de Spiritu Sancto c. 18. Dam lib. 4. de orth. fid. cap. 17. Conc. Nicaenum II. passim.

Non solum autem licere in Ecclesia Imagines habere, et illis honorem, et cultum adhibere, ostendet Parochus, cum honos, qui illis exhibetur, referatur ad prototypa, verum etiam maximo fidelium bono ad hanc usque diem factum declarabit, ut ex Damasceni libro, quem de Imaginibus edidit, et septima Synodo, quae est secunda Nicaena, intelligitur. Verum, quia sanctissimum quodque institutum hostis humani generis suis fraudibus, et fallaciis depravare contendit, si quid forte populo hac in re peccatum fuerit, Parochus Tridentini Concilii decretum secutus, quo ad eius fieri poterit, studebit corrigere; ac decretum quidem ipsum, cum res tulerit, populo interpretabitur, tum rudes, et qui Imaginum ipsarum institutum ignorant, docebit, Imagines factas ad utriusque Testamenti cognoscendam historiam, atque eius memoriam identidem renovandam, qua divinarum rerum memoria excitati, ad colendum, atque amandum ipsum Deum vehementius inflammemur: Sanctorum quoque Imagines in Templis positas demonstrabit, ut et colantur, et exemplo moniti ad eorum vitam, ac mores nos ipsos conformemus.

Tridentina Synes. 25. sub principium cap. de invocatione Sanctorum. Quis sit legitimus Imaginum usus.

Ego sum Dominus Deus tuus fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam, et quartam generationem eorum, qui oderunt me, et faciens misericordiam in millia iis, qui diligunt me, et custodiunt Praecepta mea. Exo. 21. 2.

25. *Non pertinet haec appendix duntaxat ad primum Praeceptum.*

Lex omnis aut poena, aut praemio res humanas moderatur Dist. 3. c. Omnis autem.

Duo sunt in extrema parte huius Praecepti diligenter explicanda: primum est, quod, etsi ob summum scelus praevaricationis primi Praecepti, atque hominum ad id committendum propensionem, apte hoc loco poena proponitur, communis tamen est omnium appendix Praeceptorum. Omnis enim Lex ad praecepta servanda homines poena, et praemio inducit. Hinc illae tam frequentes in sacris Litteris, et crebrae Dei promissiones. Ut enim innumerabilia pene veteris Testamenti testimonia praetermittamus, in Evangelio scriptum est, 1 *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata*: et alibi, 2 *Qui facit voluntatem Patris mei, qui in caelis est, ipse intrabit in regnum caelorum*: tum illud, 3 *Omnis arbor, quae non facit fructum bonum, excidetur, et in ignem mittetur*, et 4 *Omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio*: atque alibi, 5 *Si non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra.*

1 Matt. 19. 7.
2 Matt. 7. 21
3 Matt. 3. 10.
4 Matt. 6. 15.
5 Matt. 6. 20.

26. *An eodem modo poena praevaricatoribus hic intentata carnalibus, et perfectis inculcanda sit.*

Alterum est, quod longe alia ratione perfecti, alia carnales homines hanc appendicem edocendi sunt. Perfectis enim, 6 qui Spiritu Dei aguntur,

6 Rom. 8.

Perfecti quid in

poena hic proposita contemplentur. Aug. lib. 10. Confess. c. 29.

eique prompto, et alacri animo parent, instar est cuiusdam laetissimi nuncii, et magnum argumentum propensae in eos divinae voluntatis. Agnoscunt enim sui amantissimi Dei curam, qui nunc praemiis, nunc poenis ad sui cultum, et venerationem homines prope compellat; agnoscunt immensam eius in se benevolentiam, qui sibi imperare, suaque opera ad divini nominis gloriam uti velit; neque solum agnoscunt, sed magna in spe sunt, illum, cum quod vult, iubeat, etiam daturum vires, quibus Legi ipsius parere possint. At carnalibus, qui nondum 1 spiritu servitutis liberati sunt, magisque metu poenarum, quam amore virtutis abstinent a peccatis, eius appendicis sensus gravis, et acerbus est. Quamobrem sunt piis exhortationibus sublevandi, et quo Lex spectat, quasi manu ducendi. Parochus autem, quoties alicuius explicandi Praecepti occasio inciderit, eadem haec sibi habeat proposita.

1 Rom. 8. 14. Poena primo Praecepto subiecta post singula Praecepta est refricanda.

27. *Quid verba illa, Ego sum Deus fortis, meditandum proponant.*

Duobus aculeis excitat Deus homines ad Legis observationem. Primo, cum auditur, quod Legislator sit Deus fortis, carnalis praesumptio frangitur.

Carnalibus perinde tamen, ac spiritualibus, duo in primis quasi aculei sunt admovendi, qui ad Legem observandam hac ipsa in appendice positi homines maxime incitent. Nam quod Deus fortis dicitur, ideo diligentius est explicandum, quo caro saepe, quae terroribus divinae comminationis minus commovetur, varias sibi ipsa rationes fingit, quibus iram Dei effugere, ac propositam poenam vitare possit: cui autem certo persuasum est, Deum fortem esse, illud magni Davidis usurpat, 2 *Quo ibo a spiritu tuo, et quo a facie tua fugiam?* Eadem quoque divinis interdum diffisa promissis, tantas hostium vires esse credit, ut ad sustinendum minime parem se esse existimet: at firma, et stabilis fides, 3 nihil titubans, cum divina vi, ac virtute nitatur, homines contra recreat, ac confirmat. Inquit enim, 4 *Dominus illuminatio mea, et salus mea, quem timebo?*

2 Psal. 138. 7. Carnalis timor retunditur.

3 Iacob. 1. 6.

4 Psal. 26. 6.

28. *Quid sibi velit, quod Deus se etiam dicat Zelotem.*

Alter vero aculeus, zelus ipse divinus est. Nonnunquam enim homines putant, 1 Deum humana non curare, ne illud quidem, Legem ipsius servemus, an negligamus; ex quo sequitur magna vitae confusio: cum autem Deum zelotem credimus, eius rei meditatio facile nos in officio continet.

Secundum ad Legis observationem incitamentum est zelus divinus.
1 Job. 22.13.14. Psal. 72.11.

29. *Cuiusmodi zelus Deo sit attribuendus.*

Zelus vero, qui Deo tribuitur, nullam animi significat perturbationem, sed divinum illum amorem, et charitatem, qua Deus nullam a se animam patitur, impune fornicari, 2 quotquot autem ab eo fornicantur, perdit. Est itaque zelus Dei tranquillissima eius, sincerissimaque iustitia, qua anima falsis opinionibus, pravisque cupiditatibus corrupta repudiatur, et a Dei coniugio tanquam adultera removetur. At vero zelum hunc Dei suavissimum, ac dulcissimum experimur, cum summa eius, atque incredibilis in nos voluntas zelo ipso demonstratur. Nec enim aut amor ardentior inter homines, aut maior, arctiorque coniunctio, quam eorum, qui coniugio copulati sunt, reperitur. Igitur, quam nos valde diligat, ostendit Deus, cum crebro se, vel sponso, vel marito comparans, Zelotem vocat. Quamobrem doceat Parochus, hoc loco sic divini cultus, atque honoris cupidos homines esse debere, ut zelantes potius quam amantes, iure dici possint, illius exemplo, qui de se ipso, 3 *Zelo*, inquit, *zelatus sum pro Domino Deo exercituum*; imo vero Christum ipsum imitentur, cuius illud est, 4 *Zelus domus tuae comedit me.*

Zelus quid sit, vide D. Tho. in 1. 2. q. 28. art. 4.
2 Ps. 72.27. Dion. in lib. de div. nomin. cap. 4. Ambr. in Ps. 118.
Quanto Zelo divini honoris studiosi homines esse debeant.
3 3. 19. 10.
4 Psal. 68.10. Ioan. 3.18.

30. *Quae sit comminationis hic intentata sententia.*

Est autem comminationis explicanda sententia, non inultos peccatores passurum Deum, sed eos vel tanquam parentem castigaturum, vel tanquam iudicem acriter, ac severe in eos animadversurum.

1 Deut. 7. 9. Quod alio in loco significans Moyses, 1 *Et scies*, inquit, *quia Dominus Deus tuus ipse est Deus fortis, et fidelis, custodiens pactum, et misericordiam diligentibus se, et iis, qui custodiunt Praecepta eius, in mille generationes, et reddens odientibus*
2 Iosue 24.19.20. *se statim*. Et Iosue, 2 *Non poteritis*, inquit, *servire Domino: Deus enim Sanctus, et fortis aemulator est, nec ignoscet sceleribus vestris, atque peccatis. Si dimiseritis Dominum, et servieritis Diis alienis, convertet se, et affliget vos, atque subvertet.*

31. *Quomodo Deus visitet peccata patrum in filios in tertiam, et quartam generationem.*

Docendus est autem populus comminationis poenam ad tertiam, quartamque impiorum, et facinorosorum generationem pertinere, non quod posteriores maiorum scelerum poenas semper luant, sed licet illi, liberique eorum impune tulerint, non omnis tamen eorum posteritas iram Dei, vel
3 4. Reg. 28. 19. 2. Paral. poenam evitabit. 3 Quod Iosiae regi accidit: huic enim propter singularem pietatem cum perpecisset Deus, dedissetque, ut in pace in sepulchrum
4 4. Reg. 23. 30. 2. Paral. 35. 24. 5 4. Reg. 28. Ierem. 15. 4. maiorum suorum inferretur, 4 ne videret consequentium temporum mala, quae 5 propter Manassis avi impietatem, Iudae, et Ierusalem erant eventura, eo mortuo, posteros eius est ultio Dei
6 4. Reg. 24 3. consecuta, sic, 6 ut ne filiis quidem Iosiae pepercerit.

32. *Quomodo haec verba cum verbis Ezechielis conveniant.*

Obiectionis solutio.

Qua autem ratione haec Legis verba sententiae
7 Ezech. 18. Greg. lib. 25. Mor. c. 31. vide item D. Th. in 1. 2. q. 87. art. 8. & 2. 2 q. 108. art. 4. illi, quae est apud Prophetam, non adversentur, 7 *Anima, quae peccaverit, ipsa morietur*, Sancti Gregorii authoritas, cum reliquis omnibus antiquis Patribus consentiens, aperte ostendit. Inquit enim, *Quisquis pravi parentis iniquitatem imitatur, etiam ex eius delicto constringitur: quisquis autem parentis iniquitatem non imitatur, nequaquam illius delicto gravatur*. Unde fit, ut iniquus filius iniqui patris non solum sua, quae ad-

didit, sed etiam patris peccata persolvat, cum vitiis patris, quibus iratum Dominum non ignorat, suam etiam malitiam adiungere non formidat: et iustum est, ut qui sub districto iudice vias parentis iniqui non timet imitari, cogatur in vita praesenti etiam culpas parentis iniqui persolvere. Commemorabit deinde Parochus, quantum 1 Dei iustitiam superet eiusdem bonitas, ac misericordia: irascitur tertiae, quartaeque generationi Deus, misericordiam vero in millia impertit.

Dei misericordia longe eiusdem iustitiam superat.

1 Iacob. 2. 13.

33. *Quomodo divinarum Legum praevaricatores Deum odisse censeantur.*

In eo autem, quod dictum est, *eorum*, *qui oderunt me*, peccati magnitudo ostenditur. Quid enim flagitiosius, ac detestabilius, quam summam ipsam bonitatem, summam veritatem odisse? Hoc vero ad omnes peccatores idcirco pertinet, quod quemadmodum, 2 qui habet Mandata Dei, et servat ea, Deum diligit, ita, qui Legem Domini contemnit, et Mandata eius non servat, Deum odisse merito dicendus est.

Odium Dei omnium est peccatorum maximum. D. Thom. in 1. 2. q. 73. ar. 4. & in 2. 2. q. 34. art. 2.

2 Ioann. 14. 21.

34. *Quid sit illud faciens misericordiam his, qui diligunt me.*

Quod vero extremum est, *Et iis*, *qui diligunt me*, servandae Legis modum, ac rationem docet. Necesse est enim, eos, qui Legem Dei servant, eadem charitate, atque amore, quo in Deum sunt, ad eius obedientiam adduci: quae deinceps in singulis Praeceptis commemorabuntur.

Amore, et charitate Lex perficienda.

Videatur Synodus Trid. de Iustific. sess. 6. c. 18.

DE SECUNDO

PRAECEPTO

CAPUT III.

Non assumes Nomen Domini Dei tui in vanum.

1. *Cur Deus hanc Legem de suo ipsius Nomine honorando ferre voluerit.*

De hoc Precepto vide D. Th. in 2.2. q.100. art.5.& 2.2. q.122. art. 5. vide item Magist. in 3. dist. 39.

1 Malach. 1.6.

Quanquam primo divinae Legis Praecepto, quo Deum pie, sancteque colere iubemur, hoc, quod secundo loco sequitur, necessario continetur, (nam qui sibi honorem tribui vult, idem postulat, se ut summo verborum honore prosequamur, prohibetque contraria, quod illa Domini verba apud Malachiam aperte indicant, 1 *Filius honorat patrem, et servus dominum suum: si ergo Pater ego sum, ubi est honor meus?*) Deus tamen pro rei magnitudine hanc de suo ipsius divino, et sanctitatis plenissimo Nomine honorando, Legem separatim ferre, idque nobis disertis, et perspicuis verbis praescribere voluit.

2. *Quantum niti Parochi debeant in huius praecepti explicatione.*

2 Psal 88. 8. Isa. 6.

Quod sane Parocho ipsi argumento in primis esse debet, nequaquam satis fore, si hac de re generatim loquatur, sed eiusmodi locum hunc esse, in quo diutius ipsum commorari, et quaecunque ad hanc tractationem pertinent, distincte, dilucide, accurateque apud fideles explicare, necesse sit. Neque vero nimia haec diligentia censenda est, cum non desint, qui adeo errorum tenebris obcaecati sint, ut 2 quem Angeli glorificant, ei maledicere non vereantur. Neque enim

Lege semel lata deterrentur, quo minus Dei maiestatem quotidie imminuere, imo singulis pene horis, ac momentis impudentissime audeant. Quis enim non videat, omnia iureiurando affirmari, omnia imprecationibus, et execrationibus referta esse, usque adeo, ut nemo fere vel vendat aliquid, vel emat, vel negotium aliquod gerat, qui non iurisiurandi religionem interponat, Deique Sanctissimum Nomen millies vel in re levissima, et inani temere non usurpet. Quo maior Parocho cura, et diligentia adhibenda est, ut saepe fideles admoneat, quam grave hoc scelus sit, et detestabile.

3. *Quid secundum istud Praeceptum imperet, vel prohibeat.*

Iam vero in huius Praecepti explicatione id primum constet, cum eo, quod Lex fieri prohibet, earum etiam rerum praeceptionem coniunctam esse, quas praestare homines debent. Utrumque autem separatim docendum est, primum quidem, ut ea, quae tradenda sunt, facilius exponantur, quid iubeat Lex; mox etiam, quid vetet. Nam, quae imperat, illa sunt, Nomen Dei esse honorandum, ac per illud sancte iurandum: haec rursus, quae prohibet, nemo divinum Nomen contemnat, nemo illud in vanum assumat, neve per ipsum, aut falso, aut frustra, aut temere iuret.

Sub Praecepto negativo opposita affirmatio includitur, quia negatio praesupponit affirmationem. Arist. lib. 2. de Coelo text. 18.

4. *Quid Dei nomine hic intelligatur.*

In ea itaque parte, qua iubemur divino Nomini honorem tribuere, Parochus fidelibus praecipiat, Dei Nomen, ipsius inquam litteras, et syllabas, aut omnino per se nudum verbum tantummodo attendendum non esse, sed in eam cogitationem veniendum, quid valeat illa vox, quae omnipotentem, et sempiternam maiestatem unius, et trini Numinis significat. Ex his autem facile colligitur, inanem esse nonnullorum Judaeorum superstitionem, qui, quod scriberent Dei Nomen, pronunciare non auderent, quasi in quatuor illis

Nomen tetragammaton, ἀνεκφώνητον vocari scribit Hier. ep. 136. Iudaeosque in hac parte multi Christiani sequuntur. vide Geneb. lib. 2. Chronol.

litteris, non in re divina vis esset. Sed quamvis singulari numero prolatum sit, *Non assumes nomen Dei*, id non de uno aliquo Nomine, sed de omnibus, quae Deo tribui solent, intelligendum est. Multa enim Deo imposita sunt nomina, ut *Domini*, 1 *Omnipotentis*, 2 *Domini exercituum*, 3 *Regis regum*, *Fortis*, et alia id genus, quae in Scripturis leguntur, quae parem, eandemque venerationem habent omnia. Deinde docendum est, quomodo divino Nomini debitus honor adhibeatur. Neque enim Christiano populo, cuius ore Dei laudes assiduae celebrandae sunt, rem utilissimam, et pernecessariam ad salutem ignorare fas est.

1 Exo. 15. 3.
2 Isa. 6. 3.
3 Apoc. 19 16.

De his Dei nominibus vide Hieron. ep. 136. De nomine vero Dei proprio, Th. in 1. p. q. 13. art. 11.

5. *Qua ratione divinum Nomen venerari, aut honorare censeamur.*

Divinum Nomen laudatur per ipsius confessionem. Matt. 10.

Quamvis autem multiplex sit ratio laudandi divini Nominis, tamen in iis, de quibus deinceps hic dicetur, vis, et pondus omnium videtur esse.

Primum igitur laudatur Deus, cum in omnium conspectu Deum, ac Dominum nostrum fidenter confitemur, Christumque salutis nostrae authorem, quemadmodum agnoscimus, ita etiam praedicamus.

Et cum eius sermones reverenter tractamus 2. Cor. 2. 17.

Itemque cum verbo Dei, quo eius voluntas enunciatur, sancte, et diligenter operam damus, in eius meditatione assidue versamur, studiose illud addiscimus, aut legendo, aut audiendo, perinde, ut cuiusque personae, aut muneri aptum, et consentaneum est.

Et cum ei de omnibus gratias agimus.

Deinde Divinum Nomen veneramur, et colimus, cum officii, et religionis causa divinas laudes celebramus, ac de omnibus rebus tum prosperis, tum adversis illi singulares gratias agimus. Inquit enim Propheta, 1 *Benedic anima mea Domino, et noli oblivisci omnes retributiones eius*: extantque plurimi 2 David Psalmi, quibus egregia quadam erga Deum pietate divinas illius laudes suavissime decantat. Extat admirabile illud patientiae exemplum 1 Iob, qui cum in maximas

4 Psal. 102. 2.
5 Psal. 9. 30. 34. 65. & plurimi alii.
6 Iob. 1. 21. & c. 2. 10.

illas, horribilesque calamitates incidisset, Deum tamen excelso, et invicto animo laudare nunquam intermisit. Nos itaque cum animi, corporisque doloribus cruciamur, cum miseriis, et aerumnis torquemur, statim ad Deum laudandum omne studium, et animi nostri vires convertamus, illud Iob dicentes, 1 *Sit nomen Domini benedictum*.

1 Ps. item 10. 2. 2.

6. *Quomodo huic item Praecepto alias pareamus.*

Item dum fideliter invocatur.

Neque vero minus Dei Nomen honoratur, si fidenter opem eius imploramus, quo nos scilicet aut ab illis liberet, aut ad eadem fortiter perferenda constantiam, et robur largiatur. Hoc enim fieri vult Dominus; 2 *Invoca*, inquit, *me in die tribulationis, eruam te, et honorificabis me*; cuius implorationis multis in locis illustria exempla reperiuntur.

2 Ps. 49. et praecipue in Psal. 16. 43. & 118.

Per iusiurandum Dei Nomen laudatur.

Praeterea Dei Nomen honore prosequimur, cum fidei faciendae causa testamur Deum, qui modus a superioribus valde differt. Nam, quae supra memoravimus, ita suapte natura bona sunt, atque expetenda, ut nihil homini beatius, nihil optabilius possit esse, quam si in illis sedulo exequendis ipsum se noctes, et dies exerceat. 3 *Benedicam*, inquit David, *Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo*: at iusiurandum licet bonum sit, eius tamen frequens usus minime est laudabilis.

3 Psal. 1. 33.

7. *Quare iusiurandi frequentior usus non sit probandus.*

Cui fini Iusiurandum serviat, quisve eius sit legitimus usus.

Huius autem discriminis ratio in eo posita est, quod iusiurandum ea tantum de causa institutum est, ut esset tanquam remedium quoddam humanae imbecillitatis ad probandum, quod dicimus, necessarium instrumentum. 4 Ut enim corpori medicamenta adhibere non expedit, nisi necesse sit, eorundem vero frequentatio omnino perniciosa est: ita etiam, nisi cum gravis, et iusta causa subest, * iureiurando uti non est salutare:

4 Aug. ust. in serm. Dom in monte, l. 1. c. 3 et habetur 22. q. 1. c. Ita ergo. Chris. hom 26 ad Popul. Antioch.

* Iurisiurandi consuetudo salutaris non est. habent quaedam exemplaria.

quod si saepius adhibeatur, tantum abest, ut prosit, ut magnum detrimentum afferat. Quamobrem praeclare docet Sanctus Chrysostomus, non nascente, sed iam adulto mundo, cum mala longe, lateque propagata universum terrarum orbem occupassent, nihilque suo loco, et ordine consisteret, sed perturbata omnia, et permista sursum, deorsumque magna rerum confusione ferrentur, et quod malorum omnium gravissimum est, mortales fere omnes in foedam Idolorum servitutem seipsos abiecissent, tum denique longo sane intervallo iusiurandum in hominum consuetudinem irrepsisse. Nam cum in tanta hominum perfidia, et iniquitate, nemo facile ad credendum adduceretur, Deum testem invocabant.

8. *In quo consistat iuramenti ratio, quidque proprie sit iurare.*

Iurare quid valeat apud Scripturas. Aug. serm. 28. de verb Apost. Thom. 2. 2. q 89. art. 1.

Pondera illud Cant. 2. & 3. Adiuro vos filiae Hierusalem per capreas, &c.

Cum per rem creatam iuratur, Deus, qui vim rebus addidit, non excluditur, Alex. de Ales 3. p. q. 63. mem. 2.

1 1. Cor. 3. 16.

Verum cum in hac Praecepti parte praecipua illa sit ratio docendi fideles, quomodo iusiurandum pie, sancteque adhibere debeant, primum dicendum est, *iurare* nihil aliud esse, nisi Deum testari, quacunque id verborum forma, et conceptione fiat. Nam, et *testis est mihi Deus*, et *per Deum*, idem sunt. Est etiam illud iusiurandum, cum ad faciendam fidem per res creatas iuramus, ut per sacra Dei Evangelia, per Crucem, per Sanctorum reliquias, et nomen, et caetera id genus. Neque enim haec ipsa per se iureiurando authoritatem, aut robur aliquod afferunt, sed Deus ipse hoc praestat, cuius divinae maiestatis splendor illis in rebus elucescit. Ex quo sequitur, ut per Evangelium iurantes, per Deum ipsum iurent, cuius veritas Evangelio continetur, et declaratur; similiter et per Sanctos, 1 qui templa Dei sunt, quique Evangelicae veritati crediderunt, eamque omni observantia coluerunt, et per gentes, et nationes latissime disseminarunt.

9. *De ea iurisiurandi forma, quae per execrationem fit.*

Eadem est ratio illius iurisiurandi, quod per execrationem proferunt: quale est illud S. Pauli, 2 *Ego testem Deum invoco in animam meam*. Etenim hoc pacto aliquis Dei iudicio tanquam mendacii ultori subiicitur. Neque propterea negamus, nonnullas ex his formulis ita accipi posse, quasi iurisiurandi vim non habeant: sed tamen utile est, quae de iureiurando dicta sunt, in his etiam servare, atque ad eandem prorsus normam, et regulam dirigere.

De hac forma iurisiurandi. Thom. 2. 2. q. 89. a. 1. ad 3. argum. 2 2. Cor. 1. 3. 6.

10. *Quotuplex sit iuramentum.*

Duo autem sunt iurandi genera, primum quidem, quod assertorium appellatur, nimirum, cum aliquid de re praesenti, aut praeterita religiose affirmamus, ut Apostolus in epistola ad Galatas, 1 *Ecce coram Deo, quia non mentior*:

1 Gal. 1. 20.

Alterum vero promissorium dicitur, ad quod etiam comminationes referuntur, futurum tempus spectans, cum aliquid ita fore pro certo pollicemur, et confirmamus: cuiusmodi est illud Davidis, qui Bersabeae coniugi iurans per Dominum Deum suum, promisit, Salomonem eius filium regni haeredem fore, atque in ipsius locum successurum.

Duo sunt iuramentorum genera. Tho. ibid. & Dom. tit. de iureiurando.

11. *Quot sint ad legitimum iuramentum requisita.*

Verum enim vero licet ad iusiurandum satis sit, Deum testem adhibere, tamen, ut rectum, sanctumque sit, multo plura requiruntur, quae sunt diligenter explicanda. Ea vero breviter, teste Divo Hieronymo, Ieremias enumerat, cum inquit, *Iurabis, vivit Dominus, in veritate, in iudicio, et in iustitia*: quibus sane verbis illa breviter, summatimque complexus est, quibus omnis iurisiurandi perfectio continetur, veritatem, inquam, iudicium, et iustitiam.

Ierem. 4. 2. D. Hieron. in eundem locum, et habetur 22. q. 2. c. animadvertendum, & in 3. Is. 39. vide item c. etsi Christus de iureiurando, & Thom. in 2. 2. q. 89. a. 3.

12. *Quomodo iuramentum praestetur in veritate.*

August serm. 28. de verb. Apost.

Primum itaque in iureiurando locum veritas habet, nimirum, ut, quod asseritur, et ipsum verum sit, et qui iurat, id ita esse arbitretur, non quidem temere, aut levi coniectura adductus, sed certissimis argumentis. Alterum vero iurisiurandi genus, quo aliquid promittimus, eodem plane modo veritatem requirit. Nam qui aliquid pollicetur, ita animatus esse debet, ut, cum tempus advenerit, id re ipsa praestet, et promissum exolvat. Neque enim vir probus id unquam se facturum recipiet, quod Sanctissimis Dei Praeceptis, et voluntati adversari putet, sed quicquid promittere, et iurare licuerit, id semel promissum nunquam mutabit, nisi, fortasse commutata rerum conditione, tale esse inceperit, ut iam fidem servare, et promissis stare si vellet, Dei odium, et offensionem subiret. Veritatem autem iureiurando necessariam esse, David quoque indicat illis verbis, 1 *Qui iurat proximo suo, et non decipit.*

Vide 22. q. 3. ubi multa habes Sanctorum dicta de iureiurando non servando male praestito.

1 Psal. 14. 4.

13. *Quis dicatur iurare in iudicio, quamque ob causam pueris iuramentum non sit deferendum.*

Sequitur secundo loco iudicium. Neque enim iusiurandum temere, et inconsiderate, sed consulto, et cogitato adhiberi debet. Itaque iuraturus primum quidem consideret, utrum necessitate cogatur, nec ne, remque totam accurate expendat; an eiusmodi sit, ut iureiurando indigere videatur. Tempus praeterea spectet, locum attendat, aliaque permulta, quae rebus adiuncta sunt, circumspiciat; non odio, non amore, aut animi perturbatione aliqua impellatur, sed ipsius rei vi, et necessitate. Etenim, nisi haec consideratio, et diligens animadversio accesserit, sane iusiurandum praeceps, et temerarium erit: cuiusmodi est illorum religiosa affirmatio, qui in re levissima, et inani, nulla ratione, aut consilio, sed prava quadam consuetudine iurant. Id vero passim quotidie a venditoribus, et emptoribus fieri

Adversus hanc conditionem peccavit Iephte.

videmus. Nam illi, ut quamplurimo vendant, hi rursus, ut quam minimo emant, res venales vel laudare, vel vituperare iureiurando non dubitant. Cum itaque iudicio, vel prudentia opus sit, pueri vero ita acute perspicere, ac distinguere nondum per aetatem possint, idcirco constitutum est * a Sancto Cornelio Pontifice, ne a pueris ante pubertatem, hoc est ante decimum quartum annum, iusiurandum exigatur.

Can. 22. q. 5. c. Honestum.

14. *Quo pacto in iustitia iuretur.*

Reliqua est iustitia, quae maxime in promissis requiritur. Quare si quis iniustum aliquid, vel inhonestum promittit, et iurando peccat, et promissis faciendis scelus cumulat. Extat huius rei in Evangelio exemplum Herodis regis, 1 qui temerario iureiurando obstrictus, puellae saltatrici caput Ioannis Baptistae, tanquam saltationis praemium, dedit. Tale etiam fuit Iudaeorum iusiurandum, qui seipsos, ut est in actis Apostolorum, ea conditione devoverunt, nihil gustaturos, donec Paulum occidissent.

1 Marc. 6. 23.

Act. 23. 12.

15. *Quibus praecipue rationibus intelligatur iusiurandum esse aliquando licitum.*

His ita explicatis, nulla plane dubitatio relinquitur, quin illi tuto iurare liceat, qui haec omnia servaverit, quique his conditionibus, tanquam praesidiis quibusdam, iusiurandum munierit. Sed et argumentis multis id probare facile est. Nam Lex Domini, quae immaculata est, et 2 Sancta, hoc praecepit; *Dominum*, inquit, *Deum tuum timebis, et illi soli servies, ac per Nomen illius iurabis*: et a Davide scriptum est, 4 *Laudabantur omnes, qui iurant in eo.*

Iurare licitum esse tradunt Patres in Conc Tolet. VIII. c. 2. ut hab. 23. q 1. c. 1 Aug. sup. ep ad Galat. c. 1. et in ep. 154. & multis aliis, quae habentur ead. q. Item ex cap. etsi Christus, de iureiur.

2 Psal 18. 8.
3 Rom 7 12. 23.
Deuter. 6. 13.

4 Psal. 62. 12.

Praeterea 5 sacrae Litterae indicant, ipsa Ecclesiae lumina Sanctissimos Apostolos iureiurando aliquando usos esse: idque ex Apostoli epistolis apparet.

5 Apostoli iurant. Rom 1. 9. & 1. Cor. 15. 31. 2. Cor. 1.

Adde, quod et Angeli ipsi interdum iurant. Nam a Sancto Ioanne Evangelista in Apocalypsi

Angeli iurant;

1 Apoc. 10. 5. Dan. 12. 7. scriptum est, 1 Angelum iurasse per Viventem in saecula.

Deus ipse iurat. 2 Ad Heb. 16. 17. 3 Gen. 22. 16. & Psal. 104. 9. Exod. 33. 4 Ps. 109. & 4. & Ps. 12. 11.

Quin etiam et 2 Deus ipse iurat Angelorum Dominus, et in veteri Testamento multis in locis Deus promissiones suas iureiurando confirmat, ut 3 Abrahae, et Davidi, qui illud de Dei iureiurando prodit, *Iuravit Dominus, et non poenitebit eum, tu es Sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech*.

16. *Iusiurandum rite praestitum, esse in laude reponendum probatur*.

D. Th. in 2. 2. q. 89. art. 1. & 4. Iurisiurandi usurpandi origo.

Neque vero obscura est ratio ad explicandum, cur iusiurandum laudabile sit, si quis attentius totam rem consideret, et ipsius ortum, finemque intueatur. Etenim iusiurandum a fide originem ducit, qua homines credunt, Deum totius veritatis esse auctorem, qui nec decipi unquam possit, nec alios decipere, cuius 5 oculis nuda sunt omnia, et aperta, qui 6 denique universis rebus humanis admirabili providentia consulit, mundumque administrat. Hac igitur fide homines imbuti, Deum veritatis testem adhibent, cui fidem non habere, impium, et nefarium erit.

5 Heb. 4. 13. 6 Sap. 8. 1. Matt. 6. 16. 17. & 10. 19.

17. *Iurisiurandi finis est controversiarum et litium finis*.

Thom. in 2. 2. q. 98. a. 1.

Quod vero ad finem attinet, eo tendit iusiurandum, atque id omnino spectat, ut hominis iustitiam, et innocentiam probet, finemque litibus, et controversiis imponat: quod etiam 7 Apostolus in Epistola ad Hebraeos docet.

7 Heb. 6. 16.

18. *Quomodo Christus iuramentum prohibuerit*.

Obiectionis tacitae solutio. 8 Matth. 5. 34.

Neque huic sententiae verba illa Salvatoris nostri apud Sanctum Matthaeum repugnant, 8 *Audistis, quia dictum est antiquis, Non iurabis, reddes autem Domino iuramenta tua. Ego autem dico vobis, non iurare omnino*, 9 *neque per coelum, quia trhonus Dei est, neque per terram, quia* 10 *scabellum pedum eius, neque per Hierosolymam*,

9 Matth. 15. 22.

10 Is. 66. 1.

quia civitas est Regis magni, neque per caput tuum iuraveris, quia non potes unum capillum album facere, aut nigrum. 1 *Sit autem sermo vester, est, est, non, non; quod autem his abundantius est, a malo est.* His enim verbis iusiurandum universe, et generatim damnari non est dicendum, cum iam supra viderimus, Dominum ipsum, Apostolosque frequenter iurasse: sed perversum Iudaeorum iudicium Dominus redarguere voluit, quo sibi in animum induxerant, nihil in iureiurando cavendum esse praeter mendacium; itaque de rebus levissimis, et nullius momenti et ipsi iurabant frequentissime, et ab aliis iusiurandum exigebant. Hunc morem Salvator reprehendit, atque improbat, docetque, omnino a iureiurando abstinendum esse, nisi cogat necessitas.

1 Iac. 5. 12.

Falsa Iudaeorum de iureiurando opinio.

Quomodo iuramentum permittat Christus.

19. *Quomodo Christus dixerit, illud, quod ad simplicem veritatis assertionem accedit, esse a malo.*

Nam propter humanam imbecillitatem iusiurandum institutum est, et revera a malo provenit: quandoquidem aut iurantis inconstantiam indicat, aut illius, cuius causa iuramus, contumaciam, qui, ut credat, aliter adduci non potest. Sed tamen iurandi necessitas excusationem habet. Et quidem, dum inquit Salvator, 2 *Sit sermo vester est, est, non, non,* hac loquendi formula satis declarat, se iurandi consuetudinem in colloquiis familiarium, et levium rerum prohibere. Quamobrem illud praecipue a Domino admonemur, ne faciles nimium, et propensi ad iurandum simus; idque sedulo docendum erit, et fidelium auribus inculcandum. Infinita enim fere mala ex iurandi nimia consuetudine emanare, et sacrarum Litterarum auctoritate, et Sanctissimorum Patrum testimoniis comprobatur. In Ecclesiastico scriptum est, 3 *Iurationi non assuescat os tuum: multi enim casus in illa:* item 4 *Vir multum iurans implebitur iniquitate, et non discedet a domo illius plaga.* Plura hac de re legi possunt apud Sanctos

Quomodo iuramentum sit a malo, Aug. ita interpretatur, lib. 1. serm. Dom. c. 30. & habetur 22. qu. 1. cap. ita ergo.

2 Matt. 5. 37.

Quanta mala iurandi consuetudo secum trahat.

3 Eccl. 23. 8. & 27. 15.

4 Eccl. 23. 3. 11

Basilium, et Augustinum in libris contra mendacium. Et hacenus de iussis, nunc de vetitis dicatur.

S. Basil. in illud Ps. 54. Qui iurat proximo suo Vide cap. primum est 22. q. 2. ex lib. de mend. c. 14.

20. *Cur iuramentum falsum, et temerarium sit tam grande peccatum.*

Vetemur divinum Nomen in vanum assumere. Apparet enim, eum gravi peccato se obstringere, qui non consilio, sed temeritate ad iurandum fertur. Gravissimum autem delictum hoc esse illa etiam verba declarant, *Non assumes Nomen Domini Dei tui in vanum*, quasi rationem afferrent, cur hoc facinus scelestum adeo, ac nefarium sit: nimirum propterea quod eius maiestas minuitur, quem nos Deum ac Dominum nostrum esse profitemur. Hoc igitur Praecepto prohibetur, ne homines falsum iurent: nam qui a tanto scelere non refugit, ut Deum falso testetur, hic insignem Deo iniuriam facit; quippe qui aut illi inscitiae notam inurit, dum ipsum alicuius rei veritatem latere arbitratur, aut certe improbitatis, et pravi affectus, qui mendacium testimonio velit confirmare.

Peccant graviter adversus hoc Praeceptum primum illi, qui falso iurant. Vide Th. in 2. 2. qu. 98. a. 1.

21. *Quomodo peierent illi, qui iurant esse verum, quod verum est.*

Iurat autem falso, non is solum, qui, quod falsum scit, verum esse iurando affirmat, sed ille etiam, qui iureiurando id asserit, quod, cum verum sit, tamen ipse falsum putat. Nam cum mendacium ea re mendacium sit, quod contra mentem, et animi sententiam profertur: perspicuum est, hunc plane mentiri, et periurum esse.

Aug. de verb. A. post ser. 28. et hab. 22. q. 2 c. homines. Quid sit mendacium. Aug. in lib. cont. mend. c. 4. et Thom. in 2. 2. qu. 110. art. 1.

22. *Iurans falsum, quod verum esse putat, quomodo peccet.*

Simili quoque ratione peierat, qui id iurat, quod verum existimat, et tamen revera falsum est, nisi quantum potuit, curam, et diligentiam adhibuerit, ut totam rem compertam, atque exploratam haberet. Quamvis enim ipsius oratio

menti consentiat, tamen huius Praecepti reus est.

23. *Qui non servat, quod iuravit, aut vovit se facturum, qualiter peccet.*

Eiusdem vero peccati reus censendus est, qui se aliquid iureiurando facturum promittit, cum tamen aut promissum implere in animo non fuerit, aut, si fuit, quod promisit, re ipsa non praestat. Quod etiam ad eos pertinet, * qui cum se voti sponsione Deo obligarunt, non praestant.

Th in 2. 2. qu. 89. a. 7.

1 Vota sancte servanda traditur. Lev. 27. per tot. & n. 6. per tot. et Deut. 23. 21. 22. et seq. Iud. 11. 3. Psal. 75. 12. Eccl 5. et multis in aliis Scripturae locis.

24. *Peccatum mortiferum iurans, vel contra consilium Evangelicum, ut peccet.*

Praeterea in hoc Praecepto peccatur, si desit iustitia, quae ex tribus iurisiurandi comitibus una est. Itaque si quis iuret, peccatum aliquod mortiferum commissurum, exempli causa, caedem hominis, huius praecepti reus est, licet ille serio, atque ex animo dicat, atque iusiurandum veritatem habeat., quam primo loco requiri declaravimus. His adiungi debent illa iurandi genera, quae a contemptu quodam proficiscuntur, cum quis iurat, se non obtemperaturum consiliis Evangelicis: cuiusmodi sunt, quae ad coelibatum, et paupertatem hortantur. Quamvis enim nemo ea necessario sequi debeat, si quis tamen iuret, nolle se illis parere consiliis, is eo iureiurando divina consilia contemnit, et violat.

Iusiurandum de re mala prohibitum 22. q. 4. in malis, et c. qui Sacramento, et c. non semper, & cap. necesse est.

Peccat, qui iurat se non obtemperaturum consiliis Evangelicis, Th. in 2. 2. q. 89. ar. 7. ad 2.

26. *Levibus coniecturis adductus iurans peccat.*

Praeterea hanc Legem is violat, et iudicio peccat, qui, quod verum est, iurat, idque ita se habere existimat, levibus quibusdam coniecturis adductus, et longe petitis. Nam etsi eiusmodi iusiurandum veritas comitatur, subest tamen aliquo modo falsum. Nam qui sic negligenter iurat, in magno peierandi periculo versatur.

Quarto hic peccant leviter verum iurantes.

26. *Qui per falsos Deos iurat, graviter peccat.*

Falso praeterea iurat, qui 1 per falsos Deos iurat. Quid enim est a veritate alienius, quam

1 Exo. 23. 13. Aug. ep. 154. & innuit Tho. in 2. 2. q. 13. art. 1.

mendaces, et fictitios Deos tanquam verum Deum, testari?

27. *Dei verbum inhonorans, vel male interpretando, vel ad vana convertendo, peccat.*

1 Levit. 19. 12.

Verum quoniam Scriptura, cum periurium interdixit, inquit, 1 *Nec pollues Nomen Dei tui*, neglectio prohibetur, quae fugienda est in reliquis, quibus ex Praecepti huius auctoritate honor debetur: quale est verbum Dei, cuius maiestatem non solum pii, sed impii etiam interdum reverentur, 2 ut in Iudicum historia de Eglon Moabitarum rege memoriae traditum est.

2 Iud. 3. 20.

Sexto sacras scripturas ad hæresim inflectentes, et quomodocunque deviantes peccant.

Dei autem verbum summa iniuria afficit, quicunque sacram Scripturam a recta, et germana eius sententia ad impiorum dogmata, et haereses flectit: cuius sceleris admonet nos Princeps Apostolorum his verbis, 3 *Sunt quaedam difficillima intellectu, quae indocti, et instabiles depravant, sicut et caeteras Scripturas ad suam ipsorum perditionem.*

3 2. Pet. 3. & 2. Cor. 2. 17. & 4. c. 2. Vide item c. hæresis, 24. q. 3. & Can. Syn. Tr. c. 19. & c. exiit. de verb. sing. in 6.

Praeterea foedis, et inhonestis maculis Sacra Scriptura contaminatur, cum eius verba, et sententias, quae omni veneratione colenda sunt, ad profana quaeque nefarii homines torquent, ad scurrilia scilicet, fabulosa, vana, assentationes, detractiones, sortes, libellos famosos, et si quae alia sunt id genus: in quod peccatum Sacra Tridentina Synodus animadverti iubet.

Trid. Syn. sess. 4. in fine.

28. *Qui Deum in suis calamitatibus non invocant, ut peccent.*

Deinde, ut ii Deum honorant, qui eius opem, atque auxilium in suis calamitatibus implorant, ita debitum Deo honorem ii negant, qui illius subsidium non invocant: quos redarguit David, cum inquit, 4 *Deum non invocaverunt, illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor.*

4 Ps. 13. 5. & 52. 6.

29. *Gravissima omnium horum peccatorum est in Deum, eiusque Sanctos blasphemia.*

Levit. 24. 15. 16. Num. 16. 30. Isa. 1. 4. & 37. 4.

At vero longe magis detestabili se scelere adstringunt, qui Sacrosanctum Dei Nomen ab omnibus creaturis benedicendum, et summis laudibus

extollendum, aut etiam Sanctorum nomen cum Deo regnantium impuro, et contaminato ore blasphemare atque execrari audent. Quod quidem peccatum usque adeo atrox, atque immane est, ut interdum sacrae 1 Litterae, si de blasphamia sermo incidat, benedictionis nomine utantur. 1 3. Reg. 21. 13. Iob. 1. 11. 1. 9.

30. *Cur huic Praecepto suae quaedam minae sint subiectae.*

Quoniam vero poenae, et supplicii terror peccandi licentiam vehementer coercere solet, idcirco Parochus, ut hominum animos magis permoveat, atque ad hoc Praeceptum servandum facilius impellat, alteram illius partem, et quasi appendicem diligenter explicabit, (2 *Neque enim habebit insontem Dominus eum, qui assumpserit Nomen Domini Dei sui frustra*. Ac primum quidem doceat, summa ratione factum esse, ut huic Praecepto minae adiungerentur: quo quidem et peccati gravitas, et in nos Dei benignitas agnoscitur, 3 qui cum hominum perditione non delectetur, ne ipsius iram, et offensionem subeamus, hisce salutaribus minis nos deterret, nimirum, ut illum potius benevolum, quam iratum experiamur. Urgeat hunc locum Pastor, instetque summo studio, ut populus sceleris gravitatem agnoscat, et illud detestetur vehementius, et in eo evitando maiorem diligentiam, et cautionem adhibeat.

D. Tho. in 1. 2 q 100. a. 2. ad 3.

2 Exod. 20. 7.

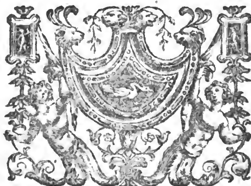
3 Tob. 3. 22. Sap. 1. 13.

Ostendat praeterea, quanta sit hominum proclivitas ad hoc peccatum committendum, ut non solum satis fuerit Legem ferre, nisi etiam minae adderentur. Incredibile enim est, quantum eius cognitio utilitatis habeat. Nam, ut nihil aeque nocet, atque incauta quaedam animi securitas, ita propriae imbecillitatis cognitio plurimum prodest. Tum illud etiam declaret, nullum a Deo certum supplicium constitutum fuisse, sed tantum universe minari, quicunque se hoc scelere astrinxerit, non impune laturum. Quapropter diversa supplicia, quibus quotidie affligimur, huius pec-

Hominum proclivitas ad hoc peccatum.

cati nos admonere debent. Hinc enim facile licet coniicere, homines ea re in maximas calamitates incidere, quod huic Praecepto non obtemperent: quibus sibi propositis, cautiores eos in posterum fore verisimile est. Fideles itaque sancto timore perterriti omni studio peccatum hoc fugiant. Nam si 1 omnis verbi otiosi in extremo Iudicio reddenda ratio est, quid de gravissimis sceleribus dicendum, quae magnam divini Nominis despicientiam prae se ferunt?

1 Matth. 12.36.

DE TERTIO

PRAECEPTO

CAPUT IV.

Memento, ut diem Sabbati sanctifices.

Sex diebus operaberis, et facies omnia opera tua. Septimo autem die Sabbatum Domini Dei tui est. Non facies omne opus in eo, tu, et filius tuus, et filia tua, servus tuus, et ancilla tua, iumentum tuum, et advena, qui est intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Dominus coelum, et terram, mare, et omnia, quae in eis sunt, et requievit in die septimo, idcirco benedixit Dominus diei Sabbati, et sanctificavit eum.

Gen. 2. 2. Deut. 5. 6.

1. *Quid tertio hoc Praecepto fidelibus imperetur.*

HOC Legis Praecepto externus ille cultus, qui Deo a nobis debetur, recte, atque ordine praescribitur. Est enim hic veluti quidam prioris Praecepti fructus, quoniam, quem intimis sensibus pie colimus, fide, et spe adducti, quam in eo positam habemus, non possumus eum non externo cultu venerari, eidemque gratias agere. Et quoniam haec ab iis, qui humanarum rerum occupationibus detinentur, non facile praestari possunt, certum tempus statutum est, quo ea commode effici queant.

Trid. Syn. sub fin. ult. sessionis decr. de ciborum delectu, & festis diebus. V. item D Th. in 2. 2. q. 122 a. 4. de cons. dist. 3 c. pronunciandum, & c. irreligiosa, & c. permovit, & de feriis, c. 1. & 2. & 3.

2. *Cur praecipue danda opera sit Parocho, ut, quod hic praescribitur, perpetua fidelium memoria retineatur.*

Festis diebus conciones sacrae sunt audiendae.
Conc. Chart. 4. c. 2. & Trid sess. 24. c. 4. de ref. & potest colligi ex Act. 13. 27. 42. 44. & 15. 21. & 13. 4.

Itaque cum hoc Praeceptum huiusmodi sit, ut fructum, et admirabilem utilitatem afferat, maximi interest Parochi summam in eo explicando diligentiam adhibere. Ad eius autem inflammandum studium magnam vim habet primum illud Praecepti verbum, Memento, Nam quemadmodum fideles tale Praeceptum meminisse debent, sic Pastoris est, in eorum memoriam illud et monendo, et docendo, saepe redigere. Quantum vero fidelium referat, hoc Praeceptum colere, ex eo perspicitur, quod eo diligenter colendo, ad reliqua Legis iussa servanda facilius adducentur. Cum enim inter caetera, quae diebus festis praestare debent, necesse habeant, verbi Dei audiendi causa, ad Ecclesiam convenire; cum edocti fuerint 1 divinas iustificationes, illud etiam consequentur, ut ex toto corde custodiant Legem Domini. Quamobrem saepissime Sabbati celebritas, cultusque praecipitur in Sacris Litteris, ut in 2 Exodo, 3 Levitico, 4 Deuteronomio, apud 5 Isaiam, 6 Ieremiam item, 7 et Ezechielem Prophetas videre licet: quibus omnibus in locis hoc de Sabbati cultu traditum est Praeceptum.

1 Ps. 118. 33. 34. 2 Ex. 10. 23. 30. & 31. 13. 14. 15. & 35. 2. 3 Levit. 16. 31. & 19. 3. 37. & 20. 2. 4 Deut. 5. 12. 13. 4. 5 Is. 56. 2. 4 5 & 58. 13. 6 Jer. 17. 21. 22. 24. 37. 7 Ezech. 20. 13. 16. 20. & 22. & 20. & 22. 38. & 44. 24. Exod. 16. 20. 31.

3. *Quomodo Principes ad Ecclesiae Praesidibus opitulandum hortandi sint.*

Trid. Syn sess. ult. decr. de ref c. ead. vide item 20. nos ad fidem, & c Cum da verum, & c. fin. & multa alia di. 96. Inde etiam factum est, ut pii Principes legibus fidem tutati sint, ut patet cod. de sum. Trin. & fid. Cath. & cod. de Haeret.

Monendi vero, et hortandi sunt Principes, et Magistratus, ut in iis maxime, quae ad hunc cultum Dei retinendum, atque augendum pertinent, Ecclesiae Praesides sua auctoritate iuvent, iubeantque, populum Sacerdotum Praeceptis obtemperare. Quod autem ad huius Praecepti explanationem attinet, danda est opera, ut fideles doceantur, quibus rebus hoc Praeceptum cum caeteris conveniat, quibusve differat ab iis. Hoc enim pacto causam illi, rationemque cognoscent, quare non Sabbatum, sed diem Dominicum colamus, sanctumque habeamus.

4. *Qua ratione hoc Praeceptum a caeteris Decalogi Legibus discrepet.*

Decalogi omnia Praecepta sunt naturalia excepto

Certa igitur illa differentia videtur, quod reli-

qua Decalogi Praecepta naturalia sunt, et perpetua, neque ulla ratione immutari possunt. Quo factum est, ut quamvis Lex Moysis abrogata sit, omnia tamen Praecepta, quae duabus tabulis continentur, populus Christianus servet. Quod ideo fit, non quia Moyses iusserit, sed quia naturae ita conveniunt: cuius vi ad illa servanda homines impelluntur. Hoc autem de Sabbati cultu Praeceptum si staturam tempus spectatur, non fixum, et constans est, sed mutabile, neque ad mores, sed ad caeremonias pertinet, neque naturale est, quoniam non a natura ad id docti, aut instituti sumus, ut illo die potius, quam alio externum Deo cultum tribuamus; sed ex eo tempore, quo populus Israeliticus a Pharaonis servitute est liberatus, diem Sabbatum coluit.

Praecepto de Sabbati observat.

Aug. ep. 119. ad Ianuar. c. 12. Th. in 2. 2. q. 122. a. 1.

Etiam ante Legem Moysi datam Praeceptum colendi Sabbatum fuit.

5. *Tempore mortis Christi Legis caeremoniis sublatis, etiam Sabbatum, qua parte fuit caeremoniale, sublatum est.*

Tempus autem, quo Sabbati cultus tollendus erat, illud idem est, quo caeteri Hebraici cultus, caeremoniaeque antiquandae erant, morte scilicet Christi. Nam, cum illae caeremoniae sint quasi adumbratae imagines lucis, et veritatis, illud utique necesse erat, ut 1 lucis, ac 2 veritatis, quae Iesus Christus est, adventu removerentur. Qua de re S. Paulus ad Galatas ita scripsit, cum Mosaici ritus cultores reprehenderet, 3 *Dies observatis, et menses, et tempora, et annos: timeo vos, ne forte sine causa laboraverim in vobis*: in quam etiam sententiam scripsit ad 4 Colossenses. Et haec de differentia.

Rom. 3. 20. 21. 27. 28. & 4. 5 6. 7. 8. ad Gal. & Heb. fere per totum. Act. 15. 28 29. Th 1. 2. q. 103. ar. 3. & 4.

1 Io. 1. 5. & 3. 12.
2 Io. 1. 17 & 146.
3 Gal. 4. 10. 15.
4 Col. 1. 16, 17.

6. *Quo pacto tertium hoc Praeceptum cum reliquis novem consentiat.*

Convenit autem hoc Praeceptum cum reliquis, non ritu, et caeremoniis, sed quia aliquid habet, quod ad mores, naturaeque ius attineat. Nam Dei cultus, ac religio, quae hoc Praecepto exprimitur, a naturae iure existit; cum illud natura comparatum sit, ut aliquot horas in iis, quae

D. Th. in 2. 2. qu. 122. ar. 4.

ad Dei cultum pertinent; versemur: cuius rei argumento est, quod apud omnes nationes statutas quasdam ferias, easque publicas fuisse cernimus, quae sacris rebus, ac divinis obeundis erant consecratae. Est enim naturale homini, ut is certum quoddam tempus necessariis rerum functionibus det,. veluti corporis quieti, somno, et aliis huiusmodi rebus: et quemadmodum corpori, ita eadem naturae ratione factum, ut menti etiam aliquid temporis concederet, quo in Dei contemplatione se se reficeret. Atque ita cum aliqua temporis pars esse debeat, quo res divinae coluntur, cultusque Deo debitus tribuitur, hoc sane ad morum Praecepta pertinet.

7. *Diem Dominicum pro die Sabbati Apostoli colendum ordinaverunt.*

Quam ob causam Apostoli ex illis septem diebus, eum, qui primus est, ad divinum cultum consecrare statuerunt, quem et diem Dominicum dixere. Nam et S. Ioannes in 1 Apocalysi Dominici diei meminit: et 2 Apostolus per unam Sabbati, quae est dies Dominicus, ut S. Chrysostomus interpretatur, Collectas fieri iubet: ut intelligamus, iam tuum in Ecclesia diem Dominicum sanctum habitum esse, Iam vero, ut sciant Fideles, quid eo die agere, a quibusve actionibus abstinere debeant, non alienum est, ut Parochus totum Praeceptum, quod in quatuor partes recte distribui potest, ad verbum diligenter interpretetur.

1 Apoc. 1. 10. 2 1. Cor. 16. 2. Actor. 20. 7. Chrysost. hom. 13. in 11. Cor. c. Ap. Can. 67. Ign. ep. ad Magnes. Iust. apol c. 16. & de cor mil. c 3. & de idolal. c. 14. Cypr. ep. 33. & 59 Clem. Alex. lib. 2 Strom. Orig. hom. 7. in Exod. & alii.

8. *Quid hoc verbo, Memento, hic generatim praescribatur.*

Itaque primum generatim proponat, quid iis verbis praescribatur, *Memento, ut diem Sabbati sanctifices*. Ob eam vero causam initio Praecepti verbum illud, Memento, apposite additum est, quod huius diei cultus ad caeremonias pertineat. Qua de re Populus admonendus esse videbatur, cum naturae Lex, etsi aliquo tempore Deum religionis ritu colendum esse doceat, hoc tamen,

Tho. in 1. 2. q. 109. ar. 7. ad 5.

quo potissimum die fieri deberet, non praescripsit.

Praeterea fideles docendi sunt, ex iis verbis modum, et rationem colligi posse, qua in tota hebdomada opus facere conveniat, ita scilicet, ut diem festum semper spectemus: quo die, cum actionum, et operum nostrorum Deo quasi reddenda ratio sit, eiusmodi opera efficiamus, necesse est, quae neque Dei iudicio repudientur, neque nobis, ut scriptum est, 1 in singultum sint, et in scrupulum cordis.

Omnes dies piis operibus sunt transigendi.

1 1. Reg. 25. 31.

Postremo id docemur, quod certe animadvertere debemus, non defuturas scilicet occasiones, quamobrem nos huius Praecepti capiat oblivio, vel aliorum, qui illud negligunt, exemplo adductos, vel spectaculorum, ludorumque studio, quibus plerumque ab huius diei sancto, religiosoque cultu abducimur. Sed iam ad id veniamus, quod Sabbati significatione demonstratur.

Nulla occasione a Sabbati sanctificatione abstinendum est.

9. *Qui Sabbatum, et Sabbatizare in sacris Litteris denotet.*

Sabbatum Hebraicum nomen, si Latine interpretaris, cessatio dicitur: Sabbatizare propterea cessare, et requiescere Latino vocabulo appellatur. Qua significatione factum est, ut Sabbati nomine dies septimus diceretur: 2 quoniam absoluta, perfectaque mundi universitate, Deus ab omni opere, quod fecerat, requievit: ita hunc diem 3 in Exodo Dominus vocat. Postea vero, non solum septimus hic dies, sed ob eius dignitatem ipsa etiam hebdomada eo nomine appellata est: in quem sensum Phariseus apud S. Lucam dixit, 4 *ieiunio bis in Sabbato*. Atque hoc quidem de Sabbati significatione.

Hier in interpret nom. Heb a verbo Scabbath, idest, quievit, vel cessavit.

2 Gen. 2. 3.

3 Exod. 20. 12. & 31 7. Deut. 5. 14.

4 Luc. 18. 12.

10. *Quomodo fideles Sabbatum sanctificare dicantur.*

Sanctificatio autem Sabbati sacris in Literis cessatio est, quae fit a corporis laboribus, et a negotiis: ut aperte ostendunt haec, quae sequuntur, Praecepti verba, *Non facies in eo quicquam*

operis. Neque vero id solum significat, (aliter
Deut. 5. 12. enim satis fuisset dicere, ut est in Deuteronomio. *Observa diem Sabbati*) sed cum eodem in loco addatur, *Ut santifices eum*, hoc verbo ostenditur, Sabbati diem religiosum esse, divinisque actionibus, ac Sanctis rerum officiis consecratum. Itaque diem Sabbati tum plane, et perfecte celebramus, cum pietatis, et religionis officia Deo praestamus: hocque plane Sabbatum est, quod
1 Is. 58. 6. 13. 1 Isaias delicatum appellat, quoniam dies festi sunt veluti deliciae Domini, et piorum hominum. Quare si religioso huic, sanctoque Sabbati cultui misericordiae adiunguntur opera, certe maxima
2 Is. 58. 6. 7. sunt, 2 et multa praemia, quae nobis eodem capite proponuntur.

12. *Quae sit germana superiorum verborum sententia*.

Tho. in 2. 2. q. 122. ar. 4. ad 3. Itaque verus, ac proprius huius Praecepti sensus eo spectat, ut homo et animo, et corpore in eam curam incumbat, ut statuto aliquo tempore a negotiis corporisque laboribus feriatus, Deum pie colat, ac veneretur.

13. *Quid altera Praecepti parte demonstretur*.

Altera vero Praecepti parte demonstratur, diem septimum Dei cultui divinitus dedicatum esse. Nam ita scriptum est, *Sex diebus operaberis, et facies omnia opera tua; septimo autem die Sabbatum Domini Dei tui est*. Quae verba ad eam sententiam referuntur, ut Sabbatum Domino consecratum interpretemur, eique eo die religionis officia tribuamus, septimumque diem intelligamus signum esse quietis Domini.

14. *Cur Iudaeis expedierit certum diem, eumque septimum ad religionis officia praescribere*.

Hic vero dies divino cultui dicatus est, quia rudi Populo minus expediebat habere eam facultatem temporis arbitratu suo deligendi, ne forte Aegyptiorum sacra imitaretur. Itaque ex septem diebus, ultimus ad Deum colendum delectus est: quae quidem res plena mysterii est. Quare Do-

minus 1 in Exodo, et apud 2 Ezechielem signum vocat. *Videte itaque*, ille inquit, *ut Sabbatum meum custodiatis, quia signum est intes me, et vos in generationibus vestris., ut sciatis, quia ego Dominus, qui sanctifico vos.*

1 Exod. 31. 13.
2 Ezech. 20. 12.

15. *Quarum rerum signum fuerit Sabbati celebritas.*

Itaque signum fuit, quod indicabat, homines Deo se dedicare oportere, sanctosque eidem praebere, cum diem ei dicatum videamus esse: siquidem ille dies sanctus est, quod tum precipue sanctitatem, et religionem homines colere debeant.

Vide Augus. Epist. 119. c. 12. Hieron. lib. 15. in Is. c. 56. et lib. 16. in c. 58. & in Ezech. 13. c. 44. D. Thom. in 1. 2. q. 110. art. 4. ad Secundum, & in 2. 2. q. 122. art. 4. Dam. lib. 4. de orth. fid. cap. 24.

Deinde signum est, et quasi monumentum conditae huius admirandae universitatis. Signum praeterea fuit Israelitarum memoriae traditum; quo admoniti, se Dei auxilio a durissimo Aegyptiacae servitutis iugo solutos, ac liberatos esse meminissent. Id quod Dominus ostendit illis verbis, 3 *Memento, quod et ipse servieris in Aegypto, et eduxerit te inde Dominus Deus tuus, in manu forti, et brachio extento: idcirco praecepit tibi, ut observares diem Sabbati*. Est signum item tum spiritualis, tum coelestis Sabbati.

3 Deut. 5. 15.

16. *Quid sit spirituale Populi Christiani Sabbatum.*

Spirituale autem Sabbatum in sancta quadam, et mystica quiete consistit, nimirum, cum 4 vetus homo 5 Christo consepultus ad vitam renovatur, atque iis in actionibus, quae Christianae pietati conveniunt, se studiose exercet. Debent enim, qui 6 aliquando erant tenebrae, nunc autem lux in Domino sunt, ut filii lucis, in omni bonitate, iustitia, et veritate ambulare, 7 neque communicare operibus infructuosis tenebrarum.

Aug. sup. Genes. ad lit. l. 4. c. 12. & Ep. 119. cap. 11.
4 Rom. 6. 6. Eph. 4. 22.
5 Rom. 6. 4.
6 Eph. 5. 7.
7 Ibidem 11.

17. *Quod sit Beatis etiam suum Sabbatum.*

Coeleste vero Sabbatum est, ut ait D. Cyrillus eum locum Apostoli tractans, 8 *Relinquitur ergo Sabbatismus Populo Dei*, illa vita, in qua omni-

Cyrill. lib. 4. in Ioannem c. 51.
8 Hebr. 4. 9.

1 Isa. 35. 8. 9. bus bonis cum Christo viventes fruemur, peccato radicitus extirpato, secundum illud, 1 *Non erit ibi leo, et mala bestia non ascendet per eam,*
2 Sap. 7. *sed erit ibi semita, et via sancta vocabitur*: 2 omnia enim bona, mens Sanctorum in visione Dei adipiscitur. Quare fideles hortandi erunt his
3 Heb. 4. 11. verbis, et a Pastore incitandi, 3 *Festinemus ingredi in illam requiem*.

18. *Judaeis alii dies, quam septimus, fuere festivi*.

Praeter diem septimum habebat Populus Iu-
4 Exodi 12. 33. et 14. Vide Cyril. lib. 17. de Ador. in spir. et verit. daeus alios etiam festos, et sacros dies 4 Divina Lege constitutos, quibus maximorum beneficiorum memoria renovaretur.

19. *Quare Apostoli non septimum hebdomadae diem, sed primum divino cultui consecrarint*.

Greg. Naz. orat 43. Dam. lib. 4. cap. 24. Leo Ep. 81. ad Dioscor. Gen. 1. 3. Marci 16. 2. Apoc. 1. 10. Gen. 1. 3.

Placuit autem Ecclesiae Dei, ut diei Sabbati cultus, et celebritas in Dominicum transferretur diem. Nam ut eo die primum lux orbi terrarum illuxit; sic Redemptoris nostri, qui ad vitam aeternam nobis aditum patefecit, Resurrectione, quae eo die fuit, è tenebris ad lucem vita nostra revocata est: unde et Dominicum diem Apostoli dici voluerunt. Solemnem praeterea hunc diem esse in sacris Litteris animadvertimus, quod
5 Act. 2. 2. eo die mundi creatio initium habuit, quodque 5 Spiritus Sanctus Discipulis datus est.

20. *Quamobrem ad diem Dominicum alia festa Christianis accesserint*.

Vide cap. Pronunciandum de cons dist. 3. et ca. Conquestus de feriis. Quomodo autem haec festa a traditione Apostolica emanarint, colligi potest ex Act. 20. 16. et 2. Cor. 16. Can. 7.

Alios autem dies festos ab Ecclesiae initio, et consequentibus deinde temporibus, Apostoli, et sancti Patres nostri instituerunt, ut pie, et sancte Dei beneficiorum memoriam coleremus. Inter eos autem celeberrimi habentur illi dies, qui ob Redemptionis nostrae mysteria religioni consecrati sunt: deinde, qui Sanctissimae Virgini Matri, tum vero Apostolis, Martyribus, caeterisque Sanctis cum Christo regnantibus dicantur: in quorum victoria Dei bonitas, et potentia lau-

datur, ipsis debiti honores tribuuntur, atque ad eorum imitationem Fidelis Populus incitatur.

21. *Quomodo ex hoc Praecepto ad ocium fugiendum Fideles incitentur.*

Et quoniam ad hoc Praeceptum servandum magnam vim ea ipsius pars habet, quae illis verbis expressa est, *Sex diebus operaberis, septimus autem dies Sabbatum Domini Dei tui est*, Parochus debet illam pattem diligenter explicare. Etenim ex his verbis colligi potest, Fideles hortandos esse, ne ociosi, et desides vitam traducant, sed potius Apostolicae vocis memores, 1 negocium suum quisque agat, 2 et operetur manibus suis, sicut ab eo praeceptum fuerat. Praeterea hoc Praecepto illud Dominus iubet, ut sex ipsis diebus opera nostra efficiamus, ne aliquid eorum, quae aliis haebdomadae diebus fieri, agive oporteat, in diem festum reiiciatur, atque ita animus a rerum divinarum cura, studioque avocetur.

1 1. Thess. 4. 11. 2 Ephe. 4. 28. 2. Thess. 3. 10.

22. *Quid maxime diebus festis agere sit prohibitum.*

Tertia deinde Praecepti pars explicanda est, quae quodammodo describit, qua ratione Sabbati diem colere debeamus, praecipue autem explicat, quid illo die facere prohibeamur. Quare inquit Dominus, *Non facies omne opus in eo tu, & filius tuus, et filia tua, servus tuus, et ancilla tua, iumentum tuum, et advena, qui est intra portas tuas*. Quibus verbis ad id primum instituimur, ut, quaecunque divinum cultum impedire possunt, omnino vitemus. Facile enim perspici potest, omne servilis operis genus prohiberi, non quidem ea re, quod sua natura aut turpe, aut malum sit, sed quoniam mentem nostram a divino cultu, qui finis Praecepti est, abstrahit. Quo magis peccata Fidelibus vitanda sunt, quae non solum animum a divinarum rerum studio avocant, sed nos a Dei amore prorsus seiungunt.

Aug. Tract. 3. in Ioan. & in Ps. 32. Tho. 2. 2. qu. 122. art. 4. Vide supra Sect. 11.

23. *Externae actiones, quae ad Dei cultum referuntur, Sabbato non interdicuntur.*

Tho. loco supra citato.

Neque tamen eae actiones, nec ea opera vetantur, quae ad divinum cultum attinent, etiamsi servilia sint, ut altare instruere, templa alicuius festi diei causa ornare, et reliqua huius generis. Ideoque a Domino dictum est, 1 Sacerdotes in templo Sabbatum non violare, et sine crimine esse.

1 Matt. 12. 5. Levit. 24. 8. Num. 18. 9. Ioan. 7. 22. 23.

24. *Quaedam etiam servilia opera ob necessitatem diebus festis conceduntur.*

Multa licent in diebus festis, vide c. licet de feriis, et cap. Conquestus eodem in fine.

Sed neque earum rerum opera hac Lege prohiberi existimandum est, quarum iactura facienda sit, si die festo praetermittantur, quemadmodum sacris etiam Canonibus permissum est. Multa alia Dominus in Evangelio festis diebus fieri posse declaravit, quae facile Parochus apud sanctos 2 Matthaeum, et 3 Ioannem observabit.

2 Matt. 12. 3. 4. 5. Marci 3. 4. Lucae 6. 3. 4. 3 Ioan. 5. 8.

25. *Cur iumenta quiescere Dominus voluerit.*

Sed, ut nulla res praetermitteretur, cuius actione hic Sabbati cultus impediretur, facta est iumenti mentio, quo animalium genere impediuntur homines, quo minus Sabbatum diem colant. Si enim die Sabbati alicui operis actioni iumenti usus destinatur, necessaria est etiam ad id hominis opera qui iumentum agat. Itaque solum per se opus facere non potest, sed hominem, qui illud molitur, adiuvat. Eo autem die nemini opus facere licet, ergo neque iumentis, quorum ad id opera homines utuntur. Itaque huius Praecepti Lex eo etiam spectat, ut si iumentorum laboribus Dominus parcere vult, eo certe magis ipsi cavere debeant, ne inhumani sint in eos, quorum opera, atque industria utuntur.

Servi, et ancillae die festo non sunt a cultu Dei avocandi.

26. *Quibus praecipue in operibus Christiani diebus festis se exercere debeant.*

Neque vero Parochus illud praetermittere debet, ut diligenter doceat, quibus in operibus, atque actionibus Christiani homines diebus festis

Missa die festo integre audienda. Concil. Agathen. c. 47. et de cons.

exercere se debeant. Illae vero eiusmodi sunt, ut ad Dei templum accedamus, eoque loco pia, sinceraque animi attentione sacrosanctae Missae Sacrificio intersimus, divina Ecclesiae Sacramenta, quae ad salutem nostram instituta sunt, ad animae vulnerum curationem crebro adhibeamus.

dist. 1. cap. Missas item Conc. Aurel. can. 28. ibi. capit. Cum ad celebrandas.

Nihil vero est, quod opportunius, aut melius Christianis hominibus fieri possit, quam si peccata sua Sacerdotibus saepe confiteantur. Ad quam rem perficiendam poterit Parochus Populum adhortari, sumpta huius probandae rei ratione, et copia ex iis, quae de Poenitentiae Sacramento suo loco tradita, et praecepta sunt. Neque solum ad hoc Sacramentum Populum excitabit, sed sedulo etiam, atque etiam ad illud adhortabitur, ut sacrosanctum Eucharistiae Sacramentum crebro percipiant.

Poenitentiae, et Eucharistiae Sacramentum diebus festis frequentandum. Aug. de Eccl. dogm. cap. 53. et habetur de cons. dist. 2. cap. Quotidie.

Attente praeterea, diligenterque sacra Concio fidelibus audienda est. Nihil enim minus ferendum est, neque tam profecto indignum, quam Christi verba contemnere, aut negligenter audire. Exercitiatio item, et studium Fidelium in precibus, divinisque laudibus frequens esse debet, praecipuaque eorundem cura; ut, quae ad Christianae vitae institutionem pertinent, ea diligenter addiscant, seduloque se exerceant in iis officiis, quae pietatem continent; pauperibus, et egenis eleemosynam tribuendo, aegros homines visitando, moerentes, quique dolore afflicti iacent, pie consolando. Nam, ut est apud Sanctum Iacobum, 1 religio munda, et immaculata apud Deum, et Patrem haec est, visitare pupillos, et viduas in tribulatione eorum. Ex his, quae dicta sunt, facile erit colligere, quae contra huius Praecepti regulam committuntur.

Concio frequentanda, Iustin. Apol. 2. ex Actis 20 Indignum est Christi verba contemnere. August. lib. 50. Homil. et habetur in qu. 2. c. interroga.

Pietatis opera diebus potissimum festis exercenda. Sie faciebant veteres Christiani, ut colligi potest ex Apost. Cor. 16. 1. 2.

1 Iacobo. 1. 27.

27. *Cur necesse fuerit certos quosdam dies divino cultui deputare?*

Parochi vero officium in eo item esse debet, ut certos quosdam locos in promptu habeat, un-

Legant ad hoc argumentum de cons. dist. 3. et titulum de feriis in Decreto.

Ignat. in Epi. ad Philippens. Leo ser. 3. de Quadrag. August. serm. 3. de Quadrag. August. ser. 25. de Tempore.

de rationes, atque argumenta sumat, quibus Populo illud maxime persuadeatur, ut huius Praecepti legem summo studio, accurataque diligentia servet. At hoc plurimum valet, ut Populus scilicet intelligat, ac plane perspiciat, quam iustum, ac rationi consentaneum sit, nos certos quosdam dies habere, quos totos divino cultui tribuamus, Dominumque nostrum, a quo summa, et innumerabilia beneficia accepimus, agnoscamus, colamus, ac veneremur. Si enim iussisset, nos quotidie religionis cultum sibi tribuere, nonne pro suis erga nos beneficiis, quae maxima, et infinita sunt, omnis opera danda esset, ut prompto, alacrique animo eius dicto obedientes essemus? Nunc vero, paucis ad eius cultum institutis diebus, non est, cur nos negligentes, atque difficiles in eius officii functione simus, quod sine gravissima culpa praetermittere non possumus.

28. *Quae utilitas ad eos redeat, qui sedulo huic Praecepto obtemperaverint.*

Sic, qui festa Mosaicae Legis Hierosolymis legitime observabant, in conspectum Domini venire dicebantur. Exod. 23. 17. et Deut. 16. 16.

Demonstret deinde Parochus, quanta huius Praecepti virtus sit, ut ii, qui illud recte servaverint, in conspectu Dei esse, cum eoque colloqui videantur. Nam et precibus faciendis Dei maiestatem contemplamur, et cum eo colloquimur: et, Concionatoribus audiendis, Dei vocem accipimus, quae ad aures nostras eorum opera pervenit, qui de rebus divinis pie, sancteque concionantur: tum in altaris Sacrificio praesentem Christum Dominum adoramus. Et his quidem bonis illi maxime fruuntur, qui hoc Praeceptum servant diligenter.

29. *Quid contra de illis sentiendum sit, qui hanc Legem omnino neglexerint.*

1 Matt. 18. 17. Lucae 10 16. Ioan. 10. 21. Heb. 13. 17.

Qui vero hanc Legem omnino negligunt, ii, cum Deo, 1 et Ecclesiae non obediant, neque eius Praeceptum audiant, et Dei, et Sanctarum Legum hostes sunt. Quod animadverti potest ex eo, quod Praeceptum hoc eiusmodi est, ut nullo

labore servari queat. Cum enim Deus non labores nobis imponat, quos vel difficillimos eius causa suscipere deberemus, sed quietos, illis diebus festis a terrenis curis liberos esse iubeat, magnae temeritatis indicium est, huius Praecepti Legem recusare. Exemplo nobis esse debent supplicia, quae de illis Deus sumpsit, qui illud violarunt; ut ex libro Numerorum licet intelligere. Ne igitur in hanc Dei offensionem incidamus, operae pretium erit, saepe illud verbum, *Memento*, cogitatione repetere, magnasque illas utilitates, et commoda sibi ante oculos proponere, quae ex festorum dierum cultu percipi supra declaratum est, et multa alia ad id genus pertinentia: quae bonus, et diligens Pastor, ut occasionis ratio postulabit, copiose, lateque persequi poterit.

Num. 15. 35. 36.

DE QUARTO
PRAECEPTO
CAPUT V.

Honora Patrem tuum, et Matrem tuam, ut sis longaevus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.

1. *Quae sit huius Praecepti dignitas, et quomodo cum superioribus conveniat.*

CUM in superioribus Praeceptis summa sit vis, et dignitas, merito, quae nunc persequimur, quia maxime necessaria sunt, proximum locum obtinent. Nam illa 1 finem, qui Deus est, continuo spectant: haec nos ad proximi charitatem erudiunt: etsi longius progressa, ad Deum, idest, illud extremum 2, cui gratia proximum ipsum diligimus, perducunt. Quamobrem 3 Christus Dominus Praecepta illa duo de diligendo Deo, et proximo similia inter se esse dixit. Hic autem locus, dici vix potest, quantas habeat utilitates, cum et suos fructus ferat, uberes quidem illos, et praestantes, et sit tanquam signum, ex quo primi Praecepti obedientia, et cultus elucet. 4 *Qui non diligit*, inquit Divus Ioannes, *fratrem suum, quem videt; Deum, quem non videt, quomodo potest diligere?* Ad eundem modum, si parentes, quos secundum Deum diligere debemus, non veneramur, et colimus, cum nobis in conspectu fere semper sint; Deo, 5 summo parenti, et optimo, qui nullum sub aspectum cadit, quem honorem, quem cultum tribuemus? Ex quo

In Praeceptis primae Tabulae magna dignitas, sed in Secundae Tabulae Praeceptis est magna necessitas, vide Aug. in Ps. 32. conc. 1.

1 1. Tim 1 5.

2 Aug. l. 3. de Doctrina Christ. c. 10. et lib. 50. Hom. 38. 39.

3 Matt. 22. 39. Mar. 12. 31.

4 1. Ioan 4. 20. Signum dilectionis Dei ex dilectione parentum elucet.

5 Malach. 1, 6.

perspicuum est, utraque Praecepta inter se congruere.

2. *Quam late pateat huius Praecepti vis, et quantum parentes ex hoc Praecepto adiuventur.*

Huius autem Praecepti usus latissime patet: nam praeter eos, qui nos genuerunt, multi praeterea sunt, quos in parentum loco colere debemus 1 vel potestatis, vel 2 dignitatis, vel 3 utilitatis, vel praestantis alicuius muneris, et officii nomine. Parentum praeterea, maiorumque omnium laborem levat: cum enim id in primis curent, ut quos habent in sua potestate, ii recte, et divinae legi convenienter vivant, erit haec cura perfacilis, si omnes intelligant, Deo authore, et monitore, summum honorem parentibus tribui oportere. Quod ut praestare possimus, necesse est nosse quandam differentiam, quae est inter Praecepta primae, et secundae Tabulae.

Parentis nomen cum late pateat, fit ut istud Praeceptum ad plures extendatur.

1 4. Reg. 5. 13.
2 1. Cor. 4. 15.
3 Eccl. 4. 10.

3. *Praeceptorum Legis in duas Tabulas quorsum facta sit distinctio?*

Ergo haec primum a Parocho sunt explicanda, idque in primis moneat, 4 Divina Decalogi Praecepta fuisse in Tabulis incisa: in quarum altera, quemadmodum a Sanctis 5 Patribus accepimus, tria illa continebantur, quae iam sunt exposita: reliqua vero in alteram Tabulam erant inclusa. Atque haec nobis perapposita fuit descriptio, ut Praeceptorum rationem ordo ipse distingueret. Nam quicquid in Sacris Litteris Divina Lege iubetur, aut vetatur, id duorum generum oritur ex altero: aut enim erga Deum, aut erga homines charitas in omni officio spectatur. Et quidem charitatem in Deum superiora tria Praecepta docent: quod vero ad hominum coniunctionem, et societatem pertinet, id reliquis septem Praeceptis continetur. Quocirca non sine causa eiusmodi facta est distinctio, ut alia ad priorem, alia ad alteram Tabulam Praecepta referantur.

Primae, et Secundae Tabulae differentia latius exponitur.

4 Exod. 24. 12. et 31. 18. Deut. 4. 13. & 5. 22. & 9. 9. 10.
5 Clem. Alexand. lib. 6. Stromatum. Mag. in 3. dist. 37. Alex. de Ales. 3. p. q. 29. mem 2. art. 3.

4. *Quomodo charitas erga Deum tribus primis Praeceptis, et charitas erga proximum caeteris*

contineatur: et quae sit inter utraque differentia?

Vide Aug. in Ps. 31. con. 1. & Tho. in 2. 2. q. 122. art. 1. & 2.

Nam superioribus tribus Praeceptis, de quibus dictum est, quasi subiecta materies, quam tractent, est Deus, id est, summum bonum; caeteris vero proximi bonum: illis summus, his proximus amor est propositus: illa finem, haec autem ea, quae ad finem referuntur, spectant.

Deus per se amandus. Bernard. in lib. de diligendo Deo. Quomodo omnes homines propter Deum diligendi. Aug lib. 3. de doct. Christi c. 129. & lib. 4. Conf. c. 9. 10. 11. 12.

Praeterea charitas Dei ex ipso pendet: Deus enim per se, non alterius rei causa, summe diligendus est. Charitas autem proximi a charitate Dei ortum habet, atque ad eam tanquam ad certam regulam dirigenda est. Nam si parentes charos habemus, si dominis paremus, si dignitate antecedentes reveremur, id ea re maxime faciendum est, quod eorum procreator est Deus, eosque aliis praeesse voluit, quorum opera caeteros homines regit, ac tuetur: qui cum nobis author sit, ut eiusmodi personas revereamur; idcirco id praestare debemus, quia a Deo hoc ipso honore dignantur. Ex quo fit, ut honor, quem parentibus habemus, Deo potius, quam hominibus haberi videatur. Sic enim apud Sanctum Matthaeum est, cum de observantia in superiores agit, 1 *Qui recipit vos, me recipit*: et Apostolus in Epistola ad Ephesios, servos instituens, 2 *Servi*, inquit, *obedite dominis carnalibus cum timore, et tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo, non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed quasi servi Christi.*

1 Matt. 10. 40.

2 Eph. 6. 5. idem habetur 1. Pet. 2. 18.

5. *Quomodo Charitas Dei nullo fine, charitas vero proximi suis finibus circumscribatur.*

Augeri charitas in infinitum potest. Aug. super Ps. 62. & Th. in 2. 2. q. 24. art. 7. & 8. & confirmatur ex Ap. Phil. 3.

Accedit, quod Deo nullus honor, nulla pietas, nullus cultus satis digne tribuitur, in quem amor augeri infinite potest, propertereaque nostra erga illum charitas in dies fiat ardentior necesse est, quem ex eius iussu, 3 ex toto corde, ex tota anima, ex totis viribus amare debemus. At charitas, qua proximum complectimur, suis finibus circumscribitur. 4 Iubet enim Dominus pro-

3 Deut. 6. 5. Matt. 22. 37. Marc. 12. 30. Lucae 1. 27.

4 Levit. 19. 18.

ximos diligere, sicut nos ipsos: quod si quis eos fines egressus fuerit, ita ut parem Deo, et proximis amorem tribuat, is maximum scelus admittit. 1 *Si quis venit ad me*, inquit Dominus, *et non odit patrem suum, et matrem suam, et uxorem, et filios, et fratres, et sorores, adhuc autem, et animam suam, non potest meus esse discipulus*: in quam sententiam etiam dictum est, 2 *Sine, ut mortui sepeliant mortuos suos*, cum quidam primum humare patrem vellet, postea Christum sequi. Cuius rei dilucidior illa apud Sanctum Matthaeum explicatio est: 3 *Qui amat patrem, aut matrem plusquam me, non est me dignus*.

Matt. 22. 30. Deus, & proximus nequaquam pari amore diligendi, vide Thom in 2. 2. q. 6. art. 2.

1 Lucæ 14. 26.

2 Matt. 8. 22. Lucæ 9. 60.

3 Matt. 10. 37.

6. *Quomodo parentes sint amandi, quaque ex causa illis subinde non obtemperandum sit.*

Nec tamen ulla dubitatio est, quin parentes vehementer amandi, observandique sint; sed ad pietatem in primis necessarium est Deo, 4 qui parens est, et effector omnium, praecipuum honorem, et cultum tribui; ideoque mortales parentes amari, ut ad coelestem, sempiternumque Patrem tota amoris vis referatur. Quod si interdum parentum iussa Dei Praeceptis repugnent; non dubium est, quin liberi parentum cupiditati Dei voluntatem anteferre debeant, divinae illius sententiae memores, 5 *Obedire oportet Deo magis, quam hominibus*.

Secundum Deum parentes diligendi, & colendi sunt. vide Thom. in 2.2. q. 101. art. 4.

4 Deut. 32. 6. Is. 63. 16. & 64. 8. Hier. 31. 9. Mach. 2. 10.

Parentibus filii quando teneantur non obedire.

5 Act. 4. 19.

7. *Quid in huius Praecepti sententia proprie Honorandi vox denotet.*

Quibus rebus expositis, Parochus verba Praecepti interpretabitur, atque illud primum, *Honorare*, quid sit. Est enim de aliquo honorifice sentire, et quae illius sunt, maximi putare omnia. Huic autem honori haec omnia coniuncta sunt, amor, observantia, obedientia, et cultus. Scite autem in Lege posita est *Honoris* vox, non amoris, aut metus, etiamsi valde amandi ac metuendi parentes sunt. Etenim, qui amat, non semper observat, et veneratur, qui metuit non semper

Honorare quid sit. vide Tho. in 1. 2. q. 122. art. 5. & in 2. 2 q. 63. art. 3. & Arist. in 1 Eth. 1. cap. 6. Cur hic Honorandi verbum positum sit, Thom. in 1. 2. q. 122. art. 5. ad 3.

diligit: quem vero aliquis ex animo honorat, item amat, et veretur. Haec cum Parochus explicaverit, tum aget de patribus, quique sint ii, qui vocentur hoc nomine.

Primo dicuntur patres secundum carnem.

8. *Quinam patris nomine hic intelligantur?*

Nam, etsi de iis praecipue patribus Lex loquitur, ex quibus generati sumus, tamen ad alios quoque pertinet hoc nomen, quos etiam complecti Lex videtur; quemadmodum ex pluribus divinae Scripturae locis facile colligimus. Praeter illos igitur, qui nos procrearunt, patrum genera item alia sunt in sacris Litteris, quod antea attigimus, quibus singulis suus honor debetur. Ac primum Ecclesiae Praesides, et Pastores, et Sacerdotes patres dicuntur; quemadmodum ex Apostolo constat, qui ad Corinthios scribens, 1 *Non* inquit, *ut confundam vos, haec scribo, sed ut filios meos charissimos moneo: nam si decem millia paedagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres: nam in Christo Iesu per Evangelium ego vos genui*: et in Ecclesiastico scriptum est. 2 *Laudemus viros gloriosos, et parentes nostros in generatione sua.*

Secundo Ecclesiae Praesides, & Sacerdotes.

1 1. Cor. 4. 14. Iud 17.10.&18.19 4. Reg 2. 12.13. & 6 21. 13. 14. Isa. 22. 21. Ps. 44. 17.

2 Eccl. 44. 1.

Tertio Magistratus.

Deinde ii, quibus aut imperium, aut Magistratus, aut potestas comissa est, qui Rempublicam gubernant. Patres appellantur. 3 Sic Naaman a famulis Pater vocabatur.

3 4 Reg. 5. 15. 1. Reg. 24. 12.

Quarto tutores, paedagogi, & magistri.

Praeterea patres eos dicimus, quorum procurationi, fidei probitati, sapientiaeque alii commendantur: cuiusmodi sunt tutores, et curatores, paedagogi, et magistri. Quare Eliam, et Eliseum filii Prophetarum patrem vocabant.

1. Mach. 2. 65.

Quinto grandaevi, Levi. 19. 32. Sap. 2. 10. & 4. 6.

Postremo patres dicimus senes, et aetate confectos, quos etiam vereri debemus. Atque hoc in Parochi Praeceptis maximum sit, ut doceat, patres, cuiuscumque sint generis, praesertim vero eos, ex quibus nati sumus, a nobis honorandos, de quibus divina Lex praecipue loquitur.

9. *Cur parentibus secundum carnem Christia-*

norum filii praecipuum honorem impendere debeant?

Sunt enim immortalis Dei quasi quaedam simulachra; in iisque ortus nostri imaginem intuemur, ab iis nobis vita data est, iis Deus usus est, uti nobis animum, mentemque impertiret, ab iis ad Sacramenta deducti, ad religionem, ad humanum cultum, civilemque instituti, ad morum integritatem, et sanctitatem eruditi sumus. Doceat vero Parochus, merito nomen matris in hoc Praecepto expressum, ut eius beneficia, et merita erga nos consideremus, quanta cura, quantaque solicitudine nos in utero gesserit, quanto cum labore, et dolore pepererit, ac educarit.

Patres secundum carnem sunt Dei simulacra, quod nostri sint Alterum principium.

Tho. in 2 2. q. 101. ar. 2.

Matribus quanta filii debeant, vide Tob. 3. 4 & Eccl. 7. 29. & 2. 30. Malach. 7. 27.

10. *Quibus rationibus honore afficiantur carnales parentes.*

Porro ita observandi parentes sunt, ut, quem eis tribuimus, honor ex amore, atque intimo animi sensu depromptus videatur: quibus hoc officium debetur maxime, cum erga nos sint ita affecti, ut nullum laborem, nullam contentionem, nulla pericula nostri causa refugiant, nihilque illis accidere possit iucundius, quam ut filiis se charos esse sentiat, quos maxime diligunt. Ioseph 1 cum in Aegypto honore, et amplitudine Regi esset proximus, 2 patrem, qui in Aegyptum venerat, honorifice excepit: et Salomon matri advenienti 3 assurrexit, eamque veneratus in regio solio ad dexteram collocavit.

Primus modus, quo parentes debent honorari

Tange instantiam Deuter. 33. Qui dicit Patri suo, & matri suae, nescio vos, &c. Solve id ex Matt. 10 in fine.

1 Gen. 40 37.

2 Gen 46. 29. & 47. 7.

3 2. Reg. 2. 19.

Alia praeterea sunt honoris officia, quae in parentes conferri debent. Nam eos etiam tum honoramus, cum a Deo suppliciter petimus, ut eisdem bene, et feliciter omnia eveniant, ut in maxima gratia, et honore sint apud homines, ut ipsi Deo, ac Sanctis, qui in coelis sunt, commendatissimi sint.

Pro eis Deus orandus.

Item parentes honoramus, cum nostras rationes ad eorum arbitrium, voluntatemque conferimus. Cuius rei suasor Salomon, 4 *Audi*, inquit, *fili mi, disciplinam patris tui, et ne dimittas le-*

Eorum voluntati standum est.

4 Prov. 1. 8. vide item Eccl. 3. fere per totum.

gem matris tuae, ut addatur gratia capiti tuo, et torques collo tuo: cuiusmodi sunt etiam Divi Pauli cohortationes, 1 *Filii, obedite parentibus vestris in Domino: hoc enim iustum est*: item, 2 *Filii obedite parentibus per omnia: hoc enim placitum est Domino*: et sanctissimorum hominum exemplis confirmatur: etenim 3 Isaac, cum a patre ad sacrificium vinciretur, modeste sine recusatione paruit; et 4 Rechabitae, ne a patris consilio unquam discreparent, vino se in perpetuum abstinuerunt.

1 Ephes. 6. 1.
2 Col. 3. 20.
3 Gen. 22. 8.
4 Ier. 35. 6. 7. 8.

Parentes studiose imitandi.

Item parentes honoramus, cum eorum recte facta, moresque imitamur: iis enim plurimum tribuere videmur, quorum esse volumus quam simillimi. Item parentes honoramus, quorum consilia non modo exquirimus, verum etiam sequimur.

11. *Quomodo parentibus in necessitate constitutis sit subveniendum, et maxime in mortis periculo.*

Quomodo subveniendum parentibus, vide apud Bas. in Hom. de Honore parentum, & in Hexam. Hom. 9.

Item, quibus subvenimus, ea impertientes, quae victus, cultusque desiderat. Quod Christi testimonio comprobatur, qui Pharisaeorum impietatem redarguens, *Quare et vos*, inquit, *transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Nam Deus dixit, Honora patrem, et matrem, et qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Quicunque dixerit patri vel matri; munus quodcunque est ex me, tibi proderit, et non honorificabit patrem suum, ac matrem suam: et irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram.*

Item Amb lib 5. Hexam. c. 16. Conc. Gang can. 16. & cap Est probanda, & cap. Caeterum, & cap. Pasce. dist. 86. vide item Tho. in 2. 2. q. 101. ar 2. & 4.
Matt. 15. 4. 5.
Hier. in lib. 2. com. in Mat.
Aug. lib. 2. qu. Ev. cap. 14.

Et honoris quidem officia parentibus tribuere semper debemus, sed tum maxime, cum periculose aegrotant. Danda enim opera est, ne quid praetermittant, quod vel ad peccatorum Confessionem attinet, vel ad reliqua Sacramenta, quae a Christianis hominibus percipi debent, cum mors appropinquat: idque nobis curae sit, ut pii, religiosique homines eos crebro intervisant, qui vel

imbecillos confirment, et consilio iuvent, vel optime animatos ad spem immortalitatis erigant; ut cum mentem a rebus humanis excitarint, totam coniiciant in Deum. Sic fiet, ut fidei, spei, et charitatis beatissimo comitatu, ac religionis praesidio muniti, mortem non modo non pertimescendam, cum necessaria sit, sed cum aditum ad aeternitatem expediat, etiam appetendam censeant.

12. *Quomodo mortuis parentibus honorem exhibeamus.*

Postremo vel mortuis parentibus honor tribuitur, si iis funus facimus, si exequias cohonestamus, si honorem sepulturae impertimus, si iusta, et sacrificia anniversaria curamus, si, quae ab iis legata sunt, diligenter persolvimus.

Vide Gen. cap. 25. & 35. & 50. per totum.

13. *Quo pacto Episcopi, et Sacerdotes sint honorandi.*

Honorandi autem sunt non modo ii, ex quibus nati sumus, verum etiam alii, qui Patres appellantur, ut Episcopi, et Sacerdotes, ut Reges, ut Principes, ut Magistratus, ut tutores, ut curatores, ut magistri, ut paedagogi, ut senes, et caeteri huiusmodi. Digni enim sunt, qui ex charitate, ex obedientia, ex ope nostra fructus percipiant, sed alius alio magis. De Episcopis, et aliis Pastoribus ita scriptum est. 1 *Qui bene praesunt Presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime, qui laborant in verbo, et doctrina.* Iam vero, quanti erga Apostolum amoris documenta Galatae dederunt? Quibus illud benevolentiae testimonium tribuit, 2 *Testimonium enim perhibeo vobis, quia si fieri posset, oculos vestros eruissetis, et dedissetis mihi.*

Patres honore, & officio qui sint. Episcopi, Pastores, & Sacerdotes.

1 1. Tim. 5. 17. vide Amb. in com. in eum locum.

2 Gal. 4. 15. Sacerdotibus suppeditanda sunt ad victum necessaria

14. *Quomodo Sacerdotibus necessaria ad victum suppeditari debeant.*

Quin etiam Sacerdotibus ea suppeditanda sunt, quae ad vitae usus necessarios requiruntur. Quare Apostolus, 3 *Quis*, inquit, *militat suis stipendis unquam?* et in Ecclesiastico scriptum est, 4

3 1. Cor. 7.
4 Eccl. 7. 33. 34.

Matt. 10. 10. & 22. 13. Lucae 10. 1. 1. Tim. 5. 18. Levit. 27. 3. 32. Num. 18. 21. Deut. 12. 6. & 14. 23. Conc. Aurel. I. c. 17. Later. mag. c. 53. Tr. Syn. sess. 25. c. 13. 1 Heb 13. 17. 2 Matt. 23. 2. 3.

Honorifica Sacerdotes, et propugna te cum brachiis, da illis partem, sicut mandatum est tibi, primitiarum, et purgationis. Illis etiam obtemperandum esse, docet Apostolus: 1 *Obedite*, inquit, *Praepositis vestris, et subiacete eis: ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestri reddituri*. Quin potius a Christo Domino praeceptum est, ut vel improbis Pastoribus obtemperemus, cum dicat, 2 *Super cathedram Moysi sederunt Scribae, et Pharisaei: omnia ergo, quaecunque dixerint vobis, servate, et facite, secundum opera vero eorum nolite facere: dicunt enim, et non faciunt*.

15. *Magistratibus politicis honorem deferendum ostenditur*.

Magistratus Politici.

Idem de Regibus, de Principibus, de Magistratibus, et reliquis, quorum potestati subiicimur, dicendum est. Iis vero quod honoris, cultus, observantiae genus tribuendum sit, Apostolus ad 3 Romanos late explicat, 4 pro quibus etiam orandum esse monet: et Divus Petrus, 5 *Subiecti*, inquit, *estote omni humanae creaturae propter Deum, sive Regi, quasi praecellenti, sive Ducibus, tanquam ab eo missis*. Nam si quem eis cultum tribuimus, is ad Deum refertur: habet enim venerationem hominum excellens dignitatis gradus, quia divinae potestatis est instar: in quo etiam Dei providentiam veneramur, qui publici muneris procurationem iis attribuit, 6 quibusque utitur tanquam potestatis suae ministris.

3 Rom. 1. 2. 13. Sap. 6. 2. 3 4. Tit. 3. 1. 4 1. Tit. 2. 2. 5 1. Pet. 2. 13.

6 Vide Is. 10. 6 & 45. 1. 2. Ier. 27. 6. 7. Ezech. 29. 18. 19.

16. *Cur Magistratibus Politicis, etiam improbis, sit obtemperandum, et quando non sit*.

Nec enim hominum improbitatem, aut nequitiam, si tales sunt Magistratus, sed divinam authoritatem, quae in illis est, reveremur: ut, quod permirum fortasse videtur, quamvis in nos sint inimico, infensoque animo, quamvis implacabiles, tamen non satis digna causa sit, cur eos non perofficiose observemus. Nam et 7 Davidis magna in Saulem officia extiterunt, cum ei ta-

7 2. Reg. 17. 18. 19.

men esset offensior : quod innuit illis verbis, 1 *Cum iis, qui oderunt pacem, eram pacificus.* 1 Ps. 119. 7.

At vero, si quid improbe, si quid inique imperent, cum id non ex potestate, sed ex iniustitia, atque animi perversitate agant, omnino non sunt audiendi. Ubi haec Parochus singillatim exposuerit, deinceps consideret, quodnam praemium, quamque consentaneum iis propositum sit, qui divino huic praecepto obediunt.

17. *Quod praemium obedientiae in parentes divinitus sit propositum.*

Cur filii parentibus morigeri diu vivant. Th. in 2. 2. q. 122. a. 5. ad 4.

Nam in eo fructus est maximus, ut diu vivant, propterea quod digni sunt, qui beneficio quam diutissime perfruantur, cuius memoriam perpetuo conservant. Cum igitur, qui parentes colunt, iis gratiam referant, a quibus lucis, et vitae usuram habent; iure, et merito vitam ad summam senectutem perducunt. Tum adiungenda est divinae promissionis illustris explanatio; neque enim solum sempiternae, ac beatae, sed huius etiam, quam in terris agimus, vitae usus promittitur. Cuius sententiae interpres est D. Paulus; cum inquit, 2 *Pietas ad omnia utilis est, habens promissionem vitae, quae nunc est, et futurae.*

Utriusque vita felix usus promittitur.

2 1. Tim. 4. 8.

18. *Diuturnae vitae promissio quanti hic facienda sit.*

Nec vero haec merces aut exigua est, aut contemnenda, etiamsi sanctissimis viris, ut 3 Iob, ut 4 Davidi, ut 5 Paulo, mors fuerit optabilis, et aerumnosis, ac miseris hominibus vitae propagatio sit iniucunda. Nam illorum verborum adiunctio, *Quam Dominus Deus tuus dabit tibi*, non modo temporis diuturnitatem ad vivendum, sed otium, quietem, incolumitatem ad bene vivendum pollicetur. Nam in Deuteronomio non solum inquit, 6 *Ut longo vivat tempore*, sed illud etiam addit, *Ut bene sit tibi* : quod deinde ab 7 Apostolo repetitum est.

3 Iob. 3. 3. & 10. 1.
4 Psal. 119. 5.
5 Philipp. 1. 23.

6 Deut. 5. 16.
7 Eph. 6. 3.

19. *Quomodo, qui parentes honorant, etiamsi cito moriuntur, huius Praecepti praemium capiant.*

Præmium hic pro missum non tam in diuturnitate, quam incolumitate vitae est repositum.

Haec autem bona iis suppetere dicimus, quorum pietati Deus gratiam referat. Aliter enim divini promissi fides, et constantia non erit, cum interdum, qui maiorem pietatem parentibus praestiterunt, iis vita brevior sit. Quibus id quidem contingit, vel quod iis optime consulitur, qui prius e vita excedunt, quam a virtutis, et officii religione discedant (1 rapiuntur enim, ne malitia mutet intellectum eorum) aut ne fictio dicipiat animam illorum; vel quia dum pernicies, et rerum omnium perturbatio impendent, e corporibus evocantur, ut communium temporum acerbitatem evadant. 2 *A facie enim malitiae*, inquit Propheta, *collectus est iustus*. Quod fit, ne eorum aut virtus, aut salus periclitetur, cum a mortalibus flagitiorum poenas repetit Deus: vel ne tristissimis temporibus ex propinquorum, amicorumque calamitatibus acerbissimos luctus sentiant. Quare metuendum est maiorem in modum, cum bonis viris immatura mors accidit.

1 Sap. 4. 11.

2 Is. 57. 1.

Cum boni viri immatura morte tolluntur, superstitibus supervenire solent plagæ.

20. *Quibus poenis ii afficiantur, qui huius Praecepti praevaricatores existunt.*

Ingrati filii graviter puniendi.

Ac quemadmodum iis, qui grati in parentes sunt, officii merces, et fructus est a Deo propositus, sic ingrati, et impii filii gravissimis poenis reservantur. Scriptum est enim, 3 *Qui maledixerit patri suo, vel matri, morte moriatur*: et, 4 *Qui affligit patrem, et fugat matrem, ignominiosus erit, et infelix*: et 5 *Qui maledicit patri suo, vel matri, extinguetur lucerna eius in mediis tenebris*: et 6 *Oculum, qui subsannat patrem, et qui despicit partum matris suae, suffodiant eum corvi de torrentibus, et comedant eum filii aquilae.* Qui parentibus iniuriam intulerunt, 7 multos fuisse legimus, in quibus ulciscendis Dei iracundia exarsit. Non enim Davidem inultum reliquit, sed sceleri debitas poenas dedit 8 Absalon; quem, ob eius scelus, tribus transfixum hastis punivit.

3 Exod. 21. 16. Levit. 20. 9. Matt. 15. 4.
4 Prov. 19. 26.
5 Prov. 20. 20.
6 Prov. 30. 17.
Quali poena protervi filii digni sint, vide in Deut. 21. 18. 19.
7 Gen. 9. 22. & 26. 34. & 35. 22. & 49. 4.
8 2. Reg. 18. 14. 15. 16.

De iis vero, qui Sacerdotibus non obtemperant, scriptum est, 1 *Qui superbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille.*

1 Deut. 17. 12.

21. *Quibus potissimum rationibus parentes se dignos honore illo, divinitus praescripto, reddere possint.*

Et quemadmodum divinae Lege sancitum est, ut parentibus filii honorem habeant, ut pareant, ut obsequantur; sic parentum propria officia sunt, atque munera, ut sanctissimis disciplinis, ac moribus filios imbuant, iisque optima dent vivendi praecepta; ut ad religionem instructi, et parati, Deum sancte, inviolateque venerentur: 2 quod a parentibus Susannae factum esse legimus.

Quod sit Parentum in filios officium, colligi potest ex Gen. 20. 19. Exod. 12. 26.& 13. 18. Iob. 115. Prov. 19. 17. Eccl. 7. 26. Prov. 3. 24. Eccles. 30. fer. per totum. 2 Dan. 13. 3.

Itaque Sacerdos parentes commoneat, ut se liberis magistros praebeant virtutis, aequitatis, continentiae, modestiae, et sanctitatis, triaque praesertim declinent, in quibus offendere saepe consueverunt, primum, ne quid acerbius in liberos aut loquantur, aut statuant, quod Apostolus in epistola ad Colossenses ita praecepit, 3 *Patres nolite ad indignationem provocare filios vestros, ut non pusillo animo fiant.* Nam periculum est, ne fracto, abiectoque animo sint, dum omnia timent. Quare illud praecipiat, ut nimiam severitatem effugiant, malintque liberos corrigere, quam ulcisci.

Primum.

3 Tria parentibus in educatione liberorum vitanda.

Col. 2. 21. Ephes. 6. 4.

22. *Quomodo parentes erga liberos remissi esse non debeant, nec eis ut nimis amplum patrimonium relinquant, nimis laborare.*

Deinde, si qua culpa commissa est, cum necessaria sit castigatio, et obiurgatio, ne quid liberis per indulgentiam dissolute remittant. Saepe enim filii parentum nimia lenitate, et facilitate depravantur. Quamobrem a dissoluta indulgentia deterreat exemplo Heli summi Sacerdotis, qui, quod in liberos indulgentior fuerat, 4 maximo supplicio est affectus.

Secundum.

Heli exemplum nimiae Parentum indulgentiae.

4 1. Reg. 2. 22. sic & David. 2. Reg. 13. 20.

3. Reg. 1. 6. Item mater filiorum Zebedaei. Matt. 20. Vide Ambr. lib. 5. de fide ad Gratianum c. 3.

Postremo, ne, quod foedissimum est, in filiorum educatione, ac doctrina, praepostera consilia ineant. Etenim permulti in hac una cogitatione, curaque versantur, ut opes, ut pecunias, ut lautum, amplumque patrimonium liberis relinquant; quos non ad religionem, non ad pietatem, non ad bonarum artium disciplinam, sed ad avaritiam, et ad rem familiarem augendam cohortantur; nec

Tertium.

de filiorum existimatione, aut salute sunt soliciti, dummodo pecuniosi sint, et praedivites: quo

Huc referri possunt, quae habentur. Eccl. 2. 18. 19. & 5. 12. 14. & 6. 2. 3.

quid dici, aut cogitari turpius potest? Ita fit, ut ad illos non tam rerum copias, quam sua scelera, et flagitia transferant, quibus tandem non ad Coelum se duces praebent, sed ad Inferorum supplicia sempiterna. Sacerdos igitur optimis praeceptis parentes instituat, eosque ad 1 Tobiae exem-

1 Tob. 4. per tot.

plum, ac similem virtutem excitet, ut, cum filios ad Dei cultum, et sanctimoniam probe erudierint, ab iis etiam amoris, et observantiae, et obsequii uberrimos fructus capiant.

DE QUINTO PRAECEPTO

CAPUT VI.

Non occides.

1. *Quis sit eius doctrinae, quae hoc Praecepto includitur, fructus, et utilitas.*

Magna illa, quae pacificis hominibus proposita est, felicitas, 1 *Quoniam filii Dei vocabuntur*, Pastores maxime commovere debet, ut huius Praecepti disciplinam fidelibus diligenter, accurateque tradant. Nam ad conciliandas hominum voluntates nulla melior ratio iniri potest, quam si eiusmodi Praecepti Lex recte explicata, ab omnibus ita, ut oportet, sancte servetur; quoniam tum sperare licet, ut summa animi consensione coniuncti homines concordiam, et pacem maxime colant.

1 Matt. 5. 9.

Homines quantum ex hoc Praecepto commodi capiant.

Sed quam necesse sit Praeceptum hoc explicare, ex eo perspicitur, quod 2 immensa illa universae terrae inundatione facta, hoc unum in primis est, quod Deus hominibus interdixit, 3 *Sanguinem*, inquit, *requiram animarum vestrarum de manu cunctarum bestiarum, et de manu hominis*. In Evangelio etiam, quo primum veteres Leges a Domino explicatae sunt, in iis haec prima est, de qua apud Sanctum Matthaeum ita scriptum est, 4 *Dictum est enim, Non occides*, et reliqua, quae hac de re eo ipso loco deinceps commemorantur.

Deus etiam ante Legem homicidium interdixit.

2 De qua Gen. 6. & 7. per totum.

3 Gen. 9. 5.

4 Matt. 5. 21.

Fideles praeterea attente, libenterque praeceptum hoc audire debent. Si enim eius vis spectatur, ad vitam cuiusque tuendam valet, quoniam iis

Deus vitae nostrae hoc Praecepto consuluit.

verbis, *Non occides*, homicidium omnino interdictum est. Itaque singuli homines tanta cum voluptate animi illud accipere debent, perinde ac si, ira Dei proposita, aliisque gravissimis poenis nominatim prohibitum sit, ne quis eorum laedatur. Ergo ut Praeceptum hoc auditu iucundam est, ita eius peccati cautio, quod Praecepto prohibetur, iucunditatem habere debet.

2. *Quid hoc Praecepto cum vetetur, tum iubeatur.*

1 Matt. 5. 21. 23. Exod 21. 12. 13. 14 Levit. 24. 17. 2 Coloss. 3. 8. 12. Ephes. 4. 26.

Cum autem huius Legis vim 1 Dominus explicaret, in eo duo contineri ostendit; alterum, ne occidamus, quod a nobis fieri vetitum est: alterum 2 quod facere iubemur, ut concordi amicitia, charitateque inimicos complectamur, pacem habeamus cum omnibus, cuncta denique incommoda patienter feramus.

Bestiarum caedes non est prohibita. D.Th. in 2.2. q.64. a 1. 3 Gen. 9. 2. Exo. 12. per tot. & passim. Aug. lib. 1. de civ. Dei c. 20. vide eundem de moribus Manich. l. 2. c. 13. 14. 15.

3. *Licet bestiis vesci, et animalia occidere.*

In eo autem, quo caedes prohibetur, illud primum docendum est, quae caedes sint eiusmodi, quae hac Praecepti Lege non vetentur. Nam 3 bestias occidi non est prohibitum; quoniam si illis vesci, a Domino hominibus est concessum, fas item est, illas occidi. Qua de re ita Sanctus Augustinus, *cum audimus*, inquit, *Non occides*, *non accipimus*, *hoc dictum esse de fructetis*, *quia nullus est iis*, *sensus*, *nec de irrationalibus animalibus*, *quia nulla nobis ratione sociantur*.

4. *Licet homines in iudicio vel morti adiudicare, vel interimere.*

Aug. ep. 154. ad Publicol & habetur 23. qu. 5 c. De occidend. & in ep. 54. ad Maced. & habetur ead. c. Non est iniquitatis; & multa alia ib. Vide item Th. in 2. 2. q. 64. art. 1.

Alterum permissum caedis genus est, quod ad eos Magistratus pertinet, quibus data est necis potestas, qua ex Legum praescripto, iudicioque in facinorosos homines animadvertunt, et innocentes defendunt. Quo in munere cum iuste versantur, non modo ii caedis non sunt rei, sed huic divinae Legi, qua caedes vetantur, maxime obediunt. Cum enim Legi huic finis is propositus sit, ut hominum vitae, salutique consulatur;

Magistratuum item, qui legitimi sunt scelerum vindices, animadversiones eodem spectant, ut, audacia, et iniuria suppliciis repressa, tuta sit hominum vita. Quare David, 1 *In matutino*, inquit, *interficiebam omnes peccatores terrae, ut disperderem de civitate Domini omnes operantes iniquitatem*.

1 Psal. 100. 8.

5. *Quomodo etiam, qui in bello iusto occidunt, rei caedis non sint*.

Qua ratione, ne illi quidem peccant, qui iusto bello, non cupiditate, aut crudelitate impulsi, sed solo publicae utilitatis studio, vitam hostibus adimunt. Sunt praeterea eiusmodi caedes, quae nominatim Dei iussu fiunt. 2 Levi filii non peccaverunt, qui uno die tot millia occiderunt: qua caede facta, sic ad eos locutus est Moyses, 3 *Consecrastis manus vestras hodie Domino*.

Bello iusto licere homines occidere, colligitur ex Gen. 14.15. Exo 17. 9. 10. 1. Reg. 14. 15. & 17. 51. Luc. 3. 14.
2 Exod. 32. 26.
3 Ibid.

6. *Huius Praecepti reus non est, qui hominem fortuito casu interimit*.

Neque vero huius Praecepti reus est, qui non sponte, nec meditato, sed fortuito hominem occidit. Qua de re in Deuteronomii libro ita est, 4 *Qui percusserit proximum suum nesciens, et qui heri, et nudius tertius nullum contra eum odium habuisse comprobatur, sed abiisse simpliciter cum eo in syluam ad ligna caedenda, et in succisione lignorum securis fugerit manum, ferrumque lapsum de manubrio amicum eius percusserit, et occiderit*.

4 Deut. 19. 5.
Fortuita caedes culpam non habet, si in rei honestae, & licitae occupatione ea contingat. Vide dist. 5. cap. Si quid.

Hae caedes eiusmodi sunt, quae, quia non voluntate, neque de industria inferuntur, propterea non omnino in peccatis numerantur. Quod S. Augustini sententia comprobatur, *Absit enim*, inquit, *ut ea, quae propter bonum, ac licitum facimus*, si quid per haec praeter voluntatem nostram cuiquam mali acciderit, nobis imputetur.

August. ep. 154. ad Publicol.

7. *Quomodo homicidii reus sit, qui casu caedem fecit*.

In quo tamen duabus de causis peccari potest, altera, si quis in re iniusta occupatus hominem

Videatur Trid. Syn. sess. 14. Decr. de Reform. c. 7.

occiderit (exempli causa si quis gravidam mulierem pugno vel calce percuteret, ex quo abortus sequeretur, fuisset quidem illud praeter percussoris voluntatem, non tamen praeter culpam, cum illi non liceret ullo modo gravidam mulierem percutere) 1 altera, si non omnibus circumspectis, negligenter, et incaute aliquem occiderit.

Exod. c. 21.22.

Sicut fuit peccatum Lamech.

8. *Licet etiam salutis suae tuendae causa alterum occidere.*

Qua etiam ratione, si quis salutis suae defendendae causa, omni adhibita cautione, alterum interemerit, hac Lege non teneri satis apparet. Atque hae quidem, quas modo commemoravimus, caedes sunt, quae hoc Legis Praecepto non continentur, quibus exceptis reliquae omnes prohibentur, sive homicidam quis spectet, sive qui occiditur, sive modos, quibus cedes fit.

9. *Nemini licet privata authoritate caedem facere.*

Nam, quod ad eos pertinet, qui caedem faciunt, nemo plane excipitur, non divites, non potentes homines, non domini, non parentes, sed delectu omni, et discrimine remoto, occidere vetitum est omnibus.

10. *Nemo prorsus est, qui hac Lege tutus esse non possit.*

Si vero ii spectantur, qui interficiuntur, ad omnes haec Lex pertinet: nec quisquam est tam humilis, et abiectae conditionis homo, quin Legis huius vi defendatur. Neque vero seipsum interficere cuipiam fas est, cum vitae suae nemo ita potestatem habeat, ut suo arbitratu mortem sibi consciscere liceat: ideoque huius Legis verbis non ita praescriptum est, *Ne alium occidas*, sed simpliciter, *Ne occidas*.

11. *Quot modis hoc Praeceptum violari contingat.*

Sin autem multiplicem caedis faciendae modum attendimus, nemo est, qui excipiatur. Non so-

lum enim suis cuiquam manibus, aut ferro, aut lapide, aut baculo, aut laqueo, aut veneno, vitam homini eripere non licet; sed consilio, ope, auxilio, aut alia quacunque ratione id fieri prorsus vetitum est. In quo summa tarditas, stuporque Iudaeorum fuit, qui crederent se hoc Praeceptum servare, si manus tantum a caede abstinerent. Sed homini Christiano, qui interprete Christo, didicit hanc Legem spiritualem esse, nempe, quae non manus solum puras, sed animum etiam castum, sincerumque nos habere iubet, illud non satis omnino est, quod illi satis cumulate se praestare arbitrabantur. Nam ne irasci quidem cuiquam licere in Evangelio traditum est, cum dicat Dominus, *Ego autem dico vobis, Omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio: qui autem dixerit fratri suo, racha, reus erit gehennae ignis.*

Iudaeorum quam stupidum fuerit de homicidio iudicium.

Matt. 5. c. 5. 25.

12. *Quomodo quis irascendo peccare, vel non peccare possit.*

Ex quibus verbis perspicuum est, eum culpa non carere, qui fratri succenseat, quamvis iram animo inclusam contineat; qui vero eius irae significationem aliquam dederit, graviter peccare; at multo gravius, qui non vereatur fratrem dure accipere, et ei convitium facere. Et quidem hoc verum est, si nulla subsit irascendi causa; nam irae causa, quae a 1 Deo, 2 Legibusque conceditur, ea est, cum in eos animadvertimus, qui nostro imperio, potestatique parent, si in eis sit culpa. Chsistiani enim hominis ira non a carnis sensibus, sed a Spiritu Sancto proficisci debet, 3 cum nos templa Sancti Spiritus, 4 in quibus Iesus Christus habitet, esse conveniat.

Interpretatio verborum Christi ex Aug. l. 1. de serm Domini in monte. Iuste ira.

1 Psal. 45. Eph. 4. 26.

2 Videtur alludere ad id quod ait lex ff ad leg. Iuliam de adul.

3 1. Cor. 6. 19.

4 Ep. 3. 17.

13. *Quomodo homines perfecte hanc Legem observent, et quam multi in eam peccent.*

Multa praeterea sunt a Domino tradita, quae ad perfectam huius Legis rationem pertinent, qualia illa sunt, 5 *Non resistere malo, sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, prae-*

5 Matt. 5. 39. Luc. 6. ubi non habetur, in dexteram,

sed in maxillam. *be illi et alteram: et ei, qui vult tecum in iudicio contendere, et tunicam tuam tollere, dimitte ei et pallium: et quicunque te angariaverit mille passus, vade cum illo & alia duo.* Ex his, quae iam commemorata sunt, animadvertere licet, quam proclives sint homines ad ea peccata, quae hoc Prrecepto vetita sunt, quamque multi reperiantur, qui si minus manu, animo saltem caedis scelus committunt.

Aug. ep. 5. ad Marcellinum.

14. *Quantum in sacris Litteris homicidium Deus detestetur.*

Quam grave peccatum sit homicidium.

Et quoniam huic tam periculoso morbo remedia in sacris Litteris adhibita sunt, Parochi est officium ea diligenter fidelibus tradere. Praecipuum autem illud est, ut intelligant, quam nefarium sit peccatum hominis caedes, idque vel 1 plurimis maximisque Sanctarum Litterarum testimoniis perspici potest; usque enim adeo homicidium detestatur Deus in Sanctis Litteris, 2 ut a bestiis caedis hominum poenam se repetiturum dicat, 3 ac belluam, quae hominem laeserit, occidi iubeat. Neque aliam ob causam a sanguine hominem abhorrere voluit, nisi ut omni ratione a nefaria hominis caede et animum, et manus abstineret.

1 Genes. 4. 10. Exod. 21. 12. Lev. 24. 12.
2 Gen. 9.
3 Exod. 21. 28.

15. *Quantum sit scelus hominis caedes, ratione demonstsatur.*

Hanc rationem tangit D. Th. in 2. 2. q 64. ar. 5.

Sunt enim homicidae humani generis, atque adeo naturae hostes acerbissimi, qui quantum in eis est, universum Dei opus evertunt, cum hominem tollunt, cuius causa is omnia, 4 quaecunque procreata sunt, se fecisse testatur. Imo vero in Genesi, 5 cum prohibitum sit hominem occidi, quia illum Deus ad imaginem suam, et similitudinem creavit, insignem Deo iniuriam is facit, quasique violentas illi manus inferre videtur, qui eius imaginem è medio tollit. Hoc divina animi cogitatione meditatus David, gravissime de sanguinariis hominibus conquestus est il-

4 Gen. 1. 26. vide Th. in 1. p. qu. 69. a. 1. & 2.
5 Gen. 9. 6.

lis verbis, 1 *Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem*, neque simpliciter dixit, *Occidunt*, sed, *Effundunt sanguinem*: quae verba ad detestabilis illius sceleris amplificationem, immanemque illorum crudelitatem ostendendam, protulit: utque declararet in primis, quam praecipites illi Diabolico quodam impulsu ad id facinus ferantur, dixit, *Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem*.

1 Psal. 12. 3. Prov. 1. 16. Isa. 59. 7. Rom. 3. 15.

Psal. 13. 3.

16. *Quid in hoc Praecepto Deus faciendum imperet*.

Iam vero, quae in hoc Praecepto servanda esse Christus Dominus iubet, eo spectant, ut 2 pacem cum omnibus habeamus. Inquit enim, cum hunc locum interpretaretur: 3 *Si offers munus tuum ad altare, et ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid adversum te, relinque ibi munus tuum ante altare, et vade prius reconciliari fratri tuo, et tunc venies, offeres munus tuum*; et quae sequuntur. Quae ita a Parocho explicabuntur, ut doceat, sine ulla exceptione omnes charitate complectendos esse: ad quam in huius Praecepti explicatione fideles, quam maxime poterit, incitabit, quod in eo proximi diligendi virtus maxime elucet. Cum enim odium hoc Praecepto aperte vetetur, quoniam 4 qui fratrem suum odit, homicida est, certe illud consequitur, ut amoris, et charitatis Praeceptum detur.

Pax, et dilectio mutua servanda.

2 Rom. 12. 18. Hebr. 12. 14.

3 Matt. 5. 24. Ambr. lib. 1. Offic. c. 48.

4 I. Ioan. 3. 15.

17. *Quae officia sunt charitatis, quae hoc Praecepto continentur*.

Cumque hac Lege de charitate, et amore praeceptum sit, tum omnium etiam illorum officiorum, atque actionum, quae charitatem ipsam consequi solent, Praecepta traduntur, 5 *Charitas patiens est*, inquit Divus Paulus: patientia igitur nobis praecipitur, 6 in qua nos animas nostras possessuros Salvator docet. Beneficentia deinde charitatis comes est, et socia; quoniam 6 charitas benigna est. Benignitatis autem, atque bene-

5 I. Cor. 13. 5.

Quomodo charitas haec omnia sit, vide Th. in 2. 2. q. 23. art 4 ad 2.

6 Lucae 21. 19.

Beneficentia, et eius officium.

Vide Th. in 2. 2. qu. 3. art 1. 2 1. Cor. 13. 5.

ficentiae virtus late patet, eiusque officium in iis rebus maxime versatur, ut pauperibus suppeditemus res necessarias, cibum esurientibus, sitientibus potum demus, nudos vestiamus, et quo quisque opis nostrae magis indiget, eo in illum plus liberalitatis conferamus.

18. *Quomodo omnium charitatis officiorum perfectissimum sit inimicorum dilectio.*

Th. in 2. 2. qu. 25. art 8 9.

1 Matt 5 44. 2 Rom. 12. 20. Prov. 25. 21. 1 Cor. 13. 4.

Haec beneficentiae, et bonitatis officia, quae per se sunt illustria, eo fient illustriora, si inimicis praestentur. Ait enim Salvator, 1 *Diligite inimicos vestros, benefacite iis, qui oderunt vos*: quod etiam Apostolus monet illis verbis 2 *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum; si sitierit, potum da illi: hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput eius: noli vinci a malo, sed vince in bono malum*. Deinde, si charitatis Legem spectemus, quae benigna est, omnia, quaecunque ad mansuetudinem, lenitatem, aliasque id generis virtutes pertinent, officia colere, ea Lege praescribi intelligemus.

19. *Qua praecipue re charitas proximi, quae hic imperatur, elucescat.*

Condonandas esse iniurias haec loca Scripturae demonstrant. Deut 32. 35. 1. Reg. 25. 32. 33. 26. et 24. 5. 7. 8. 2. Reg. 19. 20. Psal. 7 5. Eccl. 28. per tot. Isa 58. 6. Matt. 6. 14. 15. Marc. 11. 25. 26. Lucae 6. et 38. Act. 7. 60.

At vero longe omnium praestantissimum officium, quod charitatis plenissimum est, in quo nos maxime exercere convenit, illud est, ut iniurias, quas accepimus, aequo animo remittamus, atque condonemus. Quod ut plane efficiamus, saepe nos divinae Litterae, ut antea dictum est, monent, atque hortantur; cum non beatos solum eos dicant, qui ita prorsus faciunt, sed erratorum etiam veniam iisdem a Deo datam affirment: qui vero hoc ipsum facere negligunt, aut omnino recusant, illam non consequuntur. Sed quoniam ulciscendi libido hominum mentibus fere insita est, Parochus maximam in eo diligentiam ponat, necesse est, ut iniuriarum oblivisci, easque remittere Christianum hominem oportere, non doceat solum, sed penitus etiam fidelibus

persuadeat. Cumque hac ipsa de re apud sacros Scriptores multa fiat mentio, eos consulat; ad refellendam eorum pertinaciam, qui in ulciscendi cupiditate animo obstinato sunt, atque obfirmato, argumenta in promptu habeat, quae illi Patres gravissima, atque ad eam rem maxime accommodata pie adhibuerunt.

Vide Tert in Apoc. 31. et 37. August. tract. 81. in Ioann. et libr. 50. Hom. 6. et ser. 61. de Temp.

20. *Quibus praesertim rationibus odium reprimendum sit, inducendique sint fideles ad iniuriarum oblivionem.*

Verum haec potissimum tria explicanda sunt. Primum est, ut, qui se iniuriam accepisse putat, ei maxime persuadeatur, illum detrimenti, aut iniuriae praecipuam causam non fuisse, quem ipse ulcisci cupit. Sic admirabilis ille Iob fecit, qui a Sabaeis hominibus, a Chaldaeis, et a Daemone graviter laesus, nulla tamen habita eorum ratione, ut vir rectus, et homo admodum pius, recte, pieque iis verbis usus est, 1 *Dominus dedit, Dominus abstulit.* Itaque patientissimi illius viri oratione, et exemplo Christiani homines sibi persuadeant, quod verissimum est, omnia, quaecunque in hac vita patimur, a Domino, qui iustitiae omnis, misericordiaeque parens est, et author, proficisci.

Prima ratio reprimendi odii. Non potest habere concordiam cum Christo, cum discors voluerit esse cum Christiano.

1 Iob 1.21. et 2.10.

21. *Homines nos persequentes Dei ministri, ac satellites sunt, quamvis id ex mala voluntate faciant.*

Neque vero, ille nos, cuius est immensa benignitas, ut inimicos punit, sed uti filios corrigit, ac castigat. Nec profecto, si recte animadvertimus, in hisce rebus homines aliud omnino sunt, nisi ministri, et quasi satellites Dei; et quanquam homo potest male aliquem odisse, pessimeque illi cupere; tamen, nisi permissu Dei, nocere nullo modo potest. Hac ratione 2 adductus Ioseph, fratrum impia consilia, sic 3 David iniurias, sibi a Semei illatas, aequo animo tulit. Ad hanc item rem illud argumenti genus valde

Poenas omnes afflictiones divinitus hominibus immitti ad certam aliquam utilitatem omnibus debet esse persuasissimum. Amos 3. 6.

2 Prov. 3. 11. Hebr. 12. 6. Apoc 3. 19.
3 Gen. 45. 5. 6. 7. 2. Reg. 16. 10. 11. 12.

Chrysost. tom. 5. in Homil. quod nemo laeditur, nisi a seipso.

pertinet, quod Sanctus Chrysostomus graviter, atque erudite pertractavit; neminem scilicet, nisi a seipso laedi. Nam qui se iniuriose tractatos esse opinantur, si rem recta secum via reputent, comperient, nullam profecto se ab aliis iniuriam, aut damnum accepisse. Etsi enim, quibus ipsi laeduntur, ea extrinsecus eveniunt, tamen se maxime ipsi offendunt, cum animum odio, cupiditate, invidia nefarie contaminant.

22. *Quae ad eos commoda proveniant, qui iniurias libenter condonant.*

Secunda ratio inducens ad iniuriarum oblivionem.

Alterum est, quod duo praecipua commoda complectitur, quae ad eos pertinent, qui pio erga Deum studio adducti, iniurias libenter remittunt. Quorum primum illud est, 1 quod aliena debita remittentibus promisit Deus, fore, ut ipsi etiam peccatorum veniam impetrent: ex quo promisso, quam gratum illi sit hoc pietatis officium, facile apparet. Alterum commodum est, quod nobilitatem quandam, et perfectionem assequimur, quoniam condonandis iniuriis, quodammodo Dei similes efficimur: 2 qui Solem suum oriri facit super bonos, et malos, et pluit super iustos, et iniustos.

1 Matt. 6. 14 et 18. 33.

2 Matt. 5. 45. Lucae 6. 27.

23. *Quae, et quot incommoda ex odio inimicorum proveniant.*

Tertia ratio.

Postremo explicanda sunt incommoda illa, in quae nos tum incidimus, cum iniurias, quae nobis illatae sunt, condonare nolumus. Itaque Parochus illis, qui sibi in animum inducere non possunt, ut inimicis ignoscant, ob oculos ponat, odium non solum grave peccatum esse, sed etiam diuturnitate peccandi gravius inhaerere. Cum enim is, in cuius animo hic affectus insederit, inimici sanguinem sitiat, illius ulciscendi spe plenus, dies, noctesque in perenni quadam mala mentis agitatione ita versatur, ut nunquam a caedis, aut nefariae alicuius rei cogitatione cessare videatur. Quo fit, ut iis vel nunquam, vel maximo nego-

Odii perversitas. Vide Th. in 2. 2. qu. 34. a. 3. et 4.

tio ad id impellatur, ut aut prorsus ignoscat, aut aliqua saltem ex parte iniurias remittat. Quare merito vulneri comparatur, cui telum infixum haeret.

24. *Multa peccata ex odio nasci demonstratur.*

Multa praeterea incommoda, et peccata sunt, quae hoc uno odii peccato, tanquam vinculo quodam coniuncta tenentur: ideoque Divus Ioannes in hanc sententiam ita dixit, 1 *Qui fratrem suum odit, in tenebris est, et in tenebris ambulat, et nescit, quo eat: quia tenebrae obcoecaverunt oculos eius*: itaque saepius labatur, necesse est. Etenim quo pacto fieri potest, ut dicta aliquis, aut facta illius probet, quem oderit? Hinc temeraria, et iniqua iudicia existunt, irae, invidiae, obtrectationes, et alia eiusmodi, quibus illi quoque implicari solent, qui aut cognatione, aut amicitia iuncti sunt. Itaque saepe fit, ut ex uno peccato multa existant. Neque iniuria dicitur 2 hoc peccatum esse Diaboli; quandoquidem 3 ipse ab initio homicida fuit. Quamobrem Dei Filius Dominus noster Iesus Christus, cum sibi mortem afferre Pharisaei cuperent, 4 illos a patre Diabolo genitos esse dixit.

1 Ioan. 2. 11.
2 1. Ioan. 3. 10 11
3 Ioan 8. 44.
Diabolus homicidii, et odii verus parens.
4 Ioan. 8. 44.

25. *Remedia adversus peccatum odii.*

Sed praeter haec, quae dicta sunt, unde sceleris huius detestandi rationes peti possunt, alia quoque remedia, et ea profecto maxime opportuna, Sanctarum Litterarum monumentis tradita sunt. Ac primum omnium remedium, et maximum est Salvatoris nostri exemplum, quod ad imitandum nobis proponere debemus. Is enim, cum 5 ne minima quidem peccati suspicio in eum cadere posset, virgis caesus, spinis coronatus, et cruci denique affixus, eam habuit orationem plenissimam pietatis, 6 *Pater ignosce illis, quia nesciunt, quid faciunt*: cuius aspersionem sanguinis testatur 7 Apostolus, melius loquentem, quam Abel.

Christi exemplum valet ad reprimendum odium.
5 Isa. 53. 9.
Ioan. 8. 46.
1. Petr. 2. 2.
1. Ioan. 3. 5.
6 Luc. 23. 4.
7 Heb. 12. 24.

Novissimorum memoria valet ad odium reprimendum.
1 Eccl 7.40.

Alterum autem remedium ab Ecclesiastico propositum est, ut mortem, atque illum Iudicii diem recordemur, 1 *Memorare*, inquit ille, *novissima tua, et in aeternum non peccabis*. Quae sententia eodem spectat, ac si dicat. *Illud saepe etiam atque etiam cogita, brevi fore, ut mortem obeas: proinde, quia tali tempore tibi optatissimum erit, et maxime necessarium summam Dei misericordiam impetrare, eam tibi ob oculos iam nunc, perpetuoque proponans necesse est: ita enim fiet, ut immanis illa ulciscendi cupiditas tibi exhauriatur, cum ad misericordiam Dei implorandam nullum aptius, maiusve remedium invenias, quam oblivionem iniuriarum, et amorem in eos, qui te, aut tuos re, aut oratione violarint.*

DE SEXTO PRAECEPTO

CAPUT VII.

Non moechaberis.

1. *Quo pertineat istud Praeceptum, quaque ratione a Parochis tractandum sit.*

Quare post Praeceptum de homicidio, illud ponatur, quod ad adulterium spectat.

QUoniam viri, et uxoris vinculum arctissimum est, et nihil utrique iucundius accidere potest, quam intelligere, se mutuo quodam, et singulari amore diligi, contra nihil molestius, quam sentire a se debitum, ut legitimum amorem alio transferri; recte quidem, atque ordine illam, quae hominis vitam a cede tuetur, Legem, haec, quae de moechia, sive adulterio est, consequitur, ut Sanctam illam, et honorabilem Matrimonii coniunctionem, unde magna charitatis vis existere solet, nemo ullo adulterii scelere violare, aut dirimere audeat. Sed tamen in hac ipsa re explicanda cautus admodum sit Parochus, et prudens, et tectis verbis rem commemoret, quae moderationem potius desiderat, quam orationis copiam. Verendum est enim, dum is late, atque copiose nimis explicare studet, quibus modis homines ab huius Legis praescripto discedant, in illarum rerum sermonem forte incidat, unde excitandae potius libidinis materia, quam restinguendae illius ratio emanare solet.

De adulterio recte, et moderate est loquendum.

2. *Quae in hoc Praecepto iussa comprehendantur.*

Sed quoniam hoc Praecepto multa continentur, quae praetermittenda non sunt, ea suo loco explicabuntur a Parochis. Eius igitur duplex vis est,

altera, qua disertis verbis adulterium vetatur, altera, quae eam sententiam inclusam habet, ut animi corporisque castitatem colamus.

3. *Quid sub nomine Moechiae, seu adulterii hic prohibeatur.*

Quid sit adulterium Grat. 36. q. 1. c. 2. Cum vero. Hoc Praecepto omnem impuram libidinem haberi. D. Amb lib. 1. offic. caP. 50. in fine. D. Augustin. qu. 71. super Exod.

Ut autem ab eo, quod prohibitum est docendi initium sumatur, Adulterium est legitimi thori iniuria, sive alienus, sive proprius ille sit. Etenim si maritus cum muliere soluta rem habet, suum ipse thorum violat; si vero solutus vir alienam uxorem cognoscit, adulterii labe thorus alienus inquinatur. Hoc vero adulterii interdicto omnia prohiberi, Divi Ambrosius, et Augustinus authores sunt, quaecunque inhonesta sunt, et impudica. In hanc sententiam haec verba accipienda esse, ex Sacris Litteris tum novi, tum veteris Testamenti licet colligere: nam praeter adulterium alia libidinis genera apud Moysem puniuntur.

4. *Variae libidinum species, quae in Scripturis numerantur.*

Thom. in 2. 2. qu. 154 art. 1.
1 Gen. 38. 24.
2 Deut. 23. 16.
3 Tob. 4. 13.
4 Eccl. 42 15.
5 Matt. 15. 19.
6 1. Thes. 4. 9.
7 1. Cor. 6. 18.
8 1 Cor. 5. 9.
9 Eph. 5. 3.
10 1. Cor. 6. 9.

Est Iudae in 1 Genesi iudicium in nurum suam: est praeclara illa in 2 Deuteronomio Moysis Lex, ne de filiabus Israel ulla esset meretrix: extat praeterea Tobiae ad filium eiusmodi adhortatio, 3 *Attende tibi fili mi ab omni fornicatione*: Ecclesiasticum item, 4 *Erubescite*, inquit, *a respectu mulieris fornicariae*: in Evangelio etiam Christus Dominus inquit, 5 de corde exire adulteria, et fornicationes, quae coinquinant hominem: Apostolus vero Paulus hoc vitium saepe multis, gravissimisque verbis detestatur: 6 *Haec est*, ait, *voluntas Dei, Sanctificatio vestra, ut abstineatis vos a fornicatione*: et 7 *Fugite fornicationem*: et 8 *Ne commisceamini fornicariis*: et 9 *Fornicatio autem, et omnis immunditia, aut avaritia nec nominetur in vobis*: et, 10 *Neque fornicarii, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores Regnum Dei possidebunt.*

5. *Cur praecipue in hoc Praecepto adulterii fit facta mentio.*

Praecipue vero ob eam rem adulterium diserte vetitum est, quia praeter turpitudinem, quae illi cum aliis intemperantiae generibus communis est, iniustitiae quoque peccatum non solum in proximum, sed etiam in civilem societatem adiunctum habet. Est illud item certum, qui se a libidinum caeterarum intemperantia non abstinet, eum ad hanc, quae adulterii est, incontinentiam facile labi. Quare hoc adulterii interdicto facile intelligimus, omne impuritatis, et impudicitiae genus, quo polluitur corpus, prohiberi. Imo vero omnem intimi animi libidinem hoc Praecepto vetitam esse, tum ipsius Legis vis significat, quam spiritualem esse constat, tum Christus Dominus docuit illis verbis: 1 *Audistis, quia dictum est antiquis, Non Moecaberis: ego autem dico vobis, quod omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam moechatus est eam in corde suo.* Haec sunt, quae Fidelibus publice tradenda duximus, si tamen ea addantur, quae a sacra Tridentina Synodo in adulteros, et eos, qui scorta, et pellices alunt, decreta sunt; praetermissis multis aliis, ac variis impudicitiae, et libidinis generibus, de quibus privatim unusquisque a Parocho admonendus erit, ut temporis et personarum ratio postulabit. Sequitur nunc, ut ea explicentur, quae iubendi vim habent.

Cur Legislator omnem impuram libidinem prohibiturus peculiariter adulterii meminerit.

Voluntas pro facto hic habetur.

1 Matt. 5. 28. 29.

Trid. Syn. sess. 24. c. 8. de Refor.

6. *Quid praeter ea, quae prohibentur, hic necessarium observandum praescribatur.*

Docendi igitur sunt Fideles, ac vehementer hortandi, ut pudicitiam, et continentiam omni studio colant, 2 mundentque se ab omni inquinamento carnis, et spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei. In primis autem admonendi sunt, quamvis castitatis virtus in eorum hominum genere magis eluceat, qui pulcherrimum illud, ac plane divinum virginitatis propositum

Castitas unicuique pro diversitate status necessario servanda.

2 1. Cor. 7. 1.

Castitas in triplici hominum genere invenitur, vide Trid. Synod. sess. 24. de Matrim. can. 9.

et sess. 25. de Regularibus cap. 1.

sancte, et religiose colunt, tamen iis etiam convenire, vel qui caelibem vitam agunt, vel Matrimonio iuncti a vetita libidine se puros, et integros servant.

7. *Quae sint potissimum cogitanda volenti libidines suas edomare.*

Castitatis ratio in eo consistit, ut quis a vetita libidine se purum et integrum servet. Quibus cogitationibus remedium adversus libidines sit quaerendum, quamque perniciosa sit libido.

Quoniam vero multa a Sanctis Patribus tradita sunt, quibus docemur domitas habere libidines, et coercere voluptates, ea Parochus studeat populo accurate exponere, atque in hac tractatione diligentissime versetur. Haec autem eiusmodi sunt, partim quae in cogitatione consistunt, partim quae in actione. Quod in cogitatione remedium positum est, id in eo maxime versatur, ut intelligamus, quanta sit huius peccati turpitudo, et pernicies: qua cognita, facilior fiet eius detestandi ratio. Perniciosum, vero scelus esse, intelligi ex eo potest, quoniam propter hoc 1 peccatum a Dei Regno pelluntur, atque exterminanrur homines: quod malorum omnium ultimum est.

Prima ratio.

1 1.Cor.6.9. Apoc. 22.15. Gal.5.19.20.

Secunda.

Et haec quidem calamitas omnium scelerum communis est. Illud autem huius peccati proprium, quod qui fornicantur, in sua ipsi corpora peccare dicuntur, ex sententia Apostoli, ita scribentis, 2 *Fugite fornicationem: omne enim peccatum, quodcunque fecerit homo, extra corpus est, qui autem fornicatur, in corpus suum peccat.* Quod ob eam causam dictum est, quoniam illud iniuriose tractat, cum eius violat sanctitatem. Qua de re ad Thessalonicenses ita Divus Paulus, 3 *Haec est*, inquit, *voluntas Dei sanctificatio vestra, ut abstineatis vos a fornicatione, ut sciat unusquisque vestrum vas suum possidere in sanctificatione, et honore, non in passione desiderii, sicut et gentes, quae ignorant Deum.*

2 1.Cor.6.18.

3 1.Thes.4.5.6.

Tertia ratio.

Deinde, id, quod scelestius est, si homo Christianus meretrici se turpiter dedat, membra, quae Christi sunt, ea meretricis facit. Ita enim Divus Paulus ait, 4 *Nescitis, quoniam corpora vestra membra sunt Christi; tollens ergo membra Christi,*

4 1. Cor. 6.15.

faciam membra meretricis? absit. An nescitis, quoniam, qui adheret meretrici, unum corpus efficitur?

Est praeterea homo Christianus, ut idem testatur, 1 Templum Spiritus Sancti: quod violare nihil aliud est, nisi ab eo Spiritum Sanctum eiicere.

Quarta ratio.
1 1.Cor. 6. 17.

8. *Quibus rationibus adulterii enormitatem intelligere liceat.*

In adulterii autem scelere magna inest iniquitas. Si enim, ut vult Apostolus, 2 qui Matrimonio iuncti sunt, ita eorum alter alterius potestati mancipatus est, ut neuter sui corporis potestatem, iusque habeat, sed mutuo quodam sint inter se quasi servitutis vinculo ita devincti, ut vir ad uxoris voluntatem, contraque uxor ad viri nutum, voluntatemque se accommodare debeat; certe si alteruter corpus suum, quod est alieni iuris, ab eo, cui illud adstrictum est, disiungit, is admodum iniquus est, et nefarius. Et quoniam infamiae metus et ad ea, quae iussa sunt, vehementer incitat homines, et a vetitis magnopere deterret; docebit Parochus, adulterium hominibus insignem turpitudinis notam inurere. Nam Sacris Litteris ita proditum est, 3 *Qui adulter est, propter cordis inopiam, perdet animam suam: turpitudinem, et ignominiam congregat sibi, et opprobrium illius non delebitur.* Verum huius sceleris magnitudo ex supplicii severitate facile perspici potest. Adulteri enim 4 Lege, a Domino in veteri Testamento praescripta, obruebantur lapidibus.

2 1.Cor. 7. 4.
Quod suum non est, alteri tradit adulter
Turpitudinis notam inurit adulterium.
3 Prov. 6. 31. 33.
Ioan. 8. 5.
Lapidibus obruendi.
Trid. Syn. sess. 24. decret. de Reform. Matrim. c. 8.
4 Levit. 20. 10.

9. *Cuiusmodi poenae impuras libidines fere consequi soleant.*

Quin etiam ob unius libidinem, non solum, qui scelus admisit, sed universa interdum civitas, 5 ut de Sichimitis legimus, deleta est. Multa divinae animadversionis exempla in Sacris Litteris prodita sunt, quae ad deterrendos a nefaria libidine homines Parochus colligere poterit, 6 ut

Ob libidinem integra civitas deletur.
5 Gen. 34. 25. 26. 27.
Pentapoleos regio abrobetur.
6 Gen. 19. 24.

Sodomae, et reliquarum finitimarum urbium interitus, 1 Israelitarum, qui fornicati sunt cum filiabus Moab in deserto, supplicium, 2 Beniamitarum deletio. Qui vero mortem effugiunt, intolerabiles tamen dolores, ac poenarum cruciatus, quibus saepe plectuntur, non effugiunt. Nam mente caeci, quae poena gravissima est, ita fiunt, ut neque Dei, neque famae, neque dignitatis, neque filiorum denique, vitaeque suae rationem habeant: hocque pacto adeo nequam, et inutiles fiunt, ut nihil grave committi eis debeat, et ad nullum fere officii munus idonei sint. Huius rei exempla a Davide, et Salomone petere nobis licet: 3 quorum alter, postquam adulteratus est, repente sui dissimillimus, ex mitissimo crudelis extitit, ut Uriam optime de se meritum morti obtulerit; 4 alter cum se totum in mulierum libidinem profudisset, ita a vera Dei religione sese avertit, ut alienos Deos sequeretur. 5 *Aufert igitur*, ut Oseas dixit, *hoc peccatum cor hominis, saepeque excoecat*. Nunc ad ea remedia veniamus, quae in actione consistunt.

1 Num 25. 4.
2 Iudic. 20. per totum.
Israelitae in deserto trucidantur.
Beniamitae prope delentur.
Homines mente obcaecantur, et ad omnia inepti efficiuntur.
3 2. Reg. 11. 12. per tot.
4 Reg 11. per tot.
5 Ose. 4. 11.

10. *Quibus modis homines ad libidinem incitentur, quos illi evitare praecipue debeant.*

Quorum primum illud est, ut otium maxime fugiamus, in quo Sodomitae homines, 6 ut est apud Ezechielem, cum hebescerent, in spurcissimum illud nefariae libidinis scelus praecipites lapsi sunt.

Deinde crapulâ magnopere est vitanda. 7 *Saturavi eos*, inquit Propheta, *et moechati sunt*; quoniam venter expletus, et saturatus libidinem parit. Hoc ipsum illis verbis Dominus significavit: 8 *Attendite vobis, ne forte graventur corda vestra in crapula, et ebrietate*: hoc item Apostolus: 9 *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria*.

Sed maxime animus ad libidinem oculis inflammari solet: quo pertinet illa Christi Domini sen-

De remediis libidinis in actione consistentibus Otia fugienda. Crapula vitanda.
6 Ezec. 16. 49.
7 Ier. 5. 7.
Vide Hier. de custodia virg. ep. 22. 34.
8 Luc. 21.
Rom. 13. 13.
9 Eph. 5. 18.
Obitus.

sententia : 1 *Si oculus tuus scandalizat te, erue eum, et proiice abs te*. Multae praeterae sunt Prophetarum de eadem re voces, ut est apud Iob: 2 *Pepigi foedus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine*. Sed multa denique ac pene innumerabilia sunt exempla malorum, quae ex oculorum aspectu ortum habuerunt. Sic 3 David, sic 4 Rex Sichem peccavit, 5 hocque item pacto senes illi Susannae calumniatores deliquerunt.

1 Matt. 5. 30. et 18. 9. Marc. 9. 47.
2 Iob. 31. 1. Thren 3. 5. Eccl. 9. 5.
3 2. Reg. 11.
4 Gen. 34. 2.
5 Dan. 13. 8.

11. *Mulierum exquisitus ornatus, sermonesque obscoeni, et alia luxuriae incitamenta fugienda*.

Ornatus elegans, et exquisitus. Isa. 3.

Elegantior item ornatus, quo oculorum sensus valde excitatur, occasionem libidini non parvam saepe praebet; ideoque Ecclesiasticus monet: 6 *Averte faciem tuam a muliere compta*. Cum igitur mulieres in nimio ornatus studio versentur, non alienum erit, si Parochus aliquam in eo diligentiam adhibeat, ut eas interdum moneat, obiurgetque verbis. Quae hoc de genere gravissima Apostolus Petrus ita protulit: 7 *Mulierum non sit extrinsecus capillatura, aut circundatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus*. Divus Paulus item: 8 *Non in tortis*, inquit, *crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa*. Multae enim auro, et margaritis adornatae, ornamenta mentis, et corporis perdiderunt.

6 Eccl. 9. 8.
7 1. Petr. 3. 3.
8 1. Tim. 2. 9.

Obscoenus sermo

Hoc autem libidinis incitamentum, quod e vestium exquisito ornatu existere solet, alterum sequitur, quod est turpis, obscoenique sermonis. Nam verborum obscoenitate, quasi face quadam subiecta, adolescentum animi incenduntur. 9 *Corrumpunt enim bonos mores colloquia mala*, inquit Apostolus.

9 1. Cor. 15. 33.

Saltationes, et cantus molles.

Hocque ipsum cum maxime efficiant delicatiores, et molliores cantus, ac saltationes, ab iis quoque diligenter cavendum est.

Libri obscoeni. Imagines foedae.

Quo in genere numerantur item libri obscoene, et amatorie scripti: qui ita vitandi sunt, ut imagines, quae aliquam turpitudinis speciem prae-

seferunt; cum ad turpes rerum illecebras, inflammandosque adolescentum animos vis in illis sit maxima. Sed Parochus in primis curet, ut, quae de iis a Sacrosancto Tridentino Concilio pie, religioseque constituta sunt, ea sanctissime serventur. Haec vero omnia, quae commemorata iam sunt, si magno adhibito studio, curaque vitentur, omnis fere libidinis materia tollitur.

Trid. Synod. ses. 24. in decret. de sanctis Imaginibus.

12. *Confessionis, et Eucharistiae, et piarum rerum usus ad castitatem consequendam est necessarius.*

Castitas recte petentibus non negatur.

Matt. 19. 12.

Gregor. Naz. orat. 31. c. 8. in fine.

Sed ad illius vim opprimendam maxime valet frequens Confessionis, et Eucharistiae usus: tum assidue, ac piae quaedam ad Deum preces, cum eleemosynis, atque ieiunio coniunctae. Est enim castitas donum Dei, quod recte petentibus non denegat, nec patitur nos tentari supra id, quod possumus.

1. Cor. 10. 13.

13. *Corpus castitatem sectanti domandum.*

Corpus autem non ieiuniis modo, et iis praesertim, quae Sancta Ecclesia instituit, sed vigiliis etiam, piis peregrinationibus, atque aliis afflictationum generibus exercendum est, sensuumque appetitiones reprimendae. In his enim, atque aliis huiusmodi rebus, maxime cernitur temparantiae virtus. In quam sententiam ad Corinthios Divus Paulus ait, 2 *Omnis, qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet; et illi quidem, ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam.* Et paulo post, *Castigo*, inquit, *corpus meum, et in servitutem redigo; ne forte cum aliis praedicaverim, ipse reprobus efficiar.* Et alio loco, 3 *Carnis curam ne feceritis in desideriis.*

2 1. Cor. 9. 25.

Ibid. 27.

3 Rom. 13. 14.

DE SEPTIMO

PRAECEPTO

CAPUT VIII.

Non furtum facies.

1. *Quanta sit huius Praecepti commendatio, et cum duobus praecedentibus connexio.*

VEterem hunc Ecclesiae morem fuisse, ut huius Praecepti vis et ratio inculcaretur auditoribus, indicat apud Apostòlum obiurgatio eorum, qui caeteros ab iis vitiis maxime deterrerent, quibus ipsi cumulati reperiebantur. 1 *Qui enim*, inquit, *alium doces, te ipsum non doces? Qui praedicas non furandum, furaris?* Quo doctrinae bono non solum frequens illorum temporum peccatum corrigebat, sed etiam turbas, ac lites sedabat, aliasque malorum causas, quae furto commoveri solent. In iis et delictis, et delictorum incommodis, atque calamitatibus cum nostra etiam haec aetas misere versetur, ad exemplum Sanctorum Patrum, et Christianae disciplinae Magistrorum, Parochi hunc urgebunt locum, et assidue, ac diligenter huius Praecepti vim, ac sententiam explicabunt. Ac primum officium, et diligentiam suam conferent ad declarandum infinitum Dei amorem erga genus humanum: qui non modo illis duobus interdictis, *Non occides*, *Non moechaberis*, quasi praesidiis, et vitam, corpusque nostrum, et famam, existimationemque nostram tueatur, sed etiam hoc Praecepto, *Non Furtum facies*, tanquam custodia quadam externa, res, ac facultates muniat, ac defendat.

1 Rom. 2. 21.

Utilitas huius doctrinae.

2. *Quae sit huic Praecepto subiecta sententia.*

Tho. in 1. 2. q. 100. art. 5. & in 2. 2. qu. 122. art. 6.

Quam enim haec verba subiectam habent notionem, nisi eam, quam supra diximus, cum de aliis Praeceptis loqueremur? vetare videlicet Deum, bona haec nostra, quae in eius tutela sint, a quoquam auferri, aut violari. Quod divinae Legis beneficium quo maius est, eo nos in ipsius beneficii authorem Deum gratiores esse oportet. Et quoniam et habendae, et referendae gratiae nobis optima ratio proposita est, ut non tantum Praecepta libenter auribus accipiamus, sed etiam re ipsa probemus; ad hoc colendum Praecepti officium Fideles excitandi, et inflammandi sunt.

Hoc Praeceptum, ut alia, in duas partes dividitur.

Est autem hoc Praeceptum, quemadmodum superiora, divisum in duas partes: quarum altera, quae Furtum vetat, aperte est enunciata; alterius sententia, et vis, qua iubemur benigni, et liberales esse in proximos, in priore occulta est, et involuta. De priore igitur prius dicetur, *Non furtum facies*.

3. *Quid Furti vocabulo hîc Legislator significatum velit*.

Aug. q. 71. in Exo. et 32. q. 4. c. Meretrices.

In quo illud animadvertendum est, furti nomine non id modo intelligi, cum occultè ab invito domino aliquid aufertur, sed etiam, cum aliquid alienum contra voluntatem scientis domini possidetur. Nisi forte existimandum est, eum, qui furtum prohibeat, rapinas factas per vim, et iniuriam non improbare; cum extet illud Apostoli, 1 *Rapaces Regnum Dei non possidebunt*: quorum omnem rationem, et consuetudinem fugiendam esse, idem scribit 2 Apostolus. Quanquam vero maius peccatum rapinae sint, quam furtum, quae praeter rem, quam alicui adimunt, praeterea vim afferunt, et maiorem imponunt ignominiam.

1 1. Cor. 6. 10.
1. Cor. 5. 10.

2 Rapina Furto est deterior, vide Th. in 2. 2. q. q. 66. a. 4. & 9.

4. *Cum omnem iniustam rei alienae usurpationem Deus hîc prohibere velit, cur potius furti, quam rapinae meminerit*.

Furtum latius patet, quam Rapina.

Mirandum tamen non est, quod leviori hoc furti nomine notatum sit divinae Legis Praece-

ptum, non rapinae. Id enim summa ratione factum est, quia furtum latius patet, et ad plura pertinet, quam rapinae, quas tantummodo illi facere possunt, qui potentia, et viribus praestant. Quamquam nemo non videt, exelusis eiusdem generis levioribus peccatis, graviora etiam facinora prohiberi.

Vide ff. 1. & instit. de furtis l. ie obligationibus, quae ex delict. nasc Qui leviora prohibet procul dubio graviora non admittit.

5. *Enumerantur furti latius sumpti species.*

Variis autem nominibus notatur iniusta possessio, et usus rerum alienarum ex varietate eorum, quae et invitis, et insciis dominis auferuntur. Nam si privatum quid privato adimitur, furtum dicitur: si surripitur publico, peculatus appellatur: plagium vocant, si homo liber, vel servus alienus in servitutem abducitur: si vero sacra res eripitur, nominatur Sacrilegium. Quod facinus maxime nefarium, ac scelestum adeo in mores inductum est, ut bona, quae necessario et sacrorum cultui, et Ecclesiae ministris, et pauperum usui pie, ac sapienter fuerant attributa, in privatas cupiditates, perniciosasque libidines convertantur.

6. *Non illi dumtaxat hoc Praeceptum transgrediuntur, qui re ipsa aliena possident, sed etiam animo.*

Sed praeter ipsum furtum, idest, externam actionem, furandi etiam animus, et voluntas Dei lege prohibetur. Est enim spiritualis Lex, quae animum, fontem cogitationum, et consiliorum inspicit. 1 *De corde enim*, inquit Dominus apud Sanctum Matthaeum, *exeunt cogitationes malae, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia.*

Furandi voluntas etiam prohibetur. Lex, quae Christianis est proposita, etiam cogitationum rationem habet.

1 Matt. 15. 19.

7. *Unde potissimum Furti gravitatem metiri possimus.*

Sed quam grave scelus furtum sit, ipsa naturae vis, et ratio satis ostendit. Est enim iustitiae contrarium, quae suum cuique tribuit. Nam bonorum distributiones, et assignationem iam inde ab initio iure gentium constitutas, divinis etiam,

Bonorum distributio iure gentium introducta est, dist. 1. c. Ius gentium.

et humanis legibus confirmatas, ratas esse oportet, ut unusquisque, nisi humanam societatem tollere velimus, ea teneat, quae ei iure obtigerunt. Nam, ut Apostolus ait, 1 *Neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces Regnum Dei possidebunt*. Etsi huius sceleris importunitatem, et immanitatem permulta declarant, quae furtum consequuntur. Fiunt enim iudicia temere, et inconsulto, multa de multis, erumpunt odia, suscitantur inimicitiae, existunt interdum acerbissimae innocentium hominum damnationes.

1 1. Cor. 6. 10.

Mala, quae Furtum consequuntur.

8. *Quomodo sint ablata necessario restituenda*.

Quid dicemus de necessitate, quae divinitus imposita est omnibus, satisfaciendi ei, cui aliquid ademptum sit? *Non enim*, inquit Augustinus, *remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum*. Quae restitutio, cum quis assueverit ex alienis locupletari, quantam habeat difficultatem, praeter id, quod unusquisque, et ex aliorum consuetudine, et de suo sensu iudicare potest, ex testimonio Abachuc Profetae licet intelligere. Inquit enim, 2 *Vae ei, qui multiplicat non sua, usquequo et aggravat contra se densum lutum*. Lutum appellat densum, rerum alienarum possessionem, unde emergere, et expedire se homines difficile possint. Furtorum autem tam multa sunt genera, ut ea dinumerare sit difficillimum. Quare de his duobus furto, et rapinis dixisse satis erit: ad quae, tanquam ad caput, reliqua, quae dicemus, referuntur. Ad ea igitur detestanda, et ad Fidelem Populum a scelesto facinore deterrendum, conferent omnem curam, ac diligentiam Parochi. Verum huius generis partes persequamur.

S. Aug. ep. 54. ad Maced. et habetur 14. q. 6. c. 1. et in 6. de usuris cap. Cum et eo, & de Reg. iur. c. Peccatum.

2 Abac. 2. 6.

9. *Quae sint praecipua furtorum genera, quique furibus sint annumerandi*.

Sunt igitur Fures etiam, qui furto sublatas res emunt, vel aliquo modo inventas, occupatas, aut ademptas retinent. Ait enim Sanctus Augustinus: *Si inventsti, et non reddisti, rapuisti*. Quod si

Res Furto sublatas emere non licet. Nec inventas retinere.

rerum Dominus nulla ratione inveniri potest, illa sunt bona in usus pauperum conferenda; quae ut restituat, qui adduci non potest, ea re facile probat, se undique ablaturum omnia, si possit.

Aug. l. 50. Hom. 9. & de verbis Apo. serm. 19. Inventa merito pauperibus danda cap. Cum tu, de usuris.

Eodem se alligant scelere, qui in emendis, vendendisque rebus fraudes adhibent, et vanitatem orationis: horum fraudes vindicabit Dominus. Graviores, et iniquiores in hoc furtorum genere sunt ii, qui fallaces, et corruptas merces vendunt pro veris, et integris, quive pondere, mensura, numero, et regula decipiunt emptores. Est enim in Deuteronomio: 1 *Non habebis in saeculo diversa pondera*. Vt in Levitico: 2 *Nolite facere iniquum aliquid, in iudicio, in regula, in pondere, in mensura; statera iusta, et aequa sint pondera, iustus modius, aequusque sextarius*. Est et alio loco: 3 *Abominatio est apud Dominum pondus, et pondus, statera dolosa non est bona*.

Mercatores, qui fraude, & dolo utuntur, sunt Fures.

1 Deut. 25.
2 Levit. 19. 35.
3 Prov. 20. 13. Prov. 11. 21. & 20. 10.

Furtum etiam apertum est operariorum, et artificum, qui totam, et integram mercedem ab iis exigunt, quibus ipsi iustam, ac debitam operam non dederunt. Nec vero distinguuntur a furibus servi dominorum, rerumque custodes infidi, quin etiam eo sunt detestabiliores, quam reliqui fures, qui clavibus excluduntur, quod furaci servo nihil domi obsignatum, aut occlusum esse potest.

Operarii, qui non operantur, quantum debent, sunt fures, & servi infidi.

Furtum praeterea facere videntur, qui fictis, simulatisque verbis, quive fallaci mendicitate pecuniam extorquent; quorum eo gravius est peccatum, quod furtum mendacio cumulant. Illi quoque in furum numero reponendi sunt, qui cum ad privatum aliquod, publicumve officium conducti sunt, nullam, vel parvam operam navantes, munus negligunt, mercede tantum, ac pretio fruuntur. Reliquam furtorum multitudinem a solerti avaritia, quae omnes pecuniae vias novit, excogitatam, persequi longum est, et, ut diximus, difficillimum.

Fures etiam sunt ficti mendici

Qui muneri suo non satisfaciunt.

cam: 1 *Mutuum date, nihil inde sperantes*. Gravissimum semper fuit hoc facinus, etiam apud gentes, et maxime odiosum. Hinc illud: *Quid foenerari? quid hominem inquit occidere?* Nam qui foenerantur, bis id vendunt, aut id vendunt, quod non est.

Deut. 23. 19. Psal. 14. 5. Prov. 22. 16. Hier. 15. 10. 1 Lucae 6. 34.

12. *Iudices venales, et creditorum fraudatores rapinas committunt.*

Item rapinas faciunt nummarii Iudices, qui venalia habent Iudicia, et pretio, muneribusque deliniti, optimas tenuiorum, et egentium causas evertunt. Fraudatores creditorum, et inficiatores, quique sumpto temporis spatio ad solvendum sua, vel aliena fide merces emunt, neque fidem liberant, damnabuntur eodem rapinarum crimine. Quorum etiam delictum gravius est, quod mercatoros, illorum destitutionis, et fraudationis occasione, magno detrimento civitatis carius vendunt omnia: in quos illa 2 Davidis sententia videtur convenire: *Mutuabitur peccator, et non solvet*.

Catonis Censoris sententia, quam refert M. T. in 2. Offic. extremo. Vide item D Amb. lib. de Tobia c. 14.

2 Psal. 36. 21.

13. *Locupletes, qui ablatis pignoribus pauperes comprimunt, inter Raptores numerantur.*

Quid de locupletibus dicemus iis, qui ab illis, qui solvendo non sunt, quod commodarunt, exigunt acerbius, et pignora etiam ea auferunt contra Dei interdictum, quae ad eorum corpus tuendum sunt necessaria. Inquit enim Deus: 3 *Si pignus a proximo tuo acceperis vestimentum, ante solis occasum reddas ei: ipsum enim est solum quo operitur, indumentum carnis eius, nec habet aliud, in quo dormiat: si clamaverit ad me, exaudiam eum, quia misericors sum*. Horum exactionis acerbitatem, iure rapacitatem, atque adeo rapinas appellabimus.

3 Exo. 22. 36. Deut. 24. 6. De pignoribus multa habes in Decret. tit. de pignoribus, et aliis Canonibus, Amb. lib. 3. Offic. cap. 6.

14. *Frumenta necessitatis tempore comprimentes sunt Raptores.*

Ex numero eorum, qui raptores dicuntur a Sanctis Patribus, sunt, qui in frugum inopia comprimunt frumentum, faciuntque, ut sua cul-

pa carior, ac durior sit annona: quod etiam valet in rebus omnibus ad victum, et ad vitam necessariis. Ad quos illa Salomonis pertinet execratio: 1 *Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis*. Quos suorum scelerum admonitos Parochi liberius accusabunt, ac propositas illis peccatis poenas explicabunt uberius. Haec de vetitis: nunc ad iussa veniamus, in quibus satisfactio, vel restitutio primum locum habet. Peccatum enim non dimittitur, nisi restituatur male ablatum.

1 Prov. 11.

Quae iubeat hoc Praeceptum. De restitutione, & qui ad illam teneantur.

Aug. epist. 54. ad Maced.

15. *Quosnam ad restitutionem obligari iudicandum sit.*

De restitutione, vide Tho. in 2. 2. q. 62. per tot.

Sed quoniam non is solum, qui furtum fecit, ei, cui furatus est, id debet restituere, sed omnes praeterea, qui furti participes fuerunt, hac Lege restitutionis tenentur; aperiendum est, qui sint illi, qui hanc satisfaciendi, vel restituendi necessitatem effugere non possint.

Imperantes.

Sunt autem plura hominum genera; ac primum est eorum, qui furari imperant: qui non modo ipsi sunt furtorum socii, et authores, sed etiam in illo furum genere deterrimi.

Suadentes.

Alterum genus, par voluntate primis, potestate dispar, in eodem tamen furum gradu ponendum, eorum est, qui cum iubere non possint, suasores sunt, atque impulsores furtorum.

Consentientes.

Tertium genus est eorum, qui cum furibus consentiunt.

Participantes.

Quartum genus est eorum, qui participes Furtorum, inde ipsi etiam lucrum faciunt: si lucrum dicendum est, quod nisi resipuerint, eos addicit aeternis cruciatibus: de quibus sic loquitur David: *Si videbas Furem, currebas cum eo*.

Non obstantes.

Quintum genus est furum, qui cum furta possint prohibere, tantum abest, ut illis occurrant, et obsistant, ut eorum licentiam permittant, atque concedant.

Non manifestantes.

Sextum genus est eorum, qui, cum et furtum factum, et ubi factum sit, certo sciant, non indicant rem, sed eam se scire dissimulant.

Postremum genus est, quod omnes complectitur furtorum adiutores, custodes, patronos, quique illis receptaculum praebent, ac domicilium: qui omnes et satisfacere debent iis, quibus aliquid detractum est, et ad illud necessarium officium vehementer cohortandi sunt.

Recipientes, et alii.

Ne huius quidem sceleris omnino sunt expertes approbatores furtorum, et laudatores. Nec vero etiam ab eadem culpa sunt alieni filii familias, et uxores, qui pecunias a patribus, et viris surripiunt.

Laudantes, et Probantes.

16. *Quid de eleemosynis, quae involute hîc etiam praescribuntur, sentiendum.*

Iam vero huic Praecepto et illa subiecta sententia est, ut pauperum, et inopum misereamur, eorumque difficultates, et angustias nostris facultatibus, et officiis sublevemus. Quod argumentum, quia saepissime, et copiosissime tractandum est, petent ea Parochi ex virorum sanctissimorum 1 Cypriani, 2 Ioannis Chrysostomi, 3 Gregorii Nazianzeni, et aliorum libris, qui de eleemosyna praeclare scripserunt, quibus huic muneri satisfaciant. Sunt enim inflammandi fideles ad studium, et alacritatem opitulandi iis, quibus aliena misericordia vivendum est. Sunt vero etiam docendi, quantam habeat necessitatem eleemosyna, ut videlicet re, et opera nostra in egentes simus liberales, verissimo illo argumento, 4 quod summo illo iudicii die detestaturus sit eos Deus, et sempiternis ignibus addicturus, qui eleemosynae officia praetermiserint, ac neglexerint; illos autem collaudatos in coelestem patriam introducturus, qui benigne fecerint indigentibus. Est utraque Christi Domini ore pronunciata sententia: 5 *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis Regnum.* Et: *Discedite a me maledicti in ignem aeternum.*

De operibus misericordiæ per eleemosynas in pauperes. Elemosynæ necessitas.

1 Cipr. in lib. de opere, & eleem.
2 Chrysost. Hom. 22. ad Pop. Antiochen.
3 Gregor. Naz. in orat. 16. de pauperum amore.
4 Matt. 25. 41. 34. 42.
5 Ibid. 34.

17. *Quibus modis Populi ad eleemosynam excitandi.*

Utentur praeterea Sacerdotes accommodatis illis ad persuadendum locis, 1 *Date, et dabitur vobis*: proferent Dei promissum, quo nihil uberius, nihil magnificentius ne cogitari quidem potest: 2 *Nemo est, qui reliquerit domum &c. qui non accipiat centies tantum nunc in tempore hoc, et in futuro saeculo vitam aeternam*: adiicient illud, quod a Christo Domino dictum est: 3 *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut, cum defeceritis, recipiant vos in aeterna tabernacula*. Huius vero necessarii muneris partes exponent, ut qui largiri non possunt indigentibus, quo vita sustineant, saltem commodent pauperi iuxta Christi Domini praescriptum, 4 *Mutuum date, nihil inde sperantes*. Atque huius rei felicitatem Beatus David expressit: 5 *Iucundus homo, qui miseretur, et commodat*.

1 Luc. 6. 38.

2 Matt. 1. 29.

3 Luc. 16. 9.

Variae sunt rationes eleemosynae exercendae.

4 Luc. 6. 34.

5 Ps. 111. 5.

18. *Ad largiendas eleemosynas, otiique vitandi causa, laborandum est.*

Est autem Christianae pietatis, nisi sit aliunde facultas bene merendi de iis, quibus ad victum aliena misericordia opus est, vitandi etiam otii causa, labore, opera, ac manibus ea quaerere, quibus inopum indigentiam levare possint. Ad id omnes suo exemplo hortatur in Epistola ad Thessalonicenses Apostolus illis verbis: 6 *Ipsi enim scitis, quemadmodum oporteat imitari nos*. Item ad eosdem: 7 *Operam detis, ut quieti sitis, et ut vestrum negotium agatis, et operemini manibus vestris, sicut praecepimus vobis*. Et ad Ephesios: *Qui furabatur, iam non furetur, magis autem laboret, operando manibus suis, quod bonum est, ut habeat, unde tribuat necessitatem patienti*.

Pium est laborare, ut habeas, unde tribuas necessitatem patienti.

6 2. Thes. 4. 11.

7 Eph. 4. 28.

19. *Parce vivendum est ad aliorum sublevandam inopiam.*

Est etiam frugalitati consulendum, parcendumque bonis alienis, ne caeteris graves, aut molesti simus. Quae temperantia sane elucet in omnibus Apostolis, sed maxime eminet in Divo Paulo, cuius illud est ad Thessalonicenses: 8 *Memores*

Nimio sumptu aliis non oportet esse graves.

8 2. Thess. 3. 7.

estis fratres laboris nostri, et defatigationis; nocte, ac die operantes, ne quem vestrum gravaremus: praedicavimus in vobis Evangelium Dei. Atque idem alio in loco Apostolus: 1 *In labore, et in fatigatione; nocte, et die operantes, ne quem vestrum gravaremus*.

Act. 11. 34. 1. Cor. 4 12.

1 2. Thes. 3. 8.

20. *Quibus rationibus Populus Christianus in detestationem furtorum, et studium benignitatis adducendus sit*.

Sed ut ab universo hoc genere nefariorum facinorum abhorreat Fidelis Populus, Parochis a Prophetis petere, et a reliquis divinis Libris par erit detestationem furtorum, et rapinarum, et horribiles minas a Deo propositas iis, qui illa scelera committunt. Clamat Amos Propheta: 2 *Audite hoc, qui conteritis pauperem, et deficere facitis egenos terrae, dicentes, quando transibit* * *messis, et venundabimus merces, et Sabbatum, et aperiemus frumentum, ut imminuamus mensuram, et augeamus siclum, et supponamus stateras dolosas*? Sunt in eadem sententia multa apud 3 Ieremiam, in 4 Proverbiis, et apud 5 Ecclesiasticum.

2 Amos 8. 5.

* Alias lege mensis.

3 Hier. 5. 21. & 22. Isa. 3. 12.

Nec vero dubitandum est, quin haec malorum semina, quibus malis opprimitur haec aetas, magna ex parte in his inclusa sint causis. Verum ut assuescant Christiani homines prosequi omni liberalitatis, ac benignitatis officio egentes, et mendicos, quod ad alteram huius Praecepti partem pertinet, proferent Parochi maxima praemia, quae beneficis, et largis, et in hac, et in futura vita daturum se Deus pollicetur.

4 Prov. 21. 6. & 22 16.

5 Eccl. 10. 9. 10. 31. et 35. 17. 18.

21. *Quid de illis sentiendum sit, qui vano praetextu sua furta, et sacrilegia excusant*.

Sed quia non desunt, qui etiam se in furtis excusent, admonendi sunt, fore, ut nullam eorum peccati excusationem accipiat Deus, imo vere futurum, ut ulla purgatione non modo non levetur peccatum, sed mirum in modum augeatur. Ecce nobilium hominum non ferendae deliciae, qui culpam extenuare sibi videntur, si se

Primum genus est Nobilium quorundam sua furta inani excusatione sui

splendoris tegentium Trid. Synod. sess. 25. Decret. de Refor. c. 11.

Mandatorum divinorum observatione opes conservantur, et augentur; neglectu habitae etiam evertuntur.

affirmarint, non cupiditate, aut avaritia ad detrahendum alteri sua descendere, sed tuendae causa amplitudinis familiae, et maiorum suorum: quorum existimatio, et dignitas rueret, nisi rerum alienarum accessione fulciretur. Quibus perniciosus error eripiendus est; simulque demonstrandum, unam esse rationem conservandi, et amplificandi copias, et opes, maiorumque gloriam, si Dei voluntati paruerint, si eius Praecepta servarint: quibus contemptis, fundatae, et optime constitutae opes evertuntur, Reges ex Regio solio, et summo gradu honoris praecipites exturbantur: in quorum locum infimi interdum homines, et qui summo illis in odio fuerunt, divinitus vocantur. Incredibile est, quantopere his succenseat Deus: cuius rei testis est Isaias, apud quem sunt illa Dei verba, 1 *Principes tui infideles, socii furum, omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. Propter hoc ait Dominus Deus exercituum, fortis Israel: Heu consolabor super hostibus meis, et vindicabor de inimicis meis, et convertam manum meam ad te, et excoquam ad purum scoriam tuam.*

1 Isa. 1. 23.

22. *Quomodo iis respondendum, qui commoditate se ad aliena rapienda adigi affirmant.*

Non desunt, qui non iam illam afferant causam splendoris, et gloriae, sed victus, et vitae commodiorem facultatem, et elegantiam. Qui refellendi sunt, docendique, quam impia sit eorum et actio, et oratio, qui ullam commoditatem anteferant Dei voluntati, et gloriae, quam, negligendo eius Praecepta, offendimus mirandum in modum. Etsi quae potest esse in furto commoditas, quod summa incommoda consequantur? 2 *Super furem enim*, inquit Ecclesiasticus, *est confusio, et poenitentia*. Sed fac esse, ut cum illis non agatur incommode: dedecorat fur Divinum Nomen, repugnat eius sanctissimae voluntati, salutaria ipsius Praecepta contemnit: quo ex fonte

2 Eccl. 5. 17.

omnis error, omnis improbitas, omnis fluit impietas.

23. *Quid dicendum sit iis, qui locupletibus spoliandis, vel consuetudine sua furta obtegunt.*

Quid quod audire licet interdum Fures, qui nihil se eo peccare contendant, quod detrahant aliquid locupletibus, et copiosis hominibus, qui ea detractione nihil damni faciant, ne sentiant quidem. Misera sane, et pestifera defensio. Putat alius, satisfactionem suam accipi debere, quod eam furandi consuetudinem coepit, ut non facile possit, ab illa mente, et actione desistere. Qui nisi audierit Apostolum dicentem, 1 *Qui furabatur, iam non furetur*, velit, nolit, etiam consuetudinem capiet aeternorum suppliciorum. 1 Eph. 4. 28.

24. *Quid rursus illis dicendum sit, qui vel occasione, vel ulciscendi libidine ad furandum induci causantur.*

Nonnulli sunt, qui excusant se, occasione data, alteri aliquid ademisse. Est enim illud tritum sermone proverbium, fures, qui non sint, fieri occasione. Qui hac ratione sunt de nefaria sententia deducendi, resistendum esse pravis cupiditatibus. Nam si continuo est re perficiendum id, quod libido persuaserit, quis modus, quis finis scelerum, ac flagitiorum? Turpissima igitur est illa defensio, et potius intemperantiae, et iniustitiae confessio. Nam qui dicit, se non ideo peccare, quia nullam habet peccandi occasionem, idem propemodum fatetur, se semper, oblata occasione, peccaturum. Sunt, qui furari se dicant ulciscendi causa, quod ab aliis eadem iniuria sint effecti. Quibus ita respondendum est: primum nemini licere iniurias persequi: deinde non posse quemquam rei suae iudicem esse: tum multo minus concedi, ut poenas ab aliis repetant eorum, quae alii in eum peccaverunt.

25. *Quid illis dicendum, qui, ut aere alieno liberentur, furantur.*

Postremo furtum quidam illa ratione satis defensum, tectumque arbitrantur, quod, cum sint aere alieno oppressi, aliter eo liberari non possint, nisi illud furto dissolvant. Quibuscum ita agendum est: nullum esse gravius aes alienum, et quo magis prematur humanum genus, quam debitum illud, cuius in divina precatione quoti-
1 Matt. 6. 14. die meminimus, 1 *Dimitte nobis debita nostra*: quare illud insanissimi hominis esse, plus velle Deo debere, idest, plus peccare, ut, quod debet hominibus, dissolvat; multoque praestare, coniici in carcerem, quam mandari suppliciis Inferorum sempiternis: longe etiam esse gravius Dei, quam hominum iudicio condemnari: porro autem supplices ipsos ad Dei opem, ac pietatem confugere debere, a quo, quid opus sit, possint impetrare. Sunt alia excusationum genera, quibus Parochi prudentes, ac sui officii diligentissimi facile poterunt occurrere, ut aliquando ha-
2 Tit. 2, 14. beant 2 Populum sectatorem bonorum operum.

DE OCTAVO

PRAECEPTO

CAPUT IX.

Non loqueris contra Proximum tuum falsum testimonium.

1. *Quam utilitatem hoc Praeceptum comprehendat.*

QUantam non modo utilitatem, sed etiam necessitatem habeat assidua huius, et Precepti explicatio, et officii admonitio, nos Divi Iacobi monet authoritas illis verbis: 1 *Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir.* Et idem: 2 *Lingua modicum quidem membrum est, et magna exaltat: ecce quantulus ignis quam magnam sylvam incendit*: et quae sequuntur in eandem sententiam. Quibus duo monemur, primum latissime patere hoc linguae vitium: quod etiam illa Prophetae sententia confirmatur, 3 *Omnis homo mendax*; ut propemodum unum hoc sit peccatum, quod ad omnes homines pertinere videatur. Alterum est, inde proficisci mala innumerabilia, cum saepe maledici hominis culpa facultates, fama, vita, animae salus amittatur, vel eius, qui laeditur, quod contumelias patienter ferre non possit, sed eas impotenti animo persequatur, vel eius, qui laedit, quod pravo pudore, et falsa cuiusdam existimationis opinione deterritus adduci non possit, ut offensus sit, satisfaciat. Quare hoc loco monendi Fideles erunt, ut quantas possunt maximas Deo gratias agant, de hoc salutari Praecepto non dicendi falsi Testimonii, quo non solum ipsi aliis iniuriam facere vetamur, sed

1 Iob. 3. 2.
2 Ibid. 5.

Linguae vitium quam late pateat, & perniciosum sit.
3 Psal. 115. 5. 11. Rom. 3. 4. Vide item. Prov. 18. 21. Eccl. 19. 16 & 20. 8. 41. 22. & 28. 27.

etiam hac obedientia ab aliorum iniuria prohibemur.

2. *Quae sit huic Praecepto subiecta sententia.*

Duae leges uno hoc Praecepto, ut in aliis, comprehenduntur.

Verum in hoc Praecepto eadem ratione, et via progrediendum est, qua in caeteris progressi sumur, ut videlicet animadvertantus in eo duae leges: altera prohibens, ne falsum dicatur Testimonium, iubens altera, ut, simulatione, fallaciisque sublatis, dicta, et facta nostra simplici veritate metiamur. Cuius officii Apostolus ad Ephesios illis verbis admonuit: 1 *Veritatem facientes in charitate, in illo crescamus per omnia.*

1 Ephes. 4. 1. Zach. 8. 16.

3. *Quid maxime hoc Praecepto caveatur.*

Vide Th. in 1. 2. q. 10. a. 5. & 2. 2. q. 1. 2. a. 6.

Sed prior huius Praecepti pars habet hanc rationem, ut quamvis nomine falsi Testimonii significetur, quicquid in bonam, vel in malam partem de altero constanter dicitur, sive in Iudicio, sive extra Iudicium; tamen praecipue prohibeatur illud testimonium, quod in Iudicio falso dicitur a iurato. Iurat enim per Deum testis; quod ita testificantis, et Divinum Nomen interponentis oratio plurimum fidei habet, et ponderis. Itaque quia periculosum est Testimonium; idcirco praecipue prohibetur. Iuratos enim testes, nisi legitimis exceptionibus excludantur, aut eorum aperta sit improbitas, et perversitas, ne Iudex quidem ipse potest reiicere; praesertim cum extet iussum divinae Legis, 2 ut in ore duorum, vel trium stet omne verbum. Sed, ut Praeceptum plane Fideles intelligant, docendi erunt, quid significet hoc *Proximi* vocabulum, in quem falsum Testimonium dicere minime licet.

Testis iurisiurandi religione interposita testatur, c. de testib. leg iurisiurandi &c. Quoties de testibus, & attestation. Iurati testes non possunt in Iudicio reprobari.

2 Deut. 19. 15. Matt. 18. 16. Ioan. 8. 17. 2. Cor. 13. 1. Heb. 10. 28.

4. *Quis Proximi nomine hic designetur.*

Est autem Proximus, ut ex Christi Domini doctrina colligitur, 3 quicunque eget opera nostra, sive ille propinquus sit, sive alienus, sive civis, sive advena, sive amicus, sive inimicus. Nefas enim est existimare, contra hostes licere falsum aliquid dicere pro Testimonio, 4 quos iussu Dei, ac Domini nostri diligere oporteat. Quin etiam,

3 Luc. 10. 36. 37. Vide Aug. ep. 52. ad Maced. et lib 1. de doctrina Christiana cap. 30.

4 Matt. 5. 44.

quia sibi quisque quadam ratione Proximus est, nemini fas est falsum in se Testimonium dicere: quod qui committant, sibi ipsi notam inurentes ignominiae, ac turpitudinis, et seipsos, et Ecclesiam laedunt, cuius sunt membra: quo modo etiam, qui sibi mortem consciscunt, nocent civitati. Ita enim est apud Sanctum Augustinum: *Non recte intelligentibus poterat videri, non esse prohibitum, ut adversus seipsum quisque falsas testis assisteret, eo quod in Praecepto additum fuit, contra Proximum tuum. Sed non ideo, si adversus seipsum quisquam falsum Testimonium dixerit, ab hoc crimine se putet alienum; quandoquidem regulam diligendi Proximi a semetipso dilector accepit.*

S. Aug. lib. 8. de civ. Dei, c. 20. & habetur 22. q. 5. c. Si non licet.

5. *In utilitatem Proximi falsum testari, aut mentiri non licet.*

Verum, quia prohibemur Proximum laedere falso testimonio, nemo propterea contrarium permitti nobis arbitretur, ut peierando liceat conciliare ei, qui nobiscum natura, ae religione coniunctus sit, aliquid utilitatis, et commodi. Nemini enim mendacio, et vanitate, multo minus periurio studendum est. Quare Sanctus Augustinus de mendacio ad Crescentium docet ex Apostoli sententia, mendacium in falsis testimoniis numerandum esse, etiam si in cuiusquam falsa laude dicatur. Nam locum illum tractans, 1 *Invenimur autem et falsi testes Dei, si Testimonium diximus adversus Deum, quod suscitaverit Christum, quem non suscitavit, si mortui non resurgent: falsum*, inquit, *testimonium vocat Apostolus, si quis de Christo, et quod ad eius laudem videtur pertinere, mentiatur.*

Vide Th. in 2. 2. q. 7 art. 1. & 110. a. 2. & 3.

S. Aug. lib. de mendacio c. 13. & 12.

1 1. Cor. 15. 15.

6. *Quot mala falsum Testimonium, in gratiam alterius prolatum, consequantur.*

Saepissime vero etiam contingit, ut qui alteri favet, obsit alteri. Certe errandi causa affertur Iudici, qui intardum falsis testibus adductus, contra ius secundum iniuriam statuit, et iudicare co-

Iudex falsis testibus adductis contra ius iudicare compellitur capit. Pastoralis de offic.

& potest. iud. de Ieg Tho. 2. 2. qu. 67. art. 2.

gitur. Nonnunquam etiam fit, ut qui ob falsum alicuius Testimonium causam Iudicio vicerit, idque impune tulerit, exultans iniqua victoria, assuescat corrumpere, et adhibere falsos testes: quorum opera sperat, se posse ad id, quodcumque concupierit, pervenire. Est vero id et ipsi testi gravissimum, quod et ab eo, quem iureiurando sublevarit, et adiuverit, falsus, et periurus agnoscitur; et ipse, quod ei è sententia succedit scelus, quotidie maiorem exercitationem, et consuetudinem capit impietatis, et audaciae.

Oppositum habetur. Exod. 23. Matt. 17. Marc. 15. Pilatus sciebat quod per invidiam &c. Vide Nicolaum de Lira cum omnibus Scotistis.

7. *Peccata eorum omnium, qui Iudicia tractant, et in universum omne mendacium hoc Praecepto prohibetur.*

Advocatorum, & Procuratorum inique actio prohibetur.

Ut igitur testium vanitas, mendacia, et periuria prohibentur, sic et accusatorum, et reorum, et patronorum, et cognitorum, et procuratorum, et advocatorum, et omnium denique, qui Iudicia constituunt. Postremo vetat Deus omne Testimonium non modo in Iudicio, sed etiam extra Iudicium, quod alteri incommodum, aut detrimentum possit afferre. Est enim in Levitico, quo loco haec Praecepta iterantur, his verbis: 1 *Non facietis Furtum, non mentiemini, nec decipiet unusquisque Proximum suum*. Ut nemini dubium esse possit, quin a Deo omne mendacium hoc Praecepto eiectum condemnetur: quod apertissime testatur David in hunc modum: 2 *Perdes omnes, qui loquuntur mendacium*.

1 Levit. 19. 11.

Omne Mendacium hoc Praecepto vetatur.

2 Psal. 5. 7.

8. *Hoc Praeceptum ad detractionis vitium etiam extenditur.*

Detractionis vitium quam detestabile, vide Th. in 2. 2. qu. 73. ar. 1. & 2.

Prohibetur autem hoc Praecepto non modo falsum Testimonium, sed detestabilis etiam libido, et consuetudo detrahendi alteri: qua ex peste, incredibile est, quam multa, et quam gravia et incommoda, et mala nascantur. Hoc vitium maledice, et contumeliose dicendi occulte in alterum, passim improbant divinae Litterae. 3 *Cum hoc*, inquit David, *non edebam*: et S. Iacobus. 4 *Nolite detrahere alterutrum, fratres mei*. Nec

3 Ps. 100. 5.
4 Iacob. 4. 11.
Item Exod. 22.
Prov. 4. 24.

vero Praecepta solum sacrae Litterae, sed etiam exempla suppeditant, quibus sceleris magnitudo declaratur. Nam, et 1 Aman, confictis criminibus, adeo incendit in Iudaeos Assuerum, ut is omnes eius genti, homines imperarit occidi. Referta est huiusmodi exemplis sacra Historia: quorum commemoratione Sacerdotes operam dabunt, ut Fideles a rei improbitate deterreant.

Sap. 1. 111.

1 Ester. 13. per totum.

9. *Quinam in obtrectatorum numerum sint referendi.*

Ut autem peccati huius vis, quo de altero detrahitur, omnino perspiciatur, sciendum est, non tantum adhibenda calumnia offendi hominum existimationem, sed et augendis, amplificandisque criminibus. Et si quid occultius ab aliquo commissum sit, quod ubi rescitum fuerit, grave, aut turpe sit ad famam, eam rem qui ubi, quando, quibus necesse non sit, promulgarit, is obtrectator, et maledicus iure dicitur.

Detractores sunt qui peccata aliorum vel augent, vel publicant.

Verum totius obtrectationis nulla est capitalior, quam eorum, qui Catholicae Doctrinae, eiusque Praedicatoribus obtrectant. In simili culpa sunt, qui malarum Doctrinarum, et errorum Magistros extollunt laudibus.

Haeretici obtrectatorum genus pessimum.

10. *Qui audiunt detrahentes, vel inter amicos dissidia serunt, sunt Detractores.*

Nec vero ab horum hominum numero, et culpa seiunguntur, qui detrahentibus, et maledicentibus hominibus patefacientes aures, non reprehendunt obtrectatores, sed illis libenter assentiuntur. Detrahere enim, vel detrahentem audire, scribunt Sancti Hieronymus, et Bernardus, utrum damnabilius sit, non facile constat: non enim essent, qui detreherent, si non adessent, qui detrahentes audirent.

S. Hier. in epist. ad. Nepo. circa finem. S. Ber. l. 2 de consid ad Ed Eugen in fin.

In eodem genere sunt, qui suis artificiis distrahunt homines, et inter se committunt, magnopereque serendis discordiis delectantur; ut summas coniuctiones, ac societates fictis sermonibus dirimentes, amicissimos viros ad immortales ini-

Hac parte nostri temporis Haeretici excellunt.

1 Levit. 19. 16. micitas, et ad arma compellant. Hanc pestem sic detestatur Dominus: 1 *Non eris criminator, ne-*
2 1.Reg. 22.6.7. et c. 24. 10. *que susurro in populo*. Tales erant multi ex consiliariis Saulis, 2 qui eius voluntatem a Davide alienare, et in illum Regem concitare conabantur.

11. *Assentatio hac Lege etiam interdicta est.*

Assentatores quam sint reprehendendi, ac fugiendi.

Peccant denique in hanc partem blandi homines, et assentatores, qui blanditiis, et simulatis laudibus influunt in aures, et in animos eorum, quorum gratiam, pecuniam, et honores aucupan-
3 Isa. 5. 20. tur, dicentes, ut est apud Prophetam, 3 *Malum bonum, et bonum malum*. Quos ut arceamus, et pellamus a consuetudine nostra, monuit nos Da-
4 Psal. 140. 5. vid oratione illa: 4 *Corripiet me iustus in misericordia, et increpabit me; oleum autem peccatoris non impinguet caput meum*. Quanquam enim isti proximo minime maledicant; tamen ei maxime nocent, quod vel laudandis eius peccatis afferunt ipsi causam perseverandi in vitiis, quandiu vixerit. Et quidem hoc in genere illa est assentatio deterior, quae ad proximi calamitatem, et perniciem adhibetur.

Genus Assentationis perniciosissimum.

Sic Saul, cum Davidem furori, et ferro Philistaeorum obiicere cuperet, ut occideretur, ei blandiebatur illis verbis.
5 1.Reg. 18. 5 *Ecce filia mea maior Merob, ipsam dabo tibi in uxorem, tantummodo esto vir fortis, et praeliare bella Domini*: sic Iudaei insidiosa oratione sunt affati Chri-
6 Matt. 22. 16. Marc. 12. 14. Luc. 20. 21. stum Dominum: 6 *Magister scimus, quia verax es, et viam Dei in veritate doces*.

12. *Amici quomodo amico periculose aegrotanti perniciose assententur.*

Longe autem perniciosior est oratio amicorum, affinium, et cognatorum, qua ad eos interdum utuntur assentatorie, qui mortifero morbo affecti iam sint extremo spiritu, dum affirmant, nullum esse tum ei a morte periculum, dum laetum, et hilarem esse iubent, eumque a peccatorum Confessione, tanquam a tristissima cogitatione, deterrent; dum denique eius animum avertunt ab om-

ni cura, et meditatione extremorum periculorum, in quibus maxime versatur. Quare fugiendum est omne mendaciorum genus, sed illud in primis, quo gravi damno quisquam affici possit. Plenissimum vero impietatis est mendacium, cum quis in Religionem, vel de Religione mentitur.

Mentiri de Religionis rebus perniciosissimum. Tho. in 2.2.qu.100.ar.4.

13. *Impingunt etiam in hoc Praeceptum libellorum famosorum authores, ioco, vel officii causa mentientes, et hypocritae.*

Sed illis etiam maledictis, et probris graviter offenditur Deus, quae committuntur libellis, quos *Famosos* vocant, et aliis huius generis contumeliis.

Libelli famosi prohibiti, vide Bullam Pii V. quae incipit, Romani, et Gregorii XIII. quae incipit, Ea est rerum.

Praeterea ioco, vel officii causa fallere mendacio, et si nemo in illo damnum, vel lucrum fecerit, tamen omnino indignum est. Ita enim nos Apostolus admonet: 1 *Deponentes mendacium, loquimini veritatem*. Nam in eo est ad frequens, graviusque mendacium magna proclivitas, et ex iocosis mendaciis capiunt homines mentiendi consuetudinem, unde veniunt in opinionem, non esse veraces: quamobrem, ut fidem faciant eorum oratio, necesse habent iurare perpetuo.

Mendacium iocosum, et officiosum prohibetur. Vide Tho in 2.2.qu. 110. cap 3. et 4.
1 Eph. 4. 25.

Postremo priori parte huius Praecepti simulatio repudiatur; nec modo, quae simulate dicuntur, sed quae ita fiunt, cum scelere coniuncta sunt. Tam enim verba, quam facta, notae, ac signa quaedam sunt eorum, quae sunt in animo cuiusque; ob eamque causam Dominus saepe Pharisaeos arguens, 2 Hypocritas appellat. Et haec de priore Praecepti Lege, quae ad vetandum spectat. Nunc explicemus, quid in altera iubeat Dominus.

De simulatione, seu hypocrisi, vide Tho. in 2.2. q.111. per totum. Arist. lib.1.Perieh. cap.1.
2 Matth. 15. 7. et 23. et alibi saepe.

14. *Quidnam in altera Legis huius parte verbis involuta de Iudiciis Forensibus praescribatur.*

Pertinet autem haec Praecepti vis, et ratio ad id, ut iuste, et ex legibus Forensia Iudicia exerceantur, neve occupent homines, et usurpent Iudicia. 3 Non enim fas esse alienum servum iu-

3 Rom. 14. 4.
Forensia Iudi-

cia, iuste, et secundum praescripta, Leges exercenda.

1 Act. 7.

2 Act. 16. 37. 38.

3 Exod. 23. 4. Dan. 13. 35. Iudices non debent moveri pravis ad iudicandum affectibus.

4 Deut. 1. et 16. 18. Ioan. 7. 24.

dicare, scribit Apostolus: ne, re, et causa incognita sententiam ferant. Quo in vitio fuit Sacerdotum, et Scribarum consilium, 1 qui de S. Stephano iudicarunt: quod item peccatum fuit Magistratus Philippensium, de quibus inquit Apostolus: 2 *Caesos nos publice, indemnatos Romanos, miserunt in carcerem, et nunc occulte nos eiiciunt.* Ne 3 condemnent innocentes, et nocentes absolvant, ne pretio, aut gratia, ne odio, aut amore moveantur. Sic enim Moyses seniores admonet, quos populi Iudices constituerat: 4 *Quod iustum est, iudicate, sive civis sit ille, sive peregrinus: nulla erit distantia personarum: ita parvum audietis, ut magnum: nec accipietis cuiusque personam, quia Dei iudicium est.*

15. *Rei, per legitimum Magistratum interrogati, non possunt mentiri.*

Tho. in 2. 2. q. 60. 1. art. 2.

5 Ios. 7. 19.

De reis autem, et sontibus vult eos Deus verum confiteri, cum ex Iudicii formula interrogantur. Est enim testimonium, ac praedicatio quaedam, illa confessio, laudis, et gloriae Dei, ex ipsius Iosue sententia, qui Achan ad veri confessionem adhortatus inquit: 5 *Fili mi, da gloriam Domino Deo Israel, et confitere, atque indica mihi, quid feceris, ne abscondas.*

Testimonia falsa prohibenda.

Testimonii veri maximus usus.

16. *Quodnam sit Testium officium.*

Sed quoniam hoc praeceptum Testes potissimum attingit, de his etiam diligenter a Parocho agendum erit. Nam Praecepti vis ea est, ut non solum prohibeat falsum Testimonium, sed verum etiam dici imperet. Est enim in humanis rebus maximus usus veri Testimonii, quod sunt innumerabiles res, quas a nobis ignorari necesse sit, nisi eas ex Testium fide cognoscamus. Quare nihil tam necessarium est, quam Testimoniorum veritas in iis rebus, quas nec ipsi scimus, neque tamen licet ignorare. De quo extat illa Sancti Augustini sententia: *Qui veritatem occultat, et qui dicit mendacium, uterque reus est; ille, quia*

S. Aug. in Ep. ad Casulanum, et habet 11. qu. 3. cap. Quisquis.

prodesse non vult, hic, quia nocere desiderat. Licet vero interdum verum tacere, sed extra Iudicium. Nam in Iudicio, ubi testis legitime interrogatur a Iudice, vera omnino patefacienda sunt. Quo loco cavendum tamen est Testibus, ne suae memoriae nimium confisi, quod exploratum non habent, id pro certo affirment. Reliqui sunt Patroni causarum, et Advocati, Actores deinceps, et Petitores.

Vide Th. in 2. 2. q. 70. art. 1.

Extra iudicium licet interdum tacere verum.

17. *Qua ratione Advocati, et causarum Procuratores suum officium explere poterunt.*

Illi igitur opera, ac patrocinio suo non deerunt necessariis hominum temporibus, et egentibus benigne subvenient: tum iniustas causas defendendas non suscipient, neque calumnia lites protrahent, nec alent avaritia.

Advocatos tempore necessitatis pauperi debet patrocinari 86. d. c. Pasce.

Th. 2. 2. q. 71. ar. 1.

Quod ad mercedem attinet laboris, et operae suae, illam iure, et aequo metiantur.

18. *Petitores, et Accusatores, quo pacto suo officio non recte fungentur.*

Petitores vero. et Accusatores monendi sunt, ne cuiquam, amore, aut odio, aut cupiditate aliqua adducti, periculum iniquis criminationibus creent. Iussum hoc denique divinitus praescriptum est piis omnibus, ut in congressibus, et colloquiis vere semper, atque ex animo loquantur, nihil dicant, quod alterius existimationi possit officere, ne de illis quidem, a quibus laedi se, et exagitari intelligunt; cum illud propositum habere debeant, sibi cum illis eam necessitudinem, et societatem intercedere, ut membra sint eiusdem corporis.

Petitores non debent malo animo reum in ius vocare, ca. Cum minister 23 qu. 5.

19. *Quibus rationibus Christiani ad agnitionem foeditatis, quae Mendacio inest, perduci poterunt.*

Ut autem libentius hoc Mendacii vitium caveant Fideles, proponet eis Parochus summam huius sceleris miseriam, ac turpitudinem. Nam in sacris Litteris Mendacii pater Daemon dicitur:

1 Ioan. 8. 44. Vide Aug. tr. 42. in Ioan.

1 quod enim Daemon in veritate non stetit, Mendax est, et Mendacii parens.

Adiunget ad eiiciendum tantum flagitium ea mala, quae Mendacium consequuntur: et quoniam ea innumerabilia sunt, fontes, et capita incommodorum, et calamitatum demonstrabit. Ac primum, in quantam cadat Dei offensionem, quantumve eius odium incurrat homo vanus, et Mendax, Salomonis authoritate declarabit eo loco, 2 *Sex sunt, quae odit Dominus, et septimum detestatur anima eius, oculos sublimes, linguam Mendacem, manus effundentes innoxium sanguinem, cor machinans cogitationes pessimas, veloces pedes ad currendum in malum, proferentem Mendacia, Testem fallacem*, et quae sequuntur. Quis igitur ei praestet incolumitatem, qui insigni in odio sit apud Deum, quo minus gravissimis afficiatur suppliciis?

Deus odit Mendacium.

2 Prov. 6. 16. 17.

20. *Quae incommoda Mendacia humanae societati inferant.*

3 Iacob. 3. 9.

Deinde, quid impurius, aut foedius, ut inquit Sanctus Iacobus, 3 quam in eadem lingua, qua benedicimus Deum, et Patrem, maledicere homines, qui ad imaginem, et similitudinem Dei facti sunt, ita ut fons de eodem foramine emanet dulcem, et amaram aquam? Quae enim lingua prius laudem, et gloriam Deo tribuebat, postea, quantum in ea est, eum ignominia afficit, ac dedecore, mentiendo.

Chrisost. Hom. 14. epist. ad Ephes.

Mendaces coelesti beatitudine excluduntur.

4 Psal. 14. 1. 2.

Quare fit, ut a coelestis beatitudinis possessione Mendaces excludantur. Cum enim in hunc modum quaereret a Deo David, 4 *Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo?* respondit Spiritus Sanctus: *Qui loquitur veritatem in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua.*

Mendacium morbus insanabilis.

Restituenda est fama, quae per detract. diminuta est.

Maximum vero etiam illud in Mendacio incommodum est, quod fere insanabilis est is animi morbus. Cum enim peccatum, quod inferendo falso crimine, aut Proximi famae, aut existima-

tioni obtrectando, commissum sit, non remittatur, nisi calumniator ei, quem criminatus fuerit, satisfaciat iniuriam; id autem difficile fiet ab hominibus, primo, ut antea monuimus, pudore, et inani quadam dignitatis opinione deterritis: qui in eo peccato sit, hunc addictum esse aeternis Inferorum poenis, dubitare non possumus. Neque enim quisquam speret, se calumniarum, vel obtrectationis veniam consequi posse, nisi prius ei satisfaciat, de cuius dignitate, et fama, aut publice in Iudicio, aut etiam in privatis, et familiaribus congressibus, aliquid detraxerit. Gregor. l. 5. ep. 30.

Praeterea latissime patet hoc detrimentum, et in caeteros diffunditur; quia vanitate, ac Mendacio fides, ac veritas tolluntur, arctissima vincula societatis humanae: quibus sublatis, sequitur summa vitae confusio, ut homines a Daemonibus nihil differre videantur. Mendacia rebus humanis magnum detrimentum afferunt.

Docebit porro, vitandam esse loquacitatem, Parochus: cuius vitatione et reliqua peccata fugiuntur, et est magna cautio Mendacii: a quo vitio loquaces sibi haud facile temperare possunt. Loquacitas fugienda.

21. *Vanae Mendaciorum excusationes diluuntur.*

Postremo iis illum errorem eripiet Parochus, qui se in vanitate orationis excusant, et Mendacium prudentium exemplo defendunt, quorum esse aiunt, mentiri in tempore. Dicet id, quod verissimum est, 1 prudentiam carnis mortem esse: hortabitur auditores, ut in difficultatibus, et angustiis Deo confidant, neque ad artificium mentiendi confugiant. Nam illo qui utuntur perfugio, facile declarant, se sua magis niti prudentia, quam in Dei Providentia spem ponere. Ob nullam mentiendum est commoditatem. 1 Rom. 8. 6.

Qui causam sui Mendacii conferunt in eos, a quibus sunt Mendacio decepti, hi docendi sunt, non licere hominibus se ipsos ulcisci, 2 neque 2 Rom. 12. 17. et 1. Petr. 3. 9.

tum eo in genere peccandi consuetudinem augeat usus mentiendi, et illud inculcando, 1 omnis ociosi verbi reddendam esse rationem : proximos etiam hos acerbius obiurgabunt; quorum in excusatione gravior insit illorum ipsorum accusatio, qui prae se ferant, se minime illis Dei verbis fidem, et authoritatem tribuere, 2 *Quaerite primum Regnum Dei, et iustitiam eius, et haec omnia adiicientur vobis*.

1 Matt. 12. 36.

2 Matt. 5. 35.

DE IX. ET X.

PRAECEPTO

CAPUT X.

Non concupisces domum proximi tui, nec desiderabis uxorem eius, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, nec omnia quae illius sunt.

1. *Quo pacto nonum hoc, et decimum Praeceptum octo reliqua comprehendere videantur.*

Quomodo ex concupiscentia oriatur transgressio omnium Mandatorum, indicat Paulus. Rom. 7. 7. 8. 9.

Non licet videre, quod non licet concupiscere, quod non licet habere. Gregor. lib. 21. Mor. c. 4.

1 1. Tim. 6. 10. Iac. 4. 1. 2.

Semen omnium scelerum est prava concupiscentia.

IN his duobus Praeceptis, quae postremo loco tradita sunt, illud in primis sciendum est, rationem fere constitui, qua caetera Praecepta serventur. Nam quod his verbis praescriptum est, eo spectat, ut, si quis studet superiora Legis Iussa servare, hoc maxime faciat, *Ne concupiscat*: quoniam qui non concupiscet, suis contentus, aliena non appetet, aliorum commodis gaudebit, Deo immortali gloriam tribuet, gratias eidem maximas, aget, Sabbatum colet, id est, quiete perpetua fruetur, maioresque venerabitur, neminem denique neque re, neque verbis, neque ullo alio modo laedet. Nam 1 stirps, ac semen omnium malorum est prava concupiscentia; qua qui incensi sunt, praecipites feruntur in omne flagitiorum, et scelerum genus. His animadversis, et Parochus in iis, quae sequuntur, tradendis diligentior, et ad audiendum Fideles erunt attentiores.

2. *Quo pacto duo illa Praecepta inter se differant .*

Sed quanquam haec duo Praecepta coniunxerimus, propterea quod cum non dissimile sit eorum argumentum, eandem docendi viam habent; Parochus tamen et cohortando, et monendo poterit communiter, vel separatim, ut commodius ipsi videbitur, ea tractare. Sin autem Decalogi interpretandi munus susceperit, demonstrabit, quae sit horum duorum Praeceptorum dissimilitudo, quidve una concupiscentia ab altera differat: quam differentiam libro Quaestionum in Exodum Divus Augustinus declarat. Nam ex iis altera solum spectat, quid utile sit, quid fructuosum; alteri propositae sunt libidines, et voluptates. Si quis igitur fundum, aut domum concupiscit, is lucrum potius, et quod utile est, consectatur, quam voluptatem: si vero alienam uxorem appetit, non utilitatis, sed voluptatis cupiditate ardet.

Nono Praecepto cupiditas inordinata lucro prohibetur.

Decimo autem cupiditas impurae voluptatis vetatur.

Aug. qu. 77. in Exod.

Vide item D. Th. in 2. 2. qu. 122. ar. 6. ad 3. et 4.

3. *Num sexto, et septimo Praecepto satis fuerit explicatum, quod his duobus postremis comprehenditur.*

Verum horum Praeceptorum duplex fuit necessitas: altera, ut sexti, septimique Praecepti sententia explicaretur. Nam etsi quodam naturae lumine intellectum est, alienae uxoris potiundae cupiditatem prohiberi vetito adulterio (nam si concupiscere liceret, fas item esset potiri); tamen plerique ex Iudaeis peccato obcoecati in eam opinionem adduci non poterant, ut crederent, id a Deo prohibitum esse: imo vero, lata, et cognita hac Dei lege, multi, qui se Legis esse interpretes profitebantur, in eo errore versati sunt: id, quod animadvertere licet ex illo Domini sermone apud Sanctum Matthaeum: *Audistis, quia dictum est antiquis, Non moechaberis: ego autem dico vobis*; et quae sequuntur. Altera est horum Praeceptorum necessitas, quod aliqua distincte, explicateque vetantur, quae sexto,

Nouum, et decimum Praeceptum illustrant sextum, et septimum.

Legis Moysi quidam interpretes sexti Praecepti sententiam perverterunt.

Matt. 5.

Nono, et decimo Praecepto quaedam explicate vetantur, quae sexto et septimo aperte non vetabantur.

Vide aliam rationem apud D. Th. in 1. 2. qu. 10. ar. 5. ad 5. et 6.

et septimo explicate non prohibebantur. Nam, exempli causa, septimum Praeceptum prohibuit, ne quis iniuste concupiscat aliena, aut eripere conetur: hoc autem vetat, ne ullo modo quis concupiscat, etsi iure, Legeque assequi id possit, ex cuius adeptione Proximo damnum importari videat.

4. *Quale, quantumque sit Dei beneficium, quod nobis Legis huius mandato est collatum.*

Quomodo concupiscentia sint infinita, declarat Th. in 1. 2. q. 30. art. 4.

Sed illud in primis, antequam ad Praecepti explicationem veniamus, docendi sunt Fideles, nos hac Lege non solum ad id institui, ut cupiditates nostras cohibeamus, sed etiam Dei erga nos pietatem, quae immensa est, cognoscamus. Nam cum superioribus Legis Praeceptis nos quibusdam quasi praesidiis munivisset, ne quis nos ipsos, aut nostra violaret, hoc adiuncto Praecepto, illud maxime providere voluit, ne appetitionibus nostris nos ipsi laederemus: quod facile futurum fuit, si omnia cupere, atque optare, liberum nobis, atque integrum esset. Hac igitur non concupiscendi Lege praescripta, illud a Deo provisum est, ut cupiditatum aculei, quibus ad perniciosa quaeque incitari solemus, huius Legis vi quodammodo excussi, nos minus urgeant, maiusque propterea temporis spatium nos, molesta illa cupiditatum solicitudine liberati, ad ea praestanda pietatis, et religionis officia habeamus, quae Deo multa, maximaque debemus.

5. *Quod discrimen haec duo Praecepta inter Leges divinas, et humanas esse insinuent?*

Legem Dei esse spiritualem.

Leges humanae inter nos animi motus non reprimunt.

1 1.Reg.16. 17. Psal. 7. 10 Ierem.11. et 17. 10. 20. 12.

Lex divina specu-

Neque id solum haec Lex nos docet, verum etiam illlud ostendit, Legem Dei eiusmodi esse, quae non externis solum munerum functionibus, sed etiam intimo animi sensu servanda sit. Hocque inter divinas, et humanas Leges interest, quod hae rebus tantum externis contentae sunt, illae vero, 1 quoniam animum Deus intuetur, ipsius animi puram, sinceramque castitatem, atque integritatem requirunt. Est igitur divina Lex,

quasi speculum quoddam, in quo naturae nostrae vitia intuemur. Quamobrem dicit Apostolus, 1 *Concupiscentiam nesciebam, nisi Lex diceret: Non concupisces*. Cum enim concupiscentia, id est, peccati fomes, qui ex peccato originem habuit, perpetuo nobis infixus inhaereat, ex hoc agnoscimus, in peccato nos nasci: quapropter supplices ad eum confugimus, qui solus potest peccati sordes eluere.

lum est tum honestarum, tum vitiosarum actionum.
1 Rom. 7. 7.

6. *Quae Concupiscentia hic non prohibeatur, quidve sit Concupiscentia?*

Habent autem haec singula Praecepta illud cum caeteris commune, ut partim aliquid vetent, partim iubeant. Quod ad prohibendi vim attinet, ne quis forte arbitretur, Concupiscentiam illam, quae vitio caret, aliquo modo vitium esse, 2 ut concupiscere spiritum adversus carnem, vel 3 expetere iustificationes Dei in omni tempore (id quod David summopere cupiebat); Parochus doceat, quae Concupiscentia illa sit, quam huius Legis praescripto fugere oporteat. Quare sciendum, Concupiscentiem esse commotionem quandam, ac vim animi, qua impulsi homines, quas non habent, res iucundas appetunt. Et quemadmodum reliqui animi nostri motus non perpetuo mali sunt; ita haec concupiscendi vis non semper in vitio est ponenda. Neque enim propterea malum est, si cibum, aut si potum appetimus, aut, cum frigemus, si calescere, aut contra, cum calemus, si frigescere cupimus. Et quidem recta haec concupiscendi vis, Deo authore, a natura nobis insita est, sed primorum Parentum nostrorum peccato factum est, ut illa naturae fines transiliens, usqueadeo depravata sit, ut ad ea concupiscenda saepe excitetur, quae spiritui, ac rationi repugnant.

2 Gal 5. 17.
3 Psal. 18. 20.

Quid sit concupiscentia, ex Arist. lib. 1. Rhet c. 11. et D. Tho in 1. 2. qu. 30. ar. 1.

7. *Quas praecipue utilitates concupiscentia, rectae rationi conformis, homini praestet.*

Quin etiam haec vis, si moderata est, suisque finibus continetur, saepe etiam non mediocres

Prima ratio.

utilitates praebet. Nam illud primum efficit, ut assiduis precibus Deum oremus, supplicesque ab eo petamus, quae maxime cupimus. Oratio enim cupiditatis nostrae interpres est. Quod si recta haec concupiscendi vis abesset, non tam multae preces essent in Ecclesia Dei.

Secunda ratio. Efficit praeterea, ut chariora sint nobis Dei munera. Quo enim vehementiori alicuius rei cupiditate flagramus, eo charior illa nobis res est, atque iucundior, cum eam adepti sumus.

Tertia ratio. Tum vero delectatio ipsa, quam ex re cupita sentimus, facit, ut maiori pietate gratias Deo agamus. Itaque si concupiscere aliquando licet, fateamur necesse est, non omnem concupiscendi vim prohibitam esse.

8. *Quomodo Apostolus Concupiscentiam peccatum vocet.*

1 Rom. 7. 20. Et quanquam Divus Paulus 1 Concupiscentiam peccatum esse dixit, id in eam tamen sententiam accipiendum est, in quam 2 Moyses locutus est, cuius ille testimonium affert, id, quod ipsius Apostoli oratio declarat. Nam illam carnis Concupiscentiam vocat in Epistola ad Galatas: 3 *Spiritu*, inquit, *ambulate, et desideria carnis non perficietis.*

2 Exod. 20. 16. Trid. Syn. sess. 5. sub finem Decreti de peccato originali.

3 Gal. 5. 16.

9. *Quae Concupiscentia hic omnino non prohibeatur, nec peccati rationem habeat.*

Naturalis igitur illa Cupiditatis vis, et moderata, quae fines suos non egreditur, non vetatur: multoque minus spiritualis illa rectae mentis Cupiditas, qua ad eorum appetitionem incitamur, quae carni repugnant. Ad hanc enim ipsam Sacrae Litterae nos adhortantur: 4 *Concupiscite sermones*: &, 5, *Transite ad me omnes, qui concupiscitis me.*

4 Sap. 6. 12.

5 Eccl. 24. 26.

10. *Quae sit Concupiscentia hic interdicta.*

Itaque hoc interdicto non ipsa concupiscendi vis, qua tum ad bonum, tum ad malum uti licet, sed usus pravae cupiditatis, quae carnis Concupiscentia, et peccati fomes vocatur, ac, si

animi assensionem adiunctam habeat, semper in vitiis numeranda est, omnino prohibetur. Ergo ea tantum concupiscendi libido vetita est, quam carnis Concupiscentiam vocat 1 Apostolus; illi scilicet concupiscendi motus, qui nullum rationis modum habent, neque finibus, a Deo constitutis, continentur.

Clare concludit quid hic vetetur

1 Gal. 5. 16. 19. 1. Petr. 2. 11. 1. Ioan. 2. 16.

11. *Quibus ex causis agnoscatur, Concupiscentiam esse peccatum.*

Haec Cupiditas damnata est, vel quia malum appetit, veluti adulteria, ebrietates, homicidia, et alia eiusmodi nefaria; de quibus ita Apostolus, 2 *Non simus*, inquit, *concupiscentes malorum, quemadmodum et illi concupierunt.*

Concupiscentia est mala, primo ob eas res, quae appetuntur.

2 1. Cor. 10. 6.

Vel quia, etsi res natura sua malae non sunt, causa tamen aliunde extat, quare illas concupiscere nefas sit. Quo in genere sunt ea, quae ne possideamus, Deus, aut Ecclesia prohibet. Non enim ea appetere nobis licet, quae possidere omnino nefas sit; qualia olim in veteri Lege fuerunt, aurum, et argentum, ex quibus Idola conflata erant, quae 3 Dominus in Deuteronomio vetuit, ne quis concupisceret. Ob eam praeterea causam haec Cupiditas vitiosa prohibetur, quoniam, quae appetuntur, aliena sunt; ut domus, servus, ancilla, ager, uxor, bos, asinus, et alia multa: quae cum aliena sint, ea concupiscere vetat divina Lex, rerumque eiusmodi Cupiditas nefaria est, et in peccatis gravissimis numeratur, cum illis concupiscendis animi praebetur assensus.

Secundo, quia est rerum prohibitarum.

3 Deut. 7. 26. 2. Mach. 12. 41.

Tertio, quia est rerum alienarum.

12. *Concupiscentiae peccatum ubi maxime consistat.*

Nam tum peccatum natura existit, cum post Cupiditatum malarum impulsum animus rebus pravis delectatur, atque his vel assentitur, vel non repugnat. Id quod Divus Iacobus cum peccati originem, et progressionem ostendit, illis verbis docet: 4 *Unusquisque tentatur, a Concupiscentia sua abstractus, et illectus: deinde Con-*

Quomodo consensus in peccatum sit peccatum mortale, vide Th. in 1. 2. q. 74. ar. 7. 8. Et August. lib. 12. de Trin. c. 12.

4 Iacob. 1. 14. 15.

cupiscentia, cum conceperit, parit peccatum: peccatum vero, cum consummatum fuerit, generat mortem.

13. *Quae sit duorum extremorum Praeceptorum sententia.*

Gregor. Hom. 16. in Evang. & lib. 4. Moral. c. 27.

Cum igitur Lege ita caveatur, *Non concupisces*; haec verba ad eum sensum referuntur, ut nostras Cupiditates a rebus alienis cohibeamus. Alienarum enim rerum Cupiditatis sitis immensa est, atque infinita, neque unquam fatiatur, ut scriptum est: 1 *Avarus non implebitur pecunia*. De quo est ita apud Isaiam: 2 *Vae, qui coniungitis domum ad domum, et agrum agro copulatis*. Sed ex singularum vocum explicatione facilius intelligetur huius peccati foeditas, et magnitudo.

1 Eccl. 5. 9.
2 Isa. 5. 8.

14. *Quid Domus vocabulo in huius Praecepti formula intelligendum sit.*

Noni, et decimi Praecepti singula verba declarantur.

Quare Parochus docebit, *Domus* vocabulo non locum modo, quem incolimus, sed universam haereditatem significari; ut ex divinorum Scriptorum usu, consuetudineque cognoscitur. In Exodo scriptum est, 3 Obstetricibus a Domino domus esse aedificatas; sententia eo spectat, ut illarum facultates ab eo auctas esse, atque amplificatas interpretemur. Ex hac igitur interpretatione animadvertimus, hac Praecepti Lege vetitum nobis esse, ne divitias avide expetamus, neque alienis opibus potentiae, nobilitati invideamus; sed statu nostro, qualis ille sit, sive humilis, sive excelsus, contenti simus. Alienae deinde gloriae appetitionem vetitam esse intelligere debemus: nam hoc item ad Domum pertinet.

3 Exod. 1. 21.

Quod uni Danieli praecipitur, hoc idem unicuique nostrum dicitur. Sta in gradu tuo. Dan. 10.

15. *Quid Bovis, et Asini vocibus contineatur.*

Quod vero sequitur, *Non Bovem, non Asinum*, id ostendit, non solum, quae magna sunt, ut Domus, nobilitas, et gloria, ea, cum aliena sint, nobis concupiscere non licere; sed etiam parva, qualia illa sint, sive animata, sive inanimata.

16. *De quibus servis in hoc Praecepto sit sermo.*

Sequitur deinceps, *Non Servum, non Ancillam*: quod intelligendum est tam de captivis, quam de reliquo genere Servorum: quos, ut caetera alterius bona, concupiscere non debemus. Liberos vero homines, qui voluntate serviunt, vel mercede conducti, vel amore, observantiaque impulsi, nullo modo, neque verbis, neque spe, neque pollicitationibus, neque praemiis quis corrumpere, aut solicitare debet, ut eos deserant, quibus seipsi sponte addixerunt; imo vero, si, ante id tempus, quo se in illorum famulatu fore promiserant, ab illis recesserint, huius Praecepti authoritate admonendi sunt, ut ad eos ipsos omnino revertantur.

Servi aliorum per Cupiditatem non solicitandi.

17. *Cur etiam in hoc Praecepto mentio Proximi fiat.*

Quod autem in Praecepto mentio fiat Proximi, id eo pertinet, ut hominum vitium demonstretur, qui vicinos agros, aut proximas Domos, aut aliam rem eiusmodi, quae secum continens sit, appetere solent. Vicinitas enim, quae in parte amicitiae ponitur, ab amore ad odium, cupiditatis vitio, traducitur.

18. *Non praevaricantur istam Legem, qui res venales Proximi iusto pretio emere cupiunt.*

Hoc vero Praeceptum ii minime violant, qui res, quas Proximi venales habent, emere de illis cupiunt, aut iusto pretio emunt. Ii enim non modo Psoximum non laedunt, sed valde adiuvant; cum ei pecunia maiore commodo, usuique futura sit, quam res illae, quas ipse venditat.

19. *Quomodo decimum Praeceptum de non concupiscenda uxore Proximi intelligendum sit.*

Hanc de re aliena non concupiscenda Legem altera sequitur, quae prohibet, ne alienam concupiscamus uxorem. Qua Lege concupiscendi libido non ea quidem tantum prohibita censetur, qua adulter alterius uxorem appetit, sed etiam,

Explicatur decimum Præceptum de non concupiscenda uxore Proximi.

Libellus repudii tempore Moysis permissus.

qua affectus aliquis alterius uxorem in Matrimonium ducere concupiscit. Eo enim tempore, 1 cum repudii permittebatur libellus, illud facile evenire poterat; ut, quae ab uno repudiata esset, eam alter uxorem acciperet. At hoc Dominus vetuit, ne aut mariti ad uxores relinquendas solicitarentur, aut uxores maritis difficiles se, ac morosas ita praeberent, ut eam ob causam, quasi quaedam necessitas viris imponeretur, illas repudiandi. Nunc vero gravius est peccatum, cum mulierem, etiamsi a viro repudiata sit, alteri in Matrimonium ducere non liceat, nisi marito mortuo. Itaque qui alterius uxorem concupiscet, facile ex una in aliam incidet cupiditatem: aut enim illius virum mori, aut adulterium admittere cupiet.

1 Deut. 24. 1.

Uxorem etiam repudiatam ab alio ducere non licet. Matt. 5. & 19. 7. Mar. 10. 17. 12. Luc. 16. 18. Rom. 7. 3. 1 Cor. 7. 10. 11. Conc. Milev. c. 17. Conc. Trid. sess. 24. can. 7 de doctrin. Matrim.

Atque hoc idem de iis mulieribus dicitur, quae alteri desponsatae sunt. Neque enim has item concupiscere licet, cum ii, qui haec pacta rescindere student, violent sanctissimum fidei foedus.

Foeminam alteri desponsatam concupiscere non licet

Et quemadmodum, quae alteri nupta est, eam concupiscere omnino nefas est: sic, quae ad Dei cultum, religionemque consecrata est, nullo pacto licet illam uxorem appetere.

20. *In hanc Legem non peccat, qui mulierem, quam putat maritum amisisse, solicitat ad Matrimonium.*

Si vero quis mulierem, quae nupta est, cum eam innuptam esse opinetur, uxorem sibi dari concupiscit, neque, si in Matrimonium alii collocatam intelligeret, eam nuptam sibi dari cuperet, id quod 2 Pharaoni, et 3 Abimelech contigisse legimus, qui Saram in Matrimonium habere concupierunt, cum eam minime nuptam, Abrahaeque sororem, non uxorem, arbitrarentur: ille certe, qui eo animo est, eiusmodi Praecepti Legem violare non videtur.

2 Gen. 12. 15.
3 Gen. 20. 2. 3.

21. *Quae praeter ea, quae prohibentur hoc Praecepto, facienda imperentur.*

Remedia adversus noxias Concupiscentias.

Sed, ut Parochus remedia patefaciat, quae ad tollendum hoc Cupiditatis vitium accommodata sunt, explicare alteram Praecepti rationem debet; quae in eo consistit, ut, 1 si divitiae affluant, cor non apponamus, 2 easque pietatis, et divinarum rerum studio abiicere parati simus, et in sublevandas pauperum miserias libenter pecuniam erogemus, si desint facultates, egestatem aequo animo, et hilari feramus. Et quidem si rebus nostris dandis liberalitate utemur, rerum alienarum cupiditates restinguemus. De Paupertatis autem laudibus, divitiarumque despicientia, 3 in Sacris Litteris, et apud Sanctos Patres facile erit Parocho multa colligere; et Fideli Populo tradere. Hac item Lege praecipitur, ut ardenti studio, summaque cupiditate optemus, id potissimum effici, non quod nos concupiscimus, sed quod Deus vult; quemadmodum Domini oratione exponitur. Voluntas autem Dei in eo maxime est, ut singulari nos quodam modo sancti efficiamur, animumque nostrum sincerum, atque ab omni labe purum, integrumque conservemus, et exerceamus nos in iis mentis, ac spiritus officiis, quae corporis repugnant sensibus; horumque edomitis appetitionibus, ratione, ac spiritu duce, rectum vitae cursum teneamus; quive praeterea sensus materiam cupiditatibus nostris, libidinique praebent, eorum vim maxime reprimamus.

1 Psal. 61. 11.
2 Matt. 19. 21.
3 Matt. 5. 3. Mar. 4. 18. Luc. 6 10. 10 21. 22. et 18. 22. 23. 24. Act. 4 34. 35. et 5. 1 2. 3. Et alibi frequenter

Vide de laudibus Paupertatis voluntariae. Hier. ep. 1. ad Heliod. Greg. Hom. 18. in Ezech. Ambr. l. 5. Com. in Luc. c. 6. Et l. 3. epist. 0. Greg. Naz. or. 16. de Pauperum amore. Loc. Magnum in fer omnium Sanctorum.

22. *Quae sint potissimum Christianis meditanda, ut vim concupiscentiae refraenent.*

Matt. 6. 10. Rom. 13. 2. 1. Thess 4. 3.

Primum est peccati in anima nostra regnum.

Sed ad hunc cupiditatum ardorem restinguendum, plurimum etiam hoc potest, si, quae incommoda ex illis accidunt, ea nobis ob oculos proponamus. Primum vero illud incommodum est, quod, quoniam eiusmodi cupiditatibus paremus, in anima nostra regnat summa peccati vis, ac potestas. Quamobrem monuit Apostolus: 4 *Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut*

4 Rom. 6. 12.

obediatis concupiscentiis eius. Nam, quemadmodum, si cupiditatibus resistimus, peccati vires concident; ita, si iis succumbimus, 1 Dominum a regno suo expellimus, et in eius locum peccatum introducimus.

1 1 Cor. 5. 15. 16.

Secundum est, quod omnia mala a cupiditate manant.

Alterum praeterea incommodum est, quod ab hac concupiscendi vi, veluti fonte quodam, omnia peccata manant; ut 2 Divus Iacobus docet. Divus item Ioannes, 3 *Omne*, inquit, *quod est in mundo, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et superbia vitae*.

2 Iac. 1. 14. 15.
3 1 Ioan. 2. 16.

Tertium est, quod per eam iudicium obscuratur.

Tertium incommodum in eo est, quoniam rectum animi iudicium his cupiditatibus obscuratur. Homines enim iis cupiditatum tenebris obcoecati, honesta, et praeclara putant omnia, quaecunque ipsi concupiscunt.

Quartum est, quod verbum Dei per eam opprimitur.

Opprimitur praeterea concupiscendi vi Verbum Dei, quod in animis nostris a magno illo Agricola Deo insitum est. Sic enim apud Divum Marcum scriptum est: 4 *Alii sunt, qui in spinis seminantur: hi sunt, qui verbum audiunt, et aerumnae saeculi, et deceptio divitiarum, et circa reliqua concupiscentiae introeuntes, suffocant verbum, et sine fructu efficitur*.

4 Mar. 4. 18.

23. *Qui cupiditatum laqueis maxime implicentur*.

Lusibus dediti, et mercatores alienis rebus inhiant.

Iam vero, qui prae caeteris hoc cupiditatis vitio laborant, quosque propterea Parochus ad colendum hoc Praeceptum diligentius cohortari debet, illi sunt, qui lusionibus non honestis delectantur, aut qui ludis immoderate abutuntur: mercatoresque item, qui rerum penuriam, annonaeque caritatem expetunt, atque id aegre ferunt, ut alii praeter ipsos sint, qui vendant, aut emant; quo carius vendere, aut vilius emere ipsi possint: qua in re item peccant, qui alios egere cupiunt, ut aut vendendo, aut emendo ipsi lucrentur.

Milites, Medici, et Causidici in hoc peccant.

Peccant etiam Milites, qui bellum expetunt, ut furari ipsis liceat: Medici item, qui morbos

desiderant: Iurisconsulti, qui causarum, litiumque vim, ac copiam concupiscunt: tum Artifices, qui quaestus avidi, omnium, quae ad victum, cultumque pertinent, penuriam exoptant, ut inde plurimum lucri faciant. In hoc praeterea genere graviter ii peccant, qui alienae laudis, gloriaeque avidi, atque appetentes sunt, non sine aliqua famae alterius obtrectatione: idque praesertim, si qui illam appetunt, ignavi, nulliusque pretii homines sunt. Fama enim, et gloria virtutis, atque industriae, non ignaviae, aut inertiae praemium est.

CATECHISMI
ROMANI
PARS QUARTA

De Oratione, eisque in primis necessitate.

CAPUT I.

1. *Quomodo Deus sit orandus.*

Dominica oratio inter omnes precandi formulas est perfectissima.
De Oratione scripserunt.
Amb. lib. 5 et 6. de Sacrament.
Cyprian in hanc luculenter.
Dam. lib. 2 Paral. c. 15. Et de orth. fide lib. 3. c. 24.
Petrus Chrysol. serm. 67. et consequenter.
Alex. de Ales. 4. q. q. 88.

IN officio, et munere Pastorali cum primis necessaria est ad salutem Populi praeceptio Christianae Precationis: cuius vim, ac rationem necesse est multos ignorare, nisi pia, et fideli Pastoris diligentia tradita sit. Quamobrem praecipue Parochi cura versari debet in eo, ut pii auditores intelligant, quid a Deo, et quomodo orandum sit. Omnes autem necessariae Precationis numeros continet divina illa formula, quam Christus Dominus Apostolis, et per illos, eorumque successores omnibus deinceps, qui Christianam Religionem susciperent, notam esse voluit: cuius verba, et sententias sic animo, ac memoria comprehendere oportet, ut in promptu habeamus. Ut autem in hac orandi ratione suppeditet Parochis facultas instituendi fideles auditores; quae magis opportuna visa sunt, hic proposuimus, sumpta ab iis Scriptoribus, quorum eo in genere doctrina, et copia maxime laudatur. Nam reliqua, si opus fuerit, Pastores ex iisdem fontibus haurire poterunt.

2. *Usus orandi ad salutem necessarius est.*

Primum igitur docendum est, quam sit Oratio necessaria, cuius Praeceptum non solum consilii causa traditum est, sed etiam necessarii iussi vim habet: quod a Christo Domino declaratum est illis verbis: *Oportet semper orare*. Hanc orandi necessitatem ipsa etiam, illo Dominicae Precationis prooemio, ostendit Ecclesia: *Praeceptis salutaribus moniti, et divina institutione formati, audemus dicere*. Itaque cum esset necessaria Precatio Christianis hominibus, et illud a Discipulis ipse rogatus esset, 1 *Domine doce nos orare*; praescripsit eis orandi formam Dei Filius, et spem attulit impetrationis eorum, quae postularent: et ipse documentum fuit Precationis, qua non solum utebatur assidue, sed 2 in ea etiam pernoctabat, cuius deinde officiis, qui se ad Iesu Christi Fidem contulissent, Apostoli praecepta tradere non destiterunt. Nam 3 Sancti Petrus, et 4 Ioannes de ea re diligentissime pios admonent: et eius rationis memor 5 Apostolus, pluribus locis hortatur Christianos ad salutarem orandi necessitatem.

Orare ex Praecepto Domini tenemur.

1 Lucae 18. 1. Eccl. 18. 22. 1. Thess. 5. 17. Ephes. 6. 18. Colos. 4. 2.

Praefatio Orationis Dominicae in Missa.

2 Luc. 11. 1.

Christi exemplo orandum, et Apostolorum praescripto.

Luc. 6. 12. 3 1. Petr. 3. 4. 7. 4 1. Mach. 3. et 5. 5 Rom. 12. 13. Phil. 4. 6. 1. Tim. 2. 5. et 5. 5. Hebr. 4. 16.

3. *Qua potissimum ratione homines adduci possint in cognitionem necessarii huius officii.*

Praeterea tam multis indigemus bonis, et commodis, ad animum, corpusque tuendum necessariis, ut ad Precationem confugere oporteat, tanquam ad unam omnium optimam, et indigentiae nostrae interpretem, et conciliatricem eorum, quibus egemus. Nam, 6 cum nihil cuiquam debeat Deus, reliquum profecto est, ut quae nobis opus sunt, ab eo Precibus expetamus: quas Preces, tanquam instrumentum necessarium nobis dedit ad id, quod optaremus, consequendum.

6 Rom. 11. 35.

Oratione necessaria consequimur.

4. *Non alia via omni indigentiae nostrae satisfacere licet, quam per Orationem.*

Praesertim cum quaedam esse constet, quae nisi eius adiumento non licet impetrare. Habent enim Sacrae Preces praestantem illam virtutem,

Oratione Daemones fugamus.

1 Matt. 17. 21. qua maxime Daemones eiiciuntur. 1 Est enim quoddam Daemoniorum genus, quod non eiicitur, nisi in ieiunio, et oratione. Quare magnam sibi adimunt facultatem singularium donorum, qui hanc consuetudinem, exercitationemque non adhibent pie, ac diligenter orandi. Petitione enim non solum honesta, sed etiam 2 assidua opus est ad impetrandum, quod concupiscas. Nam, ut inquit Sanctus Hieronymus, scriptum est, *Omni petenti datur. Ergo si tibi non datur, ob id non datur, quia non petis. 3 Petite ergo, et accipietis.*

Donorum singularium facultatem sibi adimunt, qui Orationi non vacant.

2 Iacob. 5. 16.

3 Matt. 7. 7. et 21. 22. Marc. 11. 24. Luc. 11. 9. Ioan. 14. 13. et 16. 23. 24.

DE UTILITATE ORATIONIS

CAPUT II.

1. *Quis sit primus fructus, quem parit illa orandi necessitas.*

Has Orationis utilitates prosequitur Isidor. lib. de summo bono c. 7.

HAbet autem haec necessitas iucundissimam utilitatem, quae fructus ex se edit uberrimos: quorum copiam sument Pastores a sacris Scriptoribus, cum opus erit illos impertiri Fideli Populo. Nos ex ea copia aliquot elegimus, quos huic tempori accommodatos duximus. Primus autem fructus, quem inde capimus, est is, quod orantes Deo honorem habemus: siquidem est quoddam Religionis argumentum Oratio, quae in Divinis Litteris thymiamati comparatur. 4 *Dirigatur enim*, inquit Propheta, *Oratio mea sicut incensum in conspectu tuo*. Quare nos hac ratione Deo subiectos esse profitemur, quem bonorum omnium authorem agnoscimus, et praedicamus, in quem solum spectamus, quod unum incolumitatatis, salutisque praesidium, atque perfugium habemus. Huius fructus illis etiam verbis admonemur: 5 *Invoca me in die tribulationis; eruam te et honorificabis me.*

Per Orationes Deum primo honoramus.

4 Psal. 140. 2.

5 Psal. 49. 15.

2. *Quae sit altera utilitas, quam orando consequimur.*

Sequitur fructus amplissimus, et iucundissimus Orationis, cum a Deo preces audiuntur. Est enim, ex Sancti Augustini sententia, Oratio iusti clavis coeli: *nam ascendit*, inquit, *Precatio, et descendit Dei miseratio*. Licet alta sit terra, altum coelum, audit tamen Deus hominis linguam, si mundam habeat conscientiam. Cuius orandi muneris tanta vis est, tanta utilitas, ut ea re coelestium donorum amplitudinem consequamur. Nam et impetramus nobis ut ducem, et adiutorem adhibeat Spiritum Sanctum; et Fidei assequimur conservationem, et incolumitatem, et vitationem poenarum, et divinum patrocinium in tentationibus, et ex Diabolo victoriam. Omnino inest in Precatione singularis gaudii cumulus: quamobrem sic loquebatur Dominus: 1 *Petite, et accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum.*

Secundus fructus

Aug. serm. 226. de Temp.

Oratione amplissima dona consequimur.

Pacem secundum Deum paric Oratio.

1 Ioan. 16. 24.

3. *Semper pias Preces exaudit Divina Maiestas.*

Nec vero, quin huic Petitioni praesto sit, et occurrat Dei benignitas, ullus relictus est dubitandi locus. Quod multa comprobant Divinae Scripturae testimonia, quae quia sunt in promptu, illa solummodo apud Isaiam exempli causa attingemus. 2 *Tunc enim*, inquit, *invocabis, et Dominus exaudiet, clamabis, et dicet, Ecce adsum*: et rursus: 3 *Eritque, antequam clament, ego exaudiam, adhuc illis loquentibus, ego audiam.* Fxempla autem eorum, qui Deum exoraverunt, quia propemodum sunt et infinita, et posita ante oculos, omittimus.

2 Isai. 58. 9.

3 Isa. 55. 24. Item Psalm. 90. et 144. 18. Prov. 15. 29. Eccl. 3. & 28. 9.

4. *Qui fiat, ut, quae petimus, interdum non impetremus.*

At interdum fit, ut, quae petimus a Deo, non impetremus. Ita est: sed tum maxime prospicit utilitati nostrae Deus, vel quod alia nobis maiora, et ampliora bona nobis impertitur, vel quod nec necessarium nobis est, nec utile, quod petimus; imo vero fortasse supervacaneum id fu-

S. Aug. serm. 33. de verbis Domini & tr. 73. in Ioan. turum sit, si dederit, atque pestiferum. *Quaedam enim*, inquit Sanctus Augustinus, *negat Deus propitius, quae concedit iratus*. Nonnunquam etiam fit, ut adeo remisse, ac negligenter oremus, ut ne ipsi quidem, quod dicimus, attendamus. Cum autem sit Oratio mentis ascensus ad Deum, si in orando animus, qui ad Deum referri debet, peregrinatur, nulloque studio, nulla adhibita pietate, temere Precationis verba funduntur, quomodo inanem huius Orationis sonitum Christianam Precationem esse dicimus? Quare minime mirum est, si Deus nostrae non obsequitur voluntati, cum vel ipsi nolle id nos, quod petimus, pene probemus nostra negligentia, et ignoratione Precationis, vel postulemus ea, quae nobis sunt obfutura.

Quid sit Oratiò. Damasc lib. 3. de fide Orthod. c. 24. Aug. lib. 2. de ser. Domini in mon. c 7. Et ser. 230. de temp.

5. *Digne postulantes plus impetrant, quam postulent.*

Sedulo orantibus Deus fere maiora præstat, quam petant.

Contra vero scienter, ac diligenter petentibus multo plus tribuitur, quam a Deo postulaverint. Quod et 1 Apostolus testatur in epistola ad Ephesios, et 2 illa Prodigi filii similitudine declaratur, qui praeclare secum actum esse existimaturus fuit, si in loco mercenarii famuli habuisset eum pater. Etsi recte cogitantibus, non solum postulantibus nobis cumulat gratiam suam Deus non modo munerum copia, sed etiam celeritate tribuendi. Quod ostendunt Divinae Litterae, cum illa utuntur loquendi formula: 3 *Desiderium pauperum exaudivit Dominus*. Intimis enim, et tacite tis egentium studiis, ne expectata quidem eorum voce, Deus occurrit.

1 Ephes. 13.
2 Luc. 15.
Deus cogitationes non expectata voce saepe exaudit.
3 Psal 9. & secund. Hebr. 10. idem fere habes Ps. 20. & 102. Prov. 10.

6. *Quis sit tertius Orationis fructus.*

Accedit eo etiam ille fructus, quod orando animi virtutes et exercemus, et augemus, maxime vero Fidem. Ut enim rite illi non orant, qui Fidem Deo non habent, 4 *Quomodo enim*, inquit, *invocabunt, in quem non crediderunt?* sic Fideles, quo studiosius orant, eo maiorem, ac certiorem Fidem habent Divinae Curae, et Pro-

Tertius Orationis fructus.
Ex Fide debet procedere Oratio.
4 1. Rom. 10. vide item Matt. 4. 21. Marc. 11. 24. Iac. 5. 6.

videntiae, quae potissimum id requirit a nobis, ut ad se de iis, quae nobis opus sunt, referentes, omnia postulemus.

7. *Cur Deus, cum sciat, quibus indigeamus, Oratione nostra velit solicitari.*

Posset vero Deus non petentibus, ne cogitantibus quidem, abunde nobis omnia dilargiri, quomodo et animantibus, rationis experibus, cuncta suppeditat ad usus vitae necessarios. Sed beneficentissimus Parens vult a filiis invocari: vult nos quotidie rite petendo petere fidentius: vult, impetratis iis, quae postulamus, in dies magis testificari, ac predicare suam in nos ipsos benignitatem.

8. *Quomodo nostra in Deum Charitas per Orationem exerceatur.*

Amplificatur etiam charitas. Nam illum authorem agnoscentes omnium bonorum, utilitatumque nostrarum, quanta eum possumus maxima charitate amplectimur: et, ut amantes colloquio, et congressu magis ad amorem incenduntur; sic pii homines, quo saepius Deo facientes Preces, et eius implorantes benignitatem, quasi cum ipso colloquuntur, eo maiori in singulas Preces affecti laetitia ad eum amandum, et colendum incitantur ardentius.

9. *Precationis assiduitate tum digni Divina Gratia evadimus, tum humilitatem, et arma contra Diabolum comparamus.*

Praeterea nos hac uti vult exercitatione Precationis, ut flagrantes perenni studio, quod optamus, tantum ea assiduitate, et cupiditate proficiamus, ut digni simus, in quos illa conferantur beneficia, quae antea ieiunus, et angustus noster animus capere non poterat. Vult praeterea nos id, quod est, intelligere, ac prae nobis ferre, si coelestis Gratiae auxilio deseramur, nostra opera nihil consequi posse, propterea que toto animo ad orandum incumbere. Valent autem maxime haec

Aug. ep. 121. c. 8.

Quarto ut humilitas crescat.

Quinto, ut tanto generosiorem victoriam reportemus. Hilar. in Ps. 63.

tanquam Orationis arma, contra naturae nostrae hostes acerrimos. Inquit enim Sanctus Hilarius: *Adversus Diabolum, armaque eius, Orationum nostrarum sonitu certandum est.*

10. *Quae sit quarta utilitas ex Oratione in homines profluens.*

Quartus Orationis fructus.

Praeclarum praeterea illum Orationis fructum consequimur, quod cum proclives simus ad malum, et ad libidinis varios appetitus vitio infirmitatis ingenitae, patitur Deus se nostris cogitationibus concipi, ut dum illum oramus, et mereri eius contendimus munera, accipiamus innocentiae voluntatem, et ab omni labe, delictorum omnium amputatione, purgemur.

11. *Quis sit postremus Orationis fructus.*

Quintus Orationis fructus. Hier. in cap. 7. Ierem. super illud. Non obsistas mihi. 1 Exod. 32. 10.

Postremo ex Sancti Hieronymi sententia irae Divinae resistit Oratio. Itaque sic ad Moysen loquutus est Deus, 1 *Dimitte me*; cum quidem poenas eum ab illo Populo petere volentem Precibus impediret. Nihil enim est, quod aeque Deum leniat iratum, aut etiam paratum ad plagas sceleratis inferendas aeque retardet, ac revocet a furore, ac Preces piorum hominum.

DE PARTIBUS, ET GRADIBUS ORATIONIS

CAPUT III.

1. *Quibus partibus constet Christiana Oratio.*

Quid sit obsecratio &c. Amb. lib. 6. de Sacrament. c. 5.

Exposita necessitate, et utilitate Christianae Precationis, scire praeterea oportet Fidelem Populum, quot, et quibus partibus ea constet Oratio. Id enim ad huius officii perfectionem pertinere testatur Apostolus, qui in Epistola ad Timotheum cohortans ad pie, sancteque orandum,

Orationis partes diligenter enumerat. 1 *Obsecro*, inquit, *primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus*. Quod vero subtilis quaedam est harum differentia partium, si eius explicationem auditoribus Parochi conducere existimabunt, consulent inter caeteros Sanctum Hilarium, et Augustinum. 1 1. Tim. 2. 1.

2. *De postulatione, et gratiarum actione.*

Sed quoniam duae * sunt praecipuae partes Orationis, postulatio, et gratiarum actio, a quibus, tanquam a capite, manant reliquae, minime eas praetermittendas duximus. Nam ad eum accedimus, ut, cultum ei, ac venerationem adhibentes, vel ab eo aliquid impetremus, vel ipsi de beneficiis, quibus assidue ab eius benignitate ornamur, et augemur, gratias agamus. Utramque hanc maxime necessariam partem Orationis, Deus ipse pronunciavit ore Davidis, illis verbis: 2 *Invoca me in die tribulationis, eruam te, et honorificabis me*. Quantum autem egeamus Divinae Bonitatis, ac Liberalitatis, quis ignorat; modo summam hominum egestatem, et miseriam intueatur.

Hilar. in Ps. 140. super illud. Dirigatur Oratio mea.

* De duabus his praecipuis Orationis formis, vide Basil. l. const. Monast. c. 2.

2 Psal. 49. 15.

3. *Dei in omnes homines Benignitas, et Liberalitas praedicatur.*

Quam vero sit propensa Dei Voluntas in genus humanum, quam effusa in nos Benignitas, omnes intelligunt, qui sensu oculorum, et mentis praediti sint. Nam quocunque nos cogitatione convertimus, nobis admirabilis lux Divinae Beneficentiae, ac Benignitatis oboritur. Quid enim 4 habent homines, quod a Dei largitate profectum non sit: et si omnia sunt eius dona, ac munera Bonitatis; quid est, quod non omnes pro viribus beneficentissimum Deum laudibus celebrent, et gratiarum actione prosequantur? Sed utriusque officii, et petendi aliquid a Deo, et ei gratia agendi multi sunt gradus; quorum alius alio est altior, atque perfectior. Ut igitur Fidelis Populus

Quam liberalis sit in genus humanum Deus.

4 1. Cor. 4. 7.

Alius orandi modus alio est perfectior.

non solum oret, sed etiam optime fungatur illo munere Orationis, proponent ei Pastores summam, perfectamque orandi rationem, et ad eam, quam diligentissime poterunt, hortabuntur.

4. *Quinam sit optimus orandi modus, summusque Precationis gradus.*

Quidnam orantes ad praecipuam contemplationis arcem evehat.

Vide Bern. serm. 5. de Quadr & in serm. de quatuor modis orandi & Bas. ubi supra.

Sed quinam est optimus orandi modus, et summus Precationis gradus? nempe is, quo pii, et iusti homines utuntur, qui frequenti verae Fidei stabili fundamento, quibusdam optimae mentis, Orationisque gradibus in illum locum perveniunt, ex quo infinitam Dei Potentiam, immensamque Benignitatem, ac Sapientiam contemplari possunt: ubi etiam in spem certissimam veniunt, se, et quicquid petierint in praesentia, et illam inexplicabilium bonorum vim consecuturos esse, quae pollicitus est Deus largiturum se iis, qui divinum auxilium pie, et ex animo implorarint. His, quasi duabus alis, elata in coelum anima, ardenti studio pervenit ad Deum, quem omni gratiarum, et laudum honore prosequitur, quod summis ab eo beneficiis affecta sit, tum vero singulari adhibita pietate, ac veneratione, quasi unicus filius charissimo Parenti, quid sibi sit opus, non dubitanter exponit. Quem precandi modum, *effundendi* voce, exprimunt Divinae Litterae: inquit enim Propheta: 1 *Effundo in conspectu eius Orationem meam, et tribulationem meam ante ipsum pronuncio*. Quae vox eam vim habet, ut nihil reticeat, nihil occultet, sed effundat omnia is, qui ad orandum venit, fidenter confugiens in sinum amantissimi Parentis Dei. Ad id enim nos Doctrina coelestis illis verbis hortatur: 2 *Effundite coram illo corda vestra*: et 3 *Iacta super Dominum curam tuam*. Hunc autem Precationis gradum significat Sanctus Augustinus, cum inquit in eo libro, qui inscriptus est Enchiridion: *Quod fides credit, spes, et charitas orat.*

1 Psal. 141. 3. 1. Reg. 1. 15. Psal. 100. 1.

2 Ps. 61. 9.

3 Psal. 54. 23.

S. Aug. Enchir. c. 5

5. *Quae sit altera orandi ratio.*

Alius est eorum gradus, qui mortiferis peccatis opressi, fide tamen ea, 1 quae mortua dicitur, nituntur se se erigere, et ad Deum ascendere, sed propter intermortuas vires, summamque fidei imbecillitatem, se altius a terra tollere non possunt: veruntamen sua peccata recognoscentes, et eorum conscientia, ac dolore cruciati, humiliter, ac demisse, ex illo maxime longinquo loco, poenitentes, scelerum a Deo veniam, et pacem implorant. Horum Oratio suum obtinet locum apud Deum: nam eorum Preces audiuntur; imo vero huiusmodi homines liberalissime misericors Deus invitat. 2 *Venite*, inquit, *ad me omnes, qui laboratis, et onerati estis; et ego reficiam vos*. Ex horum hominum numero fuit ille 3 Publicanus, qui cum oculos ad coelum tollere non auderet; exiit tamen, inquit, de Templo magis iustificatus, quam Pharisaeus.

Secundus Orationis gradus.
1 Iac. 2.
Peccatores quomodo exaudiantur, vide Aug. tr. 44 in Ioann. & Th. in 2. 2. qu. 83 ar. 16.
2 Matt. 11. 28.
3 Luc. 8. 9. 10.

6. *Quo in gradu tertium genus deprecatorum consistat*.

Est praeterea eorum gradus, qui nondum Fidei lucem acceperunt, veruntamen divina benignitate exiguum illorum naturae lumen accendente, vehementer excitantur ad studium, cupiditatemque veritatis; quam ut doceantur, summis Precibus petunt: qui si manent in voluntate, a Dei clementia eorum studium non repudiatur. Quod exemplo 4 Cornelii Centurionis comprobatum videmus: nemini enim id ex animo petenti clausae sunt fores Divinae Benignitatis.

4 Actor. 10. 2. 3
Quomodo Deus petenti ex animo gratiam conferat. Vide Th. 1. 2. q. 112. ar. 3.

7. *Quinam inter Deprecatores extremo in gradu haereant*.

Quartus gradus.

Postremus est gradus eorum, quos non modo facinorum, et flagitiorum non poenitentes, sed sceleribus scelera cumulantes, tamen non pudet saepe a Deo petere peccatorum veniam, in quibus volunt perseverare: qui tali statu ne ab hominibus quidem audere deberent, ut sibi ignoscerent, postulare. Horum Oratio a Deo non auditur: sic enim de Antiocho scriptum est: *Ora-*

22. Mach. 9. 13. *bat autem hic scelestus Dominum, a quo non esset misericordiam consecuturus*. Quare vehementer hortandi sunt, qui in gravi illa miseria versantur, ut, abiecta peccandi voluntate, vere, et ex animo se convertant ad Deum.

DE IIS, QUAE PETENDA SUNT

CAPUT IV.

1. *Quaenam a Deo petere liceat.*

Quod iustum, et honestum est, peti debet, vide inter alios Th. 2. 2. q. 83. ar. 5.

1 Matt. 20. 22. Marc. 10. 38. Iac. 3. 3.

2 Ioan. 15. & 14. et 16. 23.

Quoniam in singulis Petitionibus quid postulandum, quid non, suo loco dicetur; satis hic erit Fideles universe illud admonere, ut, quae iusta, quaeque honesta sint, a Deo petant homines, ne, si contra, quam deceat, postularint, illo responso repellantur: 1 *Nescitis, quid petatis*. Quicquid autem recte optari potest, petere licet: quod illa Domini uberrima promissa testantur: 2 *Quodcunque volueritis, petetis, et fiet vobis*: omnia enim se concessurum pollicetur.

2. *Quae res primo, et per se a Deo petendae sint.*

Summa, et praecipua Oratio pro summi boni nostra consecutione esse debet.

Deinde pro iis, quae nos eo deducunt.

Quare primum optatum, ac desiderium nostrum ad eam regulam dirigemus, ut ad Deum, qui summum est bonum, summum studium, desideriumque referatur. Deinde cupiemus ea, quae cum Deo maxime nos coniungant, quae vero nos inde seiungant, aut causam aliquam afferant disiunctionis, ab omni studio, et cupiditate nostra removenda sunt. Hinc licet colligere secundum illud summum, et perfectum bonum, quomodo reliqua, quae dicuntur bona, et optanda sint, et a Parente Deo postulanda.

5. *Corporis, et externa bona quatenus a Deo petenda sint.*

Nam haec corporis, quae vocant, et externa bona, ut sanitas, robur, pulchritudo, divitiae,

honores, gloria, quia facultatem, ac materiam saepe dant peccato; (quare fit, ut non omnino pie, aut salutariter petantur) erit illorum petitio his praescribenda finibus, ut haec vitae commoda postulentur, necessitatis causa: quae precandi ratio refertur ad Deum. Licet enim novis Precibus ea petere, quae et Iacob, et Salomon postularunt. Ille enim in hunc modum: 1 *Si dederit mihi panem ad vescendum, et vestimentum ad induendum, erit mihi Dominus in Deum*: Salomon his verbis: 2 *Tribue tantum victui meo necessaria*.

1 Gen. 28. 20.
2 Prov. 30. 8.

4. *Divitiis, et aliis bonis corporis quomodo utendum sit, quando ea Dei Benignitate possidemus.*

Cum vero nobis Dei Benignitate suppeditentur ad victum, et ad cultum; par est, nos illius Apostoli cohortationis recordari: 3 *Qui emunt, tanquam non possidentes, et qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur: praeterit enim figura huius mundi*: item 4 *Divitiae si affluant, nolite cor apponere*: quarum fructum tantummodo, et usum nostrum esse, sed ita, ut cum caeteris communicemus, 5 ab ipso doctore Deo didicimus. Si valemus, si reliquis externis, et corporis bonis abundamus, eo illa nobis tributa esse meminerimus, ut et facilius Deo inservire possimus, et Proximo omnia eius generis commodare.

Ad divitias cor non apponendum.
3 1. Cor. 7. 30.
4 Psal. 61. 11.
5 Levit. 25. 35. 36. & Deut. 15. 7 8. Prov. 19. 17. & 21. & 28. 27. Matt. 1. 18. 19. Luc. 14. & 16. 2. 3. 4.

5. *Ingenii, et doctrinae bona quomodo petenda sint.*

Ingenii autem bona, et ornamenta, cuius generis sunt artes, atque doctrinae, petere etiam licet, sed ea tantum conditione, si nobis ad Dei gloriam, et ad salutem profutura sunt. Quod autem omnino, et sine adiunctione, aut conditione optandum, quaerendum, postulandum est, quemadmodum antea diximus, id Dei gloria est, et deinceps omnia, quae summo illo bono coniungere nos queant; ut fides, timor Dei, amor: de quibus plenius dicemus in explicatione Petitionum.

PRO QUIBUS ORANDUM SIT.

CAPUT V.

1. *Nullum genus hominum in hoc mundo est, pro quibus non liceat Deum precari.*

Iacob. 5. 16. 1. Tim. 2. 1. Vide Th. in 2. 2. q. 83. ar. 7.

HIS autem cognitis, quae petenda sunt, docendus est Fidelis Populus, pro quibus orare debeat. Continet autem Oratio Petitionem, et Gratiarum actionem, quare prius de Petitione dicamus. Orandum igitur est pro omnibus sine ulla exceptione, vel inimicitiarum, vel religionis, vel gentis. Nam sive hostis sit, sive alienus, sive infidelis, Proximus est: quem quia Dei iussu amare debemus; sequitur, ut Preces quoque, quod amoris officium est, pro eo facere oporteat. Nam eo pertinet illa Apostoli cohortatio: 1 *Obsecro fieri Orationes pro omnibus hominibus*. Qua in Oratione primum petenda sunt, quae salutem animae complectuntur, deinde quae corporis.

1 1. Tim. 2. 1.

2. *Pro quibus praecipue orandum sit.*

Primo pro Pastoribus animarum orandum est.

Debemus autem hoc Precationis officium primum Pastoribus animarum tribuere: quod ab Apostolo eius exemplo monemur. Scribit enim is ad 2 Colossenses, ut orent pro se, ut sibi Deus aperiat ostium sermonis: quod item facit ad 3 Thessalonicenses. Est praeterea in Actis Apostolorum: 4 *Oratio fiebat ab Ecclesia sine intermissione pro Petro*. Cuius etiam officii a Divo Basilio *in lib. de moribus* admonemur: pro iis enim orandum ssse, inquit, qui praesunt verbo veritatis.

2 Colos. 4. 3.
3 2. Thes. 4.
4 Act. 12. 5. 3. Basil mor Reg 56. c 5.

Secundo pro Principibus.

Secundo loco pro Principibus nos precari oportet, ex eiusdem 5 Apostoli sententia. Quanto enim publico bono Principibus piis, et iustis utamur, nemo ignorat. Itaque rogandus est Deus,

5 1. Tim. 2.

ut tales sint, quales esse oportet, qui reliquis hominibus praesint.

Extant 1 exempla sanctorum hominum, quibus monemur, ut pro bonis etiam, piisque deprecemur. Egent enim et illi Precibus aliorum: quod divinitus factum est, ne superbia efferantur, dum intelligunt, se inferiorum suffragiis indigere.

Pro bonis, & piis viris orandum. c. 5. 1 5 Reg. 19. & 22 13. 14.

3. *Pro inimicis nostris, et hostibus Ecclesiae idem praestandum esse monstratur.*

Iussit praeterea Dominus 2 precari pro persequentibus, et calumniantibus nos.

2 Matt. 5. 44. Luc. 23. 24. Act. 7 6. 1. Cor. 4 12. Quarto pro hostibus nostris.

Illud etiam Sancti Augustini testimonio celebratum est, hanc esse consuetudinem acceptam ab Apostolis pro iis, qui ab Ecclesia sunt alieni, Preces, et vota faciendi, ut infidelibus donetur Fides, ut Idolorum cultores ab impietatis errore liberentur, ut Iudaei, discussa animorum caligine, lucem veritatis accipiant, ut Haeretici redeuntes ad sanitatem, Catholicae doctrinae praeceptis erudiantur, ut Schismatici, a qua desciverunt, sanctissimae parentis Ecclesiae communione, cum ea iterum verae charitatis nodo iuncti copulentur. Quantam autem vim habeant Preces, pro huiusmodi hominibus factae ex animo, constat tam multis exemplis omnis hominum generis, quos quotidie 3 ereptos a potestate tenebrarum transfert Deus in Regnum filii dilectionis suae, et 4 ex vasis irae facit vasa misericordiae: in quo plurimum valere piorum Obsecrationem, nemo, qui recte sentiat, dubitare potest.

Quinto pro Ecclesiae hostibus. Aug. ep. 107. ad Vitalem.

Vide interim Precum antiquitatem, quae in die Parasceves fieri in Ecclesia solent.

3 Col. 1. 13.

4 Rom. 9. 23. 25.

4. *Quomodo etiam ad mortuos extendi possit hoc beneficium.*

Preces autem, quae pro mortuis fiunt, ut ab igne Purgatorii liberentur, ex Apostolorum doctrina fluxerunt: qua de re satis dictum est, cum de Sacrificio Missae loqueremur.

Sexto pro Mortuis. S. Dion. Areop. Hier. c. 7. l. de Eccl.

5. *Non prodest illis aliena Oratio, qui peccant ad mortem.*

In iis autem, qui [1] peccare dicuntur ad mortem, vix quicquam Precibus, votisque proficitur. Veruntamen est Christianae charitatis et precari pro illis, et lachrymis contendere, an iis possint reddere placatum Deum.

[1] 1. Ioan. 5. 10.

6. Quomodo execrationes, quae in Scripturis leguntur, sint accipiendae.

Execrationes vero sanctorum hominum, quibus in impios utuntur, ex Patrum sententia, constat esse vel praedictiones eorum, quae illis eventura sunt, vel adhibitas contra peccatum, ut, salvis hominibus, peccati vis intereat.

Ps. 6. & 78. & 108. per totum. Isai. 2. & alibi saepe. Ier. 10.

7. Quis sit usus Gratiarum actionis.

In altera autem parte Orationis, maximas Deo gratias agimus pro divinis eius, immortalibusque beneficiis, quibus et semper affecit, et quotidie afficit humanum genus. Maxime autem fungimur hoc munere Gratiarum actionis, Sanctorum omnium causa, quo in officio singulares Deo laudes tribuimus, et eorum victoriae, et triumphi, quem de omnibus et intimis, et externis hostibus eius benignitate reportarunt.

Aug. de ser. Dom. in mont. lib. 1. c. sub finem.

Gratiarum actionis maxime locus in honoribus Sanctorum, unde August. Sacrificia pro defunctis valde bonis Gratiarum actiones vocat in Enchir. ad Lauren. c. 110.

8. Inter eas gratulationes, quae Sanctorum causa Deo exhibentur, quaenam in Ecclesia primas partes obtineat.

Huc pertinet prima illa pars Angelicae Salutationis, cum ea ad precandum utimur, *Ave Maria, gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus*. Nam Deum summis et habendis laudibus, et gratiis agendis celebramus, quod Sanctissimam Virginem omni coelestium donorum munere cumulavit: ipsique Virgini singularem illam gratulamur felicitatem. Iure autem Sancta Dei Ecclesia huic gratiarum actioni Preces etiam, et implorationem Sanctissimae Dei Matris adiunxit; qua pie, atque suppliciter ad eam confugeremus, ut nobis peccatoribus sua intercessione conciliaret Deum, bonaque tum ad hanc, tum ad aeternam vitam necessaria impetraret. Ergo nos exules filii Evae, qui hanc lacrymarum val-

August. ser. 18. de Sanctis.

Ambr. lib. 2. com. in Luc.

Bern. Hom. 2. Super missus est, & ser. 4. de Assumpt. Mariae, & alibi frequenter.

Cur Ecclesia salutationi Angelicae preces adiungat, quam ab omni antiquitate invocatam esse constat ex Irenaeo lib. 5. adver. haereses c. 19 Athan. in Evang de S. Deipara.

lem incolimus, assidue misericordiae Matrem, ac Fidelis Populi advocatam invocare debemus, ut oret pro nobis peccatoribus, ab eaque, hac Prece, opem, et auxilium implorare, cuius et praestantissima merita apud Deum esse, et summam voluntatem iuvandi humanum genus, nemo nisi impie, et nefarie dubitare potest.

Greg. Naz. orat. 18. in laudem S. Cypriani. Ioan. Dam. Orat. 1. de Nat. Virg. & Orat. 2. de Assumpt. eiusdem.

QUIS ORANDUS SIT.

CAPUT VI.

1. *Ad quem dirigenda sit praecipue Oratio.*

Deum autem orandum esse, et eius Nomen invocandum, ipsa loquitur naturae vis, insita in hominum mentibus: non solum tradunt Divinae Litterae, in quibus licet audire imperantem Deum, 1 *Invoca me in die tribulationis*: sed Dei nomine tres Personas intelligi oportet.

1 Psal. 49. 15.

Tres Personae invocari debent.

2. *Sintne etiam Sancti cum Christo regnantes invocandi?*

Secundo loco confugimus ad auxilia Sanctorum, qui in coelo sunt: quibus etiam Preces esse faciendas, ita certum est in Ecclesia Dei, ut piis nulla de eo dubitatio possit accidere. Quae res quia separatim suo loco est explicata, eo et Parochos, et caeteros transmittimus. Sed ut tollatur omnis error imperitorum, operae pretium erit docere Fidelem Populum, quid intersit inter hanc invocandi rationem.

3. *Aliter Deum, et aliter Sanctos imploramus.*

Non enim eodem modo Deum, et Sanctos eius imploramus. Nam precamur Deum, ut ipse vel bona det, vel liberet a malis: a Sanctis autem, quia gratiosi sunt apud Deum, petimus, ut nostri patrociuium suscipiant, ut nobis a Deo impetrent ea, quorum indigemus. Hinc duas adhibemus precandi Formulas, modo differentes: ad

Deum enim proprie dicimus, *Miserere nobis*, *Audi nos*; ad Sanctos, *orate pro nobis*.

4. *Quomodo a Sanctis petere possimus, ut nostri misereantur.*

Sic Ioh. 19. 21. & 33. teste ipso Augustino, Angeli, ut misereantur hominum, rogantur.

Quanquam licet etiam alia quadam ratione petere a Sanctis ipsis, ut nostri misereantur: sunt enim maxime misericordes. Itaque possumus precari eos, ut conditionis nostrae miseria permoti, sua nos apud Deum gratia, ac deprecatione iuvent. Quo loco illud maxime cavendum est omnibus, ne, quod Dei proprium est, cuiquam praeterea tribuant: imo vero cum ad imaginem Sancti alicuius quis Dominicam Orationem pronunciat, ita tum sentiant, se ab illo petere, ut secum oret, sibique postulet ea, quae Dominicae Orationis formula continentur: et sui denique sit interpres, et deprecator ad Deum. Nam eos hoc fungi officio, 1 docuit Sanctus Ioannes Apostolus in Apocalypsi.

Quo affectu Oratio Dominica ad imaginem Sancti alicuius sit recitanda.

1 Apoc. 8. 34.

DE PRÆPARATIONE ADHIBENDA

CAPUT VII.

1. *Quibus maxime virtutibus animus ad Orationem sit praeparandus.*

2 Eccl. 18. 25.

Est in Divinis Litteris: 2 *Ante Orationem praepara animam tuam, et noli esse quasi homo, qui tentat Deum*. Tentat enim Deum is, qui cum bene orat, male agit, et cum loquatur cum Deo, a Precibus animus eius aberrat. Quare cum tanti intersit, quo quisque animo Deo Preces faciat; tradent Parochi vias Precationum piis auditoribus. Primus igitur gradus ad Orationem erit vere humilis, ac demissus animus, scelerum quoque recognitio: quibus sceleribus intelligat, qui ad Deum accedit, se non modo dignum non esse, qui quicquam impetret a Deo; sed qui ne in

Tentare Deum, quid sit, vide D. Th. in 2. 2. q. 97. art. 7.

Primum requiritur, ut sit humilis Oratio.

eius quidem conspectum veniat oraturus. Huius praeparationis saepissime faciunt mentionem Divinae Litterae, quae et illud loquuntur: 1 *Respexit in Orationem humilium, et non sprevit Preces eorum*: item, 2 *Oratio humiliantis se nubes penetrabit*. Sed occurrent Pastoribus eruditis 3 loci innumerabiles, qui in eam sententiam conveniant, Quamobrem plurium non necessaria commemoratione supersedemus; tantum vero, quae alias attigimus, ne in hac quidem parte, quia sunt apposita ad hanc rationem, duo illa exempla praetermittemus. 4 Publicanus est ille notissimus, qui longe consistens, oculos humo tollere non audebat: 5 est etiam mulier illa Peccatrix, quae dolore permota, lachrymis pedes Christi Domini perfudit: uterque, quantum afferat Orationi pondus humilitas Christiana, declaravit.

1 Psal. 101. 18.
2 Eccl. 35. 21.
3 Jud. 9. 16. Psal. 17. et 33. Isa. 57. & 66. 2.
4 Luc. 18. 13.
5 Luc. 7. vide aliud de Achab. 3. Reg. 21. 27. 28.

Secundo Orationem praeeat dolor commissorum peccatorum.

Sequitur angor quidam in recordatione delictorum, vel saltem aliquis doloris sensus ob eam causam, quod dolere non possimus: quorum utrumque, vel certe alterum nisi a poenitente adhibeatur, venia impetrari non potest.

2. *Quae potissimum scelera volenti cum fructu orare sint cavenda.*

Tertio, abstinendum caedibus, et violentia.

Sed quia sunt quaedam scelera, quae maxime obstant, quo minus in Precatione Deus postulationi nostrae concedat, ut caedes, et illata vis; manus abstinendae sunt ab hac crudelitate, et violentia. De quo facinore sic Isaiae ore loquitur Deus: 6 *Cum extenderitis manus vestras, avertam oculos meos a vobis: et cum multiplicaveritis Orationem, non exaudiam: manus enim vestrae sanguine plenae sunt.*

6 Isa. 1. vide plura apud eundem Proph. c. 59. 2. 3.

Quarto, ira fugienda.

Fugienda est ira, ac dissidium, quae magnopere etiam impediunt, ne Preces audiantur. De quibus est illud Apostoli: 7 *Volo viros orare in omni loco, levantes puras manus sine ira, et disceptatione.*

7 2. Tim. 2. 8.

Quinto iniuriarum adsit oblivio.

Videndum est praeterea, ne nos implacabiles cuiquam praebeamus in iniuria: nam sic affecti

Deum Precibus adducere non poterimus, ut nobis ignoscat. 1 *Cum enim stabitis* inquit ipse, *ad orandum, dimittite, si quid habetis*: et, 2 *Si non dimiseritis hominibus, nec Pater vester coelestis dimittet vobis peccata vestra*.

1 Mar. 11. 25.
2 Matt. 6. 15. Eccl. 28. 7.

Sexto misericordiae affectus inducendus.
3 Prov. 21. 13.

Cavendum quoque est, ne duri simus, et inhumani egentibus. Nam in eiusmodi homines illud dictum est. 3 *Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, et ipse clamabit, et non exaudietur*.

Septimo superbia evellenda.
4 Iacob. 4. 6.
1 Pet 5.
Prov. 3. 34.

Quid dicemus de superbia? Quae quantopere Deum offendat, testis est illa vox: 4 *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam*.

Octavo, contemptus verbi divini corrigendus.
5 Prov. 28. 9.

Quid de contemptione Divinorum Oraculorum? In quam extat illud Salomonis: 5 *Qui declinat aures suas, ne audiat Legem, Oratio eius erit execrabilis*. Quo tamen loco non excluditur Deprecatio factae iniuriae, non caedis, non iracundiae, non illiberalitatis in pauperes, non superbiae, non despicientiae Divinae Orationis, non denique reliquorum scelerum, si ignoscendi venia petatur.

3. *De Fide in Deum, quae ad Orationem necessaria censetur*.

Fiducia adhibenda.

Est vero ad hanc quoque praeparationem animi Fides necessaria: quae si desit, neque de summi Patris omnipotentia, neque de illius misericordia, unde tamen orantis fiducia oritur, habetur cognitio quemadmodum docuit ipse Christus Dominus. 6 *Omnia*, inquit, *quaecunque petieritis in Oratione, credentes accipietis*. De huiusmodi Fide scribit Sanctus Augustinus de verbis Domini: *Si fides deficit, Oratio periit*. Caput igitur est ad rite orandum, quod iam dictum est, ut Fide firmi, ac fixi simus: quod Apostolus ex contrario ostendit: 7 *Quomodo invocabunt, in quem non crediderunt?* Itaque credamus oportet, ut & orare possimus, et ne nos Fides ipsa deficiat, qua salutariter oramus. Fides enim est, quae Preces

6 Matt. 21. 22.
S. Aug. serm. 36. de verb. Domini.
7 Rom. 10. 14.

fundit; Preces faciunt, ut, omni dubitatione sublata, stabilis, ac firma sit Fides. In hanc sententiam Sanctus Ignatius hortabatur eos, qui ad Deum adirent oraturi: *Noli dubio esse animo in Oratione: beatus est, qui non dubitaverit*. Quare ad impetrandum, quod velimus, a Deo, maximum pondus affert Fides, et certa spes impetrandi: quod monet Sanctus Iacobus: 1 *Postulet in Fide, nihil haesitans*. S. Ignatius epist. 10. ad Heronem. 1 Iacob. 1. 6.

4. *Quae nos ad Fidem impetrandi ea, quae in Oratione petimus, inducere possint*.

Multa sunt, quibus nos confidere oportet in hoc officio Precationis. Est ipsa Dei in nos perfecta Voluntas, ac Benignitas, cum iubet, nos se 2 Patrem appellare, ut eius nos esse filios intelligamus: est prope infinitus numeros eorum, qui Deum exoraverunt: est summus ille Deprecator, qui nobis semper praesto est, Christus Dominus. De quo sic est apud Sanctum Ioannem: 3 *Si quis peccaverit, Advocatum habemus apud Patrem Iesum Christum iustum, et ipse est propitiatio pro peccatis nostris*: item Paulus Apostolus: 4 *Christus Iesus, qui mortuus est, imo qui et resurrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis*: item ad Timotheum: 5 *Unus enim Deus, unus et Mediator Dei, et hominum homo Christus Iesus*: tum ad Hebraeos; 6 *Unde debuit per omnia fratribus assimilari, ut misericors fieret, et fidelis Pontifex ad Deum*. Quare etsi nos indigni sumus, qui impetremus; tamen optimi dignitate Interpretis, et Deprecatoris Iesu Christi, sperare, et magnopere confidere debemus, nobis omnia, quae per illum rite petierimus, concessurum Deum. 2 Matt. 23. 9. Christus pro nobis orat. 3 1. Ioan. 2. 1. 4 Rom. 8. 30. Christus noster mediator. 5 1. Tim. 2. 5. 6 Hebr. 2. 17.

5. *Spiritus Sanctus nostrarum Orationum author est*.

Denique nostrae author est Precationis Spiritus Sanctus: quo duce, Preces nostras audiri necesse est. 7 Accepimus enim Spiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus Abba pater: 8 7 Rom. 8. 15. Gal. 4. 5. 8 Rom. 8. 26.

qui quidem Spiritus infirmitatem, et inscitiam nostram adiuvat in hoc orandi munere: imo vero, 1 inquit Apostolus, *Ipse postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus*.

1 Ibid.

6. *Quomodo in Fide iuvari ad impetranda Dei beneficia debeamus*.

Quod si qui titubant interdum, nec satis esse firmos in Fide se sentiunt, utantur illa voce Apostolorum: 2 *Domine adauge nobis fidem*: et caeci illius: 3 *Adiuva incredulitatem meam*. Sed tum maxime et Fide, et spe vigentes, omnia a Deo optata consequemur, cum ad ipsius Dei Legem, ac Voluntatem, omnem mentem, actionem, et Orationem nostram conformabimus: 4 *Si manseritis*, inquit, *in me, et verba mea in vobis manserint, quodcunque volueritis, petetis, et fiet vobis*. Quanquam ad hanc impetrandi a Deo omnia facultatem, in primis necessaria est, ut antea diximus, oblivio iniuriarum, et benevolentia, ac benefica voluntas in proximos.

2 Luc. 17. 5.
3 Mar. 9. 28.
4 Ioan. 15. 7.
Bona intentio est necessaria, & conformitas voluntatis nostrae cum divina.

QUAE RATIO IN ORANDO REQUIRATUR.

CAPUT VIII.

1. *De optima orandi ratione docendum esse Populum, et quid sit orare in spiritu, et veritate*.

Maxime autem refert, quomodo sacris Precibus utamur: nam etsi Precatio bonum est salutare; tamen, nisi recte adhibeatur, minime prodest. Quod 5 enim petimus, saepe non assequimur, ut Sanctus inquit Iacobus, ob eam causam, quia male petimus. Ergo docebunt Parochi Fidelem Populum, quae sit optima ratio bene petendi, et privatim, ac publice orandi: quae Praecepta Christianae Orationis tradita sunt ex Christi Domini disciplina.

5 Iacob 4. 3.

Est igitur orandum in spiritu, et veritate. 1 Nam coelestis Pater tales quaerit, qui adorent eum in spiritu, et veritate. Orat autem eo modo, qui intimum, ac flagrans animi studium adhibet. A qua spirituali precandi ratione vocalem non excludimus: veruntamen principatum iure tribuendum ducimus illi, quae a vehementi animo proficiscitur, Obsecrationi: quam Deus, cui 2 patent occultae hominum cogitationes, audit, etiamsi ore non proferatur. Audivit 4 Annae eius, quae mater fuit Samuelis, intimas Preces: de qua illud legimus, 3 flentem orasse, et tantum labia moventem. Oravit hoc modo David: inquit enim: 4 *Tibi dixit cor meum, exquisivit te facies mea*. Huiusmodi exempla in divinis Libris passim legentibus occurrent.

1 Ioan. 4. 23.
De adoratione in spiritu, & veritate decem, & septem libros scripsit D. Cyrillus Alexandrinus, qui nuper latinitate donati in lucem prodierunt.
Duplex orandi ratio, mentalis, & vocalis, quarum mentalis est potior.
2 Deut. 31. 21.
1. Reg. 2. 16. 7.
Iob. 22. 12. 13.
1. Reg. 1. 16. 17.
3 Ibid. 13.
4 Psal. 16. 8.

2. *Quis sit usus vocalis Orationis praecipuus*.

Habet autem vocalis Oratio propriam utilitatem, et necessitatem: nam incendit animi studium, et religionem orantis inflammat. Quod ad Probam Sanctus Augustinus scripsit hoc modo: *Nonnunquam verbis, et aliis signis ad augendum desiderium sanctum nos ipsos acrius excitamus*. Cogimur interdum vehementi animi cupiditate, et pietate, verbis afferre sententiam. Nam exultante animo laetitia, par etiam est linguam exultare: et 5 decet nos vere cumulatum illud Sacrificium facere, et animae, et corporis: quem Apostolorum orandi morem fuisse, ex 6 Actis, et ex 7 Apostolo multis locis cognoscimus.

S. Aug. ep. 121. c. 9.
Quomodo ex redundantia cordis os loquatur, vide Psal. 15. 9.
5 Ioel. 2. 4. 3.
6 Act. 4. 10. 11. 12. & 16.
7 1. Cor. 14.
Ephes. 5. 15.
Col. 3. 16.

3. *Vocis officium perinde in privata Oratione, ac in publica necessarium non est*.

Sed quoniam duplex precandi ratio est, privata, et publica, privatae Orationis pronunciatione, utimur, ut intimum studium, ac pietatem adiuvet: in publica, quae ad incitandam Fidelis Populi religionem instituta est, certis, statisque temporibus linguae officio supersederi nullo modo potest.

4. *Soli Christiani in spiritu orant, et longas Orationes non debent refugere.*

Hanc vero spiritu orandi consuetudinem, propriam Christianorum hominum, Infideles minime colunt: de quibus ita licet Christum Dominum loquentem audire: 1 *Orantes nolite multum loqui: sicut Ethnici faciunt: putant enim, quod in multiloquio suo exaudiantur. Nolite ergo assimilari eis: scit enim Pater vester, quid opus sit vobis, antequam petatis eum.*

1 Matt. 6. 7.

Cum autem prohibeat loquacitatem, longas tamen Preces, quae a vehementi, ac diuturno animi studio proficiscantur, tantum abest, ut reiiciat, ut etiam suo exemplo nos ad eam rationem cohortetur, qui 2 non modo noctes in Precatione consumpsit, sed 3 ter eundem sermonem repetiit. Tantum igitur statuendum est, inani verborum sono minime exorari Deum.

2 Luc. 6. 12.
3 Matt. 26. 41. 42.

5. *Orationes hypocritarum reiicit Dominus.*

Nec vero ex animo orant hypocritae; a quorum nos consuetudine deterret Chistus Dominus in hanc sententiam: 4 *Cum oratis, non eritis sicut hypocritae, qui amant in Synagogis, et in angulis platearum stantes orare, ut videantur ab hominibus: amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Tu autem, cum oraveris, intra in cubiculum tuum, et* 5 *clauso ostio, ora Patrem tuum in abscondito, et Pater tuus qui videt in abscondito reddet tibi.* Cubiculum, quod hoc loco dicitur, ad cor hominis referri potest, quod non satis est ingredi, sed praeterea occludi oportet, ne quid erumpat, vel influat in animas extrinsecus, quo Precationis integritas violari possit. Tum enim coelestis Pater, 6 qui omnium mentes, et occultas cogitationes maxime perspicit, orantis postulationi concedit.

4 Matt. 5. 6.
5 Sicut Helisaeus fecit 4. Reg. 4. 33. Quid sit intra cubiculum orare.
6 Isa. 29.

6. *Si diutius, quod postulamus, differtur, non tamen ab hoc pietatis exercitio cessandum est.*

Requirit praeterea Oratio assiduitatem: quae quantam vim habeat, 7 iudicis illius exemplo Dei Filius ostendit, qui cum nec timeret Deum,

7 Luc. 18. 2. 3.

nec hominem revereretur, victus assiduitate, ac diligentia viduae, eius postulationi concessit. Itaque assiduae Deo Preces faciendae sunt, nec imitandi illi, qui semel, aut iterum orantes, nisi, quod petunt, impetrarint, in Oratione defatigantur. Nulla enim officii huius lassitudo esse de- Eccl. 18. 1.
bet: 1 quod nos Christi Domini, et 2 Apostoli 1 Luc. 18. 1.
docet authoritas. Quod si interdum in eo volun- 2 1. Thess. 5. 7. 17.
tas defecerit, Precibus a Deo petamus perseverandi vim.

7. *Christus, si quid a coelesti Patre postulare velimus, illud in suo Nomine postulandum iussit.*

Vult etiam Dei Filius Orationem nostram ad Patrem suo Nomine pervenire: quae eius merito, et gratia Deprecationis id pondus assequitur, ut a coelesti Patre audiatur. Est enim eius illa vox apud Sanctum Ioannem: 3 *Amen amen dico* 3 Ioan. 16. 23. 24.
vobis, si quid petieritis Patrem in Nomine meo, dabit vobis. Usque modo uon petistis quicquam in Nomine meo. Petite, et accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum: et iterum: 4 *Quodcun-* 4 Joan. 14. 13.
que petieritis Patrem in Nomine meo, hoc faciam.

8. *Fervor Sanctorum in Oratione imitandus, et petitioni gratiarum actio adiungenda.*

Imitemur ardens Sanctorum hominum studium, quod in orando adhibebant. Gratiarum autem actionem cum Precatione iungamus, Apostolorum exemplo, qui hanc consuetudinem perpetuo servaverunt, quemadmodum apud 5 Apostolum 5 1. Cor. 14. 17. Ephes. 5. 19. 20.
licet videre. Coloss. 3. 17.

9. *Ut fervens, et efficax sit Oratio, ieiunium* 1. Tim. 2. 1.
est adhibendum, et eleemosyua.

Ieiunium 6 certe maxime est cum Oratione 6 Tob. 12. 8.
sociatum. Nam, qui cibo, et potu sunt onusti, Aug. in Psal. 42.
horum mens oppressa est sic, ut neque Deum, Leo, ser. 1. de Ieiun. sept. Mens. Petr.
intueri, neque, quid sibi velit Oratio, cogitare Chrysol in ser. 43.
possint. Sequitur eleemosyna, quae magnam et Bernard. in sent ent.
ipsa cum Oratione societatem habet. Quis enim, sent. 11.

cui facultas sit benigne faciendi ei, qui aliena misericordia vivat, nec opituletur proximo, et fratri suo, se charitate praeditum dicere audeat? Aut quo ore is, qui expers sit charitatis, Dei auxilium implorabit, nisi dum peccati veniam precatur, simul et a Deo suppliciter postulet charitatem? Quare divinitus factum est, ut saluti hominum, triplici hoc remedio subveniretur: cum enim peccando vel offendamus Deum, vel proximos violemus, vel nos ipsos laedamus, sacris Precibus placatum reddimus Deum, eleemosyna redimimus hominum offensiones, ieiunio proprias vitae sordes eluimus. Et quanquam singula prosint ad omnium scelerum genera, tamen proprie singulis iis peccatis, quae diximus, apposita, et accommodata sunt.

Oratione, ieiunio, & eleemosyna placanda est ira divina. Vide Th. in 2. 2. q. 108. art. 3. ad 4. & 4.

DE

ORATIONIS DOMINICÆ

PROOEMIO

CAPUT IX.

Pater noster, qui es in Coelis.

1. *Cur in huius Precationis initio Christus Patris nomen potius, quam Domini, aut Iudicis, nos usurpare voluerit?*

Cum haec formula Christianae Precationis, a Iesu Christo tradita, eam habeat vim, ut antequam ad Preces, postulationesque veniamus, certis verbis loco prooemii nobis utendum sit, quibus pie ad Deum accedentes, fidentius etiam id facere possimus; Parochi officium est, illa distincte, dilucideque declarare, ut alacrior pius Populus ad Preces adeat, seque cum Patre Deo acturum intelligat. Prooemium autem, si spectes verba, brevissimum est, si res aestimes, gravissimum, mysteriorumque plenissimum. Ac prima quidem vox, qua Dei iussu, et institutione utimur in hac Precatione, est *Pater*. Nam etsi Salvator noster divinam hanc Orationem praetexere potuit aliquo verbo, quod plus maiestatis haberet, exempli causa, Creatoris, aut Domini; tamen haec omisit, quae timorem simul nobis afferre possent, illud autem adhibuit, quod orantibus, et aliquid a Deo petentibus, amorem, fiduciamque conciliat. Quid enim iucundius est Patris nomine, quod indulgentiam sonat, et charitatem?

Orationem Dominicam explicarunt Cypr. ser. 6 de Orat Domin. Ambr. lib. 4. de Sacram c. 4. Aug. ep. 121.

Prooemium orationis Dominicae, quam sit foecundum.

Cur in Dominica Oratione primum verbum sit Pater, vide Leo. ser. 6. de Nativit. Domini post supra citat.

2. *Quae sit prima ratio, ob quam homines Deum merito Patrem hic appellent.*

Per creationem Deus omnium est Pater.

Quibus autem rationibus Patris nomen Deo conveniat, suppeditabit facultas docendi Fidelem Populum ex locis creationis, gubernationis, ac redemptionis. Nam cum Deus creaverit hominem ad imaginem suam, nec illam caeteris animantibus impertiverit; ex hoc singulari munere, quo hominem ornavit, iure omnium hominum, nec Fidelium modo, sed etiam Infidelium, Pater 1 in Divinis Scripturis appellatur.

1 Deut. 32. 6. Isa. 63. 16. Malach. 1. & in novo Testamento passim.

3. *Quae sit altera ratio, ob quam Deus Pater hominum dicatur.*

Per gubernationem Patrem etiam agit Deus. Matt. 6. 7. 23.

A gubernatione vero sumere poterit argumentum, quod, prospiciendo, et consulendo utilitati hominum, praecipuo quodam curae, et Providentiae modo nobis praestat patriam charitatem. Sed ut in huius explicatione argumenti paternam Dei de hominibus curam melius agnoscat, de custodia Angelorum, in quorum tutela sunt homines, aliquid dicendum videtur.

4. *Dei Providentia illud negotium Angelis datum est, ut custodiant humanum genus.*

Singulis hominibus datum esse Angelum custodem, Scriptura aperte demonstrat. Gen. 48. 16. Tob. 5. 21. Psal. 90. 11. Matt. 18. 10. Act. 12. 15. Hebr. 1. 14.

Est enim Dei Providentia datum hoc negotium Angelis, ut custodiant humanum genus, singulisque hominibus praesto sint, ne gravius aliquod detrimentum accipiant. Nam, ut parentes, si infesta, et periculosa via filiis iter faciendum sit, custodes adhibent, et periculorum adiutores: sic coelestis Parens in hoc itinere, quo ad coelestem Patriam contendimus, singulis nobis proposuit Angelos; quorum ope, ac diligentia tecti, furtim paratos ab hostibus laqueos vitaremus, et factos in nos horribiles impetus repelleremus, iisque ducibus rectum iter teneremus; ne obiectus aliquis error a fallaci Adversario, nos de via posset deducere, quae ducit in Coelum.

5. *Quibus argumentis clare intelligamus magnitudinem utilitatis, quae ad homines ex custodia Angelorum redeat.*

Quam vero habeat utilitatem haec de hominibus Dei cura, ac Providentia singularis, cuius munus, et administratio mandata est Angelis, quorum inter Deum, et homines media est, et interiecta natura, patet exemplis; quorum copiam suppeditant Divinae Litterae: quae testantur, saepe Dei benignitate factum esse, 1 ut inspectantibus hominibus, Angeli mirabiles res efficerent, quibus moneremur innumerabilia eius generis, quae sub oculos non caderent, a custodibus nostrae salutis Angelis effici utiliter, ac salubriter. 2 Raphael Angelus Tobiae comes, et dux itineris divinitus adiunctus, illum duxit, et reduxit incolumem: 3 cui et adiumento fuit, ne ab immani pisce devoraretur; et quanta esset in eius piscis 4 iecore, felle, et corde vis, demonstravit: ille 5 Daemonium expulit, eiusque impedita, et colligata potestate, ne Tobiae noceret, effecit: ille 6 verum, et legitimum matrimonii ius, et usum adolescentem edocuit: ille 7 Tobiae patri, oculis capto, lumina restituit.

1 Gen. 16. 19. 21. 22. 24. 28. & sic saepissime.

2 Tob. 5. & per totum librum.

3 Tob. 6. 2. 3.

4 Ibid. 8.

5 Tob. 8. 3.

6 Tob. 6. 3.

7 Tob. 6. 17. 18. Tob. 11. 7. 8. 15.

6. *De Angelo, per quem Divus Petrus e carcere liberatus est.*

Angelus item ille Principis 8 Apostolorum liberator, uberem praebebit materiam ad erudiendum pium gregem de admirabili fructu curae, custodiaeque Angelorum; cum demonstrabunt Parochi Angelum carceris tenebras illustrantem, et Petrum tacto eius latere ex somno excitantem, solventem catenas, disrumpentem vincula, monentem, ut surgeret, seque, sumptis caligis, et reliquo vestitu, sequeretur: cum docebunt, ab eodem Angelo Petrum per custodias libere eductum e carcere, et, aperta denique ianua, in tuto collocatum.

8 Act. 12. 7. 8. 9.

Act. 5. 27. 23. & 24

Huius generis exemplorum, quemadmodum diximus, referta est Sanctarum Litterarum historia: quibus intelligimus, quanta sit vis beneficiorum, quae confert in homines Deus, Angelis interpretibus, et internunciis, nec solum certa aliqua,

Deus quantumvis offensus nunquam hominum obliviscitur, quantaque sit illius in nos misericordiae, ac providentia, vide Gen.

6. 7. 8. 12. 28. 31. 32. 39. & 45. 5. 6. 7.

et privata de re missis, sed a primo ortu nostrae curae praepositis, et in singulorum hominum salutis praesidio collocatis. Hanc doctrinae diligentiam illa utilitas consequetur, ut audientium mentes erigantur, et ad agnoscendam, ac venerandam Dei paternam de se curam, ac Providentiam excitentur.

7. *Qua praeterea ratione agnoscant homines Fideles paternam Dei de hominibus curam.*

Exod 6. & 9. Num. 20. 8. 9. 10. Deut. 4. 5. & sic saepe. 1 Gen. 3. 6. Conferantur haec cum XIX. sect. ar. 1 Symboli, & cum sect. 7. c. 1. Decal.

Commendabit autem hoc loco Parochus, et in primis praedicabit, divitias Benignitatis Dei erga genus humanum: quem cum a primo 1 Parente nostri generis, et peccati, usque ad hanc diem offenderimus flagitiis, ac sceleribus innumerabilibus; retinet tamen in nos charitatem, neque praecipuam illam de nobis curam deponit. Quem si quis existimat hominum oblivisci, amens est, et in Deum iacit indignissimam contumeliam. Irascitur Israeli Deus propter eius gentis blasphemiam, quae se arbitrabatur coelesti ope desertam esse. Est enim in Exodo: *Tentaverunt Dominum, dicentes, Est ne* 2 *Deus in nobis, an non?* Et apud Ezechielem succenset eidem populo Deus, quod dixerat: 3 *Non videt Dominus nos; dereliquit Dominus Deus terram*. Ergo Fideles his auctoritatibus a nefaria illa opinione deterrendi sunt, fieri posse, ut Deum capiat hominum oblivio. In quam sententiam audire licet conquerentem de Deo apud Isaiam Israeliticum Populum, contraque Deum stultam eius querimoniam benigna similitudine refellentem. Est enim ibi: 4 *Dixit Sion, Dereliquit me Dominus, et Deus oblitus est mei. Cui Deus. Nunquid oblivisci potest mulier infantem suum, ut non misereatur filio uteri sui? et si oblita fuerit, ego tamen non obliviscar tui. Ecce in manibus meis descripsi te.*

2 Exod. 17. 7.

3 Ezech. 8. 12. Vide item Ps. 93. & Psal. 13. & 52. integros. Iob. 22. Eccl. 5. 5.

4 Isa. 49. 14. 15. 16.

8. *Exemplo primi Parentis, Dei in nos benignitas demonstratur.*

Primorum parentum luculento exemplo declaratur Deum nullo un-

Quibus locis, quanquam id liquide confirmatur; tamen ut Fideli Populo penitus persuadeatur, nullum

posse tempus accidere, quo deponat Deus hominum memoriam, quo eis non tribuat patriae charitatis officia; Parochi clarissimo primorum hominum exemplo comprobabunt. Quos, post neglectum, violatumque Dei iussum, cum acerbius accusatos, et horribili illa sententia condemnatos audis: 1 *Maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitae tuae, spinas, et tribulos germinabit tibi, et comedes herbas terrae*: 2 cum vides e Paradiso expulsos, ut omnis reditus spes adimeretur, cum in aditu Paradisi collocatum legis Cherubim, flammeum tenentem, et versatilem gladium, cum ab ulciscente suam iniuriam Deo illos intimis, et externis molestiis conflictatos intelligis: an non actum de homine putes? An non credas, non modo Divino illum auxilio nudatum, sed etiam cuivis iniuriae propositum? Veruntamen in tantis Divinae irae, et ultionis indiciis, oborta est lux quaedam Dei in eos charitatis. 3 *Fecit enim*, inquit, *Dominus Deus Adae, et uxori eius tunicas pelliceas, et induit eos*: quod maximum fuit argumentum, hominibus nullo unquam tempore defuturum Deum.

quam tempore hominibus deesse. Exemplum iustae in peccatores indignationis.

1 Gen. 3. 17. 18.

2 Ibid. 23.

Exemplum divinae in homines etiam peccantes Benignitatis.

3 Gen. 3. 21.

9. *Nullis, quantumvis magnis, hominum sceleribus Dei Benignitatem exhauriri posse probatur.*

Huius etiam sententiae vim, non exhauriri Dei amorem ulla hominum iniuria, David expressit illis verbis: 4 *Nunquid continebit Deus in ira sua misericordias suas?* Hanc Abacuch, Deum affatus, exposuit, dum inquit: 5 *Cum iratus fueris, misericordiae recordaberis*. Hanc sic Michaeas aperuit: 6 *Quis Deus similis tui? qui aufers iniquitatem, et transfers peccatum reliquiarum haereditatis tuae? Non immittet ultra furorem suum, quoniam volens misericordiam est*. Omnino res ita se habet, cum perditos nos maxime, et Dei praesidio spoliatos arbitramur, tum maxime, pro immensa sua bonitate nos quaerit, et curat Deus.

4 Psal. 76. 10. Vide item versus praecedentes, & Tob. 3. 22.

5 Abac. 3. 2.

6 Mich. 7. 18.

Sustinet enim in ira gladium iustitiae; nec cessat effundere inexhaustos misericosdiae thesauros.

10. *Quae sit tertia ratio, qua patriae charitatis beneficium in genus humanum Deus cumulate ostendit.*

Tertio per redemptionem Deus est hominum Pareas.

Magnam igitur vim habent ad declarandam praecipuam Dei rationem in amando, tuendoque hominum genere, creatio, et gubernatio. Sed tamen illud opus redimendi hominem, ita eminet inter duo superiora, ut beneficentissimus Deus, Parensque noster summam in nos benignitatem, 1 tertio hoc beneficio cumulatam illustrarit. Quare tradet spiritualibus filiis Parochus, et assidue eorum auribus inculcabit hanc praestantissimam Dei erga nos charitatem; ut intelligant, se, quia redempti sunt, mirabilem in modum Dei filios evasisse. 2 *Dedit enim.* inquit Ioannes, *eis potestatem filios Dei fieri*, et, *Ex Deo nati sunt.* Quamobrem Baptismus, quod primum redemptionis pignus, et monumentum habemus, 3 Sacramentum regenerationis dicitur. Inde enim nascimur Dei filii: nam inquit ipse Dominus: 4 *Quod natum est ex spiritu, spiritus est.* Et: *Oportet vos nasci denuo*: item Petrus Apostolus: 5 *Renati non ex semine corruptibili, sed incorruptibili, per verbum Dei vivi.*

1 Vide Ioan. 3.16. & 15. Rom. 5.7.8. Gal. 4.& 1. Ioan. 4.9.10.

2 Ioan. 1.12.

Baptismus redemptionis nostræ est pignus.

3 Tim. 13.5.

4 Ioan. 3.6.7.

5 1. Pet. 1.23.

11. *Singulari Dei beneficio per redemptionem filii Dei effecti sumus.*

Huius pondere redemptionis, et Spiritum Sanctum accepimus, et Dei gratia dignati sumus. Quo munere filii Dei adoptamur, quemadmodum ad Romanos scripsit Apostolus Paulus: 6 *Non accepistis Spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba pater.* Cuius vim, et efficaciam adoptionis explanat Sanctus Ioannes ad hunc modum: 7 *Videte, qualem charitatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur, et simus.*

6 Rom. 8.15. Gal. 4.5.2. Tim. 1.16.

7 1. Ioan. 3.1.

Quid Christiani, filii Dei iam effecti, post tot

accepta paternae charitatis officia, vicissim Patri praestare debeant.

His expositis, admonendus est Fidelis Populus, quid ipse vicissim debeat amantissimo Patri Deo; ut intelligat, quem amorem, ac pietatem, quam obedientiam, ac venerationem creatori, gubernatori, ac redemptori praestare, qua spe, ac fiducia illum invocare oporteat. Sed ad erudiendam inscitiam, dirigendamque sententiae perversitatem eorum; si qui tantummodo secundas res, et prosperum vitae cursum argumento esse existimant, Deum conservare nobis amorem suum: rebus autem adversis, et calamitatibus, cum a Deo exercemur, id esse signum hostilis in nos animi, et prorsus ab alienatae a nobis Divinae voluntatis; demonstrandum erit, cum 1 tangit nos manus Domini, minime id hostiliter facere Dominum, 2 verum percutiendo sanare; plagam a Deo venientem esse medicinam. Castigat enim peccantes, ut ea disciplina meliores faciat, et praesenti animadversione redimat ab exitio sempiterno. Nam 3 visitat quidem in virga iniquitates nostras, et in verberibus peccata nostra, misericordiam autem suam non aufert a nobis. Quare monendi sunt Fideles, ut in eiusmodi castigatione patriam Dei charitatem agnoscant, et illud apud patientissimum Iob, in memoria, et in ore habeant: 4 *Ipse vulnerat, et medetur, percutit, et manus eius sanabunt*: ut illud usurpent, quod sub persona populi Israelitici scripsit Ieremias: 5 *Castigasti me, et eruditus sum, quasi iuvenculus indomitus: converte me, et convertar, quia tu Dominus Deus meus*: ut Tobiae exemplum sibi proponant, qui cum illa plaga caecitatis paternam Dei manum caedentem sensisset, clamavit: 6 *Benedico te Domine Deus Israel, quia tu castigasti me, et tu salvasti me.*

Non tantum ex secundis rebus, verum etiam ex calamitatibus immissis metiendam esse Patris coelestis benignitatem.

1 Iob. 19. 21.

2 Deut. 32. 39.

Quo fine adhibeatur castigatio.

3 Psal 88. 34. 35.

4 Iob. 5. & consequenter.

5 Ier. 31. 18.

6 Tob. 11. 13. 5. 6. 7. 8. 11. 12. Reg. 26. Iob. 15. 35. Sap. 16. 13.

13. *Deum nunquam nostri oblitum esse, Fidelibus inculcandum.*

Deus clare omnium afflictiones intuetur.

1 Luc. 21. 18.

2 Apo. 3. 10. Prov. 3. 11. 12.

3 Heb. 12. 5. 6. 7. 8.

In quo maxime cavendum est Fidelibus, ne, etiamsi quovis incommodo affecti, quavis calamitate afflicti sint, Deum id ignorare existiment: ait enim ipse: 1 *Capillus de capite vestro non peribit*. Imo vero se ipsi illo Divini Oraculi solatio consolentur, quo in Apocalypsi dictum est: 2 *Ego, quos amo, arguo, et castigo*. Conquiescant in Apostoli cohortatione ad Hebraeos: 3 *Fili mi noli negligere disciplinam Domini, neque fatigeris, dum ab eo argueris, Quem enim diligit Dominus, castigat, flagellat autem omnem filium, quem recipit. Quod si extra disciplinam estis, adulterini estis, & non filii. Patres quidem carnis nostrae eruditores habuimus, et reverebamur eos, non multo magis obtemperabimus Patri spirituum, et vivemus?*

Noster.

14. *Cur Deum pluralitatis vocabulo nostrum Patrem hic appellare iubeamur.*

Christiani proprie Deum suum Patrem appellant nostrum primum, ut donum adoptionis, quae beneficio Christi Fidelibus contigit, ab omnibus agnoscatur.

4 Matt. 23. 8. 9.

5 Rom. 1. 17. 10. & 12. 1.

Christum Christiani propter humanitatem fratrem habent.

6 Heb. 2. 11.

7 Psal. 21. 23.

Cum Patrem invocamus singuli, et Nostrum appellamus; docemur, ex dono, ac iure Divinae adoptionis consequi necessario, ut fratres sint Fideles omnes, et inter se fraterne amare debeant. 4 *Omnes enim*, inquit, *vos fratres estis: unus est enim Pater vester, qui in coelis est*. Quare etiam in epistolis, Fideles omnes, 5 Apostoli fratres appellant. Ex quo item conficitur illa consecutio necessaria, ut eadem adoptione Dei, non solum inter se Fideles universi fraterna necessitudine coniungantur, sed quia homo est unigenitus Dei Filius, fratres etiam eius et nominentur, et sint. Nam in epistola ad Hebraeos, cum de Filio Dei loqueretur, scripsit Apostolus: 6 *Non confunditur fratres eos vocare, dicens*, 7 *Nunciabo nomen tuum fratribus meis*: quod tanto ante David de Christo Domino praedixerat. Ipse vero etiam Christus sic apud

Evangelistam loquitur ad mulieres : 1 *Ite*, *nunciate fratribus meis*, *ut eant in Galilaeam* : *ibi me videbunt*. Quod tum ab eo dictum esse constat, cum iam excitatus a mortuis, immortalitatem consecutus esset; nequis existimet, fraternam hanc cognationem, eius resurrectione, et in coelum ascensu dissolutam esse. Tantum enim abest, ut hanc coniunctionem, et charitatem Christi resurrectio diremerit, 2 ut ex illa maiestatis, et gloriae sede, tum, cum de omnibus omnis memoriae hominibus iudicabit, 3 Fidelium minimos ab eo fratrum nomine appellandos acceperimus.

1 Matt. 28. 10. Sic Ioan. 20. Fraterna cum Christo cognatio eius resurrectione non est dissoluta.

2 Matt. 25. 31.

3 Ibid. 41.

15. *Qua ratione inter Christi fratres Fideles censeantur*.

Qui autem fieri potest, ut Christi fratres non simus, cuius 4 cohaeredes dicimur? Est enim 5 primogenitus ipse, 6 constitutus haeres universorum, nos vero secundo loco geniti, cohaeredes eius pro modo coelestium donorum, pro ratione charitatis, qua praebuerimus nos ministros, et 7 coadiutores Spiritus Sancti, quo auctore ad virtutem, salutaresque actiones impellimur, et incendimur, ut eius freti gratia, in certamen salutis fortiter descendamus; quo sapienter, constanterque confecto, 8 decursoque huius vitae spatio, iustum coronae praemium capimus a coelesti Parente, omnibus, qui eundem cursum tenuerint, constitutum. 9 *Non enim*, ut ait Apostolus, *iniustus est Deus*, *ut obliviscatur operis nostri*, *et dilectionis*.

Quomodo Christiani sint Christi cohaeredes.

4 Rom. 8. 17.

5 Col. 1. 18.

6 Heb. 1. 2.

7 1. Cor. 3. 9. Graeci habent συνέργοι, id est, cooperatores.

8 Cor. 9. 16.

9 Heb. 6. 10.

16. *Quomodo alii pro aliis orare*, *et omnes invicem fratres aestimare debeamus*.

Quam vero hanc ex animo vocem, *Noster*, proferre debeamus, S. Chrysostomi sententia declaratur : qui Deum inquit libenter Christianum audire, non solum pro se, sed pro altero deprecantem, quod pro se orare naturae est, pro altero gratiae; pro se necessitas cogit, pro altero fraterna charitas hortatur. Quibus illa subiunxit: *Iucundior est Deo illa Oratio*, *quam fraterna cha-*

ritas commendat, quam ea, quae necessitas rei pronunciat. In hac tanta materia salutaris Orationis monere, et hortari debet Parochus omnes, cuiuscunque aetatis, generis, ordinis, ut communis huius fraternae necessitudinis memores, comiter, et fraterne se gerant, neque aliis alii se praeferant insolentius. Nam etsi in Ecclesia Dei diversi sunt officiorum gradus; tamen illa varietas graduum, et munerum, fraternae coniunctionis necessitudinem minime tollit: 1 quemadmodum in hominis corpore varius usus, et functio diversa membrorum nihil agit, quamobrem haec, vel illa corporis pars membri munus, et nomen amittat.

1 Rom. 12. 4. 1. Cor. 12. 12. Ephes. 4. 7.

27. *Quibus de causis Christiani sint tanta necessitudinis coniunctione copulati*.

Deus unus, & idem est divitum, & inopum conditor. Sap. 6. & 7. 8. Malach. 2. 10.

Nobilitas spiritualis omnium Christianorum una est. 2 Ioan. 3. 5. Rom. 6. 3. Col. 2. 38.

Propone tibi eum, qui regia sit potestate: an is igitur, si Fidelis est, frater non est omnium, qui Christianae Fidei communione continentur? Maxime: quid ita? quia non est Deus alius is, ex quo divites, et reges nati sunt, ab eo, a quo pauperes, qui in regum potestate sunt, extiterunt; sed unus Deus, et parens, et Dominus omnium. Itaque una est spiritualis ortus omnium nobilitas, una dignitas, unus splendor generis; cum omnes 2 ex eodem Spiritu, et eodem Fidei Sacramento nati simus filii Dei, et eiusdem haereditatis cohaeredes. Nec vero alium Christum Deum habent copiosi, et potentes homines, alium tenuiores, et infimi; non aliis Sacramentis sunt initiati, nec aliam haereditatem Regni coelestis expectant. Fratres sumus omnes, et, ut inquit Apostolus ad Ephesios, membra sumus corporis Christi, de carne eius, et de ossibus eius. Quod in Epistola ad Galatas significat Apostolus: 3 *Omnes filii Dei estis per Fidem in Christo Iesu: quicunque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis: non est Iudaeus, neque Graecus, non est servus, neque liber, non masculus, neque foemina. Omnes enim vos unum estis in Christo Ie-*

3 Eph. 5. 30. Gal. 3. 26. Vide item Ioa. 17. 2. Act. 4. 32. 1. Cor. 10. 17. Col. 3. 11.

su. Haec autem accurate versauda res est Pastoribus animarum, et scienter illis in hac sententia commorandum. Est enim accommodatus locus non minus ad confirmandos, et excitandos inopes, et abiectos homines quam ad coercendam, comprimendamque arrogantiam locupletum, atque potentium. Cui hominum incommodo uti mederetur, urgebat Apostolus fraternam hanc charitatem, et inculcabat Fidelium auribus. Locis supra citatis, & alibi passim.

18. *Quid Christianus, ubi exordium Precationis illud*, Pater noster, *pronunciabit, meditari debeat*.

Cum igitur has Deo preces facturus es Christiane, memineris, te tanquam filium ad Patrem Deum accedere. Itaque cum Precationem ordiris, et illud, *Pater noster*, pronuncias, cogita, quem in locum te summa Dei benignitas extulerit, qui non ut servum ad dominum adire, invitum, ac timidum, sed ut ad patrem filium, voluntarium, securumque confugere iusserit. Qua in memoria, et cogitatione, quo vicissim studio, et pietate tibi orandum sit, considera. Danda enim tibi est opera, te ut talem praebeas, qualem esse decet Dei filium, idest, ut oratio, et actiones tuae indignae non sint 1 Divino genere, quo te dignari voluit beneficentissimus Deus. Ad hanc officii rationem cohortatur nos Apostolus, cum ait: 2 *Estote ergo imitatores Dei, sicut filii charissimi*: ut vere de nobis dici possit, quod ipse Apostolus scripsit ad Thessalonicenses: 3 *Omnes vos filii lucis estis, et filii diei*.

1 Act. 17. 28. 29.
2 Eph. 5. 1.
3 1. Thess. 5. 5.

Qui es in Coelis.

19. *Cum Deus sit ubique praesens, quomodo domicilium suum peculiariter in Coelo habere dicatur.*

Deus est totus ubique, et totus in singulis mundi partib.

Amb. lib. 1. de Spiritu Sanct. c. 7. Dam. lib 1. c. 16. Scot. 2. dist. 2. q. 5. & 4. dist. 10. q. 2. Jerem. 23. 24. Deus est in rebus omnibus. Act. 17. 28. Greg. in Ezech. Homil. 8. D. Tho. 1. p. q. 8. a. 1.

Constat inter omnes, qui recte de Deo sentiunt, ubique locorum, et gentium esse Deum. Quod non ita intelligendum est, quasi ipse distributus in partes, una parte locum unum, alia alium occupet, ac tueatur: nam Deus spiritus est, omnis expers divisionis. Quis enim audeat, Deum, tanquam in vestigio positum, loci alicuius finibus circumscribere, cum ipse de se dicat: *Nunquid non Coelum, et terram ego impleo?* Quod rursum sic accipiendum est, Deum coelum, ac terram, quaeque Coelo, ac terra comprehensa sunt, vi sua, ac virtute complecti, non autem ipsum ullo loco contineri. Adest enim omnibus rebus Deus, vel creans ipsas, vel conservans creatas, nulla regione, nullis finibus vel circumscriptus, vel ita definitus, quo minus et naturam, et potestatem suam praesens ubique constituat. Quod beatus David expressit illis verbis: 1 *Si ascendero in Coelum, tu illic es.* Verum, etsi praesens adsit Deus in locis, et rebus omnibus, nullis, ut diximus, terminis definitus, tamen in Divinis Scripturis saepe dicitur habere domicilium suum in Coelo. Quod ideo factum videmus, quod Coeli, quos suspicimus, sunt nobilissima mundi pars, iidemque manent incorrupti, praestantes vi, magnitudine, ac pulchritudine caeteris corporibus, certisque, ac stabilibus motibus praediti. Ergo, ut excitaret hominum animos Deus ad contemplandam infinttam suam potestatem, ac Maiestatem, quae maxime elucet in opere Coelorum, se in Divinis Scripturis habitare dicit in Coelis: saepe etiam, quod res est, declarat, nullam esse mundi partem, quae non praesenti Dei natura, ac potestate comprehensa sit.

1 Ps. 138. 8. Amos 9. 2.

Deus in divinis Scripturis in Coelo sæpe esse dicitur, ut Ps. 2. 10. 113. & alibi frequenter.

Deus in Coelo esse dicitur, quia illud uberioris ipsius operationis, & gratiæ est particeps.

Dam. lib. 1. de Fide Ort. cap. 16. Greg. Naz. Orat. 34 quæ est 2. de Theol.

20. *Quid Fidelibus meditandum exhibeat illa particula*, Qui es in Coelis.

Quanquam in hac cogitatione Coelestis domicilii Divinae Maiestatis, Fideles non solum communis omnium Parentis imaginem sibi proponent, sed etiam in Coelo regnantis Dei, ut oraturi meminerint, mentem, animumque referendum esse ad Coelum, quantumque spei, ac fiduciae affert eis Patris nomen, tantum Christianae humilitatis, ac pietatis adiungat praestans illa natura, ac Divina Maiestas Patris nostri, *Qui est in Coelis*. Quae verba praefiniunt etiam orantibus, quid petendum sit: omnis enim postulatio nostra, quae ad huius vitae usum, ac necessitatem pertineat, nisi cum Coelestibus sit coniuncta bonis, et ad illum finem dirigatur, inanis est, et indigna Christiano. Quare monebunt pios auditores Parochi de hac ratione Precationis, et admonitionem illam Apostoli authoritate comprobabunt. 1 *Si consurrexistis cum Christo, quae sursum sunt, quaerite, ubi Christus est in dextera Dei sedens, quae sursum sunt, sapite, non quae super terram.*

A Patre Coelesti coelestia duntaxat bona, aut quae his coniuncta sunt, exoptanda.

1 Colos 3. 1. 2.

DE PRIMA PETITIONE

CAPUT X.

Sanctificetur Nomen tuum.

1. *Cur a Nominis Divini sanctificatione nostra desideria exordiamur.*

Petitionum ordo sequi debet ordinem rerum expetendarum.

Tho. in 2. 2. q. 83. art. 9.

Deus est in seipso summum bonum, omnium principium et finis, in creaturis mirabilis, in hominibus amabilis, in Angelis desiderabilis, in reprobis intolerabilis.

QUid a Deo petendum, quove ordine id agendum sit, Magister ipse, ac Dominus omnium docuit, et imperavit. Nam cum studii, et desiderii nostri nuncia sit, et interpres Oratio, tum recte, et ratione petimus, cum postulationum ordo sequitur ordinem rerum expetendarum. Monet autem nos vera charitas, totum ut animum, ac studium conferamus in Deum: qui, quoniam solus est in seipso summum bonum, iure est praecipuo quodam, ac singulari amore diligendus. Nec vero ex animo, et unice potest amari Deus, nisi rebus omnibus, ac naturis, eius honor, et gloria praeponatur. Bona enim, et nostra, et aliena, et omnino omnia, quaecunque boni vocabulo nominantur, ab illo profecta, summo ipsi bono cedunt. Quare ut ordine procederet Oratio, Salvator Petitionem hanc de summo bono principem, et caput constituit Petitionum reliquarum; docens nos, prius, quam ea, quae nobis, aut proximo cuique opus sint, postulemus, quae propria sunt Dei gloriae, petere debere, ipsique Deo studium, et desiderium eius rei nostrum exponere. Quo facto, manebimus in officio charitatis; qua docemur, et plus Deum, quam nos ipsos, diligere, et primum petere, quae Deo cupiamus, deinde, quae nobis optemus.

2. *Cum divina natura nulla re augeri, aut carere possit, cur necesse fuerit sanctificationem Nominis Dei hic postulare.*

Et quoniam desiderium, et petitio sunt earum rerum, quibus caremus, (nec vero Deo, idest, eius naturae fieri accessio potest, aut augeri ulla re divina substantia, quae inexplicabilem in modum est omni perfectione cumulata) intelligendum est, extra haec esse, quae a Deo ipsi Deo petimus, et ad externam eius gloriam pertinere. Cupimus enim, et petimus, ut Dei Nomen notius sit gentibus, ut eius regnum amplificetur, ut plures quotidie obediant Divino Numini: quae tria, Nomen, Regnum, Obedientia, non in illo sunt intimo Dei bono, sed assumuntur extrinsecus.

Nihil petimus Deo intrinsecus accedere, quod antea non habuerit, sed exterius aliquid fieri, quo eius gloria innotescat, ad hominum utilitatem optamus.

3. *Verba illa, Sicut in Coelo, et in Terra, ad tres primas Petitiones referri posse, et quomodo hic intelligantur.*

Verum ut hae petitiones quam vim habeant, et quid valeant, planius intelligatur; Pastoris erunt partes, monere Fidelem Populum verba illa, *Sicut in Coelo, et in Terra*, ad singulas referri posse singularum primarum Postulationum, ut *Sanctificetur nomen tuum, sicut in Coelo, et in Terra*: item, *Adveniat Regnum tuum, sicut in Coelo, et in Terra*, similiter, *Fiat voluntas tua, sicut in Coelo, et in Terra*. Cum autem petimus, ut sanctificetur nomen Dei, id sentimus, ut augeatur sanctitas, et Gloria Divini Nominis. Quo loco Parochus animadvertet, ac docebit pios auditores, non id dicere Salvatorem, ut eodem modo sanctificetur in Terra, quo in Coelo, idest, ut amplitudine Terrestris sanctificatio Coelestem exaequet: hoc enim fieri nullo pacto potest; sed ut ex charitate, et intimo animi studio id agatur.

Quid sibi velit prima Petitio.

4. *Quomodo Dei Nomen, per se Sanctum, sanctificari a nobis possit.*

Etsi verissimum illud est, sicuti est, Divinum Nomen per se sanctificatione non egere, cum 1

1 Psal. 110. 10. et 137. 2.

Sanctum, et terribile sit; quemadmodum ipse Deus suapte natura 1 Sanctus est, neque ei ulla sanctitas, quae ab omni aeternitate praeditus non fuerit, possit accedere: tamen, quod in Terris longe minori honore afficitur, quam par est, nonnumquam etiam maledictis, et nefariis vocibus violatur; propterea cupimus, ac petimus, ut laudibus, honore, glorie celebretur, ad exemplum laudum, honoris, et gloriae, quae illi in Coelo tribuuntur; idest ut sic honor, et cultus in mente, in animo, in ore versetur, ut omni veneratione, et intima, et externa prosequamur, omni celebritate excelsum, purum, et gloriosum Deum ad imitationem supernorum, et Coelestium Civium complectamur. Ut enim Coelites summa consensione, gloria, et praedicatione efferunt Deum; sic precamur, ut idem contingat orbi Terrarum; ut omnes gentes Deum cognoscant, colant, et venerentur; ut nulli plane mortales reperiantur, qui non et suscipiant Christianam Religionem, et se totos Deo dicantes, credant ex eo, omnem sanctitatis fontem existere, neque quicquam esse purum, aut sanctum, quod non a sanctitate Divini Nominis oriatur.

1 Levit. 11.44. & 19. & 20.7. 1 Petr. 1. 16. Iosue 24. 19. 1. Reg. 2. 2.

Beati omnes Deum perpetuo laudant. Psal. 83. 5. Apoc. 4. 8.

5. *Quomodo fieri possit, ut Dei Nomen in Infidelibus Sanctum esse possit.*

Testatur enim Apostolus 2 mundatam esse Eclesiam in lavacro aquae, in verbo vitae: significat autem *Verbum vitae* 3 Nomen Patris, et Filii, et Spiritus Sancti, in quo baptizamur, et sanctificamur. Itaque, quoniam nulla cuiusquam expiatio, nulla munditia, et integritas esse potest, super quo non sit invocatum Divinum Nomen; cupimus, et petimus a Deo, ut omne hominum genus, relictis impurae Infidelitatis tenebris, ac radiis Divini Luminis illustratum, huius vim Nominis agnoscat sic, ut in eo veram quaerat sanctitatem, et in nomine sanctae, et individuae Trinitatis Baptismi Sacramentum suscipiens, ipsius

2 Eph. 5. 26.

3 Matt. 28. 19.

Secundo, speciatim petitur, ut infideles per fidem, & fidei Sacramenta Deo se adiungant.

Dei dextera, perfectam vim sanctitatis consequatur.

6. *Qua ratione Dei Nomen in peccatoribus sanctificari possit.*

Pertinet vero optatum, et Postulatio nostra non minus etiam ad eos, qui flagitiis, et sceleribus contaminati, puram Baptismi integritatem, et 1 Innocentiae stolam amiserunt: quare factum est, ut in illis miserrimis suam iterum sedem impurissimus Spiritus collocarit. Optamus igitur, et precamur a Deo, ut in ipsis etiam sanctificetur Nomen eius: 2 ut ad cor, et sanitatem redeuntes, Sacramento Poenitentiae redimant pristinam sanctitatem, seque ipsos purum, ac sanctum Deo Templum, ac domicilium praebeant.

Tertio petitur, ut Christiani inscitia relapsi resipiscant.

1 Matt. 12. 12.

2 Isai. 46. 8.

7. *Quomodo omnes homines in se sanctificare Dei Nomen poterunt.*

Oramus denique, lumen ut suum Deus praeferat omnium mentibus, quo videre possint, 3 *Omne datum optimum, et omne donum perfectum, descendens a Patre luminum*, ad nos divinitus esse delatum: quo temperantiam, iustitiam, vitam, salutem, omnia denique animi, corporis, externa, vitalia, ac salutaria bona illi accepta referant, a quo, quemadmodum praedicat Ecclesia, bona cuncta procedunt. Nam si quid luce sua sol, si quid reliqua sydera motu, et cursu prosunt hominum generi, si circumfuso hoc alimur spiritu, si terra frugum, et fructuum ubertate vitam sustinet omnium, si opera magistratuum quiete, ac tranquillitate fruimur, et haec, et huius generis bona innumerabilia nobis suppeditat immensa Dei benignitas. Quin etiam, quas Philosophi secundas Causas appellant, interpretari debemus mirabiliter effectas quasdam, et ad usum nostrum accommodatas Dei manus, quibus nobis sua bona distribuit, ac longe, lateque diffundit.

Quarto petitur, ut gratiae suae lumine corda tenebricola perfundat.

3 Iacob. 1. 17.

Omnia bona, tum animi, tum externa Deo referri debent accepta.

In Oratione Dominica V. post Pascha.

8. *Quomodo maxime per agnitionem, et venerationem Ecclesiae Catholicae Dei Nomen sanctificetur.*

Quinto optatur, ut Catholica Ecclesia ab omnibus agnoscatur.

1 Zach. 13. 1. Ezech. 36. 25.

Ecclesiae praerogativae.

Ad solam Ecclesiam pertinet Divini Nominis imploratio.

2 Act. 4. 12.

Quod autem maxime rem continet in hac Petitione, illud est, ut omnes agnoscant, ac venerentur Sanctissimam Iesu Christi Sponsam, et Parentem nostram Ecclesiam: in qua una est 1 fons ille amplissimus, atque perpetuus ad eluendas, et expiandas omnes peccatorum sordes, unde hauriuntur universa salutis et sanctitatis Sacramenta; quibus quasi Coelestibus quibusdam fistulis in nos a Deo ille sanctitatis ros, et liquor effunditur: ad quam solam, et ad eos, quo suo sinu, et gremio complexa est, pertinet Divini illius imploratio Nominis, 2 quod unum sub Coelo datum est hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri.

9. *Qua ratione Nomen Dei a Christianis hodie polluatur.*

3 Rom. 2. 2. 9.

4 Ezech. 36. 20. Isa. 52. 5. Tit. 1. 10.

Verum Parochi maxime hunc locum urgere debebunt, boni esse filii, non solum Patrem Deum orare verbis, sed re etiam, et actione conari, ut eluceat in ipso sanctificatio Divini Nominis. Utinam non essent, qui, cum oratione hanc Dei Nominis sanctificationem assidue postulent, factis, quantum in ipsis est, illud violant, atque contaminant, quorum culpa interdum ipsi etiam Deo maledicitur. In quos dictum est ab Apostolo: 3 *Nomen Dei per vos blasphematur inter gentes*: et apud Ezechielem legimus: 4 *Ingressi sunt ad gentes, ad quas introierunt, et polluerunt nomen sanctum meum: cum diceretur de eis, populus Domini iste est, et de terra eius egressi sunt.* Qualis enim est vita, et ut sunt eorum mores, qui religionem profitentur; sic de Religione ipsa, deque eius auctore Religionis multitudo imperita iudicare solet. Quare qui vivunt ex Christiana Religione, quam susceperunt, et ad eius regulam, orationem, et actiones dirigunt suas, magnam facultatem praebent aliis laudandi Nomen Coelestis Parentis, et omni honore, et gloria celebrandi. Nobis enim ipse has partes imposuit Dominus, ut illustribus virtutis actionibus excitemus homines ad laudem, et praedicationem Divini Nominis.

Quomodo ex Fidelium sanctitate populi ad laudandum Deum excitentur, vide Deut. 4. 5. 6. 7

Virtutibus sunt excitandi homines ad Dei Nominis sanctificationem.

Ad quos loquitur in hunc modum apud Evangelistam: 1 *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in Coelis est*: et Princeps Apostolorum: 2 *Conversationem vestram inter gentes habentes bonam, ut ex bonis operibus vos considerantes glorificent Deum.*

1 Matt. 5. 17. Mar. 4. 21. Luc 7. 16.

2 1. Pet. 2. 12. & 3. 16. 17.

DE SECUNDA PETITIONE

CAPUT XI.

Adveniat Regnum tuum.

1. *Regni Dei praedicatio in Scripturis quam saepe commendata.*

Regnum Coeleste, quod altera hac Petitione postulamus, eiusmodi est, ut eo referatur, ac terminetur omnis Evangelii praedicatio. Nam et inde exorsus est ad poenitentiam hortari Sanctus Ioannes Baptista, dum, 3 *Poenitentiam*, inquit, *agite: appropinquavit enim Regnum Coelorum*. Nec aliunde fecit initium suae praedicationis 4 Salvator humani generis, et in illo salutari sermone, 5 quo beatitudinis vias Discipulis in monte monstravit, tanquam proposito orationis argumento, principium duxit a Regno Coelorum: nam, 6 *Beati*, inquit, *pauperes spiritu, quoniam ipsorum est Regnum Coelorum*. Quin etiam eum retinere cupientibus, attulit causam necessariae profectionis: 7 *Et aliis civitatibus oportet me evangelizare Regnum Dei, quia ideo missus sum.* Hoc idem 8 postea Regnum praedicare iussit Apostolos: et illi, qui se ire ad sepeliendum patrem suum velle dixerat, respondit: 9 *Tu vade, an-*

Coniunctum est huius Petitionis argumentum cum ultimo Symboli articulo.

3 Matt. 3. 2. Marc. 1. 4. Luc. 3. 3.

4 Matt. 4. 17. Marc 1 15.

5 Matt. 5. & 6. 7. per totum.

6 Matt. 5. 3. Luc. 6. 20.

7 Luc. 4. 43.

8 Mtt. 10. 1.

9 Luc. 1. 9. 60.

nuncia Regnum Dei. Cum vero resurrexisset a mortuis, per illos quadraginta dies, quibus apparuit Apostolis, 1 loquebar de Regno Dei. Quare Parochi hunc secundae Postulationis locum diligentissime tractabunt, ut fideles auditores, quanta sit in hac Petitione vis, ac necessitas, intelligant.

1 Act. 1. 3.

2. *Quid haec secunda Petitio comprehendat.*

Primum autem ipsis ad rem scienter, subtiliterque explicandam, magnam facultatem dabit ea cogitatio, quod, etsi haec Petitio coniuncta sit cum reliquis omnibus, eam tamen separatim etiam adhiberi iusserit a caeteris; ut, quod petimus, summo studio quaeramus. Inquit enim: 2 *Quaerite primum Regnum Dei, et iustitiam eius, et haec omnia adiicientur vobis*. Et quidem tanta vis, et copia Coelestium munerum hac Postulatione continetur, ut omnia complectatur, quae ad corpoream, et spiritualem vitam tuendam sint necessaria. Quem autem Regio nomine dignum dicemus, cui ea curae non sint, quae Regni salutem contineant? Quod si sunt homines de regni sui incolumitate soliciti, quanta Regem Regum omnium cura, et providentia tueri, credendum est, et vitam, et salutem hominum? Hac igitur Regni Dei Petitione comprehensa sunt omnia, quibuscunque in hac peregrinatione, vel exilio potius indigemus: quae concessurum se Deus benigne pollicetur: nam statim illa subiunxit: 3 *Et haec omnia adiicientur vobis*. Quibus omnino declaravit, se eum esse Regem, qui generi hominum copiose omnia, largeque suppeditat: in cuius infinitae benignitatis cogitatione infixus David cecinit: 4 *Dominus regit me, et nihil mihi deerit*.

2 Matt. 6.

Quomodo omnia, quae ad spiritualem, & corporalem vitam pertinent, Deus suo regno provideat, declarat sub parabola vineae, Isa 5. 1. 2. 3. Hierem. 2. 2. Matt. 21. 33.

3 Matt. 6. Deus rex est ditissimus valens omnia necessaria nobis praestare.

4 Psal. 22. 1.

3. *Quid his faciendum sit, qui huius Petitionis fructum consequi cupiunt.*

Quomodo petendam Dei Regnum

Verum minime satis est, vehementer petere Dei Regnum, nisi ad Petitionem nostram adhibeamus omnia, tanquam instrumenta, quibus illud quaeritur, et invenitur. Nam et quinque fa-

tuae virgines, studiose illae quidem, petierunt ad hunc modum: 1 *Domine, Domine aperi nobis*: veruntamen, quod illius Postulationis praesidia non haberent, exclusae sunt. Nec iniuria: est enim illa Dei ore pronunciata sententia: 2 *Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in Regnum Coelorum*.

1 Matt. 25. 11.

2 Matt. 7. 21.

4. *Quibus rationibus Regni Dei desiderium hominibus sit excitandum.*

Quam calamitosa sit praesentis vitae conditio.

Quamobrem haurient animarum curatores Sacerdotes ex uberrimis Divinarum Litterarum fontibus ea, quae Fidelibus desiderium, studiumque commoveant Regni Coelorum: quae calamitosam status nostri conditionem illis ob oculos ponant, quae sic eos afficiant, ut respicientes, et colligentes se, in memoriam redeant summae beatitudinis, et inexplicabilium bonorum, quibus redundat aeterna Parentis Dei domus. 3 Exules enim sumus, et plane eius loci incolae, 4 in quo habitant Daemones: quorum odium in nos nulla ratione mitigari potest: nam sunt infestissimi, et implacabiles in genus humanum. Quid domestica, 5 intestinaque praelia, quae inter se corpus, et anima, caro, et spiritus assidue gerunt? Quibus perpetuo timendum est, ne concidamus: timendum autem? imo statim conciderémus, nisi propugnaculo Divinae dexterae defenderemur. Quam vim miseriarum cum sentiret Apostolus, 6 *Infelix*, inquit, *ego homo; quis me liberabit de corpore mortis huius?*

3 Omnes Patres se se exules hospites, & peregrinos esse confessi sunt. Heb. 11. 13.

4 Daemones sic in terris agere indicat Paulus. Ephes. 6. 12.

5 Pralia carnis, & spiritus. Matt. 26. 41. Rom. 7 18. Gal. 5. 17.

6 Rom. 7 24.

Omnes res creatæ insitam sibi a Deo vim retinent. Psal. 143. 6 7.

5. *Quanta sit hominis miseria, per aliarum rerum cum homine collationem demonstratur.*

Omnia ad nutum Deo serviunt præter hominem. Psal. 118. 89. Gen 4. 3. 19. Reg. c. 14. 14. Paral. 29. 15. Psal. 38. 6.

Haec infelicitas nostri generis quanquam per se cognoscitur, tamen ex collatione reliquarum naturarum, et creatarum rerum facilius intelligi potest. In illis, sive rationis, sive etiam sensus expertibus, raro fieri videmus, ut aliqua natura a propriis actionibus, a sensu, vel motu insito declinet sic, ut a proposito, et constituto fine deflectat. Hoc apparet in bestiis agrestibus, na-

tantibus, volucribus, ut res declaratione non egeat. Quod si Coelum suspexeris, nonne verissimum id esse intelligis, quod a Davide dictum est: 1 *In aeternum, Domine, verbum tuum permanet in Coelo?* Nempe illud continenti motu, et perpetua conversione fertur, ut ne minimum quidem a praefinita divinitus lege discedat. Si Terram, et reliquam universitatem consideres, facile videas, aut nulla, aut exigua ex parte deficere. At miserrimum hominum genus saepissime labitur, raro, quae recte sunt cogitata, persequitur, plerunque susceptas bonas actiones abiicit, atque contemnit: quae modo placuerat optima sententia, subito displicet, et illa reiecta, ad turpia consilia, sibique perniciosa dilabitur.

1 Psal. 118. 89. Sap. c. 2. 5. Eccl. c. 14. 18. Isa. c. 40. 6. & innumerabiles.

6. *Quae sit omnium mireriarum causa potissima.*

Quaenam igitur est huius inconstantiae, miseriaeque causa? Contemptio plane divini afflatus: 2 claudimus enim aures Dei monitis, oculos tollere nolumus ad ea, quae nobis lumina divinitus praeferuntur, nec Coelestem Patrem salutariter praecipientem audimus. Quare huc incumbendum erit Parochis, ut et miserias oculis subiiciant Fidelis Populi, et commemorent causas miseriarum, et remediorum vim ostendant. Quorum omnium illis facultas non deerit, comparata ex sanctissimis viris Ioanne Chrysostomo, et Augustino; maxime vero ex iis, quae in Symboli expositione posuimus. Nam, illis cognitis, quis erit è facinorosorum hominum numero, quin adiumento Dei gratiae praeeuntis, Evangelico illo 3 Prodigi filii exemplo conetur exurgere, et erigere se, atque in Coelestis Regis, Patrisque conspectum venire?

2 Prov. 24. Isa. 65 & 66. 4. Hier. 7. & 55. 15.

Chrysost. Hom. 63. ad populum Antioc. Aug. lib. 10. Conf. cap. 28.

3 Luc. 15. 18. 19.

7. *Quidnam Dei Regnum in Sacris Litteris designet.*

His explicatis, quae sit Fidelium fructuosa petitio, aperient, quid sit, quod his verbis a Deo

postulemus; praesertim cum vocabulum Regni Dei multa significet: quorum declaratio et ad reliquam Scripturae intelligentiam non erit inutilis, et est ad huius loci cognitionem necessaria.

Communis igitur quaedam Regni Dei significatio, quae frequens est in Divinis Litteris, est non solum eius Potestatis, quam habet in omnem hominem, rerumque universitatem, sed etiam Providentiae, qua cuncta regit, et moderatur: 1 *In manu enim eius*, inquit Propheta, *sunt omnes fines terrae*. Quibus finibus etiam intelliguntur, quae occulta sunt, et abdita in intimis terrae, ac rerum omnium partibus. In hanc sententiam Mardochaeus loquebatur illis verbis: 2 *Domine, Domine rex omnipotens, in ditione enim tua cuncta sunt posita, et non est, qui possit tuae resistere voluntati. Deus universorum tu es; nec est, qui resistat Maiestati tuae.*

Dei Regnum primo generalem in res universas potestatem, & providentiae curam significat.

1 Psal. 94. 4.

2 Esther. 13. 9.

8. *Christi Regnum in pios quale.*

Item Dei Regno declaratur praecipua illa, ac singularis Providentiae ratio, qua Deus pios, et sanctos homines tuetur, et curat. De qua propria, et eximia quadam Dei cura dictum est illud a Davide: 3 *Dominus regit me, et nihil mihi deerit*: tum ab Isaia: 4 *Dominus rex noster, ipse salvabit nos*. In qua Dei Regia Potestate, etsi praecipua ratione sunt in hac vita ii, quos diximus, pii, ac sancti homines; tamen monuit Pilatum ipse Christus Dominus, Regnum suum non esse ex hoc mundo, hoc est, minime ex hoc mundo, qui et conditus est, et interiturus, ortum habere. Nam eo, quem diximus, modo dominantur Imperatores, Reges, Respublicae, Duces, omnesque ii, qui vel expetiti, ac delecti ab hominibus, praesunt civitatibus, atque provinciis, vel per vim, et iniuriam Dominatum occupaverunt. Christus autem Dominus 5 constitutus est Rex a Deo, ut ait Propheta: cuius Regnum, ex Apostoli sententia, iustitia est: inquit enim:

Secundo peculiarem illam beneficentiam, qua pios gubernat, & dirigit, denotat.

3 Psal. 22. 1.

4 Isa. 33. 22.

Quomodo Regnum Christi non sit ex hoc mundo.

5 Psal. 2. 6.

1 Rom. 14. 15. 1 *Regnum Dei est iustitia, et pax, et gaudium in Spiritu Sancto.*

9. *Qua ratione Christus in suis regnet Fidelibus.*

Regnat autem in nobis Christus Dominus per virtutes intimas, fidem, spem, charitatem, quibus virtutibus Regni quodammodo partes efficimur, et Deo peculiari quadam ratione subiecti, ad eius cultum, ac venerationem consecramur; 2 Gal. 2. 20. ut quemadmodum dixit Apostolus, 2 *Vivo autem, iam non ego, vivit vero in me Christus*; ita nobis dicere liceat: *Regno ego, iam non ego, regnat vero in me Christus*. Quomodo Regnum Dei sit iustitia. Id autem Regnum iustitia dicitur, quia Christi Domini iustitia constitutum est. Ac de hoc Regno sic loquitur apud S. Lucam Dominus: 3 Luc. 17. 21. 3 *Regnum Dei intra vos est*. Nam etsi Iesus Christus per Fidem regnat in omnibus, qui gremio, ac sinu Sanctissimae Matris Ecclesiae continentur; In quibus praecipue regnet Christus. praecipuo tamen modo regit eos, qui praestanti fide, spe, et charitate praediti, se tanquam pura quaedam, et viva membra Deo praebuerunt. Et in his Regnum gratiae esse dicitur.

10. *De Regno gloriae Christi Domini nostri.*

Tertio gloriam, & maiestatem designat, quam Deus in Coelo obtinet. Est vero etiam Dei gloriae Regnum illud, de quo Christum Dominum apud Sanctum Matthaeum loquentem audivimus: 4 Matt. 1. 25. 34. 4 *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis Regnum a constitutione mundi*. Quod idem ab eo Regnum, apud S. Lucam, latro admirabiliter, sua scelera recognoscens, expetebat, in hunc modum: 5 Luc. 23. 42. 5 *Domine memento mei, cum veneris in Regnum tuum*. 6 Ioan. 3. 5. Sanctus etiam Ioannes meminit huius Regni: 6 *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, et Spiritu Sancto, non potest introire in Regnum Dei*. Meminit 7 Ephes. 55. item Apostolus ad Ephesios: 7 *Omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, (quod est idolorum servitus) non habet haereditatem in Regno Christi, et Dei*. 8 Matt. 13. 31. 32. 44. & cap. 22. 1. Eodem 8 pertinent aliquot similitu-

dines Christi Domini loquentis de Regno Coelorum .

11. *De Regni gratiae , et gloriae Christi natura , et diversitate .*

Necesse est autem prius ponere Regnum gratiae : neque enim fieri potest , ut in ullo regnet Dei gloria , nisi eiusdem gratia in illo regnarit . Et vero gratia , ipsius sententia Salvatoris , 1 fons aquae salientis in vitam aeternam . Gloria autem quid esse dicemus , 2 nisi gratiam quandam perfectam , et absolutam ? Quandiu enim fragili hoc , et mortali corpore vestiti sumus , dum in hac coeca peregrinatione , et exilio vagi , et imbecilles absumus a Domino , saepe labimur , et cadimus , abiecto Regni gratiae adminiculo , quo nitebamur : cum autem Regni gloriae , 3 quod perfectum est , lux nobis illuxerit , firmi , ac stabiles perpetuo consistemus . Omne enim et vitium , et incommodum exhaurietur , omnis infirmitas confirmata roborabitur : ipse denique nostra in anima , et in corpore regnabit Deus : quae res uberius in Symbolo tractata est , cum de Resurrectione carnis ageretur .

1 Ioan. 4. 14. Quid gratia .

2 Sic Apost. Rom. 6. 23. vitam aeternam gratiam vocat. Regno gratiae frequenter excidimus.

3 1. Cor. 13. 15.

Regnum gloriae semel si ab homine possideatur , nunquam amittitur.

12. *Quid in primis hac Petitione Deum oremus .*

His igitur expositis , quae communem Regni Dei sententiam declarant , quid sibi haec Petitio proprie velit , dicendum est . Petimus autem a Deo , ut Regnum Christi , quod est Ecclesia , propagetur , ut se ad Fidem Christi Domini , et ad accipiendam veri Dei cognitionem convertant Infideles , et Iudaei ; et Schismatici , ac Haeretici redeant ad sanitatem , et ad Ecclesiae Dei communionem , a qua desciverunt : revertantur , ut compleatur , et ad exitum perducatur , quod Isaiae ore dixit Dominus : 4 *Dilata locum tentorii tui , et pelles tabernaculorum tuorum extende , ne parcas : longos fac funiculos tuos , et clavos tuos consolida ; ad dexteram enim , et ad levam penetrabis : quia dominabitur tui , qui fecit te .* Et

Quomodo maxime hic in terris Regnum Dei adveniat

4 Isa. 54. 2, ibid. 5

1 Isa. 60. 3. ibid. 4. & cap. 49. 18.

idem: 1 *Ambulabunt gentes in lumine tuo, et reges in splendore ortus tui; leva in circuitu oculos tuos, et vide, omnes isti congregati sunt, venerunt tibi, filii tui de longe venient, et filiae tuae de latere surgent.*

13. *Secundo quidnam hic postuletur.*

2 Tit. 1. 16.
In Christianis perperam viventibus dominatur etiam Diabolus.

Verum quia sunt in Ecclesia, 2 qui verbis confitentes Deum, factis negantes, deformatam Fidem praeseferunt, in quibus propter peccatum daemon habitat, ac dominatur tanquam in propriis domiciliis; petimus etiam, ut ad eos veniat regnum Dei, quo illi, peccatorum discussa caligine, et radiis divinae lucis illustrati, restituantur in filiorum Dei pristinam dignitatem; ut omnibus e suo regno, coelestis Parens, sublatis Haereticis, atque Schismaticis, eiectisque offensionibus, ac scelerum causis, 3 aream purget Ecclesiae: quae Deo cultum pie, sancteque adhibendo, quieta, ac tranquilla pace perfruatur.

3 Matth. 3. 12.

14. *Quid tertio loco eadem Petitione quaeramus.*

Petimus denique, ut solus in nobis vivat, solus regnet Deus, ne sit posthac morti locus, sed ut illa 4 absorbeatur in victoria Christi Domini Nostri: qui, 5 disiecto, ac dissipato omni hostium principatu, potestate, et virtute, suo omnia subiiciat imperio.

4 1. Cor. 15. 55.
5 1. Cor. 15. 24. 25. Coloss. 2. 15.

15. *Quae Christianis huius petitionis occasione praecipue agenda, et contemplanda offerantur.*

Erit autem curae Parochis, ut, quod postulat huius ratio Petitionis, fidelem populum doceant, quibus cogitationibus, et meditationibus instructus has pie Deo preces facere possit. Ac primum hortabuntur, ut vim, ac sententiam intueantur illius similitudinis a Salvatore introductae: 6 *Simile est Regnum Coelorum thesauro abscondito in agro, quem, qui invenit homo, abscondit, et prae gaudio illius vadit, et vendit universa, quae habet, et emit agrum illum.* Nam qui noverit Christi Domini divitias, is prae illis omnia contemnet;

6 Matt. 13. 44.
Christi Regnum ut consequamur, omnia terrena sunt contemnenda.

huic facultates, opes, potentia sordescent: nihil enim est, quod illi summo pretio comparari, imo vero, quod in conspectu eius stare possit. Quare, quibus id nosse contigerit, exclamabunt illi, ut Apostolus: 1 *Omnia detrimentum feci, et arbitror ut stercora; ut Christum lucrifaciam*. Haec est illa insignis Evangelii 2 margarita, in quam, qui pecuniam ex omni bonorum venditione redactam erogarit, is beatitudine fruetur sempiterna.

Huc pertinere possunt, quae de Sapientia scripsit Iob. 28. 15. Salom. Prov. 8. 10 Sap. 7. 8. 9. 10.
1 Philip. 3. 8.
2 Matt. 13. 45.

16. *Quam sit desiderabile regnum Christi hic per gratiam, et in futuro per gloriam*.

O nos felices, si tantum luminis nobis praeferret Iesus Christus, ut illam videre possemus Divinae Gratiae margaritam, qua ipse regnat in suis. Nam et nostra omnia, et nos ipsos venundaremus, ut emptam illam tueremur; tum enim denique nobis non dubitanter dicere liberet: 3 *Quis nos separabit a charitate Christi?* Praestantem vero Regni Gloriae excellentiam si, quae sit, scire volumus, eandem de illa, et 4 Prophetae, et 5 Apostoli vocem, atque sententiam audiamus. *Oculus non vidit, neque auris audivit, neque in cor hominis ascendit, quae praeparavit Deus iis, qui diligunt illum*.

3 Rom. 8. 35.
4 Isa. 64. 4.
5 1. Cor. 2. 9.

17. *De humilitate, quam in hac Petione, et aliis prae nobis ferre debemus*.

Proficiet autem ad impetrandum maxime, quod petimus, si, qui simus, ipsi nobiscum reputemus; idest, Adam progenies, 6 iure e Paradiso eiecti, et exules: quorum indignitas, ac perversitas summum Dei odium, ac sempiternas poenas postularet. Quare demisso tum, et abiecto animo simus, oportet. Nostra etiam erit plena Christianae humilitatis oratio: et omnino nobis ipsi diffidentes, 7 illius more Publicani confugiemus in Dei misericordiam; totumque eius benignitati tribuentes, ipsi gratias agemus immortales, qui nobis suum spiritum sit elargitus: 8 quo freti, clamare audeamus, *Abba Pater*.

6 Gen. 3. 23.
Humiliter Regnum Dei petendum.
7 Luc. 18. 13.
8 Rom. 8. 15.

18. *Quanto studio nobis incumbendum sit, ut tandem Coelorum Regno potiamur.*

> Quid sequi, vel fugere debeamus, ut simus beati, saepe cogitandum.
> 1 Hoc docet parabola Evangelica de vinea. Matth. 10. 1.
> 2 Matt. 11. 12.
> 3 Matt. 19. 17.
> Diligentia adhibenda.
> 4 1. Cor. 9. 3.
> Quomodo simus divinae gratiae adiutores.
> 5 Matt. 28. 20.

Suscipiemus etiam illam curam, et cogitationem, quid agendum, quid contra vitandum sit, ut ad Coeleste Regnum pervenire possimus. Non enim a Deo 1 ad otium, et ad inertiam vocati sumus; quin imo inquit: 2 *Regnum Coelorum vim patitur, et violenti rapiunt illud*. Et: 3 *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata*. Itaque non est satis petere Regnum Dei, nisi suum ipsi etiam studium, et operam adhibeant homines. Nam 4 adiutores sint oportet, et administri Dei gratiae, eo tenendo cursu, quo pervenitur in Coelum. Nunquam nos deserit Deus, 5 qui nobiscum se futurum perpetuo pollicitus est: unum, ut nobis videndum sit, ne Deum, et nos ipsos deseramus. Ac Dei quidem sunt in hoc Ecclesiae Regno omnia, quibus et vitam hominum, et salutem perficit sempiternam, et quae sub aspectum non cadunt Angelorum copiae, et plenissimum virtutis Coelestis visibile hoc munus Sacramentorum. In his tantum nobis praesidii est divinitus constitutum, ut non modo ab acerrimorum hostium Regno tuti esse, sed ipsum etiam Tyrannum, eiusque nefarios satellites prosternere, et conculcare possimus.

> Quantis praesidiis homines instruxerit Deus ad Coelestis Regni consecutionem.

19. *Conclusio huius Petitionis, et brevis illius alia expositio.*

Quare vehementer ad extremum petemus a Dei Spiritu, nos ut omnia iubeat e sua voluntate facere: Satanae ut tollat imperium, nullam ut in nobis summo illo die potestatem habeat: ut vincat, et triumphet Christus: ut vigeant eius Leges toto orbe terrarum: ut decreta serventur: nullus ut proditor, aut desertor eius sit, sed tales se praebeant omnes, ut in Regis Dei conspectum non dubitanter veniant, et 6 constitutam illis ex omni aeternitate possessionem adeant Regni Coelestis; ubi beati cum Christo sempiterno aevo fruantur.

> 6 Matt. 25. 34.

DE TERTIA PETITIONE

CAPUT XII.

Fiat voluntas tua.

1. *Quare, postulato Dei Regno, statim subiiciatur, ut eiusdem Voluntas fiat.*

CUM a Christo Domino dictum sit, 1 *Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in Regnum Coelorum; sed qui facit voluntatem Patris mei, qui in Coelis est, ipse intrabit in Regnum Coelorum*; quicunque in illud coeleste Regnum pervenire cupiunt, id a Deo petere debent, ut fiat voluntas eius. Quamobrem haec hoc loco posita Petitio est, statim post Regni Coelestis Postulationem. 1 Matt. 7. 21.

2. *Qua methodo ad veram huius Petitionis intelligentiam perveniendum sit.*

Ut autem intelligant Fideles, quam necessarium id nobis sit, quod hac Prece postulamus, quantamque vim salutarium munerum ex eius impetratione consequamur; demonstrabunt Parochi, quibus miseriis, et aerumnis oppressum fuerit hominum genus propter peccatum primi Parentis.

Homo in initio suae creationis in Deum tanquam suae beatitudinis auctorem recta ferebatur. Eccl. 7. 29.

3. *Quae mala, praevaricatio primi Parentis, in humanum genus invexerit.*

Nam a principio Deus proprii boni appetitionem creatis rebus ingeneravit, ut naturali quadam propensione suum quaererent, et expeterent finem, a quo illae nunquam, nisi obiecto extrinsecus impedimento, declinant. Haec autem initio fuit in homine expetendi Deum suae beatitudinis authorem, parentemque eo praeclarior, et praestantior vis, quod is compos esset rationis, atque consilii. Sed hunc amorem, sibi naturali-

ter ingenitum, cum reliquae naturae rationis expertes conservassent, quae, ut initio procreatae fuerunt, natura bonae, sic in eo statu, et conditione manserunt, hodieque manent; miserum hominum genus cursum non tenuit. Non enim solum bona iustitiae originalis amisit, quibus a Deo supra naturae suae facultatem auctum, ornatumque fuerat; sed etiam insitum in animo praecipuum virtutis studium obscuravit. 1 *Omnes*, inquit, *declinaverunt, simul inutiles facti sunt: non est, qui faciat bonum, non est usque ad unum*. Nam 2 sensus, et cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua; ut inde facile intelligi possit, neminem per se salutariter sapere, sed omnes ad malum esse propensos, innumerabilesque esse hominum pravas cupiditates; 3 dum proclives sunt, et flagranti studio feruntur ad iram, ad odium, ad superbiam, ad ambitionem, ad omne fere malorum genus.

Peccato originali, et amissa iustitia, & ad virtutem inclinatio corrupta est.

1 Psal. 13. 3. & 52. 3.
2 Gen. 8. 21. item 6. 5.

Omnes ab adolescentia ad malum sunt proclives.

Conc. Trid. ses. 5. de peccato originali.

3 Rom. 7. 21. 22. 23.

4. *Homo etsi multis miseriis obrutus sit, suum tamen statum ignorat.*

Quibus in malis quanquam assidue versemur; tamen, quae summa est nostri generis miseria, permulta ex illis sunt, quae nobis minime mala videantur. Quae res insignem arguit hominum calamitatem: qui cupiditatibus, ac libidinibus obcoecati, non videant, quae salutaria opinantur, plerunque esse pestifera; imo vero ad illa perniciosa mala, tanquam ad optabile, et expetendum bonum, rapiantur praecipites; ab iis, quae vere bona sunt, et honesta, tanquam a contrariis rebus, abhorreant. Hanc opinionem, corruptumque iudicium detestatur Deus illis verbis: 4 *Vae qui dicitis malum bonum, et bonum malum; ponentes tenebras lucem, et lucem tenebras, ponentes amarum in dulce, et dulce in amarum.*

4 Isa. 5. 20.

5. *Quomodo nostram hanc miseriam Sacrae Litterae nobis sub oculos subiiciant.*

Gustum spiritualem amisit homo.

Itaque, nostris ut subiiciant oculis nostras miserias comparant nos Divinae Litterae iis, 5 qui

5 Isa. 24. 9.

verum gustandi sensum amiserunt: quare fit, ut a salubri victu alieni sint, appetantque contrarium. 1 Cum aegrotis praeterea nos conferunt: ut enim illi, nisi morbum depulerint, sanorum, et integrorum hominum officia, ac munera obire non possunt; sic nos actiones, quae Deo gratae sunt, suscipere sine Divinae Gratiae adiumento nequimus.

Hierem 4. 31. 29. Ezech. 18. 2.

Homines omnes post peccatum sunt aegrotis similes.

1 Ps. 6. 26. & 106. Isa. 24. & 53. 4.

6. In statu naturae corrupto quanta sit ad aliquid boni agendum hominum infirmitas.

Quod si quaedam sic affecti assequimur, levia illa sunt, et quae ad consequendam Coelestem Beatitudinem parum, vel nihil momenti habent. At Deum, ut par est, amare, et colere, quod maius quiddam, et altius est, quam ut nos humi strati id humanis viribus assequamur, nunquam poterimus, nisi adminiculo Divinae Gratiae sublevemur.

Virtutes Coelo dignas homo sibi relictus perficere non potest.

7. In rebus Divinis nos omnino pueris esse persimiles.

Quanquam aptissima etiam est illa comparatio ad significandam miseriam humani generis conditionem, quod similes esse dicimur puerorum, qui suo relicti arbitrio temere moventur ad omnia: pueri, inquam, sumus, et imprudentes, ludicris sermonibus, et inanibus actionibus dediti, si a Divino praesidio deseramur. Sic enim nos obiurgat Sapientia: 2 *Usquequo parvuli diligitis infantiam, et stulti ea, quae sibi sunt noxia, cupient?* Et in hunc modum hortatur Apostolus: 3 *Nolite pueri effici sensibus.* Etsi in maiori inanitate, et errore versamur, quam illa puerilis aetas, cui tantum abest humana prudentia, ad quam tamen per se tempore potest pervenire: cum ad divinam prudentiam, quae ad salutem necessaria est, nos, nisi Deo authore, et adiutore, adspirare non possimus. Nisi enim praesto nobis sit Dei auxilium; reiectis iis, quae vere sunt bona, ad interitum ruimus voluntarium.

Homines per Adae peccatum nunc sunt ipsis pueris insipientiores.

2 Prov. 1. 22.

3 1. Cor. 14. 20.

Prudentiam saluti necessariam nisi Deo adiutore consequi non possumus

8. *Quodnam hac Petitione tantorum malorum proponatur remedium.*

1 Rom. 7. 23.
Omnium actionum, & cogitationum humanarum bonitas ex consensu, quem habent cum Divina Voluntate est metienda.
Suam autem Voluntatem Deus manifestavit hominibus per Decalogum.
2 Rom. 5. 9.

Ac, si quis, discussa divinitus animi caligine, has videat hominum miserias, et sublato stupore, sentiat 1 legem membrorum, ac sensus cupiditates spiritui repugnantes recognoscat, omnemque dispiciat naturae nostrae propensionem ad malum: quî poterit non ardenti studio opportunum tanto huic malo, quo naturae vitio premimur, remedium quaerere, salutaremque illam regulam expetere, ad quam Christiani hominis vita dirigenda, et conformanda sit? Hoc igitur illud est, quod imploramus, cum ita precamur Deum: *Fiat Voluntas tua*. Cum enim, 2 abiecta obedientia, et Dei Voluntate neglecta, in has miserias inciderimus, unum illud tantorum malorum remedium nobis divinitus propositum est, ut ex Dei voluntate, quam peccando contempsimus, aliquando vivamus; omnesque cogitationes, et actiones nostras ea regula metiamur. Quod ut assequi possimus, suppliciter illud a Deo petimus: *Fiat Voluntas tua*.

9. *Etiam a iustificatis, qui iam Deo parent, usurpanda haec Precatio est.*

Iustificati propter pronitatem ad malum, vita hac durante, semper periclitantur Conc. Trid. sess. 6. c. 12. & 3. vide Ezech. 8. a 6. Hier. 16. 2.
3 Iacob. 4. 1.
4 Matt. 26. 41.

Id vero illis etiam vehementer petendum est, in quorum animis iam regnat Deus, quique iam sunt radiis Divini Luminis illustrati, cuius gratiae beneficio, Dei obtemperant Voluntati. Quibus licet ita comparatis, propriae tamen cupiditates adversantur propter proclivitatem ad malum, insitam in hominum sensibus: ut, etiam si tales simus, magnum tamen hoc loco nobis periculum sit a nobis ipsis, ne 3 abstracti, et illecti a concupiscentiis, quae militant in membris nostris, iterum de salutis via deflectamus. De quo nos periculo Christus Dominus admonuit illis verbis: 4 *Vigilate, et orate, ut non intretis in tentationem: spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.*

10. *In iustificatis adhuc viget concupiscentia, quam quidem nemo penitus potest extinguere.*

Non enim est in hominis potestate, ne in eius quidem, qui per Dei Gratiam est iustificatus, ita domitos habere carnis affectus, ut nunquam illi postea excitentur; quippe cum eorum, qui iustificati sunt, mentem sanet Dei gratia, non etiam carnem; de qua illud scripsit Apostolus: 1 *Scio enim, quia non habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum*. Nam ut semel primus Homo Iustitiam originalem, quo tanquam fraeno quodam cupiditates regebantur, amisit; minime eas postea ratio continere potuit in officio, ut ea non appeterent, quae etiam repugnant. Itaque in ea hominis parte 2 Peccatum, idest, peccati fomitem habitare scribit Apostolus; ut intelligamus, eum non ad tempus, quasi hospitem, diversari apud nos, sed quandiu vivimus, tanquam incolam nostri corporis, in domicilio membrorum haerere perpetuo. Ergo domesticis, et intestinis hostibus assidue oppugnati, facile intelligimus, confugiendum esse ad Dei auxilium, petendumque, ut fiat in nobis Voluntas eius. Iam vero faciendum est, ut sciant Fideles, quae sit Petitionis huius vis.

Iustitia originalis fuit tanquam fraenum, quo carnis cupiditates regebantur, eoque semel amisso nunquam ita regi potuerunt, quin identidem noxia appeterent.

1 Rom. 7. 18.

Pomes peccati, seu concupiscentia perpetuo in membris nostris, latitat, unde etiam perpetuo adversus illam quaerenda sunt auxilia.

2 Rom. 7. 20.

11. *Quomodo voluntas Dei in hac Petitione accipiatur.*

Quo loco multis omissis, quae a Doctoribus Scholasticis de Dei Voluntate utiliter, et copiose disputantur, Voluntatem hic accipi dicimus pro ea, quam *Signi* appellare solent, hoc est, pro eo, quod Deus a nobis fieri, aut caveri iusserit, aut monuerit. Quare Voluntatis nomine hoc loco comprehensa sunt universa, quae nobis ad Coelestem Beatitudinem comparandam proponuntur, sive illa ad Fidem, sive ad Mores pertineant, omnia denique, quaecunque Christus Dominus per se, vel per Ecclesiam suam facere aut imperarit, aut prohibuerit. De qua voluntate ita scribit Apostolus: 3 *Nolite fieri imprudentes, sed in-*

Vide magistrum in 1. dist. 45. litt. G. H. et I. et Th. in 1. p. q. 19. et ipsum, et alios in 1. dist. 45.

3 Ephes. 5. 17. 1. Thess. 4. 3.

Rom. 12. 2. 1. Petr. 2. 15.

telligentes, quae sit Voluntas Dei bona, beneplacens, et perfecta.

12. *Quam includat tertia Petitio sententiam.*

Cum igitur illud precamur, *Fiat Voluntas tua*; petimus in primis, nobis ut Pater Coelestis facultatem concedat obtemperandi Divinis iussis, et 1 inserviendi ei in sanctitate, et iustitia omnibus diebus nostris: ut ad nutum, et Voluntatem eius omnia faciamus: ut ea colamus officia, de quibus in sacris Litteris admonemur: ut, ipso duce, et authore, reliqua omnia praestemus, quae eos decent, 2 qui non ex voluntate carnis, sed ex Deo nati sunt; exemplum Christi Domini secuti 3, qui factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis: ut parati simus omnia perpeti potius, quam vel minimum ab eius Voluntate discedere.

1 Luc. 1. 74. 75.
2 Ioan. 1. 13.
3 Phil. 2. 8.

13. *Quibus potissimum datum sit eorum, quae hic petuntur, studio, et amore ardentissime flagrare.*

Nec vero quisquam est, qui huius studio, et amore Petitionis flagret ardentius, quam is, cui concessum sit, ut summam eorum dignitatem intueatur, qui Deo obediunt. Idem enim illud verissime dici intelligit, servire Deo, et illi obedire, regnare esse. *Quicunque*, inquit Dominus, *fecerit voluntatem Patris mei, qui in coelis est, ipse meus frater, soror, et mater est*; *hoc est, cum illo sum omnibus amoris, et benevolentiae vinculis coniunctissimus.* Nemo fere est ex viris Sanctis, quin praecipuum huius Petitionis munus vehementer a Deo postularit: ac praeclara quidem omnes, sed varia persaepe oratione usi sunt. In quibus mirificum, et suavissimum Davidem videmus, illud varie postulantem: modo enim inquit: 4 *Utinam dirigantur viae meae ad custodiendas Iustificationes tuas*: interdum: 5 *Deduc me in semitam Mandatorum tuorum*: nonnunquam: 6 *Gressus meos dirige secundum eloquium tuum, ut non dominetur mei omnis iniustitia.* Huc pertinent

Parere Deo, libertas est inquit Seneca, libro de beata vita c. 15. ex quo D. Bern. ser. 3 de Sancto Andrea haec sumpisse videtur, servire Deo regnare est.
1 Matt. 12. 50. Marci 3. 35. Lucae 8. 21.
Omnes Sancti Divinam Voluntatem semper fieri optarunt, ut Christus.
Matt. 26. 42.
Paulus Act. 21. 14.
1. Reg. 3. 18.
4 Psal. 118. 5.
5 Ibidem 113.
6 Ibid. 133.

illa: 1 *Da mihi intellectum, ut discam Mandata tua*: 2 *Iudicia tua doce me*: 3 *Da mihi intellectum, ut sciam Testimonia tua*. Saepe aliis verbis eandem tractat sententiam. Qui loci diligenter animadvertendi sunt, et Fidelibus explicandi, ut, quanta sit in prima huius Petitionis parte vis, et copia salutarium rerum, omnes intelligant.

1 Ibid 73. 2 Ibid. 108. 3 Ibid. 125.

14. *Quid praeterea hac Petitione significemus*.

Secundo loco, cum illud precamur, *Fiat Voluntas tua*, detestamur opera carnis: de quibus scribit Apostolus: 4 *Manifesta sunt autem opera carnis, quae sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, Idolorum servitus, veneficia, inimicitiae, contentiones, aemulationes, irae, rixae. dissensiones, sectae, invidiae, homicidia, ebrietates, commessationes*, et his similia. Et: *Si secundum carnem vixeritis, moriemini*: petimusque, ne sinat Deus, ea nos perficere, quae cupiditas, quae imbecillitas nostra suaserit, sed ut nostram voluntatem sua voluntate moderetur. Alieni sunt ab hac Voluntate voluptarii homines, qui in terrenarum rerum cura, et cogitatione defixi sunt. Feruntur enim libidine praecipites ad potiundum, quod concupierunt, et in illo fructu pravae cupiditatis felicitatem ponunt; ut beatum etiam esse dicant, qui, quodcunque optarit, consequatur. Nos contra petimus a Deo, ut ait Apostolus, 5 ne carnis curam faciamus in desideriis, sed ut fiat Voluntas eius.

4 Gal. 5. 19. 20. 21. 1. Rom. 8. 13.

Voluptarii, terrenisque affectibus implicati, nisi illam cupiditatem exuant, non vere istud precantur.

5 Rom. 13. 14.

15. *Melius est id optare fieri, quod Deus vult, quam id, quod cupimus*.

Etsi non facile adducimur, ut precemur Deum, ut cupiditatibus nostris non satisfaciat. Habet enim difficultatem haec animi inductio, quod ipsi quodammodo, id petentes, nos videmur odisse. Quod etiam stultitiae tribuunt ii, qui toti haerent in corpore: sed nos stultitiae famam subeamus libenter Christi causa; cuius est illa sententia: 6 *Si quis vult venire post me, abneget semetipsum*. Praesertim cum sciamus, multo praestare, id

Difficile est adversus propria necupiditatem precari, sed tamen salutare, et gloriosum.

6 Matt. 6. 24. Lucae 9. 23. Marc. 8. 34.

optare, quod rectum, iustumque sit, quam id assequi, quod a ratione, a virtute, a Dei legibus sit alienum. Et certe deteriore loco is est, quicunque ad id pervenit, quod temere, ac libidinis impulsu cupiebat, quam qui, optime quod optavit, non assequitur.

16. *Etiam ea, quae pietatis speciem non habent, a Deo petenda non sunt.*

Quanquam non id modo petimus, ne concedatur nobis a Deo, quod ipsi nostra sponte cupimus, cum studium nostrum depravatum esse constet; sed ne id etiam detur, quod, suasore, et
1 2.Cor.11.14. impulsore Daemone, 1 simulato lucis Angelo, tanquam bonum interdum postulamus. Rectissi-
2 Matt.16.22. mum illud principis 2 Apostolorum studium videbatur, pietatisque plenissimum, cum Dominum a consilio proficiscendi ad mortem avocare conabatur; et tamen eum, qui humanis sensibus, non divina ratione ducebatur, Dominus acriter obiurgavit. Quid amantius in Dominum videbatur
3 Lucae 9.54. eo postulari potuisse, quod sancti viri 3 Iacobus, et Ioannes, illis irati Samaritanis, qui magistrum hospitio accipere noluissent, ab eo petierunt, uti iuberet, ignem e coelo descendere, qui duros illos, et inhumanos absumeret? At a Christo Domino reprehensi sunt illis verbis: *Nesci-*
4 Lucae 9.56. Ioan.3.16. *tis, cuius spiritus estis*: 4 *Filius enim hominis non venit animas perdere, sed salvare.*

17. *Cum, quae cupimus, ad naturae conservationem spectant, ea maxime ut fiant, si Deus velit, petendum est.*

Neque vero solum, cum, quod cupimus, malum est, aut mali speciem habet, Deum precari debemus, ut fiat voluntas eius; sed etiam, cum re vera malum non est: veluti cum voluntas sequitur primam illam naturae inclinationem, ut appetat ea, quae ei contraria videantur. Quocirca, cum in eum locum ventum est, ut aliquid petere velimus huius generis; tum vero dicamus ex animo: FIAT VOLUNTAS TUA: imitemur

illum ipsum, a quo salutem, et salutis disciplinam accepimus. 1 Qui cum naturaliter insito cruciatu, et acerbissimae mortis timore commoveretur; tamen in illo horrore summi doloris suam ad Dei Patris retulit voluntatem. 2 *Non mea*, inquit, *volunlas, sed tua fiat*.

18. *Cum citra Dei auxilium peccatum vitare non possimus, id etiam hac Petitione postulamus*.

Sed mirabiliter depravatum est hominum genus: qui cum vim suae etiam attulerint cupiditati, eamque divinae voluntati subiecerint; tamen sine Dei auxilio, quo a malo protegimur, et in bonum dirigimur, peccata vitare non possunt. Ergo confugiendum est ad hanc Precationem, et petendum a Deo, ut in nobis ipse instituta perficiat; ut exultantes cupiditatis motus comprimat; ut appetitus rationi obedientes efficiat; ut nos denique totos ad suam conformet voluntatem. Precamur etiam, ut 3 Dei voluntatis cognitionem totus orbis terrarum accipiat; quo 4 divinum mysterium absconditum a saeculis, et generationibus, notum, ac pervulgatum sit apud omnes.

1 Matt. 26. 36. 31. 38. Marci 14. 33. Qualis autem in Christo fuerit tristitia, et timor, vide S. Th. in 3. p. q. 35. 6. c. 17.
2 Lucae 22. 42.
3 1. Tim. 2. 4.
4 Collo. 1. 26.

Sicut in Coelo, et in Terra.

19. *Quid sibi ista clausula velit*.

Formam praeterea, et praescriptionem illius obedientiae postulamus, ut videlicet ad eam regulam dirigatur, quam in Coelo et servant beati Angeli, et colit reliquus coelestium animarum chorus; ut quemadmodum illi sponte, et summa cum voluptate obediunt divino numini; sic nos Dei voluntati, quomodo ipse maxime vult, libentissime pareamus.

20. *Deo non pretii alicuius causa, sed amore ipsius parendum est*.

Et vero in opera, et studio, quod Deo navamus, summum a nobis amorem Deum, et eximiam charitatem requirit; ut, etiam si spe coelestium praemiorum totos nos ei dicaverimus,

Vide Divum Ber. in lib. de diligendo Deo fere in medio.

Voluntas Dei in Cœlo fit ex amore, et charitate.

tamen ideo illa speremus, quod, ut in eam spem ingrederemur, placuit divinae maiestati. Quare tota nitatur in Deum illo amore nostra spes; qui mercedem amori nostro proposuit aeternam beatitudinem. Sunt enim, qui amanter alicui serviant, sed tamen pretii causa, quo amorem referunt. Sunt praeterea, qui tantummodo charitate, et pietate commoti, in eo, cui dant operam, nihil spectant, nisi illius bonitatem, atque virtutem, cuius cogitatione, et admiratione se beatos arbitrantur, quod ei suum officium praestare possint.

21. *Aliae item eius clausulae expositiones.*

Et hanc habet sententiam illa appositio, SICUT IN COELO, ET IN TERRA. Maxime enim nobis enitendum est, ut Deo simus obedientes, quemadmodum beatas mentes esse diximus: quarum laudes in illo summae obedientiae munere
1 Psal. 102. 21. obeundo, eo Psalmo persequitur David: 1 *Benedicite Domino omnes virtutes eius, ministri eius,*
S. Cypr. in serm. de Orat. Dom. *qui facitis voluntatem eius.* Quod si quis Sanctum Cyprianum secutus, sic illa interpretatur, ut dicat: *In Coelo, in bonis, et piis*; *In Terra, in malis, et impiis*: Nos vero etiam eius sententiam comprobamus, ut pro Coelo spiritus, pro Terra caro intelligatur; ut et omnes, et omnia in omnibus Dei voluntati obediant.

22. *Quomodo etiam gratiarum actionem contineat haec Petitio.*

Gratiarum item actionem continet haec Petitio: veneramur enim Dei sanctissimam voluntatem, et maximo perfusi gaudio, summis laudibus, et
2 Matt. 7. 37. Eccl. 39. 21. gratulationibus, omnia eius opera celebramus, cum certo sciamus, 2 eum omnia bene fecisse. Dum enim constet, esse omnipotentem Deum, necessario sequitur, ut omnia eius nutu facta esse intelligamus. Cum vero etiam ipsum, sicut est, summum bonum esse affirmemus; nihil ex eius operibus non esse bonum, cum omnibus ipse

suam impertiverit bonitatem, confitemur. Quod si in omnibus divinam rationem non assequimur; in omnibus tamen, et ambigui causa neglecta, et reiecta omni haesitatione, illud Apostoli profitemur, 1 investigabiles esse vias eius. Sed ob id maxime etiam Dei voluntatem colimus, quod ab eo coelesti lumine dignati sumus. 2 Ereptos enim de potestate tenebrarum transtulit in regnum filii dilectionis suae.

1 Rom. 11. 33.

2 Coloss. 1. 13.

23. *Quid ex hac Petitione ad contemplationem referendum sit.*

Sed ut extremo loco id explicetur, quod ad meditationem pertinet huius Petitionis; redeundum est ad id, quod initio attigimus, debere Fidelem Populum in huius pronunciatione Petitionis esse demisso, et humili animo; reputantem secum eam, quae in natura est insita, cupiditatum vim divinae voluntati repugnantem; cogitantem, se in eo officio vinci a naturis omnibus (de quibus ita scriptum est: 3 *Omnia serviunt tibi*) maximeque imbecillem esse, qui nullum opus Deo gratum, non modo non perficere, 4 sed ne instituere quidem possit, nisi Dei adiumento sublevetur. Quoniam vero nihil magnificentius est, nihil praestantius, quam, ut diximus, Deo servire, et vitam ex eius Lege, ac Praeceptis agere; quid optabilius esse potest homini Christiano, quam 5 ambulare in viis Domini, quam nihil agitare animo, nihil actione suscipere, quod a Divina Voluntate abhorreat. Ut vero eam exercitationem capiat, et illud institutum teneat diligentius; petat ex Divinis Libris exempla eorum, quibus, cum illi consiliorum suorum rationem non retulissent ad Dei Voluntatem, omnia male ceciderunt.

3 Psal. 118. 91.

4 Ioan. 16. 6. et 2. Cor. 3. 5.

5 Psal. 118. 1. Infelices qui sua consilia Divinae Voluntati non acommodant. Exemplum vide in Pharaon. Exo. 4. 5. 6. et seq.

24. *Quantum commodi ad vitam tranquille agendam ex huius Petitionis meditatione consequi possimus.*

Moneantur postremo Fideles, ut in simplici, et absoluta Dei voluntate acquiescant, ferant ae-

quo animo conditionem suam: qui sibi inferiori loco videtur esse, quam eius dignitas postulet, ne deserat ordinem suum; sed 1 in ea vocatione maneat, in qua vocatus est, et proprium iudicium subiiciat Dei voluntati: qui nobis melius consulit, quam ipsi optare possimus. Si angustia rei familiaria, si corporis valetudine, si persecutionibus, si aliis molestiis, et angoribus premimur; certo statuendum est, nihil horum sine Dei Voluntate, quae summa omnium ratio est, nobis accidere posse; ideoque non debere nos gravius commoveri, sed invicto animo ferre, semper illud in ore habentes: 2 *Domini Voluntas fiat*: et illud beati Iob: 3 *Sicut Domino placuit, ita factum est, sit Nomen Domini benedictum*.

1 1.Cor.7.20. Ephe.4.1.

Voluntas Dei est ratio summa omnium, quae sunt. Vide D.Tho. in 1.p. q.19. art.4.

2 Act.21.14.

3 Iob.1.21.

DE QUARTA PETITIONE.

CAPUT XIII.

Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.

1. *Quaenam in hac Oratione Dominica ratio ordinis servata sit.*

Quarta Petitio, et reliquae deinceps, quibus animae, et corporis subsidia proprie, ac nominatim postulamus, ad superiores Petitiones referuntur. Habet enim hunc ordinem, ac rationem Precatio Dominica, ut Postulationem rerum divinarum consequatur earum Petitio, quae ad corpus, et ad hanc vitam tuendam pertinent. Nam ut ad Deum, tanquam ad ultimum finem, referuntur homines, sic humanae vitae bona ad Divina eadem ratione diriguntur.

2. *Cur humanae vitae bona a Deo licite optentur, et petantur.*

Quae quidem ideo optanda, ac petenda sunt, vel quod ita Divinus ordo postulat, vel quod illis adiumentis ad Divinorum bonorum adeptionem indigemus; ut iis adminiculis propositum finem consequamur, qui Regno, et Gloria Coelestis Patris, atque iis Praeceptis colendis, servandisque continetur, quam Dei Voluntatem esse, non ignoramus. Quare omnem vim, et rationem huius Petitionis ad Deum, eiusque Gleriam referre debemus.

3. *Quo fine, et modo temporalia bona sint postulanda.*

Praestabunt igitur suum officium Parochi Fidelibus auditoribus; ut intelligant in iis petendis, quae ad usum, ac fructum pertinent rerum ter-

Temporalia bona iuxta Dei praescriptum sunt postulanda. Vide Tho. 2. 2. qu. 83. art. 6

renarum, esse intendendum animum, ac studium nostrum ad Dei praescriptionem, nec inde ulla ex parte declinandum. Nam in eo, quod scribit Apostolus, 1 *Quid oremus, sicut oportet nescimus*; maxime peccatur his postulationibus terrenarum, et caducarum rerum. Ergo petenda sunt bona haec, ut oportet; ne perperam aliquid postulantes, responsum illud a Deo feramus: 2 *Nescitis, quid petatis*. Erit autem certa iudicandi nota, quae prava sit, quaeve recta petitio, consilium, et propositum postulantis. Nam si quis terrena petit eo animo, ut illa omnino bona existimet, et in illis, tanquam in optato fine, conquiescens, nihil praeterea requirat; sine dubio non orat; sicut oportet. Non enim, inquit Sanctus Augustinus, petimus temporalia haec, tanquam bona nostra, sed tanquam necessaria nostra. Apostolus etiam in Epistola ad Corinthios docet, omnia, quae spectant ad usus vitae necessarios, ad Dei gloriam referri oportere. 3 *Sive enim manducatis*, inquit, *sive bibitis*, *sive aliud quid facitis*, *omnia in Gloriam Dei facite*.

1 Rom. 8. 26.

2 Matt. 20. 24.

In petitione rerum temporalium qualitas orationis ex proposito postulantis est metienda.

S. Aug. lib. 2. de ser. Dom. in mon. c. 16.

3 1. Cor. 10. 31. Coloss. 3. 17.

4. *Quot, quantisque commoditatibus in statu innocentiae homo sit potitus*.

Sed, ut videant, Fideles, quantam habeat haec petitio necessitatem; commemorabunt Parochi, quanta ad victum, et ad vitam colendam indigentia sit externarum rerum. Quod magis intelligent, si comparatio fiet eorum, quae primo illi Parenti nostri generis, et reliquis deinceps hominibus fuerunt ad vivendum necessaria. Nam etsi ille in amplissimo Innocentiae statu, unde et ipse, et eius culpa omnis posteritas corruit, necesse habuisset adhibere cibum ad reficiendas vires; tamen inter illius, et nostrae vitae necessitates multum interest. Non enim ei vestibus ad tegumentum corporis opus fuisset, non tecto ad perfugium, non armis ad defensionem, non remediis ad valetudinem, non aliis multis, quorum subsidio nos ad hanc naturae imbecillitatem, ac

Primi parentes si in statu Innocentiae perseverassent, necessario cibo uti debuissent.

Vide Th. in 1. p. qu. 97. art. 3.

fragilitatem tuendam egemus : satis ei fuisset ad immortalem vitam ille fructus, quem felicissima vitae arbor nullo eius, aut posterorum labore praebuisset. Neque vero futurus erat homo in tantis Paradisi deliciis otiosus, 1 quem ad agendum Deus in eo voluptatis domicilio collocarat: verum nulla ei opera molesta, nullum officii munus non iucundum fuisset: tulisset ille perpetuo suavissimos fructus ex cultura felicium hortorum, nec eum unquam opera, aut spes fefelisset. 1 Gen.2.16.

5. *Quanta mala Adae praevaricationem sint secuta.*

At posterorum proles non solum fructu privata vitalis arboris, verum etiam horribili illa sententia codemnata est: 2 *Maledicta terra in opere tuo; in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitae tuae: spinas, et tribulos germinabit tibi, et comedes herbas terrae; in sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec revertaris in terram, de qua sumptus es: quia pulvis es, et in pulverem reverteris*. Nobis igitur contra evenerunt omnia, atque illi, et posteris contigissent, si Dei dicto audiens fuisset Adam: itaque versa sunt omnia, et mutata in deterrimam partem. In quo illud gravissimum est, quod maximos sumptus, summum laborem, ac sudorem saepissime nullus fructus consequitur: cum fruges datae in deteriorem segetem, vel succrescenti agrestium herbarum asperitate opprimuntur; vel nimbis, vento, grandine, uredine, rubigine perculsae, et prostratae intereunt; ut omnis anni labor, exiguo tempore, aliqua coeli, vel terrae calamitate recidat ad nihilum. Quod accidit immanitate nostrorum scelerum, a quibus aversus Deus nostris minime benedicit operibus, sed horrenda manet sententia, quam de nobis initio pronunciavit: 3 *In sudore vultus tui vesceris pane tuo.*

2 Gen.3.17.18.

Opera nostra, et omnis labor saepe inanis, propter scelerum immanitatem. Vide Levit. 26.16. Deut. 28 22. Psal.106. 34.

3 Gen. 31. 17. 18.

6. *Homines, ut succurrant suis necessitatibus, laborare tenentur: qui tamen, nisi Deus faveat, frustra laborant.*

Curandum est, ut laboribus nostris Deus benedicat.

Ergo Pastores in huius loci tractationem incumbent, ut sciat Fidelis Populus, sua culpa homines in has angustias, et miserias incidere: et ut intelligat, desudandum quidem, et elaborandum esse in parandis iis, quae ad vivendum sunt necessaria; veruntamen, nisi laboribus nostris benedixerit Deus, fallacem spem, et inanem fore omnem contentionem. Nam 1 neque, qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed, qui incrementum dat, Deus; et 2 nisi Dominus aedificaverit domum, in vanum laboraverunt, qui aedificant eam.

1 1.Cor.3.7.

2 Psal.126.1.

7. *Deus rogandus, ut ea, quibus indigemus, suppeditet, quod prolixe facit.*

Docebunt igitur Parochi, esse res pene innumerabiles, quae si nobis desint, vel vitam amittimus, vel agimus insuavem. Hac enim cognita rerum necessitate, naturaeque imbecillitate, Christianus Populus Coelestem Patrem adire cogetur, et ab eo Terrena, et Coelestia bona suppliciter petere: imitabitur 3 Prodigium illum filium; qui cum in regione longinqua coepisset egere, nec esset, cum esuriret, qui ei siliquas daret; aliquando ad se rediens, intellexit, malorum, quibus premebatur, nusquam nisi a patre esse expetendum remedium. Quo loco accedet etiam fidentius ad orandum Fidelis Populus, si in cogitatione Divinae Benignitatis recordabitur, paternas aures perpetuo patere filiorum vocibus. Nam dum hortatur nos, ut Panem petamus, eo se recte petentibus abunde largiturum pollicetur, Docendo enim, quomodo petamus, hortatur. hortando impellit, impellendo spondet, spondendo nos in spem certissimae impetrationis inducit.

3 Lucae 15.16.17.

Deus filios suos fidenter, necessaria petentes, exaudit. Vide Matt. 7.9.10.11.

8. *Quid Panis nomine intelligatur, quaeque huius Petitionis sit sententia.*

Excitatis igitur, et inflammatis animis Fidelis Populi; sequitur, ut, quid hac Petitione postuletur, declarandum sit: primum, quid sit ille Panis, quem petimus. Sciendum igitur est, in

Divinis Litteris hoc 1 Panis nomine multa quidem significari, sed illa duo praecipue; primum quicquid in victu, caeterisque rebus ad corpus, vitamque tuendam adhibemus; deinde, quicquid nobis ad spiritus, et animae vitam, ac salutem Dei munere tributum est. Petimus autem hoc loco huius, quam in terris agimus, vitae subsidia, Sanctorum 2 Patrum ita sentientium authoritate.

1 Gen. 18. 14. 31. 37. 43. et alibi. 10. Eccl. 15. doctrinam salutarem. Lucae 14. 15.

2 Cypr. lib. de Orat. in Dom. Basil. in reg. br. inter 252.

9. *Temporalia a Deo beneficia peti posse demonstrat.*

Quamobrem minime sunt audiendi, qui dicunt, non licere Christianis hominibus a Deo petere terrena huius vitae bona. Nam huic adversantur errori, praeter consentientem Patrum sententiam, exempla permulta tum veteris, tum novi Testamenti. Iacob enim vovens, sic orabat: 3 *Si fuerit Dominus mecum, et custodierit me in via, per quam ego ambulo, et dederit mihi panem ad vescendum, et vestimentum ad induendum, reversusque prospere fuero ad domum patris mei; erit mihi Dominus in Deum; et lapis iste, quem erexi in titulum, vocabitur domus Dei; cunctorumque, quae dederis mihi, decimas offeram tibi.* Salomon etiam certum petebat huius vitae subsidium, cum illud precabatur: 4 *Mendicitatem, et divitias ne dederis mihi: tribue tantum victui meo necessaria.* Quid, quod Salvator humani generis illa iubet petere, quae nemo negare audeat, ad corporis usum pertinere? 5 *Orate*, inquit, *ut non fiat fuga vestra in hyeme, vel Sabbato.* Quid dicemus de Sancto Iacobo? cuius illa sunt verba: 6 *Tristatur aliquis vestrum? Oret: aequo animo est, psallat.* Quid de Apostolo? qui sic cum Romanis agebat: 7 *Obsecro vos fratres per Dominum nostrum Iesum Christum, et per charitatem Sancti Spiritus, ut adiuvetis me in orationibus pro me ad Deum, ut liberet ab infidelibus, qui sunt in Iudaea.* Quare, cum et divinitus concessum sit Fidelibus, ut petant haec subsidia rerum huma-

Quod terrena petere liceat.

3 Genes. 28. 20.

4 Prov. 30. 8.

5 Matt. 24. 20.

6 Iacob. 5. 13.

7 Rom. 15. 30.

narum, et perfecta haec a Christo Domino tradita sit orandi formula; ne illud quidem dubium relinquitur, unam ex septem hanc esse Petitionem.

10. *Panis nomine quid hic ad corporis necessitatem pertinens intelligatur.*

Petitionis sententia illustratur. Panis nomen interdum victum, et amictum significat.

Petimus praeterea Panem quotidianum, idest, victui necessaria; ut panis nomine, quod satis sit, et vestium ad tegendum, et cibi ad vescendum, sive panis is sit, sive caro, sive piscis, sive quodcunque aliud intelligamus. Videmus enim, usum esse hoc loquendi modo Heliseum, cum regem moneret, 1 ut praeberet panem militibus Assyriis, quibus magna ciborum copia data est. Illud etiam de Christo Domino scriptum scimus: 2 *Ingressus est in domum cuiusdam Principis Pharisaeorum Sabbato manducare panem*: qua voce, quae ad cibum, quaeque ad potum pertinent, significari videmus. Ad huius Petitionis absolutam significationem praeterea animadvertendum est, hoc panis vocabulo, non abundantem, et exquisitam ciborum, ac vestium copiam, sed necessariam, ac simplicem intelligi debere; quemadmodum Apostolus scripsit: 3 *Habentes alimenta, et quibus tegamur, his contenti simus*: et Salomon, ut diximus: 4 *Tribue tantum victui meo necessaria*.

1 4.Reg.6.2.23.

2 Lucae 14.1.

Panis subinde cibum, et potum significat.

Panis nomen non delicias, sed necessaria vitae includit.

3 1.Tim.6.8.

4 Prov.30.8.

11. *Cur non simpliciter panem, sed panem nostrum hic petamus.*

Quem primo Panem nostrum hic dicamus.

Huius quoque frugalitatis, et parsimoniae hac voce, quae proxime sequitur, admonemur. Cum enim nostrum dicimus, Panem, illum ad necessitatem nostram, non ad luxuriam petimus: non enim nostrum dicimus, quia eum nobis opera nostra, sine Deo, parare possimus (est enim apud Davidem: 5 *Omnia a te expectant, ut des illis escam in tempore: dante te illis, colligent: aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate*. Et alio loco: 6 *Oculi omnium in te sperant Domine*; et, *tu das escam illorum in tempore opportuno*) sed quia necessarius est, et a parente

5 Psal.103.27.28.29.

6 Psal.144.15.

omnium Deo, 1 qui omnes sua providentia alit animantes, nobis attributus. 1 Psal. 146. 10.

12. *Labore nostro parandus est nobis panis, quem esse volumus, si nostrum Panem postulamus.*

Ob eam quoque causam Panis noster appellatur, quod iure est a nobis acquirendus, non iniuria, fraude, aut furto parandus: quae enim nobis malis artibus conciliamus, non nostra sunt, sed aliena, saepiusque illorum calamitosa est vel adeptio, vel possessio, vel certa iactura. Contra vero honestis, ac laboriosis piorum hominum lucris, ex Prophetae sententia, tranquillitas inest, et magna felicitas: 2 *Labores enim*, inquit, *manuum tuarum quia manducabis: beatus es, et bene tibi erit*. Iam vero iis, qui iusto labore victum quaerunt, fructum suae benignitatis eo loco pollicetur Deus: *Emittet Dominus benedictionem super cellaria tua, et super omnia opera manuum tuarum, benedicetque tibi.*

Secundo, panis noster dicitur iusto labore paratus.

2 Psal. 127. 2.

Deut. 28. 8.

Neque solum petimus a Deo nobis, ut illo uti liceat, quod nostro sudore, ac virtute peperimus, eius adiumento benignitatis: id enim vere dicitur nostrum; sed etiam bonam mentem postulamus, ut recte partis recte item, ac prudenter uti possimus.

Postulatur etiam hic, ut nostro Pane recte utamur.

13. *Quare et haec particula*, Quotidianum, *adiiciatur.*

Quotidianum. Huic etiam voci subiecta est ea notio frugalitatis, ac parsimoniae, quam proxime diximus. Non enim multiplicem, aut delicatum cibum postulamus, sed eum, qui naturae necessitati satisfaciat: ut eos pudeat hoc loco, qui fastidio communis cibi, et potionis, conquisitissima escarum, ac vinorum genera persequuntur. Nec minus hac voce, *Quotidianum*, improbantur ii, quibus horrendas illas minas proponit Isaias: 3 *Vae, qui coniungitis domum ad domum, et agrum agro copulatis usque ad terminum loci: nunquid habitabitis vos soli in medio terrae?* Etenim est

Prima ratio, ob quam Pane quotidianum postulare iubeamur. Delitiae, et habendi cupiditas reprehensa.

3 Isa. 5. 8.

inexplicabilis horum hominum cupiditas, de quibus illud scriptum est a Salomone: 1 *Avarus non implebitur pecunia*: ad quos dictum etiam illud pertinet Apostoli: 2 *Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, et laqueum Diaboli*.

1. Eccl. 5. 9. 10.

2 1. Tim. 6. 9.

Quotidianum praeterea Panem appellamus, quod vescimur eo ad reficiendum vitalem humorem, qui quotidie consumitur vi naturalis caloris. Est denique illa huius ratio nominis, quod assidue petendus est, ut in hac consuetudine amandi, et colendi Deum retineamur, nobisque omnino persuademus, id quod est, vitam, ac salutem nostram ex Deo pendere.

14. *Quid haec duo verba*, Da nobis, *sibi velint*.

Da Nobis. Quantam hae duae voces materiam praebeant ad cohortandos Fideles, ut infinitam Dei potentiam pie, sancteque colant, ac venerentur, in 3 cuius manu sunt omnia, et ut nefariam illam Satanae sententiam detestentur, 4 *Mihi tradita sunt omnia, et cui volo, do illa*, nemo non videt. Nam unius nutu Dei distributa cuncta, et conservantur, et augentur.

3 Psal. 23. 49. et 94. 41. Esther. 13. 9.
4 Lucae 4. 6.
Dei nutu cuncta distribuuntur, et conservantur.

15. *Cur divites, etiam si rebus omnibus abundent, his verbis uti debeant*.

Sed quae divitibus haec est imposita necessitas, petendi quotidianum Panem, cum rebus omnibus abundent? Haec illi necessitas est orandi in hunc modum, non ut dentur eis, quorum Dei benignitate habent copiam; sed, ne, quae abunde iliis adsunt, amittant. Quamobrem, ut scribit Apostolus, 5 hinc discant divites non sublime sapere, neque sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo: qui praestat nobis omnia abunde ad fruendum. Huius autem necessariae Petitionis affert hanc causam Sanctus 6 Chrysostomus, non solum, ut nobis suppetat cibus, sed ut eum suppeditet nobis Domini manus: quae salubrem, atque adeo salutarem vim inserens pani quotidiano,

5 1. Tim. 6. 17.

6 Cur petimus ut Deus det nobis panem. Chrys. Hom. 14. oper. imperf. in Matth.

efficit, ut et cibus corpori prosit, et corpus animae serviat.

16. *Cur*, da nobis, *non*, da mihi, *dicamus*.

Sed quid est, quamobrem, Da nobis, numero multitudinis dicimus, non autem mihi? Quia proprium illud est Christianae charitatis, non 1 ut quisque de se uno solicitus sit, sed ut praeterea de proximo laboret, et in cura suae utilitatis meminerit etiam aliorum. Accedit eo, quod, quae alicui munera divinitus tribuuntur, non idcirco tribuuntur, ut solus ea possideat, vel in illis luxuriose vivat, sed ut cum aliis communicet, quae necessitati superfuerint. Nam inquiunt Sancti Basilius, et Ambrosius: *Esurientium panis est, quem tu detines; nudorum indumentum est, quod tu recludis; miserorum redemptio est, et absolutio, pecunia, quam tu in terram defodis. Tot te ergo scias invadere bona, quot possis praestare, quod velis.*

1 1.Cor. 13.5. Vide item Cypr. in lib. de Orat. et D. Th. in 2. 2. qu. 82. art. 7. ad primum.

Basil. Hom. 6. variorum argum. quam deinde Divus Ambros. latinam fecit, estque inter eius ser. 81. in fine.

17. *Quid vocula*, Hodie, *hic apposita insinuet*.

Hodie. Admonet nos haec vox communis infirmitatis. Quis enim est, qui, si minus sua unius opera providere se posse sperat in longinquum tempus necessarios vitae sumptus, saltem in diem victus subsidia paraturum non confidat? Sed ne huius quidem fiduciae facultas nobis a Deo permittitur, qui nos singulorum etiam dierum cibum a se petere iussit. Quae sententia habet necessariam illam rationem, quia quotidiano pane egemus omnes, quotidie etiam Dominica precatione singulis utendum esse. Haec de pane, qui ore perceptus corpus alit, atque substentat, qui communis fidelium, et infidelium, piorum, et impiorum, admirabili Dei bonitate, 2 *Qui solem suum oriri facit super bonos, et malos, et pluit super iustos, et iniustos*, omnibus impertitur.

Vocula Hodie duo insinuat.

Oratio Dominica quotidie dicenda.

2 Matt. 5. 45. Luc. 6. 27.

18. *Quidnam spirituali pane, qui amplitudine huius petitionis etiam includitur, hic intelligendum sit.*

Reliquus est spiritualis panis, quem etiam hoc loco petimus: quo significantur omnia, quaecunque in hac vita ad spiritus, et animae salutem, et incolumitatem requiruntur. Ut enim multiplex est cibus, quo corpus alitur, et substentatur; sic non est unius generis esca, quae spiritus, et animae vitam continet: nam et verbum Dei cibus est animae. Sapientia enim inquit: 1 *Venite, comedite panem meum, et bibite vinum, quod miscui vobis*. Huius autem verbi facultatem cum adimit Deus hominibus, quod efficere solet, cum gravius nostris sceleribus offenditur, fame dicitur premere genus humanum. Sic enim est apud Amos: 2 *Emittam famem in terram, non famem panis, neque sitim aquae, sed audiendi verbum Domini*. Ut autem illud est certum propinquae mortis signum, cum non possint homines vel cibum sumere, vel sumptum retinere; sic magnum est desperatae salutis argumentum, cum vel non quaerunt verbum Dei; vel, si adsit, non sustinent, et eam impietatis vocem in Deum effundunt: 3 *Recede a nobis; scientiam viarum tuarum nolumus*. In hoc furore animi, et mentis caecitate versantur illi, qui, neglectis iis, qui legitime eis praesunt, Catholicis, et Episcopis, et Sacerdotibus, a Sancta Romana Ecclesia desciscentes, corruptoribus verbi Dei haereticis se in disciplinam tradiderunt.

Cibus animae, ut et corporis est multiplex.

Verbum Dei Panis.

1 Prov. 9. 5.

Quomodo Deus fame verbi sui homines premat.

2 Amos 8. 11.

Desperata est reipublicae salus, in qua verbum Dei reiicitur.

3 Iob. 21. 14.

19. *De vero pane supersubstantiali, qui est Christus Dominus*.

Iam vero panis est Christus Dominus animae cibus. Inquit enim ipse de se: 4 *Ego sum panis vivus, qui de coelo descendi*. Incredibile est, quanta voluptate, ac laetitia perfundat piorum animas hic panis, tum cum maxime terrenis molestiis, et incommodis conflictantur. Exemplo nobis est Sanctus ille chorus Apostolorum, de quibus extat: 5 *Illi quidem ibant gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati*. Referti sunt huius-

4 Ioan. 6. 51.

5 Act. 5. 41.

modi exemplis libri de vita sanctorum hominum: et de intimis his bonorum gaudiis ita loquitur Deus: 1 *Vincenti dabo manna absconditum*.

1 Apoc. 1. 17.

20. *Christus in Eucharistiae Sacramento vere continetur, atque ideo proprie panis noster dicitur.*

Praecipue autem panis noster est ipse Christus Dominus, qui in Sacramento Eucharistiae substantialiter continetur. Hoc inexplicabile pignus charitatis dedit nobis rediturus ad Patrem, de quo dixit: 2 *Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in illo*: 3 *Accipite, et manducate: Hoc est corpus meum*. Ea petent Parochi, quae ad Fidelis Populi utilitatem pertinebunt, ex eo loco, quo separatim huius Sacramenti vis, ac ratio continetur. Et vero dicitur hic Panis noster, quia Fidelium modo hominum est, idest, eorum, qui charitatem cum fide coniungentes, Poenitentiae Sacramento sordes eluunt peccatorum; qui non dimittentes memoriam, se Dei filios esse, Divinum Sacramentum sumunt, et colunt, quanta maxima possunt sanctitate, ac veneratione.

Sacramentum corporis Christi panis est animae, sic hanc Petitionem interpretatur Tertull. l. de Ora. Cypr. item, & Aug. & alii.
2 Ioan. 6. 56.
3 Matth. 26. 26.
1. Cor. 11. 24.
Marci 14. 22.
Lucae 22. 19.

21. *Cur Eucharistia quotidianus noster Panis dicatur.*

Quotidianus vero quamobrem dicatur, in promptu duplex ratio est: altera, quod in Sacris Christianae Ecclesiae Mysteriis quotidie et offertur Deo, et datur pie, sancteque postulantibus: altera, quod quotidie sumendus est, vel certe ita vivendum, ut quotidie, quoad eius fieri possit, digne sumere queamus. Audiant, qui contra sentiunt, nisi longo intervallo salutaribus his epulis animae vesci non oportere, quid Sanctus dicat Ambrosius: Si quotidianus est Panis, cur post annum illum sumis? Accipe quotidie, quod quotidie tibi prosit: sic vive, ut quotidie merearis accipere.

Frequenter communicandum.
S. Ambr. in l. 5. de Sacram. c. 4.

22. *Quomodo affecti esse debeamus, si petitum Panem mox non impetremus.*

Sed in hac petitione ad illud praecipue cohortandi sunt fideles, ut, cum recte et consilium, et industriam suam posuerint in comparandis rebus vitae necessariis, rei exitum Deo permittant, suumque desiderium ad eius referant voluntatem: 1 *Qui non dabit in aeternum fluctuationem iusto*: nam vel concedet Deus, quae petuntur, et ita suum optatum consequentur; vel non concedet, et id erit certissimum argumentum, nec salutare illud esse, nec utile, quod Piis a Deo negatur: cui magis curae est de eorum salute, quam illis ipsis. Quem locum instruere poterunt, explicandiis iis rationibus, Parochi, quae a Sancto Augustino in Epistola ad Probam praeclare colliguntur.

1 Psal. 54. 23.

S. Aug. in ep. 121. ad Probam c. 14.

23. *Cuius rei meditandae occasio se hic exhibeat.*

Extremum illud erit in huius tractatione Petitionis, ut meminerint divites, facultates suas, et copias Deo acceptum referre, cogitentque, se idcirco illis bonis esse cumulatos, ut illa distribuant indigentibus. In quam sententiam conveniunt, quae in 2 prima Epistola ad Timotheum ab Apostolo disseruntur: unde magnam vim Parochis petere licebit Divinorum Praeceptorum, ad hunc locum utiliter, et salutariter illustrandum.

2 1. Tim. 6. 17. 18. 19.

DE QUINTA PETITIONE

CAPUT XIV.

Et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.

1. *Ex Passione Christi omnium peccatorum nostrorum remissio emanavit.*

CUM ita multa sint, quae infinitam Dei potentiam cum pari sapientia, ac bonitate coniunctam significent, ut quocunque oculos, cogitationemque converteris, certissima signa immensae potestatis, ac benignitatis occurrant; nihil profecto est, quod summum eius amorem, et admirabilem in nos charitatem magis declaret, quam inexplicabile Mysterium Iesu Christi Passionis: unde perennis ille fons ad eluendas peccatorum sordes erupit, quo perfundi, et expiari, Deo duce, ac largitore, exoptamus, cum illud ab eo petimus, *Dimitte nobis debita nostra.*

Nihil magis charitatem Dei erga hominem declarat, quam Dei passio. Vide Io. c. 3. 15. Rom. 5. 5. 8. 7. Hebr. 9. 9. 15. 1. Io. 4. 9. Apoc. 1. 5.

2. *Quid haec quinta Petitio contineat.*

Continet autem haec petitio summam quandam eorum bonorum, quibus per Iesum Christum cumulatum est humanum genus. Id enim docuit Isaias: 1 *Dimittetur*, inquit, *iniquitas domui Iacob, et iste omnis fructus, ut auferatur peccatum eius.* Quod David etiam ostendit beatos praedicans eos, qui salutarem illum fructum percipere potuerunt, his verbis: 2 *Beati, quorum remissae sunt iniquitates.* Quare est accurate, ac diligenter Pastoribus huius postulationis animadvertenda, et exponenda sententia, quam ad coelestem vitam consequendam tantum valere intelligimus.

1 Isa. 27. 9. Vide eundem 5. 3. 4. 5. 6. Rom. 4. 26. 1. Cor. 15. 5.
2 Psal. 32. 1. Rom. 4. 7.

Quomodo ante Christi adventum passio sit operata remissionem nostrorum peccatorum. Vide Th. 3. p. q. 49. art. 1.

3. *Quomodo hic non sit eadem precandi ratio, quae in superioribus fuit.*

D. Th. 2. 2. q. 83. art. 9.

Ingredimur autem novam precandi rationem. Nam hactenus a Deo non solum aeterna, et spiritualia bona, sed caduca, et quae ad hanc vitam pertinent, commoda petivimus: nunc vero mala deprecamur et animae, et corporis, et huius, et sempiternae vitae.

4. *Quae in eo, qui veniam peccati impetrare velit, requirantur.*

Agnitio peccati est primus ad poenitentiam gradus. Bern. serm. 3. de S. Andrea.

Dolor de peccatis est ad peccati remissionem necessarius.

Aug. ep 48. ad Vinc. et habetur de poenit. distin. cap. Neminem

Tertius spes veniae.

1 Gen. 4. 13.

2 Matth. 27. 4. Act. 1. 18.

Sed, quoniam ad impetrandum, quod postulamus, requiritur recta postulandi ratio, quomodo affectos esse oporteat eos, qui Deum modo hoc orare velint, dicendum videtur. Monebunt igitur Parochi fidelem populum, primum necesse esse, ut is, qui ad hoc petendum velit accedere, suum ipse peccatum agnoscat; deinde, ut eius sensu, ac dolore commoveatur, tum, ut sibi omnino persuadeat, Deum in hac esse voluntate, ut iis, qui peccaverunt, ita, ut diximus, affectis, et comparatis, ignoscat: ne forte acerbam delictorum recordationem, ac recognitionem illa veniae desperatio consequatur, quae olim 1 Cain, et 2 Iudae animum occupavit: qui Deum modo vindicem, et ultorem, non etiam mitem, et misericordem existimarunt. Ergo, in hac petitione sic affecti simus, oportet, ut dolenter peccata nostra recognoscentes, ad Deum, tanquam ad parentem, non quasi ad iudicem confugiamus, a quo, non ut ex iustitia nobiscum agat, sed ex misericordia, postulemus.

5. *Quibus rationibus homo ad agnitionem peccatorum perducatur.*

Nemo est, qui se peccatorem esse agnoscere non debeat, et egere Dei gratia.

3 Psal. 13. 50. Rom. 3. 72.

Facile autem adducemur, ut peccatum nostrum agnoscamus, si ipsum audierimus Deum, nos in Sacris Litteris huius rationis admonentem: est enim illud apud Davidem: 3 *Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt; non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.* In eandem sententiam

loquitur Salomon: 1 *Non est homo iustus in terra, qui faciat bonum, et non peccet*. Quo illud etiam pertinet: 2 *Quis potest dicere, mundum est cor meum, purus sum a peccato?* Quod idem a Sancto Ioanne ad deterrendos homines ab arrogantia scriptum est: 3 *Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est*. Et a Hieremia: 4 *Dixisti, absque peccato, et innocens ego sum, et propterea avertatur furor tuus a me: ecce ego iudicio contendam tecum, eo quod dixeris, non peccavi*. Quorum sententias omnium idem, qui eas eorum ore protulerat, Christus Dominus hoc petitionis praescripto confirmat, quo iubet, nos delicta nostra confiteri. Id enim secus interpretari prohibuit auctoritas Milevitáni Concilii, in hunc modum: *Placuit, ut, quicunque verba ipsa Dominicae Orationis, ubi dicimus, Dimitte nobis debita nostra, ita vult a Sanctis dici, ut humiliter, non veraciter hoc dicatur, anathema sit*. Quis enim ferat orantem, et non hominibus, sed ipsi Domino mentientem? Qui labiis sibi dicit dimitti velle, et corde dicit, quae sibi dimittantur, debita non habere.

1 Eccl. 7. 21. 3. Reg. 8. 46. 2. Paral. 6. 36.
2 Prov. 20. 9.
3 1. Ioan. 1. 8. Iob. 14. 4. Nemo mundus a sorde, &c. iuxta versionem septuaginta interpretum.
4 Hier. 2. 35. Sed legat Parochus totum hoc caput, ex quo multa ad concionandum argumenta desumet.
Milevitanam Conc. can. 8. & 9. Item Conc. Trid. sess. 6. de Iustificatione c. 12.

6. *Quo pacto post agnitum peccatum dolor remordens, et vera eiusdem Poenitentia in animo excitetur.*

Verum in necessaria recognitione peccatorum non est satis illa leviter recordari. Nam, ut acerba nobis sit ea memoria, ut cor pungat, animum stimulet, et dolorem inurat, necesse est. Quare pertractabunt locum hunc diligenter Parochi, ut non solum facinorum, ac flagitiorum suorum meminerint fideles auditores, sed ut moleste, dolenterque meminerint, ut, cum angantur intimis sensibus, conferant se ad Patrem Deum, a quo, ut inhaerentes evellat scelerum aculeos, suppliciter petant. Nec vero solum erratorum turpitudinem studebunt subiicere oculis fidelis populi; verum etiam indignitatem, ac sordes ho-

De hominum vanitate lege. Isa. 40. 6. 7. Eccles. 14. 18. Iacob. 1. 10.

1. Petr. 1. 24. Iob. 7. 10. De Dei incomprehensibili maiestate, vide Iob 9. & 12. Hier. 10.

minum: qui, cum nihil simus, nisi putrida caro, nisi summa foeditas, incomprehensibilem illam Dei maiestatem, et inexplicabilem praestantiam, incredibilem in modum, audeamus offendere, praesertim a quo procreati, liberati, innumerabilibus, maximisque beneficiis aucti sumus.

7. *Quomodo per peccatum gravissimae Diaboli servituti nos tradamus.*

1 Hier. 3. per totum, & 5. per totum. 2 Diabolo sese per peccatum homines addicunt.

Ut quid? Ut 1 abalienati a Patre Deo, qui summum bonum est, turpissima peccati mercede, 2 Diabolo nos addicamus in miserrimam servitutem: neque enim dici potest, quam crudeliter ille dominetur in eorum animis, qui, repulso suavi iugo Dei, ruptoque charitatis amabilissimo nodo, quo parenti Deo Spiritus noster adstringitur, ad hostem acerrimum desciverunt: qui eo nomine 3 Princeps, et 4 Rector mundi, et Princeps tenebrarum, et 5 Rex super universos filios superbiae, dicitur in divinis Literis. In eos autem, qui Daemonis tyrannide opprimuntur, vere convenit illa vox Isaiae: 6 *Domine Deus noster possederunt nos domini absque te.*

3 Ioan. 12. 31. & 14. 30. 4 Eph. 6. 12. 5 Iob. 41. 25. 6 Isa. 6. 13.

8. *Quanta mala peccatum in animam invehat.*

Haec si nos minus movent rupta foedera charitatis, moveant certe calamitates, et aerumnae, in quas per peccatum incidimus. Violatur enim Sanctitas animae, quam 7 Christo desponsam esse scimus: profanum fit illud idem 8 Templum Domini, quod qui contaminant, in eos dicit Apostolus: 9 *Si quis autem templum Dei, violaverit, disperdet illum Deus.* Innumerabilia sunt mala, quae peccatum invexit in hominem: quam pene infinitam pestem David his verbis expressit: 10 *Non est sanitas in carne mea a facie irae tuae: non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum.* Nimirum notat hanc plagae vim, cum nullam sui partem pestifero peccato intactam fateretur. Pervaserat enim in ossa peccati virus; id est, rationem, et voluntatem, quae maxime solidae sunt animi partes infecerat. Hanc late pa-

7 Anima est sponsa Christi. Hier. 2. 2. Osee 2. 19. 2. Cor. 11. 2. Corinth. 3. 8 Est templum Domini, i. Spiritus Sancti. 1. Cor. 6. 16. 9 1. Cor. 3. 7. 10 Psal. 37. 4.

tentem pestem indicant Sacrae Literae, cum peccatores 1 claudos, 2 surdos 3 mutos, 4 caecos, et omnibus membris captos, appellant. Sed praeter dolorem, quem ex peccatorum quasi scelere sentiebat, magis etiam angebatur David ex ira Dei, quam in se propter peccatum commotam intelligebat. Bellum enim est sceleratis cum Deo, quorum sceleribus incredibiliter offenditur. Inquit enim Apostolus: 5 *Ira, et indignatio, tribulatio, et angustia in omnem animam hominis operantis malum*. Nam, etsi transierit actio peccati, tamen peccatum, macula, et reatus permanet, cui semper imminens ira Dei illud persequitur, tanquam umbra corpus.

1 Prov. 26. 6. Isa. 33. 23. Hier. 31. 8. Luc. 14. 13. 2 Isa. 42. & 43. & 3 Psal. 37. 5. Isa 56 10. 4 Isa. 42. 43. 56. & 59. 10.

Bellum est sceleratis cum Deo Isa. 59.

5 Rom. 2. 2. 8. 9.

Peccato commisso, remanet macula, & reatus.

9. *Quomodo, perspecta peccatorum calamitate, ad Poenitentiam converti debeamus.*

Cum igitur David his vulneraretur aculeis, ad petendam delictorum veniam excitabatur: cuius et exemplum doloris, et doctrinae rationem, ex quinquagesimo eius Psalmo deprompt am., proponent Parochi fidelibus auditoribus, ut Prophetae imitatione, et ad doloris sensum, idest, ad veram poenitentiam, et ad veniae spem erudiri possint. Quantam habeat utilitatem haec docendi ratio, ut ex peccatis dolere discamus, illa Dei apud Hieremiam declarat oratio: qui, cum Israelem ad Poenitentiam hortaretur, admonebat eum, ut malorum sensum perciperet, quae peccatum consequuntur: 6 *Vide enim*, inquit, *quia malum, et amarum est, reliquisse te Dominum Deum tuum, et non esse timorem eius apud te, dicit Dominus Deus exercituum*. Qui carent necessario hoc recognitionis, ac doloris sensu, ii apud Prophetas Isaiam, Ezechielem, et Zachariam 7 cor durum, 8 lapideum, et 9 adamantinum habere dicuntur. Sunt enim instar lapidis nullo dolore molliti, nullum vitae, idest, salutaris recognitionis sensum habentes.

Exemplo Davidis excitandus est animus ad poenitentiam.

Utilitas verae poenitentiae, & contritionis.

6 Hier. 2. 19.

7 Isa. 46. 12. Ezech. 3. 7. 8 Ezech. 36. 26. 9 Zach. 7. 12.

10. *Quibus meditationibus post peccati agnitio-*

nem, et detestationem spes impetrandae veniae concipienda sit.

Quomodo spes sit peccatoribus excitanda.

Sed, ne peccatorum gravitate deterritus se populus veniam impetrare posse desperet, ipsum ad spem vocare Parochi debebunt his rationibus; quod et Ecclesiae Christus Dominus 1 potestatem dedit remittendi peccata, quemadmodum sacrosancti Symboli articulo declaratur, et hac petitione docuit, quanta esset Dei Bonitas, ac liberalitas in genus humanum: nisi enim promptus esset, ac paratus Deus ad condonandum peccata poenitentibus, nunquam nobis hanc precandi formulam praescripsisset: *Demitte nobis debita nostra*. Quamobrem illud fixum in animis nostris tenere debemus, fore, ut is paternam misericordiam nobis impertiat, qui ipsam his precibus iussit exposcere.

1 Matt. 16. & 18. 19. & Ioan. 20. 23. Promptus est Deus ad ignoscendum, si nobis ipsi non desimus. Vide Hierem. 31. Ezech. 18. 23. Ioel. 2. 13. 14. Ioan 3. et in novo Testamento passim.

11. *Quomodo, si nos poeniteat, Deus facile peccatis nostris indulgeat.*

Peccatum proprie adversus Deum pugnat.

Nam omnino sub hac petitione illa est subiecta sententia, sic esse in nos affectum Deum, ut vere poenitentibus libenter ignoscat. Est enim Deus is, in quem, abiecta obedientia, peccamus; cuius ordinem sapientiae perturbamus, quantum est situm in nobis; quem offendimus; quem factis, dictisque violamus. Verum idem est ille beneficentissimus Parens, qui, cum possit omnia condonare, non modo se id velle declaravit, sed etiam impulit homines, ut a se veniam peterent, et, quibus verbis id facerent, docuit. Quare nemini dubium esse potest, quin, illo auctore, in nostra potestate sit nobis Dei gratiam reconciliare. Et, quoniam haec testificatio propensae ad ignoscendum Divinae Voluntatis fidem auget, spem alit, charitatem inflammat; operae pretium est ornare hunc locum nonnullis divinis testimoniis, et hominum exemplis, quibus maximorum scelerum poenitentibus Deus veniam concesserit. Quam sententiam quoniam persecuti sumus, quantum res ferebat, in prooemio huius precationis, et in

Poenitentiae vera exempla sunt Iudic. 10. et . Reg. 7. et 2. Reg 12. 24. et 2. Paralip. 12. 33. et Ionae 1. per totum Ion. 7. novi Testamenti exempla notiora sunt.

ea Symboli parte, quae est de Remissione peccatorum; inde assument Parochi, quae ad hunc locum instruendum pertinere videbuntur, reliqua haurient ex Divinarum Litterarum fontibus.

12. *Quid in illa petitionis sententia debitorum nomine intelligendum sit.*

Tum vero eodem utantur instituto, quo in caeteris petitionibus utendum duximus, ut intelligant fideles, quid hic *Debita* significent; ne forte decepti ambiguo, aliud ab eo, quam quod petendum sit, postulent.

Deo debemus amorem ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente. Deut. 6. Matth. 22. 31. Mar. 12. 29. Rom. 13. 8. Gal. 5. 3.

Primum autem scire oportet, minime petere nos, nobis ut remittatur amor ex toto corde, ex tota anima, et ex tota mente nostra, quem omnino Deo debemus, et cuius debiti solutio est ad salutem necessaria.

Neque vero, quia debiti nomine etiam obedientia, cultus, veneratio, et caetera huius generis officia continentur; postulamus, ut non amplius ea debeamus.

Sed precamur, ut liberet a peccatis: sic enim Sanctus 1 Lucas est interpretatus: qui peccata pro debitis posuit, ob eam causam, quod illis committendis rei efficimur Deo, et debitis poenis propositi, quas vel satisfaciendo, vel patiendo pendimus. Huius generis debitum fuit, quod Christus Dominus loquutus est ore Prophetae. 2 *Quae non rapui, tunc exolvebam.* Qua Dei verbi sententia licet intelligere, non solum nos debitores esse, sed etiam non esse solvendo, 3 cum peccator per se satisfacere nullo modo possit.

1 Luc. 7. 41. Luc. 11. 4.

2 Psal. 68. 5.

3 Luc. 7. 41.

13. *Cum peccator per se non sit solvendo, unde debito per peccatum contracto satisfieri possit?*

Christi implorandum patrocinium, ut ex thesauro passionis eius praestetur, quo contracta per peccatum debita nostra dissolvantur.

Quare confugiendum erit ad misericordiam: cui, quia 3 par iustitia respondet, cuius est retinentissimus Deus, utendum erit 4 deprecatione; et patrocinio Passionis Domini nostri Iesu Christi: sine qua nemo unquam veniam delictorum impetravit: a qua omnis et satisfaciendi vis, et ratio, 5 tanquam ex fonte, profluxit. Nam pretium illud

4 Psal. 100. 1.

5 1. Ioan. 2.

Christi passio est fons omnis nostrae satisfactionis.

in cruce a Christo Domino persolutum, et nobiscum per Sacramenta, re, vel studio, ac desiderio adhibita communicatum, tanti est, ut nobis impetret, et conficiat, quod hac petitione postulamus, ut peccata nostra remittantur.

14. *Hic pro indulgentia, ac remissione culpae venialis, et mortiferae oratur.*

Pro remissione peccatorum venialium, & capitalium fit haec oratio.

Quo loco non id modo pro levibus erratis, et facillimis ad impetrandam veniam, sed pro gravibus, et mortiferis peccatis deprecamur: quae precatio in scelerum gravitate pondus non habebit, nisi id a Poenitentiae Sacramento, re, vel certe desiderio suscepto, ut iam dictum est, assumpserit.

15. *Non eadem est ratio, cur* debita nostra *hic dicamus, quae fuit, dum* Panem nostrum *peteremus.*

Aliter Panem nostrum, aliter debita nostra dicitur.

Peccatum omne voluntarium. Aug. lib. 1 retract. c. 13. & 15. & l. de vera rel. c. 14. & alibi saepe, vide Mag. in 2. d. 41. lit. c & f.

Dicimus autem *Debita nostra* longe aliter, atque *Panem nostrum* antea diximus. Noster enim ille est panis, quia nobis Dei munere tribuitur; at peccata nostra sunt, quia illorum culpa residet in nobis: nam nostra voluntate suscipiuntur, quae peccati vim non haberent, nisi essent voluntaria. Nos igitur eam culpam sustinentes, et confitentes, ad expiandum peccata necessariam Dei clementiam imploramus. In quo non utimur excusatione cuiusquam, nec causam in quenquam transferimus, ut primi homines 1 Adam, et Eva fecerunt: ipsi nos iudicamus, illam, si sapimus, Prophetae precationem adhibentes: 2 *Non declines cor meum in verba malitiae, ad excusandas excusationes in peccatis.*

1 Gen. 3. 12. 13.

2 Psal. 140. 4.

16. *Cur in numero multitudinis*, dimitte nobis debita, *postulemus.*

Alii pro aliis orare debemus.

Nec vero dicimus, *Dimitte mihi*, sed *nobis*: quo fraterna necessitudo, et charitas, quae inter omnes homines intercedit, a nobis singulis postulat, ut de communi Proximorum salute soliciti, cum pro nobis preces facimus, pro illis etiam deprecemur. Hunc orandi morem a Christo Do-

mino traditum, deinceps ab Ecclesia Dei acceptum, perpetuoque servatum, 1 ipsi et maxime tenuerunt Apostoli, et, ut caeteri adhiberent, auctores fuerunt. Huius autem flagrantis studii, et cupiditatis in deprecando pro salute proximorum, habemus in utroque testamento Sanctorum Moysis, et Pauli praeclarum exemplum; quorum alter sic Deum precabatur: 2 *Aut dimitte eis hanc noxam, aut, si non facis, dele me de libro tuo, quem scripsisti*. Alter in hunc modum: 3 *Optabam ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis*.

1 Rom. 1. 9. 2. Cor. 11. 28. 2. Petr. 1. 15.

2 Exod. 32. 32.

3 Rom. 9. 3. Ioan. 10. Bonus Pastor animam suam dat pro ovibus suis.

17. *Quomodo haec verba*, Sicut et nos dimittimus debitoribus nostris, *sint intelligenda*.

Illud, *Sicut*, dupliciter intelligi potest: nam et similitudinis vim habet, cum videlicet a Deo petimus, ut quemadmodum nos iniurias, et contumelias remittimus iis, a quibus laesi sumus, sic ipse nobis peccata condonet. Est praeterea conditionis nota: in quam sententiam Christus Dominus eam formulam interpretatur. 4 *Si enim dimiseritis hominibus*, inquit, *peccata eorum, dimittet et vobis Pater vester Coelestis delicta vestra: si autem non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra*. Verum habet uterque sensus eandem ignoscendi necessitatem: ut, si volumus, nobis Deum veniam concedere delictorum, parcamus illis ipsis, necesse sit, a quibus iniuriam accepimus. Sic enim Deus oblivionem iniuriarum, mutuumque studium, et amorem requirit a nobis, ut eorum, 5 qui in gratiam non sunt reconciliati, dona, ac sacrificia reiiciat, et aspernetur.

Duplex acceptio particulae sicut. Primo. Greg. l. 17. Moral. cap. 6. Secundo.

4 Matt. 6. 14. 15. Marc. 11. 25. 26. Eccl. 28. 3.

5 Matt. 10. 24. 25.

18. *Remissio omnium iniuriarum probatur esse et naturae praeceptis, et Christi mandatis consentanea*.

Est etiam naturae lege sancitum, 6 ut tales nos aliis praebeamus, quales eos in nos esse cupimus, vere ut impudentissimus ille sit, qui postulet a Deo, ut sui sceleris poenam praetermit-

6 Matt. 7. 12. Lucae 6. 31. Tobiae 4. 16.

tat, dum ipse in proximum animum retineat armatum. Quare parati, et prompti ad ignoscendum esse debent ii, quibus impositae sunt iniuriae, cum et urgeantur hac precandi formula, et apud Sanctum Lucam id iubeat Deus: 1 *Si peccaverit in te frater tuus, increpa illum, et, si poenitentiam egerit, dimitte illi, et, si, septies in die peccaverit in te, et septies in die conversus fuerit ad te, dicens. Poenitet me; dimitte illi.* Et in Evangelio Sancti Matthaei sic: 2 *Diligite inimicos vestros*: 3 et Apostolus, et ante eum 4 Salomon scripserit: *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum, si sitierit, potum da illi*: et sic apud Sanctum Marcum Evangelistam: 5 *Cum stabitis ad orandum, dimittite, si quid habetis adversus aliquem, ut et Pater vester, qui in Coelis est, dimittat vobis peccata vestra.*

19. *Quibus rationibus flectendi sint hominum animi ad lenitatem, quam hic Deus exigit.*

Sed, quoniam depravatae naturae vitio nihil aegrius fit ab homine, quam ut inferenti condonet iniurias, omnem conferant Parochi animi, et ingenii vim ad commutandos, et flectendos animos fidelium ad hanc lenitatem, et misericordiam, Christiano homini necessariam. Commorentur in traditione 6 divinorum oraculorum, in quibus audire licet imperantem Deum, inimicis ignoscendum. Praedicent id, quod verissimum est, magno esse argumento hominibus, eos esse Dei filios, si facile remittant iniurias, et inimicos diligant ex animo. Elucet enim in eo, quod inimicos diligimus, similitudo quaedam cum parente Deo, 7 qui sibi inimicissimum, et infestissimum genus hominum, Filii sui morte ab aeterno exitio redemptum, reconciliavit. Sit autem huius cohortationis, et praecepti clausula illud imperium Christi Domini, quod recusare non possumus sine summo dedecore, et pernicie: 8 *Orate pro persequentibus, et calumniantibus vos, ut sitis filii Patris vestri, qui in Coelis est.*

1 Lucae 17. 4.
2 Matt. 5. 44.
3 Rom. 12. 20.
4 Prov. 25. 21.
5 Marc. 11. 25.
6 Praeter superiora haec illis indicanda duximus. Exo. 23. 45. Levit. 19. 11. Deut. 32. 38. 1 Reg. 24. 5. & 26. 10. 11. Iob. 31. 29. Psal 7. 9. Prov. 20. 24. Exo. 25. 12.
7 Rom. 58. 9. 10.
8 Matt. 3. 44.

20. *Quomodo cum iis agendum sit, qui ex animo omnem iniuriarum oblivionem delere nequeunt.*

Verum hoc loco non vulgaris Pastorum prudentia requiritur, ne quis, cognita huius difficultate, ac necessitate praecepti, salutem desperet. Sunt enim qui, cum se debere intelligant conterere iniurias oblivione voluntaria, et eos diligere, qui laeserunt, id cupiunt, et pro viribus faciunt, sed universam memoriam iniuriarum sibi exhauriri non posse sentiunt. Nam resident in animo quaedam reliquiae simultatis: quamobrem magis agitantur conscientiae fluctibus, verentes, ne parum simpliciter, et candide, positis inimicitiis, Dei iusso non obediant. Hic igitur Pastores 1 contraria studia carnis, et spiritus explicabunt, quod illius sensus sit ad vindicationem proclivis, huius ratio propensa ad ignoscendum, hinc inter ipsos perpetuam turbam, ac rixam existere: quare saluti minime diffidendum esse demonstrabunt, reclamantibus, et adversantibus rationi corruptae naturae appetitionibus, modo Spiritus perstet in officio, et voluntate remittendi iniurias, proximumque diligendi.

Quanta oblivio iniuriarum requiratur a Christianis, vide D. Tho. in 2. 2. q. 25. art. 9.

1 Matth. 26. 4. Rom. 8. 18. 19. Gal. 5. 14.

21. *Qui appetitum vindictae adhuc retinent, possunt, et debent orationem Dominicam absque culpa recitare.*

Quod autem aliqui fortasse fuerint, qui, cum nondum animum inducere possint, ut obliti iniurias, ament inimicos, propterea deterriti ea, quam diximus, conditione huius petitionis, Dominica precatione non utantur; duas has rationes afferent Parochi, quibus exitiosum hunc errorem illis eripiant. Nam quivis unus e fidelium numero preces has facit totius Ecclesiae nomine, in qua pios aliquot esse necesse est: qui debitoribus ea, quae hic commemorantur debita, remiserunt.

Orant Christiani nomine totius Ecclesiae Th. in 2. 2. q. 83. art. 16.

Accedit eo, quod id a Deo petentes, una etiam petimus, quicquid ad illud impetrandum in eam petitionem a nobis necessario conferendum est.

Cum petitur aliquid a Deo, petitur etiam facultas perficiendi illud,

quod homini alioqui esse videtur impossibile.

Petimus enim et veniam peccatorum, et donum verae poenitentiae: petimus facultatem intimi doloris: postulamus, ut a peccatis abhorrere, et illa Sacerdoti vere, ac pie confiteri possimus. Itaque, cum necesse etiam nobis sit parcere iis, qui damnum, aut malum aliquod dederint, cum, ut nobis Deus ignoscat, precamur, simul oramus, ut largiatur facultatem reconciliandi nos illis, quos odimus. Quare deterrendi sunt ab ea opinione, qui inani illo, et pravo timore commoventur, ne sibi Deum reddant offensiorem hac precatione; contraque etiam cohortandi ad frequentem orationis usum, quo a parente Deo postulent, ut sibi det eam mentem, ut iis, qui laeserint, ignoscat, et inimicos diligant.

22. *Quid illi sit faciendum, qui orationem de remissione peccatorum sibi cupit esse fructuosam.*

Sed, ut precatio omnino fructuosa sit; primum haec in ea cura, meditatioque adhibenda, nos Deo supplices esse, et ab eo veniam petere, quae non datur nisi poenitenti, itaque nos ea charitate, et pietate praeditos esse oportere, quae poenitentibus conveniat; convenire autem maxime iis, subiecta quasi oculis propria flagitia, atque facinora lachrymis expiare. Cum hac cogitatione coniungenda est cautio in posterum earum rerum, in quibus fuit aliqua occasio peccandi, quaeque nobis ansam dare possint ad offendendum parentem Deum. In his curis versabatur David, cum diceret: 1 *Et peccatum meum contra me est semper*. Et alio loco: 2 *Lavabo per singulas noctes lectum meum: lachrymis meis stratum meum rigabo*. Proponat sibi praeterea unusquisque ardentissimum orandi studium eorum, qui a Deo precibus impetraverunt veniam delictorum; 3 ut Publicani illius, qui longe consistens prae pudore, ac dolore, et, oculis humi defixis, tantum pulsabat pectus, eam habens orationem, *Deus propitius esto mihi peccatori*; tum 4 illius peccatricis mulieris, quae Christo Domino retro stans,

Occasiones peccatorum evitandae.

1 Psal 50. 5.

2 Psal. 6. 7.

Exempla eorum proponenda, qui precibus veniam impetrarunt.

3 Lucae 18. 13.

4 Lucae 7. 38.

rigatos a se eius pedes, capillis etiam abstersos osculabatur; 1 Petri denique Principis Apostolorum, qui egressus foras, flevit amare. 1 Matt. 26. 75.

23. *Quae sint praecipua ad sananda animae vulnera remedia.*

Remedia praecipua aegrotantis animae sunt poenitentia, & Eucharistia.

Deinde cogitandum est, quo infirmiores sunt homines, et ad morbos animi, quae sunt peccata, propensiores, eo pluribus, et frequentioribus medicamentis indigere. Sunt autem aegrotae animae remedia, Poenitentia, et Eucharistia: haec igitur saepissime adhibeat Fidelis Populus. Deinde Eleemosyna, quemadmodum tradunt 2 divinae Litterae, medicina est accommodata sanandis animae vulneribus. Quare, qui pie hac prece uti cupiunt, pro viribus benigne faciant egentibus. Quanta enim vim habeat, ad delendas scelerum maculas, testis est in Tobia Angelus Domini Sanctus Raphael, cuius est illa vox: 2 *Eleemosyna a morte liberat, et ipsa est, quae purgat peccata, et facit invenire misericordiam, et vitam aeternam*: testis est Daniel, qui Nabuchodonosor Regem sic admonebat: 3 *Peccata tua Eleemosynis redime, et iniquitates tuas misericordiis pauperum.*

Eleemosinae virtus.

2 Vide Deut. 5. 7. 8. Tobiae 4. 7. Psal. 40. 2. Prov. 14. 29. Eccl. 3. 33. Lucae 11 12. & alibi saepe.

2 Tob 10. 8.

3 Dan. 4. 24.

Optima eleemosyna etiam iniuriarum oblivio.

Optima autem largitio, et impertiendae misericordiae ratio, est oblivio iniuriarum, et bona voluntas erga eos, qui rem, vel existimationem, vel corpus tuum, tuorumve violaverint. Quicunque igitur cupit in se esse maxime misericordem Deum, is ipsi Deo suas donet inimicitias, remittatque omnem offensionem, et pro hostibus libentissime deprecetur, omnem captans occasionem, de illis ipsis bene promerendi. Sed, quoniam hoc argumentum explicatum est, cum homicidii locum tractavimus, eo reiicimus Parochos. Qui tamen hanc petitionem hoc fine concludant, nihil iniustius esse, aut fingi posse, quam eum, qui, cum hominibus durus sit, ut nemini se det ad lenitatem, idem postulet, ut in se sit mitis, et benignus Deus.

DE SEXTA PETITIONE

CAPUT XV.

Et ne nos inducas in tentationem.

1. *Quantum periculum sit, ne, post peccatorum remissionem perceptam, iterum in peccatum relabamur.*

NON dubium est, quin filii Dei, cum post impetratam delictorum veniam, incensi studio adhibendi Deo cultum, et venerationem, Coeleste Regnum exoptant, et omnia divino numini tribuentes pietatis officia, toti pendent a paterna eius voluntate, ac providentia; tum eo magis humani generis hostis omnes adversus illos artes excogitet, omnes machinas paret, quibus oppugnentur; sic, ut verendum sit, ne, labefactata, et mutata sententia, rursum in vitia delabantur, longeque deteriores evadant, quam antea fuerint: de quibus illud Principis Apostolorum iure dici possit: 1 *Melius erat illis non cognoscere viam iustitiae, quam post agnitionem retrorsum converti ab eo, quod illis traditum est, sancto mandato.*

Bern serm. 14. de Assumpt.

Quomodo Daemon eos maxime impugnet, qui ab eo defecerunt.

Vide Luc. 11, 24. 25. 26.

1 1. Pet. 2. 21.

2. *Quomodo Christus nos hac oratione adversus vaferrimi hostis insidias munire voluerit.*

Quare nobis a Christo Domino datum est huius petitionis praeceptum, ut quotidie nos Deo commendemus, eiusque patriam curam, et praesidium imploremus; minime dubitantes fore, ut, si deseramur divino patrocinio, vaferrimi hostis laqueis irretiti teneamur. Neque vero solum in hac orandi regula iussit a Deo petere, ne patiatur nos induci in tentationem, sed illa etiam oratione, quam ad sacros habuit Apostolos sub ipsum mortis tempus, cum quidem 2 ipsos mun-

Fortis est, quem adversa non frangunt, fortior, quem prospera non abiiciunt, fortissimus, qui hac rerum vicissitudine non commovetur.

2 Io. 13. 10.

dos esse dixisset, eos huius officii his verbis admonuit: 1 *Orate, ut non intretis in tentationem*. Quae iterum a Christo Domino adhibita admonitio magnum diligentiae onus imponit Parochis excitandi fidelem populum ad frequentem huius usum precationis; ut, cum tanta hominibus ab hoste Diabolo in singulas horas pericula huius generis intendantur, a Deo, qui solus illa propulsare potest, petant illud assidue: *Ne nos inducas in tentationem*.

1 Matth. 26. 4. Marc 14. 38. Lucae 22. 40. Docuit, ut vigilemus, ne incidamus in peccatum &c Ambr. l 5. ep. 33. in medio.

3. *Quibus praecipue rationibus homines huius petitionis necessitatem intelligere possint*.

Intelliget autem fidelis populus, quantopere egeat divini huius adiumenti, si suae imbecillitatis, inscitiaeque meminerit; si recordabitur illam Christi Domini sententiam: 2 *Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma*; si ei venerit in mentem, quam graves sint, et exitiales hominum casus, impellente Daemone, nisi sustineantur dexterae coelestis auxilio. Quod illustrius esse possit humanae infirmitatis exemplum, quam sacer ille Chorus Apostolorum, 3 qui magno antea animo cum essent, primo quoque obiecto terrore, relicto Salvatore, diffugerunt? Etsi illustrius etiam est illud Principis Apostolorum, qui in tanta professione singularis et fortitudinis, et amoris in Christum Dominum, cum paulo ante, sibi bene fidens, ita dixisset: 3 *Si oportuerit me mori tecum, non te negabo*: statim unius voce mulierculae perterritus, se Dominum non nosse iureiurando affirmavit. Nimirum illi in summa spiritus alacritate non respondebant vires. Quod si viri sanctissimi humanae naturae fragilitate, cui confidebant, graviter peccavervnt; quid non timendum est caeteris, qui ab eorum sanctitate absunt longissime?

2 Matt. 26. 41. Marci 14. 33.

3 Matth. 26. 35. 36. Humanae imbecillitatis exemplum in Apostolis.

3 Matth. 26. 35. 70. 71. Marc. 14. 19. 68. 69.

A minor ad maius.

4. *Quot, quantisque tentationum periculis hominum vita sit exposita*.

Pericula, inter quae fideles versantur, saepius ad memoriam sunt revocanda.

Quare proponat fideli populo Parochus praelia, et pericula, in quibus assidue versamur, 4 dum

4 Iob. 7. 1. iuxta 70.

Matth. 1. 5. 5. 9. Ioan. 2. 16.

anima est in hoc mortali corpore, quos undique caro, mundus, et Satanas oppugnant. Quid ira, quid cupiditas in nobis possit, quotusquisque est, qui magno suo malo non experiri cogatur? Quis non his lacessitur stimulis? Quis hos non sentit aculeos? Quis subiectis non uritur ardentibus facibus? Et quidem tam varii sunt ictus, tam diversae petitiones, ut difficillimum sit gravem aliquam plagam non accipere. Ac praeter hos inimicos, 1 qui habitant, et vivunt nobiscum; sunt psaeterea hostes illi acerrimi, de quibus scriptum est: 2 *Non est nobis colluctatio adversus carnem, et sanguinem, sed adversus Principes, et Potestates, adversus mundi Rectores tenebrarum harum, contra Spiritualia nequitiae in coelestibus.*

1 Matt. 10. 16.

2 Ad Eph. 6 36.

5. *Quam graves sint Daemonum in nos insultus, ex sententia Divi Pauli exponitur.*

Accedant enim ad intimas pugnas externi impetus, et impressiones Daemonum, qui et aperte nos petunt, et per cuniculos influunt in animas nostras, vix ut ab illis cavere possimus. Illos et *Principes* Apostolus appellat propter naturae excellentiam (nam natura hominibus, et caeteris, quae sub sensum cadunt, creatis rebus antecellunt); et *Potestates* vocat, quod non solum naturae vi, sed potestate etiam superant; et *Rectores* nominat *mundi tenebrarum*: non enim clarum, et illustrem mundum regunt, id est, bonos, et pios, sed obscurum, et caliginosum, nempe eos, qui flagitiosae, et facinorosae vitae sordibus, ac tenebris obcaecati, duce tenebrarum Diabolo delectantur. Nuncupat etiam Daemones *spiritualia nequitiae*: est enim Carnis, et Spiritus nequitia. Carnalis quae dicitur nequitia, incendit appetitum ad libidines, et voluptates, quae percipiuntur sensibus. Spiritalia nequitiae sunt mala studia, et pravae cupiditates, quae ad superiorem pertinent animae partem: quae tanto peiores sunt, quam reliquae, quanto mens ipsa, et ratio altior est, atque praestantior. Quae Satanae nequitia, quia ma-

Daemonum potestas reliquis rebus antecellit.
Iob. 41. vide Gregor. lib. 34. mor. c. 17.
Rectores mundi tenebratum cur dicantur Daemones.
Aug. in Psal 5.
Carnalis, et spiritualis nequitia, quae sint?

ximè spectat illuc, ut coelesti nos haereditate privet; propterea dixit 1 Apostolus, *in coelestibus*. Ex quo licet intelligere, magnas esse hostium vires, invictum animum, immane in nos, et infinitum odium, bellum etiam perpetuum eos gerere nobiscum; ut nulla pax esse cum illis et nullae induciae fieri possint.

1 Ephes.6. 13.
Ly. in accipitur causative, hoc est propter coelestia, sua, facta nostra.

6. *Quanta sit diaboli ad tentandum audacia, et perversitas.*

Quanta daemonum sit audacia, et invidia.

Quantum vero audeant, declarat Satanae apud Prophetam vox, 2 *in coelum conscendam*. 3 Aggressus est primos homines in Paradiso, 4 adortus est Prophetas, appetivit Apostolos; ut, quemadmodum apud Evangelistam loquitur Dominus; 5 *Cribraret eos, sicut triticum*. 6 Ne ipsum quidem Christi Domini os erubuit; itaque eius inexplebilem cupiditatem, et immensam diligentiam Sanctus Petrus expressit, cum dixit: 7 *Adversarius vester diabolus, tanquam leo rugiens, circuit, quaerens, quem devoret*. Quanquam non unus modo tentat homines Satan, sed gregatim interdum Daemones in singulos impetum faciunt: quod ille confessus est Daemon, 8 qui rogatus a Christo Domino, quod sibi nomen esset, respondit, *Legio mihi nomen est*, nempe Daemonum multitudo, quae miserum illum divexarat: et de alio scriptum est: 9 *Assumit septem alios spiritus secum, nequiores se, et intrantes, habitant ibi, et fiunt novissima hominis illius peiora prioribus*.

2 Isa 4. 13.
3 Gen 3. 12.
4 Iob.1. 1.
1.Paral 21. 1.
5 Luc.22.31.
6 Matth. 4. 3.
7 1.Pet. 5.
Daemones non singuli, sed plures infestant interdum homines.
8 Matt.8.18.19.
Marc. 1. 9.
Luc. 8. 30.
9 Matth.12.45.
Lucae 11. 26.

7. *Cur perversi minus, pii autem magis a daemonibus infestentur.*

Daemones improbis infesti non sunt.

Multi sunt, qui, quod impulsus, atque impetus Daemonum in se minime sentiunt, totam rem falsam esse arbitrantur: quos ipsos a Daemonibus non impugnari mirum non est, quibus se sponte tradiderunt: non est in illis pietas, non charitas, non virtus ulla Christiano homine digna. Quare fit, ut toti sint in potestate Diaboli, nec ullis tentationibus opus est ad eos evertendos, in quorum iam animis, ipsis libentibus, commoratur.

Iudith. 11.
Ego nunquam nocui viro, &c. Et Lucae 11. in pace sunt omnia, quae possidet.
Io. 15. Si de mundo fuisseris, mundus, quod suum erat, di-

ligeret: et hoc est, qui vir bonus est Coeli, malus est telluris alumnus, quos igitur Cœlum diligit, odit homus.

At vero, qui se Deo dicaverunt, in terris coelestem vitam agentes; ii maxime omnium Satanae incursibus petuntur; hos acerbissime odit; his in singula temporis momenta struit insidias. Plena est historia divinarum Litterarum Sanctorum hominum, quos praesenti etiam animo stantes, vel vi, vel fraude pervertit. 1 Adam, 2 David, 3 Salomon, 4 aliique, quos enumerare difficile sit, experti sunt Daemonum violentos impetus, et callidam astutiam: cui resisti non possit consilio, aut hominum viribus. Quis igitur se suo praesidio satis tutum existimet? Itaque pie, casteque petendum a Deo est, 5 ne nos tentari sinat supra id, quod possumus; sed faciat etiam cum tentatione proventum, ut possimus sustinere.

Ab exemplo Sanctorum.
1 Gen. 3. 2.
2 2. Reg. 11. 2. 3.
3 3. Reg. 11.
4 Sampson. Iud.: 6. 4.
Saul. 1. Reg. 15.
Ezech 4.
Reg. 20 13.
5 1. Cor. 10 13.
2 Petr. 2. 9.

8. *Daemones, quantum, aut quandiu volunt, homines tentare non possunt.*

Daemonum in nos potentia limitata est.
Apoc. 2 et 20.
Vide Cassian. coll. 8. cap 18.
Aug. in Psal. 61.

Verum hic fideles confirmandi sunt, si qui animi imbecillitate, aut rei ignoratione Daemonum vim perhorrescunt, ut ipsi tentationum fluctibus agitati in hunc precationis portum confugiant: non enim Satan in tanta est potentia, et pertinacia, in capitali odio nostri generis, nec quantum, nec quandiu vult, tentare nos, aut vexare potest; sed omnis eius potestas Dei nutu, et permissu gubernatur. Notissimum est exemplum Iob, de quo nisi Diabolo dixisset Deus, 6 *Ecce universa, quae habet, in manu tua sunt*; nihil eius Satanas attigisset: contra vero, nisi addidisset Dominus, 7 *Tantam in eum ne extendas manum tuam*; uno Diaboli ictu cum filiis ipse, facultatibusque concidisset. Ita autem alligata est Daemonum vis, ut ne 8 in porcos quidem illos, de quibus scribunt Evangelistae, non permittente Deo, invadere potuissent.

6 Iob. 1. 12.
7 Ibidem 16.
8 Matth 8.
Marc. 5. 11.
Luc. 8. 32.

9. *Quid tentandi vox nobis designet, quaque ratione a Deo tentemur.*

Tentare quid sit.
Th. in 1. p. q. 114. art. 2. et 2. 2. q. 97. art. 1.

Sed ad intelligendam huius petitionis vim dicendum est, quid hic tentatio significet, quid item induci in tentationem. Est autem tentare, peri-

culum facere de eo, qui tentatur, ut ab ipso, quod cupimus, elicientes, verum exprimamus. Qui tentandi modus in Deum minime cadit: quid enim est, quod nesciat Deus? 1 *Omnia enim*, inquit, *nuda, et aperta sunt oculis eius*.

1 Hebr. 4. 13. Psal. 33. 16. Eccl. 15. 20.

Est alterum tentandi genus, cum longius progrediendo aliud quaeri solet, vel in bonam, vel in malam partem: in bonam, cum ea re tentatur alicuius virtus, ut, illa perspecta, et cognita, is commodis, et honoribus augeatur, eiusque exemplum caeteris imitandum proponatur, ac denique omnes ob idipsum ad Dei laudes excitentur: quae tentandi ratio sola convenit in Deum. Huius exemplum tentationis ert illud divinum elogium: *Tentat vos Dominus Deus vester, ut palam fiat, utrum diligatis eum, an non*. Quo modo etiam tentare suos dicitur Deus, cum inopia, morbo, et aliis calamitatum generibus premit: quod probandae eorum patientiae causa facit, et ut aliis documentum sint Christiani officii. In hanc partem 1 legimus, Abraham esse tentatum, ut filium immolaret: quo facto, fuit is obedientiae, et patientiae exemplum singulare ad memoriam hominum sempiternam. In eandem sententiam dictum est de Tobia: 2 *Quia acceptus eras Deo, necesse fuit, ut tentatio probaret te*.

Quomodo Deus hominem tentet, vide item Aug. ep. 146. et in exp. q. 58. et 74.

Deut. 13. 3. Vide Aug. in Ps. 5. et 6.

1 Gen. 22. 1. Vide Aug. lib. 16. de Civ. Dei c. 32.

2 Tob. 12. 13.

10. *Quomodo Daemon homines tentet*.

In malam partem tentantur homines, cum ad peccatum, aut exitium impelluntur: quod proprium diaboli officium est. Is enim eo animo tentat homines, ut decipiat, agatque praecipites: quamobrem 3 Tentator in divinis Litteris appellatur. In iis vero tentationibus modo intimos nobis admovens stimulos, animae affectiones, et commotiones adhibet administras, modo nos exagitans extrinsecus, externis rebus utitur, vel prosperis ad efferendos, vel ad frangendos adversis: nonnunquam habet emissarios, et excursores, perditos homines, in primisque haereticos, qui 4 sedentes in cathedra pestilentiae, malarum

Tentario deceptionis causa diaboli est propria. Aug ep. 146. et alibi frequenter.

3 Matth. 4. 8.

4 Psal. 1.

doctrinarum mortifera semina dispergunt, ut illos, qui nullum delectum, aut discrimen habent virtutis, et vitiorum, homines per se proclives ad malum, nutantes, ac praecipitantes impellant.

Quid sit induci in tentationem, quodque multipliciter fieri possit, vide August. lib. I. de serm. Dom. in monte, cap. 14.

11. *Quibus modis dicatur quis in tentationem induci.*

Dicimur autem induci in tentationem, cum tentationibus succumbimus. Inducimur vero in tentationem dupliciter: primum, cum de statu dimoti, in id ruimus malum, in quod tentando nos aliquis impulerit. At nemo quidem a Deo hoc modo in tentationem inducitur: quia nemini est peccati auctor Deus; imo vero: 1 *Odit omnes, qui operantur iniquitatem*. Sic vero etiam est apud Sanctum Iacobum: 2 *Nemo, cum tentatur, dicat, quoniam a Deo tentatur: Deus enim intentator malorum est*.

Deus peccati non est auctor, sed illud odit.

1 Exod. 23. 7 et 2. Paralip. 19. 7. Iob. 24. Psal. 5. 44. Prov. 15. Sap. 14. 9. Eccl. 15. 21. Oseae 13. et alibi saepe. Basil. in hom. quod Deus non sit auctor malorum, et omnes Sancti.

2 Iacob. 1. 13.

Deinde dicitur, nos in tentationem inducere is, qui etsi non tentat ipse, neque operam dat, quo tentemur, tentare tamen dicitur, quia, cum possit prohibere, ne id accidat, aut, ne tentationibus superemur, non impedit. Hoc modo Deus pios, et bonos tentari quidem sinit, verumtamen sua gratia sustentatos non deserit. Nec vero non interdum iusto, et occulto Dei iudicio, nostris id sceleribus postulantibus, nobis ipsi relicti concidimus.

Quomodo a Deo in tentationem inducimur.

De hac hominum nequitia, vide Deuter. 32. 15. et 1. Reg. 2. et 2. Reg. 12. et 9.

12. *Beneficia Dei quandoque nos in tentationem inducunt.*

Praeterea nos in tentationem Deus inducere dicitur, cum eius beneficiis, quae nobis ad salutem dedit, abutimur ad perniciem, et 3 patris substantiam, ut prodigus ille filius, dissipamus, vivendo luxuriose, nostris cupiditatibus obsequentes. Quamobrem id dicere possumus, quod de lege dixit Apostolus: 4 *Inventum est mihi mandatum, quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem*. Opportunum rei exemplum est Hierosolyma, teste Ezechiele: quam Deus omni ornamentorum genere locupletarat, ut eius ore Prophetae dice

3 Luc. 15. 12. 14. 14

4 Rom. 7. 10.

ret Deus, 1 *Perfecta eras in decore meo, quem posueram super te*; et tamen illa civitas divinis cumulata bonis, tantum abest, ut optime de se merito, ac merenti Deo gratiam habens, coelestibus beneficiis ad beatitudinem consequendam, cuius gratia ea acceperat, uteretur; ut ingratissima in parentem Deum, abiecta spe, et cogitatione coelestium fructuum, tantum praesenti abundantia luxuriose, ac perdite frueretur: quod 2 Ezechiel eodem capite pluribus verbis persecutus est. Quare sunt eodem loco ingrati in Deum homines, qui praebitam sibi ab eo divinitus uberem materiam recte factorum, ad vitia, illo permittente, convertunt.

1 Ezech. 16. 14.

2 Ibid. 19. 20.

Ingrati in Deum homines reprehenduntur.

13. *Quomodo Scripturae verba intelligenda sint, quae de permissione Dei per verba operationem significantia, loquuntur.*

Sed oportet hunc divinae Scripturae morem diligenter attendere, quae Dei permissionem iis interdum verbis significat, quae, proprie si accipiantur; tanquam actionem in Deo significant: nam in Exodo sic est: 3 *Indurabo cor Pharaonis*: et apud Isaiam: 4 *Excaeca cor populi huius*: et ad Romanos scribit Apostolus: 5 *Tradidit illos Deus in passionem ignominiae, et in reprobum sensum*. Quibus in locis, aliisque similibus, non id omnino esse actum a Deo, sed permissum intelligendum est.

Mos loquendi Scripturarum improprius, quando verbis activis Dei permissio significatur.

3 Exod 4. 7. 3.

4 Isa. 6. 10.

5 Rom. 1. 26.

Conc. Trid. sess. 6. can. 6.

14. *In hac precationis parte non postulatur, ut prorsus ab omni tentatione immunes simus, sed ne in tentationibus a Deo deseramur.*

His vero positis, non erit difficile scire, quid in hac precationis parte postulemus. Nec vero petimus, ne omnino tentemur: 6 *Est enim* * *tentatio vita hominis super terram*. Est autem ea res utilis, et fructuosa hominum generi: nam in tentationibus nos ipsos, idest vires nostras, cognoscimus. Quamobrem etiam 7 humiliamur sub potenti manu Dei, viriliterque decertantes, 8 expectamus immarcescibilem coronam gloriae. Nam

Tentationum utilitas.

6 Iob. 7. secundum LXX.

* al. leg. militia.

7 1. Pet. 5. 6.

8 Ibid. 4.

1 2.Tim.2.5. et 1 qui in agone contendit, non coronatur, nisi legitime certaverit; et, ut inquit Sanctus Iacobus: 2 *Beatur vir, qui suffert tentationem, quoniam, cum probatus fuerit, accipiet coronam vitae, quam repromisit Deus diligentibus se*. Quod si urgemur nonnunquam hostium tentationibus, magnae nobis erit levationi illa cogitatio, *habere nos adiutorem Pontificem*, 3 *qui possit compati infirmitatibus nostris, tentatum et ipsum per omnia*. Quid hic igitur petimus? ne divino praesidio deserti, tentationibus vel decepti, assentiamur, vel cedamus afflicti: ut praesto sit nobis Dei gratia, quae, cum defecerint nos propriae vires, in malis recreet, ac reficiat.

2 Iacob.1.12.

3 Hebr.4.15.

15. *Quomodo a Deo in nostris tentationibus opem implorare debeamus.*

Non modo generatim postulandum Dei auxilium in tentationibus.

Quare et generatim Dei opem implorare debemus in omnibus tentationibus, et nominatim, cum singulis affligimur, ad precationem confugere oportet. Quod a Davide factum legimus pene in unoquoque tentationum genere: nam in mendacio sic precabatur: 4 *Ne auferas de ore meo verbum veritatis usquequaque*. In avaritia ad hunc modum: 5 *Inclina cor meum in testimonia tua, et non in avaritiam*. In rebus vero inanibus huius vitae, et illecebris cupiditatum, hac prece utebatur: 6 *Averte oculos meos, ne videant vanitatem*. Ergo postulamus, ne morem geramus cupiditatibus, neve 7 defatigemur in tentationibus sustinendis, ne 8 declinemus de via Domini; ut tam in rebus incommodis, quam in prosperis, aequitatem animi, constantiamque servemus, et nullam nostri partem sua tutela vacuam relinquat. 9 Petimus denique, ut Satanam conterat sub pedibus nostris.

4 Psal.118.43.

5 Ibid.36.

6 Ibid.37.

7 Hebr.12.13.

8 Deut.31.29.

9 Rom.16.20.

16. *Quomodo de tentatione victoria reportari, et quo auctore illa obtineri possit.*

Victoriam ex tentatione possumus referre per fiduciam in Deum.

Reliquum est, ut fidelem populum ad ea Parochus cohortetur, quae in hac precatione maxime cogitare, et meditari oporteat: in qua erit

illa optima ratio, si, quanta sit hominum infirmitas, intelligentes, viribus nostris diffidamus, et omni spe nostrae incolumitatis in Dei benignitate collocata, eo freti patrocinio, vel in maximis periculis magnum animum habuerimus; praesertim cogitantes, quam multos hac spe, atque hoc animo praeditos ex hiantibus Satanae faucibus liberarit Deus. An non 1 Ioseph, undique circumdatum ardentibus insanae mulieris faucibus, e summo ereptum periculo, 2 ad gloriam extulit? Non 3 Susannam, a Satanae ministris obsessam, tum, cum nihil propius esset, quam ut nefariis sententiis interficeretur, servavit incolumem? Neque mirum. 4 *Erat enim*, inquit, *cor eius fiduciam habens in Domino*. Insignis est laus, et gloria Iob, qui de Mundo, de Carne, de Satana triumphavit. Plurima sunt eius generis exempla, quibus Parochus diligenter pium populum ad eam spem, fiduciamque cohortari debebit.

1 Gen. 39. 7. 8. 9. Psal. 140. 18.
2 Gen. 41. 38. 39.
3 Dan 13. 61. 62
4 Ibid.

17. *Nostri certaminis antesignanus Christus est, socii sancti omnes, quos qui non sequuntur, vecordes sunt.*

Cogitent etiam Fideles, quem in hostium tentationibus ducem habeant, nempe Christum Dominum, qui 5 victoriam ex illo certamine retulit. Vicit ipse Diabolum. Est 6 is ille fortior, qui superveniens fortem superavit armatum, quem et armis nudavit, et spoliis. De eius victoria, quam de Mundo reportavit, est apud Sanctum Ioannem: 7 *Confidite, ego vici mundum*. Et in Apocalypsi dicitur: 8 *Ipse Leo vincens*. Et 9 *exisse vincens, ut vinceret*: qua in victoria suis etiam cultoribus facultatem vincendi dedit. Et Apostolus ad Hebraeos Epistola plena victoriis Sanctorum hominum, *qui* 10 *per fidem devicerunt regna, obturaverunt ora Leonum*: et quae sequuntur. Ex his vero, quae sic acta legimus, eas victorias cogitatione complectamur; quas quotidie reportant ex intimis, et externis daemonum praeliis homines fide, spe, et charitate praestantes:

5 Matt. 14. 4. Coloss. 2. 15.
6 Luc. 11. 22.
7 Ioan. 16. 33.
8 Apoc. 5. 5.
9 Apoc. 6. 2.
10 Hebr. 11. per tot.

Quod Christus nobis postrato diabolo, vincendi facultatem dederit, et exemplum praebuerit. Vide Aug.

lib. 4. de Trin. c. 12. Greg. homil. 16. in Evang. Tho. in 3. p. q. 41. art. 1.

1 1. Ioan. 2. 14.

quae tam multae sunt, tamque insignes, ut, si sub aspectum caderent oculorum, nihil frequentius accidere iudicaremus, nihil gloriosus: de quorum hostium clade his verbis scripsit Sanctus Ioannes: 1 *Scribo vobis, iuvenes, quoniam fortes estis, et verbum Dei manet in vobis, et vicistis malignum.*

18. *Quomodo diabolus a nobis superari possit.*

Labore, virtutibus, et vigilantia daemones superantur.

2 Matt. 16. 41. Luc. 22. 46. Iacob. 4. 7. Marc. 14. 38.

Vincitur autem Satanas, non otio, somno, vino, comessatione, libidine, sed oratione, labore, vigilia, abstinentia, continentia, castitate. 2 *Vigilate, et orate*, inquit, ut iam diximus, *ut non intretis in tentationem*: qui iis armis ad illam pugnam utuntur, in fugam convertunt adversarios: qui enim resistunt diabolo, is fugiet ab eis. In his tamen Sanctorum hominum victoriis, quas diximus, nemo sibi placeat, nemo se efferat insolentius, ut se suis viribus hostiles daemonum tentationes, impetusque sustinere posse confidat: non est hoc naturae nostrae, non humanae imbecillitatis, sed solius divinae potestatis.

et, si propriam infirmitatem in certamine agnoscamus.

19. *Quomodo omnes nobis ad vincendum vires a Deo dentur.*

Citra Dei auxilium nihil possumus.

3 Psal. 17. 35. 4 1. Reg. 2. 4. 5 Psal. 17. 36. 6 Psal. 62. 9. 7 Psal. 143. 1.

Hae vires, quibus prosternimus Satanae satellites, dantur a Deo, 3 qui ponit, ut arcum aereum, brachia nostra; 4 cuius beneficio *arcus fortium superatus est, et infirmi accincti sunt robore*; qui 5 dat nobis protectionem salutis; 6 cuius nos dextera suscipit; 7 qui docet manus nostras ad praelium, et digitos nostros ad bellum: ut uni Deo pro victoria sint agendae, et habendae gratiae, quo uno et auctore, et adiutore vincere possumus: quod fecit Apostolus: inquit enim: 8 *Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Iesum Christum.* Eundem auctorem victoriae praedicat illa coelestis vox in Apocalypsi: 9 *Facta est salus, et virtus, et Regnum Dei nostri, et potestas Christi eius, quia proiectus est accusator fratrum nostrorum, et ipsi vicerunt eum propter sanguinem Agni.*

8 1. Cor. 15. 17.

9 Apoc. 12. 10 11.

Testatur idem liber Christi Domini partam ex mundo, carneque victoriam eo loco: 1 *Hi cum Agno pugnabunt, et Agnus vincet illos*. Haec de causa, et de modo vincendi. 1 Apoc.17.14.

20. *Quae sint in spirituali illo certamine victorum praemia*.

His expositis, proponent fideli populo Parochi, a Deo paratas coronas; et constitutam victoribus sempiternam praemiorum amplitudinem: quorum ex eadem Apocalypsi divina proferent testimonia: 2 *Qui vicerit, non laedetur a morte secunda*. 2 Apoc.2.11. Et alio loco: 3 *Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis, et non delebo nomen eius de libro vitae, et confitebor nomen eius coram Patre meo, et coram Angelis eius*: 3 Apoc.3.5. et paulo post Deus ipse, ac Dominus noster ita loquitur ad Ioannem: 4 *Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, et foras non egredietur amplius*. 4 Apoc.3.12. Tum inquit: 5 *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut et ego vici, et sedi cum Patre meo, in throno eius*. 5 Apoc.3.21. Denique, cum Sanctorum gloriam, et perpetuam illam bonorum vim, quibus in Coelo fruuntur, exposuisset, adiunxit: 6 *Qui vicerit, possidebit haec, et ero illi Deus, et ipse erit mihi filius*. 6 Apoc.7.21.

DE SEPTIMA PETITIONE

CAPUT XVI.

Sed libera nos a malo.

1. *Nihil continetur superioribus petitionibus, quod ista non includatur.*

Postrema petitio vim sex superiorum sua amplitudine concludit.

1 Io. 17. 16.

Cypr. serm. 6. de Orat. Dom.

POstrema haec petitio est instar omnium, qua Dei Filius Divinam hanc Orationem conclusit: cuius etiam vim, et pondus ostendens, ea usus est orandi clausula, cum e vita migraturus Deum Patrem pro hominum salute deprecaretur. 1 *Rogo enim*, inquit, *ut serves eos a malo*. Ergo hac precationis formula, quam et Praeceptor tradidit, et exemplo confirmavit, quasi quadam epitome, summatim complexus est vim, et rationem caeterarum petitionum. Cum enim id, quod ea prece continetur, impetraverimus; nihil, auctore Sancto Cypriano, remanet, quod ultra adhuc debeat postulari, cum semel protectionem Dei adversus malum petamus: qua impetrata, contra omnia, quae Diabolus, et Mundus operantur, securi stamus, et tuti. Quare, cum tanti sit haec petitio, quanti diximus; debebit Parochus in ea fidelibus explicanda summam adhibere diligentiam. Differt autem haec, et proxima petitio, quod illa vitationem culpae, hac poenae liberationem postulamus.

2. *Quid nos urgeat, ut hanc precationem coram Domino effundamus.*

Quare non iam monendus est fidelis populus, quantopere et laboret ex incommodis, et calamitatibus, et coelestis egeat adiumenti. Nam quot, et quantis miseriis proposita sit hominum vita,

praeterquam quod sacri, et prophani scriptores hoc argumentum sunt copiosissime prosecuti, nemo fere est, qui non intelligat, et suo, et alieno periculo. Persuasum enim est omnibus, quod exemplum patientiae Iob memoriae prodidit: 1 *Homo natus de muliere, brevi vivens tempore, repletur multis miseriis; qui quasi flos egreditur, et conteritur, et* 2 *fugit velut umbra, et nunquam in eodem statu permanet.* Nec vero ullum praeterire diem, qui propria aliqua molestia, aut incommodo notari non possit, testis est illa Christi Domini vox: 3 *Sufficit diei malitia sua.* Etsi conditionem humanae vitae declarat ipsius Domini monitum illud, 4 quo crucem quotidie sumi, seque docuit sequi oportere. Ut igitur quisque sentit, quam laboriosa sit, et periculosa haec vivendi ratio, ita facile persuadebitur fideli populo, malorum liberationem a Deo implorandam esse; praesertim cum nulla re magis ad orandum adducantur homines, quam cupiditate, et spe liberationis eorum incommodorum, quibus premuntur, aut quae impendent. Est enim haec insita ratio iu animis hominum, ut in malis statim ad Dei auxilium confugiant. Qua de re est illud scriptum: 5 *Imple facies eorum ignominia, et quaerent nomen tuum Domine*: Et 6 *Multiplicatae sunt infirmitates eorum, postea acceleraverunt.*

1 Iob 14. 1. 2.
2 Iob. 8. 9. Psal. 143. 4.
3 Matt. 6. 34.
4 Luc. 9. 23.
5 Ps. 2. 17.
6 Ps. 49. 15.

In calamitatibus propensiores sunt homines ad Deum invocandum.

3. *Quanam ratione periculorum, et calamitatum depulsio a Deo postulanda sit.*

Quod non recte precetur qui primis, et mediis Dominicae Orationis gradibus, omissis calamitatum depulsionem postulat.

Sed, si illud fere faciunt, ut in periculis, et calamitatibus invocent Deum, certe, quomodo id recte facere possint, ab iis, quorum fidei, et prudentiae commissa est eorum salus, maxime docendi sunt. Non enim desunt, qui contra Christi Domini iussum praepostero utantur ordine precationis. Nam, 7 qui iussit nos ad se confugere in die tribulationis, idem orationis ordinem nobis praescripsit: voluit enim, ut prius, quam precaremur, ut nos liberaret a malo, peteremus,

7 Ps. 49. 15.

uti nomen Dei sanctificaretur, et adveniret Regnum eius, et reliqua postularemus, quibus, quasi gradibus quibusdam, in hunc locum pervenitur. Sed quidam, si caput, si latus, si pes condoluit, si rei familiaris iacturam faciunt, si minae, si pericula ab inimicis intenduntur, in fame, in bello, in pestilentia, omissis mediis Dominicae precationis gradibus, tantum petunt, ut ex illis eripiantur malis; at huic consuetudini repugnat Christi Domini iussum: 1 *Quaerite primum Regnum Dei*. Itaque, qui recte preces faciunt, cum deprecantur calamitates, incommoda, malorum depulsionem, id referunt ad Dei gloriam. Sic David illi precationi, 2 *Domine, ne in furore tuo arguas me*, subiecit rationem, qua se Dei gloriae cupidissimum ostendit: inquit enim: 3 *Quoniam non est in morte, qui memor sit tui: in Inferno autem quis confitebitur tibi?* Et idem, cum oraret Deum, 4 sibi ut misericordiam impertiret, subiecit illud: 5 *Docebo iniquos vias tuas, et impii ad te convertentur*. Ad hanc orandi salutarem rationem, et ad exemplum Prophetae incitandi sunt fideles auditores, et simul docendum, quantum intersit inter Infidelium, et Christianorum hominum preces.

1 Matt. 6. 38.
2 Ps. 6. 2.
3 Ibid. 6.
4 Ps. 50. 2.
5 Ibid. 15.

4. *Infideles se liberari a malo, ac Christiani, non perinde petunt.*

Quod in morbis, et rebus adversis praecipua res in externis remediis non sit ponenda, exemplo sit Asa Rex Iuda, qui ob id 2. Paralip. 16. 12. reprehenditur.

Petunt vehementer illi quidem a Deo, ut possint ex morbis, vulneribusque convalescere, sibi ut ex urgentibus, vel imminentibus malis evadere liceat; sed tamen illius praecipuam spem liberationis ponunt in remediis, natura, vel hominum industria comparatis: quin etiam sibi datum a quovis medicamentum, etiam si cantionibus, si veneficiis, si daemonum opera confectum sit, sine ulla religione adhibent, modo aliqua valetudinis spes ostendatur. Longe alia ratio est Christianorum, qui in morbis, et omnibus adversis rebus habent summum perfugium, et praesidium

salutis; Deum unum illum omnis auctorem boni, et liberatorem suum agnoscunt, ac venerantur; remediis vero, quae inest ad sanandum vis, insitam a Deo esse pro certo habent; tantumque illa aegrotis prodesse existimant, quantum ipse voluerit Deus. Est enim a Deo data hominum generi medicina, qua morbos sanaret. Hinc est illa Ecclesiastici vox: 1 *Altissimus creavit de terra medicinam, et vir prudens non abhorrebit illam*. Itaque, qui Iesu Christo nomen dederunt, non in illis remediis summam spem reponunt recuperandae valetudinis, sed ipsi medicinae auctori Deo maxime confidunt.

1 Eccl. 32. 4.

5. *Quomodo in morbis soli Deo fidendum sit, qui plurimos a praesentissimis periculis liberavit.*

Quare etiam in 2 divinis Litteris reprehenduntur ii, qui medicinae fiducia nullum Dei auxilium requirunt: imo vero, qui vitam agunt ex divinis legibus, abstinent omnibus remediis, 3 quaecunque ad curationem a Deo non adhibita esse constet. Quod, si etiam eorum usu medicamentorum illis explorata sit spes sanitatis, tamen ab iis, ut cantionibus, et daemonum artificiis, abhorrent. Ad id autem fideles cohortari oportet, ut Deo confidant. Ea enim re iussit nos beneficentissimus Parens liberationem malorum postulare, ut in eo ipso, quod iussit, spem etiam impetrationis haberemus. Multa sunt in sacris Litteris huius rei exempla, ut, qui minus rationibus adducuntur ad bene sperandum, exemplorum multitudine confidere cogantur. 4 Abraham, 5 Iacob, 6 Loth, 7 Ioseph, 8 David sunt in oculis locupletissimi testes divinae benignitatis. Sacrae novi Testamenti Litterae tam multos enumerant, qui ex maximis discriminibus erepti sunt piae pondere precationis, ut res exemplorum commemoratione non egeat. Una igitur illa Prophetae sententia contenti erimus, quae vel infirmissimum quemque confirmare potest: 9 *Clamave-*

2 Asa, sicut dictum est 2. Paral. 16. 12.

Sine Deo nullam opem afferre medicamina indicat. Ier. 9. et 46. 11.

3 Non est utendum remediis a Deo non constitutis ad sanitatem recuperandam

Lev. 20. 6.
1. Reg. 28. 7. 8.
4. Reg. 1. 2. 3.

4 Gen. 12. 13. 15. 17. 2.
5 Gen. 28. 14. 33. et 35. 5.
6 Gen. 14. 12. et 19. 17. 18.
7 Gen. 36. 23. et 41. 14.
8 1. Reg. 21. 14. 15.
9 1. Reg. 21. 21. 23. et 24.
Psal. 33. 18.

runt enim, inquit, *Iusti*, *et Dominus exaudivit eos*, *et ex omnibus tribulationibus eorum liberavit eos*.

6. *Quid mali nomine hic intelligatur*, *et quae huius petitionis sit sententia*.

Sequitur huius vis, et ratio petitionis, ut fideles intelligant, non omnino petere nos hoc loco, ut a malis omnibus liberemur. Sunt enim quaedam, quae communiter mala putantur, quae tamen sunt illis fructuosa, qui patiuntur: 1 ut ille stimulus, qui Apostolo erat adhibitus, ut, Dei gratia adiuvante, virtus in infirmitate perficeretur: haec, si cognita sit eorum vis, summa voluptate pios afficiunt, tantum abest, ut a Deo petant, ut auferantur. Quare tantum ea mala deprecamur, quae nullam animae utilitatem afferre possunt, reliqua minime, modo aliquis inde salutaris fructus existat.

1 2.Cor.12.7.8.9.

7. *Quot*, *et quanta sint malorum genera*, *a quibus liberari cupimus*.

Mala, a quibus liberari cupimus, quae, et qualia sint. Psal.118. Cant.8. Psal.26.

Omnino igitur huic voci ea subiecta vis est, ut a peccato liberati, a tentationis etiam periculo, ab intimis, externisque malis eripiamur; ut tuti simus ab aqua, ab igne, a fulgure; ne grando noceat frugibus, ne annonae caritate, seditionibus, bello laboremus: petimus a Deo, ut morbos, pestem, vastitatem arceat, vincula, carcerem, exilium, proditiones, insidias, caeteraque omnia prohibeat incommoda, quibus maxime terreri, ac premi solet hominum vita; omnes denique flagitiorum, et facinorum causas avertat: neque haec solum, quae omnium consensione mala sunt, deprecamur, sed illa etiam, quae pene omnes bona confitentur, divitias, honores, valetudinem, robur, hanc ipsam vitam petimus, inquam, ne ad malum, et ad animae nostrae exitium haec convertantur. Oramus etiam Deum, ne morte opprimamur repentina; ne in nos iram Dei concitemus; ne, quae impios manent, supplicia subeamus; ne igne Purgatorii torqueamur,

a quo, ut alli liberentur, pie, et sancte precamur. Hanc petitionem et in Missa, et in Litaniis sic interpretatur Ecclesia, nos videlicet ea praeterita, praesentia, futura mala deprecari.

8. *Deus et impendentia mala arcet, et a praesentibus quandoque mirabiliter eripit.*

Non uno autem modo Dei nos benignitas eripit a malis: nam impendentes prohibet calamitates, quomodo legimus magnum illum Iacob esse liberatum ab inimicis, quos in illum concitarat Sichimitarum caedes: extat enim illud: 1 *Terror Dei invasit omnes per circuitum civitates, & non sunt ausi persequi recedentes*. Et quidem Beati omnes, qui cum Christo Domino in Coelis regnant, 2 omnibus malis Dei ope liberati sunt; nos autem, qui in hac peregrinatione versamur, ob omnibus incommodis solutos esse minime vult, sed eripit a quibusdam; etsi sunt instar liberationis malorum omnium ea solatia, quae dat Deus interdum iis, qui rebus premuntur adversis. His se consolabatur Propheta, cum illa dicebat: 3 *Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuae laetificaverunt animam meam*. Praeterea a malis homines liberat Deus, cum illos, in summum discrimen adductos, integros servat, et incolumes: quod et 4 pueris illis in ardentem Fornacem coniectis, et 5 Danieli contigisse legimus: quem Leones nihil laeserunt, quemadmodum neque pueros flamma violavit.

1 Gen. 35. 5.

2 Isa. 25. 8. Apoc. 7. et 21. 4.

3 Psal. 93. 1.

4 Dan. 6. 22. et 14. 39.

9. *Diabolus hic malus dicitur, quod mali culpae auctor, et mali poenae exactor sit.*

Diabolus est malitiae inventor, et auctor.

Malus vero etiam ex sententia Sanctorum 5 Basilii Magni, 6 Chrysostomi, et 7 Augustini praecipue dicitur daemon, quod hominum culpae, id est sceleris, et peccati auctor fuit, quo etiam ministro utitur Deus in repetendis poenis a sceleratis, et facinorosis: 8 *Dat enim Deus omne malum hominibus, quod illi peccati causa patiuntur*. In quam sententiam loquuntur divinae Litterae

5 Basil. in homil. quod Deus non sit auctor malorum.

6 Chrysost. hom. 20. in Matt.

7 Aug. de Eccl. dogm. cap. 57.

8 Dam. lib. 4. de orth. fide c. 20.

1 Amos 3. 6.
2 Isa. 45. 7.
Vide item Deut. 32. 23. et 3. Reg. 9. 21. et 29. et Hier. 11. et 32. 42

illis verbis : 1 *Si erit malum in Civitate, quod Dominus non fecerit*: item : 2 *Ego Dominus, et non est alter, formans lucem, et creans tenebras, faciens pacem, & creans malum*.

Deus est auctor mali poenae, non culpae.

Daemon nobis nocere non potest, nisi permittente Deo Aug. in Ps. 96.

Malus quoque dicitur daemon ob eam causam, quod, etsi eum nihil laeserimus, tamen perpetuum bellum nobis infert, et capitali nos insectatur odio. Quod si nobis et fide armatis, et innocentia tectis nocere non potest, tamen nullum finem facit tentandi nos externis malis, et, quacunque potest ratione, divexandi. Quamobrem Deum precamur, ut nos a malo liberare velit.

10. *Cur singulari, non autem multitudinis voce a malo liberari petamus*.

Dicimus autem *A Malo*, non a malis, ob id, quod mala, quae in nos a proximis proficiscuntur, illi assignamus, tanquam auctori, et impulsori; quominus etiam proximis irasci debemus; quoniam odium, et iracundiam in ipsum Satanam convertere oportet, a quo homines ad iniuriam inferendam impelluntur. Itaque, si te aliqua re laeserit Proximus, cum preces facis Parenti Deo, pete, ut non modo te liberet a malo, id est, ab iis, quas tibi Proximus imponit, iniuriis; sed illum ipsum eripiat Proximum ex diaboli manu, cuius impulsu homines in fraudem inducuntur.

Omnia mala, quae nobis inferferunt proximi, a daemone proficiscuntur. Vide Aug. serm. 85. de temp.

11. *Quomodo in malis affecti esse debeamus, etiamsi continuo non liberemur*.

Cum a malis non liberamur, ea nobis patienter ferenda sunt.

Illud denique sciendum est, si in precibus, et votis non liberamur a malis, debere nos, quae premant, ferre patienter, intelligentes, placere divino Numini, ut toleranter ea patiamur. Quare minime nos indignari, aut dolere par est, quod preces nostras non audiat Deus, sed omnia ad eius nutum, ac voluntatem referre oportet; existimantes, id utile, id esse salutare, quod Deo placet, ut ita sit, non autem id, quod secus nobis videatur.

12. *Quot, et quanta commoda ex tribulationibus ad nos proveniat.*

Docendi etiam sunt pii Auditores, dum in hoc vitae curriculo versantur, eos ad omne incommodorum, et calamitatum genus, non solum aequo, sed etiam gaudenti animo ferendum paratos esse debere: 1 *Omnes enim*, inquit, *qui pie volunt vivere in Christo Iesu, persecutionem patientur*. Item: 2 *Per multas tribulationes oportet nos intrare in Regnum Dei*. Rursum: 3 *Nonne haec oportuit pati Christum, et ita intrare in gloriam suam?* Non enim aequum est, 4 servuum esse maiorem Domino suo; sicut turpe est, è sententia S. Bernardi, membra esse delicata sub spinoso capite. Praeclarum illud est exemplum Uriae propositum ad imitandum, qui, adhortante Davide, domi ut se contineret, inquit: 5 *Arca Dei, et Israel, et Iuda habitant in papilionibus, et ego ingrediar domum meam?* His instructi rationibus, ac meditationibus, si ad orandum veniemus, illud assequemur, ut, si * minis undique cincti, malisque circumdati, 6 quemadmodum tres illi pueri intacti ab igne, sic nos inviolati servemur; certe, ut 7 Machabaei casus adversos constanter, ac fortiter feramus. In contumeliis, et cruciatibus sacros imitabimur Apostolos, 8 qui caesi verberibus vehementer laetabantur, quod digni habiti essent, qui pro Christo Iesu contumelias paterentur: sic nos ita comparati canemus illa summa cum animi voluptate: 9 *Principes persecuti sunt me gratis, et a verbis tuis formidavit cor meum: laetabor ego super eloquia tua, sicut, qui invenit spolia multa.*

Aug. ser. 85. de temp.
Dam lib 2. de orth. fide c. 4.
1 2. Tim. 3. 12.
2 Act. 14. 21.
3 Luc. 24. 25.
4 Matth. 10. 24. Luc. 6. 40. Ioan. 13. 16. et 15. 20.
Bern. serm. 5. de omnib. Sanctis.
5 2. Reg. 11. 11.
* Alia exemplaria habent, minus.
6 Dan. 3. 49.
7 1. Mach. 2.
8 Act. 5. 41.
9 Ps. 118. 161. 162.

De extrema Orationis Dominicae Particula, quae est, Amen.

CAPUT XVII.

1. *Qui usus, et fructus sit huius particulae.*

S.Hieron. in c.6. Matth.

Curandum est, ut preces et recte incboentur, et recte absolvantur.

1 Imo melior est Orationis finis, quam principium, Eccl.7.9.

Hanc vocem, sicuti est, signaculum Orationis Dominicae appellat Sanctus Hieronymus in Commentariis in Matthaeum. Quare, ut admonuimus antea Fideles de praeparatione, quae adhibenda sit prius, quam aggrediantur ad divinam precationem: sic nunc faciendum duximus, ut clausulae, ac finis ipsius precationis causam, rationemque cognoscant. Non enim 1 pluris est divinas preces diligenter ordiri, quam religiose absolvere. Sciat igitur fidelis populus, multos esse, et eos uberes fructus, quos ex Orationis Dominicae fine percipimus; sed omnium uberrimus, ac lectissimus fructus est eorum impetratio, quae postulavimus: de quo supra satis dictum est. Non solum autem consequimur postrema hac parte precationis, ut nostrae preces audiantur, sed quaedam etiam maiora, ac praeclariora, quam ut verbis explicari possint.

2. *Quanta bona ex oratione ad homines promanant.*

Orationis virtus, et utilitas, Cypr. circa fin, serm. de Or Dom. et Chrys. Or. 1. de orando Deo.

Nam, cum orando homines cum Deo colloquantur, ut Sanctus Cyprianus ait, *fit quodam inexplicabili modo oranti divina maiestas propior, quam caeteris*: quem praeterea singularibus ornat muneribus: ut, qui pie Deum orant, quodammodo cum iis, qui ad ignem accedunt, comparari possint: qui, si algent, calescunt, aestuant: sic illi assistentes ad Deum, pro modo pietatis, ac fidei ardentiores evadunt: inflammatur enim eorum animus ad Dei gloriam, mens illustratur admirabilem in modum, omnino cumulantur divi-

nis muneribus: est enim illud proditum sanctis Litteris: 1 *Praevenisti eum in benedictionibus dulcedinis*. Exemplo est omnibus magnus ille Moyses, 2 qui a Dei congressu, et colloquio digrediens, divino quodam fulgore collucebat, sic, ut 3 Israelitae eius oculos, et os intueri non possent. Omnino, qui vehementi illo studio preces faciunt, Dei benignitate, ac maiestate admirabiliter perfruuntur: 4 *Mane astabo*, inquit Propheta, *et videbo, quoniam non Deus volens iniquitatem tu es*. Haec quo magis noscunt homines, eo Deum vehementiori cultu, ac pietate venerantur: eo etiam sentiunt iucundius, 5 *quam suavis sit Dominus, et quam vere beati sint omnes, qui sperant in eo*: tum vero clarissima illa luce circumfusi, quanta sit eorum humilitas, quanta sit Dei maiestas, considerant. Est enim illa Sancti Augustini regula: *Deus semper idem, noverim me, noverim te. Ego, quod volo me nosse, scio me esse*. Itaque fit, ut suis viribus diffidentes, totos se committant Dei benignitati, minime dubitantes, quin is ipsos paterna illa sua, et admirabili charitate complexus abundanter iis omnia suppeditet, quae sint ad vitam, et salutem necessaria: hinc se ad agendas Deo gratias convertant, quantas animo maximas capere possunt, quantas oratione complecti: quod magnum Davidem fecisse legimus, qui, cum ita precationem instituisset, 6 *Salvum me fac ex omnibus persequentibus me*, sic eam absolvit: 7 *Confitebor Domino secundum iustitiam eius, et psallam nomini Domini altissimi*.

1 Psal. 20. 4.
2 Exo, 33. 34. 35.
3 Cor. 3. 13.
4 Psal. 5. 5.
5 Psal. 33. 9.
Aug. lib. 2. Soliloq. cap. 1. Psal. 138. Mirabilis, &c.
6 Psal. 7. 1.
7 Ibid. 18.

3. *Qua ratione fiat, ut Sanctorum preces à timore inchoatae, laetitia concludantur*.

Sunt eiusmodi Sanctorum preces innumerabiles, quarum exordium est timoris plenum, clausula spei bonae, laetitiaeque referta: sed mirabile est, quam eo in genere eniteant Davidis ip-

Fiduciae, et spei virtute efficitur, ut Sanctorum preces a timore inchoatae laetitia concludantur.

sius precationes. Nam, cum metu perturbatus sic orare esset exorsus: 1 *multi insurgunt adversum me, multi dicunt animae meae, non est salus ipsi in Deo eius*; confirmatus aliquando, gaudioque perfusus subiunxit paulo post 2, *Non timebo millia populi circumdantis me*. Alio etiam 3 Psalmo, suam cum deplorasset miseriam, ad extremum Deo confisus, incredibiliter laetatur spe sempiternae beatitudinis: 4 *In pace, in idipsum*, inquit, *dormiam, et requiescam*. Quid illa? 5 *Domine, ne in furore tuo arguas me*, quanto cum tremore, et pallore Prophetam dixisse credendum est? Contra, quae deinceps sequuntur, quam fidenti, ac laetanti animo? 6 *Discedite a me*, inquit, *omnes, qui operamini iniquitatem, quoniam exaudivit Dominus vocem fletus mei*. Cum vero Saulis iram, furoremque pertimesceret, quam humiliter, ac demisse Dei opem implorabat: 7 *Deus in nomine tuo sulvum me fac, et in virtute tua iudica me*; et tamen hilare, ac fidenter in eodem Psalmo subiecit: 8 *Ecce enim Deus adiuvat me, et Dominus susceptor est animae meae*. Quare, qui se confert ad sacras preces fide, speque munitus, parentem adeat Deum, ut se id consequi posse, quod ei opus sit, nullo modo diffidat.

1 Ps. 3. 8.
2 Ibid. 7.
3 Psal. 4. 2.
4 Psal. 4. 9.
5 Psal. 6. 2.
6 Ibid. 9.
7 Psal. 53. 3.
8 Ibid. 7.

4. *Quo sensu illa vocula*, Amen, *in fine hic usurpatur, et in Missa Sacerdoti pronuncianda reservatur.*

Quanta sit virtus, et dignitas vocis, Amen.

Sunt autem in extremo hoc divinae precationis verbo, *Amen*, multa quasi semina quaedam earum rationum, cogitationumque, quas diximus: et quidem adeo frequens fuit haec Hebraea vox in ore Salvatoris, ut Spiritui Sancto placuerit, ut in Ecclesia Dei retineretur: cui voci illa quodammodo subiecta sententia est: *Scito tuas auditas esse preces*: habet enim vim respondentis, et illum, qui precibus, quod velit, impetrarit, cum bona gratia dimittentis Dei. Hanc sententiam per-

Amen in ore Christi Salvatoris fuit frequentissima.

petua Ecclesiae Dei consuetudo comprobavit, quae in Sacrificio Missae, cum pronunciatur oratio Dominica, non rei sacrae Ministris, quorum partes sunt illa dicere, *Sed libera nos a malo*, attribuit hanc vocem, *Amen*; sed ipsi Sacerdoti accommodatam reservavit: qui, cum Dei, et hominum sit interpres, Deum exoratum esse populo respondet.

Cur in Missa peculiariter pronunciatio particulae, Amen, Sacerdoti, non autem ministro, ut fit in aliis orationibus, reservetur.

5. *Cur in aliis precationibus minister, in hac vero Sacerdos*, Amen, *respondeat*.

Nec tamen hic ritus communis est omnium precationum (quippe cum in caeteris ministrorum sit munus respondendi, *Amen*) sed proprius Dominicae orationis. Nam in aliis precibus consensum modo, desideriumque significat, in hac responsio est, Deum orantis postulationi consensisse.

6. *Quomodo dictio*, Amen, *varie exponatur*.

Non una est interpretatio vocis Amen.

Ac varie quidem a multis est interpretatum hoc verbum, *Amen*. Septuaginta interpretes verterunt, *fiat*, alii reddiderunt, *vere*; Aquila, *fideliter* convertit: sed parvi refert, hoc, an illo modo sit redditum, modo habere intelligamus eam vim, quam diximus, confirmantis Sacerdotis, concessum id esse, quod petebatur: cuius sententiae testis est Apostolus in epistola ad Corinthios. 1 *Quotquot enim*, inquit, *promissiones Dei sunt in illo est, ideo et per ipsum dicimus Amen Deo ad gloriam per nos*. Est etiam haec nobis accommodata vox, in qua inest confirmatio quaedam earum petitionum, quas adhuc adhibuimus: quae etiam eos reddit attentos, qui dant operam sacris precibus: fit enim saepe, ut in precatione distracti homines variis cogitationibus alio traducantur. Imo vero summo studio petimus hac ipsa voce, ut omnia fiant, idest, concedantur, quae antea petiimus, intelligentes nos iam impetrasse omnia, ac sentientes praesentem vim divini auxilii,

Septuaginta reddiderunt γένοιτο, idest fiat, ut Ps. 40.14. Aquila vero, πεπιστευμένως, idest fideliter, Isa. 65 16. ubi nos vere habemus. Iurabit in Deo Amen.

70. legunt ὀμοῦνται τὸν θεὸν τὸν ἀληθινὸν.

Vide Hier. epis. 174. ad Marcel. et in Isa.

1 2. Cor. 20. Amen, attentionem etiam excitat.

illud una cum Propheta canimus : 1 *Ecce enim Deus adiuvat me, et Dominus susceptor est animae meae*. Nec est, quod quisquam dubitet, quin et nomine Filii sui, et verbo, quo saepissime is usus est, moveatur Deus, qui semper, ut ait Apostolus; 2 *Exauditus est pro sua reverentia, cuius est Regnum, et potestas, et imperium, in saecula saeculorum*.

2 Heb. 5. 7.

FINIS.

BULLA
S. D. N. D. PII
DIVINA PROVIDENTIA
PAPAE QUARTI

Super forma iuramenti professionis fidei.

Pius Episcopus servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

Niunctum nobis Apostolicae servitutis officium requirit, ut ea, quae Dominus omnipotens, ad providam Ecclesiae suae directionem, sanctis Patribus, in nomine suo congregatis, divinitus inspirare dignatus est, ad eius laudem, et gloriam incunctanter exequi properemus. Cum itaque iuxta Concilii Tridentini dispositionem omnes, quos deinceps Cathedralibus, et superioribus Ecclesiis praefici, vel quibus de illarum dignitatibus, canonicatibus, et aliis quibuscumque beneficiis Ecclesiasticis, *curam animarum habentibus provideri continget, publicam orthodaxae fidei professionem facere, seque in Romanae Ecclesiae obedientia permansuros spondere, et iurare teneantur; Nos volentes, etiam per quoscumque, quibus de monasteriis, conveatibus, domibus, et aliis quibuscumque locis Regularium quorumcumque Ordinum, etiam* Milita-

rium , *quocunque nomine , vel titulo providebitur, idem servari, et ad hoc, ut unius eiusdem fidei professio uniformiter ab omnibus exhibeatur, unicaque, et certa illius forma cunctis innotescat, nostrae sollicitudinis partes in hoc alicui minime desiderari, formam ipsam praesentibus annotatam, publicari, et ubique gentium per eos, ad quos ex decretis ipsius Concilii, et alios praedictos spectat, recipi, et observari, ac sub poenis per Concilium ipsum in contravenientes latis, iuxta hanc, et non aliam formam, professionem praedictam solemniter fieri auctoritate Apostolica tenore praesentium districte praecipiendo mandamus, huiusmodi sub tenore. Ego N. firma fide credo, et profiteor omnia, et singula, quae continentur in Symbolo fidei, quo sancta Romana Ecclesia utitur, videlicet. Credo in unum Deum, Patrem Omnipotentem, factorem coeli, et terrae, visibilium omnium, et invisibilium. Et in unum Dominum Iesum Christum Filium Dei unigenitum, et ex Patre natum ante omnia saecula: Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum, non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt; qui propter nos homines, et propter nostram salutem descendit de coelis, et incarnatus est de Spiritu sancto ex Maria Virgine, et homo factus est: crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato, passus, et sepultus est, et resurrexit tertia die secundum Scripturas, et ascendit in coelum, sedet ad dexteram Patris, et iterum venturus est cum gloria iudicare vivos, et mortus; cuius regni non erit finis. Et in Spiritum sanctum Dominum, et vivificantem, qui ex Patre, Filioque proce-*

dit, qui cum Patre, et Filio simul adoratur, et conglorificatur, qui locutus est per prophetas. Et unam sanctam Catholicam, et Apostolicam Ecclesiam. Confiteor unum baptisma in remissionem peccatorum, et expecto resurrectionem mortuorum, et vitam venturi saeculi. Amen. Apostolicas, et Ecclesiasticas traditiones, reliquasque eiusdem Ecclesiae observationes, et constitutiones firmissime admitto, et amplector. Item sacram Scripturam iuxta eum sensum, quem tenuit, et tenet sancta mater Ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu, et interpretatione sacrarum Scripturarum, admitto, nec eam unquam, nisi iuxta unanimem consensum Patrum accipiam, et interpretabor. Profiteor quoque septem esse vere, et proprie sacramenta novae legis a Iesu Christo Domino nostro, instituta, atque ad salutem humani generis, licet non omnia singulis necessaria, scilicet Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Poenitentiam, Extremam Unctionem, Ordinem, et Matrimonium, illaque gratiam conferre, et ex his Baptismum, Confirmationem, et Ordinem sine sacrilegio reiterari non posse. Receptos quoque, et approbatos Ecclesiae Catholicae, in supradictorum omnium sacramentorum solemni administratione recipio, et admitto. Omnia, et singula, quae de peccato originali, et de iustificatione in Sacrosancta Tridentina Synodo definita, et declarata fuerunt, amplector, et recipio. Profiteor pariter, in Missa offerri Deo verum, proprium, et propitiatorium sacrificium, pro vivis, et defunctis, atque in sanctissimo Eucharistiae Sacramento esse vere, realiter, et substantialiter corpus, et sanginem, una cum anima, et divinitate Do-

mini nostri Iesu Christi, fierique conversionem totius substantiae panis in corpus, et totius substantiae vini, in sanguinem; quam conversionem Catholica Ecclesia Transubstantiationem appellat. Fateor etiam sub altera tantum specie, totum, atque integrum Christum, verumque Sacramentum sumi. Constanter teneo Purgatorium esse, Animasque ibi detentas Fidelium suffragiis iuvari. Similiter, et Sanctos una cum Christo regnantes, venerandos, atque invocandos esse, eosque orationes Deo pro nobis offerre, atque eorum reliquias esse venerandas. Firmissime assero, imagines Christi, ac Deiparae semper Virginis, nec non aliorum Sanctorum habendas, et retinendas esse, atque eis debitum honorem, ac venerationem impertiendam. Indulgentiarum etiam potestatem, a Christo in Ecclesia relictam fuisse, illarumque usum Christiano populo maxime salutarem esse, affirmo. Sanctam Catholicam, et Apostolicam Romanam Ecclesiam, omnium Ecclesiarum matrem, et magistram agnosco, Romanoque Pontifici, beati Petri Apostolorum Principis successori, ac Iesu Christi Vicario veram obedientiam spondeo, ac iuro. Caetera item omnia a sacris Canonibus, et Oecumenicis Conciliis, ac praecipue a sacrosancta Tridentina Synodo tradita, definita, et declarata, indubitanter recipio, atque haereses quascunque ab Ecclesia damnatas, reiectas, et anathematizatas, ego pariter damno, reiicio, et anathematizo. Hanc veram Catholicam Fidem, extra quam nemo salvus esse potest, quam in praesenti sponte profiteor, et veraciter teneo, eandem integram, et inviolatam, usque ad extremum vitae spiritum, constantissime (Deo adiuvante) retinere, et confiteri, at-

que a meis subditis, vel illis, quorum cura ad me in munere meo spectabit, teneri, doceri, et praedicari, quantum in me erit, curaturum. Ego idem N. spondeo, voveo, ac iuro: Sic me Deus adiuvet, et haec sancta Dei Evangelia. Volumus autem, quod praesentes Literae in Cancellaria nostra Apostolica de more legantur: et, ut omnibus facilius pateant, in eius Quinterno describantur, ac etiam imprimantur. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrae voluntatis, et mandati infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare praesumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri, et Pauli Apostolorum eius, se noverit incursurum.

Datum Romae, apud S. Petrum, anno Incarn. Dominicae. M. D. LXIV. Id. Novem. Pontificatus nostri anno V.

Fed. Card. Caesius.

Caes. Glorierius.

Lectae, et publicatae fuerunt suprascriptae Literae Romae in Cancell. Apostol. anno Incarnationis Domini M. D. LXIV. Die vero Sabbati, 9. Mensis Decembris Pontificatus Sanctissimi in Christo patris, et D. N. D. Pii Papae IV. Anno V.

A. Lomellinus Custos.

INDEX

IN

CATECHISMUM

Vberior, et omni cura emendatus.

A

C

D

E

F

G

H

I

L

M

N

O

P

R

S

T

V

FINIS.

